

**PEDAGÓGUSOK
ARCKÉPCSARNOKA**

2015

PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA

TIZENNEGYEDIK KÖTET

KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIAI EGYESÜLET
DEBRECEN
2015

Kiadja:
a **Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület**

Felelős kiadó: FÜLÖP MIHÁLY

Alapító főszerkesztő: UNGVÁRI JÁNOS

Kötetszerkesztő: SZIKSZAINÉ DR. NAGY IRMA

Lektor: KOROMPAI GÁBORNÉ DR.

Szerkesztők:

CSIHA LÁSZLÓ
DR. GERENCSÉR ATTILA

HALÁSZ FERENC

DR. KORNYA LÁSZLÓ
NYIRKOS TIBOR
OLAJOS ISTVÁNNÉ
SZÖLLŐSI IMRÉNÉ

Technikai szerkesztő:
CSERMELY LÁSZLÓ

HU ISSN 1589-4185

Nyomdai munkálatok:
Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József

„osztani magad: – hogy így sokasodjál;
kicsikhez hajolni – hogy magasodjál;
hallgatni őket, hogy tudd a világot,
róluk beszélni, ha szólsz a világhoz.
Széjjel szóródni – eső a homokra –
sivatagnyi reménytelen dologra,
s ha nyár se lesz tőled – s a táj se zöldebb:
– kutakká gyűjt a mély: – soká isznak belőled!”
(Váci Mihály: *Eső a homokra*)

Kötetünk megjelenését támogatták

Önkormányzatok, intézmények

Balassa Iván Művelődési Ház, Báránd
Benka Gyula Evangélikus Általános Iskola és Óvoda, Szarvas
Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára
Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat
Hajdúnánás Város Önkormányzata
Hajdúszoboszló Város Önkormányzata
Hajdúszovát Község Önkormányzata
Kaba Város Önkormányzata
MTA Debreceni Területi Bizottsága
Nádudvar Város Önkormányzata
Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzata
Ótemplomi Evangélikus Egyházközség, Szarvas
Püspökladány Város Önkormányzata
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat
Szarvas Város Önkormányzata
Szarvasi Vajdás Öregdiákok Baráti Köre
Tiszacsege Ifjúságáért Alapítvány
Tiszecsege Város Önkormányzata
Tehetség és Siker Alapítvány, Szarvas
Újtemplomi Evangélikus Egyházközség, Szarvas
Vajda Péter Evangélikus Gimnázium, Szarvas

Magánszemélyek

Antal József, Bokros László, Dobruczky Zsolt, Gelencsér Szilvia Éva, Hajdú József,
Hajós Józsefné, dr. Ivancsó István, Kígyós Istvánné, Kondacs Mihályné, dr. Kovács Krisztina,
dr. Kovács Lászlóné, Kovács Sándor, dr. Lipcsei Imre, Misurák Dénesné,
Montvajszkiné Bátor Anna, Nagyné Bokor Ibolya, Polyvás Zoltánné, Szabados Tóth Gábor,
Szatur Gézáné, Szücs Mihályné
és a személyi jövedelemadójuk 1%-át felajánló támogatók

Az adományozók névsorát a 2015. augusztus 10-ig megérkezett befizetések alapján állítottuk össze.

Tartalomjegyzék

Előszó		9
Az arcképvázlatokról		11
Akikről a szerzők megemlékeztek		
ÁGOSTON IMRE JULIÁN szerzetes, középisk. tanár, költő, író	(<i>DR. SZECSKÓ KÁROLY</i>)	12
DR. ANTAL JÓZSEF SÁNDOR okl. mezőgazda, egyetemi tanár	(<i>FARKAS JÁNOSNÉ</i>)	16
DR. BAKÓ ELEMÉR tanár, nyelvész, könyvtáros	(<i>KOROMPAI GÁBORNÉ DR.</i>)	21
BALOGH JENŐ középiskolai és egyetemi tanár, festőművész	(<i>SZŰCS ISTVÁN MIKLÓS</i>)	25
BATÁR ZOLTÁN középiskolai tanár, egyetemi adjunktus	(<i>BATÁR EMESE</i>) (<i>BATÁR ZSOLT BOTOND</i>)	29
BATÁR ZOLTÁNNÉ tanító, általános iskolai tanár, tanfelügyelő	(<i>BATÁR EMESE</i>) (<i>BATÁR ZSOLT BOTOND</i>)	33
DR. BEGE ANTAL matematikatanár, egyetemi docens	(<i>DR. KÁNTOR SÁNDORNÉ</i>)	35
BENKŐ BÉLA középiskolai tanár	(<i>DR. EGEY TIBOR</i>)	37
DR. BERKESZI ISTVÁN tanár, történész, iskola- és múzeumigazgató	(<i>SZEKERNYÉS IRÉN</i>)	40
BIHARI (GROHOLY) ALADÁR kántortanító, igazgató	(<i>DR. IVANCÓ ISTVÁN</i>)	43
BODNÁR GYÖRGY tanító, általános iskolai tanár, igazgatóh.	(<i>BODNÁR GYÖRGYNÉ</i>) (<i>KOVÁCS SÁNDORNÉ</i>)	46
DR. CSAPÓ M. JÓZSEF egyetemi tanár, szakíró	(<i>DR. SZŐCS GÉZA</i>)	50
CSEH JÚLIA tanár, szakfelügyelő	(<i>DR. KARÁCSONY ISTVÁN</i>)	52
CSISZÉR DEZSŐNÉ tanító	(<i>SZŐLLŐSI IMRÉNÉ</i>)	56
DR. DÁVID LAJOS gyógyszerész, egyetemi tanár	(<i>DR. SZŐCS GÉZA</i>)	60
DÉKÁN JENŐ általános iskolai tanár	(<i>KERTI JÓZSEFNÉ</i>)	63
DOBRUCZKY ISTVÁNNÉ általános iskolai tanár	(<i>DOBRUCZKY ZSOLT</i>)	67
DOVÁK SÁNDOR műszaki oktató, faszobrász	(<i>OLAJOS ISTVÁNNÉ</i>)	70
DR. FEGYVERNEKI FERENCNÉ általános iskolai tanár	(<i>FARKAS JÁNOSNÉ</i>)	72
FEKETE MÁTYÁS általános iskolai tanár, igazgató	(<i>RAFFAY ZOLTÁNNÉ</i>)	75
FÖLDI ISTVÁN tanár, igazgató, tankönyvíró	(<i>DR. SZŐCS GÉZA</i>)	78
FÜLÖP MIHÁLYNÉ tanító	(<i>VMIRJÁNCKI JÓZSEF</i>)	80
GÁRDONYI LAJOS kántortanító, tanár, szakfelügyelő, igazgató	(<i>DR. TÖLGYESI JÓZSEF</i>)	83
GÁVAI JÓZSEFNÉ tanító, általános iskolai tanár	(<i>FARKAS JÁNOSNÉ</i>)	84
DR. GAZDA LÁSZLÓ tanító, középiskolai tanár, múzeumig.	(<i>KÁLMÁN ANTALNÉ</i>)	87

GEBRI MIHÁLY görög katolikus kántortanító	(<i>DR. IVANCSÓ ISTVÁN</i>)	90
DR. GEDE LÁSZLÓ közgazdász, tanár	(<i>TAKÁCS ZOLTÁN</i>)	94
GOMBÁS ANDRÁS tanító, muzeológus, etnográfus	(<i>HANKÓ ANDRÁS</i>)	99
DR. GÖRÖMBEI ANDRÁS irodalomtörténész, egyetemi tanár	(<i>DR. BARANYAI NORBERT</i>)	102
GRÁBICS FRIGYES tanár, diákkotthon-vezető, helytörténeti kutató	(<i>GRÁBICS ÉVA</i>)	106
GRÁBICS FRIGYESNÉ középiskolai tanár	(<i>GRÁBICS ÉVA</i>)	111
HAJDU ÁGNES általános iskolai tanár	(<i>KALYDY ZZUZSA</i>)	116
HAJDÚ JÓZSEFNÉ tanító	(<i>FARKAS JÁNOSNÉ</i>)	118
DR. HARANGOZÓ LÁSZLÓ tanító, iskolaigazgató, főiskolai docens	(<i>OLAJOS ISTVÁNNÉ</i>)	121
DR. HARSÁNYI ISTVÁN középiskolai tanár, pszichológus	(<i>DR. EGEY TIBOR</i>)	123
DR. HAVAS LÁSZLÓ klasszikus filológus, egyetemi tanár	(<i>DR. KISS SEBESTYÉN</i>)	127
HORTOBÁGYI ISTVÁN tanító, általános iskolai tanár, igazgatóh.	(<i>RAFFAY ZOLTÁNNÉ</i>)	132
JANKÓ CSABA TAMÁS általános iskolai tanár	(<i>JANKÓNÉ ÁRVA ERZSÉBET</i>)	135
KANYUK JÁNOS tanító, általános iskolai igazgató	(<i>SZLUK ISTVÁN</i>)	138
KISS GYULA általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	(<i>DELI ANDOR</i>)	141
GY. KISS JÓZSEF tanító, általános iskolai tanár, igazgató	(<i>KOVÁCS LÁSZLÓ BARNÁ</i>)	144
GY. KISS JÓZSEFNÉ tanító, általános iskolai tanár, szakfelügyelő	(<i>KOVÁCS LÁSZLÓ BARNÁ</i>)	146
KOMÁDI ERZSÉBET középiskolai tanár	(<i>MÁNYI MAGDOLNA</i>)	148
KORÓZS ISTVÁN római katolikus kántortanító, igazgató-tanító	(<i>DR. SZECSKÓ KÁROLY</i>)	152
KORSÓS JÓZSEFNÉ tanító	(<i>BÚS ZOLTÁNNÉ</i>)	154
KÓSA LÁSZLÓ középiskolai tanár, építész üzemmérnök	(<i>KÓSÁNÉ DR. OLÁH JULIANNA</i>)	156
DR. KOVÁCS LÁSZLÓ tanító, ált. isk. tanár, főiskolai docens	(<i>DR. KOVÁCS KRISZTINA</i>)	160
KOZÁK LAJOS zenetanár, karmester, zeneszerző	(<i>SZABADOS-TÓTHNÉ KOZÁK I.</i>)	162
KÓDÖBÖCZ JÓZSEF tanítóképző intézeti tanár, főigazgatóh.	(<i>DR. FÖLDY FERENC</i>)	165
DR. KUKNYÓ JÁNOS ált., középisk. és főiskolai tanár	(<i>RAFFAY ZOLTÁNNÉ</i>)	168
LACZKÓ PÁL középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	(<i>LACZKÓ ATTILA PÉTER</i>)	172
DR. MARSSÓ JÓZSEF középiskolai tanár, gazdasági szaktanár	(<i>KOPKA JÁNOS</i>)	175
MESTER KÁROLY kántortanító, általános iskolai tanár, igazgató	(<i>TAR JÁNOS</i>)	177
MESTER KÁROLYNÉ tanító	(<i>CSIGE JÓZSEF LÁSZLÓ</i>)	179
MIKLOVICH GYÖRGY tanító, általános iskolai tanár, igazgató	(<i>BODNÁR SÁNDORNÉ</i>)	181
MIKLOVICH GYÖRGYNÉ tanító, általános iskolai tanár, igazgató	(<i>BODNÁR SÁNDORNÉ</i>)	184

DR. MÓDY GYÖRGY középiskolai tanár, történész, muzeológus	(KOROMPAI GÁBORNÉ DR.)	187
MÓRICZ KATALIN középiskolai tanár, könyvtáros	(KŐSZEGFALVI FERENC)	191
DR. NÁBRÁDI MIHÁLYNÉ tanító, általános és középiskolai tanár	(DR. NÁBRÁDI MÁRTA)	193
NAGY LAJOSNÉ ének- és zenetanár	(LENGYEL ISTVÁNNÉ) (ZOHÁNY MARGIT)	195
NAGY PÉTER tanító, általános iskolai tanár, igazgató	(DR. KŐRÖS ERZSÉBET)	197
DR. NÉGYESY LÁSZLÓ egyetemi tanár, irodalomtörténész, esztéta	(DR. SZECSKÓ KÁROLY)	202
NOVÁK MÁRTON kántortanító	(DUDÁSNÉ SZIGETHY ZSÓFIA) (KIRÁLYNÉ PETŐ MÁRTA) (STUHÁN VERONIKA)	205
DR. NYIRKOS ISTVÁN nyelvész, egyetemi tanár	(DR. HOFFMANN ISTVÁN)	207
NYIRKOS TIBORNÉ középiskolai tanár, szaktanácsadó	(NYIRKOS TIBOR)	210
PÁL ANNA tanító, általános iskolai tanár	(JUHÁSZ FERENCNÉ)	215
DR. PALOV JÓZSEF gazdasági szaktanár, múzeumigazgató	(LESZÓ JÓZSEFNÉ)	218
PÉNZES SÁNDOR általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	(VMIRJÁNCKI JÓZSEF)	222
RENTKA LÁSZLÓ testnevelő tanár, úszóedző	(JUHÁSZ SÁNDORNÉ)	225
RUZSA MIHÁLY általános iskolai tanár, kollégiumvezető	(VMIRJÁNCKI JÓZSEF)	227
SÁPI GYULÁNÉ tanító	(SZŰCS MIHÁLYNÉ)	231
SCHADER EDE kántortanító, igazgató-tanító	(VARGA FERENC)	233
DR. SEBESTYÉN ÁRPÁD nyelvész, egyetemi tanár	(DR. HOFFMANN ISTVÁN)	236
SIPOS ENDRÉNÉ tanító	(SIPOS ENDRE) (SIPOS KLÁRA)	238
SOLTÉSZ ISTVÁN tanító	(KOPKA JÁNOS)	242
SYLVESTER LAJOS tanár, tanfelügyelő, író	(DR. SZŐCS GÉZA)	244
DR. SZABÓ ERNŐ középiskolai tanár, főiskolai docens	(SZABÓ CSABA)	247
SZABÓ KÁROLY középiskolai és főiskolai tanár	(SZABÓ CSABA)	250
SZALAY ERNŐ általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	(VMIRJÁNCKI JÓZSEF)	253
SZALAY ERNÓNÉ általános iskolai tanár, igazgató	(VMIRJÁNCKI JÓZSEF)	256
SZALAY SÁRA okleveles vegyész	(MISURÁK DÉNESNÉ)	258
SZÁLKAY ANDRÁSNÉ zenetanár	(KOVÁCSNÉ SZÁLKAY JUDIT) (FEKETE FERENC) (KÉRY MIHÁLY)	260
SZATUR GÉZA középiskolai tanár, kollégiumi igazgató	(MEDGYESI GYÖRGYI)	264
DR. SZEGEDI SÁNDORNÉ általános iskolai tanár	(KAKUCSINÉ SZEGEDI ETELKA)	268
SZEGEZDY RÓZA tanító, általános iskolai tanár	(JUHÁSZ FERENCNÉ)	270

DR. SZÉNÁSSY ZOLTÁN tanító, középiskolai tanár	(<i>MOLINEKNÉ SZÉNÁSSY I.</i>)	273
SZENTANNAI SÁMUEL gazdasági tanár, igazgató	(<i>DR. VÁCZI IMRE</i>)	277
DR. SZONDY GYÖRGY középiskolai tanár, tankerületi főig., író	(<i>DR. MUDRÁK JÓZSEF</i>) (<i>DR. VINCZE TAMÁS</i>)	279
SZÜGYI TRAJTLER GÉZA római katolikus néptanító, tankönyvíró	(<i>DR. SZECSKÓ KÁROLY</i>)	282
SZVETITS ZOLTÁN középiskolai tanár, vezetőtanár	(<i>DR. KÁNTOR SÁNDORNÉ</i>)	285
DR. TÓTH ERVIN középiskolai tanár, szakíró	(<i>GUBÁNYI LENKE</i>) (<i>KÍGYÓS ISTVÁNNÉ</i>)	289
TÓTH ERZSÉBET óvónő	(<i>BARANYAINÉ FEKETE ILONA</i>) (<i>DURÓ ANNA</i>)	293
TÓTH JÁNOS kántortanító, általános iskolai tanár	(<i>TÓTH PÁL</i>)	296
DR. TÖRÖK ISTVÁN VINCE református lelkész, egyetemi tanár	(<i>DR. GAÁL BOTOND</i>)	299
UHRI IMRE gyógypedagógiai tanár, főiskolai docens	(<i>UHRI IMRÉNÉ</i>)	302
DR. VALENT JÚLIA középiskolai és óvónőképző intézeti tanár	(<i>MONTVAJSZKINÉ BÁTOR ANNA</i>)	305
VÁRALLYAY JÓZSEFNÉ tanító, igazgatóhelyettes	(<i>HAVAS-HORVÁTH ISTVÁN</i>)	309
VARGA KÁROLYNÉ tanító	(<i>KISS LAJOSNÉ</i>) (<i>KÁLMÁN ANTALNÉ</i>)	312
VARGÁNÉ TÓTH EDIT középiskolai tanár	(<i>GYULA FERENCNÉ</i>)	315
VEREB MIHÁLY tanító, általános iskolai tanár	(<i>RAFFAY ZOLTÁNNÉ</i>)	318
Emlékezzünk régiekről		
VAJDA PÉTER költő, drámaíró, pedagógus, az MTA levelező tagja	(<i>DR. KUTAS FERENC</i>)	323
BENKA GYULA főgimnáziumi tanár, igazgató, pedagógiai író	(<i>KONDACS MIHÁLYNÉ</i>)	332
Repertórium		340
Útmutató arcképvázlatíróknak		375

Előszó

Másfél évtizeddel ezelőtt, amikor Egyesületünk tíz egykor élt pedagógus emlékezetének ápolására emlékülést szervezett, és az elhangzott előadásokat kötetbe rendezve kiadta, nyilvánvalóvá vált, hogy olyan módot kell keresni, amely egyidejűleg több pedagógus életútjának, munkásságának bemutatását teszi lehetővé.

Alapító főszerkesztőnk, Ungvári János tanár úr találta meg az alkalmas keretet arra, hogy egy-egy kötetben megörökítsék mindazoknak a pedagógusoknak az emlékét, akiknek szakmai munkája, közéleti tevékenysége, emberi példája követésre méltó, akiket az élő emlékezet a jövő nemzedékek számára is ismertté tehet.

Alig két esztendősen előkészítő munka után, 2002-ben jelent meg a *Pedagógusok arcképcsarnoka* első kötete, amelynek előszavát Ungvári János írta, s abban megfogalmazta az akkor még egyedülálló, értékmentő vállalkozás célját. Az azóta eltelt időszakban a *Pedagógusok arcképcsarnoka* sikeres sorozattá vált, és örömmel tapasztaltuk, hogy az országban másutt is, így Nógrád megyében és Győrben is hasonló indíttatású kiadványok születtek.

A mi munkánkhoz is egyre szélesebb körből, hazai és határon túli munkatársak csatlakoztak. Ma már több mint 1600 pedagógus pályaképét tartalmazza életrajzi gyűjteményünk, amelynek különös értéke, hogy többségében azoknak a jeles tanítóknak, tanároknak, óvodapedagógusoknak állít emléket, akikről korábban nem írtak.

Immár a 14. kötet kerül az érdeklődők kezébe. A szerkesztésben résztvevők és a munkatársak közül néhány hűséges kollégát elvesztettünk, de mindig akadtak, akik vállalkoztak a munka folytatására, s ez a biztosíték arra, hogy a sorozat célja, alapvető koncepciója a jövőben sem változik. Felmerült azonban néhány újítás szükségessége, amely a gyakorlati munkát érinti, és elsősorban a terjedelemre vonatkozik. Megállapodás született arról, hogy évente száznál több életrajz ne kerüljön egy-egy kötetbe. Az átdolgozásra szoruló vagy a kézirat beadásának határideje után érkező írásokat, illetve a tárgyévben elhalálozott pedagógusok életrajzát a következő évi kötet számára rezerválja a szerkesztőség. Azoknak az arcképvázlatoknak, amelyek lényegesen meghaladják az ajánlott terjedelmet, átdolgozását fogjuk kérni a szerzőktől, hogy tömörebb formában, a kevésbé fontos részletek elhagyásával közölhessük. A valóságnak megfelelő életrajzi adatokért továbbra is a szerző tartozik felelősséggel.

Amennyiben rég múlt idők kiváló pedagógusairól szóló megemlékezés érkezik, az az „Emlékezzünk régiekről” rovatba kerül. Ebben a kötetben két szarvasi tanintézet névadójának, Benka Gyulának és Vajda Péternek az életútjáról, munkásságáról készült tanulmány olvasható ebben a rovatban.

A 14. kötetben lévő száz arcképvázlatot 82 szerző írta. Szerzőink többsége régi munkatársunk, közülük néhányan több életrajzot is küldtek. Sokan most jelentkeztek először, s reméljük, az elkövetkező években is számíthatunk munkájukra. Örömről szolgál, hogy a nagy múltú magyar iskolaváros, Sárospatak több jeles tanárának életrajzát is közreadhatjuk. Néhány arcképvázlat határainkon túlról: Kézdivásárhelyről, Temesvárról, Komáromból érkezett.

Az új kötetben szereplő pedagógusok több generációt képviselnek: Berkeszi István, Bihari Aladár, Dávid Lajos, Négyesy László, Novák Márton, Schader Ede, Szentannay Sámuel, Szondy György, Szügyi Trajtler Géza még a XIX. század szülöttei. Legmostohább sors a XX. század elején született pedagógusoknak jutott, akik közül többeknek két világháború megpróbáltatásait és a II. világháborút követő diktatórikus rendszer üldöztetését kellett elviselniük.

Soltész István a második nagy világégésben veszítette életét, volt, aki éveket töltött hadifogságban, mást külföldre sodort a változó világ. De ebből a nemzedékből való – ritka kivételként – a 100. évét megért Sági Gyuláné és a közel 100 évesen eltávozott Fülöp Mihályné is.

A legnépesebb csoportban a két világháború között született, egykor volt kortársaink életútjával szembesülünk. Ismerős arcok, ismerős sorsok, velük megélt, megszenvedett küzdelmekkel, reményekkel tele évek emléke elevenedik fel reájuk emlékezve. Tiszteletre méltó eredményeik, munkásságuk máig ható példája fémjelzi ezt a generációt. Közülük való volt Gazda László, aki a Déri Múzeum igazgatójaként fejezte be aktív pályáját, Módy György, a jeles múzeumi szakember, egyetemi oktató, Nyirkos István és Sebestyén Árpád nyelvész professzorok, Szénássy Zoltán történelemtanár, felvidéki helytörténész.

Az utánuk következő nemzedéknek se jutott könnyebb sors: tehetségük, kemény munkájuk, elvhűségük segítette át őket a magunk mögött hagyott rendszer mesterséges buktatóin, ezt példázza Görömbei András irodalomtörténész és Havas László klasszika-filológus professzorok életútja.

Az életrajzok tanúsága szerint a legjobb pedagógusokat jó iskolák és kiváló tanárok készítették fel a pályára. A II. világháború előtt mind az egyházi, mind az állami tanító- és tanárképző intézetekben magas szintű erkölcsi és hazafias nevelés folyt, s ennek hosszú távú hatása még évtizedeken át nyomon követhető maradt az egykor ott végzett pedagógusok munkájában, akik átmentették a hazai oktatás legjobb hagyományait a XX. század második felére, s akik életük példájával is neveltek, mint Gávai Józsefné, Gebri Mihály, Komádi Erzsébet, Móricz Katalin, Sipos Endréné, Szalay Sára.

Az új kötet mottójául választott Váci Mihály-idézet szépen szól arról a sokszor reménytelennek tűnő küzdelemről, amely végigkíséri azoknak az életét, akik az ifjúság nevelését, tanítását tekintik hivatásuknak, s csak az utókor igazolja munkájuk eredményességét.

Kinek ne jutna eszébe a hétköznapi életben egy-egy intelem, mély értelmű gondolat, költői idézet, amelyet valaha az iskolában tanítójától, tanárától hallott? Tudatunkban ezek az emlékek tovább élnek, s magunk is átöröklőit lehetünk az utánuk jövőknek. A tanítványi emlékezések – amelyek szép számban olvashatók az életrajzokban – bizonyító erővel igazolják, hogy a pedagógusok iskolai munkája, közéleti tevékenysége fizikai jelenlétük megszűnése után is hatással van az érintettekhez.

Érdemes elidőzni a tanítónak készülő ifjú Váci Mihály záródolgozatának mondatainál – amelyek a kötet hátsó borítóján olvashatók. A nyíregyházi tanítóképző végzős diákjaként fogalmazta meg tanítói munkája vezérelveit. Anélkül, hogy személyes érdemét kétségbe vonnánk, tudnunk kell, hogy mindaz, amit leírt, tanulmányai során tanárai hatására alakult ki, s vált olyan hatóerővé, amely később egy nemzet számára jelentett kapaszkodót.

Köszönet illet mindenkit, aki egyesületünk értékmentő tevékenységében részt vállalt vagy támogatja azt. Köszönjük az életrajzok szerzőinek és a szerkesztésben, korrigálásban résztvevőknek az önzetlen munkát, Szikszainé dr. Nagy Irmának a kötet szerkesztés felelősségteljes és igényes ellátását, a nyomdai előkészítést végző Csermely Lászlónak mind a szervezésben, mind a tartalom gazdagításában vállalt feladatok megoldását és a repertórium rész aktualizálását.

Köszönjük az intézményektől, önkormányzatoktól és magánszemélyektől kapott anyagi támogatást, amely nagymértékben hozzájárult kiadványunk megjelentetéséhez.

Debrecen, 2015. augusztus

Korompai Gáborné dr.

Az arcképvázlatokról

Mindenekelőtt utalni kívánunk arra, hogy a Kazinczy Ferenc által meghonosított arcképcsarnok (arcképvázlatok csoportja) mint irodalmi műfaj nem azonos a lexikkal, ugyanis vannak attól eltérő vonásai. Talán a legjellegzetesebb sajátosság, hogy lehetőséget kínál az emlékezésre. Ez kiadványunk tekintetében szinte elkerülhetetlen, hiszen az arcképvázlat szerzőjének személyes kapcsolata vagy éppen valamilyen egyéni kötődése van az arcképcsarnokban szereplő személlyel. Ez abban nyilvánulhat meg, hogy az arcképvázlat szerzője – a hiteles dokumentumok mellett – az emlékezés ecsetvonásaival még gazdagabban képes megjeleníteni az adott személy pedagógusi és emberi alakját. Természetes követelmény azonban a felelősséggel tett emlékezés. A személyes kapcsolat azonban nem kizárólagos követelmény, publikálási lehetőséget kínálunk azok számára is, akik kutatás keretében kívánnak bemutatni kiváló személyiségeket. Természetes igény a kutatómunkára vonatkozó követelmény (pl. a források pontos megjelölése) megtartása.

Jogosan felmerülő kérdés: ki kerülhet be az arcképcsarnok köteteibe? Kezdetől hangsúlyoztuk: legyen jellemző rá az oktatás-nevelés szolgálata, a hivatástudat, amely megmutatkozik a pályahűségben, a tisztességes helytállásban, a kiemelkedő pedagógiai teljesítményben és a közmegebecsült-ségben. Végso soron azonban az arcképvázlat írása vállalás kérdése. Legyen egy személy: tanítvány, munkatárs, családtag, barát, ismerős, aki arcképvázlat írására vállalkozik, és akinek emlékezetében jelen van az a személy, akire hálával gondol, akitől útravalót kapott az élethez.

Az emlékezés jogán törekszünk az időálló emberi és pedagógusi értékek felmutatására egy olyan szemlélettel szemben, amely múltunk bizonyos szakaszait mellőzni kívánja, s ezzel megszakítja nemzeti tudatunk folytonosságát. Az arcképvázlatok bemutatásával tenni kívánunk azért, hogy generációk emlékezete ne essék ki nemzetünk tudatából, hogy a múlt értékei vagy tanulságai job-bító hatással legyenek jelenünkre, és segítsék emberarcúvá tenni jövőnket.

Az arcképcsarnokban szereplők **arcképvázlatát** a magyar ábécé betűrendjében közöljük.

Az arcképvázlat első adata a családi- és keresztnév: a **címszó**. A címszót kerek zárójelben követik a születés és halálozás adatai. A címszó lezárásának tekintjük a foglalkozást meghatározó képesítés, ill. tudományos fokozat megnevezését.

A **főszöveg** első része az **életút/életpálya** bemutatása, amely általában a származás megjelölésével és/vagy az iskolai tanulmányok felsorolásával (oklevél, diploma megszerzése) kezdődik. Ezt követi időrendi sorrendben a munkahelyek, valamint a beosztások megemlézése.

A főszöveg második része az **életmű** bemutatása, a végzett tevékenység szakmai méltatása s annak elismerése, a kitüntetések megemlézése. Itt adódik lehetőség a kutatási területek és tevékenység bemutatására, megjelölve az elért eredményeket és a legfontosabbnak minősített műveket. A művek címét teljes terjedelmében közöljük, megjelölve a kiadói, nyomdai és évszám-adatokat. Idézet vagy ún. átemelés használatakor a forrást pontosan kérjük megjelölni. Az internet mint a legnagyobb információs bázis használata a vonatkozó szabályok megtartásával lehetséges.

A főszöveg harmadik része a **szakmai-közéleti** tevékenységet mutatja be. Itt is adódik lehetőség a személyes kapcsolatok bemutatására és a jellemző emberi vonások felvillantására.

A főszöveget a **hitelesítő források** bemutatása, ill. azokra való utalás zárja, több esetben megjelölve a hozzáférhetőséget is. Itt használhatunk rövidítéseket, különösen periodikák esetében. A hónapok rövidítése a közhasználatban elfogadott módon történik.

Végül a névcikket a szerző neve, személyes kapcsolatának feltüntetése és lakhelyének megnevezése zárja. Egy névcikket több szerző is készíthet. Kiadványunk elején betűrend szerint tüntetjük fel azokat, akikről megemlékeztünk és természetesen a szerzőket. Kiadványunk végén pedig repertóriumba foglaljuk az eddig megjelent arcképvázlatok szereplőit.

A főszerkesztő

„Nem vagyok író, hanem tanár, akinek az ihlet a
kérdő gyermekszempárból lopakodik a lelkébe.”
(Csávásy Alice)

A-Á

DR. ÁGOSTON IMRE JULIÁN (Kalocsa, 1909. augusztus 28. – Budapest, 1969. március 18.): ciszterci szerzetes, középiskolai tanár, költő és író

Édesapja korai halála után 1913-ban a család Bajára költözött. Az 1919–20-as tanévben iratkozott be a helybeli ciszterci gimnáziumba, de érettségi vizsgát már a budai Szent Imre Ciszterci Gimnáziumban tett. 1927-ben lett a rend novíciusa, ahol apátjától a Julián nevet kapta. Három évet töltött a rend központjában Zircen, ahol filozófiai tanulmányokat végzett. 1930–31-től Budapesten a Bernardinumban folytatta teológiai tanulmányait, majd 1931-ben a Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar–latin szakon. Ünnepélyes szerzetesi fogadalmat 1933-ban tett, s még ugyanebben az évben pappá is szentelték.

1934-ben doktorált kiváló minősítéssel. Értekezését Kaffka Margitról írta, amely még abban az évben könyv alakban is megjelent. Felszentelt papként a rend jószáguradalmára, Előszállásra került, ahol segédlelkészi teendőket látott el 1934–1936 között. Innen apátja, Werner Adolf 1936-ban **Egerbe** helyezte középiskolai tanárnak a **Ciszterci Rend Szent Bernát Gimnáziumába**. Az intézmény tanári testületét ebben az időszakban is kiváló nevelők alkották. Itt tanított Pataki János Vidor magyar–történelem szakos tanár, az egri vár egyik feltárója, Palos Bernardin pedagógiai szakíró, Divinyi Mihály magyar–francia szakos világi tanár, akinek máig használható munkája *Eger a magyar költészetben* címet viseli. Révész Amadé latin–görög–francia szakos tanár, aki zeneszerzéssel is foglalkozott.

Az 1936–37-es tanév alakuló értekezletén az igazgató a következőképpen mutatta be: „Testületünk új tagját, Ágoston Julián dr. helyettes tanárt, akinek mint tanárnak ezzel az áthelyezéssel nyílt alkalma még tehetségének és eddigi tanulmányi eredményeit az intézet javára és a gondjaiba került tanítványaival gyümölcsoztetni, szeretettel és bizalommal fogadtuk.” Az iskolában magyart és latint oktatott, és már az első tanévben osztályfőnök is lett a II. osztályban. Az 1937–38-as tanévtől rá hárult az iskolai filmelőadások és kirándu-

lások vezetése. Ezentúl az Eucharisztikus Szövetség vezetésével is megbízták.

Már ekkor munkatársa és szerkesztőségi tagja volt a *Vasárnap* című folyóiratnak. Tanulmányokat, novellákat és verseket publikált a *Magyar Szemlében*, a *Vasárnapban*, az *Életben*, az *Új Életben*, a *Képes Krónikában*, a *Korunk Szavában*. Ebben a tanévben belépett a Fialat Katolikus Történészek munkaközösségébe.

Kilián István egyetemi tanár, egykori tanítvány az *Emlékeim Ágoston Juliánról* című írásában így emlékezik: „Első találkozásunk vele, különös volt. Rettegve vártuk, hogy belépjen az osztályba, s helyette előbb egy széles karimájú fekete kalap repült be, egyenesen a katedra előtt álló hetes hátára landolt. Majd belépett frissen, fiatalosan, fehér-feketében. Nevessünk vagy féljünk? Akkor még nem tudtuk, de már nem rettegünk. Felálltunk mereven, vigyázállásban, s köszöntöttük:

– Laudetur Jesus Christus!

– In aeternum – felelt. Majd kérdezte:

– Mért nem kaptátok el kalapomat?

Mi pedig azonnal otthon éreztük magunkat. Otthon, a kemény fegyelméről híres egri ciszterci gimnáziumban. Kicsengetéskor kijött a nagyudvarra, s fogócskázott velünk. Pedig ő huszonnégy évvel volt idősebb nálunk. Reverendáját cingulusa segítségével térde tájékára húzta fel, s úgy szaladgált velünk és utánunk. Lehetett-e ezek után őt nem szeretni? Nem lehetett nem szeretni. Valamennyi órája élvezet volt. Jegyeket nem adott, tanári notesze nem volt, s mindig emlékezett mindegyikünk teljesítményére. Nem emlékszem, hogy bárki csak egyszer is félévi vagy év végi jegyét igazságtalannak érezte volna. (...) Végig vezetett nyolc osztályt, majd a következő évben kezdte újból az osztályfőnökséget velünk. 1946–47-ben az egri ciszterci gimnáziumban alakult általános iskola igazgatója lett. Pedagógiai érzéke utolérhetetlen volt. Először nála tanultuk a latint. Minden nap volt latinóránk. S amikor már az igeragozással is kezdtünk ismerkedni, akkor a Laudetur köszönésről áttértünk a latin cselekvő ige személyragjaira: -o, -es, -t, -mus, -tis, -nt, amely elhadarva és együttesen mondvá, valahogyan így hangozhatott: *oesztémusztiszenté* (...) Magyaróráink mindig izgalmasabbnál izgalmasabbak voltak. Előbb csak sejtettük, majd az iskolai karácsonyi vásáron meg is pillanhattuk verseskötetét, amely 1938-ban Egerben jelent meg. A címlapon izmos, félmeztelen férfialak korbáccsal veri magát. Tervezője a gimnázium egykori híres rajztanára,

Ócsvár Géza volt.” (Ócsvár Géza arcképvázlata a 2011-ben kiadott *Pedagógusok arcképcsarnokában* jelent meg – a szerk.)

Rendes tagjává választotta a Vas Gereben Társaság és az egri Gárdonyi Géza Társaság is. Cikkei és tanulmányai jelentek meg az *Egri Katolikus Tudósítóban*. Fialat kora ellenére országos, felekezethez nem köthető szaklapok fogadták el írásait.

Az 1938–39-es tanévben már három lap szerkesztőbizottságában dolgozott. A Gárdonyi Géza Társaság titkára lett, és újabb lapokban jelentkezett tanulmányaival: *Napkelet*, *Magyar Jövő*, *Cselekvés Iskolája*, *Családi Kör*, *Felső-Magyarországi Tanügy*. Ebben a tanévben jelent meg a *Fekete remeteségem* című verskötetének második kiadása, mivel az 1938-as kiadás már elfogyott. Ő lett iskolája Vitkovics Önképző Körének tanárelnöke, és pasztorációs feladatokat is ellátott. Az egri jogakadémián a Mária Kongregáció prézese, konventi egyházi szónok s a Szent József internátus gyóntatója volt.

Az 1939–40-es oktatási évben a Gárdonyi Géza Társaság főtítkára és a Prohászka Társaság igazgatói választmányi tagja lett. Számos vidéki folyóiratban és a *Néptanítók Lapjában* is jelentek meg írásai. Felolvasóesteket tartott a pécsi Janus Pannonius Társaságban és az Erzsébet Tudományegyetemen, Győrben a Koch Pál Társaság irodalmi és közművelődési egyesületében, valamint a fővárosi Prohászka Társaságban.

Az 1940–41-es tanévben a korábbiakon kívül tagja volt az Országos Balassi Bálint Társaságnak, a Thália Színház Társaságnak, választmányi tagként dolgozott a Ciszterci

Diákszövetség egri osztályában. A tanév során publikált a *Vasárnap*, a *Juventus*, az *Élet*, a *Képes Krónika*, a *Magyarosan*, a *Magyar Középiskola* és a *Családi Kör* című orgánumokban.

Az 1941–42-es évben kinevezték az iskolai Levente Szakosztály parancsnokának. A cserkészek rajparancsnoka és az önképzőkör tanárelnöke is volt. Rendes tagjává választotta a Kovách Pál Irodalmi és Művelődési Társaság és a Heves Vármegyei Iskolánkívüli Népművelési Bizottság. Szerkesztőségi munkatársa lett a *Magyar Kultúra*, a *Családi Kör* és a *Katolikus Szemle* című folyóiratoknak.

Ágoston Imre Julián nevét 1942-től már országshíressé ismerték. Ebben az évben jelent meg egyetlen regénye *Esteván* címmel, amelyet 1991-ben a Mi Világunk kiadó ismét megjelentetett. Rendkívül izgalmas történelmi forrásokon alapuló regényében Szent Mór pécsi püspök élettörténetét dolgozta fel. Munkájában visszatért a hazai kereszténység kezdetéhez, Európa szellemiségével való tényleges találkozásunkhoz. A regényben talán Gárdonyi, Móra, Harsányi Lajos könyveinek hangulata és látásmódja tükröződik.

Az 1942–43. tanév során rendes tagja lett a Kazinczy Társaságnak. Továbbra is publikált fővárosi napilapokban, ifjúsági folyóiratokban, ezeken kívül a *Bácskai Újságban*, a *Pécsi Naplóban*, a *Dunántúln*ban, a *Vas Vármegyében*, a *Zirc és Vidékében*, a *Magyar Cserkészben*, az *Új Fehérvárban*, a *Fejér Megyei Naplóban*, a *Független Magyarországn*ban és az *Eger* című napilapban. A gimnáziumán kívül oktatott még az egri római katolikus kereskedelmi iskolában is.

Ágoston Julián rendkívül jó társasági ember volt, aki humorával, szellemiségével azonnal magára tudta vonni hallgatóságának figyelmét. Az 1943–44-es tanév során tagja lett az Egri Főegyházmegye Könyvbíráló Bizottságának és a *Kassai Új Magyar Múzeum* folyóirat szerkesztőbizottságának. Az 1944. március 19-én bekövetkező német megszállás alkalmával bátran viselkedett. Osztályában megmagyarázta, hogy szabadságunkat és függetlenségünket veszítettük el ezen a napon. El-

ítelte a zsidók gettóba zárását is, mivel nekik ugyanúgy van joguk az élethez, mint a keresztényeknek. Az *Igazság* című egri lap 1945. január 8-i száma arról tudósít, hogy a Pedagógusok Szakszervezetében előadást tartott a nevelők szerepéről a szellemi újjáépítésben.

Bátor antifasiszta magatartásának köszönhető, hogy a világháború után őt választották meg a helyi igazoló bizottság elnökének. Az *Igazság* című lap közölte nyilatkozatát: „Egyetlen elv vezet mindnyájunkat. A magyar nép szeretete. Ártani senkinek sem akarunk. Viszont azokkal szemben, akikre a néppellenes magatartás vádjá beigazolódom, az igazságosság elve alapján kell eljárni.” Sajnálatos azonban, hogy a gyakorlatban ez nem így történt. Ágoston Julián rövidesen lemondott funkciójáról, mivel a kommunisták túlzó álláspontja szerint az „igazságosság” elvét nem tudta alkalmazni.

1945 tavaszán megjelent az *Egri Kis Kalendárium*, amelynek szerkesztői között őt is ott találhatjuk. A szerkesztők beköszöntőjükben többek között így nyilatkoznak: „Mikor első ízben indítjuk az Egri Kiskalendáriumot, ezzel a jövőt építő hittel, ezzel a fáradni nem tudó munkakedvvel és lendülettel kívánunk olvasóinknak egy szebb, egy boldogabb, egy szabadabb magyar új esztendőt.” Ugyancsak ebben a lapban olvashatjuk, hogy március 15-én „jelenik meg a Nemzedékek című egri irodalmi és tudományos és kritikai folyóirat első száma.”. Felelős szerkesztője Ebergényi Tibor, főmunkatársa Ágoston Julián, Kardos László, Kiss István és Szabó Sándor. A kiadványnak anyagi okok miatt mindössze hét száma látott napvilágot, amelyben neki mindössze két prózai írása és három verse jelent meg.

Az 1945 nyarán kiadott miniszteri rendelkezés következtében a helybeli cisztercita gimnáziumban is meg kellett szervezni az általános iskolát, amelynek igazgatóhelyettesévé, majd igazgatójává őt választották meg. A tanév során látott napvilágot *A magyartanítás módszertana* című könyve Budapesten, amely alapossága miatt még ma is használható.

Miután 1948 nyarán az egyházi iskolákat államosították, Ágoston Julián tanári pályája is

derékba tört. Endrédi Vendel zirci apát őt a pécsi Ciszterci Rendházba helyezte, s a tudományegyetem Szent Mór Kollégiumának igazgatójává nevezte ki. Itt dolgozott 1950-ig, a szerzetesrendek feloszlataáig. Az év június 10-én kezdődött meg a pécsi rendház tagjainak deportálása és kitelepítése. Az akkori államhatalom a ciszterci szerzetesek kényszerartózkodási helyéül a kunszentmártoni karmelita rendházat jelölte ki, ahová Bajáról kilenc, Pécsről tizenharc, Szentgotthárdról pedig tíz szerzetest telepítettek.

A deportált szerzetesek Kunszentmártonban három hónapot töltöttek el. Az ittartózkodása alatt Ágoston Julián csodaszép lírai hangvételel verseket írt, melyek kéziratban maradtak fenn. Egykori ciszterci rendtársa, Kelecsényi Ákos ezekből később összeállítást készített: *Leletmentés az éjszakából* címmel, melyekhez Jáki Adorján szerzetestársuk színes ceruzarajzokat készített. 1950 őszén az akkori államhatalom és az egyház között létrejött megegyezés következtében szeptember elején szabadon engedték a ciszterci szerzeteseket. Szabadok lettek egy olyan rendszerben, ahol halálukig számkivetettek maradtak.

Az egri érsek 1950. szeptember 20-i hatállyal Andornaktályára nevezte ki segédlelkésznek, ahol rendkívül nehéz körülmények között kezdte meg szolgálatát. A lelkeszi feladatok ellátásán kívül szerencsére maradt ideje az írásra is. Ezekből az írásokból akkor egy sor sem jelenhetett meg. 1951. május 21-én az Államvédelmi Hatóság „gyanús okok”-ra hivatkozva letartóztatta. Az év október 30-án Czapik Gyula egri érsek pedig felmentette feladatai ellátása alól „zárt létszám”-ra való hivatkozással. Ezt követően több mint egy esztendeig raboskodott a kerepestarcrai internálótáborban. Amnesztiával szabadult, amikor egyik volt ciszterci rendtársa, a későbbi békepap, Horváth Richárd járt el ügyében. 1952. szeptember 17-én Horváth kérvényt írt az Állami Egyházügyi Hivatal akkori elnökéhez, amelyben 32 pap szabadon bocsátását kérte, köztük Ágostonét is. 1952. december 24-én szabadult. Szabaduló levelének véghatároza-

tában az olvasható, hogy gyanúsítható Gyomlai László íróval való összeköttetéssel.

Szabadulása évében már beteg volt, mivel rendkívül megviselte egészséget a börtön, melyről később sajátos módon csak a pozitív élményeit beszélte el. 1952 őszén már az Állami Erdészetről kapott rövid ideig adminisztrátori állást. A kor szelleméből következően 1953-ban hozzátartozóit kitelepítették Egerből. Ekkor költözött Ágoston Julián a városból édesanyja és öccse családja után Agárdra. 1953–58 között a Fejér megyei Állatforgalmi Vállalatnál kapott munkát normás-ként, s többnyire kerékpárral tette meg az utat lakóhelyétől Székesfehérvárig.

A szerzetesrendek feloszlataa után az irodalmi élet fő áramlatából kikerült, de ennek ellenére vidéki lapokban írogatott. Versei közül néhányat Poór Bernát álnéven a korabeli újságok közöltek. 1958-ban költözött édesanyjával, testvérével és annak családjával Agárdra a fővárosba. Géza testvére ekkor egy kis lakást tudott venni kölcsönökből Budán. Rövid ideig együtt laktak, később Ágoston Julián Óbudára költözött, ahol egy szerény helyiséget tudott bérelni. Ekkor már nagyon beteg volt. A meghurcoltatás évei alatt szerzett betegségei újból kiújultak. Szívinfarktust kapott, mellyel a Bajcsy-Zsilinszky Kórházban kezelték nyolc hónapig. Felépülése után, 1958-tól 1963-ig a Földművelésügyi Minisztérium Tenyészállat-forgalmi Gazdasági Irodáján dolgozott előadóként. Tanári katedrát sokadik kérvénye után 1963 őszől kapott **Biatorbágyon az 1. számú általános iskolában**, ahol magyar nyelvet és irodalmat taníthatott haláláig.

Rónay László egyetemi tanár egy vele készült interjúban nyilatkozta: „Szívem csücske, atyai barátom volt. (...) 1962-ben kerültem Bicskére, és ha jól emlékszem, ő 63-ban Biatorbágyra. Mindketten az általános iskolában tanítottunk magyart. Mindig egy vonattal utaztunk reggel, és ha én délben végeztem, akkor egy vonattal jöttünk vissza Budapestre. (...) Ezek »haláli« utazások voltak. Őt aztán nem törte le semmi. Jókedvű volt. Vidám. Volt rajta egy szörnyű bőrkabát – talán abban is temették el, mert azt le nem vette magáról. Nagyon szerény volt. Sohase érezte, mennyivel okosabb

és mennyivel rátermettebb. Szívélyes és aranyos volt. Soha nem láttam komornak. (...) Zseniális tanár lehetett, mert a kisgyerekek – általános iskolában tanított – rajongtak érte. Elé jöttek a vonat-hoz, amikor reggel megérkezett, ott várták. Arra emlékszem még, hogy annyi gyereket soha nem láttam még temetésén, mint Farkasréten az ő temetésén. Zokogó gyerekek – igen megrendítő volt. Mennyire szerették.”

1969 tavaszán hunyt el. Halálának oka tüdőembólia, rák és szívinfarktus volt. Még 60 évet sem élt. A fővárosi Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra. Temetésén sohasem látott gyászoló sereg gyűlt össze: író-társak, szerkesztők, tanárok, tanítványok és családja tagjai kísérték utolsó útjára. Évekkel később holttestét exhumálták, és csodával határos módon jobb keze sértetlenül maradt. Ágoston Zsolt rokona szerint „Az a munkáskéz, amely évtizedeken keresztül szeretetet osztott oly sok embernek, és sok irodalmi mű írója volt, épen maradt. Hamvait az óbudai Jó Pásztor templom kolumbáriuma kegyelettel őrzi.”

Forrás:

- Az Egri Szent Bernát Ciszterci Gimnázium Értesítői az 1936–1948 közötti évekből
- Ágoston Julián: *Esteván*. Regény Szent Istvánról és Maurusról, a szent életű pécsi püspökről. Bp. 1991.
- Kilián István: *Ágoston Julián, a közelet katolikus költője* = A ciszterci Rend Magyarországon és Közép-Európában. (Szerk. Guitman Barnabás) Piliscsaba, PPKE BTK, 2009, 112–124.
- Ágoston Julián: *Kiadatlan versek*. Eger, 1992. 312–315.
- *EGRI FEHÉR/FEKETE* – a Ciszterci Diákszövetség Egri Osztályának hírei és a Gárdonyi Gimnázium és Szakközépiskola „színes” lapja

DR. SZECSKÓ KÁROLY történész
Eger

DR. ANTAL JÓZSEF SÁNDOR (Marosbogát [ma Románia], 1919. március 18. – Kistarcsa, 2014. november 15.): okleveles mezőgazda, egyetemi tanár, intézetigazgató, professor emeritus

„Magnam fortunam magnus animus decet”
(Rendkívüli lélek rendkívüli sorsot érdemel)
(Seneca)

Apja, Antal Mihály gazdálkodó, anyja, Keresztes Emília a három gyermek Mihály, József és Ilona nevelésével és a ház körüli teendők ellátásával foglalkozott.

A szülőfalu Erdélyben található, az elemi iskolát itt végezte. Középiskolai tanulmányait Marosvásárhelyen a Bolyai Farkas Református Kollégiumban folytatta. Kitűnő tanulmányi eredményének, felkészültségének köszönhetően 1937-ben felvették a kolozsvári Műszaki Egyetem Mezőgazdasági Mérnöki Karára, ahol hat szemesztert végzett, majd 1940-től ugyanott a Magyar Királyi Gazdasági Akadémia hallgatójaként szerzett okleveles gazda (1941), majd okleveles mezőgazda (1943), mérnöki képesítést.

Első munkahelye a **kolozsvári egyetem** volt, az alma mater, ahol gyakornokként dolgozott a **Növénytermesztési Tanszéken**, valamint az **Erdélyi Gazdasági Egyesületben** előadóként tevékenykedett. Nagy hasznát vette munkájában, hogy a gazdag szókincsű magyar anyanyelvé mellett ismerte, beszélt a német, francia, román és orosz nyelvet is.

A sikeres egyetemi oktatói pálya azonban hamar megszakadt, mert a II. világháború elérte Magyarországot. Ő is, mint számtalan fiatal kortársa bevonult katonának. Az Ipoly

menti harcokban fogságba esett, a Szovjetunióba hurcolták, ahonnan súlyos megpróbáltatások után 1948-ban érkezett haza Magyarországra. Csongrádon a Járási Gazdasági Felügyelőség növénytermesztési előadója lett, közben Sövényházán ellátta a gazdajegyzői feladatokat is.

*Antal József fiatal tanársegédként
a kolozsvári katedrán*

Csongrádon ismerkedett meg Kalmár Erzsébettel, a helyi bölcsőde vezetőjével, barátságuk elmélyült, és úgy döntöttek, hogy családot alapítanak, 1951-ben házasodtak össze, Szegeden a Kárász utcában éltek, két gyermekük született 1952-ben József, 1958-ban Csaba.

1952-ben kutatói megbízatást kapott **Szegeden a Dél-alföldi Kísérleti Intézetben**, mely évekkel később a **Gabona Termesztési Kutatóintézet** nevet kapta. Közel 25 évig dolgozott az intézményben, végigjárta a teljes kutatói ranglétrát.

1953-tól a **szegedi József Attila Tudományegyetem Növénytani Intézetében** kultúrnövényismeretet és a növénytermesztést oktatott, közben a szegedi kutatóintézet aspiránsaként összegezte, lejegyezte kutatási eredményeit. Az összegyűjtött anyagból elkészítette a „*Termesztési kísérletek a homoki babbal*” című értekezését, mellyel 1957-ben elnyerte a mezőgazdasági tudományok kandidátusi fokozatát.

Három tudományterületen is dolgozott munkássága során. Első témája a homoki kutatásokról szólt. Homokvédelmi, zöldtrágyázási, talajművelési és vetésforgó kísérleteivel ki-

vívta a hazai és külföldi növénytermesztők elismerését. A másik meghatározó terület a burgonyatermesztés és annak technológiai fejlesztése. Kimagasló eredményeket ért el az alföldi homoktalajokon bevezetett másodvetésű tarlóburgonya termesztési kísérleteivel. A harmadik terület az úgynevezett „kis növények” agrotechnikai fejlesztése. Továbbfejlesztette az őszi árpa, a lucerna, az olajretek, valamint számos egynyári és áttelelő takarmánynövény termesztéstechnológiáját.

Nemesítési-honosítási tevékenységet is folytatott, a „leveles olajretek” nevű fajta nemcsak hazánkban, Csehszlovákiában is ismertté vált. Zöldtakarmányozásra, juhlegelőként és zöldtrágyaként hasznosították. Kidolgozta a termesztett növények termőhely- és tápanyag igényének máig élő rendszerét, amely alapját képezi a tápanyag-ellátási szaktanácsadásnak.

Tudományos minősítésének másik nagyszabású munkája a „*Termesztési módszerek gyengén humuszos homokon*” című disszertációja, mellyel a Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottsága 1974-ben a mezőgazdasági tudomány doktora címet nyerte el. Ebben az évben egy másik jelentős esemény is történt életében, egyetemi tanári kinevezést kapott a **Gödöllői Agrártudományi Egyetemen**.

Dr. Birkás Márta, a Szent István Egyetem Mezőgazdasági és Környezettudományi Karának egyetemi tanára, tanítvány, munkatárs, kolléga emlékeiből idézek: „Fiatalként tanúja lehettem, hogy Antal József nyolc alkalommal nyerte el az »Évfolyam legnépszerűbb oktatója« kitüntető címet, amelyet a III., IV., és V. éves leendő agrármérnök diákok évente titkos szavazással ítélnek oda az 1970-es évek közepétől 10 éven át. Egyértelmű volt ez. Mi is nagyon jó előadónak, nagy tanítónak tartottuk őt.

Mindenkit tanított. A diákokat tanórákon és vizsgákon is. Feljegyzéseket készített a vizsgákról, megjegyzéseket írt, és még teendőket is jelölt ki, ezzel önmaga tanítási gyakorlatát is értékelte. Örült, ha viszonhallotta, amit tanított. Egy-egy jó diákjáról évekig mesélt. Ha találkozott velük országjárása, vidéki előadásai során, utána beszámolt nekünk, büszke volt rájuk, az előrehaladásukra.

Tanított minket, fiatal oktatókat, kutatókat is. Elolvasta cikk-kezdeményeinket, tanácsokat adott a

jobbításra. Hatalmas tudását nap mint nap megosztotta velünk. S valóban tanultunk tőle: Hogyan kísérletezzünk? Mit vegyünk észre a kísérletben a mérési adatokon kívül? S ezenfelül még tanulhattunk kitartást, a jobbá válás igényét, szerénységet, emberséget.

Tanította a társintézmények oktatóit, kutatóit. Tanította a gazdálkodókat szakmai előadásain és a szántóföldi bemutatókon, rendezvényeken. Életeleme volt és maradt a jobbítás, a jó, a hasznos átadása. Hitte, tudta, amit ő megtanít nekünk, továbbadjuk majd. Jól hitte, jól tudta.

E tanítás szinte élete végéig tartott. 2014. szeptember 18-án a szárítópusztai bemutatón tanúja lehettem, hogy az alább emlékező volt diákja hogyan kíséri őt a parcellák között, s hogyan hallgatja nagy figyelemmel a soha el nem évülő tanácsait.

1974 novembere, azaz az első találkozásunk óta számos volt diákjával volt alkalmam beszélni. Antal Józsefet mindig a jó, a „nagy tanító” jelzővel illették, s megfényesedett arccal beszéltek az előadásairól és tanításairól. Ilyennek, feledhetetlennek marad meg mindannyiunk emlékezetében.”

Szemők András agrármérnök, c. egyetemi docens számtalan emlékéből idézek néhány gondolatot: „Egy évben, 1974-ben lettünk egyetemi polgárok Gödöllőn. Professzor úr egy sikeres kutatói karriert követően mint egyetemi tanár, én a kiskörösi »előfelvett« év után mint elsőéves hallgató. Az első két év alapozó tantárgyainak nehézségeit leküzdve felüdülés volt újra növénytermesztésről (is) hallani az ötödik szemesztertől.

Többen, akik szakiskolákból jöttünk (a váci Tancsics Mihály Mezőgazdasági Technikumban érettségiztem), nagyképpen azt gondoltuk, nekünk már sok újat itt nem fognak mondani. Nos, nagyot tévedtünk! A gyakorlatok olykor valóban unalmasak voltak, de az előadások nagy élményt jelentettek. Az előadásokat egy görnyedt hátú, finom úr tartotta, aki világos, érthető, sokszor halk mondanódóját széles mozdulatokkal kísérve, az első perctől lenyűgözött bennünket. Negyven éve történt, de akár ma lett volna, úgy előttem van, ahogyan előadás közben hirtelen elhallgat, a keze, a teste tehetetlennek tűnő helyzetben megmeredve, a szeme messze tekint, mintha ott jött volna rá valami fontosra, amit azután a következő mondatában a hallgatóság tudomására hoz.

Vizsgázni is szerettünk nála, arra volt kíváncsi, amit tudunk. Nem véletlen, hogy mind a három növénytermesztést hallgató évfolyam örökös »legnépszerűbb oktatója« lett.

A tanár-tanuló nem igazán szoros, de élménygazdag kapcsolata is máig ható szép emlék. Ha mond-

hatom magam tanítványának, akkor tanulóból az egyetem elvégzése után lassan, hosszabb idő teltével váltam azzá, éreztem magam annak. Az is lehet, hogy csak én gondolom magamról, hogy Antal József tanítványa vagyok, sosem beszélünk ilyenmiről.

Első elmélyült munkánk a doktori értekezésem elkészítése volt. Négy év kísérlet, az ötödik év a megírása, majd a szigorlat. Nem ő volt a témavezetőm, ennek ellenére tőle kaptam a legtöbb hasznos tanácsot meg biztató szót is.

A borsóról – e növény volt az értekezés »főszereplője« – *most te tudod a legtöbbet* – mondta.

A szigorlatra nagyon fölkészültem, szégyelltem volna a rossz szereplést. A növénytermesztés tanételbe bele sem kérdezett, végighallgatott. Majd a végén egy, a munkaszervezés tan adminisztratív teendőjére, a tűzvédelmi tervre vonatkozó kérdést tett föl sejtelmesen. Csak jóval később értettem meg a kérdésben rejlő figyelmeztetést, legyek szerényebb, ne akarjak többet tudni, mint ami feltétlen kell az adott helyzetben. Sokszor segített és még ma is segít ez a figyelmeztetés.

A mindennapi munka során sokszor találkoztunk, s ezek a találkozások szinte mindig élményszámba menőek voltak, személyes kisugárzása nemcsak rám, de a környezetünkre is nagy hatással volt.

Egyik alkalommal könyvbemutatón vettünk részt a vár alatti téren, fehér asztalnál ültünk. Nagyon finom vörösborot kínáltak. Élmény volt az egészségre tudatosan vigyázó ember és a gourmand belső harcát látni, végül a gourmand győzött. A második pohár után már csillogóbb szemmel a régmúlt emberpróbáló élményeit – erdélyi mindennapok a húszas-harmincas években, fogság 1948-ig – idézte föl irigylésre méltó derűvel.

Máskor egy fehérherre vetőmag szaporítással nem tudtam megbirkózni, tanácsot kértem. Újabb alkalom volt ez egy egész napos továbbképzésre. A fehérheréről is sok újat tudtam meg azalatt, amíg térdig jártunk a virágzó 50 hektáros táblában. Utána a tájfajta jelentőségéről, a jövőbeni szerepükről, a fenntartásuk fontosságáról, módszeréről hallgathattam elmélyült és igen megfontolandó véleményét.

Szinte naponta használom a *Zsebkönyvét*. Sokszor veszem kézbe a főszerkesztésében készült *Növénytermesztés tan* könyvet, amelyet 86 évesen adott ki, s amely meglepően újszerű, XXI. századi. Örülök, hogy a *Pedagógusok arcképcsarnokában* emléket állítanak egy sokak által tisztelt, becsült agrárszakembernek, kiváló tanárnak. Köszönöm, hogy én is hozzájárulhattam a róla alkotott kép teljessé tételéhez.”

Élete során számtalan tudományos és szakmai munkájával kapcsolatos közösség működésébe kapcsolódott be, segítette olykor irányította az ott folyó tevékenységeket:

- 1951–1990-ig tagja volt a Magyar Agrártudományi Egyesületnek, ahol különböző tisztségeket is ellátott.
- 1953-tól több mint 20 évig a Magyar Biológiai Társaságban vezetőségi tag volt Szegeden.
- 1959-től a Magyar Tudományos Akadémia Növénytermesztési Bizottságában dolgozott, 1967 és 1980 között ellátta a bizottság titkári tisztségét, kiemelkedő szakmai munkája elismeréseként örökös tiszteleti taggá választották.
- 1964–1970-ig a Tudományos és Felsőoktatási Tanács Takarmánybázis Koordinációs Bizottságának a titkára volt.
- 1994–1997 között a Magyar Tudományos Akadémia közgyűlési képviselője volt.

Nem lenne teljes az életút, ha a családi hátteret nem mutatnánk be, mely fontos szerepet töltött be élete során. A szegedi Kárász utcában töltött évek után Budapestre költöztek, mindkét gyermekük tovább tanult, József fiuk villamos üzemmérnök, okleveles közgazdász családot alapított, és egy unokával – Máté gépészmérnök – ajándékozta meg a családot. Csaba fiuk is okleveles közgazdász, jelenleg Linzben él. A békés, nyugodt családi háttér biztosította a professzor úr derűs, fáradhatatlan munkavégzését. Felesége alkotó társa, segítője, munkáinak lektora, részese volt műveinek, munkásságának.

Dr. Jolánkai Márton, a Szent István Egyetem intézetigazgató egyetemi tanára által az Antal József életútját bemutató értekezésből idézek, mely a külföldön végzett munkáiba, illetve a publikált műveibe nyújt betekintést: „1964–65-ben két alkalommal töltött hosszabb kiküldetést Franciaországban az INRA Pont de la May intézetében, ahol homoki növénytermesztési kutatásokat folytatott. 1967-ben Egyiptomban járt a magyar tudományos és műszaki segélyprogram keretében homokjavítási szakértői feladatok elvégzése céljából. 1970 és 1974 között tagja volt a KGST őszi búza koordinációs bizottságának, 1972-től a bizottság meghatalmazottjaként tevékenykedett, ami az együttműködési szervezet szakfeladatainak legma-

gasabb rangú bizottsági tisztségét jelentette. 1977-ben újólag a magyar tudományos és műszaki segélyprogram keretében, ezúttal Peruban, Lamolinában vett részt egyetemi növénytermesztési tananyag összeállításában.

Tíz éven keresztül 1982 és 1992 között Giessen-Gödöllő közötti egyetemi együttműködés szakmai összekötője volt a szántóföldi növénytermesztési kutatások és a kultúrnövény-ökológia tárgykörében. 1994-óta az ISTRO magyar tagozatának, a Magyar Talajművelők Társaságának tiszteletbeli tagja. A tudós kutató és oktató hosszú életpályáját nyomon kísérik a publikációk. Életműve példaértékű, tudományos, szakmai és népszerűsítő publikációs tevékenysége igen kiterjedt. Szak- és tankönyveiből agrárius generációk tanultak és tanulnak ma is. Két könyvet ki kell emelni e gazdag életműből, mert mindkettő meghatározója a magyar agráriumnak. Az egyik az »Antal«. Így, kisbetűvel, hiszen egy olyan mű, amely fogalommal vált. A »Növénytermesztők zsebkönyve« három, folyamatosan aktualizált kiadásban jelent meg: 1983-ban, 1987-ben, majd 2000-ben. Ez a könyv lényegében a növénytermesztő szakma vademecuma. A másik a tankönyv, a kétkötetes »Növénytermesztéstan«. A hagyományoknak megfelelően a szakma nagy, komprehenzív kézikönyvét mindig az ország szakmailag legelismerettebb növénytermesztője szerkeszti, anyagát pedig egyetemeinek, főiskoláinak professzori és tanári kara írja.”

Erre az igen bonyolult és nagy-nagy szakértelmet igénylő feladatra 86 éves korában vállalkozott, a tankönyvben 46 szerző munkáját fogta össze, és 71 növény részletes termesztési ismereteit tárta az olvasók elé.

90. születésnapja alkalmából a hivatalos és baráti köszöntőket „Antal József – egy tudományos életpálya fragmensei” című kötetben jelentették meg munkatársai. Kilencvenötödik születésnapja alkalmából bensőséges ünnepségen és egyben tudományos konferencián köszöntötték a professzor urat, ahol a kar dékánja, dr. Gyuricza Csaba felidézte a közös emlékeket, a közös dolgozószobában töltött éveket. Mint mondta: Antal József professzor úr az az ember, akinek személyét megbecsülés övezte mindenkor, neve a szakma legszelebb köreiből ismert és elismert. Laudációját egyetemi elismerő oklevél átadásával és egy frappáns kijelentéssel zárta. Szerinte, aki alkot, nem öregszik meg, mindig fiatal marad. A számtalan köszöntő beszéd tartalmát dr.

Oláh István, a *MAG Kutatás, Fejlesztés és Környezet* c. folyóirat főszerkesztője, tudományos szakíró jegyezte le, melyet az *Agrofórum* című folyóirat 2014. májusi számában olvashatunk. Írásában csatlakozott a köszöntők sorához, a professzor úr iránt érzett tisztelet, mint egy négy évtizednyi ismeretség, emberi, szakmai kapcsolat és a több évtizedes barátság készítette erre. Szívhez szóló szavainak, őszinte jókívánságainak, sajnos, nem sokáig tudott professzor úr örülni, mert 2014. november 15-én távozott közülünk. Szerettei, családja, pályatársai, tanítványai és a tisztelők közössége november 28-án kísérte végső nyughelyére a gödöllői temetőben.

Kitüntetései:

- * Magyar Népköztársaság Munka Érdemérem (1960)
- * Munka Érdemrend ezüst fokozat (1968)
- * Munka Érdemrend arany fokozat (1989)
- * Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója (1958, 1961, 1975, 1984)
- * Westsik Vilmos Emlékérem (1983)
- * Beethoven – Brunszvik Emlékérem (1989)
- * Gisevius-díj, Doctor Honoris Causa cím (1993)
- * Baross László Emlékérem (1994)
- * Doby Géza-díj (1999)
- * Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1999)
- * MAG Aranytoll (2002)

- * Surányi János Emlékérem (2006)
- * A Mezőgazdasági Kiadó az „Év Szerzője” címmel tüntette ki (2006)
- * Nyolc alkalommal nyerte el az „Évfolyam Legnépszerűbb Oktatója” kitüntető címet.
- * Márton József-díj a Fenntartható Magyar Mezőgazdaság Szolgálatáért (2014)

A Márton József-díj átadásán (2014)

Köszönetet mondok a dr. Antal József Sándor életútjának megírásához nyújtott segítségért fiának, Antal Józsefnek, dr. Oláh Istvánnak, dr. Birkás Mártának és dr. Jolánkai Mártonnak.

*A tanítványok ismerőse,
FARKAS JÁNOSNÉ ny. általános iskolai igazgató
Tiszacsege*

„A jövő társadalom jobbáttevését igazán csak úgy lehet elérni, ha annak tagjait már egészen kicsi koruktól fogva arra neveljük, hogy a jót tenni, a rosszat pedig kerülni kell.”

(Csicsay Benedek)

B

DR. BAKÓ ELEMÉR (Hencida, 1915. november 18. – Silver Spring [USA], 2000. október 5.): magyar–német szakos tanár, nyelvész, könyvtáros

Bakó Elemér a hencidai református kántortanító leányának, Horváth Ilonának és a konyári főjegyzőnek, Bakó Mihálynak első gyermeke, akit még két fiútestvér és egy kislány követett. A családfő a legnehezebb időkben is igyekezett szolid, polgári jólétet biztosítani családjának. Elemér a nagy világégés után 1921-ben egy hadiözvegy rokon gondjaira bízva Debrecenben kezdte iskolai tanulmányait, majd Konyáron, utóbb a szigorú nagypapa keze alatt Hencidán járta ki az elemi iskola két utolsó évét.

A családi hagyományokat követve a középiskolát a debreceni Református Gimnáziumban végezte. Tanárai közül legnagyobb hatással a fiatal Molnár Pál volt a költőnek készülő diák-

ra. Az iskolai önképzőkört irányító Molnár Pál tanította a német nyelvet is, minden bizonnyal kedves tanárának példáját követte, amikor a pályaválasztásra került sor. Jól tanult, pályamunkáival díjakat nyert. Az iskolatársaival való versengés riválisait utóbb ellenlábasává tette, akik később (a háború után) a vele szemben kialakult ellenséges hangulat szításában nem kevés szerepet játszottak. A gimnáziumi cserkészcsapat munkájában aktívan részt vett, ennek köszönhető, hogy 1933-ban jeles érettségije után a Gödöllőn rendezett cserkész-világtalálkozó résztvevője lehetett.

Ősszel már a Tisza István Tudományegyetem magyar–német szakos hallgatója. Ezzel párhuzamosan felvették az ősi kollégiumban működő Református Tanárképző Intézetbe, amely az Eötvös Kollégiumhoz hasonló lehetőségeket biztosított tagjai számára. Írói, költői, irodalomkritikusi ambícióit csakhamar lehűtötte irodalomprofesszorának igénytelen, a modern irodalomszemléletet elutasító álláspontja. Szerencsére csakhamar rátalált arra a tudományágra és tudós professzorra, amely és aki meghatározta további életét, munkásságát. Csűry Bálint a magyar és finnugor nyelvészet tanára bizalommal fogadta a tehetséges és szorgalmas fiatalembert, bevonta a népnyelv-kutatásba, gyűjtő utakra küldte, értékelte dolgozatait. Csűry professzor irányítása mellett másodéves korára, ahogy visszaemlékezésében írta: „... már teljesen átjárt engem a nép-

nyelv kutatásnak valami szinte missziós érzése”. Harmadéves korában a nyelvészeti szeminárium könyvtára lett, a Csűry-tanítványok szűkebb körének tagja.

Német szakos hallgatóként 1934 nyarán ausztriai, 1936-ban németországi ösztöndíjat kapott szakdolgozata elkészítéséhez, amelynek tárgyköre magyar nyelvészeti tanulmányaihoz is kapcsolódott. Az indogermán és finnugor nyelvi kapcsolatok kutatásáról írt dolgozatát Huss professzor a téma alapvető tanulmányának minősítette. Ezzel a munkájával elnyerte az egyetemi bölcsészkar bronzplakettjét. Nyelvészből írt szakdolgozatát a magyar népnyelv kutatásának történetéről írta. Csűry Bálint bírálata szerint: „Igen jól sikerült munka, magasan fölötte áll az átlagos szakdolgozatoknak.”

Az egyetemi diákéletben mint a bölcsészkar Árpád Bajtársi Egyesület tagja, utóbb egyik vezetője, főleg kulturális kérdésekkel foglalkozott. Előadásokat szervezett, néhány előadást maga is tartott, elsősorban a hazai falvak népének életéről, nyelvhasználatáról. Részes volt az emlékezetes Debreceni Diéták rendezésének, ahol az aktuális magyar sorskérdések kerültek megvitatásra. Idealizmusa és józan-sága távol tartotta mind a jobb-, mind a baloldali szélsőségektől. Erős magyarságtudata, református hitbeli meggyőződése vezette ifjúkorától élete fogytáig.

Tanulmányai végeztével gyakornok lett Csűry Bálint mellett. Részt vett a szeminárium kiadványainak gondozásában. *Hangtani tanulmányok* című doktori értekezése és szigorlata alapján 1938 áprilisában doktorrá avatták. Az 1938–39-es tanévet Helsinkiben töltötte a finn népnyelvkutatás módszereinek tanulmányozása és a finn nyelv tökéletes elsajátítása céljából. Ott kötött barátságot K. Kovács László néprajzkutatóval, ő mutatta be Györffy Istvánnak, aki hathatós támogatásáról biztosította. Hazatérte után az időközben megalakult **Magyar Népnyelvkutató Intézetben** kapott alkalmazást. Tanársegédként magyar hangtant, a népnyelvkutatás módszertanát és finn nyelvet tanított. A gyűjtőmunka szervezésébe, az adatrendezésbe, az intézeti évkönyv szerkesztésébe, a szakdolgozatok és doktori értekezé-

sek instrualásába is bevonta professzora. Az 1930-as évek végén és az 1940-es évek elején készült nyelvészeti szakdolgozatok és diszsertációk időtálló értékei máig használható forrásai a magyar népnyelvnek és a néprajztudománynak. A nyelvészet iránt érdeklődő hallgatók nemcsak szakmai kérdéseikkel keresték meg a fiatal oktatót, de bizalommal fordultak hozzá személyes ügyeikben és a közélet aktuális, nehezen átlátható problémáit illetően is.

A pályakezdés munkás éveit beárnyékolta az egyre érezhetőbb háborús hangulat, majd jóakarató támogatója, dr. Györffy István budapesti néprajzprofesszor halála és Csűry Bálint elvesztése 1941-ben. Ez az év más változást is hozott életében: feleségül vette korábbi egyetemi hallgató társát, Markovich Ilona francia–német szakos tanárnőt.

Csűry halála után a Nyelvészeti és a Magyar Népnyelvkutató Intézet élére 1941 szeptemberében Bárczi Géza kapott kinevezést, aki folytatta elődje népnyelvkutató programját és a magyar nyelvatlasz munkálatait is. A finn nyelvórákat és a finn irodalomról szóló előadásokat továbbra is Bakó Elemér tartotta, emellett szervezte és ellenőrizte a népnyelvkutató hallgatók terepmunkáját. Közben Bárczi professzor – tekintettel tanársegéde addig publikált munkáira – kezdeményezte magántanári habilitációját. 1943 őszétől, igen fiatalon a Bölcsészettudományi Kar egyetemi magántanára lett. Munkakörébe került az intézet *Magyar Népnyelv* című évkönyvének szerkesztése. Bárczi professzor nagyra becsülte, megvédte a nemtelen támadásokkal szemben, s mint nélkülözhetetlen munkatársnak igyekezett mentesítést szerezni a katonai szolgálat alól, 1944 nyarán mégis behívót kapott. A jutasi kiképzőtáborba irányították, itt érte a megrendítő hír öccse tragikus haláláról, akit egy gépesített szovjet egység katonái brutális módon meggyilkoltak. Decemberben a jutasi tábor kitelepítették Németországba, majd 1945 áprilisától közel egy esztendő hadifogság következett. Az itthonról kapott hírek hatására lemondott arról, hogy a hadifogoly-szállítmánnyal hazatérjen. A Münchenben várakozó szerelvényről megszökött, s né-

hány nap múlva a Vöröskereszt égisze alatt működő Magyar Segítőszolgálat tolmácsaként vett részt a magyar menekültek ügyeinek intézésében. Amikor Farkas Gyula professzor, a berlini Collegium Hungaricum egykori igazgatójának tudomására jutott, hogy a jól képzett finnugrista **Münchenben** tartózkodik, rögtön beajánlotta az **egyetemhez**, ahol rövidesen megkezdte finn és finnugor témával foglalkozó előadásait, nyelvóráit. Az egyetem félig romos épületében nyelvi segédletek nélkül, de népes hallgatóság előtt folyt az órák. Egy idő után megkapta a magyar lektori állást is. Hallgatóit oly mértékben fellelkesítette Madách Imre *Az ember tragédiájáról* szóló ismertetésével, hogy 1949 nyarán parádés előadásban a teljes művet színre vitték a müncheni egyetemisták.

Közben felesége, aki vele tartott a menekülésben, úgy döntött, hogy hazatér idős, beteg szüleihez, ez a döntés házasságuk végét jelentette.

Bakó Elemér egyetemi munkája mellett önkéntes munkatársa lett a magyar menekülteket segítő Magyar Irodának és szerkesztője az *Új Magyar Út* című kulturális havi folyóiratnak. Ebben a munkakörben kötött barátságot dr. Soós Gézával, és itt ismerkedett meg Pongrácz Ilonával, későbbi feleségével. A **müncheni** évekhez fűződik a **Külföldi Magyar Levelező Iskola** életre hívása: 1950-ben Bakó Elemér felhívást tett közzé, amelyben tudatta, hogy a menekült magyar családok gyermekei számára elemi és középiskolai tanfolyamot indít, amely alapszinten ismereteket nyújt a magyar nyelvű olvasás, helyesírás, történelem, földrajz, számtan és felekezetek szerinti hittan tárgyköreiben, középiskolai szinten magyar- és világirodalmi, világtörténeti, algebrai, közgazdaságtani, társadalomtudományi és élettani tudnivalókkal bővül a tananyag. A felhívásra a világ minden tájáról több mint négyszázan jelentkeztek. A tanulnivalót kilenc tagból álló tanári testület állította össze, amelyet a tanulók levélben, postai küldeményként kaptak meg, a megoldott feladatokat hasonló módon juttatták vissza. A levelező iskola résztvevőitől érkezett levelek a magyar nyelven történő tanulás iránti igényt és ezzel a kezdeményezés

hasznosságát igazolták. Horthy Istvánné is ezekből a levelekből taníttatta magyarul a kisfiát.

Második házasságából 1951 nyarán fiúgyermekük született, s a kis család úgy határozott, hogy kivándorol Amerikába. 1951 augusztusában érkeztek meg Washingtonba, ahol az Amerikai Magyarok Szövetsége Kossuth Lajos amerikai útjának centenáriumi évfordulóját ünnepelte. Ösztöndíjas kutatóként fél éven át dolgozott a program sikeréért. Munka közben betekintést nyert a Kongresszusi Könyvtár magyar vonatkozású gyűjteményébe, de még évekig várnia kellett arra, hogy ott felkészültségének megfelelő álláshoz jusson.

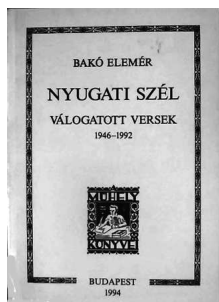
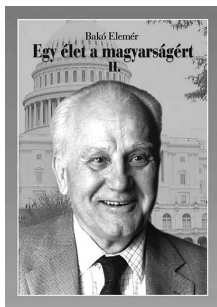
A Münchenben alapított *Új Magyar Út* emigráns folyóirat szerkesztősége, munkatársai, többek között Soós Géza, Wass Albert akkor már az Egyesület Államokban voltak. Az Amerikai Magyarok Szövetsége, valamint az ottani Magyar Református Egyház támogatása mellett a folyóiratot Bakó Elemér javaslatára Kossuth száz évvel korábbi előadói körútja emlékének szentelték. A mindennapi élet fenntartásához a szerkesztői honorárium mellett szükség volt arra, hogy szállodai alkalmazottként fizikai munkával szerezzen jövedelemkiegészítést.

1955-ben végre megvalósult az álma: a **washingtoni Kongresszusi Könyvtár** alkalmazásába, a **Szláv és Kelet-európai Osztályra** került mint magyar szakreferens, későbbi átszervezések után az **Európai Osztály** finnugor specialistájaként folytatta munkáját. Ebben a tevékenységi körben bőven volt alkalma hazája és nemzete javát szolgálni. Három évtizeden át, 1985-ben történt nyugdíjba vonulásáig gondozta, gyarapította a könyvtár magyar és finnugor állományát, segédleteket, bibliográfiákat szerkesztett a témakör tanulmányozásához. Számtalan magyar és finnugor vonatkozású írása jelent meg szakfolyóiratokban és az amerikai magyarság időszakai sajtójában. Előadásokat tartott, kiállításokat rendezett, irányította az Amerikai Magyarok Szövetségének kulturális tevékenységét. Segítette az Amerikába ösztöndíjjal kijutó magyarokat,

tartotta a kapcsolatot itthoni rokonaival, kollegáival. Éveken át meghívott oktatója volt a **New York-i Columbia Egyetem** uráli kurzusának, és az ottani könyvtárosképzés keretében a magyar könyv- és művelődéstörténet előadásait is ő tartotta.

Könyvtári munkája mellett újra foglalkozott a magyar népnyelv kutatásával, ezúttal az első világháború előtt kivándorolt magyarok nyelvhasználatát vizsgálta. Az amerikai magyarok körében végzett kutatómunkájáról utóbb Forgács Péter másfél órás dokumentumfilmet készített. A gyűjtőútjain hangszalagra vett nyelvjárási szövegekből értékes hangzógyűjteményt hozott létre, amelyet utolsó hazai látogatása alkalmával, 2000 nyarán a nevét viselő Népnyelvi Szótár Alapítványának adományozta. Alapítványa támogatásával valósult meg a Csúry Bálint által kezdeményezett *Debreceni cívis szótár*.

A rendszerváltozás után többször járt Magyarországon, s mindannyiszor felkereste a Debreceni Egyetemi Könyvtárat. Örömmel látta, hogy a Kongresszusi Könyvtárban általa rendezett Kossuth-kiállítás ide ajándékozott dokumentumait a Kézirattár tárlóiban mutattuk be az érdeklődőknek. Beszélgetéseink során tudtam meg, hogy katedra nélkül is tanárként élt, munkájának mindig szerves részévé tette a tudás átadását. Az is kiderült, hogy tudományos munkája mellett a versírással sem hagyott fel, válogatott verseit 1994-ben Budapesten adták ki. *Magyarok az Amerikai Egyesült Államokban* című könyve szintén Budapesten jelent meg.

Életművének elismeréseként a legnagyobb kitüntetést, a *Fehér Rózsa Rend Első Osztályú Lovagérdemrendjét* a finnektől kapta.

Itthon a Magyar Nyelvtudományi Társaság tiszteleti tagjává választották 1995-ben. Amerikában posztumusz kapta meg az *Abraham Lincoln-díjat*.

A könyváriak a művelődési ház falán márványtablán örökítették meg emlékét.

Élete fogytáig megőrizte fizikai, szellemi erőnlétét, tervei voltak. Váratlanul ragadta el a halál amerikai otthonában. Özvegye a gazdag hagyatékát a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattárának ajándékozta.

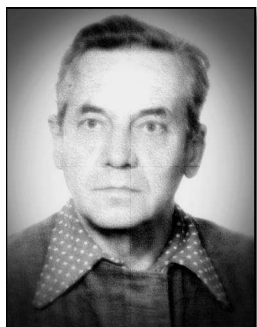
Forrás:

- Bakó Elemér életrajza. Silver Spring, 1989. (kézirat)
- Bakó Elemér: *Egy élet a magyarságért* – Budapest, 2005.
- Személyes ismeretség

KOROMPAI GÁBORNÉ DR.
ny. könyvtári ov.
Debrecen

BALOGH JENŐ (Besztercebánya [ma Szlovákia], 1915. április 11. – Budapest, 2000. január 4.): középiskolai tanár, tanszékvezető egyetemi tanár, festőművész

„Azokhoz szóltam, akik nem akarják megadni magukat a mind középszerűbbé váló szórakoztatási »iparnak«, akik tudják, érzik, hogy ez a (lassan intézményesített) középszerűség »a szép gondolat, a nemes időtöltés, a környezet harmóniája« ellen hat.”

(Balogh Jenő)

„Fénnyel teli emlékeket” őrzött meg a gyermek Balogh Jenő szülővárosáról, Besztercebányáról. Úgy ismerték, mint aki, ha kell, verset vagy köszöntőket mond és írogat. Már kisgyerekként is tudott bánni a szavakkal. Vonzódása a szép beszédhez egész életében megmaradt. A látványszépségek is rabul ejtették. *Önéletrajz-vázlatában* írja: „iskolám Európa egyik legszebb reneszánsz épülete.”

Tanulmányait a székesfővárosi Toldy Ferenc Reáliskolában végezte 1926-tól 1934-ig. Az érettségi közeledtével 1934-ben az országos tanulmányi verseny új irányba fordította sorát: rajzból első díjat nyert, és jelentkezett a Magyar Képzőművészeti Főiskolára (MKF). „*El nem múló tisztelettel*” emlékezett vissza felnőtt korában is mesterére, Benkhardt Ágostra, aki a jövő „nagy” festőjét látta benne. Főként a személyiségével hatott rá még Lyka Károly, Andretti Károly és Krocsák Emil. 1939-ben a főiskola festő, középiskolai tanár szakán diplomázott. Az 1938–39-es évben ösztöndíjas tanársegédként *A rajztanítás módszertana* c. tárgyat tanította.

1939-ben a Balló-féle utazási ösztöndíjból beutazta Európát. Nagy, „világmegváltó művészi

tervekkel” érkezett haza, de rövidesen katonai szolgálatra kellett bevonulnia. 1941-ben a leszerelés után, szeretett főiskolájának továbbképzőseként tanított, és egy anatómiai atlaszba készített illusztrációs rajzokat. De az akkori létállapotát már egyre inkább a katonai szolgálat határozta meg. 1944 nyaratól 1945 elejéig a frontra kellett vonulnia. 1945-től 1948-ig hadifogságban volt a Szovjetunióban.

Hazatérve, 1949 első felétől orosz nyelvet és rajzot tanított olyan sikerrel, hogy „bevitték” az **Országos Neveléstudományi Intézetbe**. Ennek megszüntetése után, 1950–53-ig az **Oktatásügyi Minisztérium** tisztviselője lett. A nem szeretett hivatalnoki munka mellett lehetőséget kapott a rajzpedagógiai és tanárképzési problémák felmérésére. Az így szerzett országos tapasztalatai birtokában és hasznosulásában kreatív megoldásokra törekedett.

Balogh Jenő 1950-ben megházasodott. Felesége, Csollány Gizella Mária „*otthonteremtő, kritikusan megértő társ, romlatlan intelligenciával és előítélet-mentes művészetszeretettel, optimista realitásérzéssel, kiegyensúlyozott természetével*” segítette.

1953-ban az **MKF** előadója, 1954-től 1972-ig főtan szak-vezető tanára és 1972-től 1985-ig a **vizuális nevelési tanszék** egyetemi tanára, tanszékvezetője volt. A Művész Szakszervezetek Központi vezetőségének elnökségi tagja (1963), a Pedagógiai Társaság Vizualis Nevelési Szakcsoportjának elnöke lett (1968).

1985-ben nyugdíjazták. Az ezt követő éveiben is rendszeresen dolgozott. Meghívásokat fogadott el, és utazott (Miskolc, Pápa, Sárospatak, Székesfehérvár, Veszprém, Zirc), előadott, és kíváncsian tekintett az utána jövőkre. Egyetemes tudású ember volt, enciklopédikus tanár és művész, járatos a társ művészetekben és kellemesen zengő hangján „képes beszédével” láttatva győzte meg hallgatóságát.

A PEDAGÓGUSPÁLYÁN ELTÖLTÖTT TEVÉKENYSÉGE, MÓDSZEREI ÉS ELKÉPZELÉSEI

Balogh Jenő indította útjára a magyar vizuális-művészeti nevelés új nemzedékét a budapesti Magyar Képzőművészeti Főiskoláról, átfogó képzési programjának köszönhetően 1971-től már egyetemi rangú főiskoláról

(2001-től lett a nevében is egyetem). Fő tevékenysége: a tanár- és művészképzős növendékek szemléletének, alkotói tehetségének egyeztetése, a rajz-vizuális nevelő tanárok szervezett, egyetemi szintű továbbképzése. Törekvéseiben a Réti–Lyka-reform életrevalóságát erősítette, mely szerint az egységes szellemű, az egyéniségnek szabad teret engedő nevelés-oktatás a tanárképzésben ugyanazon elvek szerint kell, hogy történjen, mint a művészeti nevelésben. Balogh Jenő „megőrizve-megújító” tevékenysége „csúcsrendezvényét”, összegző konferenciáját 1983-ban Budapesten a Zeneakadémián tartotta „A felsőszintű rajktanár-továbbképzés 14 éve” címmel: a tizenkét szakmai előadásból és korreferátumból kiadvány is készült. Az országos konferenciát módszertani ajánlasként továbbképzős tanárok és tanítványaik kiállítása egészítette ki, mellyel Balogh Jenő a képi megismerés természetes útját szemléltette a Magyar Képzőművészeti Főiskola kiállítási termeiben. A kiemelt rajzi, festési, mintázási és komplex vizuális problémakörök tennivalóit a teljes iskolai életkorra, illetve a tanári felkészülésre kiterjedően a lehető legnagyobb tömörségben mutatta be. Balogh Jenő „rendkívüli tagozatvezetőként” is alapvető munkát végzett a művészeti rajz-szerkesztő és ábrázoló geometria-művészettörténet szakos középiskolai tanárképzés terén.

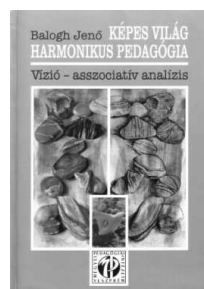
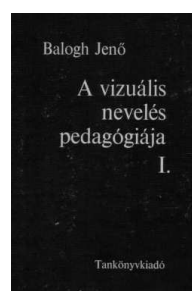
A gimnáziumi *rajz és műalkotások elemzése* tantárgy bevezetését követően kapcsolatát megerősítette a „bázist jelentő” általános iskolákkal és a tanárképző főiskolákkal. Az egri, nyíregyházi, szegedi és pécsi tanárképző főiskolák rajz tanszékeinek és a Magyar Képzőművészeti Főiskola vizuális nevelési tanszékének „igen nagy jelentőségű” találkozóját rendezték meg 1970 tavaszán Pécsen. Balogh Jenő 1978-ban a főiskolák újabb bevonásával teremtett szakmai fórumot, és szerkesztett kiadványt *A vizuális nevelés műhelyei* címmel a Miskolci Galériában (dr. Dobrik István igazgató társszervezésében).

A Magyar Pedagógiai Társaság Vizuális Nevelési Szakosztálya megalapításával létrehozta a rajz-vizuális nevelés tudományos kérdésekkel foglalkozó szakmai szervezetét. A Társa-

ság gondozásában 1970-ben megjelent *A vizualitás szerepe a tanításban* című kötet, melyben közzétette a vizuális nevelés integrációs törekvéseit bizonyító téziseit és ezek érvényesítésének módozatait valamennyi tantárgyban.

Balogh Jenő tanári és kutatói használatra több tanulmányt, könyvet írt, kiadványokat szerkesztett. Különösen fontosnak tartotta „trilógiáját”:

- *A vizuális nevelés pedagógiája I.* (Tankönyvkiadó, 1969)
- *A vizuális ítélet* (Akadémiai Kiadó, 1990)
- *Képes világ – harmonikus pedagógia. Vízio-asszociatív analízis* (Veszprém, Megyei Pedagógiai Intézet – Zirc, III. Béla Gimnázium, 1999)

A vizuális nevelés pedagógiája I. máig is egyedüli kísérlet az ún. tantárgy-pedagógiai gondolkodás alkalmazására egy tantárgyon belül. Minthogy tudományos alapjait – pl. eredeti érzékelés-lélektani kísérletek, ismeretelméleti rendezés – megfelelő körökben akkor még nem hitelesítették, ezért tapasztalaton alapuló hipotetikus jellege volt. Az azóta eltelt idő a hipotéziseket rendre igazolta. Ennek az alapműnek az elméletigényes gyakorlati iga-

zolását segítette a hatvanas évek elejétől működő, négy évfolyamos rendkívüli egyetemi tanárképző tagozat (főleg a tanárképző főiskolákon végzett rajztanároknak).

A *vizuális ítélet* című könyv (1990) a rendszer tudományos alapja. Akkor már Balogh Jenő intézményesítetten hitelesített kísérletekről számolt be, és ajánló következtetéseit a lélektan, a pedagógia és a vizuális nevelés módszertana egyeztetésével vonta le. Ennek előzményei közé tartozott „Az érzéki-vizuális ítélet pszichológiája és helye az emberi gondolkodásban és cselekvésben” nagyhatású előadása.

A *Képes világ – harmonikus pedagógia. Vízió-asszociatív analízis* című könyve tudományszervezési szempontból is hiteles szakanyag. Magába foglalta egy rendszer kiteljesedését, hozzávetőleg 600–800 pedagógus elméletigényes gyakorlati eredményeivel. A vizuális nevelésünk gerince, java és világszínvonalat meghaladó eredeti kiadványa a vizuális nevelés integrációs törekvéseit demonstrálta. Felsorolta az adott kritikus helyzetben felmerülő pedagógiai problémákat és a vizualitás feladatait a megoldásban. Rendszerezte bizonyító dokumentumait, és „Viziotékájának” módszertani lapjaival, a tanítványok tanítványainak rajzlapereredményeivel illusztrálta őket, ezzel is szolgálva a NAT-ban sugallt, kívánt metodikai kultúrát.

Balogh Jenő kiadásra váró kézírata, *A kép és az ember* című posztumusz könyve „szellemi végrendeletként” az integrációhoz ad elméletileg és gyakorlatilag megalapozott ajánlásokat. A szerző bízott benne, hogy felébreszti a pedagógiaelmélet érdeklődését, és az égetően szükséges integráció kibontakozhat. Félt, hogy az elektronikus (pszeudo)vizualitás zsákutcájába reked tantárgyunk. „Szakmánk atomizálódását, a felelőtlen és szertelen »demokratizálódását« meg kell állítani.”

A „*legnagyobb és világraszóló pedagógiai forradalomról*” beszélt, amikor az ének-zenei oktatásból vette eredményhozó példáit, és ezekhez kapcsolta a rajz-vizuális nevelés analógiáit.

A képalkotás, képben gondolkodás, a kommunikáció képigénye, majd a vizualitás természetének vizsgálata áll a baloghi ismeretelmélet középpontjában (Szó és kép. Fogalom és kép. Verbális és vizuális kommunikáció kapcsolata, egymásrautaltsága).

Következtetéseinek fő témái:

- a *tapasztalás* (új, módosult) szerepe az elektronikus médiumok rohamos térnyerése idején,
- az impresszív és expresszív *érzékiség*,
- a *szemlélet*, *szemléletesség*, *szemléltetés* korhoz és követelményeihez igazított megújítása.

Balogh Jenő élete záró szakaszában arra törekedett, hogy meggyőzze nézőit-olvasóit „*a vízió-asszociatív analízis mélyen humánus természetéről és az egyetemes pedagógiai értékéről, közvetlenebbül az esztétikai és a racionális-intellektuális megismerés és kifejezés emberformáló összhangjáról.*”

BALOGH JENŐNEK A RAJZTANÍTÁS FEJLŐDÉSÉT SZOLGÁLÓ ELKÉPZELÉSEI

- *Csendesen, de határozottan ellenállni* az erőszakkal importált pedagógiai elveknek, mindenekelőtt egy „*túldidaktizált*” oktatáselméletnek, amely a képességfejlesztés elhanyagolásával és a személyiség manipulálásával jár.
- A rajztanítás identitászavarainak megszüntetése hagyományaink megszűrésével és a nagy fejlődést ígérő kor követelményeinek megfelelő tantárgyelmélet megalkotása.
- A szemléleti alapok hiányában a bizonytalan rajztudás és a spekulatív, sablonos, éretlen absztrahálási manír felszámolása.
- Az alapképzés reformjában sokkal egyszerűbb, de alaposabb, a művészeti kifejezés felé csak indokolt, kivételes esetben kacsingató rajzi alapképzés szorgalmazása.

A művészettörténetet vulgarizáló, közhelyekre alapozó gyakorlat elhárítása a nevelésben-oktatásban.

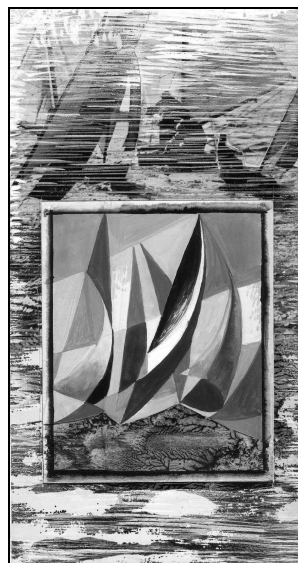
BALOGH JENŐ MŰVÉSZETI NEVELÉS KÉRDÉSEIT ÉRINTŐ GONDOLATAI

A vízió-asszociatív analízis vizuál-esztétikai és vizuál-logikai szempontsora tökéletesen egyezik a természettudományos megismerés fő mozzanataival. De az egyezés mellett Balogh Jenő a különbözőséget is fontosnak tartotta, minthogy a rajzi-festési, mintázási feladatok esztétikai konklúziókkal zárulnak (kifejezés, kompozíció) az önkifejezés szubjektív közléseivel egyetemben. E két mód együtt, párhuzamosan az önmegvalósítás hatásos eszköze, és a világ egységben láttatását szolgálja. Elmélyült analízisre csak olyan nevelő készítheti tanulóit, aki maga is képes erre. A szükséges szuggesztivitásnak feltétele a rajztudás és a vizuális módszer értéke. Balogh Jenő „tételmondata”: „A módszer a tanári személyiség megtestesülése a tanításban.” A sajátágosan vezérelt – ki- és bemeneti – retinaképek absztrahált áttételei a műalkotások, melyek a jövőben is mintái és eszközei lehetnek még a legkorszerűbb elektronikai közlésrendszereknek is. „Tisztázni kell a nagypedagógiának, melyek azok a tantárgyak, amelyek az intuíciót, az invenciót fejlesztik! (...) Ha észrevesszük, hogyan válik a puszta tárgy sokatmondó jelentéssé: a művészi kifejezés lényegére tapintottunk.” A vizuális-művészeti nevelés célját csak akkor érheti el, „ha egyszer leszokunk arról az előítéletről, hogy a rajzban valami »olyan« zavaros művészkedés történik, és nem vesszük tudomásul, hogy a legfőbb táplálója a jobb agyféltekének, és az így gazdagodott képzetkincs a záloga annak, hogy a verbális ismeretközlés is elérje azt a szintet, amelyet el kellene érünk.” (Zirci TV, 1995)

A MŰVÉSZ BALOGH JENŐ

Főként akvarelleket és grafikákat készített. A Magyar Nemzeti Galéria őrzi három akvarelljét. Csoportos kiállításokon vett részt arcképeivel Budapesten 1928-ban a Nemzeti Szalon tárlatán, 1937-ben a Műcsarnokban(Bp.). 1966-ban Nagymaroson, 1967-ben a VI. ker. rajztanárokkal közösen Budapesten,

majd Pécsen Györgyei Zsigmonddal állított ki.

Kompozíció vitorlásokkal (1984)
vegyes technika (tus, tempera),
papír, 195x100 mm

1968-ban Egerben rendezték meg az akvarell-kiállítását. A pedagógiai, ill. ismeretterjesztő illusztrációit 1985-től Budapesten, Miskolcon, Sárospatakon és Székesfehérváron mutatta be. 1992-ben elkészítette a Képes Diák-szótár illusztrációit.

Díjai, elismerései:

- * 1937. a Magyar Éremművész Egyesület díjazottja
- * 1938. a Székely Bertalan-díj kitüntetettje
- * 1939. Balló Ede utazási ösztöndíjasa
- * 1967. SZOT-díjas
- * 1985. a Szocialista Magyarországért érdemrenddel ismerték el életművét, művészet-pedagógiai munkáját.

Balogh Jenő kivonatolt bibliográfiája:

- 1954. *A rajztanítás elvi alapjai.* (OM, Tankönyvkiadó)
- 1966–67. (Paál Ákossal közösen) a *Rajz és műalkotások elemzése* c. tanulmány.
- 1973-ban egy kétrészes diafilmsorozatot készített *A vizuális-esztétikai nevelés céljára.*

- 1972-től 1975-ig *A látás hatalma* címmel nagyszabású, 20 részes tv-filmsorozatot írt és vezetett a Magyar Televízióban, amely nemzetközi viszonylatban is páratlan volt.
- 1977-től 1980-ig az *Idők tanúi: a művészek* c. 36 részes rádióműsort vezette.
- 1976. *A vizualitás alapjai*.
- 1979. *Rajz I-II.* (gimnáziumi tankönyv)
- 1995-ben a MROE szerkesztésében megjelentették a *Visszapillantó tükrömben: rajztanításunk ötven éve* c. dolgozatát.
- A Miskolci Galéria Könyvei 13. köteteként a *Leltár* 1998-ban jelent meg.

Balogh Jenő kéziratai és illusztrációi, levelezése, nemzetközi konferencia-előadásainak kéziratai, videofelvételek (műteremavató, konferencia), *Viziotéka* ez arcképvázlat szerzőjének birtokában (8420 Zirc, Reguly Antal u. 7.) van.

A fenti írás idézeteinek egy része Balogh Jenőnek írt leveleiből származik.

*Tanítványa,
SZÜCS ISTVÁN MIKLÓS
középiskolai tanár, képzőművész
Zirc*

BATÁR ZOLTÁN (Rákoscaba, 1914. december 15. – Miskolc, 1974. február 13.): matematika–fizika–ábrázoló geometria szakos középiskolai tanár, egyetemi adjunktus

Édesapja, Batár Endre a nagykovácsi tanítóképzőben végzett, Rákoscabán az elemi iskolában tanított, az első világháborúban hősi halált halt. Édesanyja, Fábik Róza egyedül

maradt két gyermekével (Bandika három, Zoltán másfél éves volt). A postán helyezkedett el, ott dolgozott nyugdíjba meneteléig.

Batár Zoltán 1933-ban érettségizett Nagykovácsin. Csak azért tanulhatott, mert jeles tanulóként tandíjmentességet élvezett, és hadiárvaaként Pest vármegyétől ösztöndíjat kapott. Emellett már 14 éves korától vállalt tanítványokat. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemet 1937-ben végezte el kitűnő eredménnyel, és párhuzamosan 1938-ban tanári oklevelet is szerzett a Tanárképző Intézetben.

Matematika–fizika szakos tanárként 1938-ban a **nagykovácsi Arany János Református Gimnázium** internátusában nevelőként helyezkedett el.

1939. február 1-jén bevonult katonának. A II. világháborúban összesen egy évig frontszolgálaton is volt. A keleti frontról – mint kitűnő végzettségű középiskolai tanárt – 1942. szeptember 16-án a Honvédelmi Minisztérium hazarendelte, és beosztotta a **marosvásárhelyi Magyar Királyi Csaba Királyfi Honvéd Gyorsfegyvernemi Hadapródiskolába** természettan–mennyiségtan szakszolgálatos tanárnak. (Az iskoláról és benne Batár Zoltánról kiváló könyv jelent meg.) Az intézettel együtt 1944 decemberében kitelepítették Németországba, majd 1945 elején átszöktek az amerikaiakhoz, ahol egy évet töltöttek hadifogságban. Az első vonattal hazatért 1946 tavaszán. Az új hatóságok az akkor alakult Néphadsereghez igazolták. 1946 októberéig honvédtanárként kapta a fizetését, majd leszerelték.

Leszerelését követően nem kapott munkát, ezért 1946 őszétől önként és fizetés nélkül teljes óraszámában egy évig **nagykovácsi iskolában**, valamint a **Dolgozók Tanítóképzőjében** tanított. A felettesei által 1947 januárjában Nagykovácsin kiállított bizonyítvány a következőket írta róla: „Szaktudása, kötelességtudása és mindenki iránt lekötő kedves egyénisége mind előjáróinak, mind kartársainak és tanítványainak, mind pedig a szülőknek teljes elismerését érdemelte ki.”

1947. február elsején pályázatát elfogadva megválasztották és a VKM kinevezte a **Sáros-pataki Református Kollégium Gimnáziumába** mennyiségtan–fizika tanárnak. Kimagasló sikerrel tanított: a tanítványok 70-80%-a a továbbtanulásában a matematikát vagy a fizikát hasznosította. Az érettségire készülő osztályaival egész évben külön is foglalkozott heti két órában, de folyamatosan korrepetálta a gyengébb tanulókat is. Matematika és fizika szakkört vezetett, tagjai vetélkedőket nyertek, a szakfelügyelői vélemény szerint a megye egyik legjobb szakköre volt. 1949-ben harmadik szakként elvégezte az ábrázoló geometriát is. A tanítás mellett internátusi nevelőtanári munkát is ellátott. A gimnáziumi tanítás mellett részt vett a sárospataki és a járási tanítók szaktanári vizsgára történő felkészítésében matematikából, a megyei tanács felkérésére az 1951–52-es tanévben, három nyáron át önként és fizetség nélkül. A négyévszázados pataki kollégium szelleme, a nagy tudású tanári kar hatása és a tőlük kapott elismerés, a tartalmas és őszinte kollegiális barátságok, a tudásra nyitott és ragaszkodó diákok az 1947 és 1952 között Patakon töltött öt és fél évet egész életére meghatározóvá tették.

A sárospataki gimnázium tanári kara 1948-ban

Tanári munkájáról először egy sárospataki tanítványát, későbbi miskolci egyetemi kollégáját, Kiss Barnát idézzük, aki halálakor így emlékezett meg róla: „Sárospatakon 1947 őszén találkoztunk először matematikaórán. Az első órák után megéreztük, hogy itt valami más, valami új folyamat kezdődött el. Három éven át úgy tudta sugározni a szakma szeretetét, úgy tudta feltárni a kisdíák előtt a megismerésben rejlő örömeket, a napi munkában, tanulásban feltáruló alkotás örömét, hogy sokan biztatására és példaképünknek tekintve őt választottuk élethivatásunkká a pedagó-

gus pályát, és egy életre elköteleztük magunkat a tiszta, igaz tudomány művelésére és átadására. Életével, pedagógiai munkásságával bizonyította, hogy a tanár igazi erénye a tisztességében, becsületességében és szerénységében rejlik. Kiváló pedagógiai érzéssel tudta a szakma szeretetén keresztül tanítványaiba oltani az igazság keresésének, a meg nem alkuvásnak, a mindig minden körülmények között az emberi méltóság tiszteletének érzéseit.”

De erről az időszakról idézhetünk Szabó Gyula, gimnáziumi igazgató ajánló leveléből is, amelyet a miskolci egyetemre küldött 1952-ben az oda meghívott tanárról: „Tanítási munkája kiváló. Egyik legjobb oktatója az intézetnek. Tárgyi tudása igen alapos. Minden alkalmat és lehetőséget felhasznál, hogy tudását elmélyítse, ismereteit kiszélesítse. (...) Nevelői tevékenysége sokoldalú. Mint éveken át osztályfőnök és diákotthoni nevelőtanár, igen jó munkát végzett. A tanítványaival való törődésben, foglalkozásban fáradhatatlan. A munkafegyelemre és helyes magatartásra való nevelésben nálánál senki sem ért el több és jobb eredményt. Tanítványait nagyon szereti, és ők is ragaszkodó szeretettel, tisztelettel viseltetnek iránta. Az egyes osztályok közötti versenyekben az ő osztálya több ízben ért el kimagasló eredményt, és részesült dicséretben. Igen jó szervező. (...) Az iskolai tanulókörök, tanulópárok és korrepetálások megszervezésében kimagasló jó eredményeket ért el. (...) Tanártársai is kellőleg méltányolták fáradhatatlan munkásságát, amelyet a közösség érdekében végzett, szeretettel viszonzva azt a jóindulatot, amelyet mindenki iránt tanúsított.”

1952-ben kiváló eredményeire felfigyelve hívták meg **Miskolcra** az akkor induló **Nehézipari Műszaki Egyetem Matematika Tanszékére** oktatni. Tanársegédként kezdte, majd 1958-ban adjunktusnak nevezték ki. 21 éven át tanított nappali és 15 évig levelező tagozaton. Középiskolai tanári tapasztalatait is kamatoztatva az évek folyamán itt is kiváló eredményeket ért el mind az egyetemi oktatásban, mind az egyetemre készülő középiskolások felkészítésében. Az egyetemi tankörök oktatásán túl nagy odaadással és alapos-sággal a kezdettől, 1957-től mintegy 15 éven át szervezte az egyetemen a műszaki egyetemi felvételi előkészítő tanfolyamokat, évente 7-11 tanulókört, ahol egy csoportban mindig oktatott matematikát is. Az egyetemen több matematikajegyzetet írt – részben az előkészítő tanfolyamok számára – vagy társszerző-

ként vett részt jegyzetek elkészítésében. Ezeket még az egyetem elvégzése után is nagy elismeréssel emlegették a volt hallgatók. Szakmai folyóiratokban, az egyetem kiadványaiban is publikált.

Egyetemi tanári munkájáról így emlékezett meg 2010-ben Batár Zoltánnak, a fiának írt levelében dr. Salánki József, aki tanítványa volt, majd tanártársa lett a Nehézipari Műszaki Egyetemen: „Édesapára mindig szeretettel és hálával emlékezem, mert példamutató tanár volt, aki hallatlan akarattal és tehetséggel adott szárnyakat a még gyenge képességekkel rendelkező tanítványainak is; önbecsülésük fejlesztése csodás eredményekre sarkallta őket.”

Most – szerkesztői kérésre – ugyanez az egykori tanítvány, később kolléga felidézte utolsó találkozásukat: „A két évtizedes együtt töltött időből, melynek folyamán az őszintén tisztelt tanárom egyre jobban megismert és megszeretett kollégám lett, számtalan emlék köt hozzá. Most ezekből a végső találkozásunkat idézem fel, ami számomra meghatározó lett. Akkor már erős szervezetét a rendkívüli intenzitású munka, több infarktus gyengítette, és örömmel üdvözlöttük, mikor egy ki nem hordott influenza után mégis dolgozni jött, hogy levelező hallgatóinak konferenciáján óráit megtartsa, hétfőn, kedden, késő estébe nyúlóan, megtoldva túlórákkal a kötelezően előírtakat.

Az emlékezetes napon 8-tól 9:50-ig órákat tartottam, és már terveztem, hogy a 14 órától kezdődő óráimra, az új tantárgy (számítástechnika), új szak (számítógépes rendszerszervező) állandóan bővülő óravázlatait kiegészítsem (talán ebéd is belefér), de mindenekelőtt indításként egy feketét a »tanszéki kávézóban« felhőrpintsek. Szokásunk volt ugyanis, hogy a hivatalsegédi szobában két oktatási blokk között, várakozás nélkül egy-egy kávéval frissítsük magunkat.

Megdöbbenésemre Zoltán bátyám ott ült, keze reszketett, könnyei patakzottak: „10-től órák lenne, de nincs erőm megtartani” – mondta. Gondolkodás nélkül vállalkoztam: – Megtartom az óráidat, mi következik a tananyagban? Ide adta óravázlatait és már indultam is. Mire visszaértem, a mentő már kórházba vitte. Többé nem találkoztunk.

Utólag jelképesnek érzem: tanárom kezembe adta óravázlatait, hogy folytassam...”

Szakmai jellegű társadalmi munkát is kimagaslóan sokat végzett, ezen tevékenysége is meghatározó módon kapcsolódott az oktatáshoz, ezen belül is a középiskolai tanárok to-

vábbképzéséhez, tanulmányi versenyek szervezéséhez, tanárok és diákok számára tartott matematikai tárgyú előadások tartásához. Egy évtizedig volt a Bolyai János Matematikai Társulat Borsod megyei tagozatának titkára, 19 évig vezetőségi tagja és az országos választmánynak is tagja. Megyei titkárságának időszakában évente átlagosan 50 előadást szervezett meg. Ő maga is számos előadást tartott, elsősorban a megye középiskolaiban. Különösen legendások voltak a matematika érdekességeiről tartott ismeretterjesztő előadásai. Öt éven át tagja volt a különböző matematikai versenyeket értékelő versenybizottságnak. Fáradhatatlan szervezőmunkája, lelkesedése nagyban hozzájárult ahhoz, hogy titkárságának 10 éve alatt hétszer nyerték el a 13 tagozat közül a legjobb megyei tagozatnak járó vándorzászlót. A Magyar Természettudományi Egyesületek Szövetsége (METESZ) megyei intézőbizottságának és országos választmányának tagjaként is sok elismerést kapott.

Egyetemi oktatói éve alatt több esetben látott el értségi elnöki teendőket Sárospatakon, Miskolcon, Ózdon, Sátoraljaújhelyen.

A szakmai jellegű társadalmi munka mellett a közelet más területein is aktív volt, így például Sárospatakon és Miskolcon 18 éven át tanácsstagként is tevékenykedett. 1957-ben Miskolcon megválasztották a IV. kerületben az Oktatási Állandó Bizottság elnökévé, mely funkciója keretében havonta látogatták a kerülethez tartozó négy általános iskolát, segítve őket az oktatással kapcsolatos problémáik megoldásában. Három évig a Megyei Továbbképzési Bizottságnak is tagja volt, továbbá aktivistája a Megyei Tanács Oktatási Állandó Bizottságának. A Pedagógus Szakszervezetnek még Sárospatakon lett tagja, a szakszervezet keretében is különböző funkciókat, esetenként választott vezetői megbízásokat látott el.

Nagyon sokat dolgozott, mert szeretett dolgozni, az élete volt a tanítás, a tanítványokkal való foglalkozás, a matematika, de pályája döntően arra az időszakra esett, amikor „múltja miatt” is minden téren többet kellett teljesí-

tenie, bizonyítania. A tanszéki munka és a szerteágazó társadalmi tevékenység mellett sajnos tudományos tevékenységre, az általa különösen kedvelt kombinatorika, a differenciál egyenletek, a geometria egyes kérdéseinek kutatására nem tudott annyi időt és energiát fordítani, mint amennyit szeretett volna. Tudományos fokozat megszerzésére készült, ehhez kutatási anyagokat gyűjtött, azonban egészségi állapotának 1967-ben bekövetkezett hirtelen megromlása megakadályozta kutatási eredményeinek publikálásában, a doktorálásban. Egyre súlyosbodó betegségével küzdve még tovább tanított az egyetemen, de társadalmi munkáit sorban fel kellett adnia. Élete utolsó évében már nem tudott bejárni az egyetemre, maradék erejét az öt régóta foglalkoztató tudományos kérdések vizsgálatára összpontosította.

59 éves korában Miskolcon hunyt el. Kívánságára hamvai a nagykőrösi református temető családi sírboltjában nyugszanak.

1944-ben házasodott. Felesége, Kis Margit magyar-történelem szakos általános iskolai tanárként, majd tanulmányi felügyelőként dolgozott Miskolcon. Két gyermekük született, Zsolt Botond 1946-ban, Emese 1954-ben.

Kitüntetései, elismerései:

- * „Szocialista Kultúráért” miniszteri kitüntetés
- * Miskolc várossá nyilvánításának 600 éves évfordulója alkalmából oklevél és emlékplakett
- * Pályázati nyeremények, munkájáért elismerő oklevelek

Tankönyvei:

- Batár Zoltán, Raisz Iván, dr. Szarka Zoltán: *Matematika III.* (Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, egyetemi jegyzet), Tankönyvkiadó, 1962, 1963.
- Batár Zoltán: *Útmutató a Gáspár Gyula – Raisz Iván: Matematika II. jegyzethez.* (Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, egyetemi jegyzet), Tankönyvkiadó, 1965.

- Batár Zoltán: *Algebra az előkészítő tanfolyamok számára* (Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, jegyzet), Tankönyvkiadó, 1966, 1967, 1971.
- Batár Zoltán: *Geometria az előkészítő tanfolyamok számára* (Nehézipari Műszaki Egyetem, Miskolc, jegyzet), Tankönyvkiadó, 1974.

Források:

- *A marosvásárhelyi Magyar Királyi Csaba királyfi Honvéd Gyorsfegyvernemi Hadapródiskola története 1941–1945.* Budapest, 1998.
- Balanyi Béla, Rácz Lajos, Dr. Ványi Jenő: *Új nagykőrösi Athenas I.* Arany János Társaság, 1994.
- Kiss Barna: *Batár Zoltán 1914–1974.* A Mi Egyetemünk, a Nehézipari Műszaki Egyetem lapja, 1974. február 25.
- *Pataki tanáraink (1931–1952).*, Sárospatak, 2005. Szerkesztették: Benke György, Pólos László, Szabó Csaba, For You Bt. Kiadó.
- *Nagykőrösi Kalendárium 2012.* A hónap szülötte – december (Fraxinus Egyesület, Nagykovács, 2011.)
- *Tablók könyve 1910–2008.* Sárospataki Református Kollégium Gimnáziuma – Sárospatak (M-M Bt, Nagykanizsa) 2008.
- dr. Szarka Zoltán: *A Miskolci Egyetem Matematikai Tanszékének rövid története.* (1999. előadás)

Gyermekei,
HORVÁTHNÉ BATÁR EMESE
minisztériumi főtanácsos
és BATÁR ZSOLT BOTOND
tanár, népművelő
Budapest

BATÁR ZOLTÁNNÉ Kis Margit (Nagykőrös, 1926. június 8. – Veszprém, 1994. december 9.): tanító, általános iskolai tanár, tanulmányi felügyelő

Édesapja, dr. Kis Albert városi tisztviselőként dolgozott Nagykőrösön, édesanyja, Szakáll Eszter háztartásbeli volt. Egy nővére van, Piroska.

Az elemi és polgári iskolai tanulmányait Nagykőrösön végezte. 1944-ben jeles eredménnyel érettségizett a Kecskeméti Református Nőnevelőintézet Leánylíceumában. 1944 decemberében férjhez ment Batár Zoltánhoz, akit mint honvédtanárt a marosvásárhelyi hadapródiskolával kitelepítettek Németországba, így ő is vele ment. A kitelepítés, majd az egy évig tartó hadifogság után 1946 májusában tértek vissza Magyarországra, Nagykőrösre.

Férje 1947 februárjában a Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumában kapott tanári állást. Ő csak 1947 szeptemberében követte férjét az 1946 decemberében született kisfiával Sárospatakra, mivel csak ekkor kaptak lakást. A háborút követően itt tudta tanulmányait folytatni. 1948 júniusában a Tanítóképző Intézetben jeles eredménnyel tanító képesítést szerzett. Azonnal szeretett volna munkába állni, azonban családi okokból csak 1950. december 6-ától tudott elhelyezkedni a Sárospataktól mintegy 4 kilométerre lévő **Hercegkúton**, ahol 1952. július végéig tanított. Kerékpárral járt munkahelyére, rossz idő esetén nem is tudott naponta családjához vizszatérni. Kérésére 1952. augusztus 1-jétől **Sárospatakra** helyezték, ahol 1953. július 1-

jéig a **II. számú általános iskolában** magyar, történelem és egészségtan tárgyakat tanított.

Férjét 1952-ben meghívták Miskolcra a Nehézipari Műszaki Egyetemre, ahova csak egy év múlva tudta követni. 1953. július 1-jétől kapott áthelyezést Miskolcra, ahol nyugdíjazásáig, 1981. augusztus 31-ig a **hejőcsabai XXVII. számú általános iskolában** tanított.

1956. szeptember 25-én vörös diplomával szerezte meg magyar–történelem szakos általános iskolai tanári képesítését az Egri Pedagógiai Főiskolán. Az 1960-as években tanári állása mellett Miskolc II. kerületében népművelési felügyelői megbízást is kapott.

Tevékenyen hozzájárult az iskola nyári balatoni úttörő táborainak előkészítéséhez, és kísérő tanárként a táborokban is részt vett a 60-as években. A hetvenes évek elején Miskolc város három tanulmányi felügyelőjének egyikevé nevezték ki. Ezt a megbízatást éveken át tanári munkakörét fél státuszban megtartva végezte.

A tanári munka élethivatása volt. A gyerekekkel nemcsak szaktárgyait szeretett meg, de minden tekintetben nevelte, segítette őket, figyelemmel kísérte sorsukat, többekkel élete végéig barátságot tartott.

A 8. osztály osztályfőnöke (1966)

Tanítványai nagy szeretettel emlékeznek rá. Példaként álljon itt *Csabai Zsírka Lajos* miskolci költő *Vallomás tanítóimról* című írásából: „Batár Zoltánné tanárom volt, aki csoda szintjére emelve tanította az irodalmat és a magyar nyelvet, elültetve bennem a vágyat, hogy mindennapi életem kitéphetetlen része legyen az írott szó.” Ugyanő – *Zsírka Lajos* – írja *Irodalmi találkozásaim 1.* című írásában: „Az ember kíváncsi lény, ha megismert egy-egy halhatatlan, szép művet, kíváncsi arra is, milyen ember az, aki meg-

ajándékozta őt ezekkel. Sorsom különös ajándéka, hogy hétéves kortól olyan irodalomért rajongó tanítók, tanárok plántáltak belém az írott szó szeretetét, mint a kedves emlékü Batár Zoltánné, akinek különösen sokat köszönhetek. Idézõjelben érte: nagy az õ »bûnük«: hiszen félistenként tanultam meg tisztelni tõlük költõinket, íróinkat. Csak késõbb, a nagyobb olvasottság döbbsített rá: megannyi hús-vér emberrõl van szó, kiknek problémái ugyanazok, sõt mostoha korban élve szenvedésük mai szemmel már mély tiszteletet ébreszt, és életük magyarázatot ad olykor komor, tragikus mûveikre is. Ezért kedves olvasmányaim ma is életrajzuk.”

Batár Zoltánné 1962 szeptemberében indította a legendássá vált helytörténeti szakkörét az akkori 5. c osztályában. Az osztály 1966-ban végzett, de a szakkör, majd ifjúsági klub az immár középiskolás tanulók részére a hejőcsabai Gárdonyi Géza Mûvelõdési Házban még további négy évig folytatódott.

Idézzük ezekrõl az évekrõl *Juhászné Bartha Emõkét*, volt tanítványát, aki szintén tanár lett: „Kora gyermekkoromtól kitûnõ, meghatározó pedagógus egyéniségek vettek körül. (...) Mindnyájuk közül mégis õ, Morci néni volt a legkedvesebb. Ő, akinek a példáját próbáltam követni több-kevesebb sikerrel. (...) Látásból ismertem a fekete hajjú, szigorú arcú, egyenes tartású tanárnõt, kinek a beceneve a tanárok között morcos arcáról Morci volt. Bevallom, féltem. (...) Egy-két hét elteltével rájöttünk, hogy a szigorú külsõ mögött gyermekszeretõ, emberséges, kitûnõ tanár áll. (...) Örömmel vártuk órát, hisz ott mindig történt valami. A történelemórákon eljátszatta velünk a történelmi eseményeket, s ezek a játékok ma is elevenen élnek bennem. Talán ezért szerettem meg annyira a történelmet. (...) Szeptember végén helytörténeti szakkört hirdetett. (...) A foglalkozások kéthetente, szombat délután háromtól ötig tartottak. Ekkor váltott mûszakban szombatonként is jártunk iskolába. A szakköri foglalkozásokon Miskolc, felsõbb évfolyamokon Borsod-Abaúj-Zemplén megye helytörténeti emlékeivel foglalkoztunk. (...) Vasárnaponként kirándultunk. (...) A legjobb mégis az volt, ha behívott magához. (...) Ilyenkor szobájában a széken, fotelben, szõnyegen kuporogtunk, élményeinket mesélve nagyokat kacarásztunk. A kirándulásokról Pajtás gépén nagyszerû felvételeket készített. Ezek kerültek az élménybeszámolók és a megszerzett ismeretekrõl készített beszámolók mellé a helytörténeti szakköri naplóba. (...) Mellesleg Borsod megyei mondákat is gyûjtöttünk, ezeket az

általunk nyitott mondák könyvébe írtuk. Az együtt töltött idõ összekovácsolt bennünket. Nagyszerû osztályközösség lett belõlünk, Morci néniért a Himaláját is megmásztuk volna. (...) Amikor Hejőcsabán a Bárczi-kastélyt felújították, és Gárdonyi Géza Mûvelõdési Ház néven megnyitották Demcsik Iván vezetése alatt, Morci néni folytatta a szakkört a mûvelõdési házban. A régi mag szívesen jött, és hoztunk magunkkal új barátokat is. Régi ismereteinket felelevenítettük, kibõvítettük, könyvtárakba, levéltárba jártunk kutatni. Komoly pályázatokon szép sikerrel szerepeltünk közösen és egyénileg az iskoláinkban is. (...) Érettségi után kiki egyetemre, fõiskolára került, vagy dolgozni ment. Éltük a saját életünket. Sokan továbbra is szoros kapcsolatot tartottunk Morci néniel. Ha örömmõ, bánatom volt, vagy csak beszélgetni akartam, egy telefon után felkereshettem, mindig szakított rám idõt. A többiek közül is sokan tartották vele a kapcsolatot. (...) Beteg kollégáit látogatta otthon, a kórházban, többnek kezét fogta utolsó perceiben.”

Férje, Batár Zoltán matematika–fizika–ábrázoló geometria szakos tanár volt. Két gyermekük született, Zsolt Botond 1946-ban, Emese 1954-ben. Kérésére hamvai Budapesten nyugszanak.

Kitüntetései:

- * Szocialista Kultúráért (1961)
- * Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1973)
- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1981)

Források:

- Zsirka Lajos: *Vallomás tanítóimról*. 2007. szeptember 26.
- Juhászné Bartha Emõke: *Morci néni*. Példák és példaképek, a Borsod megyei Pedagógiai Intézet pedagógus pályázataiból, 2001.
- *Irodalmi találkozásaim* 1. Zsirka Lajos blogbejegyzése
- Juhászné Bartha Emõke: *Kedves emlékeim*. Észak-Magyarország, 2007. december 15. Szólástér

Gyermekei,
HORVÁTHNÉ BATÁR EMESE
minisztériumi fõtanácsos
és BATÁR ZSOLT BOTOND
tanár, népmûvelõ
Budapest

DR. BEGE ANTAL (Csíkszereda [ma Románia], 1962. november. 26. – Budapest, 2012. március 22.): tehetséggondozó matematikatanár, egyetemi docens, tanszékvezető, tanácskiváló

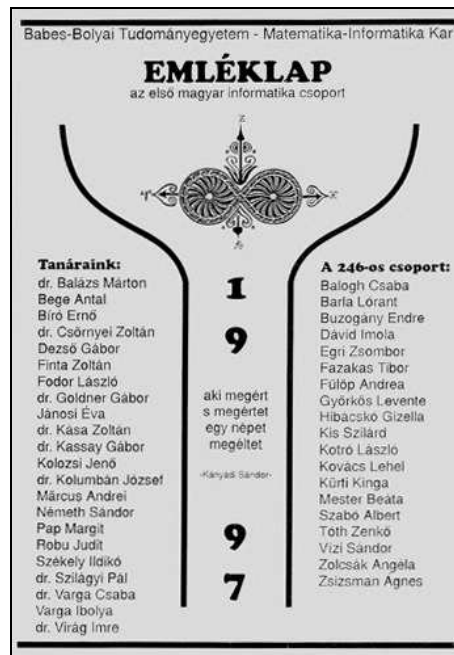
Bege Antal középfokú tanulmányait Csíkszeredában, a mai Márton Áron Líceumban végezte. Nagy hatással voltak rá az iskola akkori tanárai, akik elindították a matematikusi pályán. Már diákként részt vett a matematika tantárgyi versenyeken, rendszeres feladatmegoldója volt a *Matematikai Lapok* néven működő kolozsvári folyóiratnak, amely abban az időben a *Gazeta Matematică* bukaresti román matematika folyóirat fordításaként működött. A különböző versenyeken kiváló eredményeket ért el, több díjat kapott. Emellett folyamatosan tanult, és olyan szakterületeken szerzett jártasságot, amelyek akkoriban nem képezték az iskolai tananyag részét, ilyen volt a számelmélet, a kombinatorika, a diszkrét matematika.

1986-ban végzett a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen, matematika szakon. Első cikkeit 1988-ban publikálta logikai feladatokról a *KöMaL*-ban, illetve számelméleti függvényekről a *Bull. Number Theory Related Topics* tudományos folyóiratban.

1986 és 1988 között a **csíkszeredai 10-es számú** (jelenleg Ady Endre nevét viselő) **általános iskolában** tanított, majd 1988 és 1990 között a **Márton Áron Líceum** tanára volt. Tanárként szorgalmazta diákjai versenyre való felkészülését, előadásokat, szakköröket tartott, táborokat szervezett. Természetesen óráit igyekezett mindig nagyon magas szakmai mércé szerint előkészíteni és meg-

tartani. Tehetséges diákjaival külön is foglalkozott, nemcsak az iskolai keretek között, hanem rendszeresen készített számukra feladatsorokat, azokat néha nála otthon vitatták meg, szakkönyveket ajánlott nekik, minden lehetséges módon támogatta őket.

Az 1989-es romániai forradalom után visszahívták tanítani a **Babeş-Bolyai Tudományegyetemre**. Az 1990/91-es tanévtől kezdve tanársegédként tanított az egyetemen a **Differenciálegyenletek Tanszékén**. 1995-től adjunktus, 2003-tól docens lett. A *Discrete fixed point theorems and applications* című doktori értekezését a diszkrét fixpont tételekről és azok alkalmazásairól írta Ioan A. Rus vezetésével, és 2000-ben védte meg.

Az első magyar informatikai csoportnak is tanára volt Babeş-Bolyai Tudományegyetemen

2008-tól a **Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem** docense, a **Műszaki és Humántudományok Kar Matematika-informatika Tanszékének** a vezetője lett. Nagyon sokat tevékenykedett a frissen alapított Sapientia Egyetem tudományos elismertségének megalapozásáért. Egyetemi oktatóként aktívan bekapcsolódott az akadémiai tudományos élet szervezésébe, és ugyanakkor mind-

végig hű maradt az elemi és a diszkrét matematikához.

A *Kolozsvári Matematikai Lapokban* több évig működtette a *Versenyfeladatok* rovatot, táborokat szervezett középiskolai diákoknak és egyetemi hallgatóknak, az egyetem magyar diákjait több nemzetközi versenyre vitte el.

A másfél évtizeden át a Székely Mikó Matematikaverseny néven működő, a mai Erdélyi Magyar Matematikaverseny elődjének, valamint 2002-ben a Sepsiszentgyörgyön megszervezett 11. Nemzetközi Magyar Matematikaverseny zsűrijének volt az elnöke. A versenyeken mindig szorgalmazta, hogy legyenek logikai feladatok, a diszkrét matematikához, a kombinatorikához, a számelmülethez kötött feladatok, hogy a fiatalabb generáció is bepillantást nyerhessen ezekbe a területekbe. 2006-ban elindította a Sapientia Egyetem által diákoknak szervezett matematika és programozói csapatversenyt, amelyet azóta minden évben megrendeznek.

Természetesen folyamatosan fejlesztette magát szakmailag. Több cikke jelent meg tudományos folyóiratokban, írt egyetemi tankönyvet és feladatgyűjteményt is. Számos eredményt ért el a diszkrét matematika, a számelmélet, a rendezett halmazok, a nemlineáris operátorok és a differenciálegyenletek terén.

Kiemelkedő munkái:

- Relációk és alkalmazásaik (1999)
- Számelméleti feladatgyűjtemény (2002)
- Bevezetés a számelméletbe (2002)
- Differenciaegyenletek (2005)
- Algoritmikus kombinatorika és számelmélet (2006)
- Régi és új számelméleti függvények (2006)
- Rekurzív sorozatokkal kapcsolatos feladatok (2007)
- Skatulyaelvvel kapcsolatos feladatok (2007)
- Differenciálegyenletek, gyakorlatok és feladatok (2008)
- Diszkrét matematika (2009)

Az egyetemen az oktatói tevékenysége is széles körű volt. Tanított algoritmikus aritmetikát, a számítástudomány alapjait, diszkrét matematikát, parciális differenciálegyenleteket, algoritmikus kombinatorikát, számelmüle-

tet, speciális fejezeteket a matematikából és dinamikus rendszereket. Gondolatokat ébresztő tanár volt, tanítványai megtanulhatták tőle a felfedezés és kísérletezés szenvedélyét.

2010-ben megalapította az *Acta Universitatis Sapientiae* folyóiratot, amelynek haláláig a főszerkesztője is volt, illetve szerkesztő bizottsági tagja a *Kolozsvári Matlapnak*, a *Note on Number Theory and Discrete Mathematics* folyóiratoknak.

Rendszeresen részt vett nemzetközi konferenciákon, számos kutatási projekt tagja, illetve vezetője volt. Több szakmai szervezet aktív tagjaként működött. 2010-től elnöke volt az Erdélyi Múzeum-Egyesület Matematikai és Informatikai Szakosztályának. Részt vállalt a Magyar Tudomány Napja Erdélyben rendezvény keretében a Matematika és Informatika alkalmazásokkal konferencia szervezésében. Szoros volt a kapcsolata a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Matematikai, Informatikai és Csillagászati Szakbizottságával és a Radó Ferenc Matematikaművelő Társasággal.

Életpályáját, szakmai karrierjét az oktatási rendszer és önmaga fejlesztése, jobbá tétele jellemezte. Mindvégig hűséges maradt a csikszeredai Márton Áron Líceum szelleméhez. Így nyilatkozott egy interjúbán: „*Mai napig, évente legalább egyszer csendesen körbesétálok az iskolában, és ha meghívnak, szívesen tartok előadást a diákoknak és a tanároknak is.*”

Síremléke a Házsongárdi temetőben található. Kollégái a következő Babits Mihály-sorokkal búcsúztak tőle:

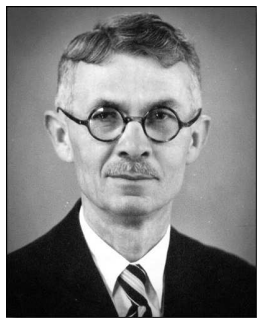
„Mennyi munka maradt végezetlen!
S a gyönyörök fája megszedetlen...”

Forrás: András Szilárd és Darvay Zsolt a Babeş-Bolyai Tudományegyetem oktatóinak megemlékezése, illetve személyes emlékek.

DR. KÁNTOR SÁNDORNÉ
matematikatörténész
Debrecen

BENKŐ BÉLA (Mezőcsege [ma Ukrajna], 1893. február 28. – Pécel, 1984. december 11.): matematika–fizika szakos középiskolai tanár

Földművelő családban, a Bereg megyei Mezőcsegen született. Heten voltak testvérek, ő a sorban a harmadik volt. Édesapja amolyan falusi polihisztorként a mezei munka mellett a kovács- és asztalosmesterséghez is értett, és nem egy esetben segítségére volt falubeli sorstársainak. Édesanyja, Szarka Terézia hajnaltól napestig a gyerekek nevelésével, a család gondozásával foglalkozott.

Az ifjú Béla a gimnázium első négy osztályát a közeli Beregszászon végezte el. Ezt követően édesapja Sárospatakra küldte. Ott a református főiskola gimnáziumában érettségizett 1912-ben. Mérnök szeretett volna lenni, de szemének gyengesége miatt nem ezt a pályát választotta. A matematika és a fizika érdekelt leginkább, ezért a budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen a matematika–fizika tanárszakot vette fel. Amint később önéletrajzában írta: *„eziránti érdeklődésem felkeltésében nem kis része volt annak a kérdésnek, ami VI.-os gimnazista koromban a falumban felvetődött. Ugyanis 11-en vettek összesen 20 hold földet, háromszög alakút, és azt kellett párhuzamos egyenesekkel felosztani a 11 ember között...”*.

Egyetemi évei nyári vakációit otthon töltötte, a földeken és a ház körüli munkákban segített szüleinek és testvéreinek. A tanulmányi idők alatt pedig korrepetálásokat vállalt, és abból tartotta fenn magát.

Világhírű professzorai voltak: Beke Manó, Eötvös Loránd, Fejér Lipót, Frölich Izidor –

folytathatnánk a sort – valamennyien akadémikusok. Mindegyiküknél jelesre, kitűnőre kollokvált. A korabeli egyetemi rend szerint humán tárgyakat is hallgatnia kellett – vizsgázni ezekből a tárgyakból nem volt kötelező. E stúdiumok előadói is neves akadémikusok voltak, többek között Négyesy László (irodalom), Ballagi Aladár (művelődéstörténet), Simonyi Zsigmond (magyar nyelv), Fináczy Ernő (pedagógia). Ezek a kitűnő tudósok, pedagógusok életre szólóan formálták, gazdagították tanítványaik habitusát. Mint írta: *„Eötvös és Fejér különösen nagy hatással voltak rám, lekötöttek az ő dolguk mélyét megvilágító előadásaik.”*

Egyetemi emlékeiből idézte családjának: 1913-ban Eötvös Loránd professzor kollokviumra invitálta hallgatóit: „Domine, írja fel ennek a szivacsnak a mozgási energiáját!” – és azt nagy ívben, pörgettyűmozgással elhajította. Benkő Béla némi gondolkodás után megoldotta a feladatot. Az indexében pedig ott a bejegyzés: „jelesen colloquált” – Eötvös.

Tanári pályáját 1917-ben kezdte meg. A **miskolci református főgimnáziumban** kapott állást. Sárospatakon 1919-ben haláleset miatt megüresedett egy matematika–fizika szakos tanári katedra. Volt igazgatója, Csontos József meghívta kedves tanítványát az ősi iskolába. Benkő Béla boldogan ment vissza egykori alma materébe. 1920-tól kezdve nyugdíjazásáig hűségesen szolgált **Sárospatakon**. Átvette a fizikai szertár őrzését, kezelését, s azt csak igazgatói utasításra adta át 1955-ben fiatal kollégájának, volt tanítványának. A református gimnáziumot 1952-ben államosították, s az újonnan kinevezett, egyben odahelyezett igazgató politikai okokból nem kedvelte az idős tanárt. Szakmailag nem tudott belekötni, ezért megfosztotta legkedvesebb belső munkahelyétől, érzékenyen megsértve önértetét.

A tanítási órák után Benkő Béla, megebédelvén, már indult is vissza mindennap kedves szertárába. Azt 1920-tól állandóan fejlesztette, az eszközöket javította, újakat konstruált. Ott gyakran körülvették a tárgy iránt érdeklődő tanítványai. Segítették munkáját, s ő eleinte szakkörszerű foglalkozásokon, majd hivatalos

szakkörökön gyarapította tudásukat. Ő maga pedig ezeken a délutánokon készült másnapi óráira.

Tevékenyen vett részt az iskola útkereső, újjászülető erőfeszítésében. Trianon után ugyanis a kollégium elveszítette korábbi vonzáskörzetének több mint felét. Felső Zemplén, a Bodroghöz fele, Ugocsa, Ung, Bereg és Szatmár tanulni vágyó ifjai már nem kopogtathattak a kollégium kapuján. Másholnan kellett Patakra toborozni az ifjakat. A tantestület többek között a 20-as évek elején fogalmazta meg az iskola vonzását megújító tanári magatartás mikéntjét. Eszerint: „az iskolai munka eredményessége a lehető legszorosabb kapcsolatban áll a tanárok munkásságával. Ha megszakad a tudományukkal való kapcsolatuk, meglazul az ifjúsággal való élő kapcsolatuk is, mert az ifjúság mindig az új, teremtő igazságot várja, s az ilyen új igazságok hordozója előtt hajlik meg.”

Benkő Béla ezt a tanári magatartást képviselte mindvégig pályája során. Amikor 1930-ban állami segítséggel új emelettel, illetve később új szárnyépülettel bővült az iskola, előtanulmányok birtokában ő alakította ki a modern fizikai előadótermet s az ahhoz kapcsolódó tágas szertárat. Az eszközöket régi helyükről az újakkal együtt leltározás után átköltöztette (több mint 1300 tárgyat) új helyükre, létrehozva a maga korának egyik leggazdagabb, legjobb középiskolai matematikai–fizikai szemléltető tárá.

Tudománya fejlődésével állandó lépést tartott. Emlékeztet az a később publikált emlékbeszéd, amelyet „Maller Sándor főgimnáziumi tanár emlékezete” címmel 1929 novemberében adott elő. Méltatta az 1919-ben meggyilkolt tanárelődje munkásságát, kiemelte és szakszerűen elemezte a volt kolléga 1910-ben „Euklides XI. axiómája és a két Bolyai ez axiómához fűződő kapcsolata” címen előadott dolgozatát.

A pataki iskolában szokásos székfoglaló beszédét „A rádiótelefon tanítása a középiskolában” címmel 1926-ban tartotta meg. Ezzel kapcsolatban említésre méltó, hogy Sárospatakon az első rádiót 1924-ben ő készítette el a

tanítványok, a kollégák és a lakosság legnagyobb öröme. Tantestületi értekezleteken rendszeresen tartott ún. módszertani előadásokat a folyamatosan megújuló matematikai és fizikai tantervekről, az oktatásban használandó feladatok megválasztásának kérdéseiről. A fizika és a matematika gyakorlati hasznáról, e tudományok friss eredményeiről számos ismeretközlő, népszerűsítő előadáson a nagyközönséget is tájékoztatta. Mindezeknek az írásoknak az anyaga ma már, sajnos, elveszettnek tekintendő, de az „Infinitezimális számítások tanításáról az új tantervvel kapcsolatban” című írása megmaradt, mert a *Protestáns Szemle* azt 1929-ben közreadta.

Benkő Béla folyamatosan tartotta a kapcsolatot a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok szerkesztőségével. Megoldandó feladatok küldésével gazdagította a folyóirat oldalait.

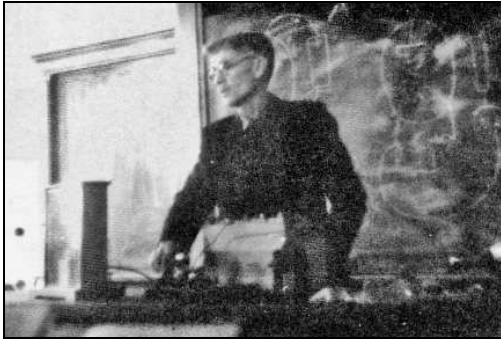
Az 1950-ben végzettek tablóján

1952-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium dicséretben és jutalomban részesítette az energia megmaradásának szemléltetése tárgyú két leírt kísérletéért, amelyet a szaktárca bemutatandónak és tanítandónak ítélt.

Kollégák, volt tanítványok így nyilatkoztak róla: „Tanítási óráit magas szinten, igen világos okfejtéssel tartotta, a szigorú tudományosság szempontjait előtérbe helyezte. Egyetemen is megállta volna a helyét mint professzor. Puritán jellege, korrekt emberi magatartása, bátor őszintesége, az igazságért való rendíthetetlen kiállása, a rászorulóknak iránti segítőkészsége mindenki tiszteletét biztosította számára. Nekem mindezeknél több volt: megszívű, kedves jó barátom. 1924-ben ő készítette

el Patakon az első rádiót. Ezzel nagy elismerést váltott ki nemcsak munkatársai és tanítványai, hanem Sárospatak lakossága körében is.” (Dr. Urbán Barna)

„Benkő Béla jellemes, igaz ember volt. Elöljáróit tisztelte, de nem hajlongott előttük soha. Szép jellemvonása volt a hűség és ragaszkodás szereteteihez. Emlékszem a diáktalálkozók hangulatára: milyen örömmel, szeretettel vették körül. Pedig ő nem kereste a népszerűséget. Puritán egyénisége idegenkedett minden ünnepléstől.” (Dr. Orbán István)

Benkő tanár úr a fizikai előadóteremben (1957)

„Az ő hatására lettem matematika–fizika szakos tanár. Neki köszönhetem, hogy a matematika és a fizika szépségeit megismerve a logikus gondolkodás felé utat törhettem.” (Bencsik István egyetemi tanár, volt tanítvány)

„Oktató-nevelői munkájában a fizikai jelenségek sokoldalú bemutatására, a jelenségek nagyságrendi viszonyainak egyszerű példákon keresztül való felmérésére, a jelenségek konkrét kísérleti berendezésekben való szemléltetésére törekedett. Ő valóban kísérleti fizikus volt.” (Dr. Koltai Ede egyetemi tanár)

Nyugdíjas éveit megkeserítette látásának egyre romló volta, de még 1970-ben „A fizika tanítása” című lap közölte a „Hullámkeltő készülék a transzverzális hullámok tanulmányozására” című írását, amelyben részletesen leírta az általa feltalált eszköz működését. Amikor már végleg nem látott, akkor környezetét kérte meg, hogy tájékoztassák tudománya híreiről. Boldoggá tette, hogy megérhette a számítógépek elterjedését, az űrkutatások tényét.

Tanóráin sallangmentes okfejtéssel, rövid mondatokba foglalva magyarázta közlendőit,

a szigorú tudományosság szempontjait mindig előtérbe helyezve. Arra nevelte hallgatóit, hogy a problémák, a feladatok megoldása során törekedjenek az összefüggések felismerésére, majd a lehetséges kiemelések és egyszerűsítések elvégzésével haladjanak a megoldások felé. Olyan matematika- vagy fizikaóra nemigen akadt, hogy azon valamilyen szemléltetőeszközt ne használt volna fel, vagy kísérletet ne mutatott volna be, mindezeket az adott téma könnyebb és jobb megértése érdekében.

Számonkérései rendszerek, következtetések voltak. Ahogy ő mondta – kalkulusai – abszolút igazságosak. Közismert volt szigorúsága. Nála csak a tudás számított. A részrehajlás, protekció számára ismeretlen fogalom volt, de a gyengébbeket mindig támogatta, s javítani engedte őket. Mindenki tisztelte, bár puritán jelleme nem kereste a népszerűséget.

Ma már legenda, de megtörtént az alábbi eset. Az 1930-as években a főiskolát anyagilag is erősen támogató főrend alsós fiacskája nála, minden pedagógiai erőfeszítése ellenére, abszolút bukásra állt. A tantestület kapacitálta, hogy engedje át a fiút. Benkő tanár úr hajthatatlan volt. A kérést csak akkor teljesítette volna, ha az osztály mindegyik tanulójának felemelheti egy jeggyel év végi osztályzatát. Ehhez viszont igazgatója nem járult hozzá. A tanár úr erre felkerekedett, meglátogatta a grófot, s beszámolt neki fia eredménytelen munkájáról. Majd a következő szavakkal indokolta meg az elégtelen érdemjegyet: „Tudja, gróf úr, az osztályzás tisztaságának megőrzése érdekében nem tehetek különbséget a diákok között származásukra való tekintettel.” A méltóságos úr belátó volt. Bukott fiának egész nyáron tanulnia kellett. Szeptemberben eredményesen pótvizsgázott. A papa nem vitte el Patakról – fia később ott érettségizett.

Viszonylag későn, 1933-ban nősült meg. Feleségével, Vass Etelkával hat gyermeket nevelt fel. Mindnyájuknak diplomát adott a kezébe. Büszke volt gyermekei és tanítványai sikerére. Még megélte, hogy elsőszülött fiától származó unokája, ifj. Benkő Bálint országos matematikai versenyeket nyert, s egy nemzetközi versenyen Finnországban harmadik lett.

Tanítványai közül többen is követték: matematika–fizika szakos középiskolai tanárok lettek, többen professzorok hazai és külföldi egyetemeken – valamennyien mesterüknek vallják őt.

A pataki diákhumor személyét is megérintette. A hozzá kapcsolódó kedves történeteket *A Pataki Diákvilág Anekdotalincse* című sorozat kötetei őrzik.

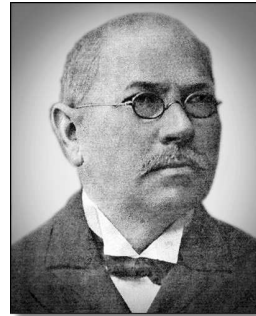
1958-ban, 65 éves korában vonult nyugdíjba. Gyermekei időközben elkerültek Patakról. Néhány év múlva, 1963-ban házát eladta, és Pécelre, egyik leánya közelébe költözött.

1984 augusztusában, házasságuk 51. évében elhunyt szeretett felesége. Ez a veszteség mind lelkileg, mind testileg végleg megtörte. Philemon és Baucis elmúlásához hasonlóan még ugyanazon év december 11-én ő is követte élete párját. Temetésén, a gyászistentisztelet végén a jelenlévő volt tanítványok ajkán felhangzott a pataki diákok búcsúdala, a „Válásra int immár az óra...” kezdetű ének. A péceli református temetőben alusza örök álmát.

Egykori tanítványa,
DR. EGEY TIBOR levéltári főigazgató
Budapest

DR. BERKESZI ISTVÁN (Berkesz, 1853. december 6. – Temesvár [ma Románia], 1922. április 3.): tanár, történész, iskola- és múzeumigazgató

Berkeszi István Temesvár oktatás- és tudománytörténetének máig világító alakja. Kikartó, fáradhatatlan munkásságával, szorgalmával, igényességével példakép a jelen számára, elévülhetetlen érdemei okán pedig hiszsiük, méltán tarthat számot a jövő érdeklődő figyelmére.

A Szabolcs megyei Berkeszen született. Középiskolába az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnáziumba járt. 1878-ban történelem és földrajz szakos tanári diplomát szerzett a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán, majd levéltárosi képesítést is.

Tanári alkalmazása előtt főúri és főispáni titkárként működött, évekig Radvánszky Béla báró mellett dolgozott, majd egy évig a **Gyakorló Főgimnáziumban** volt tanár **Budapestben**. 1883-ban bölcsészeti doktorátust szerzett. 1884-ben helyettes tanár volt a **Fehértemplomi Állami Főgimnáziumban**, 1885-től helyettes tanár a **Budapesti II. Kerületi Főgimnáziumban**, ahonnan 1889. január 20-án a **Temesvári Állami Főreáliskolához** nevezték ki a történelem és földrajz rendes tanárának. Több ízben ideiglenesen mint óraadó a **városi ipariskolában** is tanított. 1910-ben helyettes igazgató lett, majd 1911 és 1919 között a temesvári állami főreáliskola igazgatója, 1906-tól elnöke a Temesvár Kerületi Tanári Körnek.

Képesítéseiről Márki Sándorhoz, a kolozsvári egyetem nagynevű tudósához (egy időben dékán és rektor is) írt levelében részletesebben

is beszámolt: „Megemlítem, hogy tanári és bölcsészeti tudori vizsgán kívül tettem Budapesten 1881-ben levéltárnoki, fogalmazó szakvizsgát. 1903-ban, Budapesten elvégeztem az összerégészeti és néprajzi cursust, úgy báró Radvánszky Béla, mint a magam érdekében kutattam a hazai legnagyobb levéltárakban, a latin nyelvből vizsgálatot is tettem, s e nyelvet tíz éven át középiskolában tanítottam, tanulmányoztam mind a hazai, mind a belgrádi, az osztrák és németországi múzeumokat 1902, 1904, 1907, 1908 évi tanulmányútjaimon.”

1919-ben nyugdíjazták, Temesváron halt meg 1922-ben. A józsefvárosi temetőben alussza örök álmát.

Gazdag életművet hagyott ránk. Könyveinek, tanulmányainak, értekezéseinek többsége a művelődéstörténet, régészet, történelem és a művészettörténet körébe sorolható. Első jelentős munkája a radványi kastély könyvtárának és levéltárának felleltározása. A budapesti tudományegyetem bölcsészeti kara által meghirdetett nyílt pályázaton két alkalommal is Schwartner-díjat nyert: először 1883-ban *A magyar nemzeti szellem és a magyar nyelv keletének dokumentált története 1711-től 1848-ig* című dolgozatáért 360 forint jutalomban részesült, második, 400 forinttal díjazott munkája *Magyarország 1711-től 1848-ig terjedő történelmének hazai és külföldi forrásai*; ezek ismertetése és bírálata 1890-ből való.

Oktatói munkájával párhuzamosan szorgalmas és fáradhatatlan volt a kutatásban. Olyan részterületeket tárt fel, olyan ismereteket publikált, amelyek később – kedvezőbb történelmi helyzetben – nagy szintézisekhez vezethettek volna. Erről tanúskodnak további munkái is: *A gróf Haller fiúk iskolázása a XVIII. század első felében* (Budapest, 1883); *A magyar nyelv a magánélet terén 1711-től 1890-ig* (Fehértemplom, 1885); *A magyar nyelv és a nemzeti szellem királyaink udvarában* (Temesvár, 1892).

Temesvárra költözve megszerette a felpeszdült gazdasági és szellemi életet élő várost és környékét. Megszállott kutatója lett a város és környéke múltjának, művelődéstörténetének.

Jó kapcsolatot alakított ki a városvezetéssel, dr. Telbisz Károly polgármesterrel, a modern Temesvár felépítőjével, akiben mindig támogatóra lelt. Kutatásai eredményeit ma is megbecsült és gyakran idézett munkákba foglalta, amelyeket elismeréssel forgatnak ma is a kutatók, helytörténészek, tanárok, sőt némelyiket középiskolás diákok is. A millennium évében megírta *A temesvári magyar királyi állami főreáliskola története* (Temesvár, 1896) című munkáját, amelyet szerkesztésben, tárgyilagosságban és adatgazdagságban ma is követendő példaként emlegetnek. Ezt követik *Adatok a reformkorszak történetéhez* (Temesvár, 1897); *Rendi országgyűléseink magyarsága* (Temesvár 1898); *Temesvár színésze a XVIII. században és az első magyar színészeti előadások* c. tanulmánya 1898-ban. Hiánypótló munka *A temesvári könyvnyomdászat és hírlapirodalom története* (Temesvár, 1900), éppen ezért 2013-ban kétnyelvű, román–magyar kiadásban is megjelentették a temesvári történészek Crisu Dascălu előszavával.

Ugyancsak 1900-ban adta ki a talán leggyakrabban idézett és legtöbbször (román történészek által is) forgatott munkáját a *Temesvár szabad királyi város kis monographiáját*, amelyet az Országos Középiskolai Tanáregyesület XXXIV. közgyűlése alkalmára nyomtatott ki Temesváron. Könyvet szentelt *A temesvári múzeumkérdésnek* is (Temesvár, 1901). Hasonnal forgatják a szakemberek, muzeológusok és numizmatikusok *Délmagyarország emlékei* (Temesvár, 1907), *Vidéki múzeumaink* (Temesvár, 1908), *Temesvár emlékérméi és szükségpénzjegyei* (Temesvár, 1908) című műveit. *A Delejtű. Délmagyarország első magyar hírlapjának ismertetése a kor jellemzésével 1858–1861* (Temesvár, 1911) nélkülözhetetlen sajtótörténeti tanulmány. Több értekezése, terjedelmes, könyvnek is beillő tanulmánya látott napvilágot a *Történelmi és Régészeti Értesítőben*, a *Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum-Társulat Közlönyében*. Itt adta ki a *Temesvári művészek* c. munkáját (Történelmi és Régészeti Értesítő, 1909. XXV évfolyam, III. és IV. füzet) Ormós Zsigmondnak, a múzeumalapító főispán emlékének ajánlva.

Különnyomatként az adatgazdag tanulmány könyv alakban is megjelent. Hosszan folytathatnánk a sort önálló művei, valamint a korabeli szaklapokban és újságokban megjelent írásainak felsorolásával. Elismertségét, szakmai tekintélyét mi sem bizonyítja ékeesebben, minthogy őt kéri fel a Béga-parti város művészetét és színészetét bemutató rész megírására a *Magyarország Vármegyéi és Városai* monográfiásorozat Temesvár kötetébe. Az impériumváltkozás után írt s kéziratban maradt munkáinak sorsa ismeretlen. Érdekes adalék, hogy jóval halála után bukkant fel és jelent meg nyomtatásban a kéziratban maradt naplója: *Kataklizma. Berkeszi István naplója: Temesvár 1914. június 28–1918. október 27.* Válogatás. Kiad., bev. Marosvári Attila (Békcéscsaba, 1989).

Berkeszi István szakmai-közéleti pályája szorosan összefonódott a Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum-Társulat tevékenységével, amelynek Temesvárra érkezésétől tagja, 1892-től titkára, 1901-től pedig főtitkára volt. A Társulat célkitűzései – a déli országrész régészeti, történelmi dokumentumainak, forrásmunkáinak, valamint tárgyi emlékeinek összegyűjtése és széles körű ismertetése – megvalósításában oroszánrészt vállalt, amit fentebb említett munkái is tanúsítanak. 1888-tól szerkesztette a *Történelmi és Régészeti Értesítő* negyedéves folyóiratot, amelyben számos tanulmánya és közleménye látott napvilágot. A folyóirat utolsó száma egyetlen kötetben 1917-ben jelent meg, ugyanebben az évben tartotta a Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum-Társulat utolsó ülését. A XIX. század utolsó évtizedében ő töltötte be a Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum igazgatói tisztességét is. Ebben a minőségében újjászervezte az intézményt, leltárba vette és kitaróan gyarapította régészeti feltárások, vásárlások és adományok által a történelmi, régészeti és néprajzi gyűjteményeket. Nemcsak az intézményi gyűléseken, hanem a sajtóban is rendszeresen beszámolt terveiről, célkitűzéseiről és az elért eredményekről. Még a világháború idején is gyarapította a gyűjteményeket és az intézmény anyagi alapját, tervei voltak a há-

borút követő időkre is, megvalósításukat azonban áthúzta a történelem. Fáradhatatlan volt a közösség szolgálatában, 1906 óta elnöke volt a 70 tagot számláló Temesvár Kerületi Tanári Körnek, vezetője a Temesvári Szabad Lyceumnak, tagja a Temesvári Arany János Irodalmi Társaságnak. Több száz történelmi, régészeti és pedagógiai írása a *Századok*, *Budapesti Szemle*, *Kisfaludy Társaság Évlapjai*, *Arany János Társaság könyvei*, *Múzeumi és könyvtári Értesítő*, *Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Értesítő*, *Ifjúság Lapja*, *Tanáregyesületi Közlöny*, *Délmagyarországi Közlöny*, *Temesvári Hírlap*, a *temesvári állami főreál iskola Értesítője* kiadványokban jelent meg.

Az iskola, az 1872-ben alapított Állami Főreáliskola, amelynek Berkeszi István közel három évtizeden át tanára, majd igazgatója, egyike volt Temesvár legrangosabb, legjobb oktatási intézményeinek. Az iskola negyedszázados jubileumára egy volt tanítvány a következő elismerő sorokat küldte: „Áthatva a legbensőbb hálától, a lelkesedéstől az ünneplő intézet iránt, örömmel sietek ama legbensőbb kívánságomat kifejezés adni, hogy a példás intézet a jövőben még fokozódó sikerrel és hírnévvel szolgálja a magyar kultúra ügyét.” Hálás üdvözléssel *Alföldi Dezső*, joghallgató Budapest.

Berkeszi István szeretett volna egyetemen tanítani, pályázni szándékozott a kolozsvári egyetem oktatói állásainak egyikére 1909-ben. Nincs megbízható adatunk rá, de feltételezhetően elmaradt Márki Sándor részéről – akinél levélben érdeklődött – az ösztönző, a biztató szó. Ő pedig 55 évesen, a vidéki tudós szerénységével nem vállalta a bizonytalan megmérettetést, pedig munkássága alapján nemcsak az egyetemi tanári, hanem az akadémiai címet is kiérdemelte volna.

Berkeszi Istvánt hálával és elismeréssel emlegeti az utókor, hiszen művei biztos alapot, szilárd kiindulópontot jelentenek minden kutatónak, aki Temesvár és vidéke történelme, művelődés- és művészettörténete, valamint pedagógiai hagyományai iránt érdeklődik, vagy választja kutatási területét. Mindmáig ő a legjobb „temesvárológus”.

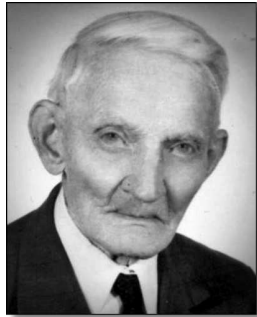
Az arcképvázlat elkészítéséhez felhasznált, a szövegben nem említett *forrásmunkák*:

- *Új magyar életrajzi lexikon* I. k. (Budapest, 2001);
- Florin Medeleț–Nicoleta Toma: *Muzeul Banatului. File de cronica I., 1872–1918.* (Timisoara, 1997);
- *Bánsági Magyar Panteon* (Temesvár, 2009).

SZEKERNYÉS IRÉN
tanár, újságíró, helytörténész
Temesvár

BIHARI (Groholy) ALADÁR (Görömböly, 1895. március 1. – Nyíregyháza, 1985. április 6.): görög katolikus kántortanító, igazgató

Bihari (Groholy) Aladár Görömbölyön született Groholy Emánuel görög katolikus kántortanító és Szabados Borbála fiaként. Nemcsak édesapja volt pedagógus, hanem felmenői között is szép számmal akadtak olyan személyek, akik ezt a nemes hivatást választották. Ő maga sem szakította meg az ősi családi vonalat: vasdiplomás pedagógus lett belőle. A kilencgyermekes családból ugyancsak ezt a hivatást választotta bátyja, Emánuel (Emil). Egyik bátyja, a fiatalon elhunyt Jenő, makói pap lett; a teológiai doktori diplomát szerzett Bertalan pedig budapesti papként szolgált; mindketten bőségesen kivették részüket az oktatásból-nevelésből. Aztán a családi hagyomány folytatásaként Aladár öt gyermeke közül Rózsa orosz–magyar szakos tanár, Katalin pedig óvónő lett. János a katonai aka-

démiát elvégezve párhuzamosan kémia–testnevelési tanári oklevelet is szerzett.

Iskolai elvégzése után az eperjesi görög katolikus kántortanító képző intézetben kapott oklevelet 1915. március 31-én. Friss oklevéllel, állás nélkül elsodorta az első világhéges. Mire ugyanis tanítani kezdhett volna, kitört az első világháború. „Behívták katonának és mint hadapródjelölt örmester harcolt a fronton. Súlyosan megsebesült; hadirokkantként sebesült érmet és Károly-csapatkeresztet kapott” – amint a családjában fennmaradt írás beszámol róla. Aztán hadifogságba esett, ahonnan keserves, kalandos úton került a szibériai Krasznaja recskai, Vlagyivosztok melletti hadifogolytáborba. A hadifoglyokat szállító vonat valahol a Bajkál-tó térségében vesztegelt, s ezt kihasználva három társával megszökött, majd dél felé vették a menekülési irányt. Több napos rettegés, félelem és bujkálás után a kimerült és kiehéztett foglyokat egy muzsik feladta a helyi hatóságnak. Hamarosan fegyveres katonák őrizetébe kerültek, majd súlyos fizikai bántalmazásokat követően visszatoloncolták őket. Ilyen szomorú és sikertelen események után kerültek a fent említett fogolytáborba. A fiatal, jó eszű, diplomás tanító a táborban verseket és színdarabokat írt, ezzel próbálta elfeledni vagy legalább megkönnyíteni a sok-sok szenvedést. (Sajnálatos, hogy a későbbi történelmi események következtében ezek csaknem kivétel nélkül megsemmisültek.) Ebben az időpontban már Oroszország nyugati felén győzött a lenini proletárforradalom, majd fokozatosan és hamarosan a Távol-Keleten is átvették a bolsevikok a hatalmat, és így a Krasznaja recskai táborban raboskodó mintegy ötezer – magyar, osztrák, cseh, román, olasz – hadifogoly is érezte ennek a negatív hatását. A szibériai táborból ötévnapi raboskodás után, 1920-ban szabadult, és kalandos körülmények között került haza.

(Még e sorok írója is emlékszik az unoka nagybácsi elbeszélésére: a Nemzetközi Vöröskereszt által bérelt francia kereskedelmi hajón, a kettős fedélzet között, ahol felülni sem volt hely, a páncél iszonyatos forróságát alig elviselve, heringek módjára besúfolva utaztak hosszú időn keresztül, Vietnám és

India partjait is érintve, a Csendes-óceánon, a Vörös-tengeren, a Szuezi-csatornán át a Földközi- és az Adriai-tengeren Fiume kikötőjébe.) A megpróbáltatások azonban még korántsem értek véget számára. Hazaérkezve nem a szabadulás várt rá, nem is a hön óhajtott pedagógusi pálya elkezdése. Ugyanis a fogságban írt verseiért a Veszprém megyei Csót község határában 1915 és 1923 között működött hírhedt büntetőtáborba zárták. Igaz, hogy ez az intézmény hivatalosan „leszerelő-tábor” volt, de neki – mint a legnagyobb számban Szovjet-Oroszországból hazatérők számára is – büntetés volt. Az elhelyezés itt 100-120 fős barakkokban történt. A hazaérkezőket általában két hétig tartották a tábor területén. Ezt az időszakot hivatalosan egészségügyi karanténnak nevezték, ugyanakkor ezt az időintervallumot felhasználták arra is, hogy – főleg a keletről hazaérkezettek esetében – ellenőrizzék az illetők „háborús múltját”. Az oroszországi események és a bolsevista eszmék terjedése miatt fokozott figyelmet fordítottak erre. Bihari Aladár soha nem titkolta hívő meggyőződését és görög katolikus mivoltát. „Megszenvedett. Megbélyegezték.” Mi mindent foglalhat magába ez két tömondat, amely saját írásában maradt fenn. Csak ő tudhatta igazán.

Mindenesetre szabadulása után is még két évig kellett kilincselnie állás után. Végül érdekes, csaknem legendás módon jutott **Nyírgyulajban** álláshoz. A máriapócsi búcsúban Ivancsó Jenő, a későbbi sógora, felfigyelt a fiatal kántortanítóra, és meghívta maga mellé a II. tanítói állásra. Ő elfogadta, megválasztották. Így 1922. október 30-án „rendes tanító” lett. Ám ezért – amint visszaemlékezett rá, és le is írta – „nagy árat kellett fizetnie”. Ugyanis „minden vonzalom nélkül” vette feleségül Ivancsó Irént (1897–1962), kollégája testvérét. Érdekes módon kettős esküvőt tartottak Nyírgyulajban, 1923. február 4-én úgy, hogy egymás testvérét vették feleségül. Aztán a tizennégy évig tartó házasság zátonyra futott; gyermek nem született belőle.

Bihari Aladár nemcsak a fogsága idején írt verseket és színdarabokat, hanem tanítói működése folyamán is. Az egyik sikeréről, melynek címe „Fabiola”, s amelyet Nyírbátorban

mutattak be, ő maga küldött tudósítást a görög katolikus újságnak 1935. május 12-én: „*Igen, ezt a vallásos tárgyú öt felvonásos római drámát mutatták be a nyírbátori görög katolikus elemi iskola színpadán polgárista kis-lányok és pedig nem kis sikerrel. Kitűnő díszletek, korfestő jelmezek, ilyen nevek: Lucina, Taranta, Syra, Euphrosyna stb. Észre sem vettük, hogy szereplők és közönség ott vagyunk a régi Róma vérrel áztatott piacán. Markáns képeket láttunk az első keresztyének megrázóan küzdelmes életéből. Lent jártunk a nyirkos katakombák mélyén, láttuk a jó harcot harcolókat és az igazak halálát. Végül gyönyörű élőképben csoportosultak a színdarab összes szereplői átszellemült arccal, a megdicsőült szűzek koszorúját alakítva... A plasztikus díszleteket tervezte és festette Schmid István festőművész, a színdarabot Árkossy István görög katolikus lelkész és Botár István minorita atya tanították be. Az előadást, amelyen jelen volt Nyírbátor és környéke katolikus intelligenciája, a megnyilvánuló nagy érdeklődésre való tekintettel több estén megismételték. Íme, katolikus tevékenység Nyírbátorban. Akció, amelyben megérzi a hallgatóság, hogy a katakombák humuszából merített talajon ma is lehet sok-sok fehér rózsát nevelni. Azon a talajon, ahol kinszenvedéssel teljes három század múltán végre is felhangzott a diadalmas kiáltás: »Te győztél, Názáreti!«*”.

Nyírgyulaji kántortanítóként aktívan bekapcsolódott a görög katolikus egyházmegye életébe is, amikor az 1930-as években másodszor lángolt fel a szertartási szövegek egységesítésének kérdése. Több írásával is részt vett a kibontakozó sajtóvitában.

Tönkrement házassága után viszont távoznia kellett Nyírgyulajból, és **Kótajba** pályázott. Itt 1937. augusztus 8-án választották meg tanítónak, titkos szavazással. Szintén oda pályázó kartársát 24:7 arányban győzte le. Pályázatában szerepelt, hogy énekkarvezetői tanfolyamot is végzett. Ez bizonyára jelentős előnyt biztosított számára. Új állomáshelyén Bihari Aladár 1938-ban újból megnősült. Perényi Mária (1919–1992) szegény leányt, volt tanítványát vette feleségül. Ez a jólelkű asszony küzdelmes életet vállalt. A családi krónika ezt

írja róla: „A hitleri háború helyi harcai idején férjével együtt remegett az apró gyermekeiért. Összesen öt gyermekük született: Rózsa, Katalin, Borbála, János és Aladár. Elszenvedték a kilakoltatást, a lakás teljes kifosztottságát, az éhezést, fázást, az infláció okozta nyomort. A feleség harmados föld kapálását vállalta addig, amíg meg nem indult a tanítás az iskolában, és férje jó forint illetményt nem kapott. 1965-ben nagy szomorúság érte a családot. A jó édesanyát agyvérzés (embólia) érte, amely a beszédközpontját támadta meg. Némán, és – jobb keze bénulása miatt – nyomorék állapotban élt Nyíregyházán a haláláig.” (Rózsa, az 1938-ban született *lánya* feljegyzése.)

Bihari Aladár a későbbiekben tanított még **Nyírszőlősen, Érpatakon** és a Gégényhez tartozó **Tölgyes tanyán**.

Majd 1948-ban **Gégényben** igazgatóvá nevezték ki. Abba az iskolába, ahol az első írásos anyag, amely az iskola létezésére utal, 1774-ből való. Ebben a nagy múltú iskolában tanított Bihari Aladár a nyugdíjazásáig. Nagy ellenszennvel fogadták 1948-ban az iskolaigazgatóvá való kinevezését, ugyanis Gégény református falu volt, ő pedig görög katolikus kántortanító. Szintén a családi feljegyzésben maradt fenn a következő tudósítás: „Amikor az iskolákat államosították, édesapánkat kinevezték Gégény községben iskolaigazgatónak, ahol ellenségesen fogadták, mert görög katolikus igazgató egy református községben nem elfogadható. Kivétel volt a református lelkipásztor, akivel Gégény községből való elköltözésünkig barátság kötötte össze. Édesapánknak nagyon sokat kellett dolgoznia, hogy megfeleljen az elvárásoknak, de úgy, hogy ne sértsen senkit. Másrészt, hogy a családjának legalább a létminimumot tudja biztosítani. Nyári szünidőben sem pihent, aratás idején cséplőgéppellenőrként tevékenykedett, nagyon sokszor mostoha körülmények között. Elfoglaltsága mellett itt is időt szakított arra, hogy a faluban – jeles napok alkalmával – színielőadásokat, szavalóversenyeket szervezzen a gyermekeknek. A megyei vezetők is felfigyeltek a tehetséges pedagógusra, és az akkoriban alakuló József Attila Művelődési Házban fontos pozíciót ajánlottak fel számára. Mi, gyermekek, már terveztük az »új életet«, de azóta sem derült ki, hogy mi miatt (talán közismert szerénysége, talán valami más miatt), de ő ezt nem fogadta el. Maradt továbbra is Gégényben a »falu lámpásának«. Sokan fordultak hozzá ügyes-bajos dolgaikkal, hogy például kérvények írásához, hi-

vatalos ügyeik intézéséhez kérjenek segítséget. Emlékszem, hogy a községbe költözött tanítónő és tanító nem tudott albérletet találni, és nálunk talált; üzemi konyha nem lévén, nálunk étkezhetett ingyen, mert azt mondták a szüleink, hogy »ilyen kevés fizetést szégyen adni egy tanítónak«. Édesapánk segítőkészsége így megmutatkozott a tantestületben is.” (*Borbála lánya* visszaemlékezése.)

Mindezek mellett az önzetlen és igazi néptanítóként élő Bihari Aladárnak meg kellett küzdenie a Rákosi-korszak politikai rendszeréből adódó nehézségekkel is. Érzelmileg, anyagilag, fizikailag is megviselte ez a helyzet. Eszméivel teljesen ellenkező tanítási módszert erőltettek rá: bár hitét és vallásos meggyőződését soha nem adta fel, hazugságban kellett élnie, és így tanítani a gyermekeket. Rettegésben telt az itteni élete, hiszen öt gyermeket nevelt, családjáról gondoskodnia kellett. Lánya még most is visszaemlékezik arra, hogy a család sokszor ténylegesen éhezett, mert még kenyérük sem volt. Így a gégényi igazgatói és pedagógusi munka, amelyre pedig fiatal kora óta vágyott, nem nyújtott neki igazi örömet. Sokkal jobban érezte magát a Tölgyes tanyán, ahol nyugalomban telt az élete, zavartalan volt a tanítói tevékenysége, s az emberek is sokkal jobban szerették mind őt, mind a családját. Ott a családnak szinte semmi megélhetési gondja nem volt. Viszont Gégényben ez már nyomasztó súlyként nehezedett a vállára. Csak a nagy család összetartó ereje nyújtott neki bátorítást. Lánya jegyezte fel róla: „Nem feledkezett meg a testvéreiről sem. Nyíregyházán, Kisvárdán, Nyírvasváriban találkoztunk. Levelek jöttek-mentek. Tudtak egymásról, szerették egymást.”

Így nem csoda, hogy mindig vágyott vissza Nyírgyulajba, ahol pedagógusi pályáját elkezdte, ahol fiatalsága és boldog emlékei voltak. Mire azonban megtörténhetett a nyugdíj utáni költözés, már nem a boldogság várt rá, hanem a gondok sokasága. Így végül a felesége és a saját betegsége arra készítette, hogy otthagyja Nyírgyulajt, és Nyíregyházára költözzön. További életét a Jósavárosi lakótelepen élte le, ahol nagy örömét lelta a tizenegy unokájában, akiknek saját kezével készített

apró ajándékokat, hiszen a család gyakran összejött a kis lakásban: a lányoknak sztani-olból készült gyűrűket, karkötőket, a fiúknak dióhéjból készült érdekes pörgettyűket ajándékozott. Az unokák ezt mindig nagy-nagy örömmel fogadták, mint a csodálatos meséit is, amelyeket ő mindig – az aktualitásnak megfelelően – saját maga talált ki, s talán ezért volt olyan érdekes számukra...

Idős életét nemcsak a családja szeretete aranyozta be, hanem az is, hogy megérhette pedagógusi pályájának szép jubileumait. A Nyíregyházi Tanítóképző Intézet 1965-ben *aranyoklevelet* adományozott neki. A Bessenyei György Tanárképző Főiskola 1975-ben *gyémántoklevéllel* tüntette ki. Majd ugyancsak ez a főiskola 1980-ban *vasoklevelet* adományozott, ezzel a hatvanöt éven át kifejtett értékes szakmai tevékenységét ismerték el.

Küzdelmes, gondokkal tele élete 90 éves korában ért véget. Nyíregyházán, feleségével, Perényi Máriával (akire a hálás gyermekek az egyik legszebb emberi szóval emlékeznek a sírkövön: „Édesanyánk”) közös sírban nyugszik, ahol mindig van virág, mert gondos kezek ápolják, gyermekei és unokái is szeretettel emlékeznek rá.

Források:

- Családi iratok, visszaemlékezések
- Ivancsó István: *Az Ivancsó család és a hozzá tartozó családok könyve*.
- A Hajdúdorogi Görög Katolikus Püspöki Levéltár iratai
- *Görög-Katolikus Szemle* (1935)
- Máriapócsi MAGOSZ naptár görög katolikus magyar hívők részére az 1932. évre

Rokona,
DR. IVANCSÓ ISTVÁN
görög katolikus pap, teológiai tanár
Nyíregyháza

BODNÁR GYÖRGY (Fényeslitke, 1941. szeptember 1. – Nagyecsed, 2014. január 8.): tanító, általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes

Édesapja, Bodnár József gazdálkodó, majd tsz-tag. Édesanyja, Kocsis Ilona háztartásbeli. Hatan voltak testvérek, akik közül már csak hárman élnek. György a negyedik gyerek a családban. A család a falusi gazdálkodók életének megfelelően élt. A gyerekeket is korán befogták a mindennapi munkába, állatok gondozása, segítség a mezei munkában volt a feladatuk a tanulás mellett.

György Fényeslitkén járt általános iskolába, majd Kisvárdán a Bessenyei György Gimnáziumban érettségizett. 1960-tól 1963-ig a Nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző hallgatója volt, itt szerzett 1963-ban tanítói oklevelet. Ezt követően **Tuzsér**ra került tanítani 1-4. összevont osztályba. Négy különböző osztályt tanítani egyszerre egy tanteremben még a tapasztalt pedagógusnak is nehéz. Foglalkoztatásuk körülményeit tervezést igényelt, megvalósítása rendet, fegyelmet, következetes oktató-nevelő tevékenységet kívánt. Közvetlen és önálló órák váltották egymást előre rögzített terv szerint. Nehéz év volt, de lelkesen végezte munkáját. Fényeslitkéről kerékpárral járt át tanítani (6 km).

Kövendy Emmával még a tanítóképzőben megismerkedett, és mikor ő is végzett, 1964-ben összeházasodtak. Együtt kerültek **Nagyecsedre**, és az **általános iskolában** kezdtek el tanítani.

Szolgálati lakásban éltek. 1965-ben megszületett első gyermekük, György. Pedagógus kölcsön segítségével hozzáláttak saját lakásuk

megtervezéséhez. 1971-ben megszületett második gyermekük, Emese. Nem elégedtek meg a tanítói diplomával, tovább tanultak. György 1970-ben a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán testnevelés szakon tanári diplomát szerzett. Felesége a budapesti Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán beszédhibásak, értelmi fogyatékosok oktatására képesített gyógypedagógiai tanár lett 1973-ban. Ennek megfelelően fogyatékos gyerekeket tanított 35 évig. Közben beszédhibás gyerekekkel is foglalkozott. Logopédiai tapasztalatait összegyűjtve készített óvónők, szülők számára útmutatót, mely 2000-ben került a könyvesboltok polcaira. Az ő munkájának folytatója lányuk, Emese, akinek fogyatékosok gondozása, ápolása a munkája.

György nagy lelkesedéssel látott hozzá a testnevelés oktatásához. Gyakran mondta, ritka az, ha az ember hivatása és hobbija megegyezik. Középiskolásai évei alatt ő is sportolt, és ez a munkájára is kihatott, örömmel, teljes odaadással nevelte tanítványait a sport szeretetére. „Ép testben ép lélek” – volt munkájának jelszava. Coubertin báróról, az újkori olimpiák atyjáról is beszélt tanítványainak. Tornabemutató ünnepségen el is szavaltatta „Óda a sporthoz” című versét. Sikerült ránevelni a gyerekeket a sport szeretetére. Sok rangos versenyre juttatta el őket. Egyik nagy sikere volt a futbalcsapatának, mikor országos versenyen, a Margitszigeten elnyerték az I. helyezést Budapest csapatának legyőzésével, és hozzájuk került a „Pajtás Kupa”. Részt vett csapatával 1993-ban, 1994-ben a Kunhegyesen rendezett nemzetközi versenyen is, ahol az ecsedi gyerekek Itália, Izrael és az USA csapatát legyőzve szintén elhozták az I. helyezését járó kupát. Sikeres szereplésüknek köszönhetően meghívást kaptak az USA-beli Minnesotába, ahová anyagiak hiánya miatt nem tudtak elmenni.

A labdarúgás mellett nagy sikereket ért el a kézilabda oktatásával is. Csapatai túljutottak a megye határán, így az ecsedi gyerekeknek nagy élmény volt eljutni Egerbe, Győrbe, Békéscsabára, Budapestre. Amikor Budapestről a televízió is közvetítette a „Pályán maradni” mérkőzésüket, a település utcái kiürültek, aki

csak tehette, a televízió előtt ült, és szurkolt a gyerekeknek.

A kézilabdás lányokkal 1993-ban

Dr. Ficsor Mihályné, volt kollégája így emlékezik: „Gyurival 1977 tavaszán, Nyíregyházán ismerkedtem meg, ahol leány kézilabdacsapatát irányította egy megyei döntőn. Én főiskolai hallgató voltam, az akkori csapatommal edzésen vettem részt a stadionban, ahol figyeltem arra, hogy a nagyecsedí csapat az egyik a Diák Olimpia megyei döntőjén. Akkor már tudtam, hogy ősszel a nagyecsedí iskolában fogom elkezdni tanári pályámat biológia–testnevelés szakos tanárként. Már ott szívembe zártam leendő kollégámat, és büszke voltam, hogy olyan iskolába kerülök, ahol kimagasló eredményeket érnek el a testnevelés és sport területén. Gyuri igazgatóhelyettes volt leendő iskolámban, és az első naptól kezdve mentorommá vált. Végtelen türelemmel, empátiával bátorított, segítette a kezdeti nehézségeken. Hálás voltam, hogy egy szakmailag kiválóan felkészült, munkáját nagy hivatástudattal végző ember segítette pályám kezdetén. Igazi jó kollégám és barátom volt életem végéig. Családjaik is szoros kapcsolatban álltak, gyerekeink rajongásig szerették bölcsessége, vidámsága, embersége miatt. Nagyobbik lányomat Gyuri tanította, aki a mai napig hálás azért, hogy egész életén át tartó sportszeretetét Gyuri bácsi alapozta meg. Munkájában nem tűrt megalkuvást, gyermekszerepére, pontos munkavégzésre, állandó megújulásra való törekvése a tantestület elismerését is kivívta. Nyugdíjba vonulásáig 100%-os munkát végzett, és ezt várta el kollégáitól is, tőlem különösen. Igazgatóhelyettesi megbízásomra is a lehető legnagyobb hatással volt. Ő inspirált, támogatott, tanácsokkal látott el. Halálával jó barátomat, mentoromat, legkedvesebb kollégámat veszítettem el. Hiányával óriási űr keletkezett az én családom életében is.”

György évekre visszamenően tudta tanítványairól, ki mikor született, milyen posztot töltött be csapatában, ki hány gólt szerzett. Sok tanítványát a sportban elért eredmények vitték előre későbbi pályájukon. Többször kapott más településekről állásajánlatot, de nem tudta elhagyni Nagyecsedet, kitartott ott élete végéig.

Nyolc évig volt önkormányzati képviselő, ahol oktatási vonalon igyekezett hasznosítani tapasztalatait, tudását, mivel az iskolában nemcsak tanított, hanem 1977-től 16 évig igazgatóhelyettesként is komoly munkát végzett.

Kocsis Miklósné, egykori munkatársa így emlékezik: „Az élet úgy hozta, hogy tizenhat évig Bodnár György közvetlen munkatársa lehettem. A Dancs Lajos Ének-Zene Tagozatos Általános Iskola igazgatóhelyettesei voltunk. Szenvedélyesen szerette munkáját. Testnevelőként kiváló eredményeket ért el, dicsőséget szerezve ezzel iskolánkknak. Nagyon szerette tanítványait. Kézilabdacsapata országos bajnokságot is nyert. A gyerekek rajongtak érte. Mai napig hálás szívvel emlegetik. Muzikális egyéniség volt, született tehetség. Furulyán, zongorán bármilyen dallamot megszólaltatott. Autodidakta módon tanult meg kottából játszani, és betegsége idején ez nyújtott számára vigaszt, felejtést. Mindig szívesen emlékszem vissza az együtt töltött évekre, hiszen derűs egyénisége környezetét is jókedvre hangolta. Közös munkánk során precizításra törekedett. Jó kapcsolatot tartott kollégáival, őszintén érdekelte sorsuk alakulása. Szívesen beszélgetett mindenkiel. Családjainkat szoros barátság kötötte össze. Együtt örültünk, de gondjainkat is megosztottuk egymással. Mindig jó érzéssel gondolok rá.”

Györgyre úttörővezetőként is a lelkes munka volt jellemző. Az iskolák közötti hulladékgyűjtő versenyben iskolája az ő irányításával több ízben I. helyezést ért el. Szervező munkájának elismeréseként kétszer kapott jutalomutat, két hetet tölthetett így Zakopánban, és két hetes hajóúton vehetett részt az Al-Dunán.

A társadalmi munkába is bekapcsolódott, szervezte azokat, részt vett a helyi sportpálya körüli futópálya megépítésében.

A sport mellett a zenét is nagyon szerette. Közel 30 évig volt a helyi énekkar tagja. Szí-

vesen zongorázott. Betegsége idején sokat játszott szintetizátoron, kellemes élményt szerezve saját magának és családjának.

A sport iránti szeretetét fia örökölte, aki szintén tanár lett. Apjához hasonlóan ő is arra törekszik, hogy minél eredményesebb legyen munkája, tanítványaival gyakran vesz részt országos versenyeken. Az ő fia, Péter, a fiatalabb unoka is sportol, életében fontos helyet foglal el a tanulás mellett a futball. A zene szeretetét az idősebb unoka, Balázs viszi tovább, aki egyetemen, zenei pályán tanul. Így nagy ajándék volt György számára, hogy az utolsó karácsonyán Balázs eljátszotta gitár vizsgája darabjait. Hosszan, boldogan hallgatta őt. Utána megnézte Péter unokája meccséről készült videofelvételt, hálálkodott, hogy ezt még láthatta. Ekkor találkoztak utoljára.

György 1964-től nyugdíjba meneteléig, 2002-ig a nagyecsed gyerekekért dolgozott. 2001-ben gerincműtéten esett át. Ezután még fél évig visszajárt tanítani, de amikor romlott az egészségi állapota, kénytelen volt nyugdíjba menni. Ez nagyon megviselte. Nehéz volt elhagynia tanítványait, iskoláját. Ő, akinek a mindene volt a mozgás, a sport, a tanítás, a lakáshoz volt kötve. Otthonában valóságos kiállítás alakított ki, emléklapok, oklevelek, csapatképek, érmek, kupák felhasználásával. Büszkén mutogatta látogatóinak. Ezek az emlékek vigasztalást adtak betegsége idején. Mivel évekig volt a helyi serdülő labdarúgó-csapat edzője, a már felnőtté vált csapattagok is nagy tisztelettel emlékeznek rá.

Munkájának elismeréseként több kitüntetést kapott:

- * Kiváló Munkáért kitüntető jelvény (1979)
- * Úttörővezető Érdemérem (1981)
- * Érdemes Társadalmi Munkás kitüntető jelvény (1982)
- * Kiváló Munkáért kitüntető jelvény (1989)
- * Eredményes Diáksport Munkáért oklevél (2001)
- * Diáksport Területén végzett Eredményes Munkáért oklevél (2003)
- * Nagyecsed Város Díszpolgára oklevél (2007)

Igazi nagy örömet szerzett neki, mikor 2007-ben Nagyecsed város díszpolgára lett: „Oklevél. Nagyecsed Város Önkormányzatának képviselő-testülete a 107/2007.(VI.26.) Kt. számú határozatával Bodnár György részére a város érdekében kifejtett kimagasló tevékenységéért megbecsülése és tisztelete jeléül a Nagyecsed Város Díszpolgára kitüntető címet adományozza. (Kovács Lajos polgármester, dr. Bölcsik István jegyző)”

Díszpolgári oklevél átvétele (2007)

2013-ban megkapta az *aranyoklevelet* annak elismeréséül, hogy 50 éve szerzett oklevele alapján közmegebecsülésre méltóan teljesítette hivatását.

A helyi önkormányzat azzal is elismerte odaadó, érdemes és eredményes munkáját, hogy 2014. január 8-án bekövetkezett halálakor saját halottjának tekintette, és díszsírhelyet biztosított neki örök nyugalomra.

Források:

- Személyes dokumentumok
- Családi kapcsolat
- A munkatársak visszaemlékezései

Felesége,
BODNÁR GYÖRGYNÉ KÖVENDY EMMA
gyógypedagógiai tanár
Nagyecsed
és felesége gimnáziumi osztálytársa,
KOVÁCS SÁNDORNÉ TÖRÖK MÁRIA KATALIN
általános iskolai tanár
Kisar

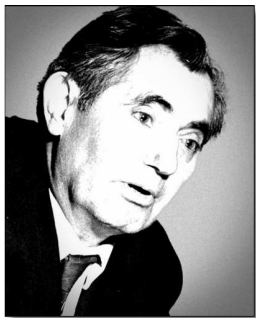

„Alkossa meg a gyermek a tudást, ne készen kapja!
A kész tudás szükségtelenné teszi, hogy végigjárja és
megtanulja a tudás megszerzésének útját.”

(Gyarmathy Éva)

Cs

DR. CSAPÓ M. JÓZSEF (Temesvár [ma Románia], 1911. március 16. – Kolozsvár [ma Románia], 1979. május 1.): természetrajz szakos tanár, egyetemi tanár, a talajtan professzora, a biológiai tudományok doktora, szakíró

A szakirodalomban Csapó M. Józsefként is szerepel, mert felesége halála után, 1954-ben újranősült, felvette a Miklóssi nevet, második felesége vezetéknévét.

Temesváron született. Korán árván maradt, tizenegy éves korára elvesztette szüleit. Testvérét, Zoltánt a budapesti nagynénik nevelték, Józsefet a Temesvár mellett élő nagybácsi, Csapó György vette gondozásába. Továbbtanulását a kolozsvári piarista rend segítette, árva gyerekként befogadta, és az egyetemet már mint kispap végezte. Az államvizsga előtt úgy döntött, hogy a világi életet választja.

Ezért kilépett a piarista rendből. Az 1930-as években a Kolozsváron már csak román nyelven működő tudományegyetem természetrajz karán tanult, és természetrajz-tanári képesítést szerzett.

Az akkoriban kötelező állami hűségesküt azonban nem volt hajlandó letenni, ezért az egyetemi diploma megszerzése után **Kézdivásárhelyre** nevezték ki. 1935-ben így lett a magyar nyelvű **Kantai Főgimnáziumban** a természetrajz tanára. Itt létrehozta a természetrajzi szertárt, amely nemcsak korának volt egyik legteljesebb oktató-szemléltető laboratóriuma, de ma is az oktatást szolgálja. A természetrajzi ismeretek oktatása mellett tudományos kutatással is foglalkozott. Szemléltető növénygyűjteményt állított össze, széles körű növénymeghatározást végzett, hogy a Soó Rezső professzor által kiadott *Székelyföld flórájának előmunkálatai* című kötethez a székely flóráról új adatokat adhasson.

1937-ben megnősült, Teleki Nagy Margit lett a felesége. 1938-ban megszülettek az ikrei: József és György.

Az 1940-es években kinevezték a **kézdivásárhelyi Mezőgazdasági Szakiskola** igazgatójává. Ekkor már a növények-növényasszociációk vízhasznosítása is foglalkoztatta, és ezzel szoros összefüggésben a talajok vízgazdálkodása.

Így vezetett az út a magyarországi talajtérképezésig, a kultúraasszociációk vízgazdálkodását tárgyaló doktori disszertációig és 1948-ban a kolozsvári talajtani tanszékig.

1943-ban felveszi a kapcsolatot a magyarországi talajtani kutatókkal, részt vesz a talajtérképezési munkálatokban, és doktorátusra jelentkezik. Az 1944-ben bekövetkezett változások után a doktorátust nem volt lehetősége Magyarországon folytatni. A kísérleteket a Kézdivásárhely környéki talajokon végezte, s a témavezetője a kolozsvári Péterfi István professzor lett.

Miután kinevezték igazgatóvá, a kézdivásárhelyi gazdasági iskolát korszerű kémiai-, fizikai-, természetrajzi laboratóriumokkal szerelte fel. Ide az egész Székelyföldről érkező diákoknak bentlakást létesített (ezt felesége vezette), ahova a tehetősebb családból származó tanulók mellé befogadták és ingyenes ellátásban részesítették a szegény családból származó gyerekeket. Az évek során a gazdasági iskola diákjai közül sokan szereztek agrármérnöki diplomát a kolozsvári mezőgazdasági főiskolán.

1948-ban megvédi a doktori disszertációt, és elnyeri a biológiai tudományok doktora címet. Disszertációjának bevezetőjében ezt írja: „1943-ban részt vettem a magyarországi talajtérképezési munkálatokban. Az akkor tanultak és tapasztaltak, valamint Retminst-roff, Kreybig és Mados munkái arra a meggyőződésre vezettek, hogy a növények és a víz mint ökológiai tényező közötti összefüggés kérdését a gyakorlati célokat követő talajvizsgálók jobban megközelítették, mint a tenyészedény-kísérletekkel dolgozó növény-fiziológusok. A gyakorlati tapasztalatokat szeretném áthozni a növények, illetőleg a növényasszociációk tanulmányozásához.”

Biológusként így kerül egyre közelebb a talajtanhoz, természetrajz szakosként a talajbiológiához és a talajkémiahoz. E szakágak közötti szoros kötődés oktatói és kutatói munkája során egész életében végigkísérte.

1948-ban, a már egy évtizede közölt tudományos dolgozatai, a megszerzett doktorátus és a kivívott tanári tekintély méltóvá tették arra,

hogy kinevezzék a **Kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola** tanárává, a **Talajtani Tanszékre**.

Élete volt a tanítás, főiskolai oktatóként is legfontosabb feladatának tekintette az oktatást és az ezt kiegészítő tudományos kutatást. Tanszékvezetői megbízatása pedig lehetővé tette, hogy a korszerűen felszerelt talajtani tanszéken és az ahhoz tartozó szakokon jól összehangolt kutató- és oktatómunka folyjon.

A Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Fiókjának, a Romániai Talajtani Társaságnak és a Nemzetközi Talajtani Társaságnak tagjaként könyveivel és szakdolgozataival nemzetközi hírnévre tett szert. Egyetemi oktatói munkáját a magyar nyelven végzett agrármérnökök elismerése minősíti.

Emberi magatartására és a magyar felsőfokú oktatás iránti felelősségére jellemző, hogy 1955-ben határozottan fellépett a magyar mezőgazdasági kar megszüntetése ellen. 1955-ben a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola magyar karán nem tartottak felvételit, hogy a kart fokozatosan megszüntessék. Csapó professzor négy oktatótársával együtt petíciót írt alá, amelyben tiltakozott a magyar nyelvű oktatás megszüntetésére vonatkozó rendelkezés ellen. Ennek következményét egész további munkássága során éreztették vele.

1956-ban a magyar kar első évfolyamán újraindult az oktatás, s a hiányzó másodévre a Bolyai Tudományegyetem természetrajz-kémia szakáról és más egyetemekről 18 hallgató jött át, és tette le a különbözeti vizsgákat.

1959-ben, amikor megszüntették a magyar kart, Csapó professzor még egy évig román nyelven oktathatott, majd megfosztották az előadás jogától, s a talajtan oktatását olyan román előadóra bízták, akinek sem professzori címe, sem doktorátusa nem volt. Csapó professzor megmaradt a talajtani tanszék vezetőjének, de élete legnagyobb csapását, az oktatás jogától való megfosztását soha nem tudta feledni. Lemondott vezetői tisztségéről, és az egyetem keretén belül létrehozta a Talajtani és Agrokémiai Laboratóriumot, ahol nyugdíjba vonulásáig jól képzett kutatószeméllyel dolgozott.

Tudományos munkássága során eleinte a botanika, majd a talajtan, a talajkémia érdekelte. Főleg talajtani kérdésekkel, a talajtérfépezés elméleti és gyakorlati problémáival, a talaj vízháztartásával, a vízháztartás gyakorlati vonatkozásaival, valamint a kutatási módszerek fejlesztésével foglalkozott. Magyar és német nyelvű szaktanulmányait a *Scripta Botanica Musei Transilvaniei* (1942), az *Acta Bolyaiana* (1948), a magyarországi *Agrokémia és Talajtan* (1954, 1956, 1960) közölte. Számos egyetemi jegyzet szerzője, román szakmunkák fordítója. Önállóan és társszerzőként írott szaktanulmányainak nagy részét román nyelven a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola folyóiratában jelentette meg. Ismeretterjesztő írásait az *Erdélyi Gazda* (1937), *Igazság*, a *Művelődés* és a nagyváradi *Fáklya* közölte. Szakirányú közleményei az *Acta Bolyaiana*, a *Buletin Științific*, a *Studii și cercetări științifice Cluj*, az *Anuarul lucrărilor Științifice București*, a *Studia Universitatis Babeș-Bolyai* gyűjteményes kötetekben jelentek meg.

Megjelent művei:

- *Néhány kulturasszociáció vízgazdálkodása és hasznosítható vizének felhasználása.* – doktori disszertáció, 1948.
- Szász – Csapó: *A talajtérfépezés alkalmazása a mezőgazdaságban és talajhatározó.* – Nemmes, 1954.
- *Mit kell tudnunk a talaj vízgazdálkodásáról?* – 1955.
- *Talajtan a gyakorlatban.* – 1956.
- *Talajtan.* – 1958.
- *Egyszerű talajvizsgáló módszerek.* – 1962.
- Csapó M. József – Csapó I. József: *Talaj és termelés.* – 1980.
- *Talajtan.* – 1952, fordítás. Tankönyv mezőgazdasági szakiskolák részére.

Prof. dr. Csapó M. József tudományos munkássága során számtalan tanulmányt, tudományos ismeretterjesztő írást közölt. Kutatási eredményei ma is hasznosíthatók.

DR. SZÓCS GÉZA tanár, közíró
Kézdivásárhely

CSEH JÚLIA (Tejfalu [ma Somorja városrésze Szlovákiában], 1920 – Magyarakimle, 2011): tanító, tanár, igazgatóhelyettes, szakfelügyelő

Édesapja néptanító volt, édesanyja – Schubert Mária – kiválóan zongorázott. Zenei hajlamát édesanyjától örökölte. Kislánként korán zongorázott, sokat énekelt, később, diákkorában egy Bach koncerten a pozsonyi dómban már szólistaként szerepelt.

Az elemi iskola öt osztályát Tejfalun végezte, négy osztályt édesapja keze alatt. Tőle tanulta meg, hogy kivételezés nincs; és hogy amennyire emberileg lehet, igazságosnak kell lenni a gyermekekkel. Ezután Pozsonyba, intézetbe került. A nagyvárosban a Vince-rendi nővérek árvaházat és internátust tartottak fenn. Tőlük járt polgárba, az Orsolya-rend zárdaiskolájába, ahol az oktatás magyar nyelven folyt. Itt tanítónőket is képeztek. Nemcsak a hivatástudat vitte őt a pedagóguspályára, hanem a családi tradíció is. Édesapján kívül felmenői között is volt néhány rokona, aki a pedagóguspályát választotta. A polgári befejezése után a képzőt is bentlakóként végezte. A tanítóképző szigorú, de alapos tudást adó iskola volt, ahol valóban hivatástudatra nevelték a növendékeket.

Az iskola békés élete 1938 szeptemberében véget ért. A háborús helyzetre való tekintettel az apák hazaküldték a harmadévet végzett diákokat is. Az I. bécsi döntés értelmében a Felvidéket 1938-ban visszacsatolták Magyarországhoz. Júlia negyedéves képzős volt, amikor a győri Szent Orsolya Rend Tanítónőképző Intézetben folytathatta tanulmányait.

A győri Szent Orsolya Rend ebben az időben kisdédóvót, elemi iskolát, polgári leányiskolát, női ipariskolát, tanítónőképzőt és internátust működtetett.

A győri tanítónőképző tanárai a tanítónőjelölt számára nem voltak ismeretlenek, ugyanis a cseh megszállás alatt a pozsonyi Orsolya Rend pedagógusainak egy része a győri tanítónőképzőben helyezkedett el. Ebben az intézetben fesztelenebb, vidámabb volt a légkör, nem volt olyan szigorú fegyelem, mint a pozsonyi iskolában.

Júlia kiválóan tanult. Az iskola 1939–1940. évi értesítőjének nyilvántartásában neve „vas-tag betűvel” szerepel. Osztályfőnöke, Visi M. Ladiszla nagyra értékelte képességeit és szorgalmát, több megbízatást szánt neki. Az iskolában működő Mária-kongregáció tisztí karának tagja és a tagjelöltek „mesternője” lett. Két tanévet járt a győri intézményben, itt szerezte meg képesítését. A képesítő vizsgálatokon jeles eredményt ért el. Az osztály teljesítményének kihirdetése után a jelöltek közül „Debreczy Etelka és Cseh Julianna köszönték meg mind az elnök úrnak, mind a kormányt képviselő úrnak az irántuk tanúsított atyai jószágát és megértő szeretetét.”

Az ötödik év elvégzése után becsukódott a tanítónők mögött a zárdakapu, és elindultak a „nagybetűs életbe”. Júlia először középiskolások mellé került **Kassára** nevelő tanárnak, majd a Nagy-Duna melletti **Doborgazon** (község Szlovákiában) sikerült állást kapnia. Itt alsós gyermekeket tanított.

A fiatal tanítónő 1947. január 1-jétől **Novákpusztán** helyezkedett el. Ebben az időben az iskolának négy alsós osztálya volt, a felső tagozatosok a hédervári kastélyban tanultak, és az ott levő kollégiumban laktak. Ez a kollégium 1948–1949-ben megszűnt, a felsősök visszakérültek Novákpusztára. „A novákpusztai kisiskola a járásban kiemelt, megbecsült iskola volt. Az akkori igazgató – Szabados László – magas színvonalra akarta emelni az iskolát. Együttműködésünkkel sikerült ezt megvalósítania” – említette később Júlia.

Mivel először 54 gyermeket tanított egy időben a nyolc évfolyamon, a tanítás megköny-

nyítására osztott munkarendet vezetett be. Ez azt jelentette, hogy a gyermekek délelőtt és délután váltakozva jártak iskolába. Nagy dologidőben már reggel 6 órakor kezdte el a tanítást, hogy ezzel is segítse a családokat a közös munkavégzésben.

1947–1948 telén Novákpusztán is elindultak a Szabad Föld Téli Esték előadásai. Ezeket az előadásokat az országos hatáskörű Népművelési Intézet koordinálta. Az előadások fő célja a politikai felvilágosító munka, az ifjúság és a dolgozó osztály megnyerése, kulturális szintjének emelése volt a háború utáni konszolidációs időszakban. Julka néni is – így nevezték Novákpusztán – Szabad Föld Téli Estéken előadásokat tartott a település lakóinak minden vasárnap, novembertől márciusig. Később rájött, hogy az ilyen jellegű előadások nem nagyon érdeklik az embereket, nem kötik le őket. Olyan dolgot szeretett volna kitalálni, ami vonzza a lakosságot. Így jöttek létre a novákpusztai kulturális esték. Itt a fiatalok, az iskolások, sőt még a felnőttek is irodalmi műsorokat adtak elő. Az előadásokon átlagosan kb. százan voltak jelen, ami majdnem Novákpusztá teljes lakosságát jelentette. Minden évben színdarabokat, színműveket tanított be. Az iskolások egyfelvonásos rövid jeleneteket, énekszámokat, szavalatokat és néptáncokat adtak elő. Minden héten más-más műsorral rukkoltak elő. A következő darabokat mutatták be: *A betyár kendője*; *Sári bíró*; *Sárga csikó*; *Te csak pipáld, Ladányi!*; Molière *Dandin György* című darabja *Duna Gyuri* néven vált felejthetetlenné.

1950-ben Julka néni a **kimlei iskolához** került. Kimlén a színjátszó csoportnak már híre volt a környéken. Az 1950-es évektől pedig már Cseh Júlia tanárnő irányította és szervezte a színjátszást Kimlén ugyanolyan sikeresen. Számos előadást ért meg a gyermekek által bemutatott *12 hónap táncban* című darab. A felnőttek többek között *A csikós* és *A certaldói vásár* című darabokkal szórakoztatták a falut. Próbálkoztak – nem kevés sikerrel – zenés darabokkal is. Ilyen volt a *Zúg az erdő* című operett, amelyet a környező falvakban is előadtak.

A komoly vidéki színjátszó mozgalomnak a rádiózás és a mozi széles körű elterjedésével és a televízió megjelenésével lett vége. A technika kiszorította a színjátszást a kultúrából. A másik ok Julka néni szavaival élve: „*a szereplőgárdát már nem lehetett úgy összehozni, mint régen.*”

1949–1950-ben Julka nénivel együtt Márkus Gyula, Márkus Gyuláné, Bobkó Julianna is a kimlei iskolába kapott kinevezést. A község lakossága magyar, horvát, illetve német nyelvű volt. 1951-ben már tizenkét pedagógus tanított Kimlén. 1949-től 1952-ig Szabados László, majd öt évig Dániel József, 1957-től 1961-ig Horváth János volt az igazgató.

Erre az időszakra esik a kötelező orosz nyelvoktatás bevezetése a magyar iskolákban. Ez 1949-ben politikai döntés volt – megfelelő személyi feltételek nélkül.

Ebben az időben Kimlén sem volt orosz szakos nevelő. „*A tantestület engem biztatott a szakképzettség megszerzésére. Mi az neked? – mondták többen. Te már egy szláv nyelvet úgyis tudsz! Megtanulod a másikat is. Nem sokat töprenghettem, az elsők között iskoláztak be orosz szakra. Volt egy orosz anyanyelvű kolléga a csoportunkban, aki korán rájött arra, hogy én a nyelvtant jobban tudom nála. Többször elmondta, hogy az ötös érdemjegyét én érdemelném helyette. Öröm volt számomra, hogy a továbbtanuló kimlei gyermekek az orosz nyelvből mindig jól megállták a helyüket. Egyik gimnáziumi tanárnő meg is kérdezte tanítványaimtól: Ki az a Cseh Júlia, aki így megtanítja az orosz nyelvtant? A legnagyobb sikert az jelentette számomra, amikor középiskolában a kettes érdemjeggyel elengedett fiúknak az év eleji felmérő munkalapot hármasra sikerült kitölteniük. Akkor ezt kaptam tőlük: »Látja tanárnő, milyen jól meg tudtuk csinálni a felmérést, pedig oroszból csak kettesek voltunk az általános iskolában«.*”

1961-től Holló László lett az igazgató, Cseh Júlia pedig 1968-ig igazgatóhelyettesként tevékenykedett mellette.

Erre az időszakra Nagyné Andirkó Julianna tanárnő így emlékezik: „Ebben az évben a tanu-

lók létszáma Novápuszta és az Állami Gazdaság körzetesítésének következtében elérte a 418 főt. Két szükségstanteremről kellett gondoskodni. A nyolcadik osztályban tanulók létszáma megközelítette az ötvenet. Tenni kellett valamit. Két évig a felső tagozat nyolc osztálya a falu különböző részeiben, öt épületben nyert elhelyezést. Ebben az időben még a községi tanácsteremben, a mozi-teremben és a magyarkimlei kultúrteremben is tanítottak. Az alsó tagozat öt osztálya az első osztály kivételével mindig délután járt. A nevelők kerékpárral jártak tanítani egyik helyről a másikra (...). 1960-ban a községi tanács elhatározta, hogy az oktatás nehézségeinek leküzdésére egy négy tantermes iskolát épít. 1963 szeptemberében megindult a tanítás az új épületben is.”

Az intézmények egyesülését a települések egyesülése követte, 1966-ban kialakult a mai, modern Kimle.

1966-tól 1969-ig egy tantestületben tanítottam Cseh Júliával. A gyerekek és a felnőttek iránt nyitott, segítőkész, vidám, „napsugaras” egyéniség volt. Sokat lehetett tanulni tőle. Munkáját nagy hivatástudat és kötelességtudat, pontosság, rendszeret, nagy szakmai hozzáértés jellemezte. Szigorú, igényes, ugyanakkor közvetlen pedagógusként köztisztelőnek örvendett a tantestületben. Különös figyelemmel kísérte a fiatal kollégák tantestületi beilleszkedését, szakmai előmenetelét. Útbaigazítást adott nekik az iskola alapvető kérdéseiről, elvárásairól. Hospitálni hívta őket saját óráira, pedagógiai és módszertani útmutatást nyújtott az eredményes tanítás megvalósításához. Tette ezt úgy is mint szakfelügyelő, ugyanis később szakfelügyeleti munkát is végzett orosz nyelvből a mosonmagyaróvári járás területén.

Az 1960-as évektől megváltozott a nemzeti-ségi tannyelvű iskolák státusza. Egy minisztériumi rendelkezés értelmében a nemzeti-ségi tannyelvű iskolákat kétnyelvű iskolákká alakították át. A változások a kimlei iskola tantervét is érintették: a tanítás magyar és horvát nyelven folyt. A pedagógusok számára nem volt könnyű a magyar, német és horvát anyanyelvű, különböző felkészültségű gyermekek oktatása. Julka néni megtalálta ehhez mégis a közös elvet a gyermekek iránti felelősségben és a velük való jó kapcsolatban. A tanítási órán kívül sokat foglalkozott az úttörőmoz-

galom keretében is tanítványaival. Játékdélutánokat, vetélkedőket, kerékpáros kirándulásokat szervezett. Szerette a természetet. Tanítványaival megismertette a gyógynövényeket, a hasznos madarakat, azok védelmére tanított. Saját maga még idős korában is tagja volt a Madárvédő Egyesületnek.

Az 1964-ben végzettek tablóján
Cseh Júlia igazgatóhelyettes

Politizálni sohasem akart, mégis bekerült a közéletbe. Elmondása szerint a járási vezetők „értelmiségi embert akartak a Járási Tanácsba”, így esett a választásuk Julka néniére. Hosszas unszólásra végül beadta a derekát, járási tanácsstag és vb-tag lett. A mosonmagyaróvári járási vb-tagság nagy rátekintést biztosított számára az államigazgatási, a gazdasági, a közegészségügyi, az oktatási és a népművelési feladatok megismeréséhez.

Nagy gyakorlatot szerzett a népképviselő és a reális érdekérvényesítés területén. Az oktatásügy fejlesztését különös figyelemmel támogatta. Közéleti munkája révén beválasztották a járási pedagógus szakszervezet vezetőségébe, ahol éveken át az üdülési feladatokat látta el. Közben 1969-től a mosonmagyaróvári járásban az orosz tantárgy szakfelügyelője lett. Hetente több napon látogatta a járás iskoláit, szakmai felméréseket végzett, továbbképzéseket szervezett, tanácsokat adott az orosz nyelvet tanító tanároknak. Tisztségei, megbízatásai alapján elmondható, hogy a mosonmagyaróvári járás oktatásügyének valódi támogatója és szervezője lett.

Háza, lakása, közvetlen környezete színes egyéniségét, humánus magatartását, lelkületét,

gondosságát tükrözte vissza. Mint mondta: „Tudod fiam, az a fontos, hogy egészség legyen és jókedv. A többi nem számít.”

Amikor 2007 szeptemberében meglátogattam, egy 87 évesen is aktív, tevékeny ember benyomását keltette. Egyedül élt repkénnyel befuttatott házában – igazi „zöld környezetben”. Az épület körül növények, virágok, és a telkéhez egy óriási gyümölcsöskert tartozott. Kerítésén felfedeztem a kitüntetési táblát: Madárbarát környezet. Amikor nyugállományba került, akkor építette fel tudatosan ezt a csodálatos életteret. Idős kora ellenére friss, jól tájékozott, beavatott, jó társalgó egykori kollegát találtam személyében. Kapcsolatot tartott az iskolával is, részt vett az osztálytalálkozókon, iskolai rendezvényeken.

Kiváló Munkáért kitüntetést kapott. Budapesten Kiváló Szakszervezeti Munkáért kitüntetést vehetett át. Nyugdíjba vonulásakor, 1975-ben Pedagógus Szolgálati Emlékérmel tüntették ki. Hosszú pályafutását arany-, gyémánt-, vas- és rubindiplomával is elismerték. 2004-ben Kimle Községért Emlékéremben részesült.

Államiságunk 1000 éves évfordulója alkalmával a magyar kormány millenniumi zászlót ajándékozott valamennyi településnek. Kimlén a zászlóátadó ünnepséget 2001-ben rendezték. A zászlóanya tisztségre az önkormányzat a település megbecsült polgáraként Cseh Júliát kérte fel, ő kötötte fel a zászlóra a kormány által adományozott millenniumi szalagot.

2010-ben kapta meg rubindiplomáját. Ez év karácsonyán – kilencvenéves korában – a német nemzetiségi énekkar meglátogatta és köszöntötte. Nagy örömeire elénekelték neki kedves karácsonyi dalát: Rossz a Jézus kiscsizmája, sír a ködmöne. / Ázik, fázik, megveszi az isten hidege. / Hogyha volna kiscsizmám, Jézuskának odaadnám, / Báránybőrös ködmönkémmel jól betakarnám.

Az én XX. századom c. önéletrajzi írásában ezt írta: „Abban a korban éltem, amely történelmileg igazán nem volt szép, mégis nagy szeretettel és nosztalgiával emlékezem fiatalabb koromra.

Egész életemben belső meggyőződésből és mély hivatástudatból tettem mindent.”

Egy ötvenéves osztálytalálkozón (2003)

2011-ben halt meg Magyarkimlén. Tiszteletére hálamisét celebráltak a községben, majd végakarata szerint visszavitték őseihez Tejfalura, és szülei mellé temették el.

Eller Gizella ezekkel a szavakkal búcsúzott tőle: „Élete volt a tanítás és életével is tanított. (...) Néptanítóként igyekezett a gyerekeket a maga fénykörébe vonni, és a tudás fényét szétterjeszteni a családok életére is. Egész lényét az életszeretet és a jobbító szándék ragyogta be. Egész életében azt vallotta, hogy a legszebb emlék a szeretet, amit másoknak a szívében hagyunk.”

Forrás: A részletesen kidolgozott pedagógusarckép 2013-ban, a „*Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében*” című emlékkönyvsorozat negyedik kötetében jelent meg. A könyv kiadója az „Emelj fel emléki!” Alapítvány (9029 Győr, Gát u. 13.)

Kollégája,
DR. KARÁCSONY ISTVÁN
tanár, helytörténész
Darnózseli

CSISZÉR DEZSŐNÉ Fekete Katalin (Derecske, 1927. augusztus 7. – Derecske, 2014. augusztus 15.): tanító

Értelmiségi családból származott: Fekete Gusztáv (1893) református hitoktató segédlelkész és Bartha Borbála (1901) tanítónő második gyermeke volt Fekete Katalin. Apai nagyapja iparosember volt, nagyanyja teológiai főiskolát végzett. Anyai nagyszülei tanítók voltak. Katalin szüleinek házasságából öt gyermek született: Gusztáv, Katalin, Edit, István és Borbála. Gusztávot 2 éves korában egy szerencsétlen háztartási balesetben elveszítették. Boriska testvére, ahogy ők hívták, rendkívüli kezűgyességével tűnt ki, művésztanár lett. Hajdúszoboszló és Szentpéterszeg méltón őrzi emlékét. (Fekete Borbála arcképvázlata a *Pedagógusok arcképcsarnoka* 2002-es kötetében található – a szerk.) Edit szintén tanítóképzőt végzett, István a gimnázium után a budapesti Műszaki Egyetemen végzett, majd az 1956-os forradalom leverése után külföldre távozott.

Katalin egyéves korában, 1928-ban a család Szentpéterszegre költözött, mert az édesapát megválasztották lelkésznek. Az elemi iskolát 1933-tól 1937-ig a szentpéterszegi Református Elemi Népiskolában végezte. Tanítója ekkor Kathó Ferenc volt, akit később a fosztogató orosz katonák agyonlőttek, és sírja a szentpéterszegi temetőben van.

Az elemi iskola elvégzése után, melyet kitűnő eredménnyel végzett el, a derecskei Magyar Királyi Állami Polgári Leány és Fiú Iskolában folytatta tanulmányait 1937-től 1941-ig, mivel Szentpéterszegen nem működött polgári iskola.

Ez idő alatt a család rokona, édesanyja nagybátyja, Bartha Ferenc, Derecske főjegyzője és felesége, Ferenczy Lucia gyermektelen házaspár vette pártfogásba. Fekete Katalin igazából ekkor került kapcsolatba a derecskei korabeli fiatalokkal. Itt szerzett barátnőket, ők voltak az ún. „hatos fogat”, ahogy magukat hívták, mert hatan voltak barátnők. Néhánnyal közülük élete végéig tartotta a kapcsolatot. Derecske mindig kedves hely volt számára. „Itt szerettem meg a hímzést, varrást. Akkoriban nagy gondot fordítottak arra, hogy a lányok az elméleti ismeretek mellett háztartási ismereteket, a kézimunka sok fajtáját, kötést, horgolást, hímzést, gépi varrást tanuljanak és persze népi hímzést is” – emlékezik vissza életének erre a szakaszára.

A nagyváradai Magyar Királyi Állami Leánylíceum és Tanítóképzőben folytatta tanulmányait 1941–1945-ig. Kiváló énekhanggal tagja volt a líceum több, mint 150 tagot számláló énekkarának.

1944 őszén a front elérte Nagyváradot. Félben maradt a tanítás, melyet 1945 tavaszán tudtak folytatni, de így is lerövidítették a tanévet. Január helyett március 13-i dátummal megkapták a hallgatók a félévi bizonyítványt, június 29-én a II. félévet is befejezték. Előmenetelüket a román oktatási gyakorlatnak megfelelően 10-es skálán osztályozták. 1945. július 25-én kelt bizonyítványa még magyar nyelvű, majd decemberben román nyelven állították ki a diplomáját. Hamis útlevelemmel, kéreppárral ment át Szentpéterszegről Nagyváradra a román nyelvű diplomaért, melyet később honosított.

Első munkahelye 1945 augusztusától **Derecskén** volt a **református iskolában** mint hadifoglyot helyettesítő tanító, fél fizetésért. Ebben az időszakban ismerkedett meg Csiszér Dezső fiatal tanítóval, akivel 1949. április 19-én összeházasodtak.

Erre az időszakra így emlékezett vissza személyes beszélgetésünkkor Katika: „A nászutunk egy teherautón volt, mert a pedagógus énekkarral jártuk a környéket. Ugyanis országgyűlési választás volt, és annak reményében, hogy a kommunisták nyerjék meg a vá-

lasztást, műsort kellett adni. Mentünk Sárádra, Pocsajba, Kismarjába és környékére. Május volt, és rengeteg cserebogár röpködött a fejünkre, beleragadt a hajunkba a nyitott teherautón. Mindenre befogták a pedagógusokat. Például diáképeket vetítettünk a felnőtteknek a járási kultúros szervezésével, vagy agitáltuk az embereket házról házra járva, hogy írassanak békekölcsönt. Aztán azért agitáltuk az embereket, hogy lépjenek be a tsz-be. Adtak mellénk egy idegent, de az nem ismert semmit és senkit a községben. Nem szívesen mentünk be mi sem idegenek házába. Általában hárman mentünk. Mi is féltünk, az emberek pedig bizalmatlanok voltak, és nem akarták bevinni a tsz-be az ingóságait.”

Kezdetben a Kossuth utcán laktak Katikáék, majd abban a szolgálati lakásban éltek, amely az ő szülőháza volt, a mai Bocskai István Általános és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény mellett közvetlenül. Házasságukból két fiúgyermek született: 1950-ben Dezső, 1955-ben György. Még fiatal házaspár voltak, amikor magukhoz vették a férj édesanyját Alcsútdobozról, akit nagy szeretettel és türelemmel ápoltak, gondoztak 1979-ben bekövetkezett haláláig.

Az osztályával Derecskén (1966)

Mások gyermekei elé éppúgy, mint sajátjaik elé a tudást állították értéknek, nagy szakértelemmel terelgették a rájuk bízottakat a tanulás útjára. Büszke volt arra Katika, hogy fiai és négy unokája mind egyetemet végzett, diplomás ember lett.

Kiegyensúlyozott, következetes, határozott egyénisége kedvességgel párosult. E kedvességgel és végtelen türelemmel érte el azt, hogy fegyelmetlenül, aktívan vettek részt ta-

nítványai az órai munkában. Arra törekedett, hogy tanítványai mindnyájan képességeiknek megfelelően teljesítsenek. Változatos módszert alkalmazott a szóbeli és írásbeli ismeretek elmélyítésére egyaránt. Külön figyelmet fordított a gyengén teljesítőkre. Sok-sok gyakorlással felzárkóztatta őket annyira, hogy eredményesen zárhatták a tanévet. Nem törekedett vezetői beosztásra a tantestületben, de az órai munkán kívüli foglalkozásokon is mindig lehetett rá számítani. Kiváló énekhangjával sok dalos játékot tanított a gyerekeknek, szerepeltette őket osztálykeretben és iskolai ünnepélyeken. Kedvenc módszere volt a bábozás, mellyel egyaránt fejlesztette memóriájukat, beszédképességüket, formálta jellemüket. Különösen igényes volt a szépírássra, a pontos feladatmegoldásra. Mivel ő ún. „első tanító néni” volt – ugyanis kis felmenő rendszerben tanítottunk –, a szülőkkel való jó kapcsolat kialakítására törekedett. Eredményesen bevonta a szülői munkaközösséget a szabadidős, úttörő és kisdobos tevékenységbe is. Ezzel párhuzamosan ő is részt vett Derecske kulturális életében. A községi Liszt Ferenc kórusnak tagja volt. A kórus 1961. május 7-én ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját, ahol ő is részt vett. A kórus ekkor vette fel a Liszt Ferenc nevet. Ezután is több mint 20 évig lelkes kórlista volt a kórus felbomlásáig, az 1980-as évek közepéig. Zenei műveltségéből eredően összejöveteleken szívesen énekelt egyházi és klasszikus énekeket, népdalokat, operett dalbetéteket, mozgalmi dalokat egyaránt.

40 évi pedagógiai szolgálat után 1986-ban nyugdíjba vonult. 1989-ben férje is nyugdíjas lett. 1992-ben kertes házat vettek Derecskén a Rózsa utcában. Ezt a házat tekinthette a házaspár életük első igazi otthonának. 2007-ben elhunyt férje. Ez Katikát lelkileg megviselte, szívproblémái erősödtek, gyakoribbá váltak, egyre romlott egészsége.

Gyermekei Pesten és Nyíregyházán élnek. Gyakran látogatták, mivel egyre nehezebben hagyta ott otthonát. Egyre több segítségre szorult. Mindennapjait meghatározott ritmusban élte. Gyakori látogatója volt a városi könyvtárnak, mert nagyon szeretett olvasni. A napi

helyi és politikai eseményeket aktívan figyelte, és gyermekeivel esténként telefonon megbeszélték a világ eseményeit. Minden héten, keddi napokon feljárt a Díszítőművész Szak körbe még akkor is, amikor járnai tudása korlátozta ebben. Akkor kedves ismerősök vagy barátnői segítették abban, hogy a hímezők munkájában folyamatosan részt vegyen. A 2013. évi decemberi adventi kiállításon Derecskén még részt vett kézimunkáival, és 2014-ben a város napján az elszármazottak találkozóján is kiállításon voltak a református templomban gyönyörű munkái, főleg a kalotaszegi írásosak, mert azok voltak a kedvencei. Több mint 30 évig vett részt a hímezők munkájában. 2014 nyarán már egyre többet panaszkodott látására, arra, hogy a tűt nehéz kezelni, és nem tudja lekötni a kézimunka. Egyre gyengébb lett, bekerült a berettyóújfalui kórházba. 2014. augusztus 15-én életének 88. évében örökre megpihent.

„Gyermekei, unokái, dédunokái vihetik tovább a tőle vett örökséget, az étetcsodát. S gondolhatnak köszönettel mindarra a sok jóra, amit ő adott szeretetben, gondolkodásban, példaadásban, áldozatban. Hívásának hű betöltése kapcsán egykori tanítványok százai emlékezhetnek hálás szívvel arra, hogy ő tanította meg őket írni-olvasni. Ő adta át az ismeretek alapjait nagy szaktudással és végtelen türelemmel. Volt munkatársai, barátnői, ismerősei emlékezhetnek szerethető kedves lényére, aki csendes volt, alkalmazkodó, igényes, határozott véleményt formáló – de soha másokat megbántani, sérteni nem akaró. Olyan ember, aki a hallgatásával is sokat mondott, ha pedig dicsért, az biztosan méltó volt az elismerésre” – hangzott el többek között a *református lelkipásztornő* búcsúztató beszédében 2014. szeptember 1-jén a derecskei református temetőben, ahol hamvait a férje hamvai mellé helyezték örök nyugalomba.

Szóllósi Józsefné kolléganője, barátnője így emlékezik rá: „Milyen ember és milyen tanító volt Csiszér Dezsőné Fekete Katalin? Ha képet tudnék festeni róla, akkor csupa meleg színnel ábrázolnám kedves alakját. Ha zenét tudnék hozzá írni, csupa lágy, megnyugtató melódiából állna. Ha írok, beszélek róla, és emlékezem rá, akkor elszorul a torkom, és fáj a lelkem, hogy már nem lehet közöttünk. Mindannyiunk előtt példaként állhat egész tanítói életútja. Fiatal éveiben viharos történelmi események zajlottak. Reális életfelfogását azonban

sem akkor, sem a későbbi időkben nem lehetett befolyásolni. Személyiségének szilárd alappillére a korrektség volt. Nem ismerte a hízelkedést, de a köpönyegforgatást sem. Pedagógiájára jellemző volt, hogy igazi »elsős tanító néni« volt. Tanítványai érezték, hogy szereti őket. Szeretetteljes, de nem túlzóan megengedő módon tanított, nevelt sok derecskei kisiskolást. Csendes, kiegyensúlyozott, igazi pedagógusi személyiségét megőrzi az emlékezet.”

A nagyváradi Magyar Királyi Állami Leányliceumban kelt diplomája 50 éves jubileumára a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola *aranyoklevelét* vette át 1995. szeptember 10-én. Tanítói diplomájának 60 éves jubileumára a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola *gyémántoklevelét* 2005. szeptember 4-én vette át.

2010. szeptember 10-én volt Debrecenben, a Nagytemplomban a *vasdiploma* átadása, melyen még részt vett.

Források:

- Családi okiratok
- Fia, Csiszér Dezső emlékezése
- Varga Zoltánné református lelkész búcsúztatója
- Szöllősi Józsefné Kiri Teréz volt kollégája, barátnője visszaemlékezése.

*Volt kollégája,
SZÖLLŐSI IMRÉNÉ TÓTH VILMA tanár
Derecske*

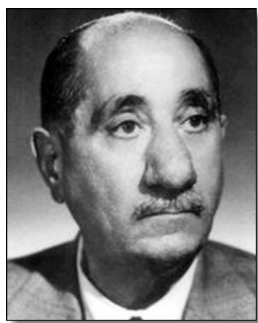

„Mindnyájan voltaképpen abban vizsgálunk, hogy milyen fiatalságot tudunk magunk után nevelni!”

(Illyés Gyula)

D

DR. DÁVID LAJOS (Kézdivásárhely [ma Románia], 1889. október 18. – Szeged, 1962. augusztus 30.): gyógyszerész, egyetemi tanár, dékán, a gyógyszerészeti tudományok kandidátusa

Kiemelkedő érdemeket szerzett a gyógyszer-technológia oktatása, továbbá a gyógyszerészképzés terén, különösen a szegedi gyógyszerészképzés megszervezésével. Háromkötetes tankönyvet írt *Gyógyszerészet* gyűjtőcímen: *Minőleges vizsgálatok* (1927), *Mennyileges vizsgálatok* (1928), *A gyógyszerkészítés elemei* (1937). Ez a magyar nyelvű tankönyvek hiányát pótolta abban a korban.

Dávid Lajos apja Dávid Antal kereskedő, anyja Csíky Ida volt.

Iskoláit szülővárosában végezte. 1906-tól Jancsó Géza gyógyszerésznél, a Mátyás Király nevű gyógyszerertárban gyakornokként dolgozott. Itt tanulta meg a becsületes, pontos

munkát, itt nevelték a gyógyszerészi hivatás szeretetére és megbecsülésére. Jancsó Gézát tanítómesterének, atyai jó barátjának tartotta, és később az egyetemi hallgatók előtt is mindig megemlékezett róla. A gyakornoki vizsgát Kolozsváron tette le 1909-ben. Kolozsváron maradt, és rövid ideig több gyógyszerertárban dolgozott, végül a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Egyetemi Gyógyszerertárában lett gyakornok. Az Egyetemi Gyógyszerertárt 1902-ben alapította Issekutz Hugó gyógyszerész, egyetemi magántanár. Ő adta elő a gyógyszerészhallgatóknak a tanulmányaik harmadik és negyedik szemeszterében a Gyógyszerészi műtant, ami a mai értelemben vett gyógyszer-technológiával azonos tantárgy volt.

1910–11-es tanévben gyógyszerészhallgató gyakornokként tevékenykedett. Közben beiratkozott a Ferenc József Tudományegyetemre, ahol kitűnő eredménnyel tette le vizsgáit. Az ide felvett hallgatók kétéves egyetemi képzésben vettek részt a Gyógy- és Kórtani Intézet irányításával, részben az Orvosi, részben a Matematikai és Természettudományi Karon, utóbbin kémiát, növény- és állattant, fizikát és ásványtant tanulva.

A kétéves egyetemi képzést követően a hallgatók „magister pharmaciae” diplomát kaptak eredményes vizsgák esetén, amely feljogosította a végzetteneket önálló tevékenységre, patika működtetésére. A doktorálni szándéko-

zóknek további két év egyetemi képzésben kellett kötelezően részt venniük a doktorálás alapfeltételeként. Dávid Lajos 1911-ben kapott gyógyszerész oklevelet.

1913-ban szerezte meg a doktori fokozatot *A Hydrastis canadensis gyökerének és kivonatainak hidrasti tartalmának meghatározása különböző gyógyszerkönyvek előírása alapján és egy új mennyiségi meghatározás a kivonat berberin-tartalmára vonatkozóan* c. értekezésével.

Ezután díjtalan tanársegéd lett, majd 1918 februárjában gyógyszerári vegyészé nevezték ki. Feladatkörét 1919-ig láthatta csak el, mivel ekkor háborúba kellett vonulnia több társával együtt.

1919 októbere után a Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvárról először Budapestre menekült, ahol az Egyetemi Gyógyszertár rövid ideig az Országos Hadigondozó Hivatal Révész utcai intézetének házi gyógyszerárában kapott helyet. 1921 júliusában a Ferenc József Tudományegyetem a gyógyszerárral együtt Szegedre került. A mai, Kálvária téren lévő, 1921-ben átadott – jelenleg Déri Miksa Szakközépiskola –, új épületbe költözött a szegedi belgyógyászati és sebészeti klinika, valamint a gyógyszerár és öt elméleti intézet.

Klebsberg Kunó felkérésére Dávid Lajos Szegedre költözött. 1921-ben kapott megbízást az új Egyetemi Gyógyszertár megszervezésére, felállítására a klinikák gyógyszerellátásának biztosítására és az **egyetemmel** együtt **Szegedre** költözött első és másodéves hallgatók oktatására. Ekkor kezdődött oktatói pályájának és tudományos tevékenységének kiteljesedése. A működését itt 1922. január 7-én kezdte meg a gyógyszerár Dávid Lajos irányításával.

1922-ben magántanári képesítést szerzett *A gyógyszervizsgálat, különös tekintettel az alkaloidákra* c. tárgykörből. 1926 májusában a gyógyszerár igazgatójává nevezték ki. 1928-ban költözött a későbbi Nobel-díjas tudós, Szent-Györgyi Albert is a Kálvária téri épületbe (itt folytatta kutatásait, és itt találta meg a C-vitamin paprikából való kivonásának titkát), ahol a két szakember együtt is dolgozott.

1928. december 13-án a gyógyszerárat mint intézetet függetlenítették, s ezzel tíz év után a régi kolozsvári óhaj teljesedett be. Az áttelepülés és az első világháború okozta zilált, nehéz helyzetben a gyógyszerészképzés szegedi megalapozásának nagy tudású, egyszerűsmind a legodaadóbb, legönzetlenebb, lelkesen tevékenykedő kulcsemberei: dr. Issekutz Béla (id.) orvos, gyógyszerészprofesszor mellett dr. Széki Tibor analitikai vegyészprofesszor és dr. Kőszegi Dénes vegyész, egyetemi magántanár. Kifejezetten gyógyszerész végzettséggel csak dr. Dávid Lajos és dr. Fröhlich András települt át. A fontos és szerteágazó feladatot Dávid Lajos nagy energiával és aktivitással, valamint olyan sikerrel oldotta meg, hogy 1930-ban oktató, tudományos és szervező tevékenységének elismeréseként címzetes, nyilvános, rendkívüli egyetemi tanárrá nevezték ki. A Dóm téri épületegyüttes felépülése után az U-alakú épület keleti szárnyában kapott helyet az Egyetemi Gyógyszertár. Ez a tény is Dávid Lajos megbecsültségét fémjelzi, mivel itt a legfontosabb és legfajsúlyosabb szervezeti egységeket helyezték el. 1931-ben költözött a gyógyszerár a Dóm térre, és ekkor jelent meg a szervezeti egység nevében a Gyógyszerészeti Intézet. Tehát az Intézet, mint nevesített szervezeti egység 1931 óta létezik. Az 1933–34-es tanévtől Dávid Lajos a **Gyógyszerészeti Intézet** vezetője. 1944 májusában nyilvános rendes tanár lett. Tisztségeivel járó feladatait 1958. szeptember 30-ig, nyugdíjazásáig látta el; közben az 1947–48-as tanévben az Orvostudományi Kar dékánja, 1948–49-ben dékánhelyettese volt.

A Kolozsváron megjelenő *Hírnök* c. lap 1933. szeptember 15-i számában közölték *Eszmély!* c. versét Vámos költői álnéven, melyben a keresztényi szeretet elvét vallva fogalmazta meg az elviselhetetlen társadalmi és politikai viszonyokkal szembeni ellenérzését. Emberbaráti magatartását jellemzi, hogy az Actio Catholica világi elnökeként a fasiszmus éveiben származásuk miatt diszkriminált Purjesz Béla és Rusznyák István tanártársai mellett kiállt, és közbenjárt elhurcoltatásuk ellen.

A gyógyszerészhallgatókon kívül az orvos-tanhallgatókat is oktatta a gyógyszerkészítési gyakorlatok és az egyszerű kémiai kvalitatív analízis tárgyköréből. Negyvennyolc éves egyetemi munkássága igen értékes és eredményes volt, ebből tizenkét évet a kolozsvári és harminchatot a szegedi egyetemen töltött el. Kiváló pedagógus volt, nemcsak szakmát, hanem hivatást is tanított. Elsőként vállalkozott Szegeden tankönyvírásra a gyógyszerészet tárgyköréből. Szívesen támogatta tanítványainak tudományos munkásságát, így intézetében és a vezetése alatt számos gyógyszerészdoktori értekezés készült el.

A tanításon kívül sokoldalú tudományos munkát is végzett, az alkaloidok kutatása terén nemzetközi hírnevet szerzett, számos szelektív analitikai módszert dolgozott ki ezek azonosítására, ma is használatos az általa leírt színreakció a kinin és a kinidi megkülönböztetésére. Az általa összeállított és bevezetett vanillin-sósavas reagenst a Merck-cég Dávid-reagens néven forgalmazta. Másik kutatási területe a különböző gyógyszerek kisüzemi, gyógyszerértékesítési előállításának volt. (A Prodal altató hatású tabletták, a Dávid-féle babakenőcs mint törzskönyvezett készítmény az ő nevéhez fűződik.) A csalánból (*Urtica dioica*) izolált és általa előállított UD-3 injekciót sikeresen használták a háború idején. Az akkor még nem létező biofarmácia előfutárának tekinthetők azok a kísérletei, melyekkel a gyomor perisztaltikus mozgását szimulálva a tabletták szétesésének és hatóanyagtartalmának változását követte.

Sokoldalú szakmai tevékenységének elismerésül számos tudományos társaság tagjává választotta, a Magyar Gyógyszerészeti Társaságban pedig az újjáalakulás után vezetői tisztséget kapott. Az 1956-os forradalom eseményei megviselték egészségét, és ezért 1958-ban nyugdíjazását kérte.

Publikációi:

- *Gyógyszerészet.* (tankönyv) I., II. kötet (1927)

- *Gyógyszerészet.* (tankönyv) III. kötet (1937)
- *A galenikumok elkülönítése és felismerése.* (1943)
- *A IV. Magyar Gyógyszerkönyvben hivatalos nem galenusi anyagok és készítmények elkülönítése és felismerése.* (1944)
- *A fontosabb morfin-meghatározó módszerekről. A Domopon morfin-tartalma.*
- *Téboly.* (regény)
- *Egyszerű minőleges elemzés.*

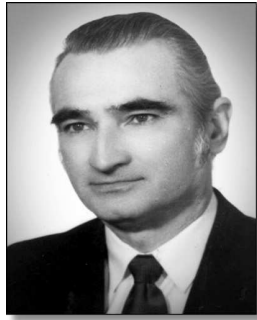
Emberi, társadalmi magatartását, tetteit mind közösségi, mind a magánéletben a keresztényi felebaráti szeretet vezérelte. Példás családi élete volt. Még kolozsvári tartózkodása alatt megnősült, felesége a temesvári születésű Bíró Szaniszlá, akivel tíz gyermeket neveltek fel.

1962. augusztus 30-án hunyt el Szegeden hetvenhárom éves korában. Érdemei elismerésének jeléül 1961-ben *aranydiplomával* tüntették ki, majd születésének századik évfordulóján a szegedi Gyógyszerésztudományi Karon és az Egyetemi Gyógyszertár falán emléktáblát helyeztek el, és emlékülést tartottak, ahol kiosztották a Dávid Ágoston által létesített Dávid Alapítvány 1989. évi díjait. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság kórházi szervezete 1982-ben nevével fémjelzett jutalomérmét alapított a kórházi-klinikai gyógyszerészet fejlesztése terén eredményt felmutató gyógyszerészek kitüntetésére. A Dávid Lajos-emlékérmét évente osztják ki. 1992 októberében, halálának harmincadik évfordulóján szülővárosában az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) Orvostudományi Szakosztályának II. tudományos ülészakán emlékeztek meg róla az erdélyi gyógyszerészek.

DR. SZŐCS GÉZA
tanár, közíró
Kézdivásárhely

DÉKÁN JENŐ (Budapest, 1935. október 27. – Nádudvar, 1992. február 26.): biológia–földrajz szakos általános iskolai tanár

Bár Budapesten született, a háború miatt az általános iskola első hét osztályát Tiszaföldváron végezte, majd Budapesten fejezte be a nyolcadik osztályt. A fővárosban járt középiskolába, a Hunfalvy János Közgazdasági Technikumba. 1954-ben tett képesítő vizsgát, s szerzett statisztikusi, könyvelői, tervezői oklevelet. Még ugyanebben az évben felvették a Budapesti Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola biológia–földrajz szakára, melyet a főiskola megszűnése miatt a Szegedi Pedagógiai Főiskolán fejezett be, kitüntetéses oklevéllel.

A főiskolán ismerkedett meg Katona Máriával, akivel házasságkötésük után együtt kerestek tanári állást. Nem volt könnyű dolguk, hiszen mind a ketten azonos szakon végeztek. A főiskola ajánlotta nekik **Nádudvart**, ahol akkor két nagy létszámú iskola volt. 1957 augusztusában érkeztek Nádudvarra. Akkor látták először a falut! Dékán Jenő a **fiúiskolában**, a felesége, Marika pedig a lányiskolában kapott tanári állást. Több fiatal tanár kezdett ekkoriban Nádudvaron: Korcsmáros Sándor, Rácz Sándor, Pálfi Sándor, Juhász János. A Dékán házaspár albérletben kezdte, majd szolgálati lakást kaptak, legtovább az úgynevezett gazdasági iskolában, majd a gyógyszerészeti fölötti szolgálati lakásban éltek. Mind a kettőjüknek a nádudvari iskola volt az egyetlen munkahelye, Jenő 35, Marika 40 évet tanított Nádudvaron. Az iskolák Nádudvaron is megéltek több átalakulást. A fiú- és lányiskola megszűnt, koedukált osztályok jöttek létre,

megalakult az 1. számú és 2. számú Általános Iskola, majd a kettőt összevonták, egy iskola lett. Később az intézmény felvette a nádudvari születésű Kövy Sándor nevét, így lett **Kövy Sándor Általános Iskola**. Mindeközben a Dékán házaspár állandó és biztos tagja maradt a tantestületnek.

Két gyermekük született: Jenő 1959-ben, Edit 1962-ben.

Dékán Jenő 1971-ben az *Oktatásügy Kiváló Dolgozója* kitüntetésben részesült.

Az 1976-ban végzettek osztályfőnökeként

Korcsmáros Sándor iskolaigazgató így értékelte munkáját: „Tanítási óráira nagy gonddal, lelkiismeretesen készül. Igen jó pedagógiai érzékel veszi észre, hogy mikor kell változtatni, hogyan lehet vonzóvá tenni az ismeretek átadását, átvételét. Óráin a tanulók munkáltatása dominál. Fejlesztő tanítványai megfigyelő, leíró, összehasonlító és általánosító képességeit. Ellenőrző, értékelő munkája változatos, folyamatos, a tanulók személyiségének ismeretére épül. Arra keres választ tanítványainál: Ki ő? Mit akar? Mire képes?

A természet ismeretén, szeretetén keresztül alakítja a meggyőződésből fakadó tudatos, aktív, természet- és környezetvédelem igényét. Személyes példamutatása hat a tanulók beszédének, kifejezőképességének fejlesztésére. A gyerekek szívesen tanulják a tantárgyát. Teljesítményképes tudást szereznek nála, amivel a későbbiek folyamán is jól boldogulnak. A tantestület tagjai, a szülők, egyaránt kellemes modoráért, őszinteségéért, következetességéért tisztelik és szeretik. Szívesen segít fiatalabb kollégáinak. Társadalmi munkájában aktív. Hosszú évek óta ő irányítja a tanulók takarékosagra való nevelését, a takarékbélyeg gyűjtését. Tagja a szakszervezet vezetőségének, a Hazafias Népfront Elnökségének. Képzettsége, emberi magatartása alapján

vezetői munkakör betöltésére is alkalmasnak tartjuk.”

Mégsem lett soha vezető, pedig városi szinten is felkérték vezetői beosztásra. Ő mindenképpen tanítani akart, átadni azt, amit tudott. Tipikusan „adóember” volt, a másik ember, elsősorban a gyerekek gazdagításán dolgozott.

Az volt a család terve, hogy a nyugdíjas éveket a Balaton partján töltik majd. Gyenesdiáson vásároltak telket. Először csak egy kis faház épült, majd lassan, ahogyan a lehetőségek engedték, készült a családi ház. A nyarat ettől kezdve itt töltötte. Boldog volt, mert egyre szebb lett a kert, közel volt a Balaton, s Gyenesdiáson befogadták őket.

Munkája során minden reggel már hét órakor az iskolában volt, így azon a februári szerdai reggelen, amikor nem érkezett meg, mindenki gondolta, hogy valami nagy baj történhetett. A sejtések sajnos beigazolódtak. Az öltöny és az iskolai táska előkészítve várta az aznapi munkára, de a lakásba belépő kollégák és az orvos már csak a tragédiát tudták megállapítani. A tantestület döbbenetben állt, égett a gyertya a nevelői szobában, s a városban futótűzként terjedt a hír. Amíg a hivatalos tennivalók folytak, a nádudvariak apraja-nagyja gyülekezett a szemközti iskola udvarán, hogy elkísérjék Dékán Jenőt az utolsó nádudvari útjára. Gyenesdiáson a kis kápolnás temetőben nyugszik.

1992 óta eltelt 23 év. Akinek elmondtam, hogy készül tanár bácsiról egy „írás”, nagyon helyeselte, és rögtön mondott is néhány gondolatot, hogy ki ne hagyjam.

A könyvtárban Kovácsné Emike így fogalmazott: „Egyszerűen imádtuk, akkora tudása volt, bármiről kérdeztük, mindent tudott. Ott nem volt semmi kivételezés, pedig én a fiával egy osztályba jártam. Könyvtárosként pedig azt mondhatom, hogy állandó könyvtárlátogató volt, nemcsak a szakirodalmat olvasta, hanem a szépirodalmat is.”

Gyorsan le is vettünk néhány kötetet a polcról, s bizony a kölcsönző cédulán ott találtuk az aláírását. Pedig komoly könyvgyűjteménye volt otthon is.

A művelődési ház portáján dolgozó Beke Antal még most is emlékszik az órák atmosz-

férájára, és büszke rá, hogy később együtt készítették az Attenborough-filmek felvételét videokazettára.

Beke Imre, polgármester így emlékszik rá: „Azon szerencsések közé tartozom, akik közelebb-ről is ismerhették Dékán Jenő tanár urat. Utolsó éves főiskolai hallgatóként tanítási gyakorlatomat Nádudvaron, biológia szakosként az ő mentorága alatt végezhettem. A közelmúltban kezembe került egy régi, fekete-fehér tablókép, amely emlékeket hozott elő vele kapcsolatban. Emlékeket emberségről, következetességről. »Munkánk gyümölcse csak akkor érik be, ha kitartóan dolgozunk rajta!« – vallotta. Több évtized elteltével büszkén mondhatom: példaképemnek tekintettem. Olyan dolgokra tanított meg barátságunk kapcsán (munkatársi kapcsolatunk, közös érdeklődésünk idővel ezzel vált), amelyek egész életemben hasznomra váltak. Bizton állítom, polgármesteri létem kicsit neki is köszönhetem. Büszke vagyok rá, hogy ő igazgatta pedagógusi pályámat, s úgy segítette mindennapos munkámat, hogy ennek a mai napig hasznát veszem.”

Dr. Danka József, ügyvéd, volt tanítványa így idézi fel emlékét: „Általános iskolai kedvelt és nagyon tisztelt tanárom volt. Növény és állattant, valamint földrajzot tanított hatodiktól nyolcadikig. Soha nem késett az óráról, de nem is »túlórázott«. Kicsengetéskor befejezte a mondatot, vagy abba-hagyta a felelést. Nem »rabolta« a szünetünket. Következetes, alapos, nagyon felkészült tanár volt. Nem kivételezett senkivel, sem a jó tanulóval, sem a rosszal. A mércét nagyon magasra állította. Én jeles voltam mind a két tárgyból, és a középiskolában is az maradtam. Szegeden a középiskolában (Vasútforgalmi Technikum), mivel akkor az országban csak egy ilyen oktatási intézmény volt, Kisvárdától Nagykanizsáig voltak osztálytársaim. Földrajzból már október elején tele volt ötéssel a naplóm. Ezt a tudást Nádudvarról hoztam magammal. Örültem, és nagyon büszke voltam tanáromra, Dékán Jenőre. Az ő tanítása abból állt, hogy hatalmas lexikális tudást követelt meg. Például, ha meg kellett határozni egy helyet, tájegységet, előbb hátat a térképnek kellett elmondani, hol található, mi határolja stb. Amikor ezzel végeztünk, akkor lehetett megfordulni, és láthattuk a térképen a valóságot. Az ötöshöz tudni kellett többek között a világ akkori országainak a fővárosait.

Ennek a fantasztikus tudáshalmaznak nagy hasznát vettem később. Ma, bármerre járok, az első az, hogy behatárolom az országot, várost, aztán következhet a növényzet, a fák, a virágok, a hegyek, a

folyók, veszélyes állatok stb. Erre előre készülök, ahogy ő tanácsolta tanítványainak, annak idején. Neki köszönhetem azt is, hogy kedvenc »hobbim« lett az utazás, megismerni a »nagyvilágot«. Tisztelem és hálám jeléül Jenő bácsi sírját ameddig tehetem, minden évben felkeresem.”

Dr. Szűcsné Kerti Anita, tanár, egykori tanítványa: „Jenő bácsit kicsi gyerekkorom óta ismerem, hiszen szomszédok voltunk. Bár én nem emlékszem, de sokszor mesélték, hogy órákat töltötünk a virágok között, és én próbáltam kimondani a kacifántos neveket. Meghatározó élmény volt számomra, amikor alsó tagozatosként azt a feladatot kaptuk, hogy készítsünk levélgyűjteményt. Jenő bácsi magával vitt mindenhová, és nagy türelemmel magyarázta, hogyan kell lepréselni a leveleket, majd felragasztani a gyűjteménybe. Még arra is kiterjedt a figyelme, hogy rögzítsük a gyűjtési körülmények adatait. Később, egyetemi hallgatóként elővettem az akkori gyűjteményünket, és bizony nagyon meglepődtem az alaposságán. Hasonlóan nagy élmény volt, amikor néhány délután megengedte, hogy az iskolai mikroszkóppal nézegessem a mikrovilágot. Ott állt mellettem, és bölcs tanácsokkal látott el, határtalan türelemmel adott kimerítő magyarázatot a kérdéseimre.

Később osztályfőnököm és biológia-, valamint földrajztanárom is volt. Minden diák figyelt, és próbálta tudása legjavát adni, mert fontos volt számunkra a megfelelés. A legkevésbé szorgalmas diákokat is képes volt magával ragadni, és tanulásra készíteni. Amikor középiskolából elballagtam, már tudtam, hogy biológia–földrajz szakos tanárként szeretnék dolgozni, példaként állt előttem Tanár úr munkája. Ballagásomra négy könyvet kaptam tőle, a sajátjai közül, a könyvespolcáról. Személyes ajánlással a tanári pályámhoz, útravalóul.”

Dr. Kiss Miklós, szülészorvos a *Hajdú-bihari Naplóban* is megjelent írásában, mint legjobb tanárára emlékezik. A cikk címe: *Diplomás nemzedéket neveltek ki*. „Életem során négy pedagógus cselekedete érdemelte ki a »legendás« jelzőt. Dékány (sokan szólították így Nádudvaron – a szerző) tanár úr általános iskolában Nádudvaron tanított, 1960–64-ig biológia–földrajz szakon, négy évig volt a b osztály osztályfőnöke. A tananyagot tömören, lényegre törően adta le, szigorúan kérte számon, katonás rendet, fegyelmet kért. Következtesen segítette a tanulni vágyókat. A középiskolában a tőle megszerzett tudás kiváló alapot adott. Diákjai később is visszajártak óráira.”

Erdős Mihály, közgazdász emlékei: „Szigorú tanító bácsiként jellemezték Dékán Jenőt a felsőbb

évesek, amikor kérdeztük róla a többi gyereket. Amikor 7. osztályos korunkban az osztályfőnökünk és a biológia–földrajz tanárunk is lett, megismerhettük, hogy következetes és igazságos. Nyolcadikban már a továbbtanulásra készített felbennünket, de közben az egyetemes emberi értékekre nevelt minket. »*Rajtatok múlik, hogy milyen emberek lesztek*« – mondta többször is. És ő ebben példát, irányt mutatott nekünk.

Manapság is szoktam mondani egyik intelmét a gyerekeimnek, amikor valami rosszul sült el, s azzal védekeznek, hogy nem akarták, csak véletlen volt: »*Ez akkor is megtörtént, vissza már nem csinálhatjuk, ezért legközelebb sokkal jobban kell figyelni!*«

Már gimnazista voltam, amikor használtam azt a tanácsát, hogy mindent akkor kell megtanulni, amikor azt tanítják! Nem később, mert akkor sokkal több időt vesz igénybe, s közben az új ismeretek nem tudnának mire alapozódni. Sok diáktársamat láttam, akik nem eszerint tanultak, s idővel vésszesen lemaradtak tananyagban, tudásban és lehetőségekben.

Tanár úrhoz két évig jártam fotószakkörre. Akkoriban a slágergép a Szmena 8M készülék volt – ma már csak múzeumi tárgy. Fotóztunk épületeket, életképeket, vicces önarcképeket, de a legmaradandóbb az volt, amikor kibicikliztünk Nádudvar határába, és a természet képeit és pillanatait örökítettük meg. Egyszer azt mondta: »*Minden élőlénynek saját élete és érzései vannak, amit tisztelni kell! Ha lecsapsz egy szúnyogot, akkor azt úgy tedd, hogy egy pillanatig se szenvedjen!*« Szerette és tisztelte a természetet. Mi pedig őt.”

Gál Imre, agrármérnök így jellemzi: „Szigorú, kutató acélkék szemében mindig láttam a szeretetet. Kevés ember van, akinek jelleméből adódik, hogy rend és fegyelem van körülötte akkor is, ha nem tesz érte semmit. Ő ilyen volt. Jártam hozzá fotószakkörre, ahol oldottabb volt a légkör, de a fegyelem itt is körbelengte. A Petőfi úti iskolaépület egyik termében volt a labor, ahol a saját fotóink laborálási munkáit végeztük. Megtanultuk az előhívást, a nagyítást és egyéb technikákat, ami gyerekfejjel nagy csoda volt. Ma is fotózom, s bár ez technikailag teljesen más, mindenkinek büszkén mondom el, hogy a fotózás szenvedélyét onnan, abból a kis laborból hoztam.”

Fazekas Lajos, a Népművészet Mestere így emlékszik: „Megismerkedésünknek konkrét oka és célja volt. Akkoriban voltam a Hazafias Népfőntitkára, helyi tanácsstag, s mint ilyen, felváltam a kertkultúra fejlesztését. Ehhez a feladathoz kerestem és találtam társat Dékán Jenő személyé-

ben. A felkérésre igent mondott, és hamarosan megalakult a Kertbarát Kör Nádudvaron, melynek vezetője lett. Egy mezőgazdasági településen hamar akadtak érdeklődők, de az igazsághoz tartozik, hogy az ő neve, tudása, tekintélye volt a legnagyobb vonzerő.

Szerteágazó munka volt ez, de Jenő minden részét élvezte. Előadásokat tartott, kirándulásokat szervezett különböző arborétumokba, kiállítottak a környező településekkel együtt, egymás kertjében gyűjtöttek tapasztalatokat. Ekkor indult el a most felelevenített Legszebb kert mozgalom.

A munkám sikeres volt. Nemcsak a felmutatható eredmény miatt, hanem a köztünk kialakuló emberi kapcsolat miatt. Jenőt ugyanis minden érdekelte, köztük a fazekasság is.

Elhatározta, hogy megtanul korongozni! Több nyáron is próbálkozott, de nem jött úgy a siker, ahogy szeretne volna. Ő ugyanis maximalista volt magával, ha nem volt tökéletes az edénye, nem engedte kiégetni. Magát a munkafolyamatot csodálta, szívesen segítkezett, s korongozás, égetés közben nagyon jókat lehetett beszélgetni.

Így kerültünk egyre közelebb egymáshoz. Működött valami közös hullámhossz, amit éreztünk, de amiről valamiféle szeméremből soha nem beszélünk.”

A természetszeretet hozta össze a kertbarát körön belül *Bokor Ferenc*cel és feleségével, *Jucikával*. Bokorék tisztelték mint embert, nagy tudását, szerénységét. Jenő mindenkit meghallgatott, tanácsokat adott. Megnézték a kirándulásokról készült diákat, amelyeket természetesen Jenő készített.

Farkas Ferenc, fia osztályfőnökeként és kertbarát körösként is őrzi emlékét: Minden érdekelte, ami a természettel volt kapcsolatos – mondta. Ösztöneiben volt a természet szeretete, semmit nem hagyott veszni, amit a természet adott. Így mentette át például a gyógyszerész kertjébe a kinti kert növényeit, a tujákat. Ezekből még ő is őrzi, s tudja róla, hogy az a Dékán fája volt.

Ígényes volt magára, a munkájára, a környezetére. Olyan egyéniség, akivel mindenki szót tudott érteni. Aki reggel korán érkezett a nevelőibe, négy szemközt is jól tudott vele beszélgetni a legfeltettebb titkáról is. Az élet apró örömei mellett sem ment el, ahogy Arany János írta:

„Hiszen az útfélen itt-ott, / Egy kis virág nekem nyitott: / Azt leszedve, / Megvolt szívem minden kedve.”

Nádudvaron sokaknak ő volt a „pedagógus”. Az itt eltöltött évek gyümölcse pedig az a szellemi hagyaték, ami maradandó, ahol tanítása tovább virágzik. Szerette maga körül a csendet, a rendet. Tanterme olyan volt, mint egy darab becsempésztett természet akváriummal együtt. Észre sem vettük, s tanulóink fele már halakat tenyésztett, virágokat szaporított, s ő fáradhatatlanul adta tanácsait. Nem kellett más tennie, mint végigmenni a folyosón, s a leghangosabb gyerek is elcsendesedett. Olyan ember volt, akiből sugárzott valami, amit nem lehet tanulni, amire születni kell.

A visszaemlékezések után szeretnék néhány személyes gondolatot írni. Elsősorban arról, miért is én írok Dékán Jenőről, mikor annyian mások is „illetékesek” lennének.

Amikor mi Nádudvarra kerültünk, mi is a gazdasági iskolában kaptunk szolgálati lakást, és elmentünk megnézni. Jenő éppen kertészkedett, a férfiak között kézfogásnál és néhány mondat után már kialakult a szimpátia. Aztán következtek a pecázások. Jenő ugyanis jól ismerte a határt, minden folyót, csatornát, határrészt. Kerékpárral (ez volt az egyetlen jármű, amit vezetett) járták a Hortobágyot, ő ugyanis szerelmese volt ennek a tájnak, ezért nem vágyott el innen. Olyan lelkesedéssel tudta megláttatni a szépet, hogy az a környezetére is átragadt. Kedvenc helyei voltak: az úgynevezett összefolyás, ahol a Kösely és a Hortobágy, illetve a Sárosér és a Hortobágy folyó összefolyik. Gyakran akadt hal is a horogra, főleg törpeharcsa, kárász, keszeg. Jól ismerte a gombákat, tudta, hogy szép csiperkét a Sas-kocsmánál kell szedni.

Ezek a kirándulásokon derült ki, amit kevesen tudtak róla, hogy remek humorérzéke volt. Többször indult vízitúrára. Kajakkal a Hortobágyon, a Szamoson. Vásárolt egy csónakmotort, amit a barátokkal együtt elindultak kipróbálni, de először a motor próbálta ki őket. Bizony a partnak mentek, s a csónak megtelt vízzel, de Dékán Jenő jó kapitányhoz méltón

derékig vízben ülve még mindig szorította a kormányt.

Szívesen gyűltek köré a fiatal kollégák, spon-tán módon, és ő azzal segítette őket, hogy példát mutatott. A „fiús” összejövetelekből aztán lassan családi találkozások lettek, többször meglátogattuk őket Gyenesdiáson, és itt Nádudvaron is gyakran összejöttünk. Sokan mondhatták rá, hogy tartózkodó, pedig csak nem keverte össze a barátságot az ismeret-séggel. Minden évben ellátogatunk Gyenesre, és Marikával együtt a temetőbe. Még mindig teremnek a Jenő ültette fák, szép a kert, rengeteg a gyümölcs, az odalátogató nádudvariak nem jöhetnek el kóstoló nélkül. A ház hétvé-gén és nyáron népesül be, amikor a gyerekek megérkeznek. Debrecenből Jenő, Budapestről Editke a férjével és az unoka, László.

Forrás:

- Irattári dokumentumok
- Tanítványok, barátok visszaemlékezései
- Családi emlékek
- *Hajdú-bihari Napló* 2014. január 9-i száma.

*Munkatársa, a család barátja,
KERTI JÓZSEFNÉ tanár
Nádudvar*

DOBRUCZKY ISTVÁNNÉ Németh Edit Lenke (Kondoros, 1931. április 4. – Szarvas, 2014. február 12.): magyar-történelem szakos tanár

Németh Ernő és Zsigmond Etel szülők egyetlen gyermeke. Édesapja kisiparos volt, édesanyja a háztartást vezette, ami mindig adott elfoglaltságot számára.

Elemi iskoláját Kondoroson végezte. Nagy tervei voltak jövőjével kapcsolatban, ezért 1941-től már Szarvasra járt a Vajda Péter Gimnáziumba. Hitt a tanulás erejében, elhi-vatottságot érzett a tanításhoz, a magyar nyelv és történelem megismertetéséhez, ezért elvé-gezte Szegeden az Állami Pedagógiai Főis-kolát 1952-ben, így magyar-történelem sza-kos tanári képesítést szerzett.

Ekkor **Kelebiára** került tanárnőnek, ahol megismerkedett élete nagy szerelmével, Dobruczky Istvánnal, 1952-ben össze is háza-sodtak. Több mint 61 éven keresztül egymást segítve éltek szeretetben.

Első tanítványai Kelebián

Kiskőrösre költöztek. Mivel nagyon hiányzott a szülői közelség, férjének és neki is sikerült Szarvason munkát találni, így ide költöztek 1957-ben. Közben megszülettek gyermekeik: 1954-ben Beatrix, és 1956-ban Zsolt, kiket féltő gondoskodással neveltek. Gyermekeik a szarvasi gimnáziumban érettségiztek, Bea a szegedi főiskolán, az egészségügyi vonalon indult el. Zsolt Pécssett végzett a Közgazdasági Egyetemen. Egyetem után hazajött, megnősült, és két gyermeke született. Ezután az unokák aranyozták be mindennapjait. A nagymama türelemmel fordult feléjük is, mint imádott férje felé is. Végtelenül jó anya, nagymama, feleség és tanár volt.

1957-től nyugdíjba vonulásáig, 1986-ig tanított a **szarvasi 2. sz. Általános Iskolában**, magyar nyelvet és irodalmat. Itt és az esti iskolában sok-sok gyermek és felnőtt általa ismerte és szerette meg anyanyelvünket.

Nagyon sokat tett az iskola kulturális életének pezsdítésére. Előadásokat szervezett, szakköröket tartott. Munkája elismeréseként számos kitüntetésben részesült, de legnagyobb kitüntetés számára tanítványai szeretete volt. Munka mellett megszerezte a segédrendezői szakképesítést is. Lelkes segítője volt az iskolai kirándulásoknak, táborozásoknak. Nyaranta a férjének segítve, a vízi csapat munkájából is kivette a részét. Együtt hajózott velük a Körösökön, Tiszán, sőt még a Balatonon is. Szabadidejükben szerettek utazni, hegyekben kirándulni, gyógyfürdőkbe járni.

Tanári munkájának sokszínűségét jól szemlélteti egy általa mentorált kolléga, *Fest Attiláné*, *Erzsike* visszaemlékezése: „A gyermekek kedvenc Edit nénijét, Dobruczky Istvánnét 1970 januárjában ismertem meg, ugyanis akkor kerültem kezdő magyar–orosz szakos tanárként Szarvasra. Kedvesen átölelve, két puszival fogadott engem a munkaközösség tagjai közé. Bátorított, hogy bízva forduljak hozzá oktatási és nevelési kérdésekben. No, ez gyakran meg is történt, és hasznos tanácsai lényegesen megkönnyítették a munkámat. De nemcsak pedagógiai kérdésekben adott jó ötleteket, hanem a »nagybetűs« élet problémáiban is ellátott bölcs útvalóval. Élénken élnek emlékezetemben a munkaközösségi foglalkozások, melynek vezetője nyugdíjba vonulásáig Edit volt, erre szakmai felkészültsége, emberséges magatartása

alkalmassá is tette. Öröm volt vele és a többiekkel, Jánovszky Etelkával, Szigeti Zsuzsával, Győri Vilmával és Holp Ágival együtt dolgozni. Szakmai csoportunk Edit irányításával és ötletei alapján igaz műhelymunkát végzett. Az elkészített tanmenetek egy mini »digitális tábla« tartalomjegyzékének felelt meg. A tanítandó anyagon kívül tartalmazták a nevelési területet, a konkrét nevelési és képzési célt, a tantárgyi koncentrációt, az új műfajokat, alapfogalmakat, sőt még az órára lebontott memoritert zölddel jelölve, valamint a szemléltető eszközöket. A bemutató tanítások, az elmaradhatatlan óravázlatok, a csoport- és differenciált foglalkozások, valamint a magyar kabinet létrehozása emelték oktatásunk színvonalát és eredményességét. Tanított is az én kedves mentorom hosszú éveken keresztül fáradhatatlanul, lelkesen, munkáját imádván, a nebulókat megértve és szeretve, tudást és szeretetet osztva délelőtt az általános iskolában, délutánonként az akkoriban még működő **dolgozók általános iskolájában**. A munkából fáradtan érkező emberek az iskolapadba beülve nagy érdeklődéssel lesték Edit szavait, melynek nyomán feltáruztuk az irodalom és a történelem tantárgy érdekessége, szépsége.

Amikor megszűnt iskolánkban a felnőttképzés, amelybe én is bekapcsolódtam, s helyébe lépett az ún. ifjúsági tagozat, ahová túlkoros, nehezen képezhető és nevelhető fiatalok jártak 20 éves korig, az én mesterem így szólt hozzám: »*Vágjunk bele, Erzsi! Ez nekünk való feladat lesz. Az egyik osztályban te, a másikban én leszek a magyaros.*« És így is lett! Segítségével itt is helytálltam én is. Éveken keresztül hintette a tudás morzsáit a túlkorosok között, eredményesen. Elve az volt: »*Keveset fogj, de azt jól megszorítsd!*«

Edit nevelőmunkája is példaértékű volt. A hangos szó helyett a folyosói séták közben folytatott személyes beszélgetést választotta, melynek végén olykor könny csordult végig a renitenskedők arcán. A közösen átélt kulturális programok, vers- és prózamondó, valamint tanulmányi versenyek, ünnepi műsorok, ahol tanítványai mindig remekül szerepeltek, kedves képekkel gazdagították Edithez kötődő emlékeimet. Az igazi kollektíva élete azonban nemcsak munkáról, táborokról, rajfoglalkozásokról, de közös színházlátogatásokról, vacsorákról, szórakozásról is szólt. Edit ezeknek a programoknak is lelkes szervezője és vidám résztvevője volt férjével, Pistával együtt.

Nemcsak a tanítási módszereket, a munka örömét, a nevelési elveket ismerhettem meg tőle, hanem a kötés, horgolás tudományát, a sütés és főzés fortélyait, a »*comme il faut*«-ról (szavait idézve) nem is beszélve, amit tanítványainál is fontosnak tartott.

Örülök, hogy Editet, az én mentoromat ismerhettem, szerethettem, dolgozhattam vele, tanulhattam tőle, és hogy most emlékezhetek rá abban a reményben, amit a következő gondolat fejez ki: »A szeretet az egyetlen, ami téren és időn átível.« (Csillagok között c. film – a szerk.) E nemes szép gondolatok mind Edit néni alakját idézik mindannyiunk számára, akik szerettük őt.”

Kirándulás Szilvásváradra a 70-es években

Tanári munkájának sokoldalúságát és emberi értékeinek gazdagságát jól szemlélteti egy másik általa mentorált pályakezdő fiatal, *Tomasovszkiné Dányi Csilla* visszaemlékezése: „Mindig megtisztelő, szép feladat olyan emberekről írni, rájuk emlékezni, akik valami maradandót, valami fontosat örökítettek át az utódok számára. Akik gondolkodásukkal, tetteikkel, viselkedésükkel példát, követendő utat mutattak a felnövő nemzedékeknek. Ezek közé az emberek közé tartozott Dobruczky Istvánné, Edit néni is. Edit néni neve hallatán, biztosan sok szarvasi ember kapja fel a fejét még most is, hiszen ő taníthatta valamikor nekik a történelmet, a magyar nyelvet és az irodalmat. Vagy esetleg azért is ismerősen csenghet a neve, mert szüleiktől, nagyszüleiktől számtalan érdekes, figyelemre méltó történetet hallottak már Edit néniről. Így egy kicsit, az évek múltával, alakja igazi szarvasi legendává válhatott. Én azok közé az emberek közé tartozom, akik személyesen is ismerhették őt, dolgozhattak vele, kollégájuknak, mentoruknak tekinthették. Soha nem felejttem el, mikor pályakezdő pedagógusként beléptem a szarvasi 2-es számú Általános Iskola tanári szobájának ajtaján, milyen megilletődve álltam a »nagy öregek« fürkésző tekintetének keresttüzében.

»Gyere, kislány, ülj le ide!« – lépett hozzám Edit néni, és máris a mellette lévő szabad helyhez vezetett. »Nyugodtan pakold ki a könyveidet, utána körbevezetlek az épületben. Ne izgulj, én segíteni fogok neked! Hidd el, itt minden pedagógusnak

nagy szíve van, számíthatsz rájuk!« Így is lett. Edit néninek és a kollégák szívélyes fogadtatásának köszönhetően, hamarosan feloldódott bennem a kezdeti feszültség, hamarosan úgy éreztem, mintha már évek óta együtt dolgoznék ezzel a tantestülettel. Ha bármilyen kérdésem, kérésem volt, Edit néni rögtön a szárnyai alá vett, és igyekezett minden tőle telhető módon segíteni nekem. A tanítási órák közötti szünetekben sok szállóigévé vált történetet hallottam Edit néni híres precizitásáról, pontosságáról, teherbírásáról. Kollégáim elmesélték, hogy mindig nagy odafigyeléssel, határtalan alapos-sággal, igényességgel végezte oktató-nevelő munkáját. De ugyanezt várta el a tanítványaitól is: fegyelmet, felkészültséget, aktivitást, toleranciát. A történetekből az is kiderült számomra, hogy Edit néni nemcsak tanított, nevelt, de a gyerekek és családjaik sorsáért is aggódott, aktívan tevékenykedett értük. Ha kellett, minden követ megmozgatott, mindent elkövetett, hogy az arra rászorulóknak minél rövidebb idő alatt valamilyen anyagi vagy egyéb támogatást teremtsen elő. Igazi »Teréz anyának« tartották őt.

Edit néni, az előbb említettek mellett, imádta a humort, a lazaságot, a könnyedséget is. Mindig rögtön kapható volt egy kis nevetésre, kacagásra, ha valamilyen érdekes, mókás történetet hallott. Tulajdonképpen sokszor volt ő a 2-es iskola tantestületének »jó hangulat felelőse«. Ezt a »posztot« nem egyedül töltötte be, társai is akadtak a kollégák között. Szinte fogalom-má vált: a »Varga–Hantos–Győri–Kovácsik–Dobruczky kvintet«, azaz Varga Marika néni, Hantos Hédi néni, Győri Vilma néni, Kovácsik Gabi bácsi és Dobruczky Edit néni ötfős csapata. Soha nem fogtak ki a gyerekekről, a pedagóguspályáról, az iskolai táborokról, rendezvényekről szóló történetekből. Imádtak sztorizni, mi meg szinte ittuk szavaikat, fordulatokban gazdag előadásukat, hangos beszélgetésüket, jóízű nevetésüket. Én mint pályakezdő már akkor csodál-tam Edit nénit sokszínűsége, sokoldalúsága miatt: kiváló tanár, gyerek- és emberközpontú nevelő, érdeklődő, minden újra nyitott, csupa szív, igazi közösségi embert ismerhettem meg benne. Csodálatom még nagyobb lett, mikor megtudtam, hogy kiváló rendezői adottságai is vannak. Minden gyerekeknek és felnőtteknek emlékezetes maradt Arany János Toldijának színpadra állítása, amit Edit néni rendezett, és akkori kollégái játszották benne a főbb szerepeket. Az előadás után, aminek hatalmas sikere volt, többen is hangot adtak elismerésüknek Edit néni teherbírása, türelme, ereje miatt. Nem so-kan tudták volna ezt utánacsinalni. A kollégák közül többen is példaképüknek tekintették őt.

A szakma elismerése mindennél fontosabb,

mindennél nagyobb dolog egy pedagógus számára. De Edit néni nem ez hajtotta, hanem amit már a bevezető gondolatok között is megemlítettem: maradandó értékeknek az átadása. Edit néni tarsolyában sok ilyen érték volt, aminek sokan ma is büszke tulajdonosai lehetnek.

Befejezésképpen két idézettel szeretném zárni az emlékek felidézését, két olyan idézettel, amelyeknek minden sora, minden gondolata igaz Edit néniére.

»A tanári pálya minden más pályánál tágasabb, határtalanabb, s mint a Nílus termékeny vize, túlárad saját partjain. A jó tanár nemcsak pedagógus, hanem kertész, filozófus, esztéta, lélekűvív, művész és mesterember egy személyben. Nemcsak tudását közvetíti – bár ez sem kevés –, hanem példát ad, jellemet formál, ültet, gyomlál, olt és szemezt, mint a kertész. Életet visz a könyvekbe, a könyveken keresztül a tanításba, állandó és eleven hidat épít az eszmény és a mindennap, az elvontság és a tapasztalás közé.« (Gyergyai Albert)

»Úgy gyönyörködj a fiatalokban, mint akik téged folytatnak majd. De ne a magad vágyait, emlékeit álmoldd újra bennük: ne kényeztesd, ne ünnepeld, ne szidd! Inkább szeresd, s érdemük szerint becsüld meg őket! Légy okos ellenállás, jó gát, tiszta meder, hogy növekedjenek, mint súly alatt a pálma. Hogy önerejükkel törhessenek utat maguknak, s ne nyelje el őket lápok iszapja, sivataghomok.« (Keresztury Dezső)

És végül szeretném megköszönni Edit néni fiának, Dobruczky Zsoltnak és feleségének, Kovács Gyöngyikének, hogy engem tiszteltek meg ezzel a feladattal, és megírhattam e sorokat egy kiváló kolléganőmről.”

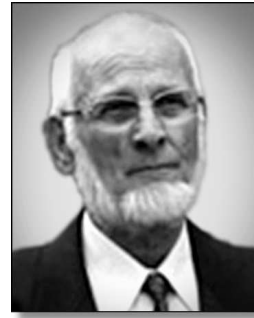
Róla igazán el lehet mondani, hogy élete nem volt hiábavaló, mert tartalmas és alkotó volt, hisz tudását fáradhatatlan munkával bőven gyümölcsöztette életében. Önzetlenül végzett több évtizedes tanári munkáját ezúton is megköszönjük, és tisztelettel hajtjuk meg fejünket munkája előtt azzal a megnyugtató költői gondolattal: „A tanárok örökké élnek azokban a szívekben, amiket megérintenek.”

Fia,

DOBRUCZKY ZSOLT közigazda
Szarvas

DOVÁK SÁNDOR (Nyíregyháza, 1939. augusztus 27. – Polgár, 2011. április 14.): műszaki oktató, faszobrász

„... dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.” (József Attila)

Gyermekezeit Tiszadán töltötte. Ügyes kezű nagyapák, szívós nagyanyák, szorgalmas apa, anya köréből került el a messze Esztergomba, a ferencesek gimnáziumába. Érettségi után a további járható út a szakmaszerzés maradt, így lett villanyszerelő, majd mesteroktatója a szakmunkásoknak a miskolci **106-os Szakmunkásképző Intézet tiszapalkonyai tagozatában.**

A **polgári József Attila Gimnázium** megalapításától, 1962-től 23 éven át nevelte az életre – az iskola védett falai között is – tanítványait. Az 1962-ben induló polgári gimnázium első két osztályában 5+1-es képzés keretében óradóként faipari, illetve vasas szakmát oktatott. 1966-tól, a gimnázium önállósodásának évétől technikus tanárként elvévülhetetlen érdemeket szerzett az újonnan átadott gimnáziumi épület külső és belső környezetének kialakításában. Ungvári János alapító igazgató örömmel fogadta az akkor 27 éves, lelkes, fiatal kolléga ajánlatát: a politechnikai tananyag módosításával, az akkori diákok bevonásával önerőből elkészíthető a gimnázium kerítése, megoldható a szaktanári igényekhez alakított szemléltető eszközök előállítás, szaktantermek kialakítása.

1972–75 között műszaki tanári képzésben vett részt a dunaújvárosi Műszaki Főiskola miskolci kihelyezett tagozatán, s 1982-ig gyakorlati-, illetve készségtárgyakat tanított: gépjárművezetést és gépjárműszerelést, KRESZ-

oktatást végzett, műszaki vizsgára készített elő, rajzot, műszaki rajzot, műalkotás-elemzést oktatott. 1982–84 között kollégiumi nevelői munkakört is betöltött.

Hamar felismert feladatmegoldó ötletessége, kreativitása, szervezőkészsége az évek során az iskolai élet szinte minden területén hasznosítható, közösségformáló erővé vált, mert értelmes céljaihoz meg tudta nyerni a közösségeket, mert a szépen végzett munka megélt örömeivel tudott hatni az emberekre. Kollégái és tanítványai sok szép, vidám és felemelő eseményt őriznek emlékezetükben az ő nevéhez is kapcsolva: a József Attila nevét viselő gimnáziumok országos találkozóinak emlékét, külföldi és hazai táborozások élményeit. Több éven át vezetett az ország különböző helyein építőtáborokat, melyekben fiatalok tucatjai szereztek munkatapasztalatot és kulturális, közösségi élményeket.

Az 1967-ben végzettek tablóján

A tanulókkal tanórán kívül végzett munkájáért többször részesült *Ifjúságért érdemérem* kitüntetésben. Szaktanári, osztályfőnöki nevelőmunkájában vallotta, hogy az iskolán kívüli világban az elméleti tudáson kívül egyéb életértékek is fontosak. Szerényebb képességű tanítványaiban is erősíteni tudta az önbecsülést, az életben szükséges készségek gyakorlásával, elismerésével (együttműködés, megbízhatóság, helyzetfelismerés, sokoldalú fizikai tevékenység, kezdeményező készség).

Tanítványait hosszú évek elteltével is név szerint ismerte, számon tartotta.

S a tanítványok tisztelték, segítették utolsó nagy álmának: egy helytörténeti, néprajzi kiállítás anyagának összegyűjtésében, restaurálásában is.

Dovák Sándor nyugtalan, új utakat kereső ember volt. A tanítás mellett már a 60-as években kovácsolni, ötvösködni kezdett. Lakberendezési tárgyakból, díszmű-kovácsolt alkotásaiból több kiállítása volt a 70-es években Polgáron, Debrecenben, Kecskeméten. Tilles Béla képzőművésszel közösen készített debreceni, püspökladányi, tiszaujvárosi köztereken elhelyezett térplasztikái a krómaccél megmunkálásának titkát is ismerő alkotónak mutatják. A 80-as évek közepétől vállalkozóként több anyaggal is kísérletezett: kővel, üveggel és mindenekelőtt fával. A tiszaujvárosi, újtikosi játszótér, a görbeházi óvoda fajátékai, a Bükki Nemzeti Park madárlese, mocsárhídja elkészítése nyomán született meg benne 60 éves korában a fa művészi anyagként való felhasználásának gondolata.

Életének utolsó 12 évét a faszobrászat töltötte ki. 2008-ban elkészítette s a polgári gimnáziumnak adományozta az intézmény névadójának, József Attilának szoborportróját. 2009-ben gyűjteményes kiállításon mutatta be műveit, melyek egy része elhunyt után gyermekkorára színhelyén, Tiszadán tekinthető meg.

A polgári önkormányzat képviselő-testülete Dovák Sándor közéleti, kulturális tevékenységét 2010 júniusában *Polgár Város Kultúrájáért* díjjal ismerte el, 2012. január 22-én pedig az általa összegyűjtött, restaurált helytörténeti anyagból állandó kiállítást hozott létre.

Forrás:

- Családi dokumentumok
- Kollégák visszaemlékezései
- Személyes emlékek

*Volt tanítványa és kollégája,
OLAJOS ISTVÁNNÉ tanár
Polgár*

„A gyermeki lélek az a tabula rasa,
amelyre a jövődőt írják fel a tanítók.”
(Juhász Gyula)

F

DR. FEGYVERNEKI FERENCNÉ Tóth Hedvig (Miskolc, 1938. november 8. – Miskolc, 1993. július 8.): magyar–történelem szakos általános iskolai tanár

„Az ért el igazán sikereket, aki jól élt, gyakran nevetett, sokat szeretett, elnyerte az okos emberek tiszteletét, a szegény emberek bizalmát és a gyerekek vonzódását, aki külön világot hagyott maga után, mint amilyent ő talált születésekor, aki mindenben a legjobbat kereste, és ő is a legjobbat adta önmagából. Az élete ihletett volt, az emléke áldáshozó.” (Moldova György)

Miskolcon született, de gyermekévei Mezőcsáthoz kötődtek, ahol apja, dr. Murányi Tóth Sándor főszolgabíró volt, anyja, Szabó Aranka pedig a háztartás zavartalan működését irányította, illetve a gyermekeit, Évikét (így ismertük) és féltestvérét Lázai Bertalant nevelte. A gyönyörű, gondtalan gyermekkor hamar véget ért kilencéves korában, 1947-ben

édesapját a tiszai árvízi munkáknál kapott tüdőgyulladás tragikus hirtelenséggel elragadta. Gondokkal, megpróbáltatásokkal teli évek következtek, édesanyja jövedelem nélkül maradt, osztályidegenként szegény körülmények között éltek.

Általános iskolai tanulmányait Mezőcsáton végezte, középiskolás éveit Miskolcon a Vámos Ilona Leánygimnáziumban (ma Zrínyi Ilona Gimnázium) töltötte, ez idő alatt kollégiumban lakott. A középiskolát kitűnő eredménnyel fejezte be, jelentkezett a budapesti Gyógyszerészeti Egyetemre, ahová az általa elért kimagasló pontszám ellenére sem vették fel.

A **Tiszakeszi Általános Iskolában** helyezkedett el, ahol képesítés nélküli nevelőként kezdte pedagógus pályafutását. Majd jelentkezett és sikeresen felvételizett az egri Tanárképző Főiskola magyar–történelem szakára. Nehéz évek következtek, a munka mellett végzett tanulás kimerítette, de segítséget kapott az akkori iskolavezetőtől, Varga János bácsitól, Kiss Lajosné Erzsike nénitől – aki később a lányai tanító nénije volt – és a tantestülettől.

A hatvanas évek elején ismerkedett meg dr. Fegyverneki Ferenc körzeti orvossal, akivel 1962 karácsonyán kötöttek házasságot. Férje látta el az iskolaorvosi feladatokat, jó kapcsolatot ápolt a tantestület tagjaival, felesége

munkatársaival. 1964 februárjában megszületett Hedvig Csilla lányuk, aki követte anyját a pályaválasztás során, gyógypedagógusi diplomája mellé magyar szakos tanári végzettséget is szerzett. Két év múlva megszületett Dalma, aki a miskolci Földes Ferenc Gimnáziumban érettségizett.

Lánya, Csilla visszaemlékezéseiből emeltem ki a következő részletet: „A mi helyzetünk Dalmával különleges volt. Amíg nem értük el az iskoláskort, a nagymamánk, édesanyám édesanyja vigyázott ránk, ahogy mi neveztük: Mamácska. (A nagy fiam átvette ezt az elnevezést, ő is így szólította az anyukámat).

Édesapánk rendelője a lakásunkban volt, ő is rajtunk tartotta a szemét. Micsoda szerencse! Nem kellett óvodába járnunk! Az iskola szomszédságában laktunk, a kertünkben nyílt egy kis kapu, az utcára sem kellett kilépni. Örömeinkre szolgált, hogy az igazgató, Grajz Pista bácsi családja is az iskola területén lakott, a lányai velünk egyidősek voltak. Az iskola udvara a mi grundunk volt, az iskola a második otthonunk, az anyu tanítványai a testvéreink voltak. A délutáni szakkörökre, foglalkozásokra mindig magával vitt bennünket édesanyánk, nagyon szerettünk vele menni, mert a tanítványai sokat játszottak velünk, különböző színdarabokban is szerepelhettünk. A szó mai értelmében nem lehetett szétválasztani az iskolai és magánéletét. Édesanyám jó szervezőként irányította a család mindennapjait, de az iskolai feladatait is maradéktalanul, igen eredményesen végezte. Soha nem éreztük magunkat mellőzve, gyönyörű gyermekkorunk volt! Eleganciával a vérében született, a szegénység, amelyet gyerekként megtapasztalt, olyan tudás birtokosává tette, hogy pár szál mezei virágból szebb csokrot varázsolt, mint a mai virágkötők. Utazásaink alatt az autóban ülve énekelt, mesélt, verset mondott. Nem volt egy perc, amikor észrevétlenül ne tanított volna valamit.

Hangja, mosolya, rebbenő kis gesztusai, egész lénye melegséget árasztott. A rideg hétköznapiakban folyton duruzsoló kályha volt, állandó vörös izzásban. A tiszakeszi iskola szerelmese és mintaszerű tagja. Amikor tanított, a teljességre törekedett. Magyar- és történelemórái felejthetetlen élményt jelentettek számomra. Sok tanítványa az ő hatására választotta a tanári pályát. Szép magyar beszéde, igaz hazaszeretete, istenhite nagy hatással volt a rá bízott emberkékre, több generáció formálódott a keze alatt. Hallatlan intelligenciájával, beleérző képességével, kulturált beszédtechnikájával messze megelőzte korát. Példaképe az

egyik legnagyobb magyar költőnk, Arany János volt. Igaz ember, született tanár és csodálatos Édesanya volt. Nagyon hiányzik...”

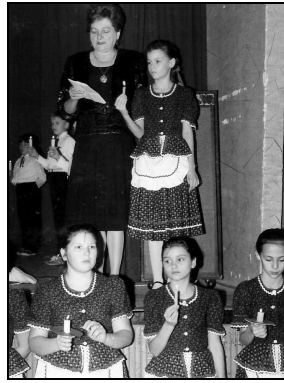
1974 újabb tragédiát hozott Évike életében, meghalt imádott édesanyja, Mamácska. Mérhetetlen fájalmát még több munkával próbálta feldolgozni. A „nagy csapat,” ahogy a tanterületet hívta, vállvetve dolgozott az eredményekért, nemcsak a szellem építésében serénykedtek, de az iskola szépítése, a megfelelő tárgyi feltételek megteremtése is közös ügyük volt. Segítségükkel kialakított egy olyan magyar-történelem szaktantermet, melyet megyei szinten is elismerés övezett, ahol rendszeresen tartott bemutatóórákat. A szomszédos települések pedagógusai szívesen jöttek Keszibe a meghirdetett továbbképzésekre, mert mindig alaposan felkészült óráira, és hosszú távra ellátta új ismeretekkel kollégáit.

Megbecsülte munkáját a járási, megyei szakfelügyelet is. 1971-ben országos szakfelügyelőknek tartott bemutatóórát, akik az elismerés hangján szóltak a szaktanteremben tartott foglalkozásról. Borsod megyéből ő képviselte a történelemtanárokat az első nyári kongresszuson, Keszthelyen, majd két évvel később Pápán.

Ezekben az években nagyon jó volt a munkahelyi légkör a keszi iskolában, Grajz István, később Kozaróczy Gyuláné igazgatók mindent megtettek az iskola fejlesztése, elismertsége érdekében, s ebben a kollégákra partnerként számíthattak. Mindkettőjük mellett szárnyalhattak a pedagógusok, így tudta egyéni ambícióit kiteljesíteni Évike is. Közel tíz éven keresztül az általa felkészített tanulók járási, megyei szavalóversenyeket, Kazinczy Ferenc szépkiejtési versenyeket nyertek. Az általa vezetett irodalmi színpad színjátszó köre országos hírű volt, fellépések sorozatán vett részt tanítványaival Zánkán és Csillebércen. Nagy visszhangot kiváltó rendezése volt az *Este a fonóban* című előadás, melyben a rég letűnt falusi életet mutatták be, valamint a *Képzelt riport egy amerikai...* egészen egyedi feldolgozása.

Hatodikos osztálya a *Tízen Túliak Társasága* című televíziós műsorban szerepelt, abban az

időben ez nagy sikernek, emlékezetes eseménynek számított.

„Este a fonóban” – főpróba

Tanítványai nemcsak gyökereket, de szárnyakat is kaptak tőle, többen választották a pedagógus pályát, de van közöttük állatorvos, tolmács, rendőrtiszt, vegyészmérnök, agrármérnök, informatikus.

1982 őszén az iskola udvarán lévő, közel száz éves épületben helytörténeti múzeumot alakítottak ki, melynek aktív szervezője volt. Munkáját dicsérik a tárlókban elhelyezett dokumentumok, eszközök nevesítései. Bekapcsolódott az iskolafejlesztéssel összefüggő, az iskola munkáját bemutató pályázatok írásába. 1987-ben az igazgatóasszonnyal, dr. Kozárczi Gyulánéval és helyettesével, dr. Senánszkyné Lazanyi Annával *Iskolatörténet lakóhelyünkön Tiszakesziben* címmel készítették forrásismertető tanulmányt. A pályázat célját így fogalmazták meg: „*Tisztelegni az elődök emléke előtt, tapasztalataikat, még ma is korszerű módszereiket átvenni, hasznosítani, őrizni és továbbadni. Visszaidézni a közel 270 éves népi iskola hangulatát, mindennapjait, gondjait, örömeit.*”

Több kitüntetést kapott élete során, de büszkébb volt a tanítványaira, mint az elismerésekre. Szeretettel beszélt az egyetemet, főiskolát végzettekről, azokról, akik a keszi iskolának sikereket hoztak, de nem felejtette el a településen élőket sem, névről szólította, üdvözölte a közösségekben a községért dolgozó tanítványait is.

Szalai Jánosné Szabó Katalin, a Tiszakeszi Széchenyi István Általános Iskola igazgatóhelyettese így emlékezett vissza osztályfőnökére: „Nehéz visszatekinteni ennyi év távlatából, de gondolataim rendezése során életre keltek az emlékek, mint egy újra lejátszható film peretek előttem.

Különleges, életutamat meghatározó személyiség volt számomra dr. Fegyverneki Ferencné. Bonyolult volt közöttünk a kapcsolat, hiszen a közvetlen rokoni szálakon túl, ő a keresztanyám is volt. A sors úgy hozta, hogy felső tagozatba lépésemkor osztályfőnököm lett.

Nagyon nehéz volt különválasztani, elfogadni, hogy az iskolában ne keresztanyunak szólítsam, hanem tanár néninek. Úgy gondolom, ez kezdetben neki sem volt könnyű, de viszonylag rövid idő alatt sikerült megoldanunk a helyzetet. A négy év alatt ez soha nem jelentett problémát, sőt úgy éreztem, irányomban megpróbált még szigorúbbnak tűnni. Örömmel gyűjtöttem össze emlékeimet, hiszen rengeteg kép, élmény, dicsőség fűződik hozzá.

Tiszakesziben az, hogy dr. Fegyverneki Ferencné az osztályfőnököm, szinte kitüntetés volt.

Magyar-történelem szakos tanárként a hét folyamán legtöbb órát vele töltöttük. Érdekes, hangulatos, idézetekkel teli magyarázói még most is a fülemben csengenek. Saját élményeit, anekdotáit művészi módon tudta belecsempészní az óráiba, verselemzések alkalmával vezérszálként szóltak a költői kifejezések, a költői eszközök. »Rettegve« vártuk az óra végét, mert a házi feladat rendszerint alliteráció, metafora keresés és az adott versben található költői képek kigyűjtése volt. Az osztályában mindenkinek kötelező volt vers- és prózamondó versenyekre jelentkezni, ezt attól a tanulóól is elvárta, akinek nemhogy a vers hangsúlyozása, de a könyvnélküli szövegtanulás is meghaladta képességeit. Tanítványait rendszeresen indította a helyi szépkiejtési versenyeken, a délutáni felkészítések után még este nála kellett hallgatni az instrukciókat. Osztályfőnökként a tantestület egyik legaktívabb tagja volt, ötletei, tervei, saját sokszínűsége minden megmozdulásból hatalmas emlékeket generált.

A 3668-as számú Ráduly József Úttörőcsapat rajvezetőjeként is kiemelkedő munkát végzett. A rajok, órsők közötti programok, feladatok, versenyek állandó győztesei voltunk. A csapatvezetőség által kiírt pályázatokat, az őrsi és rajnaplókat a leadás előtti utolsó percig készítettük, javígtattuk – akár a késő esti órákig – nemegyszer otthon a lakásukban. Elképzelhetetlen volt számára, hogy valami ne legyen kész, vagy lekésse a határidőt, és

persze mindig volt ok a javításra, finomításra. A versenyhelyzetek, a versenyhangulatok doppingolással hatottak rá, a legemlékezetesebb feladatok, programok az ötletgazdagságát, kreativitását tükrözték.

Farsangi ötletei első hallásra kivitelezhetetlennek tűntek, mégis mire eljött az előadás, mindig kész volt a produkció, és hűen tükrözte elképzeléseit.

Ötödik osztályban a görög isteneket jelenítettük meg. Ő írta bemutatkozó szövegünket, tervezte ruháinkat, első helyezést értünk el. Következő évben a színes mezei virágcsokorral tavaszt loptunk a télvégi hangulatba. Hetedikesként korok táncsaiként léptünk színpadra – tangó, simi, keringő stb.

Nyolcadik osztályban a fő műsor a miénk volt. Az *özvegy Karnyóné és a két szeleburdiak* című darabot adtuk elő. A nyitótáncunk nem a megszokott bécsi keringő volt, hanem magyar csárdás, amelyet vastappsal ünnepeltek a szülők és a nézők.

Egyéniségét tükrözte – olyat alkotni, színpadra vinni, ami új és különleges.

Úgy gondolom mint ember, mint pedagógus, magyar–történelem szakos tanár rendkívüli egyéniség volt.”

A rendszerváltást követő évben az irodalmi szakkörös tanítványaival nagyszabású rendezvényt állított össze az 1848-as forradalom és szabadságharc tiszteletére. A március 15-i forradalom helyszíneit a község különböző helyein követhette nyomon az ünneplő közönség. A legemlékezetesebb helyszínek Táncsics kiszabadítása a börtönből (valódi lovaskocsit húztak a diákok, melyen Táncsics ült), a Nemzeti Múzeum kertje (a Zsóry kastély klasszicista főbejárati lépcsőjén) voltak. Munkáját nagy elismerés övezte – még ma is sokan emlékeznek a megható és látványos ünnepi műsorra –, a tanítványai igazgatói dicséretben részesültek.

1993-ban a tanév végén nyugdíjba ment, tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála nagy űrt hagyott nemcsak a családban, a tantestület életében, hanem a község lakóinak körében is. Temetésén a barátok, kollégák, munkatársak az alábbi mondatokkal búcsúztak tőle: „Egy örökké fénylő-csillogó, nemes színfolt maradsz a szívünkben. Te, aki példát mutattál mindannyiunknak, hogyan lehet és kell ragaszkodni a szülőföldhöz, hogyan osztható meg a szeretet a család és a hivatás között, önzetlenül lemondva mindig a

fontosabbnak tartott feladat javára. Egész életed példaértékűnek tartjuk, és soha el nem feledjük.”

Temetése után sírját elborították a sárga rózsák, a kedvenc virágai.

Köszönetet mondok a dr. Fegyverneki Ferencné életútjának megírásához nyújtott segítségért lányának, Csillának, keresztlányának, Szabó Katalinnak, a családtagoknak. Hálával tartozom az Iskolamúzeumban és az iskola irattárában található dokumentumokba való betekintés engedélyéért az igazgatónak, Hajdúné Négyessy Editnek.

Munkatársa,
FARKAS JÁNOSNÉ TÁPAI KLÁRA
ny. ált. isk. igazgató
Tiszacsege

FEKETE MÁTYÁS (Darvas, 1935. január 20. – Nyíregyháza, 2003. december 22.): általános iskolai tanár, igazgató, igazgatóhelyettes

Édesapja, Fekete László gátőr volt a Berettyónál, édesanyja, Lukács Margit háztartásbeli. Mátyás negyedik gyereknek született a családban, a szülők és idősebb testvérei nagy szeretettel vették körül a nem könnyű gazdasági, később háborús időkben. Elemi, illetve általános iskolába szülőfalujában járt, s szorgalmával kitűnt társai közül, tanárai javasolták őt a továbbtanulásra. A debreceni Csokonai Vitéz Mihály Gimnáziumba került, s már itt megérett benne a gondolat, hogy érdemes tovább

tanulnia, mert csak ezzel tud eddigi környezetéből kiemelkedni, ezzel tud családjának örömet szerezni. Miután a reáltantárgyak iránt érdeklődött, kacérkodott a mérnöki pályán való továbbtanulással, de ehhez messzire kellett volna kerülnie a családjától, s ezt anyagilag se engedhették meg.

Érettségi után egy Darvas melletti kis faluban a községházán látott el egy évig irodai munkát, s megérett benne, hogy a gyerekekkel való foglalkozás, tanításuk, nevelésük megfelelő élethivatás lenne számára. Jelentkezett az Egri Pedagógiai Főiskola matematika–fizika szakára, s itt szerzett tanári oklevelet 1958 júliusában. Tanulmányai során kitűnt a fizikai kísérletekhez, a kísérleti eszközök elkészítéséhez, szereléséhez való jó érzéke, s igyekezett csoporttársait is bevonni a munkába. Határozott vezető volt, társai szívesen dolgoztak vele együtt. Vezetői rátermettsége beigazolódott, mert a pályán eltöltött 37 évéből 28 évet iskolavezetőként dolgozott.

Még főiskolás korában, 1958 januárjában megnősült, elvette évfolyamtársát, Zámbori Piroskát, s így együtt pályáztak tanári állásra olyan helyre, ahol szolgálati lakást is biztosítottak számukra.

1958 szeptemberében **Pátróhán** kezdték meg közös tanári munkájukat, ahol a szakjuk tanítása mellett szinte minden tantárgy tanításába becsatolták. 1958 októberében megszülettek ikerfiaik, s így Mátyás átvette a felsége által tanított matematikát és a többi tantárgyat is. A tantárgyak megszerettetése érdekében sokat konzultált a szülőkkel annak érdekében, hogy engedjék gyermekeiket az általa szervezett szakköri foglalkozásokra. Kiemelten foglalkozott a tehetséges, de hátrányos helyzetben élő gyerekekkel, akik nagyon sajnálták, amikor egy évi tanítás után elment közülük, mert felkérték **Nyíribronyban** az általános iskola igazgatói tisztének az ellátására. Ezt a státuszt négy évig látta el, s vezetése alatt az iskola tanulói eredményesen szerepeltek különböző járási szaktárgyi versenyeken, különösen fizikából jeleskedtek. Támogatta, sőt inspirálta kollégáit a szakmai továbbképzésekre a továbbtanulásra, a tantárgyakhoz kapcsolódó

szakirodalom olvasására. Tantestületében sikerült az egymást segítő, jó szakmai és emberi kapcsolatokat megteremtenie. Ő maga is példával járt elől: a fizika tanításában arra törekedett, hogy minél teljesebben kibontakoztassa diákjai tehetségét. A szűkös lakáskörülményeik miatt változtattak, s az 1963/64-es tanévet a **vajai Általános Iskolában** beosztott nevelőként dolgozták végig. Ez alatt az egy év alatt is sikerült Mátyásnak a fizika tantárgy iránti érdeklődést felkelteni tanítványában. Több nyolcadikos tanítványa jelentkezett mezőgazdasági gépszerelő szakra a nyíregyházi Mezőgazdasági Technikumba. Ezek bekerülvén, időnként felkeresték volt tanárukat.

A Fekete család 1964 nyarán **Nyíregyházára** költözött, mert a szülőknek sikerült itt elhelyezkedniük, s tudtak venni egy kis családi házat. Mátyás egy évig a városhoz tartozó **Borbányán** és **Kisteleki szőlőben** tanított, majd 1965 őszétől az akkor **7. sz.**, ma **Kertvárosi Általános Iskola** igazgatóhelyettese lett. Munkatársaival és a többi iskola vezetésével rövid időn belül jó kapcsolatot tudott kiépíteni. Kezdeményező volt a szakmai kapcsolatok megteremtésében, az iskola fejlesztésében, s ezt nem szigorral, hanem csendes „ráhatással” sikerült elérnie. Az iskola fizikaszer-tárának fejlesztésében óriási szerepet vállalt, és szívesen tartott szakmai bemutatókat a város fizikatanárainak. Bekapcsolódott a városi MHSZ életébe, s ezzel együtt az iskola tanulói honvédelmi nevelését is végezte. Fotószakkört indított, bevezetve az érdeklődő gyerekeket a fényképezés rejtelmeibe, s együtt arra törekedtek, hogy az iskolai élet mozzanatait megörökítsék. Az egykori „Fridman”, majd „Ságvári” telepnek hívott városrészen elsősorban fizikai munkát végző emberek éltek, gyermekeik igényelték a szép szót, s ezt fizikatanáruktól meg is kapták. Mátyás nagyon jól tudott ezekkel a gyerekekkel foglalkozni, le tudta kötni hasznos dolgokkal az idejüket, így nem lettek csellengőkké. Munkáját a Tanárképző Főiskola akkor induló Fizika Tan-székén és a gyakorlóiskola vezetői is megismerték, s sikerült megnyerniük a gyakorlóiskolai munkára. 1968. november 1-jével került a gyakorlóiskolába – ma az **Apáczai**

Csere János Gyakorló Általános Iskola –, és nyugdíjazásáig itt dolgozott. Ez elismerése volt eddig végzett munkájának. Ekkor családi örömben is volt része, mert ebben az évben, 1968 októberében, a fiuk után megszületett kislányuk, Ágnes.

Tanította Mátyás mindkét szaktárgyát, majd 1969. február 1-jével megbízták szakvezetéssel fizikából. Kollégájával, Haraszi Józseffel időt nem sajnálva létrehozták a város első fizika szaktantermét a gyakorlóiskolában. Ez volt a minta a többi iskolának, hogy létrehozzák a szaktantermeiket. A gyakorlós gyerekek nagyon élvezték, hogy önállóan kísérletezhettek, s egyre jobb eredményeket értek el a tantárgyból. Mátyás szakmai és pedagógiai munkáját az alaposság, a körültekintés jellemezte, s ez jó hatással volt a főiskolai hallgatók munkájára is. Tisztelték és szerették szakvezetőjüket, bátran fordultak hozzá szakmai kérdésekben, elfogadták útmutató bírálatait, óraelemzéseit, s maguk is törekedtek az igényességre. Szakvezetőként jó kapcsolatot tartott a tanszéki oktatókkal, s arra törekedett, hogy a hallgatók által ott hallottak és látottak, szinkronban legyenek gyakorlóiskolai feladataikkal. Sokat dolgozott az iskola otthonossá tételéért, a többi szaktanterem megteremtéséért és a különböző ünnepségek megrendezéséért. Az MHSZ városi bizottságának kérésére a gyakorlósok is bekapcsolódtak a honvédelmi nevelés munkájába, Mátyás eredményesen vezette a megalakított lövész szakkört.

1970-ben a Tanárképző Főiskola és a Felsőfokú Tanítóképző fúziója következtében a gyereklétszám, a nevelői létszám és a hallgatói létszám növekedése igényelte egy másik gyakorlóiskola megalapítását. Az erdőszori gyakorlóból sokan átkerültek az új gyakorlóba, többek közt a gazdasági igazgatóhelyettes is. A **2-es gyakorlóként** ismert iskolában Fekete Mátyást bízták meg a gazdasági igazgatóhelyettesi feladatok ellátásával. Ezt a feladatot a tőle megszokott precizitással, körültekintően, mindenki megaláztatására végezte. Kitűnő kapcsolatot épített ki a főiskola gazdasági vezetőjével, s így sikeresen tudta beszereztetni az iskola fejlesztéséhez szükséges dolgokat. Jól tudta irányítani a technikai

dolgozók munkáját is, emberséges bánásmódja kihatott a munkavégzésükre, és tekintettel volt fizetésük rendezésére is. Egy munkaközösségben dolgoztunk, s mindig elfogadta javaslatainkat a tanításunkat könnyítő eszközök beszerzésére. Óralátogatásai során mindig igyekezett előremutató tanácsokat adni. Emberi hozzáállása, jó elképzelései az iskola jövőjét illetően, jó kapcsolatteremtő képessége tette lehetővé, hogy igazgatónk nyugdíjba vonulása után őt nevezték ki a gyakorlóiskola igazgatójának, ezzel biztosítva a folytonosságot a pedagógiai munkában. Egy osztályban tanított matematikát, s itt is arra törekedett, hogy tanítványai a lehető legjobb eredményeket érhessék el a tanulmányi versenyeken, s a továbbtanulásuk során megállják a helyüket. A középiskolák visszajelzései során kiderült, hogy alapos munkát végzett, sőt tanítványai visszajártak megköszönni a mindig rájuk figyelő és segítő tevékenységét.

A '79-ben végzett 8. B osztállyal

Óralátogatásai során, szinte minden mozzanatról alapos feljegyzéseket készített, s elemzés-kor mindig előremutató javaslatokat adott. Sokat fáradozott azon, hogy az alsós és felsős munkaközösségek, a két gyakorlóiskola tanterülete kölcsönösen megismerje egymás munkáját. A tapasztalatcserék megszervezése mellett szorgalmazta a kollegák publikációs tevékenységét, illetve támogatta egyetemi szintű továbbtanulásukat. Támogatta a tapasztalatcsere jellegű kirándulásokat Egerbe, Pécsre, az ottani gyakorlóiskolák életének a megismerésére. 1981-ben ő kért fel a gyakorlati képzésért felelős igazgatóhelyettesi poszt ellátására, és munkámhoz minden segítséget megadott. Sajnáltam, hogy egy év múlva nem kérte igazgatói megbízásának meghosszabbítását, visszatért a gazdasági igazgatóhelyettesi munka ellátásához.

Ezt lelkiismeretesen végezte továbbra is egészen nyugdíjazásáig, 1995. január 20-ig.

Közös irodában dolgoztunk, s precizitása mellett igyekezetét is megtapasztalhattam, amikor a főiskolai gazdaságisokkal egyeztetett. Láthattam örömet, amikor gyermekei családot alapítottak, s amikor már az unokái is a gyakorlóba jártak, büszkén újságolta kitűnő előmenetelüket. Jó ember volt, s gazdasági ismereteit a rendszerváltás után is igyekezett fejleszteni, s kiszemelt utódjának átadni.

Munkáját többször elismerték amellet, hogy megkapta a 20-25 éves főiskolai törzsgárda okleveleket is:

- * Miniszteri Dicséret (1974)
- * MHSZ. Kiváló Munkáért érem (1978)
- * Bessenyei György TKF Érdemes Dolgozója (1985)
- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1995)

Hiányzott, amikor elment nyugdíjba. Be-bejárt az iskolába, de a rohanó munkában alig-alig tudtunk szót váltani. Feleségével együtt művelték a Nyírjesen vett kis kertjüket. Sokat foglalkozott unokáival, a hét közül Sándor unokája nyolcadikos korában országos informatikai versenyt nyert, majd informatikai mérnök is lett. A legkisebb unokájának már csak az első osztályban való elindulását élhette meg. Rövid, de súlyos betegség után távozott. Volt tanítványok, hallgatók, kollégák, nagyon sokan kísértük utolsó útjára.

Forrás:

- Főiskolai irattár
- Feleségével való beszélgetés
- Személyes élmények

Kollégája,

RAFFAY ZOLTÁNNÉ ny. gyakorlóiskolai igh.
Nyíregyháza

FÖLDI ISTVÁN (Kézdivásárhely [ma Románia], 1903. április 23. – Dombóvár, 1967. június 28.): tanár, igazgató, köz- és szépíró, tankönyvíró, népművelő

Elemi és középiskoláit szülővárosában végezte, Kézdivásárhelyen érettségizett a Minorita-rendi Főgimnáziumban, majd a budapesti Képzőművészeti Főiskolán szerzett tanári oklevelet.

Szülővárosában iparművészeti munkák elvégzéséből tartotta fenn magát, s lelkes szervezője volt a város művelődési és sportéletének. 1929-től szülőföldjén – de már Romániában – kezdett tanítani. 1930-ban szerkesztésében jelent meg Sepsiszentgyörgyön a *Délkelet* c. hetilap, majd 1931-től 1941-ig a *Szekelyföld* c. hetenként kétszer megjelenő újság. 1941-től 1944-ig Sepsiszentgyörgyön népművelési titkár és a *Szekely Nép* c. napilap főmunkatársa volt.

Részt vett a háborúban is. *Sylvester Lajos*, romániai magyar író egyik írásában a következőket olvashatjuk: „Földi István tartalékos zászlós 1944. augusztus 30-án éjjel a katonailag már félig körülzárt Sepsiszentgyörgyről kivitte családját Málnásra, és a lelkükre kötötte, hogy onnan menjenek tovább, ahogy s amivel tudnak, Budapestre. Ő augusztus 31-én elindult – gyalogosan – Kézdivásárhelyre a csapattestéhez, a 24-es pótzászlóaljhoz. Olyan viszonyok és körülmények között, amikor a térségből hatalmas túlerővel szemben álló honvédek kivételével a Vörös Hadsereg inváziója elől mindenki menekült, többnyire csak a »köznép« maradt szülőföldjén. Földi István háborús zsebnaplója a tények közlése mellett mintegy összefoglalja azt, amit egy nagy műveltségű, szülőföldjét szenvedélyesen és rajongva szerető, a haza védelmére rendelt értelmiségi katonaként átélt és átértzett.”

1945-től a Magyarországon élt, néhány évig a Tolna megyei székely telepések iskolájának volt igazgatója Tevelen. Írt verseket, elbeszéléseket, regényeket és színműveket, munkáiban a szülőföldről, az egykori Háromszék megyéhez kötődött. Az erdélyi írókat szinte mind ismerte személyesen, de a háború után nem tudott kapcsolatot tartani velük, csak Tamási Áronnal találkozott néha.

1946-ban a Tolna megyében letelepített székely gyermekeknek **Tevelen** iskolát szervezett **Kőrösi Csoma Sándor Székely Tanintézet** néven. 1953-ban **Dombóvárra** került, és nyugdíjba vonulásáig, 1967-ig a **Gögös Ignác Gimnázium** igazgatóhelyettese volt.

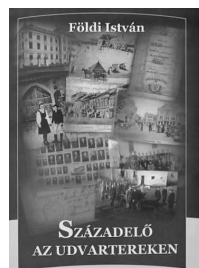
Rápolti Csilla, egykori tanítvány, a dombóvári Trianon Társaság elnöke egy vele készült interjúban így nyilatkozott: „(...) Földi Anikó 1956–60 között felső tagozatosként éneket tanított nekem, édesapja pedig a gimnáziumban művészettörténetet. Nagyon nagy szeretettel gondolok Földi Pista bácsira, aki úgy megtanította és megszerettette a művészettörténetet, hogy tanulmányaim során hasznomra vált, ebből felvételiztem, és sikeresen bekerültem a budapesti kirakatrendező és dekoratorképző iskolába.”

Több pedagógiai témájú írása jelent meg szaklapokban. Fontosabb művei a *Nemerefűvás* (1937) és a *Gábor Áron* (1942) c. regénye. Nagy jelentőségűek szociográfiai írásai is, például a *Századelő az udvartereken*, amely a *Madéfalvától a Dunántúlra* című monográfiával együtt csak halála után jelent meg. Könyv formába rendezett önéletrajzi visszaemlékezése *Székelynek születtem* címmel 2014-ben látott napvilágot szülőföldjén. Színművet is írt, 1955-ben *Kőrösi Csoma Sándor* címmel, amelyet a dombóvári gimnázium tanulói Gömör József tanár rendezésében mutattak be.

A *Századelő az udvartereken* szociográfiai fogantatású munka a régi Kézdivásárhely kisiparosainak és kiskereskedőinek jellegzetes világát rajzolja meg. A maga korában Kézdivásárhely város mindenésének számító Földi István tanár irodalmi, szociográfiai könyve megkapó képet nyújt a céhes város mindennapjairól, életéről. Lenyűgözően életszerűen mutatja be a város lakóinak, a var-

gáknak, az asztalosoknak, a mészárosoknak és más foglalkozást űzőknek az életét, a város szórakozásait, az első gépkocsi felbukkanását.

A kézdivásárhelyi Incze László Céhtörténeti Múzeum időszakos kiállítótermében 2014. március 27-én könyvbemutatóra került sor, amelynek keretében Földi István *Székelynek születtem* című könyvét e sorok írója ismertette.

„Miért éppen engem kértek fel a kötet sajtó alá rendezésére? Gondolom a közös múlt, családjaink barátsága, ugyanannak a kornak az átvészélése. (...) Földi István székelynek született, székelyként élt és alkotott, sorsa a viharos székely sors. Ebben a művében a székely sorsnak állít maradandó emléket” – mondtam a bemutatón, hozzátéve, hogy Földi korábban megjelent könyveiben, mindig visszatérő motívum szülővárosa, Kézdivásárhely, a város, ahol négy létesítmény is fűződik a nevéhez: a sportegylet, a földműves iskola, a tanonciskola és az önkéntes tűzoltó egyesület megalapítása.

Szülővárosában 2007 nyarán utcát neveztek el róla.

A család barátja,
DR. SZŐCS GÉZA tanár, közíró
Kézdivásárhely

FÜLÖP MIHÁLYNÉ Kovácsik Margit
(Okány, 1916. május 5. – Debrecen, 2014.
május 26.): tanítónő

Kovácsik István tanító és Molnár Margit harmadik gyermekeként született Kovácsik Margit egy kis békési faluban, ahol édesapja tanítószkodott. Elemi iskoláit Körösszegapátiban végezte, ahova apja községi tanítóként kapott kinevezést, majd 1924-től igazgató-tanítói megbízást. Édesanyja a család négy gyermekét látta el, mint háztartásbeli gondoskodott a gyerekek neveléséről.

Margit hamar kitűnt szorgalmával, jó tanulmányi eredményével, ezért a szülők úgy határoztak, hogy gyermeküket tovább taníttatják. A polgárit és a tanítóképzőt Debrecenben a Református Kollégium Dóczy Tanítóképzőjében végezte el. A debreceni évek során nemcsak a város kulturális környezete hatott rá, hanem az iskola szelleme is: szigorú követelményrendszere, rendje kialakította benne a rendszeret, a rábízott munka alapos elvégzése iránti igényt, melyet a későbbiek folyamán kamatoztatni tudott. Az iskola szellemisége egész életére meghatározó volt. Itt oltódott bele a munkaszeretet, a határozott követelményállítás fontossága, a gyermeknevelés jelentősége, a hazaszeretet.

Miután elvégezte Debrecenben a tanítóképzőt, a képesítő után állást nem kapott. Ezért úgy döntött, hogy Erdélybe megy tanítani. A második bécsi döntés után 1942-ben sok-sok fiatal pedagógus kollégájával az akkor már Magyarországhoz visszacsatolt Észak-Erdély településeire vállaltak nehéz, de nagyon értékes pedagógiai tevékenységet. Ő Kolozs megye egyik kis falujában **Ördögösfüzes** tele-

pülésen kezdett tanítani. A döntés nem volt kockázatmentes, mivel olyan faluba került, ahol a többség a román nyelvet beszélte. A teljesen ismeretlen terepen, ismeretség híján csak magára számíthatott. A kétnyelvű kis faluban mint fiatal pedagógus bekapcsolódott a mindennapi tanítás mellett a település kulturális életébe is.

Így ismerkedett meg a Szamosújváron élő Fülöp Mihállyal, akivel 1942. szeptember 8-án házasságot kötött. Férje földbérő volt, de mint fiatalember szívesen és nagyon jól hegedült, jól beszélt románul, nagy segítségére volt a mindennapi munkavégzésében is. Közös életük a második világháború ellenére viszonylag nyugodtan indult. Jól érezték magukat a kis településen. Fülöp Mihályné az alsó tagozatban összevont osztályban tanított, férje gazdálkodott, lakásuk is megfelelő volt. (Az épület a háború után iskola lett.)

A faluban élő emberek megszerették, tisztelték őket. 1943-ban megszületett első gyermekük, Mihály. Nyugalmukat a háború eseményei zavarták meg. Férjét a településre bevonuló román és szovjet katonák meg akarták lincselni, így Ördögösfüzesről mindent hátrahagyva menekülniük kellett. **Szék** településen kötöttek ki. Ott nyugalom volt, mert mint tiszta magyar településre a román csapatok nem vonultak be. A településen éltek 1945 és 1947 között. Az itt kapott lakást igen sok munkával kellett rendbe hozniuk. A falu iskolájában Fülöp Mihályné az alsó tagozatban önálló osztályban tanított. A tanításon túl az itt töltött évek alatt megismerkedett a széki népszokásokkal, táncokkal, mesékkel, melyekre egész élete során szívesen emlékezett.

A család is gyarapodott, 1945-ben megszületett Margit lányuk. Gyermekeiket nagy szeretetben és gondnal nevelték. Igyekeztek számukra nyugodt körülményeket biztosítani. Ez a második világháború eseményei miatt nem volt könnyű.

1947-ben a világháborút követő társadalmi átalakulások újra döntésre kényszerítették őket. A román „felszabadulás”, a szovjetrendszer utánpótlása üldözte a földbirtokosokat, nem nézte jó szemmel a magyar nyelvű pedagógu-

sokat. Mivel a településük újra román fennhatóság alá került, arra az elhatározásra jutottak, hogy visszatelepülnek Magyarországra. Az pedig természetes volt, hogy **Körösszegapátiba**, mert Margit szülei ezen a településen éltek. Mindössze két bőrönddel lépték át a határt, bérelt lakásban laktak, de biztonságban. Margit néni mint tanító az alsó tagozatban tanított, férje pedig az akkori község-házán, majd a tanácsnál mint adóügyi előadó kezdett dolgozni. Margit tanító néni megsejterte a falu. Az iskola vezetői, de a szülők is jól felkészült nevelőnek tartották, aki hivatásának tartotta a tanítást. 1950-ben szolgálati lakást kaptak az egyik iskolai épületben.

A körösszegapáti tantestület (1969)

A község életébe itt is hamar beilleszkedtek, bár abban az időben nem volt olyan könnyű a pedagógusoknak. Az iskolák államosítása, az arra való átállás nem volt egyszerű. Gyűlésekre, „fejtágítókra” kellett járniuk. A tanítás mellett, sőt több esetben helyette az akkori politikai események lebonyolításában is részt kellett venniük. Ilyen volt a beszolgáltatás, a termelőszövetkezet szervezése és a békekölcsön jegyzése. Miután az iskolai tantermet begyűjtőhelynek „nevezték ki”, szomorúan kellett nemegyszer végignézniük azokat az emberi tragédiákat, melyeket a beszolgáltatással idéztek elő.

1952-ben, megszületett harmadik gyermekük, Gyula. A megszorodott család megnövekedett gondját gazdálkodással, túlórakkal oldották meg.

Margit néni nagyon szeretett tanítani, tapasztalták ezt tanítványai és a szülők is. Követke-

zetes munkája eredményeként az első osztályosok karácsonyra mindig tudtak írni-olvasni. Nemcsak a tanítási órákon, hanem a délutáni foglalkozásokon is szívesen megjelentek tanítványai. Nem kellett őket kényszeríteni arra, hogy az iskolában legyenek. Főleg irodalmi jellegű szakköröket tartott szívesen Margit néni. Jeles ünnepekre tanítványaival színvonalas irodalmi műsorokat készített a szülők és a község lakói számára. Nagy eseménynek számított a karácsony és az anyák napja, amikor tanítványai köszöntő műsorokkal készültek a szülők legnagyobb örömére. Ünnepszámba mentek az év végi ún. bemutatóórák, amelyeken a szülők ünneplőbe öltözve hallgathatták gyermekeiket. A tantermek ekkor mindig zsúfolásig megteltek. A felső tagozatos gyerekeknek Margit néni színdarabokat tanított. Évtizedek elmúltával is emlegetik tanítványai az „Égig érő fa” című mesejáték előadását. Ezt a mesejátékot többször is bemutatták a településen, és bejárták vele a környező falvakat is. A színdarabokkal díjakat nyertek az akkor rendszeresen szervezett járási kulturális versenyeken. Abban az időben a pedagógusok voltak a településen a kulturális és a közösségi élet kovászai, szervezői, irányítói. Margit néni az iskolát végzett fiatal lányoknak és fiúknak táncot is tanított. A férje által vezetett felnőtt néptáncsoport pedig egy alkalommal országos versenyt is nyert.

Amikor már úgy tűnt, hogy a dolgok jó irányba fordulnak, 1959-ben elhunyt a férje. Ettől kezdve sok minden alapvetően megváltozott: egyedül kellett gondoskodnia gyermekeiről, a család fenntartásáról, a gyermekek továbbtanulási feltételeinek megteremtéséről. Szinte reggeltől estig az iskolában tartózkodott. Szerencsére az akkori körülmények lehetőséget adtak neki, hogy dolgozhasson. Délelőtt az alsó tagozatban tanított, délután a felső tagozatban helyettesített. Elvállalta az abban az időben megszervezett iskolai napközi otthon ételmezésvezetői feladatát is. Kitartó volt és szorgalmas.

Szorgalmának, a családját átható nevelési elveinek köszönhetően gyermekei is sikeres felnőttek lettek. Mihály középiskolai tanári végzettséget szerzett, gimnáziumi igazgató,

később városi polgármester, a „Magyar Kultúra Lovagja” cím tulajdonosa lett. Margit leánya iskolai gazdasági vezető, Gyula pedig közgazdász egyetemi tanár lett.

Margit néni 1974-ben ment nyugdíjba. Munkatársai, az akkori tantestület tagjai, a technikai dolgozók és a község vezetői búcsúztatták. Az ünnepségen miniszteri dicséretet kapott és a kollégák által ajándékozott aranygyűrűt. Ezután sem szakította meg kapcsolatát munkahelyével. Tovább dolgozott: a napköziben nevelőként csoportot vezetett. Amikor kérték, szívesen helyettesítette munkatársait. Kedvesen elbeszélgetett volt kollégáival, jó tanácsaival segítette őket problémáik megoldásában. Kitartására jellemző, hogy gyermekei segítségével házat épített, kertészkedett.

Nyugdíjba vonulásakor búcsúzik (1974)

1987-ben Miskolcra költözött, ahol nyugdíjas társaival együtt színvonalas kulturális szórakozásra talált.

Természetesen segített legkisebb unokái nevelésében.

Életének utolsó éveiben lánya gondozta. Magas kort megélve a 99. évében 2014. május 26-án hunyt el.

Utolsó útjára a debreceni Köztemetőben gyermekei, unokái, volt kollégái kísérték.

Fülöp Mihályné tanítónő ahhoz a generációhoz tartozott, amelyik élete során megküzdött a második világháború miatti nehézségekkel, átélve több rendszerváltást, több újrakezdéssel (legtöbbször a semmiből újra indulva), jobb és bal oldali diktatúrákkal, pártok és ideológiák hatalmával. Ennek a generációnak a munkájára mindig számítani lehetett, akkor is, ha kevés fizetést kaptak, ha a hatalom éreztette velük a mindenhatóságát. Mindig emelt fővel jártak, példát mutatva környezetük számára.

Források: gyermekei elbeszélései, volt kollégáinak visszaemlékezései.

*Volt kollégája,
VMIRJÁNCKI JÓZSEF tanár
Körösszegapáti*

„A nevelés egyet jelent azzal, hogy segítsünk
a gyermeknek valóra váltani lehetőségeit!”
(Kosztolányi Dezső)

G

GÁRDONYI LAJOS (Igar, 1913. február 17.
– Devecser, 1995. december 29.) kántortanító, tanár, szakfelügyelő, igazgató

Veszprém megye pedagógiai szakmai és közéletének egyik nagy hatású pedagógusa volt, aki a **Veszprém Megyei Továbbképzési és Nevelési Tanácsadó Központ** igazgatójaként jelentős szerepet játszott a minőségi pedagógiai munka évtizedekre szóló kimunkálásában. Minden pedagógus életút része a magyar neveléstörténetnek. Különösen így van ez annál, aki az évtizedek során mindig megtalálta a feladat és a személyisége közötti összhangot úgy, hogy az őnmaga, a nevelésügy és a társadalmi környezet egymásra találását eredményezte.

Egy boldog mezőföldi családban tizenkettődiként született. Ez a családi miliő egész életútjára hatással volt: „Nem volt életemnek

egyetlen szakasza sem, amikor ne örömmel, boldogsággal gondoltam volna igazi gyermekségemre.

Szelíd volt az apám, céltudatos az anyám, mindketten gyermekszeretők, és nálunk mindig boldog nyüzsgés volt sok testvérrrel. Földünk nem volt, szegények voltunk, de örültünk egymásnak. Jó volt ideszületni!” – írta életrajzi visszaemlékezésében.

A helyi elemi iskola elvégzése után Pécsett a polgáriba járt, majd a pápai tanítóképzőben kapott kántortanítói oklevelet. Két és fél éven át írta az állaskérvényeket, míg a harmincnegyedikre igenlő választ kapott, és 1935-től 1937-ig a **kiskorpádi kisiskolában** dolgozott államsegély nélküli tanítóként. Újra pályázott, s a negyvenkilencedik kérvényére kapott álláslehetőséget **Gárdonyiban**, ahol tíz éven át tanított kollégájával együtt 150-160 gyermeket. 1947-ben egy újabb pályázattal (az ötvenedikkel) került **Csopakra**, ahol a két tanerős **református iskola** egyik tanítója, majd 1948-tól az egyesített iskolák igazgatója lett. Ekkor kezdett intenzíven foglalkozni nevelési és didaktikai problémákkal, ezek optimális megoldásaival. Szakfelügyelői feladatokat is végzett, majd 1954-ben magyar-történelem szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett. Számos pedagógiai és pszichológiai előadást tartott, amelyek a tanítók és a tanárok gyakorlati munkáját segítették. Ugyanilyen célból készítette el az 1956 és 1960 között öt kiadás-

ban a Veszprém megye földrajzát bemutató kiegészítő tananyagot.

Munkásságának jelentős időszaka volt 1969 és 1977 között (nyugdíjazásáig), amikor első vezetője lett a **Veszprém Megyei Továbbképzési és Nevelési Tanácsadó Központnak**. Ebben teljesedett ki személyiségének minden olyan pedagógiai, vezetői tapasztalata, amellyel megalapozta az intézet akkori és későbbi szakmai rangját, kapcsolatrendszerét és pedagógiai légkörét. Alapító kiadója lett a központ folyóiratának: a *Megyei Pedagógiai Híradó*-nak és kötetsorozatának, valamint számos más aktuális kiadványt is kiadóként, többször pedig szerzőként is jegyzett. Ez az időszak, amely az intézet első „aranykora” volt, a megye pedagógusai számára nemcsak a továbbképzések intenzitását jelentette, hanem nagyon sok pedagógus számára tette lehetővé tanulmányok, könyvek megjelentetését, szakmai konferenciákon való részvételt, előadások tartását. (A második ilyen korszak az őt kinevező utóda, Kapor Károly nevéhez kötődik.)

A lap szerkesztőbizottságának ülései olyan szakmai fórummá alakultak, amelyeken (többek között jó barátjával, Fonay Tiborral, a lap szerkesztőjével) helyi, megyei és országos pedagógiai problémák megvitatására is sort került. (Élmény volt ezeken nekem is részt vennem.)

Gárdonyi Lajos kitűnően oldotta meg a felügyeleti rendszer átszervezését, példaértékűek voltak a tanévenkénti ön- és továbbképzési programok, és sikeresek a megyei pedagógiai pályázatok, amelyek jelentős ösztönzést adtak a pedagógusok kutató és publikációs munkájához.

Nyugdíjazását követően élete végéig tagja maradt a lap szerkesztőbizottságának, s rendszeresen írta a cikk-, tanulmány- és kötetismertető recenzióit.

Jelentős közéleti munkát végzett: falujában, Csopakon, tagja volt a községet irányító testületnek; 1967-ben alapító tagja a Magyar Pedagógiai Társaságnak, majd 1969-ben ennek megyei tagozatában a didaktikai szakcsoportot vezette. Amikor átvette aranydiplomáját, néptanítói hivatása arra készítette, hogy az

ezzel kapott jutalmat azoknak adja, akikért egész életében dolgozott, az iskolás gyerekeknek. Élete utolsó éveiben Devecserben lakott.

A közel száz publikációja kiemelkedő értéke a megye pedagógiai szakirodalmának.

Munkásságát számos alkalommal ismerték el kitüntetésekkel. Ezek közül a jelentősebbek:

- * Kiváló tanár (1967)
- * Vajda Péter-díj (1976)
- * az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1977)
- * Csopak község jubileumi emléklapoktja és oklevele (1977)

Munkásságáról 1989-ben a csopaki községi tanács és a pedagógiai társaság megyei tagozata közösen jelentetett meg füzetet, amely méltóképpen mutatja be életének fontosabb eseményeit.

*Szakmai munkatársa,
TÖLGYESI JÓZSEF főiskolai docens
Veszprém*

GÁVAI JÓZSEFNÉ Gombos Katalin (Miskolc, 1921. augusztus 23. – Miskolc, 2002. július 15.): tanító, általános iskolai tanár, szakfelügyelő

A család Kistokajban élt, ahol édesapja, Gombos Imre református lelkész volt, édesanyja, Molnár Matild a háztartásban dolgozott, segítette férje munkáját, nevelte gyermekeiket. Nyolcan voltak testvérek, heten érték meg a felnőttkort.

A négy lányt és három fiút nagy szeretetben nevelték a szülők, már kicsi korban beléjük oltották a mérhetetlen tudásvágyat, valamenynyien szorgalmasan tanultak, diplomát szereztek (agrármérnök, orvos, közgazdász, villamosmérnök, jogász, tanár).

Katalin az elemi iskolát Kistokajban végezte, Miskolcon tanult tovább, majd felvették a debreceni Református Dóczy Tanítóképző Intézetbe. A tanítói oklevelének megszerzése után **Alsódobszán** kezdte tanítói pályafutását, melyet 1941 novemberétől **Tiszakesziben** folytatott, ahová pályázat útján került. Nem sokáig tudta folytatni a megkezdett munkát, mert a második világháború zavaros időszakában hazaköltözött szüleihez, **Kistokajba**, ahol egyedül tanította az alsós és felsős gyermekeket. Miután a háború zaja elcsendesedett, 1946 őszétől ismét Tiszakesziben állt munkába, 1978-ig a nyugdíjba vonulásáig a tiszakeszi tantestület tagjaként tevékenykedett.

1946-tól hosszú éveken át az iskola első osztályát tanította. Gyakran beosztották helyettesíteni a magasabb évfolyamba járó gyermekcsoportokhoz is, bármely tantárgy oktatását szívesen vállalta, minden órájára lelkiismeretesen készült.

Az iskolák államosítása után szakosították az oktatást, a felső négy osztályban szaktanárookra volt szükség, Katóka jelentkezett levelező tagozatos képzésre. 1952-ben felvették az egri Pedagógiai Főiskola magyar–történelem szakára, és 1955-ben kapta meg általános iskolai tanári oklevelét. Ettől kezdve a felső tagozaton tanította szaktárgyait, tartott bemutatóórákat, tanulmányi és versmondó versenyekre készítette fel tanítványait. Nagy szeretettel foglalkozott a dolgozók iskolájába járó felnőttekkel, látva a napi munka után fáradt tekintetüket, sokat segített a felkészülésben.

Egy rövid korrajzot találtam a Keszi Újságban, a cikk írója kéri Katóka nénit, hogy meséljen az akkori iskolai életről (50-es évek): „Sokat tudnék erről mesélni. Mezítlábas gyerekektől volt hangos az iskola. A kislányok kosárlékban, fonott szatyorban hozták a füzetet, könyvet, a fiúk tarisnyában vagy a hónuk alatt. Tanítottunk reggeltől estig, ebédszünetre csak

a közelben lakók mentek haza a nagy sár és hó miatt. A többiek itt maradtak az iskolában, és a kályha tetején melegítették meg az otthonról hozott ételt: káposztát, lebbencslevest vagy főtt tésztát. Aztán folytattuk a munkát, lámpagyújtásig tanítottunk. Egyedül szerda volt a szünnap, az úgynevezett tisztasági nap, amikor a szülő kimosta a gyerek egyetlen ruhácskáját, és a búbos kemencén megszáritotta, hogy a gyerek másnap mehesse iskolába. Vasárnap hűségeseen mentünk a templomba. Másnap be kellett számolni az esetleges hiányzásról, igazán csak a ruhátlanságot fogadhattuk el igazolásként. Óráközi szünetekben ment a játék, régi kedves gyermekdalokat énekeltek a lányok, erre táncoltak, a fiúk meg gomboztak. Csináltak egy kis lyukat, ebbe kellett belepöccinteni a gombot.

A fiúk sokszor »fukizáltak« *ám! (a fuchs német szó, rókát, ravaszkodást jelent). A falu közepén a mai tejcsarnok és a piac helyén volt az úgynevezett Vermes-domb. A régi világban a földesurak itt tárolták vermekben a terményt. Ezeket a vermeket előzőleg kiégették, hogy a tárolt termés nehegy meg nedvesedjék. Az én időmben ez már csak egyszerű domb volt, de oda nagyon jól el lehetett ám bújni, az iskolát kerülni, egyszóval fukizálni.*”

Önéletrajzából, melyet az iskolamúzeumban néztem át, az alábbiakat idézem: „Mennyi munkát adott a sok-sok dolgozat javítása, a munka- és házi füzetek ellenőrzése, a napi készülés az órákra. Új módszerek és követelmények szerint alakult az iskolai oktatás és nevelés. Akkor már 16 tanulócsoporth volt az iskolában, osztályonként 25-30 gyermeket írtunk be. Nőtt a tantestület létszáma is, jöttek a képzés nélkül tanító, érettségizett fiatalok Miskolcra és a megye más településeiről.

Szakmai téren jó minősítéseket kaptam az iskolát látogató szakfelügyelőkől, így 1954 szeptemberétől a mezőcsáti járás magyar–történelem szakos felügyelőjévé választottak. Órákat látogattam, szakmai tanácsot adtam a nevelőknek, minősítettem munkájukat, ellenőriztem a hiányosságait, szakmai előadásokat tartottam.

Osztályfőnökséget mindig kaptam, én vezettem be a ballagás szép hagyományát iskolánkban.

Az első csoport 1952-ben ballagott igen emlékeztető módon, cigányzenével.

Volt gyermek- és ifjúsági tánccsoportom, vezettem női énekkart, sikeresen szerepelt a népi színjátszó csoportom. Voltam gyermek- és ifjúságvédelmi felelős, majd felkérésre a kultúrotthon-vezetői tanfolyamot is elvégeztem.

Hosszú volt ez a 37 év, amelyet becsülettel »ledolgoztam«. Magam se hiszem el, mi minden belefért ebbe a közel 4 évtizedbe. Igazán a »nemzet napszámásai« voltunk, sokszor ingyen, anyagi ellenszolgáltatás nélkül minden feladatra megfelleltünk mi, falun élő pedagógusok.

Van egy régi mondás, gyakran idézzük: »Teher alatt nő a pálma...« Minél jobban terhelt bennünket az élet, annál inkább emberré váltunk a magunk és a hazánk dicsőségére.

Falun nőttem fel, falura is vágytam mindig, ide, a Tisza mentére. Teljesült a kívánságom, rátaláltam egy igazán dolgozó, szorgalmas népre, itt éreztem jól magam. Köszönöm, hogy befogadtak, és éreztem szeretetüket.

Munkája során rendszeresen tartotta a kapcsolatot a szülőkkel, a családokkal, szívesen bevonta őket a délutáni, esti programokba. Számtalan rendezvényt szervezett, ezen alkalmak lehetőséget adtak barátságok kialakulására is, így ismerkedett meg Gávai Józseffel, aki a helyi termelészövetkezet agronómusa volt. 1966-ban kötöttek házasságot, és még abban az évben elkezdtek építkezni, igénybe vették a pedagógus kölcsönt, így egy év alatt beköltözhetek új otthonukba. Gyermekük nem született, ennek ellenére minden nyáron gyermekzsivajtól volt hangos a Poprádi utca,

hiszen hat testvérének gyermekei nagy örömmel vakációztak, »táboroztak« Katóka néni-nél, mert a vendégség együtt járt a sütés-főzéssel, kertészkedéssel, csibekeltetéssel, a kezei határ bejárásával, bemutatásával.

A tiszakeszi Széchenyi István Általános Iskola igazgatója, Hajduné Négyessy Edit visszaemlékezéseiből idézek néhány gondolatot Gávai Józsefné bemutatására: »Gávai tanárnő – ahogyan gyerekkorunkban neveztük – apró természetével ellentétben férfiasan határozott egyéniség volt. Mai napig emlékszem mély hangjára, erős, hangsúlyos szavaira, ahogyan a szép magyar beszédével szólt óráin. Igazi »magyar« tanár volt, nemcsak a szakját tekintve, hanem emberi mivoltában is. Mindig mindenben nagyon következetes emberként ismertem meg, aki a tanítványaitól is megkövetelte a pontos munkavégzést. Úgy alakította ki bennünk a feladattudatot, hogy azt észre sem vettük, mert minden tanítványa számára természetes volt az, hogy az általa kapott feladatot itt a tanórákon és odahaza is elvégezzük. Áradt belőle a hivatástudat, annak a szeretete, és talán ez volt ránk olyan mély hatással. Már tanítványként is éreztük azt, hogy munkavégzés nélkül nem tudunk továbblépni, fejlődni. Ahogyan ő mondogatta: »Aki nem dolgozik, nem viszi semmire az életben.« Olyan színnel, lendülettel, hévvel vezette tanóráit, hogy mindenkinek felkeltette érdeklődését. Ez volt nála az okos motiváció. Magyar-történelem szakos pedagógusként ápolta a hagyományokat, a régi korok kultúráját, szerette a hazáját, azt a magyar földet, amelyen élt. Szakköri foglalkozásai is ehhez kapcsolódtak. Ilyenkor sokszor mesélt nekünk Kistokaj környékéről, ahol gyermekkorát töltötte, de később igazi otthonra lelt Tiszakesziben. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy a településünket körülölelő határvidék neveit összegyűjtve, kis kéziratot készített ezekről.

Tőle ismertem meg a Barakony, Rigós, Bárótag stb. területek neveit, amelyeket vele együtt barangoltunk be. Mindegyikhez volt egy-egy kis története, amelyet az itt élő idős emberektől gyűjtött. Legkedvesebb volt számára a Tállóhoz kötődő népmonda, az elsüllyedt templom mondája, amelynek szereplője maga Mátyás király. Sokszor kértük, mesélje el újra és újra, mert imádtuk hallgatni, ahogyan előadta. Mindeközben ott éreztük magunkat abban a korban, azon a helyszínen, ahol a történet játszódott.

Egyszerűen elvarázsolt ilyenkor minket, tanulókat. Az ő szavai nyomán kelt életre újból ez a monda, amelyet mai napig őrzünk, próbálunk tovább adni,

úgy, hogy manapság már dramatikus formája is létezik.

Közelebbi ismeretségem Katóka nénivel pedig ahhoz köthető, hogy hazafelé egy utcán vezetett az utunk. Ilyenkor mindig segítettem neki hazavinni a sok-sok tanulói füzetet, mert ezeket ő rendszeresen ellenőrizte. A csomagját mindig bevittem a házba, ahol sohasem mulasztott el megkínálni, mert nála mindig akadt valamilyen finom házi sütemény, amely szintén az ő keze munkájának volt köszönhető. Rajongásig szerette az állatokat, kedves csibéi, tyúkjai várták haza, akik etetését önmagánál is előbbre valónak tartotta. Hideg időben azt is megengedte nekik, hogy odabent tartózkodjanak. Több mint 40 év távlatából ma is látom szemem előtt ezeket a képeket, és eszembe juttatja Petőfi *Anyám tyúkjá* c. versét.

Az akkori beszélgetések hazafelé, meggyőztek arról, hogy számára nemcsak a hivatástudat létezik, de vele párhuzamosan a kétkezi munkát is nagyon fontosnak tartja. Mindig csodálattal hallgattam, ahogyan a kertészkedésről mesélt, annak ellenére, hogy ő maga lelkészcsalád gyermeke volt.

Ő már a nyugdíjas éveit töltötte, amikor én pedagógusként kezdtem dolgozni ebben az iskolában, így kollégája sajnos nem lehettem. Ugyanakkor szomszédjaként megtapasztaltam, hogy amíg ereje engedte, lendületesen dolgozott odahaza nap mint nap. Ha útja valahová vitt, mindig sietős léptekkel közlekedett. Szinte úgy éreztem ilyenkor, hogy semmiről nem akar lemondani, amit eltervezett, mindig akad tennivalója, soha sem pihen, nem tétlenkedik. A szorgosság áradt az egész lényéből. Személyében olyan embert ismertem meg, aki nemcsak kiváló pedagógus, hanem nagyon jó szakács, kertész, állatgondozó és nem utolsósorban igazi magyar »hazafi« volt. Bármelyik volt tanítványa nevében mondhatom, hogy példaként áll előttünk személye a mai napig.”

Katóka néni 80. születésnapja alkalmából a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskolától *gyémántoklevelet* kapott abból az alkalomból, hogy pedagógusoklevelét 60 évvel ezelőtt szerezte meg. Munkája során számtalan kitüntetést kapott, de nem tartotta számon ezeket, véleménye szerint az volt a fontos, hogy hány gyermeket tanított meg a magyar anyanyelv helyes használatára, az olvasás és a haza szeretetére. Nagy szakmai tudását csak szerénysége múlta felül.

Néhány hónappal az örömteli esemény után elesett, súlyosan megsérült, férje közel egy évig ápolta. Élete utolsó napjaiban már kór-

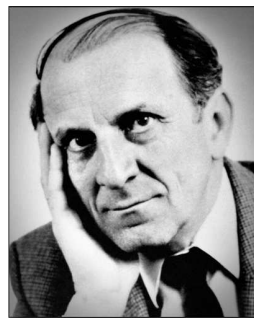
házi kezelésre szorult, ott ért véget egy csodálatos, megpróbáltatásokkal teli, de sikerekben gazdag életút, melyet a település önkormányzata (1992) *Díszpolgári címmel* ismert el.

Köszönetet mondok a kutató munkámat segítő családtagoknak, az általános iskola emléket idéző pedagógusainak, a Keszi Újság Szerkesztőségének a Katóka néniről készült olvasmányos, tartalmas cikkekért, melyek szívhez szólóan mutatták be munkásságát.

Tanítványa és kollégája,
FARKAS JÁNOSNÉ TÁPAI KLÁRA tanár
Tiszacsege

DR. GAZDA LÁSZLÓ (Gyulafehérvár [ma Románia], 1934. augusztus 2. – Debrecen, 2003. október 15.): tanító, magyar szakos középiskolai tanár, múzeumi igazgató

„Sorsom, mint oly sok kortársamé, akik a mai Magyarország határain kívül születtek, tipikusan Kárpát-medencei” – vallja önéletírásában.

Édesapja marosvásárhelyi volt, sóvidéki és nyárádmenti ősöktől származott. Édesanyja Fogarason született, a század elején Bácskából odatelepedett szülők gyermekeként. Mindössze hároméves volt Gazda László, amikor édesapja meghalt, így tízéves koráig Fogarason nevelte édesanyja és nagyapja. Édesanyja új házasságával szerető nevelőapát kapott, később két testvérével tovább

bővült a család.

1944 őszén, a front közeledtén útnak indult a család, és Szabolcsban telepedtek le. A nehéz anyagi körülmények miatt a gimnázium első két évét magántanulónként végezte, majd Kalocsára került a jezsuita gimnáziumba ingyenes diákként. Humán érdeklődésű lévén a magyar, a történelem, a rajz és a zene tantárgyaiban jeleskedett. Tanítóképzős diák volt Nyíregyházán, 1964-ben az Egri Tanárképző Főiskolán általános iskolai tanári diplomát, majd 1974-ben kiegészítő tanulmányok révén egyetemi végzettséget szerzett magyar szakon a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Doktori címéhez 1984-ben kultúrtörténeti témában védte meg dolgozatát.

Fiatalon alapított családot. Felesége Papp Erzsébet pedagógus volt, két gyermeküket – Lászlót és Ágotát – nagy egyetértésben nevelték fel. László fia felnőttként a kereskedelembe talált meg boldogulását, Ágota pedig családi örökségként a pedagógushivatást választotta.

Gazda László a pályáját tanítónak kezdte, majd tanárként, iskolaigazgatóként gyermek- és pedagógusközösségeket vezetett különböző helyeken és munkakörökben: **Nyírvasvári Általános Iskola** 1953–1955, **Pócspetri Általános Iskola** 1956–1963, **Berettyóújfalu Járási Tanács** 1964–1968, **Hajdú-Bihar Megyei Tanács V. B. Művelődési osztály** 1968–1972.

A tanügyigazgatásban az intézményirányítás, a vizuális-esztétikai nevelés segítője volt. Ő magát az oktatás, a kulturális és művészeti élet szolgálojának tekintette.

Kapornai Andrásné ny. tanár visszaemlékezése: „Abból a titokzatos elixírből – amelyet emberi minőségnek neveznek – sokat sugárzott ki magából! (...) Munkájában fáradhatatlan volt. (...) Esőben, hóban, fagyban utazott, járta a járás és Berettyóújfalu iskoláit, s mindig kész volt a segítségre. (...) Mindig kereste az újat, korszerű módszerek alkalmazására lelkesített. Óralátogatásait előremutató elemzések követték, amelyekben rávilágított, hogyan lehetett volna még eredményesebb módszerekkel dolgozni. Az óralátogatások miatti izgalmat, feszültséget kedves humorával is oldani tudta. (...) Bennünket,

magyartanárokat is állandó továbbképzésre, önképzésre buzdított, személyes példamutatásával szinte észrevétlenül belénk plántálta az önmagunkkal szembeni igényességet.”

Ungvári János ny. osztályvezető visszaemlékezése: „Emberi nyitottsága, közvetlensége miatt lett ő mindannyiunk Gazda Lacija. Munkatársként először 1970 augusztusában találkoztam vele, akkor ő már két éve dolgozott a megyei művelődési osztályon, felügyelőként. Lacinak szakmai körökben országosan ismert közvetlen munkatársai voltak az iskolai csoportban. Így említhetem Sári Gusztávot, a történelemtanítás hazai és nemzetközileg ismert szakemberét vagy Zágonyi Lászlónét, akinek cikkei az alsó tagozatban folyó munkáról országos szaklapokban jelentek meg. Laci ebben a csoportban vívta ki magának a szakmai elismerést hozzáértése, szorgalma és tehetsége alapján. Az említett évben a megyei pedagógus továbbképzési szervezet létrehozását kaptam feladatként. Újszerű volt a feladat, szervezeti és tartalmi kérdéseket tekintve egyaránt. Ezzel kezdődött meg ugyanis a közoktatás irányításában a szakmai és hatósági feladatok szétválása. A kezdeti nehézségek leküzdésében, a továbbképzési szervezet funkciójához igazodó modell kimunkálásában nagyon sok segítséget kaptam Gazda Lacitól is. Laci a vizuális és esztétikai nevelés kérdéseivel foglalkozott. Új szemléletet törekedett meghonosítani: az oktatást a nevelés keretébe helyezte. Művészettörténeti oktatás helyett a művészet által történő nevelést szorgalmazta. Nem lexikális adatok tudását igényelte, hanem a képességek fejlesztését. Az értékek felismerését, a működőpontosság érvényesítését, az önálló véleményalkotást tartotta fontosnak. A hangsúlyt nem a művészettörténeti ismeretek tanítására helyezte, hanem a művészi kifejezés gazdagságának bemutatására. Segítő jellegű felügyelői tevékenységével jelentősen hozzájárult megyénkben az esztétikai nevelés színvonalának emeléséhez. Hívásunkra szívesen vett részt előadóként a pedagógusok továbbképzésében, s ennek keretében a nevelés-oktatás progresszív értelmezését terjesztette, és jól hasznosítható módszertani segítséget nyújtott az iskolai esztétikai neveléshez. Kollegiális és emberi kapcsolatait pályakezdésétől tudatosan alakította.”

A hetvenes években politikai szerepet vállalt, más megközelítésben, de továbbra is az oktatás, a közművelődés jobbítását képviselte. Négy esztendőn át munkahelyi be-

osztása mellett tagja volt az *Alföld* folyóirat szerkesztőségének is.

1983-tól nyugdíjba vonulásáig a **Déri Múzeum** és a megyei múzeumigazgatói feladatokat látta el. Termékeny évtized volt életének ez a szakasza is.

Dr. Ujváry Zoltán professzor úr így értékelte munkáját: „Elsőrendű feladatának tekintette a muzeológiai, tudományos feladatok menedzselését. A települések vezetőivel kialakított jó kapcsolata révén kezdett hozzá munkatársaival a múzeumi épületek és kiállítások rekonstrukciójához a hajdúböszörményi, berettyóújfalui, hajdúszoboszlói, püspökladányi, nagykereki, álmosdi, hortobágyi, balmazújvárosi intézményekben. Miközben a »vidék« múzeumainak rangjukhoz illő támogatását, fejlesztését segítette, egy pillanatra sem tévesztette szem elől, a nagyhirű intézménynek, a Déri Múzeumnak dolgait is igyekezett olykor sziszifuszinak tűnő erőfeszítésekkel előremozdítani. A múzeum épületének 1976-ban befejezett rekonstrukciója után alig néhány évvel az épület s a benne lévő kiállítások állag- és biztonságvédelmét kellett megoldania. Számolt azzal, hogy az állandó kiállításokat 15 év után sem lehet újrarendezni anyagi feltételek hiánya miatt. Az ún. szakaszos újrarendezés programját alakította ki szakmuzeológusaival, s ennek megvalósítása évről évre eredményesen haladt, annak ellenére, hogy a költségvetésen kívüli támogatás igen csekély mértékű volt. Megvalósította a Holló László Emlékmúzeum teljes rekonstrukcióját és új állandó kiállítását is. Működésének ideje alatt számos hazai és nemzetközi időszaki kiállítást rendeztek a megye múzeumaiban. Bemutatták a Kárpát-medence minden népének népművészetét reprezentáló Déri György-féle gyűjtemény legértékesebb és leglátványosabb részét a Déri Múzeumban, Berlinben, Göttingenben, Prágában. Emellett osztrák, német, lengyel, bolgár, jugoszláv, finn, román, udmurt vendégkiállításokat fogadtak és viszonyoztak. Megszervezte Munkácsy Mihály születése 150. évfordulójának programját, az életmű tudományos értékelését célul tűző debreceni nemzetközi konferenciát. Kiadta a Munkácsy Mihály »Krisztus képei« című könyvet, amely megjelenésétől kezdve nagy népszerűségnek örvend. Restauráltatta a letétbe kapott »Golgota« című művet, s így az 1993-tól a Déri Múzeum Munkácsy Termében volt látható az »Ecce Homo« és a »Krisztus Pilátus előtt« című művekkel együtt.” (Elhangzott 2004. október 15-én Debrecenben)

Dr. Szathmári Ibolya ny. múzeumigazgató visszaemlékezése: „Menedzselő, szervezői munkája hozta meg számára a múzeumban töltött évek legfőbb vívmányát, azaz a Munkácsy-trilógia két festménye, a Golgota és a Krisztus Pilátus előtt című festmény holléte felkutatását és hazahozatalát is. Ő maga is ezt tekintette legfőbb életművének. Gazda László vezetési munkájában kiválóan tudta hasznosítani azt a széles körű kapcsolatrendszerét, amelyet korábbi munkahelyei révén épített ki és ápolott folyamatosan. Ismertsége és kapcsolatai révén gyakran sikerült elkerülni az adminisztratív ügyintézés bonyolult és időigényes útvesztőjét. Korábbi munkakapcsolatai és ismertsége révén különösen szoros szálak fűzték a berettyóújfalui térséghez. Fáradhatatlanul dolgozott pl. a Bihari Múzeum körülményeinek javításán, jobbításán. Ezt a munkát még nyugdíjas megyei múzeumigazgatóként is folytatta, mint a Bihari Múzeumért Alapítvány kuratóriumi tagja. Munkatársként mindvégig a közvetlenség, a nyitottság volt rá jellemző. Kollegialitása a múzeumi munkatársak minden rétegére kiterjedt. Ha lehetne tanítani, tanítani kellene azt az odafigyelést, azt a figyelmességet és emberséget, ahogyan és amivel munkatársaihoz viszonyult, viszonyulni tudott. Hozzá bármilyen problémával – magánjellegű problémákkal is – bárki, bármikor bekopoghatott, s ő mindig készen állt tenni akarássával és segítőkészségével. Mindezek révén olyan családias, személyes és érzelm gazdag munkahelyi légkört tudott teremteni, amely kedvezett a szakmai eredményeknek is. Gazda László térségünk kulturális életének évtizedeken át meghatározó személyisége volt... Nemcsak szerette a művészeteket, de értőn, nagy hozzáértéssel és szakszerűséggel, az alkotót mindenkor a legmesszebbmenőkig tisztelve fogalmazta meg az alkotások ihlette eredeti gondolatait. Erről tanúskodik az az önálló kötete, melyet már nyugdíjasként *Találkozások* címmel rendezett össze 25 év kiállításmegnyitőiből válogatva. S talán kevesen tudják róla azt, hogy ő maga is írt verseket, esszéket, kisebb elbeszéléseket, megkezdte visszaemlékezései, életrajzi naplója írását is, amelyet – valamennyiünk számára fájó – már nem tudott befejezni, torzó maradt. Székelyföldi származásából eredően egész életén át végigkísérte a kisebbségi sors érzése. Úgy érezte, hogy neki mindig, mindenhol többszörösen bizonyítani kell ahhoz, hogy befogadják, hogy elfogadják. Valami Erdélyből magával menekített életöszton azonban mindenkor eligazította abban, merre induljon, hogyan tegye hasznossá életét mások javára. Bátran vállalta székely származását, az erdélyiekkel való sorsközösséget már akkor is, amikor az még nem volt minden kockázat nélküli vállalkozás. Az Erdélyi

Tükör szerkesztőségi tagjaként az Erdélyi Szövetséghez kapcsolódóan múzeumvezetőként is tette azt, amit úgy érzett, hogy neki sorstársként tennie kell. Ennek köszönhetően éledt fel újra p1. az 1970-es évek elején elindult Nagyváradi Körösvidéki Múzeummal közös együttműködés nagyon komoly szakmai programokkal megtöltve és megvalósítva. (...) Akkor sem szakadt meg kapcsolata a múzeumi szakmával, egykori munkatársaival, amikor már nem volt aktív dolgozója a múzeumnak. Rendszeresen figyelemmel kísérte az ott folyó munkát, szívesen adott tanácsokat, s gyakran közreműködője is volt a múzeum programjainak.”

Gazda László saját munkásságát Reményik Sándort idézve így összegezte:

„Ha csak egy lelket szebbé, jobbbá tettem,
Ha csak egy szívbe szent magot vettem,
Ha csak egy lángot növeltem az égig,
Egy ügyet védtem utolsó csepp vérig:
Mit érdekelnek korok, emberek,
S hogy meddig emlegetik nevemet...”

Munkásságát több kitüntetéssel ismerték el. Már 34 évesen az Oktatásügy Kiváló Dolgozója lett. 1977-ben érdemes és eredményes munkásságáért a *Munka Érdemrend* ezüst, 1982-ben a *Munka Érdemrend arany fokozatával* tüntették ki. Nyugdíjba vonulásának évében magas kitüntetéssel ismerték el a múzeumügy terén végzett közel másfél évtizedes eredményes tevékenységét, 1994. augusztus 20-án a köztársasági elnök a *Magyar Köztársaság Érdemrend Kiskeresztjét* adományozta részére. Tulajdonosa volt a rangos megyei *Csokonai-díjnak*. 1994-ben *Holló László-díjas* lett.

Nyugdíjas éveiben – betegsége ellenére is – aktív maradt. Segítője volt, és tevékenyen vett részt Debrecen város kulturális életében. Családjára, unokái pallérozására is nagy gondot fordított. Gyermekeiről így nyilatkozott: „*Térben és lélekben is közel hozzánk, immár négy unokával együtt.*”

Váratlanul érte a halál, lesújtó volt a hír, hogy eltávozott egy lelkes lokálpatrióta, egy melegszívű családfő és barát. Az idő múlásával sem halványul emléke, emlegetik őt sokan, sok-sok helyen, tovább él verseiben, esszéiben, múzeumtörténeti munkáiban, a nagyhegyesi falutörténetben, a széles körű kapcsolataiban,

Hajdú-bihari, Szabolcs megyei, határon túli munkakapcsolatokon és baráti szálakon keresztül. Lehullt egy csillag című versével idézzük meg emlékét!

„Lehullt egy csillag. Testetlen
fényét szívembe temette,
pedig az izzó életet szerette,
s a fenyők csúcsán is izzó vágyamat,
mik összefonják a piros szálakat
a szerető szívekben.
Lehullt a csillag, s riadt szemem kísérte
fényes útján,
mint vízbe vesző hajót
a felcsapó rémes hullám.”

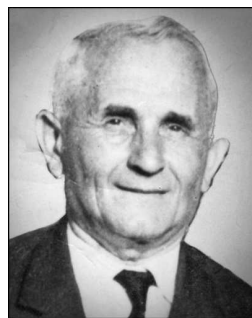
Forrás:

- Gazda László: *Életemről*
- Dr. Gazda László emlékülésen elhangzott emlékbeszédek 2004.
- Családi dokumentumok, emlékek

Egykori munkatársa,
KÁLMÁN ANTALNÉ a KSPE elnökhelyettese
Debrecen

GEBRI MIHÁLY (Kisléta, 1902. június 25. – Nyíregyháza, 1991. május 5.): görög katolikus kántortanító, iskolafelügyelő, címzetes elemi iskolai igazgató

„Amit tanultatok és átvettetek, hallottatok
és láttatok tőlem, azt tegyétek, és veletek
lesz a béke Istene!” (Fil 4,9)

Ezzel a szentírási idézettel búcsúzott Gebri Mihály szülőfalujától és tanítványaitól, amikor 1943-ban Nyíregyházára költözött. Aztán

a pátriárkai kort megért vasdiplomás pedagógus élete summájaként hagyhatta ezt 1991-ben – mai léptékekkel mérve valóban hatalmas – családjára is.

Mihály – a későbbi mindenki „Miska bácsija” – egyszerű családban született Gebri János kislétai ácsmester és Vajdics Borbála gyermekeként. Már ez a család is nagy volt, hiszen összesen nyolc gyermekkel áldotta meg a jó Isten a szülőket. A négy leány azonban korán meghalt, majd az édesanya is elhunyt 44 évesen (1917-ben), így a négy fiú nevelése az édesapára maradt, aki becsülettel teljesítette ezt a kötelességét. A két középső fiú – akik közül a kisebbik volt Mihály – kántortanítónak készült. A család szegénysége miatt gyakran tették meg az utat Ungvárig, majd a szünidőkben hazáig. A nagyhirű kántortanító képző intézetben a tanulás mellett mosogatást és konyhai munkát is vállaltak, hogy ingyen kaphassák az ellátást, mert ezzel is özvegyen maradt édesapjukat kívánták segíteni. Mihály a többiekkel együtt nyáron otthon kapált, kaszált, hogy meglegyen a betevő falatjuk.

Ebből az időből származik az irodalmilag is feldolgozott anekdota. Egyszer az egyik fiú beszaladt a házba: „Édesapám! Keresi a tisztartó úr”. Ő éppen akkor – mint sokszor máskor is – a szépen ácsolt térdeplőjén imádkozott. Rá se hederített a fiára. Amikor újra, immár hangosabban szólította az apját, végre megszólalt: „*Jó fiam, én most nagyobb úrral beszélgetek, majd ha befejezem, megyek.*” – Ez az emlék végigkísérte a fiúk életét, így Mihályét is. Kicsit előre ugorva életének történetében egy másik anekdota igazolja meg nem alkuvó vallásosságát, ami már 1949-ben történt. Igazgatója nem nézte jó szemmel a tanító vallásosságát. Minden hétfőn előhívatta, és nekiszegezte a kérdést: „Miska bátyám, voltál tegnap templomban?” A válasz minden esetben az volt: „*Igen*”. Erre következett a dorgálás. A sokadik alkalommal aztán Mihály tanító azt válaszolta a kérdésre: „*Nem voltam*”. No, a dicséret nem maradt el. De a felfang sem a válaszból! Ugyanis természetes, hogy volt, hiszen inkább az állását hagyta volna ott, mint a templomot. Ámde ettől kezd-

ve már nem a templomba járt, hanem az állomás melletti ferences kápolnába.

Az első két évet az ungvári kántortanító-képzőben végezte Gebri Mihály, majd Nyíregyházán folytatta a tanulást. Diplomáját is itt, a nyíregyházi tanítóképzőben szerezte 1922. június 27-én. A pedagógusi életpályához elengedhetetlenül szükséges előadókészsége is kibontakozott. Végzős képzős korában koncertes-verses estet rendeztek a kántortanítóképzőben, amelyen Miklósy István, az akkori püspök is jelen volt. Utána a titkára ezeket mondta: „Miska, életemben először láttam tapsolni a püspök urat, amikor maga szavalta a Krüger Aladár verses meséjét.”

Mikor családalapításra, illetve nőülésre gondolt, a Takács-tanyára kezdett járni Kislétáról, mégpedig lóháton. Egyszer ez emlékezetesre sikeredett. Ugyanis vágta az udvarra. A tanya kapujában a ló megbotlott, s az udvarló a földön találta magát. Hogy ez mit okozott a választottban, arra csak következtetni lehet abból a tényből, hogy Takács Margit (1909–1979) szívesen fogadta a tanító további látogatásait. A kibontakozó szerelmet kézfogó pecsételte meg, majd a debreceni görög katolikus templomban 1926. augusztus 31-én megkötött házasság koronázta.

A fiatal tanító „próféta lehetett saját hazájában”, ugyanis szülőfalujában, **Kislétán** választották meg tanítónak. Itt bő két évtizedet töltött. Előbb a görög katolikus iskola udvarán lévő szolgálati lakásban éltek egy rövid ideig, majd szép nagy ház lett az otthonuk udvarral és kerttel. Oktató-nevelői munkájának első hét esztendejében hat vegyes osztályt tanított száz körüli gyermeklétszámmal az iskolában. Ugyanakkor szívvel-lélekkel (és nem utolsó sorban csodálatos hanggal) végezte a kántori szolgálatot a templomban. Arra is gondot fordított az itt eltöltött két évtized alatt, hogy a felnövekvő nemzedéket a szép templomi éneklésre, hitének és görög katolikus vallásának megtartására tanítsa.

Felesége személyében csodálatos társat kapott a gondviseléstől. Pedagógusi diplomája ugyan nem volt, de vállalta 14 gyermekének egymás utáni érkezését, így egy féléves társaságot.

meknek lehetett az édesanyja. Ők ma is boldogan emlékeznek vissza a kislétai évekre: „Csodálatos gyermekkorunk volt! A közös imák, templomba járás, a sok játék a nagy udvaron. (...) Nyaranként az unokatestvérekkel is. Édesanyánk fáradhatatlansága, a sok együtténeklés! Ő még térsztagyúrás közben is énekelt, tanított. Varrt, stoppolta a ruháinkat, s közben hallgatta az olvasásunkat, verstanulásunkat. (...) Nem szégyellte a sok gyermeket, nem jajgatott, hogy milyen nehéz az élet.”

Ámde nemcsak saját gyermekeivel foglalkozott. Férjével együtt sok-sok gyakorlati dolgot tanítottak meg a falubelieknek. Téli esteiken együtt varrták és hímezték a templomi terítőket. De saját ruhákat is varrtak, falvédőt hímezték, kukoricacsuhét fontak. Gyakran volt „fonóház” a tanítói lakás, ahol együtténeklés, beszélgetés, felolvasás folyt. Sokat foglalkoztak a falu ifjúságával: számtalan verset és színdarabot tanítottak be nekik. Gebri tanító úr ezen a téren is nagyot alkotott: igazi népművelő volt. Az iskolában pedig délelőtt és délután is tanított. Reggelente kántorizált a templomban. Késő délután pedig – mint abban az időben oly sok tanító, akár fizetéskiegészítésként is – a 120 családos méhészetében munkálkodott.

Nagy változás állt be a család életében 1942-ben. Ekkor Gebri Mihály **Nyíregyházára**, a **Népművelési Ügyosztályra** kapott kinevezést, így könnyebb lett a nagy család gyermekeinek taníttatása. Lelkileg nehéz volt megválni a kislétai háztól, és nehéz volt másik házat szerezni a városban. Végül sikerült beköltözni a nagy családi házba. Alig volt idő kipakolni, berendezkedni az új házban, a családfőt 1943 tavaszán behívták katonának Abaújszántóra. Három hónapig volt katona. Közben táviratban értesült a legkisebb fia születéséről.

A család nem sokáig élvezhette az új lakás és a város előnyeit, mert 1944. szeptember 6-án bomba esett az udvarra. A nagy családnak nem esett bántódása, de a lakás lakhatatlanná vált. Az édesapa így számol be a szörnyű pusztításról: „A megyeházán, a népművelésen dolgoztam, amikor megszólaltak a szirénák, a villamoshoz futottam, amely megállás nélkül vitte a bombatámadás elől menekülőket a

sóstói erdőbe. Egy mélyedésben egyedül éltem át a rettenetes morajlást, melyet több száz repülőgép zúgása s a bombák becsapódása okozott. A gépek elhúzása után futva rohantam haza, hogy tudjak családom sorsáról. (...) Az udvaron elképesztő látvány fogadott. Lakásunktól alig 20 méterre 13 méter átmérőjű és 3 méter mély kráter tátongott (...) Megmutatta a család, hogy nyílt ki a pinceajtó, ahol már kilencen remegtek, s ahogy a feleségem becsukta, kislám a félelemtől magához rántotta az édesanyját, s abban a pillanatban újból benyomta a légnyomás az ajtót, melyet az udvarra csapódott bomba okozott. (...) Szétvágta a házról a cserepeket, s kinyomta az ablakokat. A talált 2-3 kg-os szilánkok is bizonyították a kétmázsás bomba pusztítását.”

Vissza kellett költözködni a családnak Kislétára édesapa nélkül, mert ő állása miatt a városban maradt. Mire becserepezték, beüvegezték a házat, a család már nem juthatott ismét vissza Nyíregyházára. Bár a fáradhatatlan és családjáért aggódó édesanyjának sikerült a vasúttól egy vagon igényelni, katonák segítségével bepakolni, s a vonat el is indult, de Nagyállótól visszafordították. Ott már ágyúztak és lőttek. Így a vonat Kassán és Ungváron keresztül jutott el Vámosgyörkre, ahonnan a nagy család a családfővel együtt Atkára érkezett, és itt vészelte át a megszállást. Végül 1945 januárjában jutottak vissza Nyíregyházára.

Gebri Mihály 1945/46-ban Szabolcs megyében egyetlen iskolafelügyelőként látogatta a megye iskoláit. Rengeteget gyalogolt, fáradt, de becsületesen végezte munkáját. Majd 1948-tól a **nyíregyházi III. számú iskolában** tanított, a következő évtől pedig az **Állami Tanítóképző gyakorló iskolájában**. Négy-száz pedagógus közül másodmagával választották erre a „felelősségteljes, egész embert kívánó munkára”. Így írta le visszaemlékezésében: „Helyálltam, készülnöm kellett a tanításra, a képzősöknek bemutató tanítást tartottam, előkészítettem őket a tanításra, bíráltam. Itt is boldogan végeztem a munkát.”

Jól jellemzi a természetére nézve ugyan kicsi, de hangjában és megjelenésében erős, hivatásáért

elő-haló tanítót, hogy a megyei szakfelügyelő 1958. április 18-ai látogatása alkalmával a következőket írta a jegyzőkönyvbe: „Gebri Mihály a nevelés művésze. (...) Minden mondatával nevel. (...) Lelki gyönyörűség volt két óráján részt venni”.

1960 szeptemberétől az **Antal-bokori iskolába** járt ki kerékpárral. Örömmel tette, bár már nem volt egészen fiatal. Utolsó éveiben **Nagycserkeszen** tanított. Egy visszaemlékezés így szól erről: „A nyári szünidő vége felé minden iskolába járó gyermeknek névre szóló levelet írt. Kérte a tanítványait, hogy készüljenek az iskolai évkezdésre. Olvassanak többet, gyakorolják az írást, a szülőkkel is beszélgessenek az iskoláról, a következő tanév nagy feladatairól. – Az első tanítási napon örömmel számoltak be a tanítványok az életükben először kapott levélről és annak tartalmáról.”

Gebri Mihálynak és feleségének összesen tizennégy gyermeke született. Közülük három leány (Margit, Mária, Klára) egészen kicsi korában a mennyei hazába költözött. Tizenegyen viszont felnőttek (Jenő, Éva, Terézia, Veronika, Margit, Katalin, Márta, Mihály, József, Klára, Borbála). Az első lány a pedagógusi hivatást követte, a többi pedig kivétel nélkül görög katolikus pap felesége lett. Talán egyedülálló a világon! A legkisebb fiú szintén pedagógus, főiskolai tanár. A negyvenhét (!) unoka között is sok olyan van, aki pedagógusi diplomát szerzett: van köztük óvónő, de egyetemi tanár is. A fiúunokák közül tizenegy görög katolikus pap lett (egyikük püspök), kilenc leány pedig görög katolikus papné.

A Gebri család

Gebri Mihály boldogan fogadta, hogy a Nyíregyházi Főiskola, ahol diplomáját szerezte, 1982. április 19-én *gyémántdiplomát* adott át neki. Amikor végeztek, még 29-en voltak, de

eddigre egyedül ő maradt társai közül. Köszönő beszédében többek között ezeket mondta: „*Nem éltünk hiába! Csak az óráinknak és a működésünknek van vége... Mert nincs nap, amikor ne nevelnék, tanítanék úton-útfélen, autóbuszon, vonaton... Mert a nevelő lelkületének olyannak kell lennie, hogy arra bármikor felnézhessenek, és eszménykép gyanánt kövessék.*”

Az idős tanító nagy vágya teljesült, gyermek-kori álma valósult meg, amikor 1984 tavaszán elzarándokolhatott Rómába. Meghatódottan, könnyes szemekkel itta lelkébe a látnivalókat – hallgatta a római pápát, csodálta az égiek által a művészeknek adományozott tehetséget, csodálatos alkotásaikat –, hogy majd másoknak is beszámolhasson róla.

Nagy örömet jelentett számára, hogy megérhette azt az életkort, amikor a tanításban eltöltött 65 esztendő után 1987-ben *vasdiplomával* köszöntötték a Nyíregyházi Főiskolán. Meghatottan köszönte meg a kitüntetést a többi, egyéb diplomát kapott pedagógus nevében is. (Egyébként élete vége felé már oly jellemző volt rá az, hogy könnyen meghatódott a legkisebb jó szó hallatán is.) Volt szava a fiatal diplomásokhoz is: „*Kérdezem a most esküt tett főiskolai hallgatókat: Miért jöttek erre a pályára, miért követtek el mindent, hogy pedagógusok lehessenek? A különböző válaszok helyett a célt mondom: Mert a szebb jövőt akarják építeni, tudják, itt a lelket alakítjuk a magunkéhoz hasonlóvá. Erre valók az itt, a tanárképzőben töltött drága évek: töltökezzünk, a tudós, tanári gazdag kincstárból raktározzunk el úgy és annyit, hogy képesek legyünk egy egész életen át szórni, osztogatni a megszerzett gazdag szellemi termést, a szív melegét.*”

Kisvártatva egy újsághirdetés kapcsán már a szentföldi út után érdeklődött. Igen ám, de időskorú – 87 éves – személytől már nem fogadja el a jelentkezést az utazási iroda, hiszen nagy a kockázat. Mégis sikerült! Így 1989. március 4. és 13. között megvalósulhatott a még nagyobb álom! Első fiával boldogan vágott neki a nagy útnak, még több lelki

élményt szerezve, mint a római zárándoklatból, hogy ezt is továbbadja az embereknek. Pedagógusi precizitásával összeszámolta és nyilvántartotta, hogy összesen 211 előadást tartott templomokban, iskolákban, börtönökben, közösségi házakban, és hogy 23 ezer embernek számolt be római és szentföldi zárándoklatáról s ezzel kapcsolatosan életéről és hitvallásáról. Határidőnaplójába még be volt írva a következő napon tartandó előadása. De hiába várták a hallgatói. A „mindig tanító” pedagógus már a Nagy Tanítónak számolt be egész életéről.

A hitét és vallásosságát a legnehezebb időkben is megvalló Gebri Mihály nem részesült nagy állami kitüntésekben. Viszont legnagyobb elismeréseként tartotta számon, le is jegyezte, hogy az újonnan szentelt, fiatal dr. Dudás Miklós görög katolikus püspök elsőként őt ajándékozta meg a következő kitüntetéssel: „Tekintetességedet a hitélet ápolása és a tanügy fejlesztése körül szerzett érdemeinek elismerésül címzetes elemi iskolai igazgatóvá kinevezem. Nyíregyháza, 1939. december 18-án. Miklós püspök.”

Azt is elismerésként élte meg, hogy a harmadik megyéspüspök, dr. Timkó Imre személyesen kérte fel a püspöki hivatal portaszolgálatára az élete alkonyához közeledő nyugdíjas tanítót. Pedagógusi hivatásának továbbéléséért fogta ezt fel. Sokat beszélgethetett így a papnövendékekkel, és bizonyára formálta is őket. Ugyanakkor vallásos műveket, imádságos és énekes könyveket árusított. Ingyen vállalta, hiszen vérében volt az oktatás-nevelés ilyen módja is.

Hogy milyen volt Gebri tanító úr valójában? *Kohn Erna* VI. osztályos tanuló így írta le ezt Nyírbátorban, 1942. március 2-án az „*Iskolalátogatónk volt*” című fogalmazásában: „A múltkor izgatottan, előkészülve, de nem félve vártuk a jóságos felügyelő urat. Játzáshoz nem volt kedvünk, hanem a leckéket ismételtük. Végre egy napon betoppant, akit bátran »Szeretnek« is nevezhetünk. A napos jelentette a létszámot. E napon pár kivétellel mindenki jelen volt. Miért ne? A »Szeret« ma adományozza legnagyobb ajándékát: a dicséretet. A napsugarak is elő akartak bújni köszönteni őt, de egy kegyetlen felhő útját állta. Így tehát az ég borús volt, de a mi han-

gulatunk annál vidámabb. Felügyelő úr ekkor pár kérdést intézett hozzánk. Széchenyi Istvánról feleltem. Mikor készen volt, megdicsért, s eltávozott. Örömteljesen mentünk haza. Nem is fogjuk őt elfelejteni.”

Ő maga így summázta életét a megyei napilapban megjelent riportban: „*Egész életemben nagyon boldog voltam. Mint pedagógus, igyekeztem tökéletes munkát végezni, mint családember, három fiút és nyolc leányt neveltem fel. S boldogságomra a koronát a Szentföldön eltöltött tíz nap tette fel.*”

Források:

- A saját maga által írt életrajzi töredékek
- Levelei, köriratai családjához
- A *Tanítani* főiskolai újság 1987-es két száma
- *Kelet-Magyarország* 1989. március 25-i száma

Első unokájának férje,

DR. IVANCSÓ ISTVÁN

görög katolikus pap, teológiai tanár

Nyíregyháza

DR. GEDE LÁSZLÓ (Pér, 1939. március 13. – Győr, 2009. április 9.): közgazdász, tanár

Gede Lászlót Gede Vencel és Pápai Anna első gyermekeként Pázmándfalun anyakönyvezték, hiszen a közeli Dörögpusztán laktak. Ezt a települést csak később csatolták Pérhoz. A népes rokonság is itt élt, ezért László nyelvét és eszméletét innen származtatta. Az apa, Gede Vencel molnársegéd volt. 1942 őszén behívták katonának. A doni hadsereg híradós

közkatonája lett. Talán a doni áttörés első napjaiban halt meg. Az anya özvegyen maradt két gyermekkel. A Pápai-rokonság összetartó volt, segítettek az özvegyet, mindegyik gyermeket saját árvájuknak tekintették.

1945 áprilisában egy háborús gránát felrobant Laci kezében. Sebesülése más körülmények között körorvosi ellátást igényelt volna, de „valahol Európában” mások voltak a körülmények. Így magas lázzal Györszentmártonba vitték a katonai (szovjet) kórházba, ahol már csak amputálni lehetett a bal karját, hogy ne maga legyen az áldozat. A kórházban apácák voltak az ápolónővérek, akik közül az egyik szabadidejében meséket olvasott fel neki, beszélgetés közben figyelte a gyereket korához képest érett gondolkodására. A nővér talán valami elrendelést látott a fiúcska érdeklődésében, és tanítani kezdte neki a hangok és betűk összefüggéseit. Szinte napok alatt megtanult olvasni, s a szeptemberi iskolakezdekornél már olvasottsággal is rendelkezett.

Az 1948–49. tanév a magyar iskolaügy mindvégig legnagyobb reformjával kezdődött. A sokat emlegetett államosítás szervezésé, átláthatóvá, modernné és ingyenessé tette az oktatást. (Eötvös is megtapsolta volna!) Igaz, a módszerek és a politikai célok túlzott alkalmazása ma már köztudott. Az általános iskolák szaktárgyi ellátottsága még sokáig hiányos volt. Különösen falun. De rátermett igazgatók egy kis „szabálytalan bátorsággal és szerencsével” viszonylag könnyen áthidalták a hiányosságokat.

Gede Laci tévedhetetlenül biztos volt abban, mit kell, vagy mit érdemes megtanulni. 1953-ban választás elé került: melyik győri középiskolában folytassa tanulmányait. A család érdeke azt kívánta, hogy a Közgazdasági Technikum ipari tagozatát jelölje meg. Ide iratkozott be, az akkor szokásos módon felkészülve egy kis fejtárgyat elbeszélgetésre. Az új iskola ismeretlen tantárgyaival sem jelentett nehéz feladatot az egyébként korához képest érett gondolkodású Lászlónak. Ennek következtében szinte bármely szaktárgyat tanító

tanár a maga számára szerette volna megnyerni.

Egykori osztálytársa, Kiss Géza így emlékezik meg róla: „Gede László középiskolai közösségünk egyik legkiemelkedőbb tagja volt. Tanulásban mindig élen haladt. Érdeklődése sok mindenre kiterjedt, rengeteg többletinformációval gazdagította műveltségét. Mikor tehetségét említettük, csak elmosolyodott és azt mondta: *»Még nem mutattam sokat az életnek és a világnak.«* Akaratereje, jó humora, pozitív életfelfogása később is sok nehéz helyzeten segítette át. Joviális erő sugárzott belőle, amiből a környezetében élők erőt meríthettek. Mindig következetes volt, bármilyen közösségbe is került.”

Az érettségi nem jelentett számára sem félelmet, sem talányt. Jellemzően: először megírta magyar dolgozatát, majd utána állította össze a vázlatát. Egyetemi jelentkezése Szólás Rezsőnének – magyar–francia szakos tanárnőjének – nagy csalódást okozott: nem a bölcsész szakra, hanem a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem számviteli szakára adta be kérelmét. Szakított első szerelmével, a szívéhez közel álló, de egyre jobban átpolitizált és észrevehetően silányuló irodalommal, és másik példaképe, Csaba József útját követve a közgazdasági pálya felé indult, hisz ez ráadásul kelendő és jól fizető volt. Az a „bölcs belátás”, amely legtöbbet ér, győzött benne a kora miatt még romantikus érzelmek uralta habitusa felett – sok kortársával ellentétben. Olvasási szenvedélye továbbra is új kalandokra szólította, de – mint szokta mondani – *„most azt olvashatom, amit szeretek, nem az előírtakat.”*

Hasonlóan vonzották a múzeumok is. Már ekkor hódolt kirándulási szenvedélyének, 1959-ben külföldre, Bulgáriába is eljutott.

A közgazda pálya – úgy látszik – nem nyerte el tetszését az 1957-től 1961-ig tartó négy év alatt sem, bár jeles bizonyítványai és oklevelei ennek ellenkezőjére utalnak.

Budapestről Péter Győrön keresztül lehet hazautazni. Győrben megállva két „fix” helyet keresett fel: régi fodrászatát, Kiss Mihály mestert és régi iskoláját. Az utóbbi hozta a fordulatot életében. Beszélgetett régi tanáraival, volt diáktársaival. Volt nevelői már nem is di-

ákként kezelték, de még nem is egészen felnőttként. Hozta az újdonságokat, amelyek néhány év múlva a közgazdasági szaktárgyakban tananyagként is megjelentek. Ha nem is kategorikusan hangsúlyozták, inkább sejtetve: „szívesen visszaváruunk, ha te is úgy gondold.”

A dolgok 1961 őszén szerencsésen egybeestek **Győrött**: hét új „tanár” kezdett szeptemberben az akkori nevén **Szamuely Tibor Közgazdasági Technikum** (az iskola mai neve: **Baross Gábor Közgazdasági és Két Tanítási Nyelvű Szakközépiskola**) ipari tagozatán tanítani, főleg közgazdászok, de „mat-fizes” és „magyaros” is volt közöttük, e sorok írója is. Ez segítette a beilleszkedést. Persze az akkori tantestület ma már legenda: Úgy bíztak bennünk, mintha mi váltanánk meg a megválthatatlant. Végzettségének megfelelően Laci nem is taníthatott volna, hiszen közgazda volt, nem tanári szakos. Ám a szaktárgyait oktató Hernecky Istvánt a soproni egyetem „átcsábította”, e hiányt pedig sürgősen pótolni kellett. Közben el kellett végeznie a pedagógia szakot, megtűzdelve egy sor olyan mondvacsínált vizsgatárggyal, amelyek sem akkor, sem később nem kerültek „tanulóközelbe”. Annál inkább a könyvvitel, a statisztika és a népgazdasági tervezés, amely néha vállalati gazdaságtan néven ütötte föl a fejét. De hát csak így lehetett 3 évre megtervezni a pedagógia szak elérését.

Az 1960-tól 1964-ig tartó képzés szakdolgozattal (*Tananyag-korszerűsítés a közgazdasági szakközépiskolákban*) és államvizsgával zárult. Kezdetben szinte kizárólag egyetemi szaktárgyait tanította, de az új „stúdiumok” oktatásával is megbízta az iskolavezetés, tudva, hogy ismeretei megközelítik a szakosokét.

Pedagógiai munkáját, korszerű pedagógiai módszereit jól jellemzi tanítványa, *Pethő Ferenc* visszaemlékezése: „Gyerekként nem is sejtettük, milyen szerencsések voltunk, hogy az iskola vezetése Laci bátyánkat delegálta osztályfőnöknek. Az 1960-as évek bizony nem voltak anyagi, társadalmi problémáktól mentesek, amelyekkel jó néhány diáktársammal küszködtünk. Mivel ő is hasonló környezetből származott, szociális érzékenysége sokunkat segített át felmerülő nehéz problémáinkon. Az Isten a tanár úr karakterét nagyon is

humánusra teremtette; finoman tudta a kritikáját, nemtetszését is kifejezni. Tantárgyai közül legjobban az üzemgazdaságtant szerettük. Különösen a kéthetente tartott gyakorlatot vártuk, ekkor ugyanis vállalatoknál tölthettük el az aznapi öt órát. Itt bátorító felügyelete és védőszárnya alatt megismerkedhettünk a valós gazdasági élet mindennapi teendőivel, az ügyviteli munkával, az analitikus nyilvántartásokkal és a szintetikus főkönyvi könyveléssel. Megtapasztalhattuk az üzemi élet felnőttes mindennapjait, így pl. a munkakezdés pontosságát, a munkavégzés felelősségét, a munkahelyi viszonyok tiszteletben tartását. Nemcsak »leadta« a tantárgy elméleti tudnivalóit, hanem »terelgetett« is bennünket finoman a kulturált viselkedésre, a tudás és az értékek tiszteletére; a haza szeretetre is nevelt.”

Az 1960-as években az iskolában is fellendült a felnőttoktatás, ez akkor még nem csupán számszerűséget jelentett, hanem korábban a tanulásból elvont középgeneráció felzárkózását is. Az estékbe hajló délutáni foglalkozások a már említett kezdő tanárokat szoros baráti közösséggé változtatták.

Gede László és a matematika–fizika szakos Vass Erzsébet 1965-ben házasságot kötött. Együvé tartozásuk felismerésében nagy szerepe volt József Attila költészete ismeretének és (újra)értelmezésének. László volt a tájékozottabb, Erzsi pedig „zord” matematikus léte verskedvelő, akinek az új szempontú versfelfogások – bevallása szerint – az eddigieknél jóval átfogóbb esztétikai élményt nyújtottak. 1966-ban megszületett Éva, majd 1968-ban Eszter lányuk. A fiatalabb követte a családi hagyományt: kémiát és élelmiszer-vegyészetet tanít ma is, egyedül nevelve három fiát.

Gede László az állandó szakképzések és magas óraszámok ellenére a család hajóját bölcsen kormányozta. A kimerítő tanévek végén nagy, sokszor többhetes kirándulásokra vitte szeretteit. Nemcsak hazánkat ismerte – mondhatni – tanácsadói szinten, hanem Svájcot is. Itt telepedett meg legfiatalabb nagynénje családja, aki szinte gyermekeként és a volt haza küldötteként fogadta. A nyári hónapok jelentős részét ott töltötte, később családját is örömmel fogadták be a földrajzi értelemben elszakadt rokonok. Később (a határok meg-

nyitása előtt) bejárták Ausztriát, Németországot, Romániát, Bulgáriát, Jugoszláviát, Csehszlovákiát, a Szovjetuniót, az 1990-es évektől Olaszországot, Dániát, Franciaországot és a Benelux-államokat. Az említett utazások kialakították a tanári pálya követelményeinek megfelelő egész ember ókori görög fogalom szerinti kiteljesedését.

Az 1970-ben végzett osztályával

Varjúné Somogyi Viola, volt tanítvány így emlékezik: „Vele a kirándulás is élmény volt. Kirándulásaink alatt jártunk-keltünk a látnivalók között, ő pedig mesélt történelemről, kultúráról, emberekről, különlegességekről. Minden évben legalább egyszer elvitt bennünket a Bakonyba. Barangoltunk a gyönyörű természetben, ha volt kedvünk, mentünk, ha elfáradtunk, leültünk – ettünk egymás szendvicseiből vagy az övéből, a fiúk fociztak, mi drukoltunk nekik, és egyszerűen jó volt így vele együtt.”

Az 1980-as és 1990-es években kezdett el foglalkozni behatóbban az angol nyelvvel. Nem csupán az informatika nyelvezete ösztönözte, hanem érdekelte, hogyan „hangzik” és értelmezhető egy-egy angol nyelvű szépirodalmi alkotás, amelyet magyarra átvarázsolva már ismert.

Oktatói pályája példázta a folyamatos megújulást. Az 1970-es évektől a továbbképzések szervezett tudásfejlesztést biztosítottak a magyar pedagógustársadalomnak. László mindjárt a legnehezebbel kezdte: a doktori értekezés megírásával. Ekkor a közgazdasági tárgyak második oszlopa, a tanulók fő félelme – a statisztika – lehetővé tette a nem szocialista gazdaság számszerűségeinek ismeretét is. Ezért választotta e tárgyat (a könyvvitel és a tervezés feladásával), no meg azért is, mert felesége tárgya, a szintiszta matematika a statisztikában teljesedik ki, kerekedik való-

sággá. Ez a disszertáció címéből is kiderül, csakúgy, mint a konkrét alkalmazási terület: „*A statisztika középiskolai oktatásának néhány kérdése – különös tekintettel a középerőképzés programozott oktatására.*” A „programozott” jelző az új irányokat jövendőlte. Doktori disszertációjával 1978-ban nem elindult egy folyamat, hanem fontos állomáshoz ért, és neki köszönhetően folytatódott. A statisztika újabb értelmezése, ill. oktatásának újabb lehetőségei foglalkoztatták, ezek pedig egyértelműen a maihoz képest kezdetleges informatika felé irányították.

Külföldi útjain már láthatta az oktatás „gépesítésének” tényeit és lehetőségeit, ezért ennek szolgálatába állt pályája felén túl. Az iskola vezetés (az akkori és a későbbi is) benne látta az irányító megvalósítót. Eddigi tevékenysége predesztinálta erre, hiszen oktatói pályája eddig is példázta a folyamatos megújulást. Ezt átvették azok a tanítványai, akik tanulmányi versenyek nyerteseként elvégezve az egyetemet, pedagóguspályán helyezkedtek el.

A szakmai oktatásban a nagy fellendülést azonban egy világbanki osztály megszervezése hozta. Gede László ennek irányítója volt az iskolában, noha életkora szerint abba az általánosan elkönyvelt utolsó tíz évbe ért, amikor a tanár már húzódozik minden újtól. Korábbi tanulmányaiból fakadó kitörési vágya és megalapozott szándéka zökkenőmentesen juttatta egy modern iskola vezető tanárává, az informatika tantárgy megtervezőjévé, beindítójává és fejlesztőjévé. Ha körütekintünk, ezt a tevékenységet más iskolákban azok az ifjú tanárok vezényelték, akik a feladatra hivatászerűen, ténylegesen felkészültek tanulmányaik folyamán. Gede László tette ezt olyan meggyőződéses elhivatottsággal és biztos ismerettel, mintha egész életében a kezdetektől erre készült volna. És szerényen...

Személyiségének szeretetre méltó oldaláról még nem szóltam, noha – sok egyezésünk és ellentétünk okán – közel álltam a lelkéhez. A tudás fölényt jelent, ám minél nagyobb a magamutogatás, annál jobban visszaszorul. A már említett fiatal tanerők, akik az informatika oktatását iskolában folytatták, műszaki szem-

pontból biztosan többet tudtak nála, de a távlati alkalmazás, a szervezeti összefüggések, az anyagi lehetőségek egyensúlyát aligha értették nála jobban.

Nyugdíjba vonulása után a sors sajnálatosan rövid időt biztosított számára az unokák pallérozására és sárasi kertje művelésére; szörnyű, kivédhetetlen betegsége hetven évesen végzett vele.

Kitüntetései nem voltak arányban az általa végzett tömör munkával. Szerény volt, kötelességtudata nem engedélyezte neki sem a köz-, sem az öndicséretet. Így volt boldog.

Amikor *egykori tanítványainak* feltettem a szokványos kérdést: mit tartanak olyan vonásnak, amely talán megkülönböztette Gede Lászlót a többi tanártól, szinte egyöntetűen azt válaszolták: „A tanár úr gyakran ránk hagyta tévedéseinket is, mert érezte, tudta, hogy magunktól is rájövünk az üdvöztető megoldásra. Ezért nem emelte fel a hangját az osztályteremben soha, még a csínyeken túli fegyelemsértésekért sem, csupán félrehajtotta kissé a fejét, és ránézett az illetőre jámboran, de mint akinek a szeme mindent lát.”

Nemcsak humorérzéke volt, humorra hangoltsága is.

Felnőtt tanítványaival az 1990-es évek elején

Tanítványai későbbi útját figyelemmel kísérte, szinte mindegyikről tudta, boldogul-e. Segített rajtuk, ha kellett, de nemcsak ő, hanem felesége is, akit „közös” tanítványaik rajongva szerettek. Gyökereihez, a faluhoz, annak híres

szereplőihez, hagyományaihoz hű maradt, ezzel is megőrizve ősei emlékét.

Számomra sorsa igazolja azt az egyéni társadalmi tapasztalatot, miszerint a tehetség előbb-utóbb utat talál, de ehhez szükségeltetik az erős elhatározás és a kor illúzió nélküli felismerése. Hitte, hogy *„amennyit a szív felfoghat magába, sajátunknak csak annyit mondhatunk.”*

A mai idők tantestületei sokkal gyorsabban változnak, mint a fent vázolt korszakban. A lábukon megállni tudó, általános iskolát fenntartani akaró faluközösségek talán jobban emlékeznek egy-egy kiemelkedő mesterre. A mai középiskolai tanárra – az említettek miatt is – fontos küldetesként hárul, hogy őrizze intézménye múltját. Örködjön annak hagyományain, becsülje meg egykori karakterisztikus tanáregyenlőseit, mutasson példát ifjú tanítványainak azok szakmai alázatából, becsületességéből, tisztességtudásából.

A győri Baross Gábor Közgazdasági és Két Tanítási Nyelvű Szakközépiskola, valamint a Győri Öreg Keristák Egyesülete (GYÖKERE) őrzi emlékét. Az iskola tanulmányi verseny szervezésével emlékezik dr. Gede László tanár úrra.

Forrás: A részletesen kidolgozott pedagógus-arckép 2013-ban, a *„Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében”* című emlékkönyvsorozat negyedik kötetében jelent meg. A könyv kiadója az „Emelj fel, emléki!” Alapítvány (9029 Győr, Gát u. 13.)

Volt kollégája,
TAKÁCS ZOLTÁN tanár
Győr

GOMBÁS ANDRÁS (Újszász, 1901. január 16. – Tiszavasvári, 1971. február 10.): tanító, autodidakta muzeológus, etnográfus, múzeumalapító, múzeumigazgató

Tősgyökeres büdsszentmihályi család sarja. Édesapja, Gombás Bálint földnélküli parasztember, a Dessewffy-uradalomban cseléd. András fia születésekor Újszászon vadőrnek alkalmazták, majd Büdsszentmihályra visszatérve feles földbérlet, kisbíró és szőlőcsész is volt. Édesanyja Mándi Zsófia. Házasságukból öt gyerek született. Ferenc az I. világháborúban halt hősi halált. András a harmadik a sorban, az ötödik, a lánytestvére szülés közben halt meg.

1926-ban megnősült. Felesége Papp Ilona óvónő. Házasságukból két gyerek született, Katalin (1927) és Ilona (1929). Később mindketten tanítói képesítést szereztek, s nyugdíjazásukig tanították a tiszavasvári gyerekeket a betűvetésre és a tisztességre.

András elemi iskoláit Büdsszentmihályon a református elemi népiskolában végezte kitűnő eredménnyel. Az 1911–12-es tanévben az ötödik osztály után felvették a hajdúnánási Református Főgimnázium első osztályába. Négy gimnáziumi osztály elvégzése után mehetett tanítóképzőbe. A debreceni tanítóképzőben kapott tanítói oklevelet 1920-ban.

A nánási főgimnáziumban, de főleg a debreceni kollégiumban töltött évek a tisztességre, a kitartó, becsületes munkára, a család és a szülőföld szeretetére nevelték, de megtanították arra is, hogy ne csak tanítók, de a kor szellemének megfelelően népnevelők, népművelők is legyenek. A technika fejlődése, a modernizálódó világ mellett elmélyítették

diákjaikban az ősök, az elődök tiszteletét, felkészítették, hogy népünk és nemzetünk néprajzi, történeti kutatói legyenek.

Az oklevél megszerzése után a büdsszentmihályi községhezán mint díjnok dolgozott, majd mint „jegyzőgyakornok volt alkalmazásban, ezen idő alatt magát mind erkölcsi, mind politikai tekintetben kifogástalanul viselte, szorgalmat tanúsított, s a jegyzői teendők minden ágában megfelelő képzettségre tett szert.” (Büdsszentmihály 1922. január 13. főjegyző és főbíró olvashatatlan aláírásával.)

Egyéves katonai szolgálat után 1923-ban a református presbitérium megválasztotta **Büdsszentmihályon az elemi népiskolába** rendes tanítónak. Ajtay Jenő ref. lelkész, iskolaszéki elnök a „Hivatalos Bizonyítványba” többek között ezt írta 1924. május 3-án: „Igazolom azt is, hogy mint a büdsszentmihályi református egyház N I. számú tanítói állására megválasztott rendes tanító 1923. január 15. óta működik; – tanítói rátermettségével, tanítási képességével, elért eredmény felmutatásával munkálkodásának elismert tanújelét adva.”

1924-ben jeles eredménnyel elvégezte a Szabolcs vármegye testnevelési bizottság által szervezett egy hónapos ifjúsági oktatókat képző tanfolyamot. Megismerve precizitását, rendszeretét az iskola igazgatója az iskolaszék véleményével összhangban megbízta a levonták oktatásával is, melyet hazaszeretetéből fakadva szívvel-lélekkel – s mint tartalékos tiszt –, nagy szakértelemmel végzett. 25 évvel később, 1957-ben az ellene felhozott vád egyik tanúja, *Groszman Endre* a jegyzőkönyv szerint ezt vallotta a megyei bíróságon: „Gombás András levontéoktató volt, szerette a fegyelmet, de soha nem volt rosszindulatú.”

Az iskolában lelkiismeretesen látta el dolgát, tanította a gyerekeket, oktatta a levontékat, s mint sportszerető, sportot szervező ember nagy szakértelemmel az egészséges életmódra nevelte őket. A település vásártéri részén a sportra alkalmas területen sportrendezvényeket szervezett, s erre alkalmanként olykor országos hírű atlétákat is meghívott (Lovas Antal maratonfutót, Ráthonyi Sándor rövidtávutót).

1934-ben az I. világháborús emlékmű avatásakor József főherceg volt a község díszvendége. Gombás András szervezésével minden elismerést megszerzett a felvonuló és az ünnepségen szereplő levente díszszázad. Időközben már „érződött a háború szele” többször behívták katonának, rövidebb-hosszabb ideig a tartalékos tisztek kenyerét ette.

A büdszentmihályi ref. elemi iskola tantestülete (1936)

Gombás András a II. világháborúban előbb Nyíregyházán, majd Kassán teljesített katonai szolgálatot mint hadművelleti összekötő, később gazdasági tiszt. Kikerült az orosz frontra. Tisztességes helytállásáért 1942-ben Magyarország főméltóságú kormányzója által alapított „Nemzetvédelmi kereszt” kitüntetésben részesült. A Pripjaty mocsárvidékén ádáz harcokban volt része több ezer magyar katonatársával együtt. A harcok folyamán közelben robbanó bomba hatásától légnyomásos sérülést szenvedett. A szovjetek előrenyomulásával párhuzamosan a Büdszentmihályon élő feleségét és két serdülő lányát – ismerve az orosz katonák mentalitását – Sopronbárfalvára menekítette. Felesége a soproni óvodában dolgozott ebben az időben, majd Bajorországba Zweckstettbe menekültek. Gombás András főhadnagy a visszavonuló csapattal Ausztria területén esett angol-amerikai hadifogságba, ahonnan 1945. november közepén került haza. Hazaérkezése után 8 napon belül ismét felvette a munkát a református elemi iskolában.

1947-ben koholt vádak alapján letartóztatták. A Szabolcs megyei népbíróság népellenes

(nem volt hajlandó semmilyen pártba belépni, s kommunista ellenességet fogtak rá) kijelentései miatt hat hónapi börtönbüntetésre ítélte, másodfokon a debreceni népbíróság azonban a népellenes büntett címén emelt vád alól az 1948-ban bizonyíték hiányában felmentette.

Az államosított általános iskolában az igazgató csak az első osztályosokat bízta rá, mert „a kicsi gyerekeknél nem csinálhat politikai problémákat.” Az Érpatakra való áthelyezését nem fogadta el. A személye körül kialakult huzavona a családot is megviselte.

Ilona lánya, Balogh Lászlóné a Szentmihály napszamosa című életrajzi könyvben így nyilatkozott: „Az iskolánk államosítása után 1949. augusztus 20-án nagy ünnepség volt. Laci bácsi (Hankó) erre az alkalomra betanította velünk a Sztálin kantátát. A szót én énekeltem. Éneklés közben szétnéztem a hallgatóságon, s köztük láttam pártunk nagyjait. Hirtelen átfutott rajtam, hogy az én apámat ezek börtönözték be, s ebben a pillanatban elment a hangom, nem tudtam tovább folytatni. Albert Erzsike (Albert Béla szemész prof. testvére) állt mellettem, aki feltalálta magát, s néhány ütem kihagyása után folytatta. Így menekültünk meg a leégéstől.”

Tímarra való áthelyezéséig a **büdszentmihályi (büdi) II. sz. Általános Iskolában** tanított. A tímári iskola igazgatója 1950 májusában írt levelében közölte, hogy „Gombás András augusztus 10-én jelentkezett ugyan, de nem tanított, mert betegszabadságon volt.” Az áthelyezést ugyan tudomásul vette, de a munkahelyet nem foglalta el, még ebben az évben megromlott idegállapota és a háborúban szerzett légnyomásos sérülése miatt nyugdíjazták.

Nyugdíjas éveiben sem maradt tétlen. Családjával zöldséget termeltek, piacoltak, a tanító úr méhészkedett, esténként pedig a helyi MTH-ban az Aranykalászos Gazdatanfolyamon oktatott (1950–53), majd a Tiszavasvári Gépállomás anyagkönyvelője, bérelszámolója volt. Az ötvenes évek közepétől újra a Tiszavasvári II. sz. iskola tanítója lett.

1956. október végén bekövetkezett események során a közóhajnak engedve vállalta el az új feladatát. A Községi Forradalmi Tanács tekintettel rátermettségére a nemzetőrség parancsnoki teendőivel bízta meg, melynek szervezé-

séhez örömmel azonnal hozzáfogott. Általában katonaviselt, fegyverforgató embereket alkalmazott nemzetőrnek. Volt köztük csendőr, rendőr, csapattestüktől elszakadt katona, még államvédelmis határőr (zöld ÁVÓ-s) is. Céljuk a rend fenntartására, a közvagyon megóvására, a középületek őrzésére és a felelőtlen emberek megfékezésére irányult. A forradalom idején nem is történt a községben különösebb atrocitás. A Szabolcs-Szatmár megyei Tanács Művelődési Osztálya 1957. május 31-én lefolytatta ellene a fegyelmi tárgyalást. A felvett jegyzőkönyvekben a tanúk a következőket vallották: „*Gazdag Lajos*, a Tiszavasvári MSZMP titkára kijelentette, hogy valamikor leventéje volt nevezettnek, sőt meg is verte őt, mégis azt állítja, hogy szerencsés dolognak tartotta, hogy abban a beosztásban Gombás és nem más volt. Véleménye szerint Gombás működése és személyi hatása révén volt biztosítható a rend és elkerülhető volt nagyobb következményű anyagi és személyi atrocitás, rombolás.

Répánszky Mihály elvtárs, a helyi tanács elnökhelyettese is ugyanezeket mondja, mint *Gazdag* elvtárs. Véleménye szerint Gombás nem élt vissza, hanem inkább közérdekek biztosítására használta fel szerepkörét.

Sz. Balogh István, a volt Munka Tsz. elnökhelyettese előadja, hogy Gombás által kirendelt nemzetőr alakulatok akadályozták meg a tsz tulajdonát képező daráló, abban sok termény, valamint az állatállomány széthordását, elrablását, amit egyes elemek megkíséreltek.

Gál József, általános iskolai tanár, a tiszavasvári ált. iskola volt igazgatója, akit az ellenforradalmi események állítottak félre e beosztásából, előadta, hogy Gombás András nemzetőrökkel igyekezett biztosítani testi épségét, mikor ő védelmet kért. Ő helyteleníti Gombás munkába állását, s szerinte, ha Lénártot és Szabót (ők is pedagógusok voltak – a szerk.) elbocsátották hasonló tevékenységért, akkor Gombás sem érdemel nevelői állást.”

Tehát a nagyrészt pozitív tanúvallomások ellenére állásából azonnali hatállyal elbocsátották, sőt 1957. augusztus 1-jén letartóztatták több társával együtt, s az Alföldi Zoltán és társai perében VI. rendű vádlottként kezelték. A Nyíregyházi Megyei Bíróság 1958. február 19-én példát statuálva háromévi börtönbüntetésre ítélte, mert a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban tevékenyen részt vett. A Legfelsőbb Bíróság a

fellebbezési tárgyaláson büntetését a mellék-büntetések mellőzésével tíz hónapi börtönrre változtatta szeptember 26-án, amikor már közel 14 hónapot ült.

Börtönből történt szabadulása után kissé magába fordult, de a családjába és a munkába vetett hite átlendítette a nehézségeken. Diák korától gyűjtötte a régiségeket, állandóan jegyzetelt, különös tekintettel a parasztság népi hagyományaira, néprajzi emlékeivel, folklórájával, a paraszti életformával foglalkozott. Levéltárba és múzeumokba járt, keresett, kutatott és talált. Nyugdíjasként a nyíregyházi Jósza András Múzeum muzeológusa volt, ásatásokat vezetett, előadásokat tartott (1963–65). Közben a **Tiszavasvári** Községi Tanács határozatot hozott a múzeum megalapítására, és helyiséget biztosított. Gombás András alapítója és 1963. február 16-tól hivatalosan is tiszteletdíjas vezetője lett a **Vasvári Pál Múzeumnak**.

Ásatás közben is oktatott

1968. január 15-én a múzeumból is nyugdíjba vonult, azonban 1971-ben bekövetkezett haláláig a múzeumügynek támogatója maradt. Tiszavasvári történetének lelkes kutatója volt. Számos tudományos dolgozata jelent meg, több ízben kimagasló díjat nyert az országos néprajzi pályázatokon. 1967-ben a Magyar Néprajzi Társaságtól *Sebestyén Gyula-emlékérem*, 1968-ban a Szabolcs-Szatmár Megyei Múzeumok Igazgatóságától *Kiss Lajos-emlékérem* kitüntetésben részesült. 1970-ben *aranydiplomát* kapott. 2010-ben posztumusz nemzetőr századossá léptették elő.

Emlékére az általa alapított Vasvári Pál Múzeum Gombás András-díjat alapított a térség kutatásában és kulturális fejlesztésében elért kimagasló teljesítmények jutalmazására 2008-ban.

Születésének 110. évfordulóján emlékkiállítást rendeztek a múzeumban, és márvány emléktáblát helyeztek el az épület homlokzatán. A helyi múzeum néprajzi gyűjteményét tartalmazó emeleti részt róla nevezték el.

Főbb művei:

- *Juhtartás Szentmihályon.* (Jósa A. Múzeum Évkönyve 1960 és 1963 Nyíregyháza)
- *Bűn és bűnhődés a régi Szentmihályon.* (J. A. Múzeum Évkönyve 1961–62 Nyíregyháza)
- *Szentmihályi ólaskertek.* (J. A. Múzeum Évkönyve 1963–64 Nyíregyháza)
- *Az 1850. évi szentmihályi parasztfelkelés.* (J. A. Múzeum Évkönyve 1965–66 Nyíregyháza)
- *Lapok Tiszavasvári történetéből I. Büdszentmihály története.* (J. A. Múzeum kiadványai, sajtó alá rendezte Puskás Miklós, a könyv halála után jelent meg 1978-ban Nyíregyházán)

Kéziratai:

- *Szentmihályi lakodalom*
- *Szentmihályi viselet*
- *A dohányzás megtöretése*
- *Szentmihályi kenyér*
- *Népi állatgyógyítás Szentmihályon*
- *Ősfoglalkozások Szentmihályon*
- *Lótartás Szentmihályon*

Lánya, *Balogh Lászlóné* (Gombás Ilona) öszszegzésként elmondta: „Nagyon sokszor rendkívül nehéz helyzetet élt át a családjunk, de mindig optimistán néztünk a jövőbe, mert voltak jó emberek, mert néha szerencsénk volt, s mert az Isten is így akarta.”

Irodalom:

- Dr. Dikán Nóra: Az 1956-os forradalom utáni megtorlás Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei dokumentumai. 1/10 Tiszalöki Járás
- Hankó András: *Szentmihály napszámosa* (Tv. 2002)

- Gombás András: *Lapok Tiszavasvári történetéből I. Büdszentmihály története.* (Nyíregyháza 1978)
- Ulrich Attila: *Gombás András.* (Magyar múzeumi arcképcsarnok, Bp., 2002)

Forrás: családi iratok, okmányok, visszaemlékezések, személyes ismeretség.

*Kollégájának a gyermeke,
HANKÓ ANDRÁS nyugdíjas
Tiszavasvári*

DR. GÖRÖMBEI ANDRÁS (Polgár, 1945. február 5. – Budaörs, 2013. június 30.): irodalomtörténész, egyetemi tanár, az MTA tagja

Szülei mélyen hívő katolikus, földművelő emberek voltak, akik sokat szenvedtek az 1950-es évek kommunista diktatúrájának elnyomásától. A családot a végrehajtók több ízben zaklatták, édesapját, aki az 1956-os forradalom idején tagja volt a falu forradalmi tanácsának, többször szinte félholtra verték, és négy év börtönre ítélték. Ennek következtében Görömbei Andrást nem vették fel állami középiskolába, s így kerülhetett 1959 nyarának végén a győri bencés gimnáziumba. Itt lett magyartanára az a Bánhegyi Jób, akinek köszönhetette a magyar irodalom iránti érdeklődését és elköteleződését.

A gimnáziumi érettségi után 1963 őszén jelentkezett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar–német szakára. A felvételin az egyik KISZ-titkár ugyan az ellenforradalmár édesapát és a győri bencés múltat olvasta vádként

a fejére, azonban a bizottság elnöke, Barta János közbeavatkozása első ízben segítette meg őt egy olyan helyzetben, amikor – pályája során közel sem utoljára – a politikai hatalom megpróbálta a szakmai előrelépésben meggátolni. Az egyetemen az alapszigorlat letétele után magyar egyszakos hallgatóként a felvilágosodás és a reformkor magyar irodalmának történetéből speciális képzésben részesült. A magyar szakos tanári diplomát 1968-ban szerezte meg, és még ez év őszétől kezdett el tanítani a **hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban**. Emellett német kiegészítő szakon is sikerült megszereznie az alapszigorlatot. 1969-ben védte meg egyetemi doktori értekezését, melynek tárgya a felvilágosodás- és reformkori magyar irodalom történelemszemlélete volt.

1970-től kezdve egészen nyugdíjba vonulásáig a **debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem** oktatójaként dolgozott. Tanársegédi kinevezése is komoly nehézségekbe ütközött: az államhatalom a kinevezés előtt titokban megpróbálta besúgóként beszervezni. Görömbei András emberi tartását, bátorságát és elvűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a beszervezési kísérlet után mindazokat, akikről a rendőrszt tőle érdeklődött, személyesen értesítette a történekről. Ezt követően természetesen a politikai vezetés megpróbálta megakadályozni az egyetemi kinevezést, azonban Barta János közbelépése újra segítséget jelentett: megfenyegette a dékánt, hogy amennyiben nem érkezik meg a kinevezés, úgy az Akadémia nyilvánossága elé tárja, hogy aki nem hajlandó spicli lenni, az tanársegéd sem lehet az egyetemen.

Görömbei András 1972-ben kötött házasságot. Felesége, dr. G. Kiss Valéria Katalin a Debreceni Egyetem Kossuth Gyakorló Gimnáziumának magyar–angol szakos tanára és igazgatóhelyettese volt. Négy lányuk született, közülük kettő tanári, egy jogász diplomát szerzett, egy pedig az Iparművészeti Egyetemen végzett. Mint arra Görömbei András több interjúban, személyes vallomásában is kitért, a kiegyensúlyozott családi háttér és az otthon nyugalmat adó biztonsága nélkül nem sikerülhetett volna véghezvinni azt a töretlen mun-

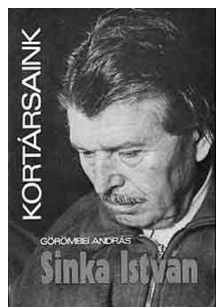
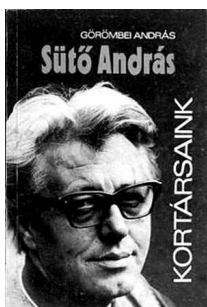
kabírást igénylő, sokrétű tudományos és közéleti munkát, amely a következő évtizedekben a nevéhez fűződött.

Irodalomszemléletét tanárai, illetve későbbi munkatársai, barátai (pl. Barta János, Czine Mihály, Kiss Ferenc, Julow Viktor, Kovács Kálmán, Imre László) formálták nagymértékben. Az általuk nyújtott inspiráció és saját tapasztalatai, meggyőződése alapján is az irodalom szerepét, jelentőségét „*létérdekűnek*” tekintette. A fogalom kettős értelemben is meghatározójává vált az irodalomról való gondolkodásának. Egyrészt szinte minden egyes írásában vallotta, hogy a jelentős irodalmi mű az emberi létezésről mutat meg valami olyat, melyet semmilyen más tapasztalat nem tud helyettesíteni. Az ily módon felfogott létértelmezés mellett az irodalmi alkotás létformálásra is képes, amennyiben az olvasó szemléletét, gondolkodását, az emberi létről alkotott elképzelését alakítani tudja. Bármilyen irodalomtörténeti témával foglalkozott is tudományos pályája során, mindig ez volt az alkotásokkal és az életművekkel kapcsolatos értékítéletének a mércéje.

Tudományos kutatásai kezdetben még a régi magyar irodalom és a felvilágosodás témaköréhez kötődtek, aztán tanárai hatása és személyes érdeklődése fokozatosan vezette őt a huszadik századi magyar irodalom vizsgálata felé. Ezen belül három fő irányvonalat lehet megkülönböztetni a tudományos életművében: a kisebbségi magyar irodalmak feltérképezése mellett a népi irodalomhoz kötődő alkotók, illetve a kortárs költők, írók műveinek a vizsgálata jelentette a fő kutatási területet.

A népi irodalom értékeire a korábbi indíttatásokat kiegészítve Barla Gyula, a debreceni Kossuth Gyakorló Gimnáziumának tanára hívta fel a figyelmét, amikor megismertette vele Sinka István akkoriban elhallgatott költészetét. Nem véletlen, hogy amikor lehetőséget kapott egy monográfia megírására a *Kortársaink* című sorozatban, akkor ezt az életművet választotta témaként. A népi irodalom iránti elköteleződés aztán töretlen maradt az egész pályáján.

A későbbi tanulmánykötetektől egyértelműen kiderül, hogy alig volt olyan jelentős alkotója a népi irodalomnak, akinek Görömbei András ne szentelt volna egy-egy (hosszabb vagy rövidebb lélegzetvételű) elemzést. Mint azt írásaiban, előadásaiban több ízben is kifejtette, a népi ideológiában példaértékűnek tekintette a korabeli mélyszegénység nyomorúságainak felmutatási szándékát, mellyel a szerzők a magyar nemzeti önismeret hiányosságait igyekeztek orvosolni. Azokat az alkotásokat becsülte nagyra, melyek a szociális érzékenységből és a közösségi felelősségérzetből fakadó etikai elköteleződést magas esztétikai színvonalon, az olvasó számára megrendítő élményt nyújtó összetettségben voltak képesek felmutatni.

A kortárs magyar irodalom tanulmányozásakor is olyan életműveket választott elemzése tárgyául, melyek ennek az elvárásnak megfeleltek. Nem véletlen, hogy olyan költők, írók alkotásait vizsgálta behatóan, akik elsősorban a népi irodalom örökségéhez kapcsolódtak, s annak értékeit igyekeztek aktualizálni a 20. század második felének magyar kulturális viszonyai közepette. Az életrajzi monográfiái pontosan leképezik érdeklődésének és kutatásának alakulását: a Sinka Istvánról írt könyvet követték a Sütő Andrásról, Nagy Lászlóról, Csoóri Sándorról és Nagy Gáspárról írott kötetek. Érdekesség, hogy e négy alkotóhoz személyes, jó barátság is fűzte, ám azt mindig fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy a monografikus feldolgozást minden esetben a szakmai érdeklődés alapozta meg. A személyes kapcsolatok, barátságok is éppen az írásműveknek szentelt kutatói figyelem nyomán alakultak ki. Érdeklődését, tájékozódását

egyébként is alapvetően az határozta meg, hogy azokról írt szívesen, akiknek a munkásságát nagyra becsülte. Tudományos munkáiban olyanokról általában nem nyilatkozott, akiknek az alkotásait ne tartotta volna sokra, épp ezért önmagában a bíráló kedvéért soha nem írt értékelést azokról, akiknek a művei az ízléséhez kevésbé álltak közel. Az említett monográfiákra jellemző írás- és szemléletmód más szempontból is sokat elárul Görömbei András tudós mentalitásáról: egyrészt a hosszadalmas életrajzi ismertető helyett a művek bemutatása és értelmezése kerül előtérbe, másrészt a tudományos felkészültség és tájékozottság nem nélkülözi a személyes érintettség, a témához való kötődés érvényesítését sem. Ebből fakad, hogy ezek a könyvek egy-egy törekednek tudományos igényességre és olyan élményszerű beszámolóra, mely az olvasót is igyekszik az alkotás kiváltotta esztétikai hatás részesévé tenni.

Görömbei András irodalomtudósi munkásságában talán a leginkább iskolateremtő szerepet a határon túli magyar irodalom kutatása tölthette be. A kisebbségi magyar irodalom problémájára is Barla Gyula (arcképvázlata 2002-ben jelent meg a *Pedagógusok arcképcsarnokában* – a szerk.) hívta fel a figyelmét, akitől harmadéves egyetemistaként kapta azt a feladatot, hogy tartson előadást egy szakköri alkalmon a csehszlovákiai magyar irodalomról. Ekkor ismerte fel azt, hogy az anyaországi olvasóknak szinte semmilyen információjuk nincs sem arról a helyzetről, amely a kisebbségbe szorult magyarság mindennapjait jellemzi, sem arról a sokszínű kultúráról, amelyet ezek a közösségek az elmúlt évtizedekben megteremtettek. Az is nyilvánvalóvá lett számára, hogy a határon túli magyar kultúráról írni, beszélni nem egyszerűen irodalmi szövegek vizsgálatáról szól, hanem olyan kötelességet jelent, mely a kultúrájában, sorsában fenyegetett kisebbségi magyar közösségek mindennapos létének a megismerését és megismertetését tűzi ki célul. Kandidátusi értekezését – melynek témavezetője Czine Mihály volt – a csehszlovákiai magyar irodalom történetéről írta, ami könyv formátumban csak 1982-ben jelenhetett meg. A nagyszámú tanulmányok sora mellett a

későbbiekben még további két kötetben rendszerezte a kisebbségi irodalommal kapcsolatos ismereteket: Bertha Zoltánnal közösen írta meg *A hetvenes évek romániai magyar irodalma* című munkáját, majd napvilágot látott a számos újrakiadást megélt összegző irodalomtörténete *Napjaink kisebbségi magyar irodalma* címmel. A határon túli magyar irodalmat akkoriban nagyon kevés irodalomtörténész kutatta (nem véletlen, hogy Görömbei András műveinek megjelenését is rendre megakadályozta, de legalábbis késleltette a korabeli cenzúra), így kijelenthető, hogy munkássága ezen a téren úttörő jelentőségű volt. Hatását mutatja, hogy az évtizedek folyamán fokozatosan kialakult egy egyre szélesedő munkatársi, tanítványi kör, mely mind a mai napig igyekszik tovább folytatni azokat a kutatásokat, melyeket ő kezdeményezett.

Görömbei András azonban nemcsak kutatóként, hanem oktatóként is jelentős szerepet töltött be a Debreceni Egyetemen. Az irodalomtudósi munka mellett ugyanolyan fontosnak tartotta, hogy az irodalmi alkotásokról nyert felismeréseit, illetve az irodalompolitika vagy épp az irodalmi „divatok” miatt feledésre ítélt életműveket megismertesse a hallgatósággal. Előadásai mindig világos, tiszta logikával építette fel a vázolt téma gondolatmenetét, s folyamatosan arra törekedett, hogy a lehető legérthetőbben közvetítse a bonyolultabb irodalomtörténeti vagy -elméleti problémákat is. Mintaértékű volt az, ahogyan jegyzeteket mellőzve, másfél órán keresztül képes volt úgy beszélni hallgatóságának, hogy egyetlen nyelvi hiba nélkül, szinte nyomdakész formában fogalmazta meg a mondanivalóját. Nem véletlen, hogy hallgatói szavazatok alapján ötször választották meg a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának legnépszerűbb oktatójává. Iskolateremtő hatását mutatja az is, hogy témavezetőként harmincnál több doktorandusz tudományos pályakezdését segítette, akiknek többsége disszertációját könyv formátumban is megjelentette. Oktatóként különösen példaértékű volt, hogy bár jól körülhatárolt és következetesen képviselt értékrendnek megfelelően választotta ki az irodalmi vizsgálat tárgyait, ám ennek elle-

nére képes volt elfogadó és megértő lenni olyan irányzatokkal, ízlésvilágokkal szemben is, amelyeket kissé idegennek érzett saját személyiségétől. Ennek köszönhető, hogy tanárként, témavezetőként tanítványai számára teljes gondolati szabadságot biztosított, arra biztatva őket, hogy szabadon formálják ízlésüket és irodalomszemléletüket. Inspiráló volt, hogy a hallgatók munkájában mindig az értékelhetőt, az elismerésre érdemes teljesítményt kereste és emelte ki, és nem az elkövetett szakmai hibákat róta fel nekik.

Az irodalomkutatás és az oktatás mellett Görömbei András – főleg az 1990-es évektől, amikortól az állami kultúrpolitika már nem sújtotta retorziókkal – számos olyan egyetemi és közéleti feladatot is vállalt, mellyel az irodalom és az irodalomtudomány szerepének erősítéséhez és az összmagyarság kulturális összefogásához igyekezett hozzájárulni. Az egyetemen tanszékvezetői, intézetigazgatói és rektorhelyettesi pozíciót töltött be, választmányi tagja volt a Magyar Írók Szövetségének, alelnöke a Nemzetközi Magyarástudományi Társaságnak, elnöke az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottságának és a Nagy Gáspár Alapítványnak, illetve 1992–2013 között főszerkesztő-helyettese a *Hitel* című irodalmi folyóiratnak (hogy csak a legfontosabbakat említsük). Széles körű irodalmi és közéleti munkásságát negyvennél is több díjjal és kitüntetéssel jutalmazták: többek között *Csokonai*-, *József Attila*- és *Kossuth-díjat* vehetett át, illetve *Polgár* és *Debrecen városa* is *díszpolgári címet* adományozott neki. A tisztségeket nem hatalmi pozíciónak vagy a személyes ambíció kiteljesedésének, hanem a másokért munkálkodó kötelességteljesítés lehetőségének tekintette, a díjaknak pedig nem tulajdonított túl nagy jelentőséget.

Bármilyen feladatot végzett is, munkáját alapvetően meghatározta az a személyiségét jellemző kettősség, ami érdekes módon csöppet sem tekinthető ellentmondásosnak. Egyfelől csöndes, a heves érzelmi megnyilvánulásoktól mentes, visszafogott egyéniség volt, másfelől viszont nagyon következetesen és rendíthetetlen szilárdsággal képviselt számára fontos ügyeket. Mindig áradt belőle a megfontolt

nyugalom, és valami olyan bölcs derű, amelylyel állandóan képes volt a legnagyobb kihívások és próbák közt is az élet jó oldalát meglátni. Másrészt viszont szilárd és határozott erkölcsi kiállással végezte a vállalt feladatokat, s ha úgy adódott, és szükségesnek ítélte, nem menekült el a konfliktusok elől sem (bár a konfrontáció alapvetően idegen volt szellemiségétől).

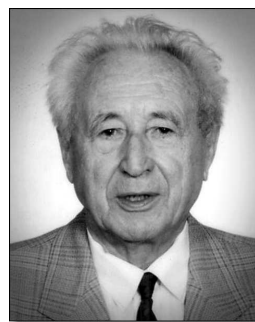
Mint azt egy vele készített interjúban kifejtette, számára a magyar irodalom tanulmányozása a szellemi kiteljesedés lehetőségét és örömét jelentette: *„A magyar tanár és az irodalomtörténész gazdag ember. Benne (...) az egymástól látszólag idegen világok együtt élnek. Lehetséges, hogy az egyik mű a ráismerés, a másik pedig a felismerés örömeivel ajándékozza meg. Mindkét örömet a minőség adja.”*

Ez a szellemiség pedig nemcsak a későbbi generációk kutatóinak érdeklődését és világképét határozta meg, hanem annak a sok-sok egykori egyetemi tanítványnak az irodalomról vallott nézeteit is, akik a kulturális élet legkülönbözőbb színterein tevékenykedve – tanárként, könyvtárosként, folyóirat-szerkesztőként – mai napig is szívesen emlékeznek vissza egykori professzoruk szemléletformáló egyéniségére.

*Tanítványa, munkatársa,
BARANYAI NORBERT egyetemi tanársegéd
Debrecen*

GRÁBICS FRIGYES (Győr, 1924. július 28. – Győr, 2005. december 24.): tanár, diákotthon-vezető, igazgatóhelyettes, könyvtáros

Édesapja, idősebb Grábics Frigyes szabómester volt. Elődei atyai és anyai ágon iparosok és katolikusok voltak.

Édesapja nemcsak önmaga, de a családja, gyermekei elé is magas követelményeket támasztott, szigorúan nevelte őket, igyekezett biztosítani a feltételeket, hogy az élet minden területén megfeleljenek. Könyvtárában a szakmai és egyházi könyvek mellett a szépirodalmi alkotások is megtalálhatók voltak, ezeket a gyerekeknek el is kellett olvasniuk, a jelentősebb verseket pedig megtanulniuk. Édesanyja, Végh Ilona szerényen, a háttérben biztosította a nyugodt hátszínét a családnak.

A kisfiút 1930-ban beírták a Győr-újvárosi Római Katolikus Elemi Fiú- és Leányiskolába. 1935-től a győri Szt. Benedek rendi Czuczor Gergely Katolikus Gimnáziumba járt. 1943-ban érettségizett.

Érdeklődésének megfelelően rendes hallgatóként került a budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára, ahol a magyar és a történelem szaktárgyakat választotta. Egyetemi éve alatt a pesti Szent Imre Kollégium lakója lett. A kollégiumban nívós szellemi élet folyt. Rendszeresen kollégiumi esteket rendeztek, ahol a fiatal Grábics Frigyes egyetemista szerzőként és rendezőként vett részt. Érdeklődése a múzeumok témakörére is kiterjedt. Közeli kapcsolatban állt dr. Jenei Ferenc és dr. Mithay Sándor muzeológusokkal. A fiatalember szép jövő előtt állt.

Az egyetemi évek tevékeny munkájába azonban beleszólt a háború.

„1944-ben ősszel az egyetemet bezárták, ismét Győrbe kerültem. 1945 januárjában minden levetkőtelesnek el kellett hagynia a várost, Németországba akartak vinni bennünket. Társaim a Keleti-tengerig jutottak, én az első adódó alkalommal Sopronban maradtam, és 1945. április elején a város felszabadulása után Győrbe, majd vissza az egyetemre mentem. Családom és rokonságom egyetlen tagja sem hagyta el lakóhelyét. A felszabadulással kapcsolatos háborús események közben apám üzlete tönkrement, azóta is alkalmazott nélkül dolgozik” – írja később önéletrajzában.

1948. október 15-én rendes hallgatónak felvették a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karára. Ekkor még nem akart tanár lenni, inkább a bölcsélet, a történeti kutatások érdekelték. Az első félévet sikeresen elvégezte, ám a család tartalékai teljesen kimerültek. Két testvére szintén tanult, iskoláztatásuk költségei a család számára nagy terhet jelentettek. Így Frigyes nem folytatta tanulmányait a hittudományi karon, hanem hazajött Győrbe.

Önéletrajzában ezt írta: „Az egyetemre történt újbóli bekapcsolódásomkor az Irodalomtörténeti Intézetben könyvtárosként működtem, alap- és szakvizsgáztam. Gyakorló éveim során a budapesti Berzsényi Dániel Gimnáziumban és a Szende Pál Közgazdasági Gimnáziumban tanítottam, s igazában itt jöttem rá a tanári munka fontosságára és szépségére. Szakmai tudásomat az 1867 utáni magyar sajtó vizsgálatával készülök továbbfejleszteni. Külön feladat még gyér természettudományos ismereteim bővítése. (...) Képesítővizsgám után 1950 júliusában mint kezdő tanárt a **Veszprémi Építőipari Technikumba** helyeztek. Részt vettem az iskola megszervezésében és elindításában. Igen megszerettem ezt az intézményt, és tudtam, hogy erős elméleti beállítottságom mellett szükségem van az iskola nyújtotta gyakorlatiasságra is. Az első évben a magyar nyelven kívül az építőipari technikummal együtt működő **Vegyipari Technikumban** tanítottam munkaegészségtant, természetrajzot, történelmet is, és mint óraadó tanár oktat-

tam a **veszprémi tanítóképzőben** is. (...) A tanév végén a tanulókkal Inotán termelési gyakorlaton vettem részt. Itt kaptam a megbízást, hogy az iskola **sümegei** áttelepítését megbízott igazgatóként bonyolítsam le. Mikor ez megtörtént, a **diákkotthon** vezetője lettem. Sok nehézséggel indultunk, viszont a befektetett komoly munka eredménnyel is járt, és bőségesen megtérült pedagógiai tapasztalatban.

Észrevettem azt is, hogy a magyarral és a történelemmel szemben a fél-műszaki és műszaki tárgyaknak sokkal nagyobb a súlya az iskolában, ezért ragadtam meg az alkalmat, és bekapcsolódtam az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Természettudományi Karán induló matematikai levelező oktatásba. Nagy kedvvel fogtam hozzá, és az eddigi négy vizsgám közül három jeles.”

Ugyanerről az időszakról a Veszprémi Tanács személyzeti osztályának csoportvezetője, **Németh István** írta: „Mint diákkotthoni nevelőtanár a veszprémi építőipari technikumnál igen eredményes munkát végzett, és munkája alapján bíztuk meg a sümegei diákkotthon vezetésével. Az előző tanévben nehéz körülmények között kellett munkáját végeznie. A tárgyi feltételek nem voltak biztosítottak sem a diákkotthonnál, sem a tanulóifjúság körében. (...) Egy félévig az építőipari technikumnak is igazgatója volt. A nehézségek ellenére fáradhatatlanul dolgozott. Jó pedagógiai felkészültséggel, szaktudással jó közösséget alakított ki a diákkotthonban. Állandóan képezte magát. 1952 őszén matematika szakos tanári átképzésre jelentkezett. (...) Eddigi munkája alapján diákkotthonvezetőnek továbbra is javasoljuk.”

Az 1950-es évek hangulatát jellemzi a *munkahelyi pártvezetők* véleménye tanáraikról. Grábics Frigyes munkájáról a következő értékelés készült: „A tanulókkal – főleg a technikumi tanulókkal – szemben kifejezett rokonszenve nyilvánult meg. A fölmerülő problémákat, sőt a napi munka jó részét is igyekezett maga megoldani. Keményen kiállt az ellen az általános sümegei szokás ellen, hogy mindenfajta társadalmi munkára a legkönnyebben elérhető és legjobban kéznél lévő kollégistákat vegyék igénybe; harcolt az ellen a sümegei elképzelés ellen, hogy előbbre való a társadalmi munka, és csak utána jön a tanulás. Bátran vállalta ezért a helyi szervek részéről megnyilvánuló népszerűtlenséget. Mint iskolai nevelő az első osztályokban a matematikát tanította. Óráira gon-

dosan felkészült, azokat jól el tudta látni. Mind a számonkérésben, mind a továbbhaladásban arányos időbeosztással dolgozott. Igyekezett a való életből vett helyes gyakorlati példákkal élvezetessé, a tanulók számára hozzáférhetővé tenni a tananyagot, gyakran alkalmazott építőipari vonatkozású matematikai példákat. Az építőipari szaklapokat, szakkönyveket tanulmányozta, ismerkedett az építőiparral. Hivatását szereti, szorgalmas, és fáradhatatlanul dolgozik. Jó munkaerő.”

Orosz Lajos tanítvány – akire a legbüszkébb volt, és akivel később igaz barátok lettek – így emlékszik erre az időszakra: „Állami gondozotként kerültem Veszprémbe, az országban akkor induló négy építőipari technikum egyikébe. Az intézmény a vegyipari technikumban működött önálló iskolaként. Grábics Frigyes az iskolával együtt kezdte tanári pályáját. Nekünk irodalmat tanított. Minden órája élmény volt. A kollégiumban pedig nevelőtanárként dolgozott. 1951-ben az iskolát Sümegre, az ott már régi hagyományokkal működő gimnáziumba helyezték azzal a szándékkal, hogy a gimnázium visszafejlesztése után az építőipari technikum lép annak helyébe. Sem a hangulat, sem a technikai feltételek nem voltak megfelelőek. Egy iskola volt két igazgatóval, közös tanári karral, egy kollégiummal. A Veszprémből átkerült diákok szinte mind kollégiumban laktak, hiszen nem Sümeg környékéről iskolázták be őket. A kollégium épületének a barokk püspöki palotát jelölték ki. Az épület lepusztult állapotban volt, fél év alatt helyre kellett állítani. Ma sem értem, hogy tudta ezt Frigyes kezdő tanárként, gyakorlati tapasztalatok nélkül megoldani. Azt azonban biztosan tudom, hogy tőle mindent elfogadtunk, a diákok felsorakoztak mögé. Jó kollégiumi közösség alakult ki. Színdarabokat rendezett, pl. Mikszáth *A Noszty fiú esete Tóth Marival* c. regény drámaadaptációját. A jelmezeket a legkülönbözőbb helyekről szereztük be, előadásainkkal jártuk a környező falvakat. A város művelődési házában is rendszeresen fellépett a kollégiumi »társulat«. A tanár úr részt vett a helyi ismeretterjesztő munkában. Irodalmi tárgyú előadásokkal – pl. Móricz Zsigmond, valamint Csehov írói munkássága – szélesítette műveltségünket. Mindezt szívvel-lélekkel tette. A kollégiumban a legtöbb diák matematikából szorult korrepetálásra. Hogy jobban tudjon segíteni, beiratkozott az egyetem matematika tanári szakára. Emberi tartását, méltóságát az akkori politikai helyzetben is megőrizte, a szabályokat megtartotta, az előírásokat végrehajtotta, de szavak nélkül is mindenki tudta, ő hívó ember, mások az erkölcsi normái. Vacsora után mindig kötelező volt énekelni. Ha rákerült a

választás sora, soha nem mozgalmi dalt, hanem mindig magyar népdalt énekelt. Édesapja 1950-ben belépett a férfiszabó szövetkezetbe, ám ez a család anyagi helyzetén nem sokat változtatott. Mindkét testvére budapesti egyetemen tanult, őket havi rendszerességgel anyagilag támogatta. Ha ideje engedte, Győrbe ment, hogy a nehezebb fizikai munkában segítse szüleit, például a téli tüzelőt ő készítette elő. (...) Soha nem felejttem el: egy havas, hideg téli éjszaka az állomásról a kollégiumba vezető úton elvesztette aranykeretes szemüvegét. Éjszaka a nagy hideg és hó ellenére az egész csapat kereste a szemüveget. Büszké és boldogok voltunk, amikor megtaláltuk. Érettségink évében az osztályunkból 17 tanulót vettek fel az egyetemre abban az időben, amikor az ország más technikumból egyet vagy kettőt. Ekkor már Győrben tanított. Mindannyiunk életének meghatározó tanár-egyéniisége volt.”

Az 1951–1952. tanévben Tapolcán – szervezetenként Sümeghez tartozva – két gimnáziumi osztály indult, ahonnan a sümegi iskolába küldtek egy pályakezdő kolléganőt, hogy gyűjtse be a tanulók iratait. Éppen ezen fáradozott az igazgatóhelyettesi irodájában, amikor Grábics Frigyes – mit sem törődve az irodában lévő idegennel – leült az asztalához, és tette a dolgát. A belépő igazgató mutatta be neki a hölgyet, Soós Évát, a tapolcai iskola frissen kinevezett pedagógusát. Grábics felpattant, és röstellkedve kért elnézést: „*diáknak néztem, szeretném ezt a tévedésem a későbbiekben jóvátenni.*” Ezt a pillanatot később is gyakran felidézte, és némi iróniával mindig hozzátette: „*azóta is ezt teszem jóvá.*” Ez a találkozás meghatározó volt életében, egyre többet járt át Tapolcára, egyre több közös program szerveződött a két város diákjai között. 1953. április 21-én a pedagógusok továbbképzési napon vettek részt Veszprémbe, menyasszonyával ezt az alkalmat használták ki, hogy két, szinte teljesen ismeretlen tanú jelenlétében polgári házasságot kössenek. Visszafelé utaztukban a vonaton – egyikük Tapolcára, másikuk Sümegre igyekezett – egy kíváncsi kolléga megjegyezte: sokat látják őket egymás társaságában. „Mikor fognak összeházasodni?” – kérdezte. „Éppen onnan jövünk” – hangzott a meglepő válasz. A polgári esküvőre azért volt szükség, mert közös jövőjüket Győrben tervezték. 1953. július 20-

án a győri székesegyházban családjuk körében egyházi szertartással is házasságot kötöttek. A fiatal férjet a Veszprém Megyei Tanács július elsejével felmentette a munkavégzés alól, és Győrbe helyezte át.

1953 szeptemberétől Grábics Frigyes a **győri Hild József Építőipari Technikum** tanára, majd igazgatóhelyettese lett. Néhány év elteltével egy iskolai munkájáról készült *értékelésben* ez olvasható: „Igazgatóhelyettesi feladatainak adminisztrációs részét lelkiismeretesen, szorgalmasan végezte. (...) Tanítási munkája jó. Órai színvonalasak, tanítványai jó tárgyi felkészültségűek, érdeklődnek tárgya iránt. Pedagógiai munkája eredményes. Jó szervezőkészséggel rendelkezik. 1956. augusztus hó 15-i hatállyal helyezték át a Győr Megyei Tanács VB. Oktatási Osztályának hatáskörébe.”

Győri tanítványa, *Molnár Pál* így emlékezett vissza Grábics Frigyes iskolai munkájára: „A tanár úr született pedagógus volt. Soha nem érezte velünk hatalmas szellemi fölényét. Nem játszotta a mindentudás kútfőjének szerepét, hanem szeretettel vezetett be minket az irodalom tantárgy rejtjeibe. Az akkori tanterv elvárásainak persze eleget kellett tennie, de a magyar szerzők más arcát is felvillantotta előttünk. Harmadik osztályos koromban matematikát tanított nekünk. Amikor megkérdeztük tőle, hogy magyar szakos tanár létére hogy-hogy ezt a tantárgyat oktatja, szellemesen azt válaszolta: *a matematika az irodalom legjobb kiegészítő sportja*. A tanár úr nagyon szerette a labdarúgást, több alkalommal játékosként vett részt a Rába-parti Betka-réten lejátszott mérkőzéseinken. Szomorúan tapasztaltuk, hogy 1956 nyarán elhagyta az iskolát, és a megyei könyvtár munkatársa lett. Kiemelkedően nagy tudású, elkötelezett pedagógus volt. Szilárd meggyőződésem, hogy egy jobb világban egyetemi katedrát kapott volna.”

A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban kölcsönzési csoportvezetői beosztást látott el. 1954-től aktív munkát vállalt a Magyar Írók Szövetsége Győri Csoportjában. A szövetség tagjai rész vettek az 1956-os forradalom előkészítésében, alapelvük az önálló nemzeti politika megvalósítása volt. Támogatták a Nagy Imre nevével fémjelzett reformokat. A győri csoport irányításában Szigethy Attilát is ott találjuk. 1957 januárjában a Magyar Írók Szövetségét azzal az indokkal oszlatták fel, hogy nyíltan szembehelyezkedtek a Magyar

Népköztársaság érdekeivel. Több tagját börtönbüntetésre ítélték. Grábics Frigyes is a gyanús közreműködők közé tartozott. Jogerősen el is ítélték nyolc hónapi börtönbüntetésre. 1957. december 8-án szabadult. Magántanításból élt kb. másfél évig. Protekcióval a Győri Hűtőházban éjjeliőrként tudott elhelyezkedni, közben beiratkozott az élelmiszeripari technikumba.

A Győri Hűtőházban nemcsak a ranglétrát járta végig, hanem alakította a kulturális életet is: közönségtalálkozókat, brigádersenyeket, vetélkedőket szervezett, az országos megmérettetéseknek aktív és eredményes résztvevője volt. Üzemi újságot szerkesztett, megtanította az udvart söprögető analfabéta fiút írni-olvasni.

A középiskolás korosztálytól sem szakadt el. Felesége a győri Rejtő Sándor Textilipari Technikum irodalomtanára volt, az ő munkájába kapcsolódott be. Gyakran tartott előadásokat, és szívesen vett részt a Budapesten szerveződött Győr Barátai Körének lelkes csapmunkájában.

Az 1955-ben végzett építőipari technikusok találkozójának néhány tagjával (1995)

A társaság alapítója és fáradhatatlan motorja, *dr. Jordán László* sorai tömören foglalják össze életútjának esszenciáját: „Amíg a katedrán lehetett, tanárként nemcsak a szellemi értékek, a tudás közvetítője volt, hanem a lélek nemesítője is. Az emberi méltóságot alapozó, egymást megértő karitatív életszemléletét, életvitelét, a nemzetfenntartó magyarságtudatot is igyekezett beoltani tanítványai lelkébe. Szellemi erejét nem törte meg a politikai üldöztetés, méltósággal viselte el az igaztalan, jogtipró szellemi-anyagi megpróbáltatásokat, súlyos hátrányokat. Nemes lelkiségének tanúsága, hogy

mindezt soha nem róta fel szeretett városának, Győrnek.”

Közéleti munkája egyre sokrétűbbé vált. Tagja volt a Győri Bencések Diákszövetségének és a Győri Utcanevek Bizottságának.

Pályája folyamán gazdag helytörténeti alkotó munkát végzett. Kutatásainak témakörei főként Győr város művelődéstörténetének, színházi életének, neves épületeinek, híres személyeinek feltárására irányultak. A „Győri beszélő házak” sorozatban híres győri épületeket mutatott be. Helyismereti írásaiban iskolatörténetek, győri utcanevekről szóló ismertető, éneklő ifjúsági mozgalommal kapcsolatos közlések is találhatók. Számos munkájával szerepelt a megyei honismereti pályázatokon, gazdag kéziratos anyagát a megyei könyvtár őrzi.

Publikációi az *Arrabona*, a *Győri Tanulmányok*, a *Hogyan?*, a *Műhely* és az *Életünk* című folyóiratokban jelentek meg. Gyakran lehetett olvasni írásait a *Kisalföld* című megyei napilapban, szívesen látott vendég volt a helyi rádióban és televízióban is.

Kisalföldi kerekasztal beszélgetés – dr. Unti Mária, dr. Kőrös Erzsébet, Grábics Frigyes (1990)

Önálló könyve jelent meg „*Győr, Moson, Sopron Vármegyék és Győr-Sopron megye Tűzoltóságainak története 1988-ig*” címmel.

A *Győr-Sopron megyeiek emlékeznek az 1956-os forradalomra*, az 1956-os forradalom és szabadságharc 35. évfordulójára megjelent könyv társszerzője volt. Kiemelkedő munkát végzett a Győri életrajzi lexikon létrehozásában, a könyv egyik szerkesztője, a szerkesztőbizottság tagja volt.

Kitüntetései:

- * 1956-os Emlékérem (1991)
 - * PRO URBE GYŐR DÍJ (1993)
 - * Győr Megyei Jogú Város Ezüst Emlékérme (2004)
 - * Hűtőgyári munkája elismeréseként megkapta a Magyar Hűtőipar Kiváló Dolgozója és az Élelmiszeripar Kiváló Dolgozója kitüntítéseket.
- Egyéb elismerések:
- * Első helyezés a Szülőföldünk Győr-Sopron megyei honismereti pályázaton (1994)
 - * Szigethy Attila-emlékérem (1996)
 - * Ráth Mátyás-emlékérem (1999)
 - * 1956-os posztumusz emlékplakett (2006)

„Győzi-e majd valaki följegyezni s megőrizni, amivel megajándékoztál bennünket? Amennyiben ahol vagy, csöndesen arról beszélsz, tollal szolgálsz az imádott várost, mondd, lakói tovább szeretik, tudnak a nyelvén, ismerik múltját, hogy a helyüket tisztábban láthassák, és bizonyára szívük szerint való lesz Győr szép otthon. Az biztos: élőknek fénylő, holtaknak élő maradsz” – írja *Joó József*.

Dr. Jordán László, a Győr Barátainak Köre elnöke, 2013 szeptemberében „Győr Megyei Jogú Város Díszpolgára” kitüntető cím adományozására javasolta Grábics Frigyes.

A Szigethy Attila Társaság Tihanyi László vezetésével minden év október 25-én megkoszorúzza nyughelyét.

Forrás: A részletesen kidolgozott pedagógusarckép 2014-ben, a „*Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében*” című emlékkönyvsorozat ötödik kötetében jelent meg. A könyv kiadója az „Emelj fel, emléki!” Alapítvány (9029 Győr, Gát u. 13.)

Lánya,
GRÁBICS ÉVA tanár
Győr

GRÁBICS FRIGYESNÉ Soós Éva (Gyula, 1929. június 26. – Győr, 2011. március 4.): magyar–történelem szakos középiskolai tanár

Édesapja, Soós Ödön, nyugalmazott katonai számvevő altiszt az első világháború után hosszú ideig orosz hadifogságban volt, onnan hazatérve sütőüzemi raktárosként dolgozott. Édesanyja, Csiszka Etelka öt gyermeknek adott életet, ám csak kettő érte meg az ifjúkora. Talán ezért is igyekezett gyermekei testi és szellemi fejlődéséhez minél jobb körülményeket biztosítani. A család Gyula városa mellett tanyát vásárolt. Ott töltötték a nyarakat. Élelmüket megtermelték, illetve a szomszédos tanyákról szereztek be egy-egy családi kerékpártúra alkalmával.

Soós Éva a négy elemi osztályt a gyulai belvárosi római katolikus iskolában járta, majd felvették –1943-ban– a Gyulai Római Katolikus Karácsony János Gimnáziumba magántanulónaként az ötödik osztályba.

A következő visszaemlékezést egykori diákként a gimnázium fennállásának 100. évfordulójára készítette: „A lányok a gimnáziumban csak magántanulónaként tanulhattak. A lányokat nem feleltették, év végén minden tárgyból vizsgáznuk kellett. Okos szigorral oktatták és nevelték őket. Az intézet szabályzata, a házirend a magántanulókra is érvényes volt. Tanáraink egész életre szólóan meghatározták erkölcsi tartásunkat. Nagyon fontos volt számunkra mindaz, amit a hittanórákon tanultunk. (...) A család 1944-ben a bevonuló orosz csapatok elől Budapestre menekült. Édesapám a városban maradt, s nem is jöhetett utánunk, mivel az orosz katonák közben

elfoglalták a várost. 1945. február 8-án térünk vissza édesanyámmal és hatéves öcsémmel együtt. A régi iskolaépület sebesültkórházzá alakult, a hatodik osztályt nem is tudtuk ott elkezdni. Különböző helyeken tanultunk. Két osztálytársunk tragikus halála kitörölhetetlen trauma maradt számunkra. A hetedik osztályban emlékezetem szerint létszámunk ötvenre nőtt. Ennyien is érettségiztünk, ebből tizenegyen kitüntetéssel. Az érettségi vizsgán megnyilvánuló humánus méltó befejezése volt tanáraink oktató-nevelő munkájának. Személy szerint is külön hálával gondolok Szerdahelyi tanár úrra, aki Egy tanár munkája c. könyv átadásakor meggyőződött arról, hogy egyetemre menjek. Érettségi eredményem alapján felvételt nyertem a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsész Karára magyar–francia szakra. A háború utáni súlyos gondokkal terhelt években váltunk felnőtté. A tudás megszerzése – szinte egymással versengve – legfontosabb célkitűzésünké vált. Jóságos, bölcs tanáraink felkészítettek bennünket a nehézségek vállalására is: megőrizni emberi méltóságunkat minden körülmények között. Mindazt, amit kaptam egykori alma materemtől, talán Sík Sándor versrészletével tudnám legjobban megfogalmazni: »Embernek lenni! / Csak embernek, semmi egyébnek, / De annak, s egésznek, épnek, / Föld-szülte földnek / És Isten lehelte szépnek!«

Soós Éva az 1947–1948. tanévben a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar–francia szakon kezdte el tanulmányait. Kiemelkedően jó eredménnyel – egyetlen vizsgája jó, a többi jeles – végezte az első évet. A nyári szünetre hazautazva szembesült családjának nehéz anyagi helyzetével. Bár egész szünidőben napszámban dolgozott, augusztus végén levelet kellett írnia az egyetemre, melyben közölte, anyagi okok miatt nem tudja folytatni tanulmányait. Postafordultával jött a válasz: tanulmányi ösztöndíjat kap, folytassa az egyetemet. Így visszatért a kollégiumba is, de hosszú időn keresztül barátnőjével ketten ettek egy ebédet.

Már megvolt francia nyelvből az alapvizsgája, amikor 1949-ben megszűnt az egyetemen a többi „nyugati” nyelvvel együtt a francia szak

is. Választás elé került: az orosz nyelvet vagy a történelmet veszi fel második szakként. Ez utóbbit választotta, amit gyakorlatilag két év alatt kellett elvégeznie. Helyzetét nehezítette, hogy kizárták a kollégiumból, mert tüntetést szervezett a koedukált egyetemi kollégiumok ellen. 1951-ben kapta meg magyar–történelem szakos tanári diplomáját.

A tapolcai gimnázium a helyi polgárok kezdeményezésére létesült 1951-ben. Az akkori tanárhiány miatt a fiatal tanárnőt gyakorló évre a **Tapolcai Általános Gimnáziumba** helyezték. Ezzel bocsátották útjára: „Kollegina, bedobjuk a mély vízbe, vagy megtanul úszni, vagy elsüllyed.” A fiatal tanárnő első tapolcai napjait Széles Jenő szerető családjánál töltötte, de nem akart visszaélni a vendégszerettel, ezért leendő iskolájának egyik tantermében rendezkedett be. Teljesen egyedül lakott a romos épületben. Amikor az iskola szinte önerőből megkezdte a felújításokat, egy kis szobát alakítottak ki részére, később is ott lakott Tapolcán töltött éveiben.

Önéletrajzi írásában így emlékezett vissza: „Gyakorló évemet 1951–1952-ben a tapolcai gimnáziumban töltöttem, majd a pedagógiai vizsga abszolválása után jeles eredménnyel befejeztem egyetemi tanulmányaimat. A következő tanévben ismét a tapolcai gimnáziumban dolgoztam. Magyar, történelmet, légtalmi ismereteket, testnevelést rendes tanárként, orosz pedig helyettesként tanítottam. Osztályfőnök és tanulószoba-vezető voltam, oktattam még a dolgozóknál és a levelezőknél, és a TIT keretében előadásokat tartottam.”

Szabó Gyuláné Zala Márta visszaemlékezése így hangzik: „A két pedagógusra számtalan, főként az indulással kapcsolatos, de más egyéb társadalmi munka is hárult. Példaszerű kapcsolatot ápoltak a szülőkkel, városi potentátokkal, a többi iskola pedagógusaival. Munkaszeretetük, szerény, alázatosságot magatartásuk megnyerte az általuk szervezett szülői munkaközösséget, mindent elkövettek a város és az iskola programjának harmonizálásáért. A két tanár felelt az iskolai rendezvényekért. Mellettük állt a Szülői Munkaközösség, mert remek pedagógusi támogatást, irányítást kaptak. Soós Éva emberi és szakmai kvalitásaival mindig a helyzet magaslatán állt, hozzáértő és tartalmas aktivitással növelte az iskola elismertségét, jó hírét

abban a röpke két tanévben, amelyet Tapolcán töltött. A szigorú is jó érzékkel tudta alkalmazni, ha a helyzet úgy kívánta. Az iskolapadból érkező tanár megalapozta a diákok felsőoktatási tanulmányokra hivatott felkészítését, így szép számú diplomás érkezett már az első érettségi találkozóra a tanárnő meglepésére. Ez a felnőtt ifjúság a tanárainak felelősségtudatát, elhivatottságát szívta magába, és őrizte saját önálló pályafutása alatt is. Az irodalom tantárgy oktatása során az írás- és beszédképességet már az első és második osztályban magas szintre fejlesztette. (...) Szűk, kétéves tapolcai működésébe belefért egy Molière-mű színpadra állítása is. A színházi kultúra iránti érdeklődést a második évben szervezett pécsi osztálykirándulás keltette fel. Sok tanulóknak a pécsi színház jelentette az első nagyobb teátrumot, ahova szerencséje volt nézőként eljutni. Ugyanitt sajátították el a múzeumlátogatás illetmenét, néhány történelmi és művészeti gyűjtemény meglátogatása alkalmával.”

A tapolcai gimnázium
második évfolyamának tanulói között (1952/53)

A tanított osztályok érettségijénél már nem volt a tapolcai tantestület tagja, de tudta, az iskola indítása sikeresnek bizonyult.

Kedves epizód a tanárnő életében férjével való megismerkedése is. (Ennek leírása a Grábics Frigyes arcképvázlatában olvasható – a szerk.) 1953. április 21-én, egy továbbképzési napon Veszprémben összeházasodtak. 1954-ben született fiuk, Laci, 1956-ban leányuk, Éva.

„A tanév végével férjemet és vele együtt engem is kérésünkre Győrbe helyeztek át. Azóta a győri **Rejtő Sándor Fonó- és Szövőipari Technikumban** tanítok” – írja önéletrajzában.

Párkányi J. Károly az iskola igazgatója Grábics Frigyesnéről 1956-ban ezt a jellemzést írta: „Ebben az iskolában működését jó pedagógiai érzékre vallóan kezdte meg. A rábízott leányosztályt jó osztályközösséggé alakította.

Tanulói a kiváló vezetőt és irányítót látják benne, ragaszkodnak hozzá és tisztelik. A nevelőtestület kultúrfelelőse. Igen értékes, komoly munkát végzett. Minden évben gondosan összeállított terv szerint dolgozik. 1955-ben felszabadulásunk 10. évfordulóján az általa szervezett kulturális programokról a sajtó és a helyi rádió is elismerően nyilatkozott. A népművelési osztály felkérésére a győri pedagógusnapon iskolánk kultúr csoportját szerepeltették. Szaktárgyi felkészültsége jó. Óráira gondos vázlattal készül. Nevelőtestületi kollektívájába jól beilleszkedett. A szakfelügyelet, a csoportos iskolalátogatás minősítése is figyelembe véve ebben az évben eddig végzett munkája alapján a párt a szakszervezettel egyetértésben pedagógusnapi kitüntetésre javasolja.”

Az 1956-os októberi események személyesen is érintették Grábics Frigyesné tanárnőt. Erről egy későbbi önéletrajzában így írt: *„Férjem Győrött az építőipari technikum helyettes igazgatója lett, 1956 szeptemberében pedig a megyei könyvtár kölcsönzési csoportvezetője. 1954-től tagja, majd vezetőségi tagja volt a győri írócsoportnak, s mint ilyen, az ellenforradalom idején részt vett a sajtóiroda munkájában. Ezért nyolc hónapi börtönbüntetést kapott. Ezt kitöltötte, majd segédmunkát vállalt. A segédmunkásság valójában azt jelentette, hogy éjjeliőri feladatot látott el. Ezt az állást úgy kaphatta meg, hogy az iskola folyosóján tízpercben egy tanítvány odajött hozzám, és azt mondta. »Tanárnő, ha meg nem sértem, édesapám azt üzeni, most el tudná helyezni a férjét éjjeliőrként a Győri Hűtőházban.«”*

Kollégái és a felsőbb vezetés is szolidárisak voltak Grábics Frigyesnével, nem távolították el a tanári pályáról, engedték dolgozni, sőt minden munkalehetőséget megadtak, hiszen két kisgyermekéről kellett gondoskodnia. Az iskola 1957-ben megjelent jubileumi évkönyvében a neve mellett a következő funkciók szerepelnek: tanulószoba-vezető, osztályfőnök, a tanári könyvtár felelőse. Minden évben – kivéve azt a kettőt, amikor májusban gyermekei születtek – legalább egy, de inkább több osztályt érettségiztetett. Nappali tagozaton összesen nyolc osztálynak volt osztályfőnöke; rendszeresen tanított az esti és levelező tagozaton osztályfőnökként is.

Tanórán kívüli munkájáról az iskola *jubileumi évkönyvében* a következőket olvashatjuk:

„Diákjaink kutatásaiból kerültek a város kulturális múltjának anyagába Pethes Imre és Somlay Artúr győri színészeinek adatai, Borsa Antal és Gallyas Frigyes életpályájának felvázolása. A témák kitűzésében iskolán kívüli szakemberek segítségét is szívesen biztosítjuk a tanulók számára. A honismeret közkeletűbb anyagának felelevenítésére adnak alkalmat az iskolai kirándulások. A jó előre ismertes útvonal egyes állomásaira önként vállalkozó tanulók készülnek referátummal, és nem ritka alkalom, hogy egyes tanulóknak ilyenkor saját szülővárosukról van lehetőségük szólni osztálytársaik előtt. Alkalmassak ezek a kirándulások arra is, hogy kedvet keltsenek a belső turizmushoz. Gyárlátogatásaink során tanítványaink majdani munkahelyein járunk, s közben találkozunk volt diákjaikkal. Nagyon tudatosan készítjük tehát elő, főként felső-dunántúli kirándulásainkat: a szülőföld és a potenciális munkahely a legerősebb érzelmi kapcsolatot tudatosíthatja bennük. Az osztályközösségek alakításában hasznos segítség lehet az egyes osztályok névadóinak kultusza. Alkalom nyílik az osztályfőnököknek és a tanulóknak is a tananyagon túllépő, szubjektívebb megnyilatkozásokra. Az önképzőkör gyűjti össze az iskola művészeti és történelmi érdeklődésű tanulóit. Már emiatt is törekszünk témáinkat az újabb magyar irodalom és történelem köréből összeállítani. Hagyományosabb önképzőköri teendő a tanulók irodalmi és egyéb művészeti próbálkozásainak segítése, történelmi és honismereti kutatómunkájának irányítása és mindehhez az iskolán belüli és kívüli szakmai támogatás megszervezése. Eredményeinket a Helikoni és Kisfaludy Napok, valamint a Soproni Diáknapok zsűrije arany-, ezüst és bronzéremmel becsülte meg. Különösen eredményes munka folyt az önképzőkörben a versmondás, a szép magyar beszéd művelése körében. Az önképzőkör rendszeren közreműködik az iskolai megemlékezések, ünnepélyek előkészítésében. Megvitatjuk a győri színház előadásait író-olvasó találkozón, például Moldova György íróval (1981), esetenként a színészeket és a rendezőket is meghívjuk a vitákra. Vendégeink voltak Medgyesi Mária, S. Tóth József, Ágh István és Bella István.”

A műszaki szakközépiskolában körülbelül hatvan tanítványt „fertőzött meg” Grábics Frigyesné irodalomszeretettel úgy, hogy az hatással volt későbbi életükre. Tanítványai mentorálása mellett saját maga is több mint 10 éven át végzett helytörténeti kutatómun-

kát. Dolgozatai a Szülőföldünk honismereti pályázatokon értékes helyezéseket értek el. Irodalmi kutatásai során a következő témákat dolgozta fel. Ady-kultusz Győrött; Kisfaludy Károly győri emlékezete; A Győri Szabadegyetem története; Győri epizódok a finn-magyar kapcsolatok történetéből; Történetek Bácsa község életéből.

Munkáját a következő elismerések fémjelzik:

- * Dicséret a könnyűipar oktatási területén végzett kiváló tanári munkájáért (1956)
- * Társadalmi Munkával Győrért Ezüst Emlékérem (1964)
- * A Könnyűipar Kiváló Dolgozója (1965)
- * Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntető jelvény (1970)
- * Dicsérő Oklevél az ifjúsági mozgalomban végzett eredményes munkájáért (1974)
- * Kiváló munkáért kitüntető jelvény (1978)
- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1984)

Csuk Ferenc szentgotthárdi többkötetes költő, festő, helytörténész, volt tanítvány így emlékszik vissza: „Magyarból kettessel kezdtem, és negyedikre vergődtem fel az ötös jegyig. Szentgotthárdról pocsék helyesírással bocsátottak útra, és mi tagadás, otthonról hozott alapműveltségem is kevés volt. Hatan voltunk gyerekek, könyvre, olvasásra nem volt idő, sem pénz. Apám tőlünk, gyerekektől tanult magyarul, csak a nevét tanították meg leírni. Dolgozni tanultam, és ma is tisztelen, becsülöm a kétkézi nehéz munkát. A lemaradásommal tökéletesen tisztában voltam. Ballagásomra édesapám egy csokor tulipánnal jött el. Éva néni megkereste, és kérte, engedjenek el tovább tanulni. Apám elmondta, alig várják, hogy otthon pénzt keressek, és a három kisöcsém is szakmát tanulhasson. Nagyon fontos tanárom volt Éva néni és Frigyes tanár úr. Aki ugyan az iskolapadban nem tanított, de az otthonában annál többet nevelt, oktatott. Dokumentumokat nem őrzök, de annál jelentősebbek voltak azok a telefonos vagy személyes beszélgetések, amelyeknek a lenyomatai az agyamban örökre rögzödtek.”

Kerczó István előadóművész, anyakönyvvezető, rádióbemondó, az 1966-ban érettségizett tanítvány visszaemlékezése: „Óráin rend és fegyelem volt, csak a tanításra és az azzal kapcsolatos teendőkre koncentrált. Ő volt Grábics tanárnő. Rövid időn belül felismerte, hogy az átlagosnál jobban érdekel az irodalom, a vers, valamint az is, hogy valamennyi tehetségem van az előadó-művé-

szethez. A hangom adott volt, de minden versmondással, beszéddel kapcsolatos tudnivalót – így a szabatos fogalmazást, a nyelvtani szabályok pontos alkalmazását, a szövegértelmezést, a helyes hangsúlyozást – mind-mind tőle kaptam. Nyugodtan állíthatom, hogy ezek az ismeretek jelentősen hozzájárultak ahhoz, amit versmondásban és anyakönyvvezetőként, illetve rádióbemondóként később elértem. Szeretett tanítani, szerette, ismerte a magyar nyelvet, a magyar és a világirodalmat. Ezt az órákon is tapasztaltuk, de az igazi kibontakozás számára a délutáni önképzőkori foglalkozások megtartása volt. Ott nem kellett szigorúan alkalmazkodni a tantervhez, lehetett egy kicsit kalandozni, néha olyanokról is szót ejteni, amit a tananyag nem tett lehetővé a tanórákon. Ezen alkalmakkor ismertük meg az igazi Éva nénit. Az már csak ráadás volt, amikor férje, Frici bácsi is részt vett az önképzőkörökön. Csodáltuk a tudását, az irodalom iránti elkötelezettségét. Imádtuk, és nagyon élveztük, amikor szinte egymás szavába vágva magyaráztak, érveltek, próbálták átadni nekünk tudásukat, tapasztalásaikat. Nagyszerű emberek, kiváló tanárok voltak, életútjuk példaként követendő.”

Éva néni önképzőkori foglalkozást tart (1970)

Grábics Frigyesné egész életét segítette hite, kötődése Apor Vilmos püspökhöz, aki kapocs volt számára Gyula városa és Győr között. Boldog volt, amikor részt vehetett Rómában Apor Vilmos boldoggá avatási szertartásán. (Apor Vilmos, Győr püspöke Gyulán volt káplán, majd plébános.)

Bandi István iskolaigazgató ballagási beszédében a nyugdíjba vonuló Grábics Frigyesnét is köszöntötte 1984-ben: „Nemzedékekkel szeretettette meg az irodalmat, kiváló versmondókat nevelt, s a tanítványai honismereti pályázataikkal a legtöbb aranyérmet gyűjtötték iskolánknak. Az irodalmi műveltség elhivatott s fáradhatatlan munkása volt pályafutása során. Nevelő, oktató munkája, lelkes tenni akarása nemcsak a tanítványok, de a munkatársak számára is példaértékű volt. Nála senki lelkesebben nem tudott örülni egy-egy tanít-

ványa sikerének, tanítványai sikeres életútjának, s nála senki lelkesebben nem hitte, hogy az értelmes élet mások boldogságának, boldogulásának egyengetését jelenti. Munkásságára igaz, amit Németh László így fogalmazott meg: »A tanár halhatatlansága szétfolyik óráiban, tanítványain át az emberiségbe. A boldog készülések, egy-egy sikeres óra emléke, néha egy rámosolygó tanítvány hálája, ennyi legyen a halhatatlanság az én számomra is.« Kísérje tanítványai szeretete, ragaszkodása s az iskola hálája mindazért, amit dolgoz, őszinte, igaz pedagógusi hittel végzett.”

Nyugdíjas éveiben is intenzíven tartotta a kapcsolatot megszámlálhatatlan tanítványával, az érettségi találkozókra éppen úgy felkészült, mint egy tanítási órára.

„Tegnap kaptam a kártyát, meghalt Éva néni, szeretett magyartanárnőm a textilipari szakközépiskolában.

Írtam már róla és férjéről, Frigyes bácsiról néhány-szor, mindig megjegyezve, hogy az irodalommal való fertőzőittségemet nekik köszönhetem, és sok minden mást. Tőlük tudom, hogy mi a tanár. S ők jutnak eszembe, ha én is büszkélkedek egy-egy tanítványommal. Nyugodjanak békében!” (Böröndi Lajos, egykori tanítvány)

Forrás: A részletesen kidolgozott pedagógusarckép 2014-ben, a „*Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében*” című emlékkönyvsorozat ötödik kötetében jelent meg. A könyv kiadója az „Emelj fel, emlék!” Alapítvány (9029 Győr, Gát u. 13.)

Lánya,
GRÁBICS ÉVA tanár
Győr

„A pedagógusnak új művészetet kell megtanulnia, azt, hogy a gyermek segítőtársa és vezetője legyen, és elvezesse őt azokhoz az eszközökhöz, amelyekre akkori fejlődése fokán szükség van.

(Maria Montessori)

H

HAJDU ÁGNES (Gáva, 1949. június 10. – Nyíregyháza, 2007. május 10.) magyar–történelem szakos általános iskolai tanár

Édesapja, Hajdu László testnevelő tanárként, iskolaigazgatóként, a TIT társadalomtudományi szaktitkáráként dolgozott. Édesanyja, Gaál Klára tanítónő. Testvére Csősz Sándorné Hajdu Klára is a tanári pályát választotta. Ágnes és testvére előtt szüleik példaként álltak. Az ő nagyszerű tevékenységük motiválta őket, hogy szintén tanárok legyenek.

Hajdu Ágnes ezt a pályát mindennapi lételemként, hivatásként, hobbiként élte meg.

Amikor igazgatóhelyettesként kérdezték 33 év munkája után, így nyilatkozott: „*Ma is szeretem, élvezem, amit teszek a gyerekekért. Erkölcsei útravalómat a családból hoztam, ahol szeretettel, de nagyon következetesen neveltek,*

és neveltek, és elvárták a tájékozottságot, az alapos ismereteket.”

Tanítványainak így vallott: „*Nevelési elvem: követetek, mert szeretlek. Ti is meggyőztetek arról, hogy érdemes tanítanom. Az eredményeitek, kedvességeitek, a mérgetek, a haragotok, a hibáitok mind-mind egy sóhajjá szelődült emlékké válnak majd évek múlva.*”

Az általános iskola négy osztályát Gáván, a felső tagozatot a nyíregyházi 3. sz. Általános Iskolában (ma Bem József Általános Iskola) végezte. A kiváló tanári kar is megerősítette elhatározásában, hogy pedagógus legyen, így Maróthy Lajos, a magyartanára, Oláh Gábor, a történelemtanára.

A nyíregyházi Zrínyi Ilona Gimnázium, középiskolai éveinek színhelye, ahol olyan kiváló tanárai voltak, mint Horváth Sándor, aki a történelmet és Bessenyei Lajosné, aki a magyart tanította.

Az érettségi után a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán magyar–történelem szakos tanári diplomát szerzett. Ott olyan nagy tudású tanáregyeniségek vezették a pálya felé, mint dr. Margócsi József, dr. Hársfalvi Péter, akik gazdag útravalót adtak számára. (Margócsi arcképvázlata 2014-ben, Hársfalvi pedig 2008-ban jelent meg a *Pedagógusok arcképcsarnokában* – a szerk.)

Kezdő pedagógusként két évig **Kálmánházán** tanított, ahol egyszerű, nyílt tanítványai sok

örömet szereztek neki, és ez meghatározta egész pedagógusi létét.

1973-tól a **nyíregyházi 7-es számú Általános Iskola**, későbbi nevén **Kertvárosi Általános Iskola** tanára, majd több mint 22 évig igazgatóhelyettese. Az igazgatóhelyettesi munka mellett igazi öröm volt számára a magyar tanítása, tanítványai sikerei. Különösen büszke volt Oláh Katalin tájfutó világbajnokra, az orvosokra: dr. Zilahi Zsoltra, dr. Koppányi Artúrra és nem utolsósorban Sóvári Zsoltra aki, a walesi herceg alapítványának támogatásával az esőerdők életét kutathatta.

Diákjai többször nyertek díjat diákújságíróknak kiírt pályázaton az ő inspirálására szerkesztett irodalmi és ismeretterjesztő újságaikkal.

2005-ben a végzős nyolcadikosok is az ő irányításával készítették el a Kertvárosi Általános Iskola évkönyvét, mert, ahogy ő mondta: „*Valamilyen formában nyomot kell hagyni magatok után!*”

Az évkönyvet verse indította:

„*Búcsúzó*

*Nyolc év! Hogy elrepült! / Nem is igaz talán,
Ahogy életünk tizennégy éve elrepült már! /
Rövid idő – nekünk! És a Földnek egy pillanat! /
De, mi minden történt életünk tizennégy éve alatt! /
Visszanézek, látom az apró embereket: /
Szorítják anyjuk kezét. / Iskolába jönni oly félelmetes még. /
És tanítottak bennünket: kedvesen tréfásan, szigorúan. /
De tanították: Tarts ki! Tanulj! Akard emberré magad! /
Oly nehéz »embernek« lenni a padban s annak túlsó oldalán! /
Sikerült? Az Élet válaszol erre talán. /
Hogyan tovább? – kérdezem. Hiszen az élet oly nehéz! /
Mit csináljak? Mi mindent élek én meg még? /
Küzdjél! – hallom a figyelmeztetést. /
Minden ember küzd, azért vált Emberré! /
Búcsúzunk. Szívünk egy része itt marad. /
Köszönjük, amit tettek értünk e nyolc év alatt!”*

Szabad idejében Hajdu Ágnes jó pár évig a TIT nyelvi szakosztályának aktív tagja volt, tanított a titkárnőképzőn. Rendszeresen publikált szakfolyóiratokban. Több évig vállalt idegenvezetést is, ami nem véletlen, mivel nagyon szeretett utazni, és azt vallotta: „Az a

pedagógus tud lelkesen és eredményesen tanítani, aki a saját élményeit is közreadja a diákoknak, és ehhez pedig sokat kell hazai és külföldi tájakon, városokban, múzeumokban és más nácik között járn!”

Pedagógus kollégái is mindig számíthattak szakmai tapasztalatára, szervezőkészségére, segíteni akarására. Ezért is választották meg a nyíregyházi iskolák igazgatóhelyettesei munkaközösségük vezetőjévé. Ennek keretében előadásokat szervezett és tartott. A jól sikerült programokról videófelvételek is készültek, melyeket az iskolák rendelkezésére bocsátottak.

Hajdu Ágnes munkáját a szűkebb és tágabb közösség egyaránt elismerte: kapott Miniszteri Dicséretet, az Oktató-nevelő Munkáért elismerést. Főtanácsosi címmel jutalmazták átlagon felüli tevékenységéért. Számára a legkedvesebb mégis a tanulók és szülei szeretete és tisztelete volt.

Sajnos rövid betegség utáni halála akadályozta meg, hogy boldogan élvezze nyugdíjas éveit. Emlékét tanártársai és volt tanítványai szeretettel őrzik.

A Kertvárosi Általános Iskola dolgozói és tanulói 2007. május 16-án az Erdély online-n (www.erdon.ro) a következő megemlékezést jelentették meg *Gyászol a Kertvárosi Általános Iskola* címmel: „Megrendüléssel vettük tudomásul, hogy szeretett kollégánk, igazgatóhelyettesünk, Hajdu Ágnes váratlanul itt hagyott bennünket. Lelke volt tantestületünknek, »kis családknak«, szinte elképzelhetetlen iskolánk élete nélküle. Rajongással szerette hivatását, tanítványait, kollégáit. Egész életét arra tette fel, hogy átadja tudását, szívében lévő szeretetét, és ne csak tanítson, hanem neveljen is. Mindezt jó humorral, de kellő szigorúsággal és anyáskodással tette. Harminchat év alatt több ezer gyermekkel szeretett meg a magyar nyelvet és irodalmat, és alapozta meg úgy a tudásukat, hogy tanítványai évek múltán is visszajártak hozzá, hogy megköszönjék áldozatos munkáját. Példamutató munkája, személyisége bennünk is kitörölhetetlen nyomot hagyott.”

Gutyán Tamásné, kolléganője így írt 2009-ben Ágnes édesanyjának: „ezek a gyerekek soha nem fogják elfelejteni azt a két évet, melyet szeretett Ági nénijükkel töltöttek! Szinte nem volt olyan

hét, hogy ne emlegettük volna, s ne emlékeztünk volna Rá.”

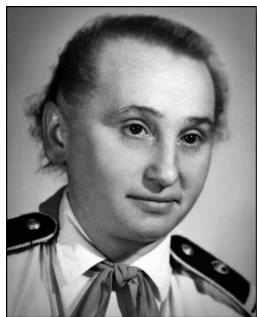
Póka Imre, az iskola testnevelő tanára szívesen emlékszik vissza az Ágnes által szervezett kirándulásokra, az iskolai és kertvárosi rendezvényekre, amelyek rendezésében mindketten aktívan közreműködtek.

A Kertvárosi Általános Iskola falán az ő képe is ott található örök emlékül.

Barátnője,
KALYDY ZSUZSA könyvtáros tanár
Nyíregyháza

HAJDÚ JÓZSEFNÉ Németh Ilona (Tiszacsege, 1937. január 12. – Debrecen, 1990. január 5.) tanító

Édesapja, Németh Lajos tanító volt Tiszacsegén. Életútjáról a *Pedagógusok arcképcsarnoka* 13. kötetében emlékeztem meg. Édesanyja, Szabó Margit a család összefogásával, a gyermekeik nevelésével, útra bocsátásával és idős szüleik gondozásával foglalkozott. Hárman voltak testvérek, Lajos agrármérnöki diplomát szerzett, a két lány: Margit és Iluska a pedagóguspályát választotta.

Tiszacsegén jártak általános iskolába, magatartásuk, szorgalmuk példaértékű volt, kitűnő tanulmányi eredményük miatt felvették őket a választott középiskolába. Iluska Hajdúböszörményben a gimnáziumban tanult tovább, itt is kitűnő tanuló volt, szerette volna tanulmányait Debrecenben az egyetemen folytatni. Édesapja súlyos betegsége miatt anyagi hely-

zetük megromlott, ezért le kellett mondania az egyetemi képzésről. Érettségi előtt különbözeti vizsgát tett, és a gimnázium negyedik osztályából átment a szintén Hajdúböszörményben működő Tanítóképző harmadik évfolyamára. Veszített ugyan egy évet, de gyermekkori álma megvalósult, taníthatott.

A gyakorlóévet az **ohattelekházi iskolában** teljesítette, majd saját kérésére 1957-ben **Tiszacsegére** helyezték, ahol édesapjával egy tantestületben tanított.

1958 júniusában munkájáról *Dienes Antal* igazgató az alábbi minősítést írta: „Már előző munkahelyén mint gyakorlóéves első osztályt vezetett, azt bízunk rá itt is. Tehetséges, szorgalmas nevelőnek bizonyult. Felkészülése a tanítási órákra mindig példamutató volt, alkalmazott módszerei jók. A kollektív foglalkoztatás megfelelő az osztályban, helyenként azonban túl sokat megenged a tanulóinak, ami a fegyelem és munka rovására mehet. Nevelői felkészültsége, egyénisége, rátermettsége kifogástalan.

Eredményesen kapcsolódott be a továbbképzésekbe, a párhuzamos osztályok nevelői munkájának összehangolásába. A tanév során »betanított« az egyik negyedik osztályunkba – énekórákat tartott –, szép eredményeket ért el. Tanév végén több mint egy hónapig két első osztályt vezetett, kórházban lévő kolléganőjét helyettesítette. A kimerítő munka idején is példamutatóan szorgalmasnak, áldozatvállalónak bizonyult. Eredményes munkát végzett a falusi kultúrcsoport tagjaként, táncsoportja szerepelt a községi rendezvényeken. Jó a kapcsolata a szülői házzal. Kezdő létére munkáját nagy elismeréssel lehet értékelni.”

Pontosan 20 évvel később 1978 májusában készült *Kiss Józsefné*, igazgató minősítése, illetve minősítéskiegészítése, melyből idézek: „Személyi adatai annyiban változtak, hogy 1975-ben sikeresen befejezte a hároméves Marxista-Leninista Esti Egyetemet, és 1977-ben megkapta az *Oktatásügy Kiváló Dolgozója* kitüntetést.

Óráit tudatosan, nagy hozzáértéssel vezeti, kifelmenő rendszerben 1–2. osztályokat tanít. Jó nevelői egyéniség, az értelmi nevelésre és a készségek fejlesztésére egyaránt nagy gondot fordít. Tevékenyen kísérletezik, a tanulók önállóságára épít, kiváló beszédkészsége segíti a nehézségeken. A pedagógiai módszerek alkalmazása terén rendkívül találékony, az újtól alkalmanként megriad, de ha látja az eredményeket, képes azt átvenni és alkotó módon alkalmazni. Évek óta vezeti az alsós szak-

mai munkaközösséget, csapatvezető-helyettesi munkája is kiemelkedő, három éve tervszerűen országjáró utakat vezet a kisdobosoknak. Politikai, szakmai felkészültsége magas szintű, kiállása mindig szilárd, bátor és egyenes.

Jól ismeri munkája minden területét, véleményét határozottan elő is adja, példamutató nevelőnk.”

Már gyermekkorában ismerte Hajdú Józsefet, akivel fiatal pedagógusként barátai révén ismét kapcsolatba került. Barátságukból szerelem szövődött, és 1959. június 27-én házasságot kötöttek. Férje ekkor a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság Tiszacsegei Szakasz mérnökségén dolgozott, annak megszűnéséig. A felszámolás után belépett az iskolába, tanítóként alkalmazták, ettől kezdve a házaspárt a szakma melletti elköteleződés is összekötötte. Segítette férjét Iluska a munkában és a tanulásban is, mert férjét felvették a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolára, ahol tanári képesítést szerzett.

Ilona szorgalmas, kitartó munkájának köszönhetően 1969-ben az alsó tagozaton tanító pedagógusok munkaközösségének vezetőjévé választották. Egy év múlva a 976-os számú Esze Tamás Úttörőcsapatban csapatvezető-helyettesi, azaz kisdobos vezetői feladatokkal is megbízták.

Orbán Andrásné Kardos Ilona tanítónő így emlékszik vissza rá: „Iluskát gyermekkorom óta ismertem, hiszen egy faluban nőttünk fel, édesapja, Németh Lajos bácsi az általános iskolában matematikát tanított. Közelebbi kapcsolatba pályám kezdetén kerültem vele. Képesítés nélküli tanítóként dolgoztam az iskolában napközis nevelőként, közben levelező tagozatra jártam a Debreceni Tanítóképző Főiskolára. Amikor harmadéves lettem, tanítási gyakorlatot kellett teljesítenem, ezt csak osztályban végezhettem. Iluska ekkor kisleányként rendszerben tanított, éppen elsőöket. Felajánlotta, hogy szeptembertől visszamegy elsőbe, én pedig az osztályát taníthatom másodikban. Az iskolavezetés ezt az ötletét jóváhagyta, belső áthelyezéssel a napköziből az alsós munkaközösségbe kerültem, és osztályt kaptam. Önfeláldozó javaslatát példaeértékű volt, mert lehetővé tette, hogy a tanítási gyakorlatot Csegén végezzem. Bármilyen kéréssel fordulhattam hozzá szakmai, óravezetési, szervezési feladatokkal kapcsolatban, mindig megfelelő tanácsokkal látott el, és sokat segített a gyermekek magatartási problémáinak megoldásában. Egész

évben mellettem állt, figyelte munkámat, látogathattam az óráit, az ott szerzett tapasztalataim a későbbi munkámban is tudtam hasznosítani. A mindennapi tanítás mellett összefogta az alsó tagozatos pedagógusok közösségét, ellátta a munkaközösség-vezetői feladatokat, a délutáni tevékenységeink szervezését kisdobos vezetőként irányította.

A munkaközösségi foglalkozások tartalmasak, szakmailag megalapozottak, de baráti hangulatúak voltak. A tagok véleményét meghallgatta, ötleteiket hasznosította, őszinte véleményt mondott a munkánkról. A hibákat nem tussolta el, igyekezett azok okait feltárni, reális megoldást találni a problémákra. A dicséretekkel nem fukarkodott, ezzel a fiatal, kezdő kollégáinak szárnyakat adott, mindig igyekeztünk a kérésére a maximumot nyújtani.

Kisdobos vezetőként színvonalas ünnepségeket, vetélkedőket rendezett, a hulladékgyűjtésben jeleskedő örsöket, rajokat jutalmazta, autóbusz-kirándulást szervezett a kiemelkedő eredményt elérőknek. Emlékeztetéseket voltak a farsangi bálók, jelmeztversenyek, gyermeknap rendezvények, amelyek sikere az ő kiváló szervezőképességét dicséri. Miután egészsége megrendült, én vettem át az alsó tagozatos tanulók tanórán kívüli szabad idejének szervezését, ötleteivel, tanácsaival még ekkor is segítette munkámat.

Magánélete is nyitott könyv volt számunkra, szeretett a szabadidejében a kollégákkal összejárni, barátkozni. Névnap köszöntőkön, közös kirándulásokon, nyári táboroztatásokon családjával vett részt. Sokszor lepett meg bennünket saját termésű gyümölcscsel, télen sült birsalmával.

Szókimondó, becsületes, segítőkész, igaz embernek ismertem meg, akitől gyermek, felnőtt egyaránt tanulhatott.”

Bana Józsefné Rózsa Margit, a tiszacsegei Fekete István Általános Iskola igazgatója az első osztályos élményeit idézi fel visszaemlékezésében: „Nánási Gabi barátnőm kezét szorongatva, 1970. szeptember elsején léptem be az iskolába, első osztályos lettem. Egy alig múlt hatéves, eleven gyerek belép az iskola falai közé, ahol várja valami új, valami ismeretlen. A kedves óvó nénit felváltja a tanító. Ő is kedves lesz, játszik majd velünk, énekel nekünk? Ezekkel és más hasonló kételyekkel, szorongva vonultam be az osztályterembe. Három első osztály volt akkor az iskolában, én az ő osztályába kerültem. Több mint negyven év távlatából arra emlékszem, hogy megérkezett közeink, kedvesen köszöntött bennünket, mi bemutatkoztunk. Valami csoda folytán azonnal tudta, hogy kik vagyunk. Ismerte az anyukánkat, az apukánkat, s ez azt jelentette a számomra, hogy nagyon jól kell

viselkedni, minden órán figyelni, mert biztos, hogy elmondja majd a szüleimnek, hogy milyen diák vagyok. Türelmes, kedves, de mégis szigorú tanórákra emlékszem, arra, hogy ha valami nem jól ment, akkor azt végtelen sokszor el kellett mondanunk, ki kellett számolnunk, s számomra, ami a legfájóbb volt, le kellett írni. Mindig a tökéletességet kereste és követelte, a szép beszédet, a szép olvasást, a szép írást. Sajnos, az utóbbinak nem tudtam megfelelni, hosszú lemásolt sorok mesélhetnének a büntetésből leírt szavakról, mondatokról.

Emlékszem arra, hogy nem szerette, ha órán mással foglalkoztunk, nem rá figyeltünk. Mi ennek ellenére igyekeztünk kijátszani éberségét, megpróbáltunk az elgurult radír után mászni a pad alatt, egyik szót váltani a szüneti kergetőzésről, de ennek mindig az volt a vége, hogy a tanterem valamelyik sarkában találtam magam, vagy találtuk magunkat, hogy legyen időnk végiggondolni, milyen hibát követtünk el. Ugyanakkor arra is emlékszem, milyen jól esett a dicsérete egy-egy számtanfeladat hibátlan megoldása után, vagy amikor pontosan, szépen, érthetően elmondtam egy verset, egy szöveget. Vannak emlékeim a közös sétákról a faluban, a fenyves erdőben, amikor mindig azt tanultuk, hogy miként kell közlekedni, mindenkinek köszönni kell, akivel találkozunk. Akkor gyermekként nem értettem, mi szükség van erre, de ha anyukám is és Ilus néni is ezt mondja, biztosan ez a helyes. Csak később, felnőttként értettem meg, mint mindannyian, hogy mire voltak jók, a számomra »büntetés« jelentő másolások, ismétlések, köszönések. Az általa megtanított kintartás, a gyakorlás, a büntetés, a dicséret mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy felnőttként tudjam azt, mindennek ára van, minden elért eredményért kintartóan, pontosan meg kell dolgozni. Ezt akkor, ott gyermekként még nem értettem, de most így utólag felnőtt fejjel, kollégaként, köszönöm, Ilus néni.”

1968-ban Iluskának az iskolai munkában elért sikerei mellett magánéletében is örömteli változás történt, amire legjobban vágyott – saját gyermekre –, a legnagyobb bátorsággal váltotta valóra. Minden előítélet ellenére úgy döntött, örökbe fogadnak egy kislányt. Ma ez a „kislány” férjével együtt ugyanabban az iskolában tanít, amelyben szülei és nagyapja is. Elvégezte Debrecenben a Tanítóképző Főiskolát, majd történelem szakon és média szakon szerzett tanári diplomát, a múlt évben tantárgyi szaktanácsadó lett. Két unokával ajándékozta meg az őt mindennél jobban

szerető szüleit, egy fiúval és egy lánnyal. Zoltán villamosmérnök, aki doktori tanulmányait folytatja, Ágika gyógyszerésznek tanul. A család sokszor emlegeti, hogy milyen boldog lenne, ha megérhette volna ezeket a sikereket.

Matkó Istvánné Lévai Sára tanítónő 1965. augusztus 1-jétől dolgozott Tiszacsegén, jelenleg nyugdíjas, Debrecenben él. Közös, múltkutató utunk során az alábbiakat jegyeztem le, mely inkább korrajz, mellyel kiegészítettük Iluska életútját: „Az első Csegén töltött években ritkán találkoztunk, nem kerültünk közelebbi kapcsolatba, mert Ilus a **Zátonyban** tanított, én pedig a tanyasi gyermekek diákothonában dolgoztam. Akkor még hat helyszínen folyt a tanítás: a Zátonyosi, a Katolikus, a Központi, az Emeletes iskolában, a Kismajorban és a Nagymajorban lévő iskolákban. Közel 1300 gyermek járt a felsorolt iskolákba, 52 pedagógus oktatta, nevelte őket, valamennyi intézmény egy igazgatás alá tartozott. Messze éltünk minden nagyobb várostól, a közlekedés sok nehézséget okozott, úgyhogy áldás volt számunkra, amikor Ilusék megvették az első kocsijukat, s ha Polgárra, Tiszafüredre vagy Debrecenbe utaztak, elvitték magukkal az ügyes-bajos dolgait intézni vágyó kollégákat. Egy-egy nagyobb ünnep előtt a bevásárlást is segített megoldani.

Kolléganőm szeretett mindent első kézből tudni, de mindig a segítőkészség motiválta, ha valahol felvetődött valamilyen probléma, azonnal segített, vagy felajánlotta a segítségét. Szerette a fiatalokat, hét végeken gyakran összejöttünk, a Bátor-részen lévő szülői ház udvarán bográcsoztunk, énekeltünk, édesapja gyönyörűen hegedült, azt hallgattuk.

Emlékszem, amikor a számtan–mérten helyett bevezették a matematikaoktatást, 2 hétig Debrecenbe jártunk képzésre. Minden tanítónak kötelező volt az oktatásra bejárni, mert szeptembertől már az új tanterv alapján dolgoztunk, tanmenetek, taneszközök segítettek a munkát, melyet folyamatosan ellenőrzött az iskolavezetés és a szakfelügyelet. Iluska mint munkaközösség-vezető figyelemmel kísérte, hogy hordják-e a tanulók a színes rudakat, a logikai készleteket, és azt hogyan alkalmazzuk a tanórán. Előfordult, hogy szünetben is bejött hozzánk a tanterembe, szétnézett, elég volt egy pillantás a padokra, a vázlatra, és már látta, hogy megfelelően felkészültünk-e az órára.

Óralátogatásai hatékonyak, fejlesztő hatásúak voltak, soha nem az elmarasztalás volt a célja, hanem

a beosztottainak a szakmaiságát, gyerekekhez való viszonyát, a tanár tanórai kreativitását elemezte. Nagy lelkesedéssel készült a tornavizsgákra, tornaünnepélyekre. Ezeket általában május végén rendezték meg. Szívesen állította össze a gyakorlatokat, de a betanítást már a párhuzamos osztályban tanítókra bízta, mert neki a többiek felkészülését kellett ellenőriznie.

A kisdobosok farsangja mindig színes, vidám népiünnepély volt. Arra buzdította kollégáit, hogy a szülőket fokozottan vonjuk be a közös felkészülésbe, munkába. Igaza volt, még ma is emlékszem a sok-sok egyéni jelmezre, a finom zsíros kenyérre és a végtelen hosszú tombolasorsolásokra (sok volt a felajánlott tombolatárgy).

Szülőként is kapcsolatba kerültünk, mert Pisti fiamnak ő volt az elsős tanító nénije.

Akkor még nem volt nyílt nap az iskolában, de mindig szívesen látott a tanóráin, ha gyermekem órai munkáját szerettem volna látni. Szülői értekezleteire szívesen mentem, mert láttam, milyen barátságosan, szeretettel beszél a szülőkkel, akik személyes ismerősei voltak. Ha valakinek a gyermekével komolyabb probléma volt, azt a megbeszélés után csak az érintett szülővel osztotta meg, közösen keresték a megoldást.”

A zátonyosi iskolában tanítványaival

1989 őszén fáradékonnyá vált, családja, munkatársai biztatására orvoshoz fordult, aki azonnal továbbküldte Debrecenbe egy alapos kivizsgálásra. Egy hét alatt kiderült, állapota súlyos, szervezetét megtámadta a mai napig gyógyíthatatlan kór. Munkával teli, küzdelmes élete tragikus hirtelenséggel ért véget 1990. január 5-én.

Temetésén településünk lakói, a barátai, munkatársai, családtagjai fájó szívvel búcsúztak Iluskától. Iskolánk egy lelkiismeretes, becsületes, a gyermekekért élő, nagy szakmai tudású pedagógust veszített, családtagjai az anyát, a feleséget, a testvért, a jó rokont.

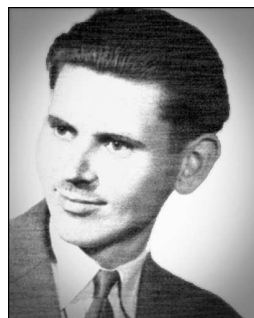
Köszönetet mondok férjének, Hajdú Józsefnek és családjának, a tantestület velem együtt emlékező tagjainak a segítségért, így közösen eleveníthettük fel Iluska életútját.

Köszönöm Bana Józsefné igazgatónak, amiért engedélyezte az iskola irattárában a kutatómunkát. Az ott található dokumentumokból olyan információkhoz jutottam, melyek árnyaltabbá, színesebbé tették az általam is tisztelt és szeretett kolléganőm munkásságáról alkotott képet.

*Munkatársa, kollégája,
FARKAS JÁNOSNÉ ny. ált. isk. igazgató
Tiszecsege*

DR. HARANGOZÓ LÁSZLÓ (Hévízgyörk, 1927. február 10. – Nyíregyháza, 1999. január 16.): tanító, általános iskolai tanár, iskolaigazgató, főiskolai docens

Harangozó László egy Galga menti faluban, Hévízgyörkön született 1927 februárjában. A nagyapa kovácmester volt, és 6 gyermeke közül 3 kovács lett. A legfiatalabb apja mellett maradt, ő volt Harangozó László édesapja, aki 1945 után falukovács, majd kisiparos lett. Korábban a grófnál szolgáló édesanya az aszódi internátusban talált munkát.

Három gyermekük közül a nagy növésű, de vézna Lászlót gyenge fizikuma miatt taníttatták. Aszódon az evangélikus gimnáziumban érettségizett, majd Pestre került tanítóképzőbe. Egy életre szóló közösségi élményt, élet-szemléletet jelentett, hogy népi kollégista lehetett.

Természetes életigényévé vált a folyamatos önképzés, az intenzív tanulás, az egymásra figyelés. 1948 februárjában kapta meg tanítói oklevelét. Ő lett az első értelmiségi a családban. A nagyapa, aki egészen László felnőtt koráig a családfő maradt, életében ekkor fogott először vele kezdet, ezzel fejezte ki elismerését, hogy unokája „tekintetes” lett.

Ekkor kezdődött az 51 éven át szenvedéllyel végzett iskolaszervezői és tanítói pályája, melynek főbb állomásai a család által rendelkezésünkre bocsátott adatok szerint az alábbiak: Harangozó László 1948–49 között **Görbeházán, Polgáron, Mándokon** tanít, 1949–52 között **Balkányban** kollégiumszervezéssel bízzák meg, 1952–53-ban **Tiszadobon** gyermekotthon-szervezési feladatot kap.

1955-ben matematika–fizika szakos tanári oklevelet szerez az Egri Tanárképző Főiskolán. 1953–64 között a **polgári Általános Iskola** igazgatója. Működésének 11 éve alatt épült fel a Móricz úti második, 8 tantermes, emeletes iskola, ahol megszervezték a napközi otthonos ellátást, kollégiumot a tanyavilágban élő iskoláskorúak számára, a felnőttképzést, melynek során Polgáron is több százan végeztek el a 7-8. osztályt, s ennek révén jutottak újabb, magasabb szintű képzésbe (pl. a gimnázium levelező tagozatára) vagy jobb munkaerő-piaci helyzetbe.

A 60-as évek elején kezdeményezője, irányítója volt a hajdúnánási gimnázium kihelyezett tagozataként működő nappali és levelező tagozatos gimnáziumi képzésnek, bábáskodott a gimnázium épületének építésében. 1964-ben áthelyezéssel szülőhelye közelébe, a 8500 fős nagyközségbe, **Turára** kerül iskolaigazgatónak. Életének igen nehéz hat esztendejét töltötte itt családjával: óvónő feleségével és két gyermekével. Az 50-es években szinte évenként váltották itt egymást az igazgatók. A hagyományaihoz erősen ragaszkodó falu védte keresztény értékeit, a középrétegnek fenntartott polgári iskolai oktatás színvonalát, nehezen fogadta be az állami iskola új rendjét. Iskolaszervezési tapasztalatait felhasználva Harangozó László az általános iskolával együtt mezőgazdasági szakközépiskola működését,

új iskolaépület építését irányította, kollégiumot szervezett. Napközi otthon működtetésével, délutáni felzárkóztatások szervezésével segítette a hátrányos helyzetű (nagyobb részt roma) tanulókat a 7-8. osztály elvégzésében. Harcolt az iskola tárgyi, személyi feltételeinek javításáért, mezőgazdasági gyakorlóhelyeket létesített, gazdasági, társadalmi együttműködések keresett.

Közben ismét képezte magát: 1968–74 között a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Gépészmérnöki Kar levelező tagozatán tanult. Súlyos tüdőműtéten esett át. 1970–75 között új munkahelye **Leninváros** (ma **Tiszaújváros**) **szakközépiskolája** lesz, amelyben egykori polgári kollégája, dr. Molnár Károly az igazgató. Közben óraadóként oktatást vállal a **Nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskolán**. A család Leninvárosban telepszik le véglegesen a gyerekek, az unokák közelében.

1975–1989 között a Nyíregyházi Mezőgazdasági Főiskola adjunktusa, majd docense: tankönyvszerző, tudományos kutatást végző szakember. Diákjaival, kollégáival igen jó munkakapcsolatot ápoló oktató, aki kitüntetéssel kíséri, tudományos munkáiba is bevonja a főiskolára kerülő polgári fiatalokat is, például a halászat gépesítéséről, a nád feldolgozásáról szóló, nagy szakmai elismerést hozó kutatásaiba.

A polgári József Attila Gimnázium fennállásának 25. évfordulóján – az alapítást kezdeményező egykori vezetők egyikeként – személyes jelenlétével is megtisztelte ünnepségünket. Ez alkalomból műveiből 4 könyvet adományozott az intézmény könyvtára számára. Jó arcmemóriája lévén, az ünnepség helyszínére vonulva, a sorból kilépve üdvözölte a várakozó vendégek között felismert ismerősöket, köztük az én édesanyámat is.

Harangozó László nyugdíjas éveiben is hű maradt hivatásához: a rendszerváltozás után azokon próbált segíteni, akik az új rendszer kárvallottjai. Ezért a munkanélküliek átképzését segítő tananyagot, könyveket szerkesztett, a nyíregyházi Cigány Kisebbségi Hivatal tanácsadójaként dolgozott.

1999. január 16-án tragikus autóbalesetben veszítette életét. Hamvait a nyíregyházi temetőben helyezték örök nyugalomba. Tragikus halálával egy aktív, termékeny, a szegények, elesettek tanulása által javítható körülményeinek megteremtésén munkálkodó élet szűnt meg létezni. Óvónő feleségét, Papp Gizellát, a legendás polgári tanító, Papp Vendel leányát, 2013-ban helyezték örök nyugalomba.

Harangozó László alakját egyik méltatója így világítja meg halványuló emlékezetünk számára: „Valójában mindig egyetlen foglalkozás illett rá, amit ő a néptanítóval azonosít, aki mindig kész a munkára, nyitott az új tudásra, és maga keres megoldásra váró feladatot.”

Emlékét kegyelettel őrizzük.

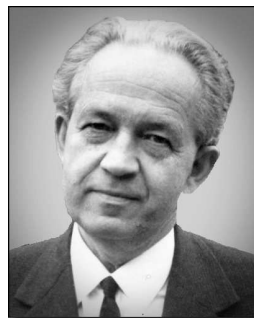
Forrás:

- Családi dokumentumok
- Kollégák visszaemlékezései
- Az „Unokáink is olvasni fogják” című internetes oldal róla szóló írása (sorozatszerkesztő: Ésik Sándor)
- Személyes emlékek

OLAJOS ISTVÁNNÉ tanár
Polgár

DR. HARSÁNYI ISTVÁN (Sárospatak, 1908. január 20. – Budapest, 2002. május 10.): magyar–latin szakos középiskolai tanár, pszichológus, tudományos főmunkatárs

Sárospatakon született, helyi tanárcsaládok leszármazottjaként. Négyen voltak testvérek. Anyai nagyapja, Radácsi György a teológia akadémia tanára, édesapja id. Harsányi István irodalomtörténész, neves Kazinczy- és Csonkai-kutató a főiskola főkönyvtárosi tisztté töltötte be, majd ő is a teológia akadémia professzora lett.

Harsányi István a helyi református főiskola gimnáziumában kitüntetéssel érettségizett 1926-ban. A család és a szellemében megújuló iskola egy életre szóló municióval látta el a Budapestre igyekvő ifjút. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemre iratkozott be, a magyar–latin tanári szakot vette fel. Egyidejűleg az Eötvös-kollégium tagja is lett.

Önéletrajzából idézzük: „Mindenestől ösztönzőleg hatottak rám az Eötvös-kollégiumban eltöltött évek. Öt évig voltam tagja ennek a remek intézménynek. Időközben kitágultak a külföldi ösztöndíjkeretek, s Karácsony Sándor segítségével alakítottam ki azt a tervet, hogy Genfét célzom meg, főleg az idős Claparède és a fiatal Piaget miatt. Genfben érelődött meg az a tervem, hogy az eddig főleg irodalomtörténeti témák köré csoportosuló irodalomtörténeti, esztétikai próbálkozásaim után – hiszen doktori disszertációm témája is ebbe a tárgykörbe tartozott »A rokokó ízlés a magyar irodalomban« címmel – sokkal egyértelműbben kikötök a pszichológia mellett”. Így is történt.

A bölcsészdoktori címet 1931-ben elnyerő Harsányi István Genfben utazott. A fent említett két világhírű tudós ösztöndíjas hallgatójaként megismerkedett a funkcionális lélektanra alapozott gyermekközpontú reformpedagógia mibenlétével. Genfben ekkor a gyermekek gondolkodási rendszerének megismerésére sajátos kísérletezési és kikérdezési eljárásokat alkalmaztak, s ennek nyomán rámutatott arra, hogy a gyermek, az ifjú sohasem passzív tárgya a nevelői ráhatásnak, hanem gyarapodása mindig a saját sémái és a környezet ráhatása közötti interakció eredménye.

Genfből gazdag külföldi tapasztalatokkal, szakterülete modern tudásanyagával felvértezve, tele tenni akarással, alkotásvágygal tért haza szülőhelyére, **Sárospatakra**. 1933. szeptember 1-jétől a **főiskola gimnáziumának** tanára, az I./B osztályfőnöke. Jó időben, jó helyre érkezett.

A pataki kollégiumnak a trianoni trauma után új utakat kellett keresnie. Az iskola elvesztette tanulóifjúsága utánpótlásának, vonzókörzetének több mint felét. Tudomásul kellett vennie, hogy a jogakadémiát be kell zárni. A főiskolának meg kellett újulnia. Ez azzal kezdődött, hogy a tantestület már a 20-as évek elején megfogalmazta az önmaga elé állított követelményt: a tanár tartson lépést tudományága fejlődésével, mert az ifjúságot elsősorban az új, „a teremtő igazság érdekli, s az ilyen új igazságok hordozója előtt hajlik meg” –, azaz akkor és ettől lesz a tanárnak becsülete, az iskolának jó híre és vonzása a csonka ország egész területére.

Klebsberg Kunó kultuszminiszter felismeri az új utakat kereső Patakban a lehetőségeket. A világválság közepette is a fennállásának 400. jubileumi évére készülő főiskola állami segítséggel új internátust (Angol Internátus) épít, s emeletes iskolaépületét emelet ráhúzásával bővíti. Az új szertárak, modern előadótermek lehetővé teszik a természettudományos tárgyak oktatásának minőségi javulását, s megkezdődik az az intenzív angol nyelvi oktatás, melynek nyomán brit egyetemek is elfogadják az angoltagozaton nyert pataki érettségi bizonyítványt.

1931-ben, a jubileumi ünnepség évében a befejeződött fejlesztések nyomán kibontakozó ösztöntestületi élet tele van optimizmussal. A főiskola kebelébe 60 év után 1929-ben visszatért a tanítóképző intézet. Az állam visszaadta az egyháznak egykori tanító-nevelő intézményét.

A Kollégium mindig is fontosnak tartotta a többirányú szerepvállalást. A 30-as évek elejétől – nem felsőbb utasításra – igazi diák, hallgatói kezdeményezésre a teológusok és a felsős gimnazisták részvételével megindul az ún. faluszemináriumi munka, a falukutatás és külföldi, elsősorban skandináv példák nyomán a népfőiskola szervezése. Összefoglalóan: e két kezdeményezés célja az volt, hogy a vidék, elsősorban a nagyon kiszolgáltatott parasztság életének megismerésével és megismertetésével kellőképpen felkészítsék a leendő lelkipásztorokat és tanítókat a nép felemelkedését elősegítő, azt szolgáló munkájukra – de a más pályát választó ifjakat is érzékennyé tegyék a társadalmi problémák felismerésére. Az iskola vezetésének más területre is kiterjedt a figyelme. 1933-ban írja a közigazgató: „veszedelmes lenne, ha korlátozás nélkül átadnánk magunkat világunk sokszor zavaros és káros eszmeáramlatainak.”

Harsányi István ebbe a légkörbe kapcsolódott be, rövidesen egyik meghatározó alakja lett a gimnázium, a főiskola tanári karának. Számára egyértelmű és természetes volt, hogy a tanár óráira maximálisan felkészül. Tanítványait igyekezett felmérésekkel minél jobban megismerni. A növendékek családi háttere is érdekelt. A diákokat motiváló tényezők ismeretében külön-külön, egyénileg is foglalkozott tanítványaival. Testreszabott feladatokat adott, azokat gondosan, emberséggel, barátsággal számon is kérte. Tanórái mindegyike egy-egy élmény volt, az új ismereteket logikus rendbe szedve mintegy megbeszélte hallgatóival, és a következtetéseket velük együtt fogalmazta meg, foglalta össze az anyagot. Tanítványai között élt.

Ezekben az években alakult ki a következő kép. A tavaszi és őszi hónapokban, a jó időben az iskolakertben, a fák között, a padokon

megjelentek a délutáni szabadidőben az olvasó tanárok. A diákok csendben megközelítették tanárukat, majd az első biztató mosolyra körbevették, és a „Tanár úr mit olvas?” kérdésre megindult a mindig célirányos, ugyanakkor szerteágazó beszélgetés a diák és a tanár között. Ezeknek a diskurzusoknak az oktató-nevelő szerepéről ezen a helyen bővebben írni, úgy érzem, felesleges. Amikor már elromlott az idő, akkor ezek a jelenetek a könyvtár(ak) olvasószobáiban folytatódtak. De a fizikai–biológiai szertárakban is megtalálta tanárát az érdeklődő ifjú, csakúgy, mint a növénykertben, a sportpályán, a régi és az új tornacsarnokban. Harsányi István ennek a tanári magatartásnak a vezéralakja volt.

Mindig arra törekedett, hogy tanítványai mindegyikében felismerje azt, hogy ki miben tehetséges, s ennek ismeretében hogyan tudja a legkülönbözőbb módszerekkel, tanáccsal, feladatok megfogalmazásával elősegíteni a tehetség teljes kibontakozását. Mindezzel párhuzamosan az is érdekelte, hogy az ifjú fejlődésének melyek a gátló tényezői, legyenek azok egyéniek, a családból eredők vagy éppen a társadalomból, a szűkebb vagy tágabb közösségből adódók. Törekvéseit, tapasztalatait, eredményeit rendre rögzítette, elemezte, összefoglalta, majd időről időre tanulmányokban, szakkikkekben vagy éppen módszertani előadásokban közreadta. Jelentős szakírói tevékenysége a 30-as évek közepén indult meg, s folytatódott egészen haláláig.

Publikált többek között a *Magyar Szemlében*, a *Protestáns Tanügyi Szemlében*, az *Országos Középiskolai Tanáregyesület Közönyében*, a *Magyar Pedagógia* című folyóiratban, a *Sárospataki Református Lapokban*, az *Élet és Tudományban* (melynek szerkesztőbizottságában 20 évig dolgozott) és a *Magyar Nemzetben*, de önállóan is jelentetett meg több dolgozatot. Munkájához igyekezett az iskola szervezeti kereteit is felhasználni, ha lehetett, átszervezni, megújítani.

1934-ben indítja meg tanártársaival a „*Péntek Esték*” elnevezésű ismeretterjesztő előadás-sorozatot. Ezek hallgatóságát az érdeklődő

ifjak mellett a település felnőtt lakossága adta. Ez a „népművelő” sorozat 1946-ig élt.

Harsányi István tanársága második évében ő lett a felsős gimnazisták Erdélyi János Önképzőkörének tanárelnöke. Ettől a körtől 1940-ben megvált, ekkor átvette az alsósok Arany János Önképzőkörének irányítását, amely kisebb gondot jelentett számára, mint az ún. „nagy önképzőkör” vezetése. Időközben ugyanis 1938-tól kezdődően megújította a gimnázium ifjúsági könyvtári munkáját. Az addig létező osztály-könyvtárakat összevonta, s létrehozta az Erdélyi János Önképzőkör mellett működő Ifjúsági Könyvtárat, élén a diákok által választott vezetőkkel és könyvtárosokkal – vállalva ez új intézmény tanárelnöki tisztét. Az Ifjúsági Könyvtár már az első évben 529 tagot számlált, 6092 volt a kölcsönzések száma (egy tagra átlagban 11,5 könyv jutott!). Az állomány ekkor 2550 kötet könyv volt. (Az internátusok könyvtárai és a Kollégiumi Nagykönyvtár állománya külön gyűjteményt képeztek.)

Az Arany János Önképzőkört és az Ifjúsági Könyvtárt 1942. május 21-éig vezette, ekkor kapta meg katonai behívóját. A doni fronton szolgált, onnan 1943. április 20-án tartalékos főhadnagyként tért vissza iskolájához.

A *Péntek Esték* mellett állandó előadója volt a főiskola népfőiskolájának, előadásokat tartott a református tanáregyesület rendezvényein, a Református Konvent megbízásából tankönyveket bíralt. Bevezette a szülői értekezleteket, melyeken a nevelési eljárásokat, követelményeket ismertette meg a szülőkkel, beavatva őket az iskola munkájába. 1943-ban, osztályfőnökségét megtartva vállalta el az igazgató-helyettesi megbízást. Ugyanebben az évben megszervezte a községi könyvtárat. Tagja lett az Országos Közoktatási Tanács ifjúsági könyvtári szekciójának és a Református Konvent egyetemi tanügyi bizottsága ifjúsági könyvtári albizottságának.

A faluszemináriumi-falukutatói munka – az 1935-ben meginduló népfőiskola légkörében – pedagógiai törekvései egyenesen vezettek a tehetséggondozásnak hívott nevelői munkához, amit ő maga tehetségvédelemnek neve-

zett. Az, hogy a pataki kollégium a „szegények iskolája”-ként is közismert volt, további inspirációul szolgált a tehetségvédelem kibontakoztatásához.

A hazai szakirodalom úgy tartja, hogy a tehetséggondozás hazánkban az 1900-as évek elején kezdődött, s 1931-ig, az első nagy hatású alakja, Nagy László haláláig tartott. Nagy László ugyanis annak az úgynevezett gyermektanulmányi mozgalomnak volt a nemzetközileg is elismert alakja, amely mozgalom eredményeit a pataki tanítóképzőben a 20-as, 30-as években működő Lázár Károly építette be a tanítójelöltek képzésébe. Nyilvánvaló, hogy Lázárnak is volt szerepe abban, hogy Harsányi István a témakörhöz közel került. Ugyanakkor az is vitathatatlan, hogy a tehetséggondozás hazai fejlődéstörténetének mindmáig legjelentősebb második szakasza a Harsányi nevéhez fűződik.

1935-től kezdődően céltudatosan végezte Patakon a tanulók teljes megismerésén alapuló differenciált oktatást. Eljárását néhány éven belül a Debreceni Református Kollégiumban, majd más kálvinista iskolában is alkalmazták.

Egyidejűleg tapasztalatait, eredményeit szakcikkekben, tanulmányokban publikálta. Munkásságára nemcsak az egyházi vezetés, de a kultusztárca is felfigyelt. A Jászapátiban és Szolnokon tartott tehetségvizsgálatokról készített jelentése nyomán a szaktárca előterjesztésére a kormány országos alapot létesített a falusi tehetségek védelmére, arra, hogy az arra érdemes gyermek csak azért, mert a szülei szegények, el ne essen a középiskolai továbbtanulás lehetőségétől. Az 1941-ben induló alaptól a pataki iskolában az 1943–44-es tanévben 28-an tanultak, a főiskola pedig még további 12 tehetséges diáknak biztosította az ösztöndíját.

Harsányi István 1937-ben nősült meg. Felesége, Rick Lenke régi pataki gyógyszerész-vegyész családból származott. Egy leány- és egy fiúgyermekük született. Leánya később angoltanár, az Oxford University Press szerkesztője, fia neves kardiológus, egyetemi docens lett.

Később a család elhagyta Sárospatakot, Budapestre költözött. Harsányi István a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium osztálytanácsaként hivatalosan is a hazai tehetségvédelem ügyével foglalkozott, majd két évig a rövid életű Magyar Népi Művelődési Intézetnek lett igazgatója (később megírta történetét ennek az intézetnek). 1948-tól kezdődően az 1969-ben bekövetkező nyugdíjazásáig az MTA Pszichológiai Intézetében munkálkodott. Itt dolgozta ki az iskolai tehetségvédelem egységes, az országban bárhol bevezethető koncepcióját. 1984-ben – már mint nyugdíjas – kézikönyvet állított össze, s ebben a tehetséggondozás legfőbb feladatairól vallott nézeteit foglalta össze. Tíz év múlva pedig „*Tehetségvédelem*” című munkájában pályája egészére tekintett vissza.

Az 1950–60-as években, amikor az agyonideologizált iskolai oktatástól nem vártak egyebet, mint az egységesen előírt tananyag gépies megtanulását, Harsányi István nézetei változatlanul progresszív törekvéseknek bizonyultak. Ő mindig az önállóan tevékenykedő, a problémákat felismerő és azokban elmélyedő, sokoldalúan foglalkoztatott ifjút látta maga előtt, akit aktív, patronáló tanára állandóan nyomon követ, és gondoskodik fejlődéséről. Jóllehet a tehetséggondozás volt élete, pedagógiai munkássága legfőbb területe, a Pszichológiai Intézetben dolgozva, felelevenítve a Genfben tanultakat, más jellegű lélektani kutatásokban is részt vett (ismeretterjesztés módszertani feltételei, személyiségeket érintő lélektani vizsgálatok stb.). A rendszerváltoztatás éveiben intenzíven bekapcsolódott a népfőiskolai mozgalom újraélesztésének munkálataiba.

Budapesti évei alatt sem szakadt el Pataktól. Óriási egyéni szervezőmunkával – később akadtak segítőtársak – életre hívta 1960-ban a Pataki Öregdiákok Budapesti Szervezetét a korábban megszűntetett PADOSZ (Pataki Diákok Országos Szövetsége) helyett. E szervezet nyomán alakult meg később az öregdiákok debreceni, miskolci és nyíregyházi szervezete – mind a négy szervezet ma is él és működik. A budapesti találkozókra – túl az ismerkedéseken – mindig egy-egy neves

öregdiák számol be munkásságáról, munkaterülete, tudományterülete eredményeiről a mindig szépszámu hallgatóság öröme és épülésére.

Ugyancsak a 60-as évek elejétől kezdte gyűjteni a pataki diákvilág anekdotakincseit. Ehhez kérte és meg is kapta az öregdiákok támogatását. Szervező és gyűjtő munkájának meg is lett az eredménye. A Sárospataki Református Kollégium Alapítványa gondozásában 1996-ban megjelent a *Pataki Diákvilág Anekdotakincse* című sorozat harmadik kötete a kiadott kötetek folytatásaként a PADOSZ segítségével 1927-ben, majd 1930-ban. Ezt követően a negyedik és az ötödik kötet is napvilágot látott.

Harsányi István a nyarakat sokszor töltötte Sárospatakon, rokonsága, emlékei városában. Jelentős szerepet játszott abban, hogy a település 1968-ban visszakapta városi rangját. Nagyon szeretett a Megyer-hegyi családi borbázisban tartózkodni, s onnan nagy kirándulásokat tenni, gyönyörködni a környező táj szépségeiben.

Igazi doyenjeként tartotta őt számon a hazai pedagógustársadalom. Elnyerte a legmagasabb szakmai kitüntetések is (*Kiváló Tanár, Apáczai Csere János-díj*). Nyolcvanadik születésnapjára (1988) az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum „*Harsányi István pedagógiai publikációinak bibliográfiája*” címmel kiadta addig megjelent írásainak, könyveinek adatait (637). Kilencvenedik születésnapját a köztársasági elnök a *Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjének* adományozásával köszöntötte.

Szép kort élt meg. 2002 tavaszán, május 10-én hunyt el. Június elsején helyezték örök nyugalomra a sárospataki református temetőben.

Források:

- *Magyar nagylexikon*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1993–2004.
- *Pataki tanáraink* (1931–1952). Sárospatak, 2005.
- *A Sárospataki Református Főiskola Értesítői* (1926–1948)

- Dienes Dénes – Ugrai János: *A Sárospataki Református Kollégium története*. Sárospatak, 2013.
- Harsányi István fia, dr. Harsányi Ádám közlései. Budapest

*Volt pataki diák,
DR. EGEY TIBOR levéltári főigazgató
Budapest*

DR. HAVAS LÁSZLÓ (Budapest, 1939. május 1. – Debrecen, 2014. március 19.), klasszikus filológus, neolatin kutató, egyetemi tanár

Havas László édesapja, Havas János történelem–latin szakos középiskolai tanár, édesanyja, Vallus Mária óvónő. Havas László egyéves koráig a család édesanyja szülőhelyén, Pásztón élt, ahol édesapja tanárként dolgozott. Egy év után Veszprémbe költöztek, édesapja ott talált állást. A gyermek a veszprémi angolkiasszonyoknál járt általános iskolába (1945–1953), az államosításig ők oktatták, nevelték a rend szeretetére, kitartásra. Mindössze tizenkét éves volt, amikor édesapja elhunyt. Az ő értékrendje, mély katolikus hite, az olvasás, a történelem és a latin nyelv szeretete azonban Havas László életének mindvégig meghatározó tényezője maradt.

Középiskolai tanulmányait a veszprémi piarista gimnázium utódjának tekinthető Lovassy László Gimnáziumban végezte (1953–1957). Az itt tanító sok kiváló tudós tanár közül különösen latintanára, az 1956-os forradalmi események helyi irányítója, a mártírhalt

Brusznai Árpád volt rá nagy hatással. Az ő emlékéit és szellemiségét mindvégig tanítványi tisztelettel ápolta.

Egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen kezdte meg 1957-ben magyar–latin szakon, s később a görög szakot is felvette. A legnagyobb élményei azonban egyetemista évei alatt nem magához az egyetemhez kapcsolódtak, hanem az újjáalakított Eötvös Collegiumhoz, amelynek másodéves korától egyik első hallgatója lehetett. Itt került igazán szoros kapcsolatba a könyvekkel, a szakirodalommal és néhány kiemelkedő tudóssal, mindenekelőtt a régi magyar irodalom mesterével, Klaniczay Tiborral, a nyelvész Fábián Pállal és Maróti Egonnal, akitől az ókortudomány műhelymunkáját sajátította el. A klasszikus antikvitás iránti elköteleződésében Hahn Istvánnak is meghatározó szerepe volt. Már ekkor kialakultak azok az érdeklődési körei, amelyek mentén további tudományos életútja is haladt.

1962-ben kitüntetéssel diplomázott, s ez év szeptemberében gyakornoki állást kapott **Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Ókortörténeti Tanszékén**. Az egyetemen ismerkedett meg feleségével, Deák Gyöngyi francia–latin szakos tanárral, akivel több mint ötven éven át osztotta meg hivatásának, munkájának küzdelmeit, de vele együtt örülhetett szellemi izgalmakkal kísért, majd széles körben elismert tudományos eredményeinek is. Két fiuk (László és Péter) és négy unokájuk jelentette családi életük legfőbb boldogságát.

Havas László tudományos pályájának emelkedése egyenes arányban állt szakmai és oktatói munkájának színvonalával. Számára mindig a maximum jelentette a minimumot. 1964-ben doktorált „Sub auspiciis rei publicae popularis” minősítéssel a köztársaság végi Róma témában. Az Ókortörténeti Tanszéken hamarosan tanársegédi, adjunktusi, majd docensi kinevezést kapott, miután 1974-ben *A Catilina-mozgalom és a római köztársaság válsága* című értekezésével elnyerte a történelemtudományok kandidátusa címet. 1979-től a **Klasszika-filológiai Tanszék** tanszékve-

zető docense lett. 1995-ben védte meg akadémiai doktori értekezését (*Florus: életmű – szöveg-hagyomány – utóélet*), s ezután mint tanszékvezető egyetemi tanár dolgozott ugyanitt. E tisztséget 2004-ig, kerekén 25 éven keresztül töltötte be. Nyugdíjba vonulása után sem szakadt el az egyetemtől, 2009-től professor emeritusként folytatta munkáját. Eközben több szemeszteren át a **Szegedi Tudományegyetem** és a **Nyíregyházi Főiskola** óraadó tanára is volt.

A tanszék élén eltöltött éppen negyed század szorosan összefonódik Havas László nevével. Ez a nem rövid időszak kétségtelenül a debreceni klasszika-filológiai műhely fénykorának tekinthető. Számos méltatás tanúskodik arról, hogy munkáit itthon és külföldön egyaránt elismerték. Köszönhető ez jelentős mennyiségű, háromezernél is több publikációjának. Ezek között csaknem harminc könyvet, illetve könyvrészletet, több mint száz idegen nyelvű tanulmányt, cikket találunk, amelyek alapján ő volt az egyik leggyakrabban idézett magyar klasszikus filológusunk. Havas László írásait angol, német, francia és olasz kézikönyvek is regisztrálták. Mint nemzetközi hírű szakember több külföldi és hazai kiadvány, folyóirat és sorozat szerkesztője volt. Irányítása alatt évről évre igényes, gazdag tartalommal jelent meg a Borzsák István által életre hívott, nemzetközileg is elismert klasszika-filológiai folyóirat, az *Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis* (ACD).

Írásainak kvalitását szerzőjük lenyűgöző szövegismerete, mindig naprakész és magabiztos tájékozottsága, zavarba ejtő sokoldalúsága szavatolta. Az ókortörténet s főleg a római köztársaság korának kutatása révén a latin nyelvű történetírás kiváló ismerőjét tisztelettük benne. Kedvenc szerzői Caesar, Sallustius, majd pedig az akadémiai doktori értekezésének témáját adó P. Annius Florus voltak, de legkedvesebb számára mégis az a Marcus Tullius Cicero maradt, akinek műveit élete végéig szorgosan kutatta. E híres római szerző hatása, akinek neve évszázadokon keresztül egyet jelentett az ékesszólással, Havas László habitusát is alapvetően meghatározta. Hallgatósága számára emlékezetesek maradnak kris-

tálytisztá gondolatok nyomán felépített, retorikusan formált előadásai.

De nem pusztán a klasszikus római irodalom képezte Havas tanár úr érdeklődésének tárgyát. A szövegek vizsgálatát a szövegkritika, a kéziratos hagyomány felől megközelítve, számos latin nyelvű alkotás magyarra fordítása követte, hiszen azt vallotta, hogy a fordítás jelenti a mindenkori szöveg legelső értelmezését, majd abból kiindulva lehet a szöveg egyes rétegeit fölfejtetni, a megfelelő olvasatokat kialakítani, s a textusban így egyre jobban elmélyedve lehet azt adekvát módon interpretálni. Az általa készített műfordítások ezt az elvet messzemenően igazolják. A könynyedén gördülő magyar mondatok az olvasót szinte kézen fogva vezetik be a latin szöveg által megjelenített, rég letűnt világba.

A klasszikus antikvitás továbbélésének a fordítások során nyert tapasztalatokat és új felismeréseket hozó vizsgálata juttatta el az éles szemű tudóst a közép- és neolatin szövegek tanulmányozásáig. A kilencvenes évek végétől kezdve érdeklődésének középpontjába Szent István király *Intelmeinek* vizsgálata került. P. Annius Florus életművének nemzetközi elismerést kiváltó, a Florus-filológiát még hosszú évtizedeken át meghatározó, minden eddiginél teljesebb kritikai összkiadása szilárd alapot nyújtott számára ahhoz, hogy az első magyar királynak fiához, Imre herceghez intézett *Intelmeit* is hasonlóan holisztikus szemléletet követve publikálja. Ez a mű vezette el Havas Lászlót a Szent Istvánnak koronát küldő II. Szilveszter pápához, a tudós Gerbert d'Aurillac-hoz, az Európa-eszme egyik nagy középkori alakjához. A Szent István-i *Intelmek* kommentárokkal kísért francia kiadása és az ehhez kapcsolódó középlatin kutatásainak elismeréseként Havas professzor urat 2008-ban a Limoges-i Egyetem díszdoktorrá avatta, mivel feltérképezte e mű bizánci előképeit és a Karoling-korra visszanyúló szellemi-műfaji vonatkozásait, feltárta az ún. uralkodói vagy fejedelemtükör, ill. királytükör műfajának sajátosságait. Az ezekben a művekben az uralkodóval szemben támasztott követelmények előképeit a klasszikus antikvitásban gyökerező értékkategóriákra vezette

vissza, melyek világosan kirajzolódó erény-, ill. erkölcsi rendszerbe szerveződtek. Ez az organikus, az ókortól a középkoron át napjainkig ívelő, a modern emberiségnek is fontos üzeneteket hordozó komplex világszemlélet Havas Lászlót egyidejűleg az Európa-gondolat, a közös Európa-ház ügyének előmozdítójává is avatta, azzal a megfigyeléssel azonban, hogy a globalizáció korának Európájában minden egyes embernek kötelessége a saját nemzeti kultúrájának ápolása is. Egyik kiadványának nem véletlenül adta az *Európa értékei – az értékek Európája* címet. Szilárdan vallotta, hogy a klasszikus antikvitás öröksége, az egyes nemzetek hagyományai és a zsidó-keresztény kultúra szolgál a modern nemzetek kultúrájának alapjául. Ennek okán igen szoros szellemi közelségbe került a nagy francia katolikus gondolkodóval, Jacques Maritain-nel. Az európai kultúra gyökereit a kereszténységben látó Maritain jelentékeny hatást tett a debreceni professzorra, aki egy alkalommal így nyilatkozott: „A valódi szellemi értékeket, hagyományokat megőrizve olyan kultúrát kell kialakítanunk, amelyben megmaradnak a hagyományos értékek.”

Díszdoktorrá avatásán a Limoges-i Egyetemen (2008)

Az így értelmezett egyetemes értékmentés nyomán bontakozott ki Havas László oktatói-nevelői tevékenysége is. Igazi preceptorként kísérte leendő latin szakos tanárok generációinak szárnybontogatását, irányításával bölcsészek sokasága vált a klasszikus antikvitás örökségének elkötelezett követévé. Számos magyar nyelvű szakmunkájával nemcsak a debreceni egyetemi hallgatók tanulmányait, kutatásait segítette, hiszen a mind a mai napig

használatban lévő *Auctores Latini* című egyetemi tankönyvsorozat első kötete, Cicero Catilina elleni első beszéde s a sorozatnak több darabja is az ő gondozásában jelent meg, többnek pedig ő volt a lektora.

A kilencvenes évek derekán új, a magyar ókortudomány szakemberei által sokat forgatott és idézett, impozáns sorozatot alapított AGATHA címmel, amelynek egyes kötetei egyrészt egyetemi segédkönyvként bevezetésül szolgálnak az ókortudomány számos területére (*Bevezetés az ókortudományba I-V.*), másrészt görög és latin forrásokat mutatnak be, ill. tudományos kutatási eredményeket közölnek. A *Classica–Mediaevalia–Neolatina* c. kiadványsorozatnak is felelős szerkesztője volt.

Oktatói tevékenységének jellemzője a szakma iránti végtelen szeretet és elkötelezettség volt. Elsőévesként nemcsak nekem tűnt fel, hogy szinte még arckifejezése is megváltozott tanár úrnak, amint elkezdte előadását. A tudás fellegvárába érkezve már-már zavarba ejtő volt számomra, számunkra, hogy szinte azonnal egyenrangú félnek tekintett, a tudományos életre ösztönzött bennünket, s ennek ő maga adta élő példáját. Bár állandóan elfoglalt volt, soha nem láttuk fáradtnak, s hatalmas munkabírását egyaránt irigyelte fiatal és idősebb. Lenyűgöző széles látása, hatalmas műveltsége, hallgatók nemzedékeinek szolgált zsinórmértékül. Finom érzéssel, olykor a csak rá jellemző humorral tudta rávenni hallgatóit, hogy az egyetemi követelményeken túlmutató többletmunkát vállaljanak. De utóbb mindig beigazolódtak: megérte energiát áldozni az általa kitűzött feladatokra. Valahányszor alkalom adódott rá, mesteri módon vette kezébe a (különösen a kilencvenes évek derekától kezdődően kínálkozó) pályázati lehetőségeket, s vont be a hallgatókat is tudományos terveibe. Számos kutatócsoportot hívott így életre. Felsőbb évesként, majd már doktoranduszként másokkal együtt több ilyen vállalkozásának e sorok írója is részese lehetett. E téren mutatkozott meg leginkább iskolateremtő pedagógusi, mentortanári tevékenysége. Irigylésre méltó volt friss, modern gondolkodása, az újra, a korszerűre való fogékonysága. A szá-

mítástechnika elterjedésével viszonylag magas kora ellenére is lépést tartott: hamar elsajátította a számítógép használatát, s utolsó éveinek, előadásainak állandó kísérője lett e technikai vívmány. Amint lehetővé vált, akkreditáltatta és 1994-ben útjára indította a tanszék doktori iskoláját, mely eleinte önálló programként, *Latin szöveghagyomány – római civilizáció* elnevezéssel működött. Az itt folyó posztgraduális képzés a doktori iskolák szervezetének átrendezése következtében a Debreceni Egyetem Nyelvtudományok Doktori Iskolájának (DENYDI) Klasszika-filológiai alprogramja-ként folytatódott tovább. Ennek haláláig, 2014-ig vezetője volt. De nemcsak a latin szakos hallgatók tisztelhettek benne mesterüket, hanem a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának más doktori iskoláit látogató hallgatók is. A tudás fellegvárában Havas László folyamatosan kereste és fáradhatatlanul ápolta az interdiszciplináris együttműködés lehetőségeit, amely természetes igénye volt a párját ritkítóan széles műveltségű professzornak. Kultúrtörténet és művészet, nyelvtudomány és zene, filozófiatörténet és vallástudomány egyaránt érdeklődésének és kutatásainak tág területét jelentette. Ez a fajta műveltség a régi polihisztorokét idézte, s nem kétséges, hogy ő maga egészen tudatosan váltotta valóra azt, amit egész életében hirdetett: a görögök mindenre kiterjedő műveltség-eszményét, az enkükliszos paideiát. Ez a monumentális, enciklopédikus tudás szuggesztív módon, nagy pedagógiai ambícióval párosulva folyamatos, megtermékenyítő hatással volt a körülötte tevékenykedőkre. Szakszerű útmutatásai, kedves tapintattal megfogalmazott figyelmeztetései sokaknak szolgáltak igazodási pontként, és segítettek az előbbre jutásban. Tanítványainak, munkatársainak véleményét mindannyiszor kikérte, mert azt az elvet vallotta, hogy az együtt gondolkodás, a folyamatos eszmecsere révén még világosabbá, még érthetőbbé tehetők az általa megformált gondolatok. Keze nyomán így alakult tanszéke tudományos műhelyé. Amikor doktoranduszként, majd már a tudományos fokozat birtokában egy-egy jól sikerült konferencia-szereplés után mi magunk is úgy érez-

tük, hogy nem volt hiábavaló a sok munka, a legnagyobb dicséret mégsem az volt, ha valaki ezt nekünk jegyezte meg, hanem az, ha pályatársaitól ezt hallottuk: Havas Lászlónak vannak tanítványai.

Havas professzor úr hihetetlen munkabírása, távlatokba tekintő gondolkodása és sokirányú érdeklődése fáradhatatlan tudományszervező tevékenységben is testet öltött. Alelnöke (és debreceni tagozatvezetője), majd választmányi tagja volt a magyar Ókortudományi Társaságnak, tagja volt az MTA Klasszika-filológiai Bizottságának, több vezető tisztséget töltött be a Debreceni Akadémiai Bizottság szakbizottságaiban, alelnöke volt a TIT Hajdú-Bihar megyei szervezetének. 2011-ig alapító elnöke, majd haláláig tiszteletbeli elnöke volt a Magyar Neolatin Egyesületnek (Hungaria Latina), 2003 és 2009 között pedig felügyelő bizottsági tagja a nemzetközi Neolatin Társaságnak (IANLS). Tudományos munkája elismeréseként több nemzetközi szervezetben is tekintélyes pozíciót töltött be, így 2008-tól egészen 2014-ben bekövetkezett haláláig tagja és külső tanácsadója volt a francia ókortudományi társaságnak (Association G. Budé). 2009-től hasonlóképpen külső tanácsadója volt a párizsi székhelyű Sociétés des Études Latines-nak. 2008 és 2014 között a Magyar Jacques Maritain Egyesület elnöki tisztségét is betöltötte. Nemzetközi jelenlétét főként a határok megnyitását követően tudta különféle ösztöndíjakkal biztosítani. Így jutott el Európa számos patinás, megannyi fontos középkori kéziratot őrző könyvtárába, mindenekelőtt Rómába, majd Brüsszelbe, a németországi Wolfenbüttelbe, illetve a Fondation Hardt támogatásával Svájcba. Ezek a külföldi tanulmányutak szolgáltak alapul kiterjedt szövegkritikai, kodikológiai, paleográfiai vizsgálataihoz. Ezek eredményeként vált számára lehetővé a történetíró, grammatikus és költő P. Anniius Florus műveinek kritikai kiadása, mely sok szempontból pályája egyik tetőpontját jelentette.

E fáradhatatlan, kiterjedt és gazdagon gyümölcsöző filológusi munkát természetesen számos rangos szakmai elismerés, kitüntetés kísérte. Havas László 1965-ben, majd 1998-

ban második alkalommal is megkapta az Ókortudományi Társaság *Marót Károly-díját*. 1986-tól a *TIT Aranykoszorús jelvényének* birtokosa. Tevékenységét az Ókortudományi Társaság 2004-ben *Ábel Jenő-émlékéremmel* jutalmazta. Kiemelkedő oktatási-nevelési munkájáért, valamint a pedagógiai gyakorlatot segítő kiemelkedő tudományos tevékenységéért 2005-ben elnyerte az *Apáczai Csere János-díjat*. 2009-ben a Debreceni Akadémiai Bizottság *Pro Scientia-érmét* vehette át. Ugyanabban az évben, március 14-én elnyerte azt a magas rangú állami kitüntetést, amelyet különösen nagy becsben tartott: a *Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét*. 2012. augusztus 21-én a *Magyar Érdemrend tisztikeresztjével* gazdagodott a munkásságát elismerő kitüntetések tiszteletre méltó gyűjteménye. A hatalmas ívű tudósi életpálya utolsó éve 2013-ban a KLTE Baráti Körének *Kosuth Emlékérme* volt.

A Magyar Érdemrend tisztikeresztjét vehette át Pálkás Józseftől, az MTA elnökétől

Havas László professzor a szó valódi és igaz értelmében vett mestertanár volt. Példát adott hivatás- és szakmaszeretetre, kitartásra, pontosságra, igényességre. Diákgenerációk sora sajátította el tőle a filológus mesterségének könyvekben sehol nem található apró fogásait. Tudósi tevékenységét is ez a tanítványai pályáját egyengető, a tanítást életcélnak tekintő felfogás jellemezte. Tanárként és tudósként egyaránt azok közé a kutatók közé tartozott, akiknek egész tevékenységét az egyetemes emberi értékek megőrzése határozta meg.

Ezért is érte váratlanul és sújtotta le valamennyi tisztelőjét, barátját, tanítványát az egészséget rendkívüli gyorsasággal aláásó betegség híre. Rá jellemző módon azonban még akkor is elvégzendő feladatairól, nagy ívű kutatási terveiről beszélt, amikor már egészen nyilvánvalóvá vált, hogy a szellem kiválósága alulmarad a gyilkos kórral szemben.

Személye fájdalmasan hiányzik tudományszakunk mindennapjaiból, de számos közösség emlékezik rá kegyelettel, és őrzi mindazt a szellemi kincset, amelyet tőle kapott. Életművének áttekintése, értékelése ebben az értelemben is kötelezi tanítványait, s egyszerűsmind hatalmas feladatként áll előttünk.

Tanítványa,
DR. KISS SEBESTYÉN
latin–német szakos tanár, ógörög filológus
Debrecen

HORTOBÁGYI (Holejter) ISTVÁN

(Zajta, 1929. szeptember 21. – Nyíregyháza, 2003. december 1.): kántortanító, általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes, kollégiumi nevelőtanár, személyügyi előadó

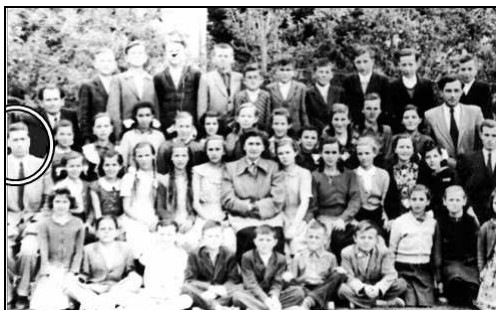
Zajtán, egy kis, határ menti faluban született, ott is élte le gyermekkorát. Szülei: Holejter Ferenc gazdálkodó és Leitner Margit háztartásbeli. Őseiket a középkorban germán területről telepítették be Erdély és a Tiszántúl gyéren lakott területeire. A szorgalmasan gazdálkodó szülők két gyermekükkel együtt megszenvedték a gazdasági világválságot. A bizonytalanságot fokozta, hogy a határ menti kis

település földrajzi hovatartozása is változó volt. A szülők éppen ezért azon voltak, hogy István és testvére iskolázottabbak legyenek náluk, hogy bárhol képesek legyenek megélni, képességeik szerint boldogulni. Tanulásukhoz igyekeztek mindent biztosítani a zajtai elemi iskolában éppúgy, mint ahogy később a szatmárnémeti Magyar Királyi Állami Gimnáziumban. István az 1940/41-es tanévet itt kezdte a középiskolában. A kisdíáknak távol a szülői háztól, a háborús világban nem volt könnyű hozzászokni az internátusi élethez, a többi gyerekhez való alkalmazkodáshoz, a középiskolai követelményekhez. Igyekezett szorgalmasan tanulni, hogy szüleinek ne okozzon bánatot. A háború befejeztével, a magyar határ lezárása után nem térhetett vissza Szatmárnémetibe, hanem a Nyíregyházi Líceum és Tanítóképző Intézetben folytatta tanulmányait. Az 1947/48-as tanévben magyarosította a nevét, érettségi vizsgát tett, s a gyerekek, fiatalok oktatását, nevelését választotta hivatásának. Folytatta a tanulást, s egy év múlva tanító- és kántorképesítő vizsgával kapta meg oklevelét.

1949 szeptemberében **Kisnaményba** helyezték tanítani, s haza-hazajárt Zajtára kántori szolgálatot teljesíteni. Az alsó tagozati tanítás mellett felső tagozatban éneket tanított, majd az orosz tantárgy bevezetésével megbízást kapott e tantárgy tanítására is. Ezért jelentkezett az egri Tanárképző Főiskolára, s 1953-ban orosz szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett. Abban az időben nem volt könnyű levelező úton tanulni, eljutni Egerbe konzultációra, majd vizsgázni, de igyekezett ezeken a gondokon túl a lehető legjobban elsajátítani az anyagot és a szép orosz nyelvű beszédet, hogy azt tovább tudja adni és még meg is szerettesse ezt a nyelvet a tanítványaival. A következetes szigorúság mellett sok játékosagra is szüksége volt a tanítási óráin, hogy a tantárgyat el tudja fogadtatni.

Kisnaményban ismerkedett meg egy jómódú gazda leányával, Bakk Erzsébettel, s 1951-ben házasságot kötöttek. Miután apósa kuláklistán volt, nem taníthatott tovább Kisnaményban, elkerültek Nábrádra, tanári oklevelének átvételkor már a **nábrádi Általános Iskolában**

tanított. Az orosz nyelv tanítása mellett osztályfőnökként bekapcsolódott a gyerekek kirándulásainak szervezésébe. Igyekezett az iskolai élet minden területén hasznosnak lenni, a szülőkkel jó kapcsolatot kialakítani. Sokat dolgozott, sőt a mezőgazdasági ismeretek tantárgy tanításába is besegített. A pedagógusoknak járó háztáji földön is tevékenyen gazdálkodott. A szűkös pedagóguslakás és anyagi körülmények, valamint a gyarapodó család újabb és újabb nehézségeket szültek. Felesége származása miatt nem kapott munkát, így az időközben négytagúvá lett család még szegényebb körülmények között volt kénytelen élni. Fiaik a szülők szorgalmát látva és érezve növekedhettek, tanulhattak. Béla állatorvos lett. István pedig a tanári pályát választotta, szakoktató lett, Dunaújvárosban él. A szülők jutalma, hogy nagyszülőkké, sőt dédszülokké válhattak.

A nábrádi felső tagozatosok között (1954)

Hortobágyi István gyermekei jövőjére gondolva, családjával 1961-ben **Nyíregyházára** költözött, s a **Mezőgazdasági Technikum** kollégiumi nevelőtanára és oktatója lett. Itt kitűnt, hogy az orosz tárgy tanítása mellett a nevelés volt az elsődleges az életében. A Mezőgazdasági Technikumba elsősorban vidékről bekerülő fiúknak apjuk helyett apjuk igyekezett lenni. A csoportjába tartozó gyerekeknek a városi életformát nagy hozzáértéssel segítette megértetni. Gyakran kellett a helyes étkezési szabályokra, öltözködési szokásokra, illedelmes beszédre nevelnie. Nagy empátiával megértette a faluról bekerült kisdíákok gondjait, problémáit, és személyre szabottan igyekezett segíteni nekik. Érettségi találkozón, melyre mindig meghívták, szeretettel

emlegették a meglett férfiak, hogy mennyi minden jót tanultak nevelőtanárunktól, s milyen nagy segítség volt ez az életben.

Pedagógiai ismereteinek magasabb szintre emelése érdekében a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen pedagógia szakon tanult tovább. A főiskolai kollégiumi hallgatók éppen úgy, mint régebben a középiskolaiak, szívesen keresték meg nevelőtanárukat problémáikkal, mert mindig segítséget kaptak. Szerették közvetlenségéért, baráti jó tanácsaiért. A hallgatói tapasztalatcserére NDK-ba, Kisinyovba, Leningrádba készségesen segített kollégáinak elkísérni a csoportokat. A tapasztalatok feldolgozása, visszatérve a kollégiumi szobákba, élményszámba mentek, melyekre az évfolyam-találkozókon szívesen emlékeztek a volt hallgatók.

Dr. Kiss István, főiskolai kollégája szerint: „Több mint 40 év a katedrán. Az orosz nyelvet tanította, de életteljesítménye mégis a nevelés volt. Kollégaként is kellemes partner volt. A vele való egy óra beszélgetés 10-15 percnél tűnt. A mások problémáinak a megoldását tekintette feladatának, átértette a gyerekek gondjai mellett a felnőttekét is. A nap 24 órájában volt pedagógus, mert példamutatóan élt. Szeretettel közeledett a gyerekekhez, a kollégákhoz, a szülőkhöz. Meghatározó közösségi egyén volt, mert megfontoltsága, nyugalma hatni tudott a környezetére. A kollégák keresték a barátságát. Szeretetet adott, és megbecsülést kapott. Az osztályfőnököknek segített egy-egy gyerek nevelési problémájának a megoldásában, a nyári mezőgazdasági munkák megszervezésében, sőt felügyelő tanárnak is elment velük. Korrekt, megfontolt ember volt, s ennek megfelelően új munkakörbe került, 1969 és 1973 között személyzeti előadó, illetve osztályvezető lett a már felsőfokúvá lett Mezőgazdasági Technikumban. Ezután rövid kitérő következett életében, mert a városi Oktatási Osztály megbízta oktatásfejlesztési feladatokkal, nevezetesen az akkor **15. sz. Általános Iskola** igazgatóhelyettesi feladatait kellett ellátnia. Ezt is eredményesen teljesítette. 1976-ban volt főnökei hívó szavára ismét visszakért barátaik közé. Ott folytatta, ahol abbahagyta, de most már főiskolai követelmények szerint. 1976 és 1982 között ismét személyzeti vezető volt. Tudott különböző foglalkoztatási viszonyoknak jól megfelelni. Végül, nyugdíjazásáig (1989) a főiskola kollégiumi nevelőtanári feladatait látta el.”

Mind középiskolai, mind felsőfokú intézményi munkáját többször elismerték:

- * Dicsérő Oklevél (1967)
- * Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1968)
- * Emléklap kiemelkedő társadalmi munkáért (1978)
- * Főigazgatói Dicsérő Oklevél (1985)
- * Kiváló Munkáért kitüntetés, melyet a Mezőgazdasági Minisztériumtól kapott nyugdíjba vonulása alkalmával (1989)

Nyugdíjas éveit igyekezett aktívan, tartalommal megtölteni. Foglalkozott öt unokájával, tartotta a kapcsolatot volt kollégáival, segített elindítani a Katolikus Szent Imre Gimnáziumot, mely a hajdani 15. sz. Általános Iskola átszervezésével jött létre. Egyre több időt töltött feleségével Zajtán, kertészkedtek.

A szülői házat turisztikai igényeknek megfelelően újítták fel új tervek reményében. E terveket már nem tudta megvalósítani, a halál erősebb volt a szeretetnél, mely belőle az emberek felé áradt. Kollégák, volt hallgatók, ismerősök kísérték utolsó útjára, s búcsúztak tőle, a csupa szív embertől.

Forrás:

- Feleségével való beszélgetés
- Rendelkezésre álló okiratok
- Dr. Kiss István emlékező írása s a vele való beszélgetés

*Felesége klubbársa,
RAFFAY ZOLTÁNNÉ ny. gyakorlóiskolai igh.
Nyíregyháza*

„Nincs olyan király, mint az az igazi tanár, aki fiatal szívekben szemtől szembe és napról napra tud uralkodni.”

(Németh László)

J

JANKÓ CSABA TAMÁS (Debrecen, 1970. április 12. – Debrecen, 2007. december 23.): testnevelés–földrajz szakos tanár

*„Jézus tanítványa voltam,
Gyermekekhez lehajoltam,
A szívemhez fölemeltem,
Szeretetre úgy neveltem.”*
(Benedek Elek)

Édesanyja, Nagy Piroska és édesapja, Jankó Zoltán mindketten középiskolai tanárként dolgoztak. Bátyja, Jankó Zoltán történelem–német szakos középiskolai tanár, de jogi diplomát is szerzett. A jó szellemű, törekvő családban a szülők határozott szándéka volt, hogy gyermekeik tanulhassanak, minél nagyobb műveltségre tegyenek szert, s mindamellett testileg is eddék magukat.

Gyermekeit a testnevelő édesapa korán megismertette a sport szeretetével. Csaba, Zoltán testvérével együtt leginkább úszni szeretett.

Ötévesen már igazolt versenyzője volt a DSI úszó szakosztályának, később egészen a főiskolára kerüléséig a Debreceni Dózsának. A sport kicsi korától kezdve önfegyelemre, kitartásra, a kitűzött célok elérésére nevelte. Az élet minden területén mindig a legjobbra törekedett.

Mindig mindennek csak akkor látta értelmét, ha az tökéletes vagy legalábbis a lehető legjobb. Gyakran mondta, hogy egy sportoló számára *„nincs rosszabb a második helynél”*, de azért tudott veszíteni is. Ezt szerencsére nem kellett sokszor megtapasztalnia, versenyzőként rengetegszer állt a dobogó legfelső fokán, érmeivel egy egész szekrény lett tele. A siker sok lemondással járt főleg a napi kétszeri edzés és a tanulás miatt.

Csaba az általános iskola első négy osztályát Debrecenben, a Bocskai István Általános Iskolában végezte, felsősként a család új lakásba költözése miatt az Arany János Általános Iskolába járt. A Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium elvégzése után felvették a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola testnevelés–földrajz szakára.

Tinédzserként és fiatal felnőttként is számos hazai és külföldi versenyen szerepelt, főleg pillangóúszásban ért el jó eredményeket. Versenyzőként járt Ausztriában, Svájcban, Finnországban, ahonnan érmeikkel, kupákkal jött haza.

Főiskolás korában megnyerte az Országos Főiskolai Bajnokságot 100 méteres pillangóúszásban, és az aranyérmes váltónak is tagja volt. 1993-ban Egerben megnyerte a Pedagógusjelöltek Országos Bajnokságát, szintén 100 méteres pillangóúszásban.

Az úszás mellett kedvenc sportja volt a síelés, a torna és a labdarúgás is. Ezen sportágakból edzői képesítést is szerzett. A tanárképző főiskola elvégzése után **Debrecenben a Karácsony Sándor Általános Iskolában** tanított 1994-től egészen haláláig.

Érdeklődése, adottságai, a tanári pályán is a legjobbra való törekvése segítette abban, hogy 1997-ben felvették a Janus Pannonius Tudományegyetem testnevelés szakára. Ennek elvégzését már a tanítás mellett vállalta, s befejezése után osztályfőnökként, testnevelés tagozatos osztályok tanáraként és edzőként is profitált az ott tanultakból. Az iskola Diák-sport Egyesületének vezetését is rábízták. Évről évre egyre több anyagi támogatást szerzett az intézménynek, mert a kollégáival együtt végzett színvonalas munkájának köszönhetően több sikeres pályázatot is koordinált.

Másik szakját, a földrajzot is szerette. Nagyon szeretett utazni, járt az USA-ban, Franciaországban, Belgiumban, Svájcban, Tunéziában, Monacóban. Földrajz szakos tanárként szemlélte a különböző országok helyzetét. Amikor felkérték, szívesen elvállalta a természetismeret tantárgy oktatását is.

Szerette a kihívásokat, de legfőképpen a gyerekeket. Az alsó tagozatosokat is nagy türelemmel és szeretettel tanította. Derűs, kedves és mindenre nyitott egyéniségével jól tudta motiválni őket. Tanítványai szerették, becsülték, mert mindig segítőkész volt, bármilyen problémával fordulhattak hozzá. Kirándulni, túrázni vitte őket, saját otthonában is vendégül látta végzős osztályát és a leány futball diákolimpia országos bajnokcsapatát. A tanulók szüleivel is jó kapcsolatot ápolt.

Élete igazán gyermekei születésével teljesedett ki. Értük élt-halt, nekik épített édesapjával együtt szinte saját kezűleg két családi házat is. Első házasságából született fiát, Balázskát a válás után is állandóan kereste, imádta,

gondoskodott róla. Ő mára már édesapja nyomdokán haladva, a Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium tanulója. Második házasságából született kislánya, Dórika és kisfia, Csabika – akik követve édesapjuk példáját, sikeres igazolt sportolók – kosárlabdáznak, és kitűnő tanulók.

*Utolsó kirándulásán osztályával 2007-ben
Visegrádon*

Jankó Csaba olyan tanár volt, akiről a szülők mindig álmodoznak. Imádta a gyerekeket; úszók, tornászok és futballisták edzőjeként is igényes volt, tanítványait a dobogó legfelső fokára juttatta a diákolimpiákon. Mindig mosolygott, nyugodt, derűs egyéniségével kiváló hangulatot teremtett. Szívügye volt az egészséges életmódra nevelés, ezért az iskolai programokon kívül is szervezett kirándulásokat, biciklitúrákat, versenyeket, kihívás napi programokat. Városi rendezvényekre, szánkózni, korcsolyázni, síelni vitte tanítványait. A házak tervezésén túl a síelés volt a másik hobbija.

*2006-ban a leány futball diákolimpia győzteseivel
Fonyódligeten*

Kollégáit tisztelte, szerette, soha senkivel nem keveredett konfliktusba. Kiváló munkáját

nemcsak a szülők, tanítványok, hanem a munkatársai is elismerték: 2007-ben neki ítelték a *Karácsony Sándor-díjat*.

Közvetlen kollégája, *Szekeres Ákos* testnevelő így emlékezik rá: „Amikor arra gondolok, hogy mit mondhatnék el először elhunyt barátomról és sporttársamról, Jankó Csabáról, az első dolog, ami eszembe jut: a végtelen jósága, önzetlen jóindulata. A Debreceni Dózsában eltöltött úszó pályafutásom alatt ismerkedtem meg »Csébivel«. Mint idősebb versenyző, azonnal pártfogásba vett az új klubomban. Éreztem, hogy lehet rá számítani. A hosszú barátságunk alatt egyetlen pillanatra sem emlékszem, amikor megbántott volna valakit, vagy szándékosan ártott volna társainak. Úszó pályafutása során aratott sikereit szerényen, mindenfajta felfengzőség nélkül vette tudomásul.

Vele veszekedni képtelenség volt; nyugodt és mosolygós természetével minden feszültséget lecsillapított a környezetében. Rengeteg barátra tett szert nyitottságának és önzetlenségének köszönhetően. Barátai és munkatársai mindig számíthattak rá. A tanári pályafutása alatt a legnagyobb siker számára a gyerekek szeretete volt.

Ha egy kicsit többet megengedett tanítványainak, végtelen jóságával tudta, hogy a gyerekek nem élnek vissza bizalmával. A leány labdarúgócsapattal úgy bánt, mint saját gyerekeivel. Ennek is köszönhető, hogy diákolimpiai győzelmet ért el. Mintaértékű családapa volt. A munkája mellett az összes energiáját feleségére és gyermekeire áldozta.”

2007-ben bekövetkezett váratlan halálát – autóbaleset során távozott közülünk – minden ismerőse megdöbbenéssel és mély fájdalommal, együttérzéssel fogadta. Iskolájában azóta minden évben futball emléktornát rendeznek a tiszteletére. Szerettei, kollégái, tanítványai és azok szülei őszinte szeretettel gondolnak rá, hiszen mindenkiben hagyott egy kis darabot abból a csodából, ami ő maga volt.

Forrás: családja, barátai, kollégái, visszaemlékezései.

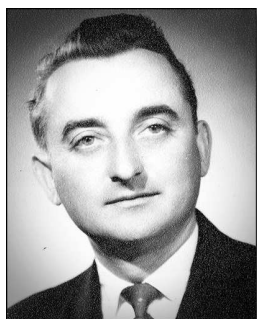
*Felesége,
JANKÓNÉ ÁRVA ERZSÉBET tanár
Debrecen*

„Élni, a saját rendjében boldognak lenni, a maga körében hasznossá válni – ez az ember rendeltetése, a gyermekek nevelésének célja.”
(Pestalozzi)

K

KANYUK JÁNOS (Nyírgyulaj, 1930. október 28. – Nyíregyháza, 1989. december 8.): tanító, általános iskolai igazgató

Szülei kisbirtokon gazdálkodással keresték a megélhetéshez szükséges javakat. A földműves édesapa, Kanyuk János és a jobb módú családból származó háztartásbeli Asztalos Anna édesanya örömmel fogadta Anna és Jolán nevű nővérei születését követő fiúgyermek világrajöttét. Miként egykoron szokás volt, a keresztségben az apa nevét örökölte. Később a család Mária, Mihály és Sándor testvéreivel teljesedett ki, akikkel egyetértésben és szeretetben együtt nevelkedett.

A Szabolcs vármegyei szülőföld, a tipikus nyírségi közepes lélekszámú Nyírgyulaj, a Bátoriak ősi fészke, Nyírbátor és az a Mária-pócs, amelynek görög katolikus kerületi esperesi teendőit évszázadokon át gyulaji lelkész látta el, meghatározták életútját. A bölcsőtől a

sírig hű maradt ahhoz, ahonnan vétetett, és szolgálta azt.

1936-tól kezdődően a helyi görög katolikus elemi iskolában szerezte meg alapismereteit. Tanulmányai folytatását megakadályozták a II. világháborús események. A konszolidációt követően 1947–1951 tanévekben a Nyíregyházi Állami Tanítóképző Intézetben, az I. sz. Pedagógiai gimnáziumban, ill. tanítóképzőben érettségi vizsgát tett 1951-ben. Tanítójelölti éveit a Nyírgyulaji Állami Általános Iskolában végezte 1951–52-ben. Később (1976–1978) az ismereteit kétéves vezetőképző tanulmányon gyarapította.

Pedagógus pályája a **Nyírgyulaj Állami Általános Iskola** alsó, majd felső tagozatában teljesedett ki. Szerencsésnek mondhatta magát, valóban azt tehette, amit megálmodott, a magyar nyelv ápolását, szépségének oktatását, szem előtt tartva a híressé vált mondást, miszerint nyelvében él a nemzet. Hangoztatta nyelvünk szógazdagságát, egyedülálló muzsikáját. Nem gondolta, milyen nehézségekbe fog ütközni. Meg kellett tapasztalnia, hogy a gyermekekkel otthon nem beszélgetnek, nem kéri számon az iskolában tanultakat, iskola után a mezőn dolgoztatják őket. Az '50-es években nehéz volt a régi szemléletet megváltoztatni. A tanács végrehajtó bizottsága előtt ezt így fogalmazta meg: „A szülők munkára fogják be az iskolást, tanítás után régi rossz szokásból a határba viszik vetegetni.”

Kanyuk János kereste az utat, hogy közelebb kerüljön előbb a fiatalokhoz, majd a felnőttekhez. A tanítással párhuzamosan elvállalta a községi kultúrotthon vezetését, mely beosztást 1953–1962-ig folyamatosan betöltötte. 1966-ig volt olyan időszak, amikor megfelelő személy híján a megbízást újra elvállalta. Az 1954-es megyei újság, a *Néplap* két alkalommal is közöl tőle mint nyírbátori járási népművelési előadótól írt cikket. Kanyuk János lelkesen szervezte a kulturális munkát: bábkört, tánckart, színjátszó kört szervezett. Előadásaikkal a községi rendezvényeken túl a nyírbátori járásban, de a megyeszékhelyen, Nyíregyházán is felléptek. Kanyuk János rendszeresen szervezte a tanulmányi kirándulásokat. Mentette a település régészeti leleteit. A Nyírbátori Múzeumnak egyik becses darabja egy általa megmentett bronzkori bögre is.

Nevelői feladatok mellett éveken át igazgatóhelyettesként gyakorlatilag ellátta az oktatási intézmény vezetését. A kinevezett státuszban lévő igazgató, Barsy Dezső tüdőbetegsége miatt folyamatosan betegszabadságon tartózkodott, és mivel 1960-ban kérte rokkantsági nyugállományba helyezését, természetes volt, hogy a helyettesét nevezték ki 1961-ben az általános iskola igazgatójává, melyet közel harminc éven keresztül eredményesen töltött be. Működése során nagy gondot fordított az analfabetizmus felszámolására. Működtette a 15–16 évesek továbbképző iskoláját.

Az oktatás mellett a kultúrmunka során szívesen szórakoztatta környezetét tangóharmonika játékaival. Bekapcsolódott a sportkör újjászervezésébe, a labdarúgópálya kiépítésének irányításába, futballbíróként is dolgozott. A tanulókat bevonta a karbantartási feladatokba. A '60-as évekig állandó jelleggel a rend fenntartására falufelölő rendőr működött a községben. Megszűnésével megerősödött az önkéntes rendőri szolgálat. Iskolaigazgatóként Kanyuk János bekapcsolódott munkájukba, növelve a társadalmi testület tekintélyét. A lakosság kiskereskedelmének javítását a Nyírbátor és Vidéke Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet helyi ügyvezetőjeként hathatósan segítette. Párton kívülként szinte

már természetesnek vette, hogy elfogadja a Községi Hazafias Népfremlítési teendőinek ellátását. Helyzetéből adódóan bevonta a tanterület és az óvodai személyzet tagjait a népszámlálási, valamint az országgyűlési képviselői és tanácsági választásokba. Támogatta a kisdobosok, úttörők és KISZ-fiatalok munkáját, mellette a hitoktatást sem gátolta.

A Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága előtt hivatali beosztásánál fogva meghívottként rendre beszámolt az iskolai, óvodai és iskolán kívüli nevelés helyzetéről. 1963. március 5-től megválasztották a testületbe társadalmi, kulturális elnökhelyettesnek. Ettől kezdve valamennyi ülésen hivatalból vett részt a tanácskozásokon. A község gondját-baját mélyebben megismerte, a vállalt egyéb társadalmi megbízatásait is igyekezett lelkiismeretesen ellátni.

A helyi termelőszövetkezettel szoros kapcsolatot alakított ki. Nemcsak frázisként, hanem tetteiben is igazolta, hogy a „Közösség, közösségnek, közösség által” mondás ne csak a termelőmunkában, a kultúrmunkában is érvényesüljön. Az életre történő nevelést tartotta legfontosabb feladatának. A szövetkezetben segítette a gyümölcsfa- és szőlőmetszést, ültetést; a borsó-, hagyma-, alma-, szilvaszedést, a burgonyabogár szedését, az akácmag gyűjtését.

Az iskolában megteremtette a politechnikai oktatás feltételeit, biokertet működtetett, amely biztosította a helyi óvoda étkeztetésének zölldséggel való ellátását. Megszervezte az Országos Takarékpénztár kezdeményezésére a takarékbélyeg gyűjtését. Volt olyan év, amikor a megyében iskolája volt az első takarékoságban. A nevelőket támogatta előmenetelük fejlesztésében. Felszámolta a szükség-tantermekben és a külterületen, Kerekhalomban folyó oktatást. Előbb két, majd korszerű négy tantermes iskolát építtetett. Igyekezett az iskolareformokat zökkenőmentesen levezényelni. Kidolgozta a Szervezeti és működési szabályzatot, alkalmazta és megkövetelte az abban meghatározott követelményeket. Volt, amikor 18 tanulócsoportban ugyanannyi nevelővel, 530 gyermek oktatását kellett biztosítani.

Az 1963-as év magánéletében is változást hozott, augusztusban Debrecenben fogadtak egymásnak hűséget Trefán Annával, aki biológia–mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok képesítésű volt. Felesége 1960-ban került a tantestülethez. 1964 júniusában megszületett az utód, János, aki tanulmányai során gépészmérnök végzettséget szerzett, és aki ma Debrecenben a Hajdú-Bihari Önkormányzatok Vízmű Zrt. vezérigazgatója. A Kanyuk család 1972 áprilisában vált teljessé második gyermekük, Emőke világra jöttével. Ő elvégezte a tanárképző főiskola magyar–ének szakát, és jelenleg Vácott tanít magyar nyelv és irodalmat a Radnóti Miklós Általános Iskolában.

Széplakiné Kurucz Mária, aki jelenleg is a településen él nyugdíjas postai alkalmazottként, tanítványként emlékezetében alakját így idézi: „1959-től 1967-ig a nyírgyulaji Állami Általános Iskola tanulója voltam. Ez idő alatt iskolánk igazgató bácsija és a magyartanárom volt, aki iránt nagy tisztelettel voltunk. Felső tagozatban, osztálytermünk az igazgatói iroda mellett volt. A folyosón, ha meghallottuk igazgató bácsi lépteit vagy köhögését, síri csend lett a teremben. Nevelési, oktatási módszeréhez nem kellett pálca. A magyarázó előtti szünetben kórusban mondtuk a kötelezően megtanulandó verset, amit számon is kért az osztály minden egyes tanulójától. Őszinte és igazságos volt. Nem kivételezett senkivel sem, a jó tanulóknak is beírta az elégtelen osztályzatot, főleg ha nem tudták a verset. Közös kirándulások, akadályversenyek, hógolyócsaták, táncpróbák, táncversenyek – ma is szívesen gondolok erre az időszakra.

Jó kapcsolatot ápolt a tanulókkal és a szülőkkel is. Tanulási, pályaválasztási, családi problémák megoldásában készségesen segített, bizalommal fordulhattunk hozzá. Mind a tanulókkal, mind a szülőkkel megtalálta a közös hangot.

Gyermekeim iskolába való beíratkozásakor emlékszem kedves, bátorító szavaira. Minden évben tanítók, tanárok, szülők megünnepeltük a pedagógusnapot közös vacsorával, nótázgatással, táncolással. A szervezésben, mint a Szülői Munkaközösség elnökének, mindig készségesen segített.

Nyírgyulajban mindenki ismerte és szerette, egyszerű, de nagyszerű ember volt. Településünk életében is meghatározó szerepet töltött be, népszerű ember volt, a lakosság körében tisztelték. Élete példaértékű lehet mindenki számára. Saját szülőfalujában senki sem lehet próféta, de ő az volt.”

A tanítvány után az emlékeit a volt pályatárs, *Mirolovics Jánosné Böör Ildikó* tanító az alábbiakban osztja meg velünk: „Amikor megkért a szerző, hogy írjak Kanyuk Jánosról mint régi munkatárs, megörültem. Úgy éreztem, nagyon könnyű dolgom lesz. De ahogy visszaemlékeztem, előjöttek a régi emlékek, úgy kellett ráébrednem, hogy nem könnyű a feladat. 25–30 évvel ezelőtti emlékeket kell felidézni. Mint tudjuk, az idő mindent megszépít. De itt nem kellett szépíteni. Számomra minden szép volt.

1984-ben a tanítói állást megpályázva kerültem a nyírgyulaji iskolába. Ekkor ismertem meg az iskolaigazgatót. Találkozásunk nem mindennapi volt, hiszen személyesen jött el engem kikérni, mivel az előző munkahelyemről nem engedtek el. Bevallom, kezdetben tartottam tőle, hiszen én akkor zöldfülű kezdő voltam két éves diplomával, ő pedig kb. 30 éves vezetői tapasztalattal, apám korabeli, és ráadásul a főnököm volt. De közvetlensége, barátságos mosolya, a mindig segíteni akarása a kezdeti szorongásaimat feloldotta. Természetesen az akkori tantestületre is ez a mentalitás volt a jellemző. Ezt most így mondanám, amilyen a főnök, olyan a beosztott. Maximálisan segítettek és befogadták az új kartársakat.

Mivel új munkaerő voltam, az első hónapokban gyakran látogatta az óráimat. Természetesen volt bennem feszültség, de amint észrevettem, hogy nem a szigorú, a hibákat kereső főnök ül hátul, hanem az érdeklődő, segíteni akaró, akkor már megnyugodtam. Munkám során végig ezt tapasztaltam. Szerencsésnek érzem magam, hogy pályám elején az ő iskolájában, az ő keze alatt dolgoztam.

Összegezve: ahogy én tapasztaltam, jólelkű, önzetlen, segítőkész ember volt. Szerette munkáját, tanítványait, tisztelte munkatársait, a szülőket, imádta családját. Sajnálom, hogy csak öt évig dolgozhattam az irányítása alatt. De az számomra meghatározó időszak volt. Örülök, hogy ismerhettem, és egy bizonyos fokig része lehettem az életének. Betegsége, halála nagyon fájt. Még ma is csak szeretettel tudok gondolni rá.”

A visszaemlékezők gondolatai, a levéltárban őrzött dokumentumok alátámasztják mindazt, amellyel egy olyan gazdag életút tárul elénk, amelyben Kanyuk János mint iskolaigazgató tovább él emlékezetünkben. Én nemcsak tanítványa voltam, de szülői házának egykori szemben lakó szomszédjaként is elevenen él bennem kedves emléke. Ma is fülemben cseng testvéreinek a közösségben való említése, akik tiszteletből és szeretetből „igazgató bácsinak”

neveztek. Kiérdemelte, hiszen igazi pedagógus, igazi iskolaigazgató volt. Önfeláldozó, kinek számára az oktatás hivatást, szolgálatot jelentett. Nemcsak ismereteket közvetített, de szeretetre, megértésre és emberségre nevelt.

Temetésén görög katolikus szertartással búcsúzott tőle az egyházközség esperese. Emberi nagyságát a faluközség, a tanítványok és pályatársak nevében iskolájának képviselője méltatta. Ő kincseit adta a közösségnek, amikor érző lelkeket nevelt belőlünk, gyermekekből. Kívánom, hogy szeretett faluja temetőjének csendjében nyugodjon békében.

Elismerései:

- * Szocialista Munkáért jelvény (1955)
- * Kiváló Munkáért kitüntető jelvény (1984)
- * Kiváló Úttörőmunkáért jelvény
- * Törzsgárda ezüst fokozat
- * Törzsgárda arany fokozat
- * Közösségért elismerés
- * Erdemes Társadalmi Munkáért jelvény

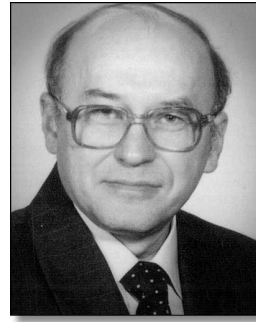
Forrás:

- Családi, pályatársi, tanítványi visszaemlékezések
- *Néplap* 1954.04.03. XI. évf. 79. sz. 4. p.
- *Néplap* 1954.02.12. XI. évf. 36. sz. 4. p.
- *Kelet-Magyarország* 1989. 01. 21. XLVI. évf. 18. sz. 11. p.

Tanítványa,
SZLUK ISTVÁN ny. honvéd őrnagy
Nyíregyháza

KISS GYULA (Kisvárd, 1953. május 25. – Báránd, 2014. január 19.): biológia–földrajz szakos tanár, igazgatóhelyettes, némettanár

*„Az emlékezéshez nem emlék,
hanem szeretet kell, s akit sze-
retünk, azt nem feledjük el.”*
(Shakespeare)

Apja, Kiss Gyula (MÁV forgalmi szolgálattevő) és anyja, Gyenge Róza házasságából született egyedüli gyermek. Változatos életet élt már kisgyermek korában, hiszen a vasúti forgalmistáknak, így apjának is gyakran kellett újabb szolgálati helyre költözni. Szülővárosa után Bartapuszta, majd Báránd következett. Itt kezdte el első osztályos tanulmányait. Általános iskolai időszaka alatt kiváló magatartásával és tanulmányi eredményével örvendeztette meg szüleit. Felső tagozatos korában különösen érdeklődött a fényképezés iránt, annak alapvető fogásait szakkörben sajátította el.

Szívesen emlékezett vissza püspökladányi gimnáziumi éveire, ahol szintén nagyon jó tanár-diák viszony kialakításában volt része. Egyetlen, ma is élő kedvenc tanárát nagyon lesújtotta tanítványa távozása, hiszen ő irányította a pedagóguspályára, azon belül biológia–földrajz szakra. A nyíregyházi főiskolai évek visszaigazolták a pályaválasztás helyességét. Ott is sok siker kísérte tanulmányait. Tanulói helytállását köztársasági ösztöndíjjal ismerték el. 1975-ben szerezte meg tanári diplomáját a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán. Egyéves katonai szolgálat után egykori iskolájában – **Bárándon** – örömmel fogadták pályázatát, szakjának megfelelő beosztást biztosítva.

Egy évvel később, az 1977-ben feleségül vett Fráter Viola tanárnőt is oda nevezték ki. Házaságukból két gyermek született: Gyula (1980) és Zoltán (1986).

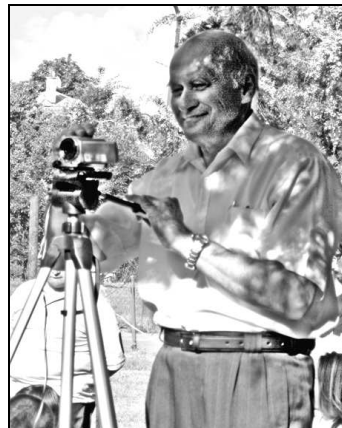
Kellő szerénységgel fogadta, és nagy elismerésnek érezte a kinevezésével együtt felajánlott úttörőcsapat-vezetői megbízatást. Hangsúlyoztuk, hogy ezt a beosztást az igazgató nevelési helyettesének tekintjük. Feladatát térben és időben igyekezett a legnagyobb odaadással ellátni. A tanórán kívüli nevelés széles tárházának, az ehhez szükséges idő maximális kihasználásával, szinte egész napját az iskolában töltötte. A község akkoriban szerényebb mértékű civilszervezetei, kulturális, művészeti csoportjai biztonsággal számíthattak segítségére. Különösen kép- és hangtechnikai munkáival hívta fel az emberek figyelmét. Ebből eredően nem zárkozott el az iskolán kívüli kérések teljesítésétől sem, egyes rendezvények feltételeinek megteremtése érdekében. Gárdonyi újkori „lámpásaként” a falu kulturális életének szolgálatát ily módon is felvállalta.

Lépést tudott tartani a változó időkkel járó, újabb és újabb feladatokból eredő kihívásokkal. Az iskola 1979 tavaszán egy lengyelországi iskolával (Bezyce) együttműködési, testvériskolai megállapodást kötött. Ehhez, a delegáció tagjaként, hetek alatt elsajátított annyi lengyel nyelvtudást, amennyi a fontosabb tájékozódáshoz szükséges. Később a települési szintre emelkedett lengyel–magyar kapcsolatépítésben is jelentős szerepet vállalt. Erőforrásainak kihasználását, munkabíró képességét az egész iskola csodálattal figyelte.

Tanítási óráira is mindig felkészülten érkezett, a legkorszerűbb nevelési-oktatási módszerek alkalmazásával. Szemléltetéseihez szinte bravúrosan alkalmazta a rendelkezésre álló oktatási eszközöket a szikétől a mikroszkópig, az írásvetítőtől a mozgóképig. A tanítványai rajongtak érte.

Olyan tanulmányi és kulturális versenyeket szervezett csapatvezetőként, amelyek az iskolán kívül is széles körű elismerésnek örvendtek. Nyári úttörőtáborai egy életre szóló élményt jelentettek gyermeknek, felnőttnek egyaránt. S ami pótolhatatlan maradt távozásá

után, az iskolában napjainkig az iskoláról szóló dokumentáció, melyet négy évtizeden keresztül először fotózással, később filmezéssel, majd 25 éve a legkorszerűbb videokamerákkal rögzített. Öröm volt vele együtt dolgozni, ellesni azokat a technikai fogásokat, melyeket a videózásban, az internethasználatban alkalmazott.

Egy ünnepség megörökítése

Szakmai, pedagógiai kultúrájának egyre növekvő szintje elismeréseként 1982 őszétől igazgatóhelyettesi megbízást kapott. A felső tagozat és a technikai állomány munkájának segítése, ellenőrzése volt a feladata. Ezt a munkát is felelősségteljesen látta el. Munkabírásnak nagyságrendjét jellemzi, hogy egész napos elfoglaltsága mellett öntevékenyen hozzákezdett a német nyelv tanulásához. Előbb középfokú nyelvvizsgát tett, később főiskolai képzésben szerzett a nyelv tanításához szükséges képesítést. Felmenő rendszerben, az iskola folyamatosan tudott áttérni az orosz nyelv helyett a német nyelv tanítására. Eredeti szakpárja (biológia–földrajz) tanításának szüneteltetésével egyedül látta el a német nyelv oktatását az iskolában.

1983 őszétől, a lengyel kapcsolat (kivülálló okok miatti) megszűnése után, az iskola egy nyugatnémet iskolával (Böblingen) kötött együttműködési megállapodást. A két iskola közös rendezvényeiben (csereüdültetés, kulturális események), a kommunikációs problémák enyhítésében meghatározó szerepet vállalt.

Tanítványai szinte bukásmentesen fejezték be tanulmányaikat, s egy jelentős részük sikeresen alkalmazta a tanultakat.

Bartháné Tokai Ildikó tanár így emlékezik tanárára: „Negyedikes kisdíákként kíváncsian vártam, vajon milyen lesz egy idegen nyelv rejtelmében elmerülni, milyen új ismeretekre teszek szert a német nyelvű országokról, milyen nehézségekkel találkozom majd a nyelv elsajátítása során, és milyen sikereket, szép eredményeket hoz majd az új nyelv az életembe. Akkor még nem sejtettem, hogy ez a nyelv határozza majd meg későbbi pályaválasztásomat. Kiss Gyula tanár úr nagy türelemmel és szeretettel fordult felénk, és magyarázta el a német nyelv szabályait. Még ma is emlékszem rá, milyen nagy sikerként éltük meg, amikor negyedik osztályban megtanultuk bemutatni a családtagjainkat. A diákok órai aktivitását a Zantman-nal, egy kis manót ábrázoló nyomdával igyekezett jutalmazni. Szinte versenyeztünk, ki gyűjt össze több nyomdát a tanév során. Ma már szintén némettanárként örömmel látom, hogy van, ami az idők során nem változik. Negyedik, sőt nyolcadik osztályos tanulóim arcán is ugyanazt az örömet látom, mikor piros pontokat, nyomdákat kapnak, mint amit mi éreztünk annak idején. A tanítást véleményem szerint nem munkának tekintette, hanem a tanítás volt a hivatása. Munkáját gyermekközpontság jellemezte, a jobb képességű tanulókat dicsérő szavakkal jutalmazta, de a szerényebb képességű tanulóknak is mindig jutott egy-egy biztató szó. A tanítási órákat változatos pedagógiai módszerek alkalmazásával tette színessé. A szókincset szókártyák segítségével fejlesztette, a beszédkészséget rengeteg párbeszéddel, a hallott szövegértést sok magnós feladattal, sőt német dalokkal és versekkel igyekezett fejleszteni. Az olvasott szövegértés fejlesztése céljából német ifjúsági lapokat járatott az iskolába, a *Juma* és a *Topic* magazinokat, amelyekből a tudásszintünknek megfelelően különböző, minket, gyerekeket érdeklő témákról olvashattunk. Az iskola egy csoporttal a böblingeni Hettler házaspár meghívásának 1997-ben eleget tett. Ez az élmény számomra is meghatározó maradt: akkoriban még nem sok magyar gyermek mondhatta el, hogy eljutott a stuttgarti Mercedes Múzeumba vagy Tripsdrillbe, a vidámparkba. Ötödikes kisdíákként lehetőséget kaptam én is, hogy a német nyelvet német nyelvterületen használhassam. Ma már köztudott, hogy idegen nyelvet legjobban a célországban lehet elsajátítani. Mindezek mellett tanár úrnak még versenyekre való felkészítésre is jutott ideje. A különböző levelező és versmondó versenyekre lelkiismeretesen

készített fel minket. Továbbá fáradságot nem ismerve készített videofelvételt minden iskolai eseményről és rendezvényről.

Már általános iskolás koromban megfogalmazódott bennem, hogy én is némettanár szeretnék lenni. Az, hogy végül valóban ezt a pályát választottam, Kiss Gyula tanár úrnak is köszönhető. Hiszen, amikor az ember egy új nyelvet elsajátít, az ahhoz hasonlítható, mintha egy új világot fedezne fel. Az általa használt módszerekkel igyekszem én is motiválni tanulóimat és folyamatosan fenntartani érdeklődésüket a nyelv iránt. Az élet úgy hozta, hogy távozását követően én lettem az utódja az iskolában német tanárként. Céлом, hogy tanár úr nyomdokaiban járva minél több tanulóval megszerettessem a német nyelvet.”

Utolsó évtizedes pályafutását már nyugdíjas-ként követhettem, melyben az iskolai munka sikerei mellett, életének tragikus állomásai is bekövetkeztek. Előbb feleségét, majd édesanyját veszíti el. Egyedüli öröme fiainak boldogulása volt, akik jogi, illetőleg biológusi diplomával tölthetik be munkakörüket.

A lassan gyógyuló sebek s az idő múlása, már-már mosolyt is hozott néha arcára, miközben sem ő, sem környezete nem gondolt, nem gondolhatott arra, hogy szervezetébe beköltözött a gyilkos kór, s az ott kíméletlenül uralkodóvá vált.

Utolsó heteiben tett látogatásomon azzal vigasztaltam, hogy feladataink vannak, hiszen az a több évtizedes videoanyag nem vesztet kárba, azt digitalizálni kell az utókor számára. S mintha ez felülírta volna a biológiát jól ismerő ember félelmét egy rövidke időre, de sajnos ez csak álom maradt. Már számolható évei voltak nyugdíjazásáig, de már nem érhetette meg.

Nagy veszteség érte szerettein kívül az egész iskola, sőt az egész település közösségét. Tanítványai, az emberek százai kísérték utolsó útjára.

*Kollégája,
DELI ANDOR ny. igazgató
Báránd*

GY. KISS JÓZSEF (Báránd, 1926. december 26. – Sopron, 2013. június 11.): tanító, tanár, iskolaigazgató

A Hajdú-Bihar megyei Báránd községben született. Édesapja, Gy. Kiss József mezőgazdasági gazdálkodó volt, édesanyja Szilágyi Eszter. A szülők a nehéz körülmények ellenére mindkét fiukat a felsőfokú iskoláik elvégzéséig taníttatták.

A tanulásban tehetséges fiatalember a bárándi hat elemi után Berettyóújfaluban végezte el a polgári iskolát. 1942-ben a jászberényi líceumban folytatta tanulmányait, majd 1943-ban átkerült a debreceni Református Kollégiumba. Tanulása azonban a háborús állapotok miatt nem volt folyamatos, többször is megszakadt. 1944-ben Debrecenben levontként munkaszolgálatos behívót kapott, romeltakarításban, védelmi árkok ásásában stb. vett részt. Kalandos, veszélyes körülmények között jutott el századával egészen Budapestig, majd a főváros ostroma alatt többedmagával sikerült visszaszöknie a Tiszántúlra.

A Református Kollégiumban 1947-ben fejezte be a tanulást, itt kapta kézhez tanítói diplomáját. A háborútól sújtott országban, a rendezetlen oktatási helyzet miatt nem volt könnyű elhelyezkednie. Előbb rövidebb ideig **Mándokon** kapott tanítói állást, majd 1948 augusztusától végleg Hajdú-Bihar megyébe, **Földesre** került. A tanítás mellett végezte el Egerben 1952-ben a tanárképző főiskolát magyar-történelem szakon. Földesen hamar beilleszkedett az iskola és a falu életébe. Itt vált belőle jó pedagógus, olyan, aki úgy készíti fel továbbtanulásra a gyermeket, hogy figyelembe veszi adottságait, törekszik felerősíteni jó

egyéni tulajdonságait, és mindezekért együttműködik a gyermek családjával.

Barátságos, megnyerő modorú, szimpatikus embernek tartották, a tantestület tagjai és a falubeli emberek egyaránt megkedvelték. Iskolai munkájának elismeréseként igazgatóhelyettesi megbízást kapott. Fiatal korától szerette a sportokat, mint tehetséges futballista sokáig volt népszerű labdarúgója Földesnek. Ezen a területen is képezte magát, futballból mesteredzői képesítést szerzett.

Már az első években megmutatkozott minden tevékenységében az előrelátó, megfontolt és a realitásokat figyelembe vevő tervező képessége. Kezdeményező volt az iskolában és a helyi társadalmi élet minden területén. A szintén már kész és részleteiben is jól átgondolt elképzeléseit képes volt másokkal elfogadtatni, megnyerni kartársait, munkatársait a gyakorlati végrehajtáshoz.

A felvetődő problémák és a konfliktusok tárgyalásos megoldásának volt a híve, mindig a józan ész alapján döntött, a radikális és a közösség kárához vezető nézetek elutasítása mellett érvelt. Ezeknek a tulajdonságoknak köszönhetően kapott már egészen fiatalon, 1955-ben iskolaigazgatói kinevezést **Biharnagybajomban**. Nagy lendülettel, de megfontoltan kezdte meg igazgatói munkáját.

Biharnagybajomban szívesen emlékezik az ő iskolavezetői munkájára. Sokat tett azért, a járási vezetőket is megnyerve, hogy az oktatás dologi, tárgyi feltételei javulni tudjanak. Az akkor fiatal, jól képzett, lelkiismeretes nevelőkből álló tantestület nagyon sikeres oktató-nevelő munkát végzett vezetésével. A kiváló munkát bizonyította az is, hogy az abban az időben divatos járási, illetve megyei szaktárgyi versenyeken sok biharnagybajomi tanuló ért el jó helyezéseket. Ebben a községben is fontosnak tartotta megnyerni pedagógustársait arra, hogy vegyenek részt a népművelő munkában is.

Fontos esemény volt életében, hogy 1958-ban feleségül vette tanártársát, Kemecsey Rózát. Felesége haláláig, 2008-ig boldog egyetértésben és féltő gondokkal nevelték Tamás fiukat, aki Debrecenben szerzett orvosi diplomát.

1971 ősztől a **püspökladányi Petritelep Általános Iskola** igazgatója lett. 1989-ig megszakisítás nélkül itt dolgozott feleségével együtt, és itt is laktak az igazgatói szolgálati lakásban. 34 évig volt sikeres iskolaigazgató! Mi lehet annak a titka, mitől volt ő ilyen sikeres?

Hitt a demokráciában, a demokratikus iskola-vezetésben. Sokszor hangsúlyozta, hogy az oktató-nevelő munka összetett, komplex tevékenység, amelyet sok pedagógusból álló tantestület végez. Az eredményességhez tantestületi egységre van feltétlenül szükség, amely nem egy állandó állapot, hanem mindig újra és újra meg kell kísérelni elérni. Ő az egység elérésére tudatosan törekedett azzal, hogy minden alkalommal elemezte és értékelte az oktató-nevelő munka folyamatát. Ezáltal vált nyilvánvalóvá, hogy az iskola eredményessége akkor éppen hol áll, van-e a részterületeken megoldásra váró probléma, és milyen új célokra van szükség. Az iskolai demokrácia az ő vezetése alatt úgy valósult meg, hogy mindenkit bevont ezekbe az elemzésekbe, mindenkit arra ösztönzött, aktívan működjön közre az értékelő munkában és a célok megfogalmazásában is.

Híve volt a pedagógiai munkaközösségekben folyó műhelymunkának, ezeknek a munkaközösségeknek önállóságot biztosított. Nemcsak belül, az iskolában, kifelé, a szülők és a lakosság felé is nyitottságra törekedett.

Kedvelt írójának, Tamási Áronnak egyik gondolata szinte ars poeticájává vált: *„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”* Arra törekedett, hogy próbáljon meg az iskola a gyermek második otthonává válni. Ezen a ladányi városrészen, ahol sok hátrányos helyzetű tanuló élt, ez a feladat igazi nemes feladattá vált. A petritelep iskolát otthonossá, nyitottá tudta tenni azáltal, hogy megnyerte a tantestület tagjait, bennünket arra, hogy vonjuk be a szülőket az iskola életébe. Így aztán a szülők, pedagógusok, gyerekek együtt segítettek a településrész fásításában, a napközis ebédlő építésében, a nagy sportudvar kiépítésében stb.

Az iskola rendezvényein egyre több szülő jelent meg, közkedvelté váltak az iskolai karácsonyestek, az őszi és tavaszi sportnapok. Visszaemlékezve az 1970–80-as évekre, mi, a tantestület tagjai örömmel vettük észre, hogy sikeres, az egész város megbecsült iskolájává váltunk. Mindezt nem kis mértékben az ő nyugodt, körültekintő, határozott vezetésének köszönhetjük.

Püspökladány társadalmi életében is aktívan részt vállalt. 1975-ben társadalmi tanácselnök-helyettesnek választották meg, így 1990-ig tevékenykedett a városvezetésben. Elsősorban az oktatás, a művelődés és a sport városi feladatainak javítása érdekében végzett hasznos, maradandó munkát. Nem kis szerepe volt abban, hogy megépülhetett a város központjában a Gellér Sándor Sportcsarnok.

Sokat tett a balatongyöröki üdülőtábor létrehozásáért, bővítéséért, ahol azóta több száz ladányi gyermek és fiatal üdülhetett. Sok püspökladányi emberrel együtt az ő hosszú ideig tartó, oktatásban, művelődésben, sportban végzett tevékenysége is hozzájárult ahhoz, hogy 1986-ban Püspökladány városi rangot kapott.

1989-ben nyugdíjba vonult, majd feleségével együtt Debrecenbe költöztek. Felesége halála után, a Sopronban élő fiához és családjához költözött, ahol a két leányunokával öt boldog évet töltött el.

Olyan ember volt, akit minden munkatársa tisztelt és szeretett egyenességéért, igazságosságáért, szerénységéért. Püspökladány Városi Önkormányzata elismerte kiváló, nagyon hasznos tevékenységét, és méltán lett a város díszpolgára.

Kitüntetései:

- * Vöröskeresztes Munkáért (1976)
- * Ifjúságért Érdemérem (1980)
- * Diáksportért (1984)
- * Művelődési Minisztérium Kiváló Munkáért (1987)
- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1987)
- * Csenki Imre-díj (1993)
- * Földes Sportjáért (1994)
- * Református Kollégium Aranyoklevél (1997)
- * Püspökladány Díszpolgára (1998)

2007-ben megkapta a tanítói *gyémántoklevelét*.

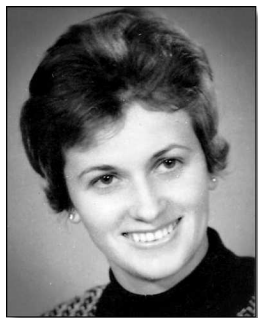
Források:

- Fia, dr. Gy. Kiss Tamás visszaemlékezései
- Munkatársak emlékképei

*Kollégája,
KOVÁCS LÁSZLÓ BARNÁ tanár
Püspökladány*

GY. KISS JÓZSEFNÉ Kemecsey Róza
(Földes, 1939. június 28. – Sopron, 2008. október 6.): tanító, tanár, szakfelügyelő

„Jól csak a szívvel lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.”

(Saint-Exupéry)

A Hajdú-Bihar megyei Földes községben született. Édesapja, Kemecsey Miklós egyéni gazdálkodó, édesanyja Gorzsán Margit volt.

Általános iskolai tanulmányait Földesen végezte. Igen korán, szinte már gyermekkorában eldöntötte, hogy a pedagóguspályát fogja választani. Nagy öröme 1953-ban felvették a debreceni Lorántffy Zsuzsanna Tanítóképző Intézetbe. Itt 1957-ben sikeres érettségi vizsgát tett, majd 1958-ban, a gyakorlóév letelte után kapta kézhez a tanítói oklevelét.

Az 1958–59-es tanévben **Biharnagybajomban** kezdte el nagy szorgalommal pedagógusi pályafutását. A falu kiválasztásában nagy szerepe volt annak is, hogy itt volt iskolaigazgató Gy. Kiss József, akit már Földesen megismert. Életében több szempontból is döntő jelentősé-

gűek voltak a biharnagybajomi évek. 1958 őszén itt kötöttek életük végéig tartó házasságot Gy. Kiss Józseffel. Itt született Tamás nevű fiuk, akit nagy szeretettel és odafigyeléssel neveltek, és az orvosi diploma megszerzéséig tanítottak.

Gy. Kiss Józsefné saját maga vallotta azt, hogy Biharnagybajomban vált tudatos pedagógussá, itt döntötte el, hogy élete egészét ennek a munkának fogja szentelni.

Az iskolában folyó oktató-nevelő munka minden területe, részterülete érdekelte. Feltett szándéka volt, hogy tovább képezze magát, hogy nagyobb, biztosabb tudással legyen hasznára az iskolának. A munka mellett 1963-tól beiratkozott Egerben a Tanárképző Főiskolára, majd 1967 őszén szerezte meg földrajz–rajz szakos tanári oklevelét.

1971-ben a család Püspökladányba költözött. A férjét a **püspökladányi Petritelepi Általános Iskola** vezetésével bízták meg, ő maga napközis nevelői beosztást kapott. Itt élt és dolgozott családjával együtt az igazgatói szolgálati lakásban egészen nyugdíjba vonulásáig. Mivel napközis csoport vezetését kapta feladatul, teljes figyelme a napközis nevelőmunka felé terelődött. Családlátogatások alkalmával Biharnagybajomban és Püspökladányban is azt tapasztalta, nagyon sok a hátrányos helyzetű gyermek, neveltségi szintjük is sok kívánnivalót hagy maga után. A szülők maguk elmondták, hogy gyermekeik nehezen boldogulnak az iskolai feladatokkal, és ők ebben nem tudnak nekik megfelelően segíteni. A hátrányos helyzet okai sokfélék lehetnek. Kialakulhatott a család szűkös anyagi helyzete miatt, vagy amiatt, hogy mindkét szülő dolgozott, vagy akár a család nem megfelelő életvitele miatt. Feltétlenül indokoltnak látszott az a megoldás, hogy minden hátrányos helyzetű gyermeket napközis ellátásban kell részesíteni. Gy. Kiss Józsefné nagy elszántsággal és akarattal győzött meg erről mindenkit, és erőfeszítései el is érték céljukat. A petritelepi iskolában már az 1970-es évek közepétől sikerült elérni, hogy minden valamilyen okból hátrányos helyzetű gyermek napközis ellátást kapott.

A napközis tanuló pedig az egész napját az iskolában tölti. Hogyan lehet megoldani, hogy a napközis csoport ne csak „gyermekmegőrző hely” legyen? Hogy lehet megoldani, hogy a gyermek itt jól is érezze magát, szeressen ide járni, érdekes feladatokkal is találkozzon, a házi feladatait meg tudja jól oldani, önállóan fel tudjon készülni másnapra?

Gy. Kiss Józsefné sikeresen vezette az iskolában a napközis munkaközösséget, ahol az osztályfőnöki munkaközösséggel együttműködve dolgozta ki a beiratkozás feltételeit, a csoportok működési rendjét, az étkezések és a délutáni foglalkozások összehangolását. A munkaközösség legfontosabb célja volt, hogy egyékes szemlélet alakuljon ki a napközis nevelőmunkában a megfelelő pozitív szokások kialakítása, a tanulók neveltségi szintjének emelése érdekében.

Gy. Kiss Józsefné 1974-ben elvégezte a Megyei Pedagógiai Intézet által szervezett napközis komplex szaktanfolyamot. Előbb a püspökladányi járás napközis munkaközösségét vezette, majd megyei napközis szakfelügyelői kinevezést kapott. A megye iskoláit látogatva saját tapasztalataival, innovatív ötleteivel, tanácsaival segítette napközis kartársait. Munkatársai szerint mindig a segítő szándék vezette, kartársait partnernek tekintette. Ő maga azon munkálkodott, és erre ösztönözte kollégáit is, hogy otthonosabbá tegyék a napközis életet, hogy eredményesebb legyen a benne folyó személyiségnevelés. Ehhez azonban meg kell ismerni a gyermek belső tulajdonságait, meg kell ismerni a család helyzetét, a család életvitelét, hogy bele tudjuk képzelni magunkat a gyermek helyzetébe. Az volt a javaslata, hogy ha lehetséges, a napközis pedagógus az osztályfőnökkel együtt menjen családot látogatni.

A napközis foglalkozás a tanítási órák befejeztével kezdődik, és három fő szakaszra osztható: étkezés, szabad idő tevékenység, tanulás. Mindhárom szakaszban nagy hangsúlyt kell kapjon a higiéniai szokások kialakítása. Különösen fontos étkezésekkor a nyugodt, csendes étkezési idő biztosítása. Gy. Kiss Józsefné fontosnak tartotta, és sokat foglal-

koztatta őt az ebédelés utáni szabad idő tevékenység megszervezése, amely természetesen függött a napközis nevelő egyéniségétől is. Számításba kellett venni azt is, hogy több tanuló délutáni foglalkozásokon: sportkörökön, szakkörökön, énekkaron stb. vesz részt. Gy. Kiss Józsefné nem tartotta jó megoldásnak azt, hogy a szabad idő tevékenység alatt minden gyermek azt csináljon, amit akar. Ő maga szívesen osztotta fel a hét napjait a különböző tevékenységi formák szerint: „művészeti napra”, játéknapra, vetélkedős napra, környezeti sétára stb. Ezeket a tevékenységeket ő maga tervezte és vezette le. Ilyen és ezekhez hasonló tevékenységi formákat javasolt a megyében dolgozó napközis nevelőknek.

A napközis csoportfoglalkozás fontos eleme a másnapra való tanulás megszervezése. Sokat foglalkoztak munkaközösségi foglalkozásokon azzal, hogy melyik a helyes tanulási mód. Gy. Kiss Józsefné sikerrel kísérletezett azzal, hogy kisebb létszámú, 3–5 fős kis csoportokban tanuljanak együtt a gyerekek. A csoportokat úgy állította össze, vegyesen legyen benne jó és kevésbé jó tanuló. Minden kis csoport érdemjegyeit, eredményeit faliújságon tüntették fel, jobb tanulásra ösztönözve ezzel a csoport tagjait. Hetente összegezték, és együtt értékelték a kialakult helyzetet. Így a nevelő tiszta képet kapott csoportja tanulmányi helyzetéről, láthatta, kik a jól fejlődő tanulók, és kik azok, akik korrepetálásra szorulnak.

Gy. Kiss Józsefné – férjével teljesen összehangban – kiemelten fontos feladatának tartotta a napközis munkában is a szülőkkel való szoros kapcsolattartást és együttműködést. Például szokássá vált iskolájukban, hogy az osztályfőnök és a napközis nevelő együtt tartottak szülői értekezletet, vagy osztálykirándulásra is együtt mentek a tanulókkal.

Gy. Kiss Józsefné mindenkit meghallgató, magabiztos tudású, megnyerő magatartású pedagógus volt, akit mindig a segíteni akarás vezérelt. Visszaemlékező kartársai, tanítványai, a tanítványok szülei valamennyien szerették és tisztelték.

Két alkalommal – 1980-ban és 1987-ben – kapta meg a Minisztertanács által adományozott *Kiváló Munkáért* kitüntető jelvényt. 2008-ban megkapta az *aranydiplomát* is.

Nyugdíjas éveit Debrecenben, a Nagyerdő szomszédságában töltötte. Férjével szerettek sétálni a hatalmas fák alatt vagy megpihenni a nagyerdei padokon. Betegsége miatt Sopronba költöztek a fiukhoz és két imádott lányunkájához. Az itteni kórházban 2008-ban a nagyon gondos ápolás ellenére végleg el kellett tőle búcsúznia a családjának.

Források:

- Fia, dr. Gy. Kiss Tamás visszaemlékezései
- Munkatársak, tanítványok emlékképei

*Kollégája,
KOVÁCS LÁSZLÓ BARNÁ tanár
Püspökladány*

KOMÁDI ERZSÉBET (Magyarhomorog, 1931. január 24. – Berettyóújfalu, 2012. augusztus 20.): biológia–kémia szakos középiskolai tanár

*„Szeretni küldött, aki megteremtett,
Hogy világoskodj a világ előtt,
S méltón a hivatáshoz, melyre rendelt,
Lelked tükröként sugározza Őt.”*
(Balássy László)

Hajdú-Bihar megyében, Magyarhomorogon született. Édesapja Komádi Károly, édesanyja Tarsoly Róza. Édesapja elég hosszú ideig katona volt, ebből adódóan a család anyagi nehézségekkel küzdött. Szülei szerény anyagi

körülményeik ellenére minden tőlük telhetőt megtettek egyetlen gyermekük, Erzsike boldogulása érdekében.

Iskoláit – 6 elemi, 4 polgári és a gimnáziumot – Berettyóújfaluban végezte. 1951-ben érettségizett.

Az 1948-as év gyökeres változást hozott az iskoláztatásban, az egyetemek kapuja megnyílt a szegényebb körülmények között élő fiatalok számára is, így iratkozott be Erzsike érettségi után a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karán biológia–kémia szakra. Gyermekkori álma volt, hogy tanár vagy gyógyszerész lehessen. Elsősorban a tanári pálya vonzotta, ahol fiatal lelkek nevelésével, képzésével foglalkozhatott, miközben önmagát is állandóan nevelhette, képezhette.

1955 júliusában vette át oklevelét, mely szerint középiskolai tanárnak nyilvánították. Ez a pillanat számára megható és örökérvényű maradt.

A berettyóújfalui Arany János Gimnáziumba került, és itt tanított 1959-ig. Pályakezdésére és a gimnáziumban eltöltött éveire így emlékezett vissza az 1959-ben végzetek ötvenéves érettségi találkozására készült „Arany-emlékkönyvben”: *„Hogyan kerültem én az Arany János Gimnáziumba? Úgy, hogy az akkori igazgató, Bagdy László (kedves Laci bácsi) kikért az egyetemről. Életem egyik legnagyobb öröme, élménye, hogy a volt iskolámba kerültem. Őszintén bevallva az öröm párosult egy kis izgalommal is. Hogyan fogom megállni a helyemet? Kedves, maradandó élmény, ahogy fogadott a tanári kar. Tele jó szándékkal, segítőkészséggel. Ahogy kedves igazgatóm bevezetett a tanítás rejtelmeibe. (...) Borsányi Józsi bácsitól, az igazgatóhelyettestől, egykori osztályfőnökömtől tanultam meg, hogy a pedagógiai munka szép feladat, de nagy, felelősségteljes, kitartó, türelmes munkával jár.*

Felejthetetlen élmény marad számomra az akkori diákok fogadtatása: »Mint mikor a felkelő Nap / nyitja szélesre arany kapuját, / úgy nyílt elöttem egykori / iskolám ácsolt kapuja. / Csupa fény, derű, boldogézés. /

Hömpölygő diáksereg. / Kacagó ajkak, nevető szemek / néztek velem szembe, / valóságos szívárványt / festettek a lelkembe.»

Nagyon szerettem tanítani, hivatásnak tekintettem. Nem volt könnyű az út, de valóban szép, örömmel tele, és bátran vallom: eredményes. Igyekeztem minden erőmmel eleget tenni, hogy: »Olyan ifjúságot kell nevelnünk, amelyet nem kápráztat el a pénz, a hírnév, hanem minden időben tudni fogják, hogy mivel tartoznak a népnek, ahonnan származnak.« (Sárdy János)

(...) Felejthetetlen tanórák. Soha nem tapasztaltam, hogy tanóráim unalmasak lettek volna, együtt dolgoztunk. Az érdeklődés felkeltésére, az aktív figyelésre változatos módszert alkalmaztam. A tananyagot nem leadtam, hanem átadtam. Első évben nem, de második évben osztályfőnök lettem. Kiváló kis csoport volt mind tanulásban, mind magatartásban. Tele voltak jó szándékkal, tudásvágygal. Megértették: a tudás érték, hatalom, melyet senki el nem vehet. Bennem továbbmélyült a pedagógiai munka sokszínűsége, szépsége, felelőssége, szeretete.

Ha visszagondolok, a mai napig is szomorúság fog el, hogy nem én ballagtattam el őket. A »gyászos népgazdasági érdek« érdemtelenül elszólított szeretett iskolámtól, osztályomtól, lélekben összetörve.»

Az 1959-ben érettségizett IV. B osztály tablóján

Gimnáziumi tanítványai így emlékeznek rá:

„A szépre, jóra tanított bennünket, ahogyan ő is élt, hitben és szeretetben. És ez a legnagyobb érték itt a földön. Szeretet nélkül nem is lehetne élni. Móra Ferenc mondta: »A világon a legnagyobb ajándék a szeretet, az egyetlen, ami elviselhetővé teszi az

életet.« (...) Nagyon szomorúak voltunk, amikor '59-ben – büntetésből – áthelyezték vidéki iskolába tanítani, és nem vihette végig szeretett osztályát. Három évig tanított bennünket. Lelkileg összetört – velünk együtt –, hogy el kellett mennie, mert az akkori hatalom nem engedte meg, hogy egy Istenben hívő, az ő útjain járó ember nevelje és tanítsa a jövő ifjúságát. Sajnáltuk nagyon, mert nemcsak mint tanár, mint ember is kiváló volt. Közvetlen kapcsolat volt közöttünk. (...) Szeretett tanítani, elemében volt a diákok között. Jól érezte magát tanítványai körében, akik átölelték, és szeretetet adtak, mint ahogy ő is egész életében. »Csak az lesz Tied, amit odaadtál, / Csak az, mi minden kincsénél többet ér: / A tett, a szó, mit szeretetből adtál, / Veled marad, s örökre elkísér« – írja Túróczy Zoltán. (...) Mindig közvetlenül, őszintén lehetett vele beszélni. Sokat kaptunk tőle nemcsak tanári, de emberi vonatkozásban is. Nemcsak az embert, a biológiatanárt, de az irodalom, a költészet, a versek iránt rajongó pedagógust is megcsodáltuk benne. Különböző összejöveteleken, ünnepélyeken vagy a gyülekezetben elmondott versek – és a saját versei – nagy élményt jelentettek a hallgatók számára. Összetartó erő lakozott benne. Tisztelte és szerette szülőföldjét, az otthonát, annak szellemi és tárgyi emlékeit, kultúráját, amelybe belefért a hitéletéről és a vallásról szóló ismeret is.» (Kránitz Imre)

„Kedves, melegszívú, mélyen érző, tiszta lelkű ember volt. Bár ő is nagyon fiatal volt még, amikor mi elsős gimnazisták voltunk, de tisztelettel és érdeklődéssel néztünk fel rá. Mint osztályfőnöknek mi voltunk az első osztálya. Tanított biológiát, kémiát. Ő leszállt a katedráról, lehajolt hozzánk, és felnőttek tekintve bennünket, beszélt velünk. Kölcsönösen tiszteltük egymást. Szigorú volt, elvárta, hogy mindenki képességei szerint tanuljon, minden órára felkészült legyen. Élvezetes volt hallgatni az óráit, mert lekötötte figyelmünket. Soha nem emelte fel a hangját. Nem szidott meg senkit, ha nem készült, inkább segített, hogy ki tudja javítani a rossz osztályzatokat. Az osztályfőnöki órák is értékesek voltak, ott mindent meg lehetett beszélni.» (Tóth Julianna)

Veres Irén inkább „szakmai dolgokra” emlékezik, mert ő is pedagógus lett: „Mindenre volt ideje. Önképzések, előadások, továbbképzések aktív részvevője volt. Iskolán kívüli foglalkozásokon, szakkörökön is szinte mindig ott lehetett látni. Támogatott mindent, ami korszerű volt. Nagy szakmai tudással, jól érthető magyarázatokkal tartotta óráit. Sok elismerést és kitüntetést kapott. A találkozókra mindig szívesen jött. Volt ideje beszél-

getni, pedig még nyugdíjas éveiben is nagyon elfoglalt volt. Meghallgatta örömlőnk, problémáinkat, és amikor tudott, segített.”

A már szóba került „népgazdasági érdekből” **Nagyrábéra** helyezték, majd 1961-től nyugdíjazásáig, 1990-ig a **szeptéterszegi Általános Iskolában** tanított. E kis településen széleskörűen bontakozott ki pedagógiai munkássága és egyéb tevékenysége iskolában és iskolán kívül egyaránt. Tanulóival rendkívül gondosan, körültekintően és felelősségteljesen foglalkozott. Nagy hangsúlyt helyezett a nevelésre. Szakkör-vezető, munkaközösség-vezető, kézimunka-szakkör-vezető volt. Mintaszerű szaktantermet alakított ki a tanulóival, rend, fegyelem jellemezte kémiaszertárát. A két tantárgyán kívül más tárgyakat (magyar, testnevelés) is képes volt magas szinten tanítani. Továbbképzésére nagy gondot fordított; bővítette ismereteit szívós munkával, kitartással, nagy tudásvágygal.

Munkatársaival való kapcsolatát a közvetlenség, jó humor és vidámság jellemezte. Tanulói, diákjai rajongásig szerették. Még a vöröskeresztes mozgalomban is szívesen tevékenykedtek, és eredményesen vettek részt a különböző versenyeken. A felnőttek, az „idősebb tanulók” is hétről hétre nagyon várták a vele való találkozás lehetőségét a dolgozók iskolájában. Szeptéterszegen a kézimunka-szakkör vezetőjeként kiemelkedő hagyományörző munkát végzett.

Szabó Sándor, a szeptéterszegi iskola volt igazgatója így emlékszik Komádi Erzsébetre: „En 1977-től ismertem meg. Ekkor neveztek ki ide Szeptéterszegre igazgatónak.

1961-től tanított az iskolában, mint kémia-biológia szakos középiskolai tanár. Tanított még a szakja mellett földrajzot is. Kiváló tanár volt. Tanítványai érdeklődéssel várták óráit. Szerette tanítványait, segítette pályaválasztásukat. Több tanítványa neki köszönheti, hogy a pályaválasztásban az ő tantárgyait választva tanult tovább.

Mint osztályfőnök közösségével sok szép sétára, kirándulásra vitte tanítványait, ismertette meg velük településük és a közeli vidék természeti szépségeit.

Eredményes munkáját több esetben megismertette kollégáival, amikor bemutató tanítást tartott a tantestület tagjainak. Részt vett a járási biológia-föld-

rajz szakos szakmai munkaközösség munkájában, többször tartott bemutató tanítást. Jó szervező és pedagógiai munkájának köszönhetően mint igazgatóhelyettes segítette az iskola vezetőjének tevékenységét.

Aktívan részt vett a község kulturális életében mint fotószakkör-vezető, majd kézimunka-szakkör-vezető. Ő szervezte meg a felnőtt kézimunkaszakkört, melyet közel 10 évig vezetett. Volt színjátszó szakköre is.

A Vmirjáncki József szakfelügyelő vezette tanulmányi kirándulások aktív tagja, résztvevője volt. Bejárták az országot és a környező országokat. A tapasztaltakat, látottakat szívesen osztotta meg tanítványaival.

Az iskolába kerülő új kollégákat szakmailag segítette. Munkájáért többször részesült elismerésben és jutalomban. Tagja volt a járási pedagógus énekkarnak. 1990-ben, öt évvel a nyugdíjkorhatár betöltése után ment nyugdíjba. Ekkor Berettyóújfaluba az édesapjához költözött, de Szeptéterszeggel nem szakadt meg a kapcsolata. Tanulmányt írt a falu történetéről.

Aktív egyházi személyiség volt. Az egyházközösség vezetőségében presbiterként részt vett a berettyóújfalui református iskola indításában. Az énekkarnak is tagja volt. Kiváló tanár, példás életet élő ember volt, akire szívesen emlékeznek volt kollégái és tanítványai.”

Püspöki Éva, egykori tanítvány, aki védőnő lett, a következőket mondta: „Péterszegen Erzsike készítette fel a gyerekeket a vöröskeresztes versenyekre. En Hencidán eü. védőnő voltam akkor. A versenyek után sokáig beszélgettünk, és értékeltük az elért eredményeket. (...) Példamutató, halk szavú, mindig mosolygó, önfeláldozó embert veszítettünk el benne.”

1991-ben a **berettyóújfalui Szabó Pál Kollégiumba** hívták nevelőtanárnak. A hívást elfogadta, hiszen testi és szellemi ereje, egészsége kiváló volt, melyért hálát adott Istennek. 1998-ig a kollégiumban folytatta nagyon szeretett hivatását.

Heti egy alkalommal volt hittan órájuk, foglalkozásuk, melyeken bibliai történeteket dolgoztak fel a középiskolások kollégisták igen nagy aktivitásával, érdeklődésével. Minden alkalmat felhasznált, megragadott Erzsike a fiatalság személyiségfejlesztésére, pozitív jellemvonásuk alakítására. Szeretett fiatalok között lenni. Oktató-nevelő munkáját mindig hivatásszeretően, legjobb tudása szerint végezte.

Hálát adott Istennek, hogy amilyen szépen, sikeresen kezdte a pályáját 1955-ben, olyan eredményesen fejezte azt be 1998-ban a Szabó Pál Kollégiumban. Sikeres, eredményekben gazdag, boldog életútja volt.

Bán Istvánné Lisztes Ilona, akivel nemcsak a polgáriban és a gimnáziumban jártak együtt, de az egyetemet is egy időben végezték el, sőt együtt kerültek vissza volt gimnáziumukba tanítani – és sajnos „sorstársak” is voltak a „népgazdasági érdekből” történt munkahely-változtatásban –, így ír és emlékszik vissza: „Erzsike munkahelyeit vizsgálva felmerül a kérdés: miért került gimnáziumból általános iskolába? Ez mindenképpen választ kíván, és nincs más válasz, csak az, hogy az akkori politikai helyzetben semmit sem számított a szakmai elismerés. Döntött a megkérdőjelezhetetlen politikai hatalom, amellyel szemben az igazság keresése, netán érvényesítése teljesen felesleges és eredménytelen volt. Igaz, egy idő után hívták vissza a berettyóújfalui gimnáziumba, de az igazságtalan bánásmód annyira megsebezte, hogy maradt az általános iskolában, ahol szerették, tisztelték és megbecsülték.

Még egy nagy törés volt az életében, amelyről szeretett tanítványainak szóló visszaemlékezésében ő maga így számol be: »1960-ban férjhez mentem. Férjem református lelkész volt. Házasságunkból egy gyermek született, sajnos, halva. Nagyon megviselt, lelkileg összetört. Házasságunk hamar zátonyra futott – elváltunk. Isten adott erőt a terhek elviseléséhez. Nyugdíjas éveimet egyedül élem. Időmet háztartási munkával, kertészkedéssel, barkácsolással, olvasással, egyházi missziói munkával, szolgálattal töltöm.«

Vallotta, hogy az a boldogság, ha az élet apró, sok-sok kis csodáját észrevesszük, megéljük, és annak örülni tudunk. Ő képes volt erre. Tudott örülni azoknak a sportban elért apró sikereknek, amelyekben polgári iskolai, majd gimnáziumi tanulmányai idején része volt. Alacsony termete ellenére kiváló magasugró volt, de szinte minden akkor üzött sportágban jeleskedett. Asztalitenisz versenyeken vett részt, a körülményekhez képest eredményesen. Testnevelő tanárainak kedvence volt. Amikor nyugdíjasként a Szabó Pál Kollégiumban megszervezte az asztalitenisz foglalkozásokat, a fiúk meglepődtek ügyességén, s azonnal kialakult az eredményes együttműködés. Hasonlóan sikeresek voltak a kollégiumban azok a foglalkozások is, amelyeken az élethez kapcsolódó lelki kérdésekről beszélgettek; a fiatalok érdeklődően, szívesen vettek

részt ezeken, és igényelték az őszinte beszélgetéseket.

Nyugdíjasként rendkívül aktív volt. Ez nemcsak a kollégiumi, hanem az egyházi munkában is megmutatkozott.

2005-ben a berettyóújfalui katolikus templom felszentelésének centenáriumi ünnepségén saját versét mondta el a szentmise után.

2006-ban részt vett a berettyóújfalui gimnáziumban az iskola volt igazgatóhelyetteséről, Borsányi Józsefről elnevezett Borsányi Terem avatásán, ahol diákkori franciatanáráról, egyben tanár kartársáról, igazgatóhelyetteséről mondott őszinte, szeretetből fakadó, méltató szavakat.

A református egyház többször kérte bizonyoságtételre, versmondással való szolgálatra ünnepi alkalomkor, temetéseken. Mindezt örömmel, hűséggel végezte még élete utolsó hónapjában is. Néhány évig gondnoki feladatokat is ellátott a berettyóújfalui gyülekezetben.

Mindenképpen emlékeznünk kell arra a kitartással, hűséggel végzett szolgálatra, melyet a kórházi betegek és az öregek napközi otthonában lévő idősök között végzett Mányi Magdolnával, aki egyedülálltában segítőtársa, támasza volt. A betegek, idősök nagyon várták látogatásukat, hálások voltak a rájuk irányuló figyelemért.

Hosszú ideig a Berettyóújfalui Városi Pedagógus Énekkar tagja volt.

Hálásan gondolnak rá azok a gimnáziumi osztálytársai, akiknek Erzsike hosszú időn keresztül szervezte az évenkénti osztálytalálkozót. Az utolsó 10 évben saját otthonában biztosította ehhez a lehetőséget. Talán ez indította arra az elhatározásra, hogy bővítse otthonát a nagyobb kényelem megteremtése érdekében. 80 évesen határozta el, hogy gondosan rendben tartott családi házát bővíti. A meglévőhöz még egy szobát építtetett, nem sajnálta a ráfordított időt és pénzt. Talán már akkor megfogalmazódott benne az a végleges elhatározás, hogy végrendeletileg a berettyóújfalui református egyházra hagyja az otthonát, hiszen szüleinek is ez volt a kívánsága. Azt az otthont, amelynek annak idején a szülők – akik gyermekükkel a falu legszélső egyik házacskájában éltek – úgy lettek a birtokosai, hogy egy idős nénit ápoltak hosszú évekig, eltartási szerződést kötve a falu központjában lévő házért. Ezzel sikerült kiváltaniuk a gyermekük számára a napi 2-3 km-es gyaloglást az iskolába.

Komádi Erzsébet életútjára elismeréssel és hálával emlékezhetünk.”

Sok elismerést és kitüntetést kapott. A teljeség igénye nélkül:

* Társadalmi Munkáért

- * Jó Munkáért
- * Kiváló Munkáért
- * Kiváló Társadalmi Munkás
- * Kiváló Úttörővezető
- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem

2005-ben átvette a Kossuth Lajos Tudományegyetemen az *aranydiplomáját*.

Az aranydiploma átvétele (2005)

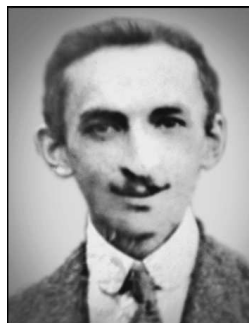
Egész élete során templomba járó, hitét gyakorló ember volt. Az egyházban előbb mint presbiter, később mint gondnok tevékenykedett kb. egy választási ciklus ideje alatt. Verseivel, szolgálataival mindig jelen volt a gyülekezet alkalmain, a templomban, a Fényes Házban, a Mátyás utcai Szociális Otthonban, a kórházban, Szentpéterszegen, Gáborjánban.

Igényes volt munkájára, magára, környezetére; udvarát, kertjét gondosan ápolta, gondozta. Nagyon aktív, energikus, magával ragadó személyiség volt. Hűséges volt a tanításban, a munkában és mint hívő keresztyén.

Barátnője,
MÁNYI MAGDOLNA óvónő
Debrecen

KORÓZS ISTVÁN (Kistálya [ma Andornaktálya], 1894. január 29. – Hangony, 1939. január 15.); római katolikus kántortanító, igazgató-tanító

Négygyermekes családban született. Édesapja, id. Korózs István eleinte napszámosként dolgozott, később a MÁV-hoz került, ahol pályőr lett. Édesanyja, Varga Julianna háztartásbeli volt.

Korózs István az elemi iskolát Bártfán, a középiskolát Iglón, a tanítóképzőt pedig Egerben végezte, ahol római katolikus tanítói és kántori oklevelet szerzett. Első munkahelye **Pelsőc** volt, és onnan került **Hangonyba**, ahol élete végéig dolgozott.

A hangonyi születésű Kisgergely Margittal 1919-ben kötött házasságot. Három gyermekük született: Mária, Anikó és László.

Folyamatosan képezte magát, hogy nevelői és oktatói munkája még eredményesebb legyen. Egerben kerületi tűzoltótanfolyamot, Gödöllőn méhészeti és kertészeti tanfolyamot, Putnokon levente és testnevelési tanfolyamot végzett. Jászberényben a mezőgazdasági tanfolyamot, Budapesten a tanítói továbbképző szemináriumot és a szövetkezeti ügyvezető tanfolyamot is elvégezte.

Hangony község oktatási és kulturális életének meghatározó személyisége volt. Állomáshelyén vezette a Szívgyárdát, s tanította az iskolai egyházi énekeket. Szervezője és előadója volt a népművelési tanfolyamoknak. A Magyar Királyi 7/9 határőrszárny parancsnokság legénysége körében több analfabéta tanfolyamot vezetett. Minden munkát és tisztséget elvállalt, amely a község lakói életének

jobbá tételéhez hozzájárult. Alapítója és vezetője volt a Hangonyi Hangya Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezetnek. Az Egyházmegyei Tanítók Fegyelmi Bizottságában rendes tagnak nevezték ki. Tagja és jegyzője volt az egyházközségi képviselő-testületnek és ügyvezető elnöke a kultúrháznak.

A Római Katolikus Olvasókört a felnőttek részére Gaganetz Józseffel együtt szervezte meg. Elindította a helybeli Római Katolikus Dalkört, és megszervezte, irányította az Önkéntes Tűzoltó Egyesületet. Vezetője, előadója volt a lakosság továbbképzése céljából szervezett népművelési és analfabéta tanfolyamoknak. Korózs kántortanító szervezte meg Hangonyban a könyvtárat, és a helyi műkedvelő színielőadásokat rendezte is. Az ifjúság művelését szívügyének tartotta. Több mint húsz népszínművet tanított be a fiataloknak, pedig akkor nem volt még kultúrház. Csűrökben, kocsmákban vagy szabadban voltak az előadások. Abban az időben nagyon kevés község dicsekedhetett kultúrházzal. Az iskolán kívüli munkáját önzetlenül végezte, ellenszolgáltatás nélkül.

Az 1920-as évek végén Székely Ágostonnal együtt kezdeményezte a helybeli kultúrház felépítését, amelyet 1929-ben avattak fel. Az épületben a földszinten volt egy előszoba, nagyterem, színpad, öltöző, olvasó-könyvtárszoba, az emeleten pedig két modern tanterem és szertár. A nagyszerűen felszerelt, bármely városnak díszére váló, közel száz éves intézmény napjainkban is Hangony lakóit szolgálja.

Sokoldalúságát bizonyítja, hogy a hangonyi templom szentély feletti kupoláján a ma is látható freskó alakjait a festő számára Korózs István rajzolta elő.

Korózs igazgató-tanító úr nevéhez fűződik Hangony (Alsó-Felsőhangony) monográfiájának elkészítése (1938), amely korai halála miatt nem jelent meg nyomtatásban. (Többek között ennek a kitűnő kéziratnak a felhasználásával írta meg Hangony monográfiáját Lehóczky Alfréd.) Példamutató munkájának elkészítéséhez nemcsak az általa gyűjtött helybeli adatokat használta fel, hanem az addig

megjelent forrásokat is. A bevezetés után először tárgyalta települése történeti fejlődését a kialakulásától kezdve, ezt követően röviden összefoglalta elnevezésének históriáját, majd felsorolta a falujára vonatkozó történeti adatokat az államalapítástól. Nagy értéke a kéziratnak, hogy megörökítette azoknak a családoknak a nevét, illetve rövid történetét, amelyek a megírás idején is itt éltek (Endrész, Kanta, Kisgergely, Somoskeőy, Balogh, Czikó, Deress, Détéri, Jekelfalussy, Bolyki, Hanvánemzetség, Loványi, Német), és felsorolta a helybeli ragadványneveket is.

Hangony históriájának jobb megértése érdekében áttekintette hazánk múltjának fontosabb eseményeit is a kezdetektől. A történeti bemutatás után a településföldrajzi (a helybeli és környéki határtérkép, geológia, földrajzi fekvés és kialakulás, határ, felszín, vizek, éghajlat) és gazdasági (a település, birtokmegoszlás, művelési ágak, növényvilág és mezőgazdasági termények, trágyázás, erdőművelés, állatvilág és állattenyésztés, mezei kisebb állatok és rovarok) jellemzőiről adott képet. Monográfiájában beszámolt a helyi építkezés jellemzőiről, a meglévő urasági kúriákról. Ezt követően a helybeli lakosság élet- és lakóköörülményeiről írt (családi élet, bútorzat, ruházkodás, foglalkozás, háziipar stb.), majd szólt a helybeli népszokásokról (házasság, keresztelés, temetkezés, húsvét, májusfaállítás, betlehemes játékok, téli fonó stb.).

Monográfiájában szociológiai adatokat közölt, és kitért a helyi nyelvjárásra, táplálkozásra, vallásra stb. Táblázatba foglalta a helyi lakosság összetételére, vallási megoszlására, családi állapotára vonatkozó adatokat. Írt Hangony nevezetességeiről is: Pogányvár, Birinyivár, Pálos kolostor stb. Nem feledkezett meg a helybeli vallásos élet bemutatásáról sem (templom, temető, kápolnák és keresztek, plébánosok, káplánok, hitbuzgalmi egyesületek, egyházközségi képviselő-testület).

Összefoglalta a korabeli tantestületre, közoktatásra, a népművelésre vonatkozó adatokat, kitért a helybeli közigazgatásra, a falu közegészségügyére, közbiztonságára, felsorolta a

település nemzetgyűlési képviselőit. Rövid leírást adott a szomszédos községekről is és az első világháború hangonyi áldozatairól. Kézíratos monográfiáját ezzel a végszóval zárta: „Szeressük kedves Egyházunkat, szeressük ezt a földet, amely megadja kenyerünket és italunkat – mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma! (...) egykor pedig testünket is magába fogadja, s megadja a végső pihenőhelyét.”

Korózs István római katolikus igazgató-tanító életét rövidre szabta a Mindenható. Életének 45. évében elhunyt. Földi maradványait nagy részvét mellett helyezték örök nyugalomra szeretett lakóhelyén, Hangonyban.

Unokái, László és Péter római katolikus papok lettek, akiket 1994-ben szenteltek fel. Első miséjüket, primitiájukat Hangonyban tartották, ahol nagyapjuk alkotott.

Korózs István közel negyed századig nevelte a falu ifjúságát, dolgozott az emberek életének jobbá tételéért. Méltó lenne arra, hogy Hangony községben nevét emléktáblán örökölték meg, és utcát vagy közintézményt nevezzenek el róla.

Forrás:

- Korózs István: *Hangony monográfiája*. (Kézirat) 1938.
- Fia, Korózs László visszaemlékezése (Eger, 2014.)
- Surányi Imre: *A néptanító* = Keresztény Élet, 2012. nov. 18.

DR. SZECSKÓ KÁROLY történész
Eger

KORSÓS JÓZSEFNÉ Porzsolt Margit
(Jéke, 1914. október 18. – Nyíregyháza, 2007. április 24.): tanítónő

Értelmiségi szülők egyetlen gyermekeként született. Édesapja református lelkész, édesanyja tanítónő volt. Gyermekezeit Magoslígyenten, egy kis határ menti faluban töltötte, itt is járt elemi iskolába. Polgáriba már Nyíregyházán járt, s végül tanulmányait ugyanitt a Kálvineum Leány Tanítóképzőben fejezte be 1936-ban.

A pályakezdés nehéz évei után **Zilahra** került tanítani. A gyönyörű erdélyi vidék és az ottani emberek küzdelmes sorsa igen meghatotta, igyekezett minden tőle telhetőt megtenni az iskolába került gyermekek előmeneteléért. Fájó szívvel engedték el a szülők, s ő is szomorúan búcsúzott.

Hazatelepült, mert 1940-ben megismerkedett a magoslígyeti parókián táborozó katonák szintén pedagógus végzettségű katonatisztjével, akivel 1941-ben házasságot kötött. Házasságukból három gyerek született. A háború és a hadifogság hosszú időre elszakította a családtagokat egymástól. Családapa nélkül küzdelmes évek következtek. Az adódó lehetőségeket kihasználva, Kórsós Józsefné az akkor még két kis gyerek mellett tanítóskodott **Nyírgyulaj, Nagygéc** falvakban, igen szerény körülmények között.

Férje 1947-ben érkezett haza az orosz hadifogságból, és együtt folytatták pedagógusi munkájukat. Többszöri költözködés után **Nyírvasváriban** telepedtek le, ahol férjét az általános iskola igazgatójává nevezték ki. Kórsós Józsefné tanítói munkája mellett szaktanárok hiányában felső tagozatos tanulókat is

oktatott, eredményesen. Az oktatás több épületben is folyt, így ingáznia kellett az impozáns, volt grófi kastélyban tanuló felsősök és az olajos padlós, vaskályhás osztálytermekben tanuló alsósok között. Az oktató-nevelő munka mellett meg kellett felelni a mindenkorai politikai követelményeknek, valamint az ekkorra öttagúvá növekedett család fenntartásának is.

A minden komfortot nélkülöző (kezdetben még villanyáram sem volt) falusi életmódot megszokták, és a szorgalmas vidéki embereket megszerették. A tisztelet és a szeretet kölcsönös volt. Közvetlen, segítőkész munkájuk révén kiérdemelték a falu tiszteletét, megbecsülését. Férjével együtt részt vállalt a falu közösségformáló munkájában is (énekkar, színjátszás, házi- és kézimunka, gyermeknevelési tanácsok).

Napközis ellátás híján, mint a többi vidéki kolléga, állatokat nevelt, konyhakertet művelt, nagy gonddal és szeretettel látta el családját. Igyekezett felkelteni a tanulók igényeit a kultúra és művészetek iránt. Diákjaival gyalogosan, később kerékpárral, együtt mentek a közeli Nyírbátorba egy-egy értékes mozi vagy színházi előadás megtekintésére. Férjével együtt szívügyük volt a zene és az olvasás megszerettetése is, de a tanulók testi, egészségi fejlődésére is odafigyeltek. Az iskola, a korábbi grófi kastély parkjában lehetőség nyílt a testnevelésórák mellett egyéb szabad idő sporttevékenységekre, az év végi színvonalas tornabemutatók megtartására is.

1957-ben **Nyírbátorba** költöztek, főleg a gyermekeik továbbtanulása miatt. A két fiú később műszaki pályát választott, a lányuk a szülők hivatását folytatta, tanító, majd tanári diplomát szerzett. Férje még egy ideig kijárt Nyírvasváriba, ő pedig napközi otthonos állást kapott a **2. sz. Általános Iskolában**. Itt a lehető legtöbbet megtette, hogy a tanulók felkészüljenek a másnapi órákra a tanulmányi időn belül, s a szabad idő foglalkozások is tartalmaznak legyenek. Az első-második osztályos gyerekek úgy vették körül, mint a kiscsibék a tyúkanyót. Meséket olvasott, melybe azután bevonta a tanulókat is, sőt a történetek elját-

zására is rá tudta őket venni. Osztálytanító társával s a tantestület tagjaival igen jó baráti kapcsolatot ápolt, s a szülők is bizalommal fordultak hozzá, ha csemetéjükkel valamilyen gondjuk volt. Nyolc évet töltöttek Nyírbátorban, közben a férje is bekerült ide, sőt két évig ő volt ennek az iskolának az igazgatója. 1965-ben költöztek **Nyíregyházára**, ahol férje az akkor még Tanárképző Főiskola Tanulmányi Osztályának lett a vezetője, ő pedig a **Főiskola Gyakorló Általános Iskolájában** helyezkedett el. Egész pályafutását a felnövekvő nemzedékek oktatásának, nevelésének szentelte. A változó pedagógiai módszerek elsajátításához továbbképzéseken fejlesztette tudását, hogy korszerű módszerekkel, ismeretekkel végezze munkáját. Ahogy eddigi munkahelyein, itt is nagyon jó kollegiális kapcsolatot tartott nevelőtársaival. Munkáját a mindenkorai iskolavezetés minden iskolában elismerte.

Raffay Zoltánné a gyakorlóiskolai munkájáról írta: „Manyi néni, akit diákkoromtól kezdve ismertem, a gyakorlóban először osztálytanító volt. Az első osztályba kerülő gyerekek kezét igazi »tyúkanyó« módjára fogta és vezette az iskola adta feszültség oldására. A legnagyobb, legnehezebb feladatot végezte: írni, olvasni és számolni tanította meg a gyerekeket. Mindezt nagy-nagy szeretettel és odaadással. Később az első-második osztályosok napközis nevelője lett, ahol szintén érződött munkájában az anyáskodó, szeretetteljes gondoskodás. A tanulás mellett az illemre, a tiszteletadásra, a kulturált étkezésre, a tisztálkodásra is nevelte a gyerekeket. Olyan tanítói generáció tagja volt, aki szerette és hivatásának tekintette a munkáját. 1972-ben ment el nyugdíjba, s unokái nevelésében kamatoztatta jó tanítói felkészültségét. Értett a legnagyobb művészethez: *»derűs szívvel megőregedni«*. Nyugdíjas éveiben is szívesen segített a hozzá forduló fiatal kollégáknak, évekig visszajárt a pedagógusnap találkozókra. Nagymama korú tanítványai még ma is emlegetik a Manyika néni kézimunkáit, s hogy mennyi mindent megtanulhattak tőle.”

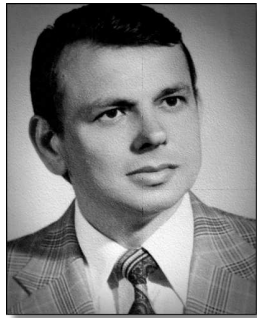
Hosszú évekig élvezte a megérdemelt pihenést gyermekei, kilenc unokája és két dédunokája körében. Gyakran idézte Áprily Lajos *Imádság* c. versét: „Adj, Istenem bölcsességet, / vágyaimnak csendességet, / illedelmes öregséget / s könnyű véget, könnyű véget.”

Egészségi állapota megengedte, hogy sorra átvehette az arany-, gyémánt-, vas- és rubin-diplomákat. 2007-ben csendesen, életével megelégedetten hunyt el.

*Leánya,
BÚS ZOLTÁNNÉ KORSÓS JUDIT tanár
Nyíregyháza*

KÓSA LÁSZLÓ (Nyíregyháza, 1944. január 22. – Nyíregyháza, 2014. június 24.): kémia–fizika szakos középiskolai tanár, építész üzemmérnök

„Az ember úgy dolgozzon, hogy szórakoztassa a jó Istent. És az pedig öröközel, és fenntartja és kormányozza ezt a világot, ha őt sikerül szórakoztatni, akkor az egész világ kapott valamit.”

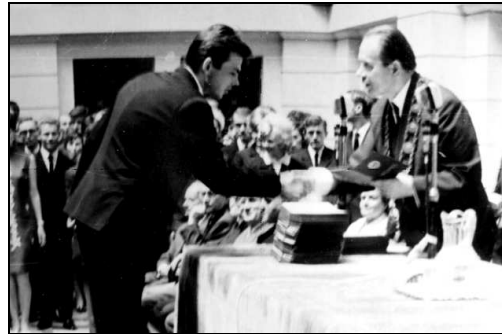
(Makovecz Imre)

Édesapja, Kósa József pénzügyőrként dolgozott, édesanyja Csépany Anna. Nagy szeretetben nevelték két gyermeküket: Józsefet és Lászlót, akik mindketten a pedagóguspályát választották hivatásként. József matematika–technika–informatika szakos középiskolai tanárként dolgozott a nyíregyházi Bánki Donát Szakközépiskolában nyugdíjazásáig.

Bár a gyerekek születésekor a történelem viharos évtizede igen kemény játékszabályokat diktált, ám a szülők „fel tudták venni a nekik dobott kesztyűt”. Csak így lehetett a kisdíjak életének sikeres a „startja”. Igen sok pozitív erő egybecsengésére volt szükség ehhez: hitre, élni akarásra, a talpon maradáshoz kemény munkára, jövőbe vetett bizalomra.

Ebből a forrásból merítettek a gyermekek tanulmányaik során. Ebből a családi biztonságot nyújtó fészekből serdült tiszta lelkű, erős akaratú kisdíakká, gimnazistává, később egyetemistává férjem.

Kemecse volt a család életének fő helyszíne. Ez a kisváros volt a nyugópont a szülők és a gyerekek számára a pénzügyőrsors által diktált „vándorévekben”. Férjem bizonyította, hogy a szülői ház beleoltott reményével azonosulni tudott; bizonyította, hogy az álmodott álmokat meg tudta valósítani. Az indulás pozitív dokumentumaiként sorakoznak a kemecsei általános iskolai és a nyíregyházi kossuthos diákevek. Tudásra, tudásvágyra, céltudatos fegyelemre és kitartásra volt szüksége ahhoz, hogy tovább tudjon tanulni, hogy megcélazza a KLTE kémia–fizika szakos hallgatói státuszát. Az ország jövőképe akkor vegyipari orientáltságú, reálprofilú képzést igényelt; ő igazodott ehhez, s ez a szakpár érlelte felnőtté az ifjút.

Diploma átvétele 1967-ben

1967-ben szerzett középiskolai tanári diplomájával nyílt meg számára tanári életpályája. Ennek első állomásai: 1967-ben a **debreceni Fazekas Mihály Gimnázium**, 1968-ban a **nyíregyházi Bessenyei György Kollégium** volt. A „mérőföldkövet” az 1969-ben megalakult **nyíregyházi Vásárhelyi Pál Építőipari és Vízügyi Szakközépiskola, az „ÉVISZ”** jelentette. Alapító tagként kapcsolódott be az új iskola profiljának megteremtésébe; az iskola szakemberhiányát átérezve, saját ambícióját követve 1970-ben felsőfokú építészeti tanulmányokba kezdett a debreceni Ybl Miklós Műszaki Főiskolán.

Pályaválasztása egy életre szól: a tanári mesterséget nem csupán munkalehetőségnek, hanem elhivatottságnak tekintette. Tanítása 37 évének helyszíne alapvetően a nyíregyházi ÉVISZ volt. Komolyan vette korunk nagy pedagógiai jelszavát: „Az életen át való tanulás” szlogenjét: lelkesedéssel szerezte meg második diplomáját. 1974-ben, ezzel a második, „friss” diplomájával a kezében, egyre szélesebb skálán mozogva kapcsolódott be a szakmai tárgyak oktatásába is, és lett az építőipari profilú középiskola építészmérnök tanára. Két diplomájának értékes szöttese képezte komplex tanítási szemléletének alapját. Építész generációi formálódtak munkássága nyomán vezető szakemberré, fogadták el irányítását. Középiskolai tanárságának egyik alappillére „osztályfőnöki múltja”. A nappali tagozaton nyolc egymást követő generációt vezetett el az érettségig, illetve a technikus képzésig. Személyi kisugárzásának köszönhetően tanítványai közül sokan választották a műszaki tanári pályát, közülük többen később kollégái lettek.

Az iskola megbízásából évekig volt az Osztályfőnöki Munkaközösség és az Építész Szakmai Munkaközösség vezetője. Ezt a feladatát is – mint minden más rábízott feladatot – egyenes jellemmel, segítőkész szívvel, naprakész tudással teljesítette. Tanítványai nemcsak a tanárt, hanem egy kicsit az „apát” is látták benne, később sokan nőttek át a „tanár-diák kapcsolatból” „a felnőtt-felnőtt” barátság dimenziójába. Otthona mindvégig nyitott volt kollégái, tanítványai, volt tanítványai előtt. Az érettségi találkozók meghitt beszélgetései, az internet levelesládái, a telefonbeszélgetések, a találkozások mind-mind erről az élő kapcsolatról tanúskodnak.

Tanárságát harmonikusan egészítette ki magántervezői vállalkozása, melynek kezdő időpontja 1974., magántervezői jogosultságának megszerzése. Munkájának eredményeként családi házak, kistemplomok születtek, és nagy gonddal formálta meg a saját, majd gyermekeinek az otthonát.

Életútja kreatív aktivitásokból, megvalósított tervek sorozatából állt: 1986-ban videoműsor-készítői képeket, 2000-ben számítástechni-

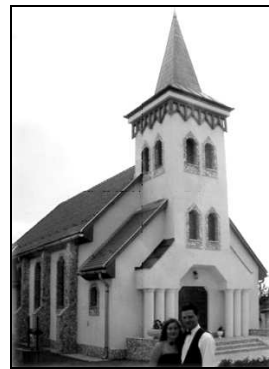
kai szoftver-üzemeltetői diplomát szerzett; aktív tagja volt az Építész Kamarának.

Sokirányú munkáját *elismerések, kitüntetések* kísérték, melyeket örömmel fogadott:

- * 1982-ben Kiváló Munkáért Minisztertanácsi kitüntető jelvényt kapott.
- * 1992-ben Nevelő Munkáért Érdemérem bronz plakettjét kapta meg.
- * Megkapta az iskola által alapított legnagyobb elismerést: a Vásárhelyi Pál bronzplakettet.
- * 1992-ben a Phare program keretében olasz-spanyol tanulmányútnak a jutalmazottja
- * 2004-ben szlovéniai tanulmányút résztvevője.

Életútjának egy másik lehetséges megközelítése a Bibliának egy különlegesen szép üzenetével is történhet, mely a „Talentumok” isteni ajándékáról szól.

Életét az Úr gazdagon betöltötte a talentumok egész sorával; és ő különös kegyelemnek fogadta ezt a gazdagságot, emelte a hobbik sorát munkája szerves részévé; sőt keze nyomán a munka sokszor lényegült át művészetté. Kertjének virágai, terveinek harmóniája, templomainak légköre, fotóinak, videóinak színes világa, a technika varázsa, a konyha művésze; egész látásmódja az esztétikumról szóló ének. A Cursillo himnuszának a sorai csendülnek ki ebből az életigenlésből. Színesnek, pompásnak látta a világot, ahol „*csillog a gyémánt a nap sugarán.*”

Vámosújfaluban
épített temploma

Életének a munka mellett a másik nagyon fontos pillére a család volt. „Nem jó az em-

bernek egyedül lenni, szerzek neki segítőtársat, hozzá illőt” – mondja az ige. Személyemben asszonyt rendelt az Isten mellé. 1967-ben kötött házasságot velem: dr. Oláh Juliannával. Mindvégig segítő figyelemmel kísérte pályámat, a nyíregyházi Tanárképző Főiskola Német Tanszékén elért szakmai sikereimet. Házasságunkban az élet két vetülete: a reál és a humán műveltség találkozott. Míg ő a kémia-fizika szakot, az építészetet művelte, én a humán tudományokat: a nyelvet, az irodalmat képviseltem. Egymásra találásunkat, együtt töltött 46 éves házasságunkat hálattal szívvel, áldásként fogadtuk. Tíz, illetve 13 éves várákozás után két fiúgyermekkel áldotta meg házasságunkat az ég: László közgazdasági egyetemi diplomát szerzett Debrecenben; Péter közgazdasági és nemzetközi kapcsolatok diplomát a nyíregyházi Főiskolán. Családot alapítottak, s négy unokával ajándékoztak meg bennünket: Máté és Jázmin, Csongor és Lilla. Ők – 9 és 5, illetve 6 és 3 évesen – lettek nyugdíjas életünk napsugari.

A Lászlóról szóló pedagógusarckép hiányos lenne a nélkül a jelző nélkül, hogy „apaszívű tanár”. De ennek a képletnek a fordítottja is igaz. Családjában is megvalósította tanárságának minden pozitívumát. Ő volt az oltalom és a védelem; egyszerre tudott horgony, hajó és világítótorony lenni. Gyökér volt és szárny; olyan ideális közeg, melyben a fiúk felnőhettek az apához és az apa felnőhetett a fiúkhöz. Öröm volt látni a két fiú életének kinyílását; a sikeres tanulmányokat, a barátságokat, sokszínű érdeklődési körük beérését, otthonteremtésüket. Így lett a kibővült család gondolatban és szívben áldott, talentumokkal bőségesen körbevett.

Férjem legendásan erős és egészséges volt. Ő volt az, aki, ha kellett vállára kapott egy gerendát, vállalta a házépítés nehéz fizikai munkáját, autót szerelt, kertet művelt, bevásárló körútjain belefeledkezett a gyümölcsvásárlás örömébe, biciklizett és gyalogolt. Életének utolsó öt éve megkoptatta egészségét. Éppen akkor sűrűsödtek a problémák, amikor 2006-ban a nyugdíjazás nyugalma, örömeit, feloldó szabadságát vártuk. Először nem akarta tudomásul venni a betegség betolakodását az éle-

tébe, azonban az egyre gyakoribb aggasztó jelek, a vérképzés hiánya miatt egészségi állapotának a hanyatlása kompromisszumokra kényszerítette. Egyre több segítségre szorult, s ezt a segítséget, emberséget mindig és mindenhol megkapta: a házi orvosi szakrendeléstől a nyíregyházi kórház osztályaitól: orvostól és ápolóktól egyaránt. Nagyra értékelte, tréfás-komolyan „vérszövetségnek” nevezte az ÉVISZ véradó, embermentő mozgalmát, egy volt ez a „boldogságcseppek” tengerében, ami megtanította vele elviselni a lehetetlent. Mert igazi pedagógusként a kórházi ágyon is menedzselt: semmibe hulló teste körül röpködtek a tervek, a tanácsok, a biztató szavak, az optimizmus.

Jó megidézni az iskolavezetést, a tanítványok, a barátok szavait.

Így gondol rá egykori egyetemista csoporttársa, *Vályi Klára*, így őrzi emlékezetükben őt a kémia–fizika szakos barátok: „Egyszer volt, hol nem volt, volt a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen egy kémia–fizika szakos évfolyam (1962–1967). Huszonegynéhány hallgatójával nem volt népes csapat. Talán ezért is tudtunk egymáshoz olyan közel kerülni, mintha testvérek lettünk volna. Megkaptuk a diplomát, szétszéledtünk az országban, de a szívünk visszavisszahúzott egymáshoz. Rendszeresen találkoztunk: eleinte ötvenként, majd évenként. Tudni szerettük volna mindig, hogy hogyan alakul a társaink sorsa. Laci egy volt közülünk. Olyan volt, mint mindenki más, mint a világon száz meg száz ezer ember; mint amilyen mi, valamennyien vagyunk. De nekünk ő az az »egy« volt a száz- meg százezer közül. Ő volt Kósa Laci, aki már nincs velünk, de mégis velünk van emlékeinkben. Bizonyára sokszínűen méltathatók pedagógiai, munkahelyi, vállalkozásának, családjának történései, sikerei. De én őt, mint egy társunkat látom, aki velünk izgulta végig a vizsgákat, drukolt a diplomájáért, izgult a szerelmével megbeszélt randevúja sikeréért, a jövőjéért.”

Farkas Károly, az ÉVISZ első igazgatója így emlékszik rá: „Kedves Kósa László Tanár Úr! Kedves Laci! Sokszor jutsz eszembe, és idézem emléked. Hiányzol a családnak, a nevelőtársaknak, hiányzol nekem. Egykori tanítványod az iskolaújságban megjelent írásában is azt kérdezi: »Vajon most merre vagytok, hogy boldogultok, fiúk? Hol vannak tanáraink? Hol van Kósa László? Vajon

emlékeznek-e még ránk? Mert mi igen. Örökké.« Ő volt az a nevelőtárs, aki örök emberi nyugalansággal róttá azt az utat, amely a tudás felé vezetett. Az így kialakuló kíváncsiság lett tanítványaiában a megismerés elindító mozzanata. Nevelő munkáját a tanítványok erkölce, szakmai tudását a keze alól kikerülő házak, templomok és számos kiváló szakember dicséri. Őreá valóban illenek Kosztolányi szavai: »Az én édesapám az emberek apja, és én az emberek testvére vagyok.«»

Így látta őt *Huszár József*, tanítvány, barát, az iskola mérnök-tanára, közoktatási vezetője (részlet a temetésen elhangzott nekrológból): „Gondoltad volna, amikor 1969-ben iskolánkban kezdte tanítani, hogy a »Kósa Tanár úr« megszólítás fogalomná fog válni? Évtizedekre fennmarad a bizonyítványokban, a szalagavatói és ballagási meghívókon, a tantermekben, megvalósult épületeidben, lelkünkben, az emlékünkből. Az ÉVISZ-t mindig a szívügyednek tekintetted, örökké »éviszes« maradtál és leszel. Olyan pedagógus voltál, aki mögött gazdag, termékeny út állt; akit környezete nagy teherbíró képességűnek ismert el; aki vállalásait, munkáját mindig odaadással, jóindulattal és segítő szándékkal végezte; akinek emberi, közösségi kapcsolatai jók és rendezettek voltak. Közele munkatársaid, tanítványaid számára több voltál, mint kolléga és tanár, személyiséged hiánya fájdalmas űrt hagy a szívünkben. Nem fogsz többé érdeklődni az iskoláról, ha arra sétálsz, vagy ha találkozol munkatársaidkal az utcán, a templomban, a piacon, a hangversenyeken vagy a színházban. Tőled az sem volt bántó, amikor a hanyag diákot humorosan »vízi elefántnak« vagy »suvernyák pacáknak« szólítottad. Nem fogsz többé mesélni, magyarázni a rád oly jellemző hatalmas kézmozdulatokkal. Búcsúzik tőled az ÉVISZ minden dolgozója. Nyugodj békében, Laci bácsi! Soha nem felejtünk el, Kósa tanár úr!”

Nyíregyháza újonnan megalakult iskolájának, az ÉVISZ-nek egyik első diákja volt *Görömbeiné dr. Balmaz Katalin*. Az egykori éviszes diák, ma jogi doktor, így fogalmazta meg az emlékezés szavait: „1970–74 között voltam tanulója az ÉVISZ-nek, ahol Kósa tanár úr kémiai tanított az osztályomnak. De több volt az, amit tőle tanultunk. Sodró lendülete volt az iskolának, különleges szellemisége, olyan, ami csak az új iskolákra jellemző. E szellemiség jeles képviselője

volt az akkor fiatalon odakerülő tanár úr. Tartást, emberséget, az összetartozás élményét is elsajátítottuk a tananyagon kívül.”

Az 1979-ben végzett osztálya nevében tanítványa, *Szabó András* (ma Sopronban élő építésmérnök) így idézi meg alakját: „Kósa László tanár úr kimeríthetetlen energiával és eltáncoríthatatlanul állt mellettünk 1975 szeptember elejétől négy éven keresztül, amíg mi fél-felnőttként magunkat is képviselni tudtuk. Különösen mi, kollégisták tapasztalhattuk meg tanár úr emberi, mentori többletvállalásait, értünk vállalt csatározásait. Akkoriban mi olyanok voltunk, mint Ábel a nagyvárosban. Azt vallotta, hogy a középiskola nem egy szilaj állattartás, ahol négy év elteltével csak behajtanak bennünket védett telelőkhöz, az érettségivel rendelkezők táborába. Ez a négy év sokkal többről szól. (...) Szikla szilárdan hitt a naponkénti, kemény és kitartó munkában. Elhitette velünk még „suvernyák pacákként”, hogy az igazi jutalmunk a sikeres egyetemi, főiskolai felvételi lesz – és valóban így lett. Olyan szakmai alapot épített nekünk, amelyet az egyetemen csak színesíteniünk kellett, amelyre támaszkodva az égisz érhetünk. Tanár Úr, jelentem: a ’75-ös kamaszokból egy osztálynyi kiváló mérnök lett...”

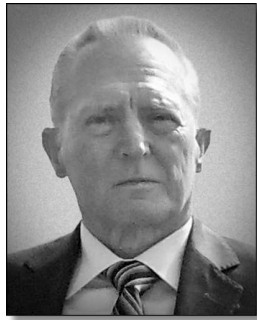
Befejezésként hozzá illő zárszó lehet Pál apostolnak a Timóteusokhoz írott leveléből a következő idézet néhány szava: „*Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam. Végtére eltétetett nekem az igazság koronája, melyet megad nekem az Úr ama napon.*”

Források: személyes dokumentumok, kollégái, tanítványai és családja írott és szóbeli visszaemlékezései.

Felesége,
KÓSÁNÉ DR. OLÁH JULIANNA főiskolai tanár
Nyíregyháza

DR. KOVÁCS LÁSZLÓ (Békéscsaba, 1942. szeptember 29. – Szeged, 2014. április 20.): tanító, általános iskolai tanár, pedagógiai előadó, főiskolai docens

„Nincs hatalmasabb erő, mint a tudás: a tudással felfegyverzett ember – legyőzhetetlen.”
(Gorkij)

Pedagóguscsaládba született Kovács László és Sipos Katalin gyermekeként. Kiváló pedagógiai érzékét szüleitől örökölte, akiket a pedagóguspálya iránti elhivatottság, a gyermekek nevelésének és oktatásának szeretete jellemzett.

Édesapja, Kovács László magyar–történelem szakos, köztisztviselőként álló tanár volt. Iskolaigazgatóként és szakmai tanulmányi felügyelőként széles körű pedagógiai ismeretek birtokában nagy szakmai hozzáértéssel látta el feladatát. Édesanyja, Sipos Katalin, Katica néni, óvodavezetőként és több járási szakmai felügyelet tagjaként szívügyének tekintette az óvodai nevelés fejlesztését. Elkötelezett és magas szintű szakmai munkáját „Kiváló Pedagógus” címmel ismerték el. A házasságból két gyermek született, az első László volt. Testvére, Kovács Sándor a társadalombiztosítási feladatok ellátását választotta életcélul, amelyet nyugdíjas éveit megelőzően szakfőtanácsosi beosztásban végzett.

Öccse a következő szavakkal emlékezik vissza bátyjára: „Egész életpályáját a folyamatos önképzésnek és a tudománynak szentelte. Rendkívüli akaratú, kitartás és hivatástudat jellemezte. Mindig segítő szándékkal támogatta és segítette hallgatóit és kollégáit.”

Az általános iskolát, életkorát meghaladó fejlettségi szintje miatt már hatéves kora előtt

megkezdte Medgyesegyházán. A család 1952-ben Körösladányba költözött, így tanulmányait 1956-ban a körösladányi általános iskolában fejezte be. A tanítás és nevelés iránti érdeklődése korán megmutatkozott, ezért az általános iskolát követően 1956-tól Szegeden az Újszegedi Tanítóképzőben tanult, ahol 1961-ben szerzett tanítói oklevelet. Az ott töltött időszak alatt alapozta meg pedagógiai tudását, a pedagóguspálya iránti elhivatottságát.

A tanítói pályára készülésekor időszaka alatt 1960-tól a **Csorvási Általános Iskola** katedrájára került, ahol rendhagyó módon, már 18 éves kora előtt, az ország egyik legfiatalabb tanítójaként, megkezdte tanítói tevékenységét. A tanítás és tanulás mellett szabad idejében kemény ellenfélként szívesen sakkozott, valamint futballozott és pingpongozott.

Felsőfokú tanulmányait 1962 és 1967 között a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végezte, ahol biológia–földrajz, valamint mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok szakos általános iskolai tanári diplomát szerzett. Tanulmányi éveiben kiemelkedő értelmi képességével, tehetségével és éleslátásával kitűnt társai közül. Főiskolai tanárai kiváló pedagógusi kompetenciáit elismerve, a diploma megszerzése után tanársegédi állást ajánlottak neki, és oktatóként szerettek volna számítani munkájára, de ez idő alatt ő már Gyula város és járás úttörőtitkáraként, 1966 és 1969 között a **Gyula-remetei Általános Iskola és Nevelőotthon** tanáraként tevékenykedett. Majd 1969 és 1981 között **Medgyesegyházán az Általános Iskola és Gimnázium** pedagógusaként mélyítette el oktatási és nevelési gyakorlatát. Oktatói munkája mellett osztályfőnöki munkaközösség-vezetőként és pályaválasztási felelősként egyengette a reá bízott gyermekek életútját. Sokoldalú feladatok látott el a Pedagógus Szakszervezet helyi titkáraként és a járási Szakszervezeti Bizottság tagjaként. Vöröskeresztes tanárelnökként is kiemelkedő tevékenységet végzett. Munkáját a Magyar Vöröskereszt többször elismerte. 1976-ban *Vöröskeresztes Munkáért kitüntetés bronz fokozatot* kapott. A községi tűzoltó alakulatnál is számíthattak önkéntes

tűzoltói munkájára, amelyet tisztí rangban látott el.

A tudás és a szakmai önképzés iránti vágyát mutatja, hogy 1972-től a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola hallgatójaként tovább folytatta tanulmányait, ahol 1974-ben pedagógia szakos diplomát szerzett.

1973-ban feleségül vette Kapus Évát, aki megteremtette számára azt a kiegyensúlyozott és biztos hátteret, amely hozzájárult pedagógiai szakmai fejlődéséhez, valamint életpályája kibontakozásához. A házasságból két gyermeke született: Szilvia és Krisztina.

Elméleti tudását 1976-tól a szegedi József Attila Tudományegyetemen emelte magasabb szintre, ahol 1979-ben pedagógiai előadói szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Tudományos kutatómunkájának eredményeképpen 1982-ben a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán pedagógiai pszichológiából doktorált summa cum laude eredménnyel. Doktori dolgozatában a tanulók iskolához való viszonyulásával foglalkozott. A szegedi főiskolai és egyetemi éveire, nagy tudású oktatóira, professzoraira egész életében hálás szívvel emlékezett vissza.

Doktorrá avatás (1982)

A mindig szeretettel emlegetett szegedi évek után családjával Szarvason telepedett le. 1981-től Medgyesegyházáról a **Szarvasi Óvónőképző Főiskolára** került tanárként, majd a **Brunszvik Teréz Óvónőképző Főiskola** adjunktusaként, docenseként, 1983-tól pedig igazgatóhelyetteseként végzett színvonalas oktatói és tudományos tevékenységet. Oktatói pályafutása alatt a természettudomány területén új tantárgyakat vezetett be, melyek többek között az egészségnevelés kérdéseivel ismer-

tették meg a hallgatókat. Tanítványainak példát mutatott magas szintű szakmai felkészültségével, igényességével és pontosságával. A Tanulmányi és Vizsgabizottság, valamint a Tudományos Bizottság tagjaként támogatta az óvodapedagógusi pályára készülő tanulmányi és kutatói ambícióit. Aktívan vett részt a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezetének munkájában is.

Szarvasi kollégákkal a 80-as években

Alkotó korszakának csúcsán tudományos munkái többek között a szegedi egyetem kiadványaiban, az *Óvodai Nevelés* és a *Gyermekek- és Ifjúságvédelem* című folyóiratokban jelentek meg az óvodai nevelés módszertana témakörben.

Jelesebb tanulmányai:

- *A tanulók iskolához való viszonyulásának alakulása*
- *Speciális felkészítés az óvónők gyermekvédelmi tevékenységére*
- *Környezet- és természetvédelem a képzésben.*

Nyugdíjas éveiben is folyamatosan képezte magát, sokat olvasott, valamint segítette a pedagóguspályára készülő fiatalok tanulmányi és tudományos tevékenységét, a kollégák szakmai pályafutását. 2011-ben a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kara elkötelezett és alapos pedagógusi munkájának elismerése jeléül (arany) díszoklevelet adományozott neki.

Tudományos kutatómunkája mellett odaadóan támogatta családját. Feleségével 40 évig éltek szeretetben.

Példamutatóan törekedett arra, hogy lányaival is megláttassa a pedagóguspálya szépségeit, és átadja a tudomány szeretetét, melynek eredményeképpen Szilvia óvodapedagógusi pályán tölti be hivatását, jómagam pedig a szegedi egyetem oktatójaként követem az apai mintát. Édesapánk szakmai felkészültsége és emberi magatartása példaértékű számunkra. Sokat tanulhattunk tőle, személyiségével és hitvallásával olyan értékeket mutatott számunkra, amelyek követendő mintát nyújtanak a különböző élethelyzetekben és a pedagógusi életpályánk során.

Életét a család szeretet, a tudás iránti vágy és a tudomány iránti alázat jellemezte. Sokoldalúan művelt, bölcs, határozott, kiváló szónoki képességű, segítőkész és jó emberismerő tanárember volt. Biztosak lehetünk benne, hogy élete és munkássága nyomot hagyott családtagjaiban, barátaiban, kollégáiban és tanítványaiban egyaránt.

A szarvasi főiskolán folytatott munkájára *Szakács Mihályné dr.* búcsúbeszédében a következő szavakkal emlékezett vissza: „Kortársként emlékezhetünk rá mi, akik őt ismertük, akik még vagyunk a régi kollégák, munkatársak közül, hisz sokan átléptek abba a különös örökkévalóságba, ahová most dr. Kovács László elindult. (...) Halálhíre mégis váratlanul ért bennünket, nehezen fogadtuk, de a szomorú valóságot tudomásul vettük. Kegyelettel emlékezünk rá, az emberre, a kollégára, a tudós tanárra. 1981-ben sikeres pályázat eredményeként nyert oktatói kinevezést a szarvasi felsőoktatási intézménybe. A pedagógia diszciplínáit oktatta, de elkötelezetten foglalkozott természettudományos ismeretekkel is. Hallgatóit – az óvodapedagógus jelölteket – az egészséges életmód fontosságára, a természet megismerésére, szeretetére nevelte. Meggyőzően bizonyította, hogy a pedagógusnak természettudományos műveltség birtokában lehet és kell egészséges gyermeket nevelni. Pedagógiai kutatásai eredményeként szerzett a Szegedi Egyetemen bölcsészdoktori címet. Oktatóként, majd a főiskola igazgatóhelyetteseként segítette a hallgatók kutatópedagógussá válását. Pontos munkavégzése, önzetlen feladatvállalása hozzájárult az intézmény főiskolává válásához. Bár egészségi állapota korán kettétörte ambícióit és aktív kutatói, oktatói pályáját, de érdeklődése, a tudományos kutatások nyomon követése rendszeres, igényes olvasmányaiban élt tovább. Kegyelet-

tel őrzi emlékét a nagy múltú szarvasi főiskola oktatói testülete, több száz volt hallgatója. Tanításai a jövő nemzedékében élnek tovább. Nyugodjék békében! Isten veled!”

Felhasznált források:

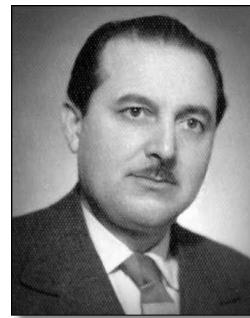
- Testvére, Kovács Sándor visszaemlékezése
- Szakács Mihályné dr.: *Búcsú dr. Kovács László (1942–2014) főiskolai docenstől*
- Kutas Ferenc (szerk.) *Ki kicsoda? Szarvas 2000–2010.*
- Önéletrajz

Lánya,

DR. KOVÁCS KRISZTINA egyetemi adjunktus Szeged

KOZÁK LAJOS (Békésszentandrás, 1919. március 12. – Szarvas, 1997. június 24.): zenetanár, karmester, zeneszerző

„Mélyen él bennünk az alkotó erő, mely meg tudja teremteni azt, aminek lennie kell, és nem hagy nyugodni és megpihenni, amíg önmagunkon kívül vagy önmagunkban, ilyen vagy amolyan módon meg nem nyilvánulhatott.”

(Goethe)

Zenész családban született Kozák Ferenc és Bokros Ágnes hetedik, legfiatalabb gyermekeként. A muzsika iránti fogékonysága, szeretete már kisgyermekkorában megmutatkozott. Saját elmondása alapján hamarabb volt hangszer a kezében, mint írószerszám. Szeretett édesapjától kapta első zenei élményeit. Általános iskolai tanulmányait szülőfalujában végezte. Családját, testvéreit, akik közül egy nővére

érte meg a felnőtt és idős kort, mindig meghatározó szeretettel emlegette.

1937-től 1945-ig honvéddzenész volt Kecskeméten, ahol a sorkatonai szolgálat mellett a színház zenekarában is játszott. Az itt szerzett bajtársakkal élete végéig tartotta és ápolta a barátságot. A világháború azonban az ő életéből is elrabolt hosszú éveket, s a szenvedésből, betegségből is bőven kijutott neki. A gondviselés azonban szinte csodával határos módon minden hihetetlenül nehéz helyzetből megmentette. Családunk minden tagja szívesen hallgatta megmenekülésének, életben maradásának történeteit.

Álljanak itt *leányának, Kozák Éva* zenetanárnőnek visszaemlékező sorai: „Édesapánk különleges lelki karaktert kapott az élettől ajándékba. Idős kora ellenére is megmaradt sokak »Lajoskájának«, és valóban ez a megszólítás hűen tükrözi az ő gyermekien tiszta lelkületben és naivitásban megmaradt egész lényét. Az élet nehéz sorsfeladatokat szabott rá. Szegénységben töltött gyermekkor – amire egyébként boldog nosztalgiával emlékezett – után nyolc év katonaság és háborús hadifogság Franciaországban embertelen körülmények között. Sokat mesélt nekünk az ottani megpróbáltatásokról, és mindezt humorral, békességgel a szívében tudta feldolgozni. Nem vádolt senkit és semmit. Hitte és hirdette fiatalon is, és sokat megélt idősként is, hogy szeretettel, békességgel, türelemmel minden élethelyzet és feladat megoldható. Ez volt talán életének legfőbb mottója, erre törekedett mindig, és a próbát, amit a sorsból kapott, megálta. Élete végéig szorgalmasan élt, komponált, dolgozott, tanította az ifjúságot. Különlegesen erős volt jellemében az eszmei értékek becsülete és tisztelete. Kedves, nyugodt és mindig optimista lényének köszönhetően ezt gyermekként is el tudtuk fogadni tőle, sőt kitörhetetlenül tovább él bennünk, és megpróbáljuk mi, gyermekei is tovább adni ezt a lelki örökséget. Miközben írom e sorokat, kezemben tartom édesapánk naplóját, amelyet hadifogsága alatt írt. Álljanak itt hiteles, maradandó példaként az ő szavai: *»Bűnhődtem, megszenvedtem, engedetlen voltam, engedelmessé lettem..., de mindenek felett rájöttem, az Istent szeretni annyit jelent, hogy az Ő akarátának minden tekintetben, ha szenvedésekkel jár is, zúgolódás nélkül engedelmeskedni kell. (Fogságom 100. napján 1945. aug. 1. St. Juan d'Angely)«*”.

1946-tól 1951-ig szülőfalujában, Békésszentandrásán községi tisztviselőként dolgozott, precízen, lelkiismeretesen látva el feladatait, s

közben a szarvasi gimnáziumban az érettségi vizsgát is letette.

Szarvas zenei életében az 1940-es évek eleje óta létezett magán zeneoktatás zongora és hegedű szakon. Az 50-es évek elejétől viszont egyre nagyobb igény lett más hangszerek tanulására is. Így 1953-ban a város lelkes, elhivatott zeneoktatóival, Gázsó Györggyel és Regös Imrével együtt megalapították a szarvasi Zeneoktatók Munkaközösségét. Ekkor indult el az az alkotó erő, az a csodálatos zenei életút, amely nemcsak édesapánk, de Szarvas város zenei életét is beragyogta.

A közösségformálás, a zenei csapatmunka, a zenekarok szervezése, vezetése a tanítás mellett meghatározó volt életében. A szarvasi mezőgazdasági technikum szimfonikus zenekarának, majd az Árpád szálló Melódia tánczenekarának vezetése után 1959-ben a „levente” zenekar hagyatékából megalapította az Önkéntes Tüzoltó Zenekart. Az együtttest élete végéig vezette, mindent megtéve azért, hogy az igényes, szép fúvósmuzsika mind a tagok, mind a hallgatóság szellemi táplálékává váljon. A városi ünnepekkel nélkülözhetetlen színfoltja volt a zenekar az ő derűt, vidámságot sugárzó lényével együtt.

A következőkben *Mótyán Tibor*, egykori tanítvány, a szarvasi emberek által tisztelt és nagyra becsült népművelő és muzsikusi emlékezik: „Gyermekkorom emlékeit idézve látom őt magam előtt, amint díszes uniformisában menetel az önkéntes tüzoltó fúvószzenekar élén egy-egy május elseje alkalmával. A zenekar előhírmőke volt a szokványos felvonulásnak, mely jellegzetes népünnepélybe torkollott az Erzsébet-ligetben. A szarvasi, egykori »nagy utca« két oldalán álló, érdeklődő közönség kíváncsian várta a pillanatot, amikor a karnagy avizóra emeli tamburbotját, hogy felcsendüljön a zene, mely sajátos hangulatot adott az alkalomnak. Messze elszálltak a szebbnél szebb indulók harmóniái. Akkor még csak csodálójá voltam a »tamburmajornak«, nem tudtam, hogy egyszer majd tanítványként is megismerhetem színes egyéniségét. Nagybőgő szakon tanultam nála, igyekezőn elsajátítani a zene alapjait. Néhány év alatt megtapasztalhattam, hogy ő nemcsak sokoldalú zenész, de kiváló pedagógus, termékeny szerző és nagyszerű ember is. A tanár-tanítvány kapcsolat barátsággá nőtte ki magát. Népművelő-

ként számos hangversenyt szervezhettem és konferálhattam. Hálaadó tisztelettel emlékezem rá azért, hogy együtt muzsikálhattam vele, hogy sok emberséget tanulhattam tőle, és hogy barátjává fogadott. Tanítványai előtt sokszor hangoztatott intelmilem fűlemben most is visszacseng: »Legyetek mindig hűséges és őszinte tisztelői a zenének!«

Az iskolák államosítása során felmerült annak lehetősége, hogy a békéscsabai Állami Zeneiskola fiók iskolájaként magához csatolja a **szarvasi Zeneoktatási Munkaközösséget**. 1959-ben így a fiókiskola igazgatója lett édesapánk. Igazgatása alatt egyre többen jelentkeztek a zeneiskolába. Zenekarok, kórusok alakultak, melyeket fáradhatatlanul szervezett, vezetett. Mindent megtett azért, hogy az általa nagybetűsen jelzett ZENE széles rétegekhez eljusson. Vallotta, hogy csak annak van igazi értéke, amit az ember önerejéből, saját meggyőződésével ér el. S közben komponált, sorra születtek az indulók, polkák, keringők. A kiadhatatlan jószág, a kollégák, ismerősök iránti feltétlen szeretet bizonyítéka, hogy egy-egy zenekari mű általa tisztelt személyek részére íródott.

A zeneiskola szimfonikus zenekara 1960-ban

Az önálló **szarvasi Állami Zeneiskola** 1964-ben jött létre, melynek 1979-ig, nyugdíjba vonulásáig igazgatóhelyettesi státuszát látta el.

Tanári, zenekarvezetői munkája mellett 1965–66-ban Budapesten és Szegeden szerezte meg nagybőgő és fúvós hangszerekből tanári oklevelét. A nagybőgő tanítása és a zenekari játék életében ugyanolyan fontos és örömteli volt, mint a fúvószené iránti elkötelezettsége. Alapító tagja és nyugdíjba vonulásáig szólamvezetője volt a békéscsabai szimfonikus zenekarnak. Az együttessel bejárta Európa szinte

minden országát, és élete nagy ajándékának tartotta, hogy Japánba is eljuthatott.

1963-ban nősült. Feleségével, Kovács Ilona gyógyszerésznővel 34 évig éltek példás szeretetben, békességben, nevelve minket, két leányukat.

Az otthoni szeretetteljes légkör, édesanyánk megértő gondoskodása lehetővé tette édesapánk szakmai, pedagógiai munkájának kiteljesedését. Továbbképzésekre, konferenciákra is eljutott, és különösen büszke volt rá, hogy 1964-ben Moszkvában részt vehetett az ISME nemzetközi kongresszusán, ahol Kodály Zoltán is jelen volt. Fáradhatatlanul tanított, növendékei közül többen ma is zenei pályán vannak.

„A zenetanulás életre szóló kedvteléssel látja el az embert, hiszen ez a művészeti nevelés lényege” – vallotta. Pedagógiája ezeknek a gondolatoknak megfelelt. A tőle kapott életre szóló emberi és zenei útmutató mellett megtapasztalhattuk tanári tehetségét is. Felejthetetlen emlékek fűznek az általa vezetett úttörő és népi zenekari próbákhoz és szereplésekhez. Alig vártuk, hogy mehessünk ezekbe a közösségekbe, ahol egyaránt tanultunk emberséget, szakmát, hűséget, türelmet, és érzékelhettük azt a csodálatos humort, amivel megáldotta az Isten. Megtanította az egymás iránti odafigyelést, a másik iránti tiszteletet, s közben nagyszerű produkciók jöttek létre.

Szeretett városa iránti tiszteletéből 1967-ben megszületett „Szarvas város indulója”, mely azóta is a tűzoltó zenekar utódjának, a Városi Fúvószenekarnak a műsorán van.

Önkéntes Tűzoltó Zenekar, élén Kozák Lajossal

Munkásságát a *Munkaérdemrend bronz fokozatával* és *Szarvas városért díjjal* ismerték el.

Emlékét a 2000-ben alapított „Kozák Lajos Szarvas Város Fúvós Kultúrájáért Alapítvány” őrzi.

A legnagyobb jutalom számára a sok hűséges tanítvány mellett a családja volt. Mi, leányai is a zenei pályát választottuk. Én hegedű-, Ilona szolfézs–zeneelmélet-tanárként adjuk át növendékeinknek a tőle kapott zenei örökséget. Tehetséges unokái is a nyomdokába léptek, hiszen Gábor, Bálint klarinét, Ilona zongora, Sándor szolfézs–zeneelmélet szakon szerzett tanári diplomát. Dániel még általános iskolai tanulóként a zongorajáték tudományával ismerkedik. Nagy boldogság volt számára, hogy vejének adhatta át zeneiskolai tanszakát és a fúvószenekar vezetését, melyekért egész életében munkálkodott.

„1984-ben, a főiskola elvégzése után a szarvasi zeneiskolában helyezkedtem el mint friss diplomás klarinéttanár. Lajos bácsival ekkor ismerkedtem meg. Ő véglegesen nyugdíjba vonult, tanszakát pedig én vettem át. Az első találkozás, beszélgetés mindig meghatározó a másik ember megismerése során. Ma is, az eltelt 30 év ellenére, tisztán emlékszem az első pillanattól megnyerő modorára, gesztusaira. Olyan vonzó módon mesélte el Szarvas történetét, földrajzi szépségét, valamint a zeneiskola és a fúvószenekar szerepét a városban, hogy szívesen kezdtem a munkát. Beszéde választékos volt, és a humor sosem hiányzott belőle. Évekkel később – ekkor már vejeként – értettem meg, hogy ez az életfilozófiája is volt, hiszen olyan nehéz helyzeteket, körülményeket, történelmi situációkat kellett elviselnie, amelyeket a szó szoros értelmében csak így tudott túlélni. Szakmai és élettapasztalat birtokában kiváló, nagy tudású pedagógus volt. Mindenki szerette, tanítványai, kollégái, barátai és ismerősei egyaránt tisztelték. Ahol megjelent, ott vidámság és jókedv lett. Senkit nem bántott meg, ugyanakkor szakmai kérdésekben nem ismert kompromisszumot. Lelkes keresztretjvényfejtő és sakkozó volt, széleskörű műveltségével és lexikális tudásával mindenkit elbűvölt. A szarvasi Önkéntes Tűzoltó Zenekart élete végéig vezette. Tagjai ma is emlékeznek emberségére, bölcs mondásaira és minden feszült helyzetet megoldó humorára. A gondviselés jóvoltából nemcsak kollégája, hanem veje is lehettem. Családját rajongva szerette, szívesen mesélt a régi időről, történelemről, zenéről, pedagógiáról. Sokat tanultam tőle. A szeretet, alázat, béketűrés és tisztesség mindent felülmúló erejét az emberekhez és a szakmához való viszo-

nyunkban” – írja veje és utóda, Szabados-Tóth Gábor zenetanár.

Élete végéig dolgozott, egy kis faluba, **Meseterszállásra** járt tanítani, hogy nehezebb helyzetben lévő gyermekek életét töltsen meg megszépítő zenei tartalommal. Amíg tehette, utazott, olvasott, szeretett unokáival foglalkozott. 1997 májusában egy nagyszabású jubileumi fúvószenekari koncerttel búcsúzott.

Júniusban ment el örökre. Sütő András írja: „*A példát nem élni, hanem éltetni kell.*” Mi, családtagok s bizonyára sok tanítvány is, kötelességünknek tartjuk követni ezeket a szavakat, s szerencsések lehetünk, hogy mi is részei voltunk és vagyunk ennek a kimagasló életútnak.

Leánya,
SZABADOS-TÓTHNÉ KOZÁK ILONA zenetanár
Szarvas

KÖDÖBÖCZ JÓZSEF (Vámosatya, 1913. november 1. – Miskolc, 2003. június 13.): teológus, pedagógia–filozófia szakos tanítóképző intézeti tanár, főiskolai tanár, főigazgató-helyettes, neveléstörténész

A Tisza jobb partján fekvő Vámosatyán született egy kisbirtokos földműves családban. Édesapja Ködöböcz Pál volt. Édesanyja, Szász Erzsébet öt gyermeknek: három lánynak és két fiúnak adott életet, akiket a szülők szeretettel és lelkiismeretesen neveltek. 1926-ban súlyos csapás érte a családot, 38 éves korában

meghalt az édesanya. Ettől kezdve küzdelmes napok vártak a családra.

Az iskolában Ködöböcz József egy évvel idősebb bátyjával, Pállal együtt kitűnt a falu gyermekei közül. Szülőfalujának szellemi és lelki vezetői, Szabó Ferenc tanító és Szabó Sándor segédlelkész – mindketten volt pataki diákok – szorgalmazták, hogy az eminens tanulók tanuljanak tovább. A család számára a két fiú továbbtanulása nagy megterhelést jelentett volna, és a kor szellemének megfelelően a nagyobbik fiúra várt a gazdálkodás folytatása. Így került a kisebbik testvér a nagy múltú iskolába, de előbb egy évig a nyíregyházi evangélikus reálgimnázium magántanulója volt. A családi döntést a híressé lett pataki diák meghálálta: kitűnő eredménnyel fejezte be gimnáziumi tanulmányait, ezután Sárospatakon elvégezte a Teológiai Akadémiát, majd Németországban a Halle-Wittenbergi Egyetemen tanult egy évig pedagógiát és filozófiát, és szabad idejében falupedagógiai problémákkal foglalkozott. Innen hazatérve segédlelkész-felügyelőként a **gimnázium Angol Internátusában** nevelte és tanította a diákokat.

A tanítóképzés továbbfejlesztéséhez az 1938-as törvény szerint pedagógia szakos tanítóképző intézeti tanárra volt szükség. Egey Antal, a pataki tanítóképző igazgatója kereste a megoldást, mivel ilyen szakos oktató nem volt az iskolában. Mátyás Ernő professzor, a főiskola közigazgatója azt javasolta, hogy Ködöböcz Józsefet küldjék el Szegedre, ahol négy év alatt filozófia–pedagógia szakos tanítóképző intézeti tanári diplomát szerzett. Az egyetemen „*A falunevelés problémái*” címmel írt szakdolgozatot.

Ilyen magas szinten megalapozott tudományos felkészültséggel lett a **Sárospataki Tanítóképző Intézet Pedagógiai Tanszékének** vezetője 1942 szeptemberében, az akadémiai tanítóképzés megindulásakor. A kedvezőtlen történelmi és társadalmi helyzet – második világháború, orosz hadifogság – egy időre megszakította a szakmai és egyéni előrelépését. 1947 augusztusában, a fogságból szabadulva újra munkába állt a sárospataki tanítóképzőben, ahol az 1944-ben megszakított

munkáját régi lendülettel, szakmai hozzáértéssel folytatta. Szerénységére jellemző, hogy gyémánt oklevelének átvételekor így vallott: „*A tanítóképző intézet közössége, a tantestület és az ifjúság együtt nevelt tanítóképzős tanárrá. A tanulók hivatásuknak tekintették a jövőnk iskolai és iskolán kívüli tanítói munkát, s mindent megtettek annak érdekében, hogy minél jobban felkészüljenek rá.*” (Hírlevél, Kazinczy Ferenc Társaság Tájékoztatója 35. sz. 2002. okt. 18.)

Igazi nevelőként érdekelte végzett tanítványainak sorsa. Ha szülőfalum, Felsőkelecsény környékén járt, mint növendékét engem is meglátogatott. Az ő indíttatására döntöttem úgy, hogy elvégzem az egyetemen a pedagógia és a pszichológia szakot. A diploma megszerzése után meghívott, hogy legyek a pataki tanítóképző oktatója. Munkatársként is sokat tanultam tőle: közvetlen emberséget, nyíltságot, tudományos igényességet, az önképzésre való készíttést. Tanítványai közül többen letünk tanítóképzős tanárok.

Nemcsak kiváló tanára, hanem huszonöt éven át igazgatóhelyettese volt a közép fokú-, később felsőfokúvá vált, majd főiskolai rangra emelkedett intézetnek. Tevékenységéhez korszerű kezdeményezések sora kapcsolódott: a gyermeklélektani vizsgálatok irányítása, a gyakorlati képzés rendszerének fokozatos megújítása és a didaktikai kutatások, melyek országosan ismertté tették nevét. Elért eredményei, sikerei bebizonyították, hogy az elméleti oktatás és a gyakorlat csak együtt biztosíthatja a hallgatóknak a tanítói hivatásra való felkészítését, pedagógiai képességeik fejlesztését.

Az 1950-es évek nagy változást hoztak magánéletében. 1954. július 22-én házasságot kötött Sinkó Annával. 1955-ben született egyetlen fiuk, József, akiben sok örömük volt. Villamosmérnöki diplomát szerzett, megnősült, és kislányuk lett az egyetlen unoka.

Ködöböcz József tartalmas, szép életét gazdagította tudományos kutatómunkája, amely már pataki diákévei és a pályakezdés időszakában elkezdődött. A kutatás iránti szeretetét első tanítója, Szabó Ferenc kelthette fel benne, aki

elkészítette szülőfalujuk, „Vámosatya község monográfiáját”. A tehetséges diák segített neki, hiszen önszorgalomból megtanult gépelni, és az angol internátus írógépén ő gépelte le az anyagot. Teológus hallgató korában a falusze-mináriumokon az Újszászy Kálmán professzor irányításával gyűjtött anyagból elkészítette több község településrajzát, amelyek ma is felhasználható források. A *Sárospataki Ifjúsági Közlönyben* és más szaklapokban jelentek meg ebben a témában írásai.

Tudományos tevékenységének kibontakozása az önálló sárospataki tanítóképzés századik évfordulójára, 1957-ben készült *Emlékkönyvben* közölt írásával kezdődött. Ezt követte Dezső Lajosról készített monográfiája, ami a *Sárospataki Pedagógiai Füzetek* önálló köteteként jelent meg 1984-ben. Később is a megkezdett úton haladva a pataki nevelőképzés múltjának feltárásán fáradozott. Munkásságával a múlt pozitív hagyományait hasznosíthatóvá tette a jelen számára. A sárospataki tanítóképzés történetéről írt műve országosan ismertté tette iskoláját és nevét a magyar művelődéstörténetben. (*Tanítóképzés Sárospatakon. A kollégiumi és középfokú képzés négy évszázada.* Bp., Tk., 1986.) A pataki önálló tanítóképző megalapításának 140. évfordulójára jelent meg Árvay József, a magyar népoktatásügy sárospataki apostola című könyve 1997-ben.

Mint kutató a sárospataki tanítóképzés feltárásával foglalkozott elsősorban, de érdekelte Patak nagyjainak élete, munkásságuk Patakra gyakorolt hatása, a hely szellemének ereje. Monográfiát írt Finkey Ferencről, a nagy jogtudósról (*Finkey Ferenc élete és munkás-*

sága. Miskolc–Sárospatak, 1995.), tanulmányt írt – többek között – Lorántffy Zsuzsannáról, a nagy patrónáról. *Sárospatak a magyar művelődés történetében* című, 1991-ben megjelent művében számba veszi a városban található tárgyi és szellemi emlékeket: a szép környezet, a műemléképületek, szobrok, irodalmi alkotások bemutatásával a sajátos pataki szellem megragadására törekszik. A könyv vallo-más, melyből kiérződik Patak iránti hűsége, rajongó szeretete. Környezetismereti órákon tanítják a több kiadást megélt *Lakóhelyünk, Sárospatak és környezete* című könyvét.

Külön kell szólnunk az 1986-ban megalakult Magyar Comenius Társaságban végzett áldozatos munkájáról. Kezdetől fogva vezető szerepet vállalt a Társaság munkájában: először alelnöke, majd 1994-től 2003-ban bekövetkezett haláláig elnöke volt. A Társaság Bibliotheca Comeniana könyvsorozatából hét kötetet ő szerkesztett.

Gazdag életét számos elismeréssel, kitüntetéssel ismerték el:

- * Comenius emlékérem (1958, 1970, 1989, 1992),
- * Pro Urbe emlékérem (1975)
- * Erdélyi János-díj (1984)
- * Magyar Pedagógiai Társaság aranyérme (1984)
- * Sárospatak Díszpolgára (1989)
- * Eötvös József emlékérem (1993)
- * Pro Comitatu-díj (1996)
- * Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje (1994)

A legnagyobb ajándékot azonban a Gondviseléstől kapta. Hirtelen jött betegségét megbékéléssel fogadta, és úgy halt meg 2003. június 13-án, ahogy szeretett volna: megnyugodva, szenvedés nélkül, szerettei körében. Ezt személyesen tapasztalhattam, amikor a kórházban meglátogattam, és utolsó óraiban néhány szót váltottam vele. A sárospataki református temetőben rokonai, tanítványai, munkatársai és tisztelőinek sokasága kísérte el nyughelyére 2003. június 22-én. Özvegye és fia Kódoböcz Alapítványt hozott létre a főiskolán a legtehetségesebb hallgatók megjutalmazása céljából. Sárospatak Város Polgármesteri Hivatala

Ködöböcz-díjjal ismeri el a kiváló pedagógusok munkáját.

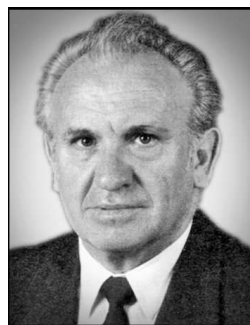
*Ködöböcz József mellszobra
(Borsos István szobrászművész alkotása
2005 óta áll a Comenius Tanítóképző
Főiskola belső udvarában)*

Halála után két értékes könyv jelent meg életéről és munkásságáról. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum „*Tudós tanárok – tanár tudósok*” könyvsorozatában dr. Demjén István szerkesztésében *Ködöböcz József* címmel jelent meg életrajza és egy szöveggyűjtemény jelentősebb tanulmányaiból. Hagyatékában ránk maradt kiadatlan önéletrajzát, dr. Kováts Dániel rendezte sajtó alá *Életem* címmel. A kötetből jól érződik, hogy legerősebben nevelőként hatott ránk a neves pedagógus, a „tanítók tanítója”. Életének utolsó napjáig használni, hatni kívánt és tudott, melynek kisugárzása hosszú éveken át ösztönözni fog bennünket.

*Volt tanítványa és munkatársa,
DR. FÖLDY FERENC ny. főigazgató
Sárospatak*

DR. KUKNYÓ JÁNOS (Tiszabercel, 1935. szeptember 15. – Nyíregyháza, 2014. április 13.): általános, középiskolai és főiskolai tanár, művelődési osztályvezető, intézeti igazgató

„Keveseknek adatik meg az a lehetőség, hogy egy életen keresztül, a tudatos eszméléstől kezdve, emberöltőnyi időben, fél évszázad alatt hivatásszerűen ugyanazzal a szakmai kérdéssel foglalkozzon. Bár különböző munkakörökben, de ezen idő alatt mindig a közoktatás, az oktatás ügye, az iskola világa, az ezt segítő szakmai szolgáltatás fejlesztésének a lehetősége, a pedagógusok felkészültségének javítása foglalkoztatja. Úgy, hogy közben – mert világunk már csak ilyen – több társadalmi változás, »rendszerváltás« megélője. Így megélője az e változásokat követő, a közoktatás egészét érintő átalakításoknak, a »maratoni reformoknak«. Úgy, hogy valahol mégis mindig ugyanúgy gondolkodva, hiszen az oktatás tartalmi alapproblémái alig változtak. Gondolkodó, kutató, újíto, sokat publikáló, számtalan szakmai, oktatáspolitikai vita résztvevőjeként mindig szem előtt tartotta, hogy fáradozása valóban az oktatás, a közoktatás ügyét vigye előre. Ahogy önéletrajzában fogalmazta: »mindig pedagógus maradtam«. Az újfelhértői általános iskolában, az értelmiség egykori, talán egyetlen szabad fórumán, a TIT-ben, a főiskola földrajz tanszékén, az oktatásirányítás megyei szintjén, a megyei művelődési osztály vezetőjeként, majd 11 évig a Megyei Pedagógia Intézet (és jogelődje) vezetőjeként, a Pedagógiai Műhely főszerkesztőjeként. De pedagógus maradt nyugdíjas éveiben is, nyughatatlanul, közreműködve, segítve megyénkben a közoktatás vezetőinek képzését” – olvashatjuk a 70. születésnapjára készített könyv beköszöntőjeként *Hajdú Sándor* – az egyik öt követő pedagógia intézeti igazgató – írásában.

Az 1970-es évek elejétől kezdve ismertem, munkánk révén kapcsolatot is tartottunk.

Kisebbik fiát tanítottam, s tudom, hogy egész életében, még betegen is, változatlan aktivitással dolgozott. Azok közé tartozott, akik keresték a közoktatás fejlesztésének fő irányait, akik keresték, vizsgálták saját környezetük pedagógiai szükségleteit, próbálták azt felismerni és kielégíteni egy mára a szakmát is jelentősen átpolitizált világban, ragaszkodva az iskolához, a pedagógiai szolgáltatáshoz. Aktivitása, szellemi frissessége, nyitottsága, az új iránti fogadókészsége példát adott. Tapasztalatai, látásmódja segítette a hozzá forduló pedagógusok, hallgatók, oktatásirányításban részt vevők munkáját.

Kuknyó János a gazdasági válság nyomorának közepén, 1935 szeptemberében született a Tisza jobb partján lévő Tiszabercelen szegény zsellércsaládban. Szülei talpalatnyi saját földjük mellett felében-harmadában látástól vakulásig túrták a földet, ameddig hagyták. Jött a háború, vele a katonáskodás, amely fokozta a már fokozhatatlannak hitt szegénységüket. Nagyapja Ruszinföldről került erre a vidékre, s negyedik házasságában a sváb feleségétől született Kuknyó János édesapja, aki besegítve a kezdetekben révész, majd halász apjának is, élte a tiszai emberek küzdelmes életét. János édesanyja egyszerű parasztasszony volt. A Tisza partján egy szoba-konyhás, mestergerendás paticsházban éltek 1948-ig. Ebben a házban született 1941-ben egy fiútestvére is, aki szintén pedagógus lett.

Szülőfalujában részben osztott iskolában járt alsó tagozatba, majd egyházi és végül állami iskolában fejezte be általános iskolai tanulmányait. Szülei örökségének, legnagyobb ember cselekedetének, bölcsességének és bátorságának tekintette, hogy abban a világban engedték tovább tanulni, mert helyesen ítélték meg a világ alakulásának folyamatát, s az ebbe való beilleszkedésbe egyengették az útját. Akkor számára a legkézenfekvőbb továbbtanulási lehetőség a Nyíregyházi Állami Tanítóképző volt. A kezdeti tanulási nehézségek ellenére – melyek a hiányos általános iskolai ismeretekből fakadtak – 1954-ben érettségi vizsgát tett, majd a tanítási gyakorlóév után képesítőzött.

Önéletrajzában nagyon pozitívan értékeli a tanítóképzős tanárainak (dr. Kiss Lajos pedagógia szakos igazgató, Sárdi Béla magyartanár, Ötvös László biológiatanár stb.) munkáját, segítőkészségét, hogy ráirányították figyelmét a tanulás szépségére és értékére. Ennek következtében egy életre megalapozódott benne a tanulás, a könyv, a művelődés iránti igény és szeretet. A tanítóképzős évek egy életen át ható emlékeként említi az elkötelezettséget, a szakmaiságot, amely az intézet valamennyi dolgozóját a tanároktól a pedellusig jellemezte. A minőség biztosítását hangoztató világunkban ezt „teljes körű elkötelezettségnek” nevezik.

A tanítási gyakorlat ideje alatt Kuknyó János rádöbbsent, hogy a középiskola még nem kész embereket ad a világnak, az oktatás, az iskola még számtalan lehetőséget kínál, s ezeket el kell sajátítani. A gávai gyakorlóévében segítő mentorára, igazgatójára és színes pedagógus-egyeniségeket is felvonultató tantestületére is hálásán gondolt vissza. A képesítővizsga után az egri Tanárképző Főiskola biológia–földrajz szakán tanult tovább, ahol szintén kitűnő tanárszemélyiségekkel találkozott (Hortobágyi Tibor növényrendszertan, Juhász Lajos növénytan, Bende Sándor, Futó József földrajz), akiknek tudása, szakmaszeretete, munkabírása és munkájukba vetett hite új emberi dimenziókat nyitott meg előtte. Főleg azt, hogy a főiskolai tanulmányok befejezése után az ismereteit egyetemi tanulással kell bővítenie.

1958 szeptemberében **Újfehértó-Mályvások kert általános iskolájában** kezdte meg a pedagógusmunkát nehezen nevelhető és szegényes környezetből jött gyerekekkel és az újító munkát nem nagyon akaró tantestületben. Kezdeményező energiáját a tanórán kívüli munkában, az iskola sportjában és a népművelésben kamatoztatta. Másfél év után Nyíregyházán a TIT megyei szervezeténél lett természettudományos szaktitkár, s közben elkezdte egyetemi tanulmányait Szegeden, valamint másodállásban tanított. Úgy látta, hogy a TIT volt akkor az értelmiségnek az egyetlen nyitva maradt fóruma, ahol a rendezvényeken találkozhattak a szakmabeliek, a tudósok, a művészek és a pedagógusok a kisebb-nagyobb

emberi közösségekkel. Akkor eleven élet zajlott az intézményben, sokan megfordultak ott. Váci Mihály szinte mindennapos vendég volt, s vele jöttek barátai és kortársai: Simon István, Nagy László, Veress Péter, Illyés Gyula, Darvas József, Tamási Áron, Czine Mihály stb. Gyakori vendég volt Öveges József fizikus, Kulin György és Róka Gedeon csillagász, Kádár László földrajztudós, Erdei Grúz Tibor és Szentágotai János akadémikus, de Réti Endre, az Orvostörténeti Múzeum igazgatója társaságában Antall Józsefet, a rendszerváltás későbbi, első miniszterelnökét is fogadták. A műhelybeszélgetéseket a megye elfogadott személyiségei – Porzsolt István, Margócsy József, Vikár Sándor, Vestsik Vilmos, Ratkó József, Végh Antal, Horváth Sándor – vezették, és ezeken megjelentek a megyei írók, művészek, tudósok, pedagógusok is.

Ebben az időszakban, 1963-ban nősült, felesége, Bartók Mária szintén pedagógus volt, ma már nyugdíjas. Házasságukban két fiú született: János építőmérnök, a közigazgatásban dolgozik, Zoltán tanár, saját számítástechnikai oktatóvállalkozást üzemeltet.

1966-ban baráti invitálásra, noszogatásra a Nyíregyházi Városi Pártbizottság apparátusában az oktatásért felelős munkatársi állást vállalta el, közben már tanított a **nyíregyházi Kossuth Gimnázium** esti tagozatán, és tudatosan készült a **Tanárképző Főiskola** újonnan szervezett **földrajz tanszékére**. Ekkorra már teljesen a földrajz irányába kötelezte el magát, s eldöntötte, hogy az állami kutatási területen a gazdaság, a társadalomföldrajz témaköréhez kötődik. 1968. augusztus 1-jével került a TKF állományába, mellyel egy álma teljesült, annál is inkább, mert 1960 és 1964 között az egeri főiskola földrajz tanszékén külső konzulens volt. Az igazi pedagógusi lelkiületet a főiskolai munkássága idején ismerte meg egy nagyon jó, szakmáját hivatásnak tekintő kollektívában. Itt kezdődött el tudományos kutatómunkája, publikációs tevékenysége, a hallgatók tanórán kívüli szakmai és művelődési támogatása.

Hallgatói szerették közvetlen, az élet nehézségeire rámutató előadásmódját, szakmai elkö-

telezettségét, a terepgyakorlatokon tanúsított közvetlen emberi magatartását, jó humorát. A sokféle főiskolai feladat elvégzése mellett 15 publikációja jelent meg ebben az időben, és 1974-ben a szegedi JATE-n doktorált. A főiskolai években szerzett tapasztalatait a későbbiekben – mint művelődéspolitikus – gyakran tudta kamatoztatni. Ezen élmények alapján jutott el a felismeréshez: *„a pedagógus a gyakorlatban csak úgy tud helytállni, jelentős önfejlesztéssel megújulni, az újat befogadni és feldolgozni, ha mindennapi munkájához folyamatos külső szakmai támogatást kap. Ezt csak fejlett szak- és szakmai szolgáltatással lehet az iskolák részére biztosítani.”*

A főiskolán szerzett élményei hozzájárultak ahhoz, hogy 1974-ben elvállalta a **Megyei Művelődési Osztály** vezetését úgy, hogy néhány órája megmaradt a tanszéken. Ezt a munkát, amely mindennapjait, érdeklődését, szakmai elkötelezettségét is erőteljesen átalakította, tizenegy évig végezte. Ez volt az extenzív oktatásfejlesztés időszakának a lezárása: óvodai, kollégiumi, tanműhelyi férőhelyek bővültek, hatalmas beruházásokkal javult az ágazat ellátó képessége. A művelődési osztályon igen sok, az oktatásügy iránt elkötelezett, magasan kvalifikált munkatárssal dolgozott együtt, de sok, az igazgatásban felelősen dolgozó ember is támogatta munkáját. Ez alatt az évtized alatt az oktatás számára nélkülözhetetlen megyei, járási művelődési intézményrendszer alakult ki. 1974-ben indult el a megye második szakfolyóirata, a Pedagógiai Műhely, mely az ország leghosszabb életű pedagógiai-művelődési folyóiratának bizonyult.

Kuknyó János az oktatás minőségi javítása érdekében igen sok külföldi tanulmányúton vett részt, és tapasztalatainak köszönhetően figyelme a szakmai szolgáltatás fejlesztése felé fordult. 1982-ben a törvényi háttérét messze megelőzve létrehozta munkatársaival a **Megyei Pedagógiai Intézetet**, mely 1985-re, a törvény megjelenésekor már egy országosan is jegyzett intézet volt, és ennek elvállalta az igazgatását. Itt is tizenegy évet töltött el. Ez időszak alatt voltak sikerei, kudarcai, örömei és csalódásai, de az oktatásügy szeretete,

annak javítása iránti szándéka megmaradt benne. Szervezte a továbbképzéseket, a külföldi tapasztalatszerzésre az utakat, és fogadta a külföldi vendégeket szintén ebből a célból. Nagy sikerű volt 1996-ban az igazgatóhelyettesek országos konferenciája, melynek magam is résztvevője voltam.

Közéleti tevékenysége is példamutató volt: 1966 és 1973 között Nyíregyháza Városi Tanácsának tagja; a Magyar Pedagógiai Társaság elnökségi tagja; a VI. Nevelésügyi Kongresszus szervezőbizottságának tagja, szekcióvezető; a Köznevelés szerkesztőbizottságának tagja; a Köznevelés-fejlesztési Alap kuratóriumának tagja; az Országos Köznevelési Szakértők Egyesületének alelnöke; a SzSzB Megye Tudományos Közalapítvány kuratóriumának tagja; a SzSzB Megye Esélyt az Ifjúságnak Alapítvány elnöke. Igen sokat publikált. A földrajz területén: 25, az oktatás-művelődés területén 33 tudományos cikke jelent meg, s 10 tanulmánykötet szerkesztett.

1996-ban ment nyugdíjba, és ezzel egy új szakmai életet kezdett el. Céget alapított a Schooll Bt.-t, amely tankönyvfejlesztési, -kiadási és -forgalmazási profillal, valamint köznevelési vezetőképzés szervezésével foglalkozott. A nyugdíjazás utáni munkát nagyon élvezte. Ehhez sok-sok tanulóval, információval kellett önmagát is fejlesztenie. Nem a pihenést választotta, mert tovább vitte a cselekvés lendülete.

Munkáját rendszerváltás előtt és után is különböző *kitüntetésekkel* ismerték el:

- * Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója (1963)
- * Munkaügy Kiváló Dolgozója (1967)
- * Munka Érdemrend ezüst fokozat (1978)
- * Szocialista Földrajzért Emléklap (1980)
- * Szocialista Kultúráért (1981)
- * TIT Aranykoszorús Jelvény (1984)
- * Munka Érdemrend arany fokozat (1984)
- * Kiváló Munkáért kitüntető jelvény (1985)
- * Címzetes főiskolai tanár (1988)
- * Apáczai Csere János-díj (1990)
- * SZSZB Megyei Közgyűlés Alkotó díja (1997)

- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1998)
- * Tiszabercel Község díszpolgára (2003)
- * Jubileumi Emléklap (adományozta: a BME Műszaki Pedagógiai Tanszék)
- * Magyar Köztársaság Érdemrend lovagkeresztje (2005)

Oláh Gábor a megyei Pedagógusok Szakszervezete nyugdíjas titkára a kollégák, barátok nevében ezt írta a *Kelet-Magyarország* 2014. április 25-i számában: „Valamennyien emlékszünk a megyei művelődési osztály vezetőjére, aki annyi mindent tettél a nehéz időkben, a nehéz területen az oktatásért, a kollégákért, a gyerekekért. Oldalak kellenének munkád, humánus viselkedésed ismertetésére. A barátok ott a temetőben kértek, hogy együtt emlékezzünk meg rólad, és a nyilvánosság előtt is köszönjük meg, amit tettél hosszú éveken keresztül értük és velük együtt az oktatásért, s hogy mint példakép tekinthettek rád. Nem felejtünk, míg élünk.”

Tiszabercel önkormányzata is megemlékezett a *Kelet-Magyarország* 2014. április 26-i számában: „Eltávozott közülünk községünk díszpolgára, dr. Kuknyó János. Sokoldalúságát, munkásságát nehéz röviden összegezni: pedagógus, köznevelési és közművelődési szakértő, kutató, főiskolai tanár, művelődési osztályvezető, tudományos cikkek és könyvek szerzője, számos elismerés és kitüntetés viselője, de legfőképpen olyan ember, akire büszkék vagyunk. Ő soha sem felejtette el, hogy honnan indult. Megmutatta és példát adott, hogyan lehet a falusi szegénységből kitörni szorgalommal, kitartással, vasakarattal. A szeretett szülőfalujába vissza-visszajáró, az itt élő emberek sorsával együtt érző, segítőkész rokont, barátot ismerhettük személyében, aki magas színvonalon végzett sokoldalú tevékenységével szülőfaluja hírnevét is öregbítette. A Talentum Alapítvány létrehozásával helybeli tehetséges fiatalok továbbtanulását segítette. Életműve tiszteletre méltó példaként marad előttünk, tiszaberceliek előtt.”

Forrás: Kuknyó János: *Oktatás-irányítás, oktatás-szolgáltatás*. (Tanulmányok – megjelent a 70. születésnapjára – 2005).

Gyermekeinek tanára,
RAFFAY ZOLTÁNNÉ ny. gyakorlóiskolai igh.
Nyíregyháza

„Ne kényszerrel oktasd a gyermekeket, hanem játszva, úgy, hogy előbb fürkészd ki a hajlamaikat.”
(Platón)

L

LACZKÓ PÁL (Alsóregmec, 1930. május 28. – Miskolc, 2000. június 23.): kémia–biológia szakos középiskolai tanár, igazgatóhelyettes

Laczkó Pál és Labancz Mária harmadik gyermekeként született Alsóregmecen (Széphalomtól 5 km-re). Bátyja 5, nővére 10 évvel volt idősebb. Családja mélyen vallásos volt. Szülei saját földön gazdálkodtak nagy szorgalommal, hogy ellássák a családot, és taníttatni tudják a legkisebb gyereket. Szülei példamutatása, odaadó gondoskodása egy életre meghatározta erkölcsi alapállását.

Általános iskoláját a helyi település osztatlan osztályában végezte. Jó képességeire, szorgalmára felfigyelt tanítója, kérte a szülőket, hogy taníttassák tovább gyermeküket. Így került sor arra, hogy 6 elemi után beírták a Sátoraljaújhelyen lévő piarista 8 osztályos gimnáziumba. Édesanyja szerette volna, ha papi pá-

lyára lép. 20 éves, mire leérettségizett, de iskolájának neve 1950-re már Állami Kossuth Lajos Gimnáziumra változott. A gimnázium 8 éve sok nehézséget okozott, mivel naponta utazott be a helyi érdekű kisvasúttal Sátoraljaújhelyre, és a hazatérés után a villany nélküli lakásban petróleumlámpa vagy gyertya mellett tudott tanulni.

1950-ben, az érettségi évében beiratkozott az Eötvös Loránd Tudományegyetem kémia–biológia szakára. Az egyetemi évek alatt ösztöndíjat kapott, ami enyhítette szülei terheit. Lelkében a piarista évek nem múltak el, kénytelen volt órákat utazni a főváros távoli kerületeibe, hogy vallását titokban gyakorolhassa. A nyári szünetekben az akkor szokásos katonai szolgálatot töltötte, segített a szülei gazdaságában (a tsz-szervezés még nem ért el falujukba).

Az egyetemet 1954-ben jó eredménnyel végezte, középiskolai tanári képesítést szerzett.

Első és egyben utolsó munkahelye az 1954–55-ös tanévtől **Szerencsen az Óvónőképző**. Ezt a következő évben megszüntették, de 43 tanulót már beiskoláztak a megalakuló gimnáziumba. 1955. augusztusában indult a **Bocskai István Gimnázium**, melynek igazgatója Székely Istvánné, igazgatóhelyettese Laczkó Pál, így az iskola alapító tagja lett, annak minden szépségével és próbatételével együtt.

Kezdetben fontos feladatai közé tartozott a környékbeli települések iskoláiból a leendő bocskaiisták toborzása. Egyre több volt a jelentkező, így a nappali tagozat mellett heti két oktatási nappal levelező tagozat indítása is sikerült. Alig rendeződött a II. évfolyammal a tanítás, jött 1956, az érdemi tanítás október végéig tartott. Szénszünetet rendeltek el a bejáróknak a közlekedés rendezetlensége miatt. Ekkor Laczkó Pál megbízott igazgató volt. Kimondva-kimondatlanul is ez az időszak rányomta bélyegét későbbi pályafutására. A forradalom Szerencsen nem járt szélsőséges túlkapaszkodásokkal, az események közül egy felvonulás érdemel említést, mégis ez meghatározta munkahelyi előmenetelét.

Az 1959/60-as tanévben filozófiatörténeti képesítést szerzett. Ekkor a tagozatok megtartása mellett bevezették a heti 2 órás politechnikai oktatást az első osztályokban, délutáni időpontban 3 helyszínen. Ebből az egyiknek ő volt a felelőse a helyi állami gazdaságban 22 tanulóval.

1960 nyarán megnősült, felesége, Deák Erzsébet a szomszéd településen, Mádon gyógyszerári asszisztens volt. Az albérletben töltött éveknek ezzel vége szakadt, de elkezdődött a 9 évig tartó vonattal való bejárás munkahelyére. A munkahelyétől távol hétvégenként apósával templomba is eljárt, de ez a politikai vezetés fülébe jutott. Szóbeli figyelmeztetést kapott igazgatónőjétől, mondván: a tanári hivatással összeegyeztethetetlen a templomba járás. A sors fintora, hogy a Bocskai István Gimnázium 2013-tól Bocskai István Katolikus Gimnázium lett.

Igazgatóhelyettesi teendői mellett 1963-tól 1968-ig osztályfőnökként is tevékenykedett. Diákjai szigorú, de következetes, jó tanárnak tartották. 1964-ben született meg első gyermeke: Attila Péter, aki villamos üzemmérnök lett. A gimnáziumban, ebben az időszakban további kihívásokkal – nevezetesen az egyre bővülő diáklétszám következtében fellépő zsúfoltsággal, tanteremhiánnyal – kellett szembenéznie, vezetőként a problémára napi szinten megoldást találnia.

Mezei Istvánné Kádas Mária és Bágyi Mária, egykori tanítványok így emlékeznek osztályfőnökükre: „Laczkó tanár úr kémia tanárunk és osztályfőnökünk volt 1959 és 1963 között. Mint tanár szigorú, de igazságos, következetes pedagógus volt. Életcélja az oktatás és nevelés volt. Legfontosabb feladatának tartotta a diákok magas szintű felkészítését és emberi tulajdonságainak fejlesztését. Élmény volt az óráin részt venni. Sokat tanultunk tőle. Hosszú pedagógusi pályáján mindig a diákok érdekeit tartotta szem előtt. Mint osztályfőnök sokat tett az osztályközösségért, a diákokat hibáikkal együtt fogadta el. Odafigyelt az iskolán kívüli közös élményekre, osztálykirándulásokra, ahol együtt szórakozott, lazított velünk.

Érettségi után sem feledkezett meg rólunk, a véletlen találkozások alkalmával érdeklődött sorsunk alakulásáról. Problémáink megoldásában akkor is segítséget nyújtott. Így az érettségi találkozókön szívesen elevenítettük fel az együtt töltött tartalmas diákéveket. Tisztelettel és szeretettel emlékezünk rá.”

Az 1963-ban érettségizett osztály tagjaival

1967-ben megkezdődött az új gimnázium építése, ezzel együtt új feladatként az építkezés körüli társadalmi munkák szervezését, irányítását is végezte. Személyes feladatának érezte az oktatáson kívül a képzés tárgyi feltételeinek biztosítását, sokszor saját vagy családja érdekei helyett az iskoláét helyezte előtérbe. 1969-ben átadták a gimnázium új, modern épületét. Az akkori igazgatót, Váczi Andrást saját kérésére Budapestre helyezték, ezért megbízott igazgatónak őt nevezik ki. Felajánlják számára az új épületben kialakított szolgálati lakást is. 1969-ben született második gyermeke: Zoltán Gábor, ő a tanári pályát választotta.

A gimnázium épületébe való beköltözés egyet jelentett számára az iskola szolgálatának kiteljesedésével. Munkája ettől kezdve nem ért véget a tanítási órák végével, a tanári szobából este nem hazaindult, csak átment a gimnázium épületében kialakított szolgálati lakásába. Elérhető volt hétvégenként, a tanítási szünetekben. Ez sok feladatot rótt rá – a nyári karbantartások, a beiratkozások során –, de pedagógusi hivatása részének tekintett mindent, ami a gimnázium működéséhez kapcsolódott. A gimnázium épületében bármikor elérhető volt a diákok, a szülők számára akár tanulmányi, akár családi problémákkal fordultak hozzá.

A gimnázium tantestülete a '80-as évek végén

Sokan szigorú tanárnak tartották, pedig ő csak az előírt követelményeket kérte számon és értékelte. Így nevelt kötelességre, munkára, tiszteletre, becsületre, rendre és fegyelemre. Elismerte a tanulók tudását, és szorgalmukat is honorálta. Egyetemre készülő továbbtanulóit külön segítette a felkészülésben. Komolyan vette az esélyegyenlőséget. Figyelemmel, megértéssel karolta fel a lemaradókat és különösen a munka mellett tanulókat, a levelező tagozatosokat. Mindig szerette a gyerekeket, tisztelte a diákokat, még akkor is, ha akadt köztük renitens.

E sorok írója – idősebb gyermeke – számos alkalommal került abba a felemelő helyzetbe, hogy egykori diákjai neki fejezték ki hálájukat, mondtak el egy kedves történetet „Tanár Úr”-ról, kérték, hogy tolmácsolja jókívánságaikat.

1976-ban a szolgálati lakásból egy kertes házba költözött, de ez a változás nem befolyásolta az iskolához való viszonyát.

Munkája elismeréseként 1979-ben a *Kiváló Munkáért kitüntetést*, 1986-ban a *Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozatát* kapta. 61 éves koráig, 1991-ig állt az oktatás szolgálatában.

Aktív évei alatt nem ismerte a betegszabadság fogalmát. Ez a kegyes állapot még 6 évig maradt fenn, ám 1998-ban rákot diagnosztizáltak nála. Nagyobbik fia esküvőjén még részt vehetett. Mindkét fia tanárnővel kötött házasságot.

2000 júniusában ezekkel a szavakkal búcsúzott tőle Nyíri Tibor, a gimnázium akkori igazgatóhelyettese: „Egy olyan ember szíve és keze állt meg, aki élete 70 esztendeje alatt igen sokat munkálkodott. A családjáért, a reá bízott iskolás gyermekekért, a nehéz feltételekkel küszködő pedagógus társaiért. Egész életét a másokért való tenni akarás, segítőkészség, a jövő generáció felneveléséért érzett aggodás jellemezte.

Nyíltságára, meleg szívére, szókimondó karakterére, az egész iskolában jelen lévő alakjára, szeretetteljes barátságára gondolva érezzük igazán hiányát. Állásfoglalásai mindig világosak voltak. Egyenessége, szókimondó őszintesége magán viselte jellemét. Kissé szigorú modora mögött mély embersége rejtőzött.”

Forrás: a család és tanítványok visszaemlékezése.

Gyermeke,
LACZKÓ ATTILA villamos üzemmérnök
Szerencs

„A gyermekeknek nagyobb szükségük
van a példaképre, mint bírálatra.”
(J. Joubert)

M

DR. MARSSÓ JÓZSEF (Zenta [ma Szerbia], 1901. március 6. – Nyíregyháza 1990. január 2.): magyar–német szakos középiskolai tanár, gazdasági szaktanár, a filozófia doktora

Marssó József apja hivatalnok volt, gyakran áthelyezték, így sokat vándoroltak egyik városból a másikba. Gyermekkorát Ráckeven, Baján, Sopronban, Szarvason és Kassán töltötte, iskoláit is ilyen sokfelé járta. Az egyetemet Budapesten Eötvös-kollégistaként végezte. A nagy múltú intézménynek az ő idejében is sok kitűnő hallgatója akadt. Többek között Barta János, Kerecsényi Dezső és Féja Géza voltak évfolyamtársai. Marssó nemcsak egyenrangú tagja volt e társaságnak, hanem több vonatkozásban is kiemelkedett az együttesből. Magyar–német szakos tanári diplomát szerzett, de szaktárgyai mellett vagy talán még azoknál is inkább a filozófia vonzotta.

Filozófiából szerzett doktorátust, s ismeretségi körében sokan benne látták az elkövetkező korszak nagy magyar filozófusát.

Bármilyen reményt keltően indult is azonban pályája, a folytatás másként alakult. A tudományos karrier helyett a vidéki tanárkodás következett. Néhány hónapig **Csongrádon** tanított, majd onnan került **Nyíregyházára** a **Felsőkereskedelmi Iskolába**, a későbbi **Széchenyi István Kereskedelmi Középiskolába**, s itt működött egészen nyugdíjazásáig.

Nem lett filozófus, de azért nem szakított egészen a filozófiával. Két nagyobb tanulmánya jelent meg e tárgykörből: *Korunk filozófiája* (1937) és *A lélek mélyének bölcselése* (1940) címmel. Mindkettőben az egzisztencialista filozófia német ágával, Karl Jaspers és Martin Heidegger munkásságával foglalkozott.

A tudományos tevékenység mellett azonnal bekapcsolódott a város kulturális közéletébe is. 1924-ben Vikár Bélának, a Kalevala fordítójának kezdeményezésére Nyíregyházán is megalakult a La Fontaine Társaság helyi csoportja, amely elsősorban a világirodalmi műveltség terjesztését, a világirodalom klasszikusai iránti érdeklődés felkeltését tekintette legfőbb feladatának. Nem sokáig folytathatta azonban munkáját. A Bessenyei Kör akkori vezetősége egyre nagyobb féltékenységgel tekintett a sikeres konkurenciára.

Kezdeményezésükre a megyei vezetés tudtukra adta, hogy a La Fontaine Társaság tevékenysége nem kívánatos Nyíregyházán.

A Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola németországi tanulmányútján (1927)

Nem csoda, ha ilyen durva beavatkozás után Marssó József visszahúzódott a közéleti szerepléstől, egyéb ambícióit azonban nem adta fel. Sőt, mintha éppen ebben az időben kapott volna új lendületet filozófiai munkássága, s ekkor fordult figyelme a szépirodalom felé is. Az előzmények után a *Szabolcsi Szemlében*, a Bessenyei Kör folyóiratában nem óhajtott szerepelni, de 1937-ben, Elek József *Képes Szabolcs* című új folyóiratában ő is azonnal novellával jelentkezett. A szélesebb olvasóközönség előtt 1942-ben mutatkozott be, mégpedig egy országos pályázaton díjat nyert regénnyel. A *titokzatos alagút* az Egyetemi Nyomda kiadásában látott napvilágot. A regény fogadtatása helyben és országosan is kedvező volt, mégsem lett folytatása. A II. világháború után kialakult új helyzet, az irodalommal szemben támasztott új követelmények Marssó József számára inkább elriasztóak, mint vonzóak voltak. Mint szépíró ezért véglegesen letette a tollat.

1958-ban ment nyugdíjba. Utána visszavonultan élt oros-világostanyai házában. Csak a 70-es, 80-as években szólalt meg újra, amikor néhány várostörténeti tanulmányával és forrásértékké emlékezésével hívta fel magára a figyelmet.

Marssó tanár úr, ahogyan a politikai helyzet alakult, szinte évenként tanított nekünk újabb nyelvet. Előbb németet, majd angolt s végül orosz. Megkérdeztük tőle: mikor tanulta az utóbbi két nyelvet, mire így válaszolt: „Olyan

ez fiuk, mint az első milliót megszerezni: nagyon nehéz, a többi jön magától.”

Érettségim a matematikai tételekkel birkózva vallottunk kudarcot. Mígnem az utolsó órában bejött a nyelvtanárunk, és meglátván tétlen ücsörgésünket, megkérdezte, készen vagyunk? Nem is kezdtük el, hiszen olyan tételt kaptunk, amelyet a négy év alatt egyszer sem. Semmi baj – nézett a táblán feszítő tételre, s aláírta a megoldást. Megköszöntük, s kértük, törölje le, mert ha netán bejön az érettségi biztos, mehetünk szóbelizni, s akkor nekünk nem sok babér terem. Újabb javaslata szerint, írjuk le a tábláról a megoldást, és mindenki annyit rontson, amennyit csak megengednek a szabályok.

Talán ennyi is elég ennek a sokoldalú, nagy tudású tanárembernek a bemutatásához. Persze, ahogy múlnak az évek, s visszaemlékszünk még a másfél évtizede földi pályáját leírt tanár úrra, egyre nagyobb csodálattal látjuk, milyen nagyszerű ember tanított minket nyelvekre, s ami ennél több: emberségre, gondolkodásra, a világ megismerésére. Már azt is csodálkozva néztük, hogyan lábalt át a Rákóczi utca másik oldalára a nagy zápor utáni – s vízelnyelő csatorna híján – majdcsak térdig érő tengeren át, feltűrt nadrágban, mezítláb, hátán az elmaradhatatlan hatalmas hátizsákkal... Kell még hozzátenni valamit valaki szerénységéhez...?

Jóval később találkoztunk a Zrínyi Ilona utca sarkán. Köszöntem és ő visszaköszönt, nevémen szólítva. De hogy tetszik tudni tizennyolc esztendő után a nevemet? – kérdeztem, mire annyit mondott: „*diákom volt, nemde.*” Igen, ám hány ezer emberpalánta került még ki a keze alól? Rákérdeztem, mi lehet a titka a jó memóriának? A válasza ennyi volt: „*Már Rousseau is megmondta: vissza a természethez! Mikor nyugdíjas lettem, a nyíregyházi házam árából vettem egy tanyán földet, begyümölcsösítettem, és azt művelem. Kora reggel kimegyek a magam építette házból körülszemlélni a fákat, megsimogatni a lombokat. Hiszik vagy nem, a növény is érez, nemcsak az ember meg az állat.*”

Megkerestem a Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola 1923–24-es tanévének értesítőjét. Mit írtak, ha írtak Marssó tanár úrról, aki első tanévét töltötte ott. Ez olvasható: „Pályázat útján került hozzánk a magyar–német tanszékre. A választás kedvező volt, mert fiatal, képzett, buzgó tanárt nyertünk benne. A szaktárgyakon kívül megszerezte a képesítést filozófiából is, sőt ebből a doktori szigorlatot is letette. Felügyelő biztosság méltányolta fáradozását, s május elsejével rendes tanárrá választották meg. Húsvétkor bevezett a házasság boldog révébe is... Dr. Marssó József a bölcsészeti doktora, magyar–német és filozófiából középiskolára képesített rendes tanár. Tanít magyart, németet és történelmet heti huszonkét órában. Ezenkívül az önképzőkör vezetője és könyvtárunk öre...”

Sokat tanulhat az ember, különösen a jelen oktatásügy illetékese meg persze a tanár, a diák és a szülő a következőkből: Mit írt az értesítő a tanév kirándulásairól? Kisvasúton kiment Marssó József a diákokkal a Rétközbe. Megnézték, tanulmányozták a nagyhalászi kendergyárat, majd az odeschalchi uradalom majorságait. Mindkét helyen értékes tapasztalatokat szereztek. A megyei látni- és tanulni-valókat követően jártak Budapesten, Bécsben és Pólán, németet gyakorolni.

A következő tanév elsődleges feladata volt az iskola tevőleges részvétele a város örökváltása századik évfordulóján. Az iskolai szervezőmunka, de a kiállítások kivitelezésének is buzgó segítőtársa volt dr. Marssó József. Neki is köszönhető, hogy a nyíregyházi Kereskedők és Gazdák Köre abban a tanévben sem vonta meg az iskola támogatását. Az iskola ars poeticája egy korabeli mondatban világossá válhat a jelennek is: Politikai meddő harcok helyett a keleti végvár összefogására tanítottunk, neveltünk, megmutatva, hogy a nehéz időkben nem szónokolni kell, hanem dolgozni.

Marssó tanár úr harmincöt évig tanított, nevelt ebben az iskolában. Talán egyedülként a három szaktantárgy mellett megszerezte a gazdasági szaktanári képesítést is a közgazdasági egyetemen. Tanítványait is érzékennyé tette az irodalom, a gazdasági élet napi eseményei iránt. Ismeretterjesztő előadásai fontos gazdasági kérdéseket taglaltak. Így jutottunk ahhoz a külföldi tapasztalathoz, amellyel finnországi

ösztöndíjas útján gazdagodott. Tőle tudtuk meg, hogy a finn farmer azért küldi fiát az agáregyetemre, hogy hazajöve földjükön fogja meg „az eke szarvát”, és ne szégyelljen szántani, vetni, gazdálkodni a legmodernebb gyakorlat szerint.

Ezek után csoda, ha Marssó József a nagy bölcselők írásait tanulmányozva maga is öszszefoglalókat készít? Kalandregényt ír az ifjúságnak? Tárcákat hírlapoknak? Szépirodalmi, várostörténeti munkáit érdeklődéssel fogadták a folyóiratok. Bölcs és jóindulatú, barátságos és szelíden szigorú ember volt. Nagynagy tudást halmozott fel, s tett közkinccsé. Sajnos, korán nyugdíjazták.

*Hálás tanítványa,
KOPKA JÁNOS újságíró
Nyíregyháza*

MESTER KÁROLY (Poroszló, 1916. április 7. – Budapest, 1986. december 25.): kántortanító, általános iskolai tanár, iskolaigazgató

Édesapja, Mester Benjámín poroszlói kerékgyártó mester. Az 1931-ben kiadott almanach szerint kiválóan képzett iparos. Édesanyja Fazekas Irma. Öt leány- és egy fiútestvér után ő a család hetedik, legkisebb gyermeke.

Általános iskoláit Poroszlón, a Tisza-parti településen végezte. Szülei és tanítói szerint is könnyen tanult. Beíraták 1933–34-ben a Sárospataki Református Tanítóképzőbe. A család anyagi gondjai miatt további tanítóképzős éveit a Tiszai Evangélikus Egyházkerület

miskolci intézetében végezte. Innen 1938 májusában „Képesítővizsgát tehet” bizonyítvánnyal távozott. 1938. szeptember 4-től 1939. július 19-ig **Ládházán** (ma **Nyéklád-háza** része), egy Borsod megyei településen kántortanító, iskolaigazgató volt.

A református iskolaszék elismeréssel nyilatkozott munkájáról, és ajánlotta „bárminő” tanítói állásba. 1938-ban katonai esküt tett. 1939 szeptemberében a Békés megyei **Okány Lápoldali** iskolaszék tanítói állását nyerte el. Több jelentkező közül őt választották. 1940. december 2-án tényleges katonai szolgálatra rendelték a magyar királyi élelmiszerraktárhoz. Hadtáp őrmesteri vizsgát is tett az élelmi cikkek átvételével, konzerválásával, tárolásával és kiszolgálásával kapcsolatban. 1942-ben alhadnagyi rendfokozatot kapott. Közben néhány hónapra szabadságolták, és ez idő alatt a **Balmazújváros-Nagyhát** tanyai iskolában tanított.

1943 decemberében újra behívót kapott, 1944 márciusában az orosz frontra küldték, ahol hadifogságba került. Amint később családjának elmondta: ínséges körülmények között éltek napjaikat. Az ebédre kapott korpalevesnél is jobban az a remény tartotta bennük a lelket, hogy egyszer véget ér a háború, és hazatérhetnek. A hadifogolytáborból azonban csak 1947. július 18-án, megromlott egészségi állapotban került haza, Poroszlóra. 1947. szeptember 1-jétől újra tanítói állásban dolgozott **Balmazújvárosban a Központi Fiúiskolában**.

*A balmazújvárosi Központi Iskola tantestülete
(1947)*

Ekkor találkoztam vele, lettem első osztályos tanítványa. Ma, 74 évesen, elrévedek a múlt-

ba, és visszaemlékezem. Kötelességemnek tartom egy olyan emberre emlékezni, aki megtanított a betűvetésre, megtanított olvasni, és bevezetett a számok birodalmába. Ő az az ember, Mester Károly, aki engem ezelőtt, közel 70 éve tanított első osztályosként Balmazújvárosban, a „Hortobágy mellyékén”, Veres Péter író szülőfalujában. Nagyon régen volt ez. Én mégis úgy emlékszem rá, mintha tegnap történt volna. Ma is nagy és őszinte tisztelettel gondolok erre az igaz emberre, akinek hálával tartozom. Ezért döntöttem úgy, hogy leírom élettörténetét, emberiségét, munkásságát, pedagógus mivoltát. Teszem ezt azért, hogy emlékezzen rá az utókor is. Én személyesen neki is sokat köszönhetek azért, hogy tanító lettem. Majd matematika–kémia szakos általános iskolai tanárként dolgoztam, amelyhez az ő pedagógiai munkássága adott példát.

Mester Károly 1948-tól 1952-ig az Egri Pedagógiai Főiskolán matematika–fizika szakos képzést nyert. Eközben, 1950-ben Budapesten általános iskolai szaktanítói oklevelet is szerzett.

Családi életében is változás következett be, 1951-ben megnősült. Felesége Kazai Erzsébet tanítónő lett. 1952-ben született meg Gábor nevű fiuk, majd 1955-ben lányuk, Ágnes. A család 1954-ig élt Balmazújvárosban. A Központi Iskolában tanítottak az ottaniak megelégedésére. Mester Károly 1951–52 között igazgatóhelyettes is volt.

1954-ben feleségével együtt áthelyezésüket kérték **Sajószentpéter általános iskolájába**. Itt 1972-ig beosztott tanárként, majd 1978-ban történt nyugdíjba vonulásáig igazgatóként dolgozott. Szabad idejében kertészkedett, méhészkedett, és mindig tevékeny részese volt városa épülésének, szépítésének. Aktív közéleti tevékenységét és szakmai munkásságát később sem feledték el a város lakói annak ellenére, hogy 1986-ban Pomázra költöztek.

Mester Károly után Paszternák Istvánné lett az iskola igazgatója. Az ő kezdeményezésére Sajószentpéter önkormányzata 1999-ben posztumusz díszpolgárává fogadta Mester Károlyt.

Az erről szóló oklevelet a református templomban megtartott bensőséges ünnepség keretében felesége és gyermekei vették át Paszternák Istvánnétól, aki méltatta Mester Károly életútját, közéleti és pedagógiai munkásságát. A család nevében Gábor fia mondott köszönő szavakat édesapja kitüntetéséért.

Kunkli Péter, ma is élő, balmazújvárosi nyugdíjas pedagógus így emlékezik egykori kollégájára, Mester Károlyra: „Készséges munkatárs volt, és sokat segített igazgatóhelyettesi munkájával. Jó közösségi embernek és pedagógusnak tartották, nagyra becsült tagja volt a tantestületnek. A gyerekek is elfogadták. Nyugodtság és derű jellemezte minden percét, napját. Igazi pedagógus volt, aki szerette és tisztelte tanítványait, munkatársait. Ő férfiként is vállalta az elsőosztályosok elindítását az életbe. Olyan ember volt, aki példakép lehet a mai pedagógustársadalom előtt is. Ő igazán szeretve nevelt, s közben oktatott is. Vallotta, hogy az iskolában »nemcsak tanítani, hanem nevelve oktatni kell.«”

Paszternák Istvánné elmondta, hogy ő fiatal tanerőként került a sajószentpéteri iskolába, és lett az igazgatóhelyettese Mester Károlynak, majd Karcsi bácsi után az intézmény igazgatója. Melegszívű embernek ismerte meg Karcsi bácsit, aki társadalmi tanácselnök-helyettes is volt. Mindenkiel megtalálta a szót, mindenkinek tudta, hogy mit kell mondania. Egyszerű emberként mindenhová gyalog járt. A szülők nagyon tisztelték, becsülték. Igazságos, beszédes, kitárulkozó ember volt. Kitűnő tanárként jó humorral tanított. Jó hangú, mulató kedvű társasági ember és kolléga volt. Kedvelték a kartársai és az iskolában tanuló gyerekek is.

Karcsi bácsival mint iskolaigazgatóval 1973-ban Sajószentpéteren találkoztam utoljára. Amikor megtudta, hogy egykori – 25 esztendővel azelőtti – balmazújvárosi tanítványa vagyok, elérzékenyült, hogy én még mindig emlékszem reá, annyi idő távolából. Emlékszem, hogy Karcsi bácsi helyes, fekete hajú, akkor agglegénynek számító férfi volt, 31 évesen. Miután megtudtam, hogy nyugdíjas éveket feleségével Pomázom töltik, odautaztam. Az ottani iskolában egy kedves kolléganő – Ácsné Horváth Szilvia – kiderítette, hogy Gábor nevű fiuk Békásmegyeren zenetanár a

Veres Péter Gimnáziumban. Ezután felkerestem fia családját Budakalászon. Gáborék barátságosan fogadtak, s megkaptam tőlük szüleik életrajzát, amelyet most fel is tudtam használni.

Források: fia, Mester Gábor, volt kollégái: Kunkli Péter és Paszternák Istvánné visszaemlékezése.

*Volt tanítványa,
TAR JÁNOS ny. tanár
Debrecen*

MESTER KÁROLYNÉ Kazai Erzsébet
(Putnok, 1926. október 14. – Budapest, 2006. április 15.): tanítónő

Édesapja, Kazai János hentes és mészáros, édesanyja Antal Emma. Harmadik gyermek volt a családban. 1932-ben Sajószentpéterre költöztek, itt járta a három első elemi osztályt. 1935-ben már Egerben élt a család, ahol egy éven át a zárdába járatták, majd egy közeli iskolában tanult. Egy év polgári iskola következett Egerben, amelyet aztán négy magánpolgári iskolai év követett Sajószentpéteren, ahová visszaköltöztek.

Tanulmányait Miskolcon, a Tóth Pál Református Leánylíceumban folytatta, ahol 1946-ban érettségizett, majd elvégezte az egyéves (ötödik osztály) tanítóképzőt is. 1947-ben képesítözött, és ugyanezen évben állást kapott a **Tiszacsegéhez** tartozó **Kismajor tanyasi iskolájában**. 1948 őszén Tiszacsegére kérte magát, ahol nővérével együtt lakott 1951-ig.

Ekkor **Balmazújvárosba** költözött férjéhez, akivel együtt tanítottak a **Központi Iskolában**.

Kismajor osztatlan tanyai iskolájában (1948)

1952-ben Sajószentpéteren született meg Gábor névre keresztelt első gyermekük, de 1954-ig még Balmazújvárosban laktak, és tanítottak. Ezt követően Sajószentpéteren telepedtek le, ahol 1955-ben Ágnes lányuk is megszületett. A **sajószentpéteri 1. számú általános iskolában** kapott állást Mester Károlyné, ahol 1982-ben történt nyugdíjba vonulásáig tanított (ma **Kossuth Lajos Általános Iskola**), és amelyben férje Mester Károly igazgató is volt.

A sajószentpéteri 1. számú iskola ballagó 8. b osztálya (1976)

Paszternák Istvánné, aki Mester Károly után lett a sajószentpéteri iskola igazgatója, így emlékezik Mester Károlynéra: „Zsóka néni csendes természetű, visszafogott ember volt, szinte láthatatlan. Nagyon kedves, alapos tanító néninek ismerték a gyerekek és szülők egyaránt. Mindig rend és fegyelem volt körülötte az osztályban. Ez a nyugodtság tanítványaira is átsugárzott. Kiegyensúlyozottan viszonyult kollégáihoz és a szülőkhöz is. Kedves embernek ismerte mindenki a környezetében, semmiféle szélsőség nem jellemezte.

Mindig pedánsan, szép köpenyben jelent meg az iskolában. Tanítványaitól is megkövetelte a rendet, a személyi és környezeti tisztaságot. Ő is igazi pedagógusalkat volt, férjéhez hasonlóan. Nagyon szerették tanítványai. Ha behúzta maga után a tanterem ajtaját, csend lett az osztályában. Kiszámítható természetű volt, nagy pedagógiai alázattal, megbízhatóan végezte iskolai munkáját. Példamutató kapcsolatot tartott a szülőkkel is. Rendszeresen meglátogatta a problémás gyerekek családját. Olykor behívatta szüleiket, s megbeszélte velük a segítség módját. Példamutató osztályában szinte anyai szeretettel gondoskodott tanítványairól, akik körülrajongták. Óráközi szünetekben is közöttük maradt, mint »kötös a csibéivel«. A becsengetésig együtt játszott velük. Tantermében mindig pompáztak, virítottak a különféle virágok, szobanövények, amelyeket gyerekei a szünetekben locsoltak, rendben tartottak. Osztálynaplóján szép, hímzett borítók dícsérték őt. Példás családayaként, rendszerető gondossággal, tanítványaihoz hasonlóan nevelte két gyermekét, Gábort és Ágnest. Élethivatásának tekintette az oktatást és nevelést.”

Volt balmazújvárosi tanítványai közül **Szilágyi Jánosné Nádasdi Eszter** 1951–52-ben volt tanítványa. Elmondta, hogy nagyon szerették Zsóka nénit, mert mindig nagyon kedves volt hozzájuk. Járt is bérelt lakásukban, és emlékszik az alig egy éves kisfiukra, Gabikára, amint az a járókában próbálkozott elindulni.

Lévai Istvánné Györffi Eszter ekként emlékezik: „Abban a korban, Balmazújvárosban még nem volt vezetékes víz. A tanító néni lakásához legközelebbi csapos kút a Rákóczi utca sarkán volt. Társaival felváltva besegítettek vizet hordani a főzéshez, mosakodáshoz, mosáshoz, a kis Gabika fürdetéséhez. Ma is nagy szeretettel és hálával emlékeznek Zsóka néniire, aki nagy fegyelmet tudott tartani az órákon. Kedves, de ugyanakkor szigorú is tudott lenni, és a tanítás során mindent, alaposan megmagyarázott.

Szívet melengető érzés annyi év után felidézni kedves arcát, visszagondolni legelső, további iskolai éveimet megalapozó, útra indító tanító nénimre. Csak az első osztályban, 1953/54-ben tanított engem. Nagy-nagy odaadással, türelemmel fogta, vezette kezünket, tanította a betűvetésre, írásra, számolásra, olvasásra az osztályt. Egész kedves, szolid lényével hatott ránk, sugározta szeretetét. Nem emlékszem, hogy különösebben szüksége lett volna a fegyelmezésre, hangos szóra, mert mi szerettük őt, rajongtunk érte. Akkoriban a mi utcánkban (Nádudvari utca) az ötödik szomszédunk nagy, utcasarki

házában laktak albérletben. Emlékszem, egyszer anyukám kézen fogva át is vitt hozzá, viselkedésem és előmenetelém felől érdeklődött. Ma is szeretettel gondolok rá, és egyik legféltettebb kincsem a legelső tanulmányi értesítőm, mert az is őrzi keze nyomát. Hiszen első oldalait ő állította ki.”

Két gyermeke közül Gábor fia – a családi hagyományt és szülei példáját követve – szintén pedagógus lett. Fúvós zenetanárként Békásmegyeren a Veres Péter Gimnáziumban oktatja a fiatalokat. Ágnes lánya földmérőként dolgozik.

Források:

- Fia, Mester Gábor és unokája, Mester Dániel
- Volt kollégája, Paszternák Istvánné
- Egykori tanítványai: Szilágyi Jánosné és Lévai Istvánné visszaemlékezései

*Tanítványa,
CSIGE JÓZSEF LÁSZLÓ
ny. híradástechnikai műszerész
Balmazújváros*

MIKLOVICH GYÖRGY (Nyírgyulaj, 1932. február 25. – Nyíregyháza, 1999. február 16.): tanító, tanár, igazgató

Miklovich György egy kis nyírségi faluban, Gemzsén töltötte gyermekkorát, ahol szülei egyéni gazdálkodók voltak. Elsőszülöttként, egy lány- és két fiútestvérével nevelkedve megtanulta a hagyományos mezőgazdasági munkák legtöbbjét: szántást, vetést, kapálást, aratást és egyéb betakarítási munkákat, állatgondozást stb. Bár a gyermekévekre való visszaemlékezéseiben sokszor beszélt arról,

hogy reggelente gyakran kémlelték az eget, s akkor örültek igazán, amikor esett, mert olyankor otthon maradhattak. Mégis ekkor alakult ki benne a földművelő munka iránti szeretet, a precíz, idejében elvégzett munkafolyamatok szabályos sora, amely élete végéig elkísérte.

A család református vallású volt – édesapja sokáig presbiter –, így Gemzsén, a Református Elemi Iskolában kezdte meg tanulmányait, majd Kisvárdán magántanulóként végezte el a polgári iskolát. Szülei fontosnak tartották, hogy gyermekeik tanuljanak, ezért 1947-ben a Sárospataki Református Tanítóképzőben folytatja tanulmányait, ahol az államosítás után 1951-ben érettségi vizsgát tett. Pataki diákként a tanulás mellett bekapcsolódott az ott folyó sporttevékenységbe: versenyszerűen sportolt, atletizált és szívesen futballozott. Utóbbi csapatjátékot tanulmányai befejezése után is éveken keresztül űzte, és szurkolóként egész életén át figyelemmel kísérte a magyar labdarúgást.

1951 szeptemberétől gyakorló nevelőként a **gemzsei Általános Iskolában** kezdte meg pedagógusi tevékenységét.

1952 júniusában tett képesítő vizsgát a sárospataki Állami Tanítóképző Intézetben, s ugyanebben az évben „népgazdasági érdekből” egy beregi településen, **Hetén** végezte tovább munkáját. A következő tanévben saját kérésére visszahelyezték Gemzsére, ám a tanévet a Járási Úttörőelnökség javaslatára egy Csillebércen zajló tanfolyammal indította, majd mielőtt ezt befejezhette volna, behívták katonai szolgálatra. Gyönyörű hegyvidéki tájakon katonáskodott, egy-egy évet Egerben és Gyöngyösön szolgált írnoki beosztásban. Marasztalták, hogy hivatásos tisztként válassza a hadseregben való munkát, ám közben eljegyezte korábbi kollégáját, Uszkey Matildot, és közösen a pedagógushivatás mellett döntöttek.

A leszerelés után 1955 novemberében a **tiszakerecsenyi Általános Iskolában** folytatta tanítói munkáját, és ebben a hónapban megházasodott. Erre november 19-én Nyíregyházán került sor.

Innen Budapestre utaztak egy hétvégi nászútra, abban az időben ugyanis 3 nap szabadságot vehettek igénybe a házasságot kötők. Hétfőn pedig ismét munkába állva dolgoztak tovább. Ennek a csendes esküvőnek sok követője akadt a faluban.

Felesége édesanyjánál kezdték közös életüket, itt született meg első gyermekük, Angéla 1956 szeptemberében. A következő év nyarán megüresedett több pedagógus szolgálati lakás is, így 1957 szeptembere már ezek egyikében érte a családot. Ezzel elindult a család önálló élete.

Miklovich György négy évig alsósokat tanított. Közben megismerte a község lakóit, akiknek megbecsülését és tiszteletét kívívta segítőkészsége, tudása, őszintesége révén. Szervezőkészsége, lelkiismeretessége, pontos, komoly munkavégzése, a kollégáihoz való viszonya és sok egyéb jellemvonása is közrejátszott abban, hogy 1959-ben igazgatónak nevezték ki, és ebben a tisztségében megmaradt mindaddig, amíg a tiszakerecsenyi Általános Iskolában dolgozott. Ebben az évben érkezett meg a családba második gyermek, Ibolya.

Az ötvenes évek második felében sok fiatal pedagógus került az iskolába. Miklovich György igazgatóként fontosnak tartotta, hogy a szakmai kapcsolaton túl nyílt, őszinte, baráti légkör jellemezze a tantestületet. Ennek érdekében kezdeményezte egy értelmiségi kör kialakítását a községi pedagógusok, állatorvos, tanácsbíró bevonásával. Jeles alkalmakkor – névnapok, születésnapok – fehér asztalnál gyűltek össze beszélgetni, kártyázni, szórakozni. Ezek az alkalmak hagyománnyá váltak, és hozzájárultak ahhoz, hogy az iskolában is jól érezze magát minden pedagógus, jókedvvel végezze a munkáját, s az évek múlásával egy olyan közösség kovácsolódott össze, amelynek még élő tagjai a mai napig legalább évente egy alkalommal összegyűlnek.

Közel húszéves igazgatói pályafutása alatt sor került az iskola bővítésére: két tanterem, szolgálati lakás, iroda, fiú és leány gyakorlati foglalkozási termék, raktár épült. A hetvenes évek elején elindította a napközis termék, majd a szaktantermi rendszer kialakítását.

Eleinte idényjelleggel nyári óvoda szervezését kezdeményezte, majd a 60-as évek közepétől a már új épületben működő intézmény egész évben biztosította a kisgyermekek ellátását, iskola-előkészítését.

Szakmai tudását folyamatosan fejlesztette. Ennek érdekében részt vett több tanfolyamon (általános iskolai igazgatók 3 éves tanfolyama, gyakorlati foglalkozást vezető nevelők 4 éves tanfolyama), és 1969-ben az Egri Tanárképző Főiskola mezőgazdasági ismeretek szakán tanári oklevelet szerzett.

Igen sok társadalmi munkát végzett. Tanácstagként és a Hazafias Népfront titkáráként aktívan alakította a falu életét, fejlődését. Fontosnak tartotta a tehetséggondozást. Többféle szakkör működtetésével segítette a diákok fejlesztését, így a továbbtanulók mindegyike megállta a helyét a középiskolákban, és a biztos alapoknak köszönhetően szép számmal tanultak tovább a felsőoktatásban is a tiszakerecsenyi általános iskolából.

Joó Zoltán, egykori tanítványa, aki 1974-ben végzett a tiszakerecsenyi általános iskolában, így emlékszik Miklovich György igazgató úrra: „Igen, éppen tavaly múlt 40 éve, amikor utoljára találkoztunk, mint tanár-igazgató és diák. (...) Aztán pár évvel ezelőtt a sors végleg eldöntötte, hogy ebben az életben már többé nem fogunk. Gyurka bácsi – hiszen abban a beregi kis faluban mindenki így hívta – gyakorlati foglalkozást tanított a felső tagozatos osztályok fiátanulóinak. Férfi szigorával, tekintélyével és atyai gondoskodással az életre készített bennünket. A szó szoros értelmében vett nagybetűs ÉLET-re. A politechnikai műhelyben együtt fűrtünk, faragtunk vele. Nemcsak elmondta és lerajzolta, hanem a gyakorlatban is megmutatta, hogy miként kell bánni a fémekkel, és hogyan munkáljuk meg a fát. Közösén ültettük és ápoltuk a gyakorlókert növényeit, a földműveléshez az általunk készített szerszámnyeleket fogtuk a markunkba. Megtanította nekünk, hogy az egyes növényeket miként kell elültetni, és milyen gondoskodás kell ahhoz, hogy azok termését mi is élvezhessük. Imádtuk ezeket az órákat. Mindenki büszkén és boldogan írta rá az egyes munkadarabokra a nevét, abban a reményben, hogy a következő évfolyamnak éppen az ő általa készítettet fogja Gyurka bácsi mintaként megmutatni. Nagy gondossággal ápoltuk a ránk bízott növényeket, és szívesen dicsekedtünk, hogy mekkorát nőttek a tavaly

elültetett fák. Hát kellett ennél több nekünk!? Ezekre az élményekre a mai napig boldog és hálás szívvel gondolok vissza.

Élete »nyitott könyv« volt, hiszen velünk és előttünk élt. A mai napig emlékszem rá, hogy miként kalapálta a »focicsuka« stoplijából, a cipő belsejében kiálló szöveget, hogy a vasárnapi meccsen a település csapatában pályára léphessen. Ma is magam előtt látom büszke mosolyát, mellyel azt a hatalmas tiszai harcsát mutatja, melyet azért fogott, hogy finom ételekkel vendégelje meg a tantestületi énekhar tagjait, megköszönve egész éves munkájukat.

Gyurka bácsi! Igazgató úr! Én is köszönöm az útravalót, amit Öntől kaptam!”

Az igazgatói teendők mellett szaktantárgyát, a gyakorlati foglalkozást tanította nagy odaadással. A fiúkkal a tanterv szerint télen fűrtak, faragtak, fém- és famunkákat végeztek. Tavasztól ősziig pedig a gyakorlókertben szorgoskodtak. Irányításával az eleinte csupasz kert pár év alatt valóságos kis „paradicsommá” lett. Termeltek benne számtalan zöldségfélélt, gyümölcsöket, miközben a talaj-előkészítést, palántázást, vetést, kapálást, gyomlálást és a termelt növények betakarítását is megtanulták és gyakorolták a diákok.

Több éven keresztül tanított a dolgozók esti iskolájában, segítve a felnőtteket az írás, olvasás, számolás elsajátításában. Szabad idejében szívesen horgászott, és sok időt töltött családjá körében.

A család tervezte a tiszakerecsenyi letelepedést, ám végül Nyíregyházán vásárolnak lakást, mert gyerekeik itt, illetve Debrecenben jártak középiskolába. 1977 tavaszán a megyei tanács egy szociálpolitikai főelőadói állás betöltésére kérte fel, melyre gondolkodás nélkül igent mondott, hiszen elkészült a megyeszékhelyen a lakásuk, s a munkahely-változtatás már tervben volt. Közvetlenségével, víg kedélyével hamar sikerült az új munkahelyén is szívélyes, baráti viszonyt kialakítania a tanács dolgozóival. Mivel ezt a referensi pozíciót akkor szervezték, ezért Miklovich György feladata volt, hogy kialakítsa azokat a tevékenységeket, melyek a cigányságot segítik. Sok-sok szakirodalommal ismerkedve és korábbi tapasztalataira építve az esélyegyenlőség

fejlesztését tartotta legfontosabb feladatának. Nagy hangsúlyt fektetett a cigánygyerekek tehetségének kibontakoztatására nyári táborok szervezésével, ösztöndíjak elnyerésével, a közép-fokú intézményekben továbbtanulók beilleszkedésének és tanulásának segítségével. Felkarolta és anyagi források megteremtésével is támogatta a cigány művészek alkotótevékenységét és a hagyományápolást. Emellett persze az etnikumot érintő szociálpolitikai elemek megismertetését, javítását is folyamatosan végezte, de a visszasságokra is felhívta a figyelmet. Sokszor keresték meg konkrét segítségkéréssel, amelyet – ha jogosnak talált – minden erejével és lehetőségeinek bevonásával támogatott.

Nyugdíjazására 1989 decemberében került sor, s ez alkalommal második ízben kapta meg a *Tanács Kiváló Dolgozója* kitüntetését. Korábban pedagógus *Szolgálati Emlékéremmel*, a *Szabolcs-Szatmár Megyei Tanácsi munkáért* plakettel ismerték el lelkiismeretes, pontos munkáját.

A Nyíregyházára való beköltözés után hamarosan egy kis hétvégi telket vásárolt a család a közeli Nagyszálláson, melyre kalákában egy kis házacska is felépült. Pár éven belül – akár csak az egykor Tiszakerecsenyben a gyakorlókert – a pernyés földből virágzó kert lett kitartó, lelkes és hozzáértő munkája nyomán. Az itt termelt gyümölcsökkel és zöldségfélékkel az egyre bővülő családot is ellátta. Hétvégeken itt gyűltek össze lányai, vejei és unokái.

Példaadásának is köszönhetően mindkét lánya és egy unokája is pedagógus lett.

1999. február 12-én hunyt el tragikus hirtelenséggel. Temetése 67-dik születésnapja előtt néhány nappal, 1999. február 23-án volt a nyíregyházi temetőben.

Lánya,
BODNÁR SÁNDORNÉ MIKLOVICH ANGÉLA
tanár, népművelő
Nyíregyháza

MIKLOVICH GYÖRGYNÉ Uszkay Matild Paula (Budapest, 1929. március 28. – Nyíregyháza, 2011. október 31.): tanító, igazgató, tanár

Budapesten született, ahol édesapja géplakatosként, édesanyja pedig varrónőként dolgozott. Ám még kisgyermekkorában szülei viszásköltöztek Tiszakerecsenybe a megözvegyült apai nagypapához. Ez a beregi község volt további 5 húgának születési helye, ahol édesapja egy cséplőgép tulajdonosaként mezőgazdasági munkával, édesanyja pedig továbbra is főként ruhák készítésével teremtette elő a népes család megélhetéséhez szükséges javakat. Gyerekként megtanulta a szövés-fonás alapjait, részt vett a ház körüli kerti és konyhai teendők ellátásában, de jutott idő a testvéreivel és a szomszéd gyerekekkel való önfelölt játékokra is.

Elemi iskolai tanulmányait Tiszakerecsenyben végezte. *„A tanterem egyszerű volt. Elöl fekete tábla, dobogó, rajta íróasztal, székek. Bal oldalt ablakok, jobb oldalt az ajtó, vaskályha, fogasok. Két sorban négy személyes padok sorakoztak. Jobb oldalt ültek a lányok, bal oldalt a fiúk, elöl az elsősök, aztán a másodikosok, hátul a harmadikosok.”*

Ezután Beregszászon járt polgári iskolába 1941–42-ben. Mivel jól tanult, s a pedagóguspálya vonzotta, ezért Kisvárdán a Szent Orsolya-rendi zárdában folytatta tanulmányait, ahol 1948 júniusában vehette át népiskolai tanítói oklevelét.

Abban az iskolában kezdte el a tanítást **Tiszakerecsenyben**, ahol az elemi iskolát végezte, s igazgatója nem más volt, mint régi kedves

tanítója, akinek a továbbtanulás útján való elindulást köszönhette. Itt segéd-, majd kinevezett tanítóként, két évig pedig igazgatóként dolgozott. 1952 szeptemberétől **Gemzsére** helyezték át azzal az indokkal, hogy „a klérus ellen nem tud harcolni a rokonság miatt”. Hiába érvelt azzal, hogy az új helyen még több a rokona – ugyanis az édesanyjának valamennyi testvére és azok családjai Gemzsén laktak, míg Tiszakerecsenyben csak szülei és testvérei – mennie kellett. A Gemzsén eltöltött két évben két húga is vele lakott, a legkisebb, a még iskolás és a már dolgozó testvére, aki innen járt be közeli munkahelyére. Nagy segítség volt ez szüleinek, mert édesapja ez idő tájt megbetegedett, és dolgozni már nem tudott.

Gemzsén ismerkedett meg kollégájával, Miklovich Györggyel, akivel 1955 novemberében házasságot kötött.

Közben Egerben az Állami Pedagógiai Főiskolán levelező hallgatóként természetrajz–földrajz szakot végzett, s 1953-ban szerelte meg tanári oklevelét. 1954 augusztusától saját kérésére tanárként visszahelyezték Tiszakerecsenybe, ahol 1977 augusztusáig dolgozott. Munkájának minőségére mindig gondosan ügyelt, ezért folyamatosan képezte magát. Többek között elvégezte a két éves biológia–földrajz komplex tanfolyamot. Az iskolákban 1966-tól bevezették a gyakorlati foglalkozás tantárgyat, ezért szükség volt gyakorlatifoglalkozás-vezetőre a lányoknál. Mivel érdekelte ez a terület is, ezért elvégezte az Országos Pedagógiai Intézet háztartási ismeretek és gyakorlatok szakos tanfolyamát 1966–70 között.

Óráira alaposan felkészült, tanítványait nagy szeretettel oktatta, igyekezett a bennük lévő tehetség kibontakoztatására, nyíltan, őszintén szólt erényeiről és hiányosságairól is. A tanórákon kívül a szakköri kereteket is felhasználta arra, hogy fejlessze a gyerekek készségeit, képességeit, bővítse ismereteit. Különösen sok kedves élménye fűződött a hosszú évekig működő kiskisgazdasszony szakkörhöz, ahol a sütés-főzés mellett a hímzés, horgolás, kötés, szabás-varrás tudományának

alapjaival ismertette meg a lányokat. Fontos lehetőséget látott az úttörőmozgalomban, melybe a kezdetektől aktívan bekapcsolódott. Rajvezetőként – csakúgy, mint osztályfőnök-ként – a közösségfejlesztést és az egyéni tehetségek felszínre hozását tartotta legfontosabb feladatának.

A szaktantárgyak oktatásán túl rengeteg társadalmi munkát végzett: felnőtteknek színjátékokat, táncokat tanított be kartársai segítségével, majd az előadás bevételeiből kirándulást szervezett, hogy az ország más tájait is bemutathassa a falubelieknek. Gemzsén és Tiszakerecsenyben is vezette a könyvtárat és a művelődési házat, tagja volt a községi és járási tanácsnak. Aktív munkát vállalt a nőszövecsében: bálakat, összejöveteleket szervezett.

1956 szeptemberében született meg első gyermeke, Angéla, s ekkor még a család édesanyjánál, a szülői házban élt. A következő év nyarán költöztek önálló otthonukba, egy viszonylag tágas, nagy kertes szolgálati lakásba. Két év múlva itt született meg második leányuk, Ibolya, s az immár négytagú család ellátása a munka mellett csak úgy volt lehetséges, ha a társadalmi munkáinak jó részét másokra ruházta át. Ám a viszonylagos szabadság nem sokáig tartott. Férjét 1959 őszén igazgatónak nevezték ki, s az igazgatósággal járó adminisztrációs munka ellátása sok időt igényelt. Mivel ő négy évig végzett ilyen munkát, mindaddig segített párjának, amíg ő is beletanult ezekbe a feladatokba.

Több mint 20 évet töltöttek férjével Tiszakerecsenyben, megismerve és tanítva ezalatt az 1200 fős település szinte minden lakosát. Gyakorlókertet, gyakorlati foglalkozás és földrajz–biológia szaktantermet alakítottak ki. Szemléltető eszközök, osztálydekorációk dicsérték keze munkáját. Tanítványai és azok szülei is szeretettel, tisztelettel fordultak hozzá.

Barkóczy Zsuzsanna, egykori tanítvány így emlékezett Matildka néniére: „A tiszakerecsenyi általános iskolában tanított engem 1971–74 között, ötödiktől a nyolcadik osztály végéig a biológia és földrajz tudományára és technikára. Halk hangjával,

nyugodt természetével hamar megszeretette velem és osztálytársaimmal a biológiát és földrajzot. Úgy adta le az anyagot, úgy magyarázott, hogy az ember maga elé tudta képzelni mindazt, amiről beszélt. Felkészültségével elérte, hogy mindig a lehető legtöbbet megtanulva menjünk az óráira.

Sok olyan dologról is mesélt a tananyag kapcsán, ami nem volt a tankönyvünkben, így a plusz olvasásra is rávett bennünket. Szinte minden téma iránt fel tudta kelteni az érdeklődésünket, számtalan dolog miatt olvastunk könyveket, folyóiratokat, és gyakran adott olyan feladatokat is, melyekbe szüleinket be kellett vonni.

Ezeket az órákat is szerettem – főleg miatta – de legjobban a technika órákat élveztük, nem bántuk volna, ha mindennap van ilyen foglalkozás. Ezeken az órákon nagyon sok mindennek megtanultuk az alapjait, és számtalan dolgot készítettünk: főztünk, sütöttünk, horgoltunk, kötöttünk, hímeztünk, szobaminták készítését sajátítottuk el, varrógéppel varrtunk kötényt, szoknyát, blúzt. Tavasztól ősziig a gyakorló kertben szorgoskodtunk irányításával. Kapáltunk, ástunk, vetettünk, fákat, cserjéket, bokrokat ültettünk. A kertben végzett munkák alkalmával sokszor emlékeztetett minket arra, amit a növényekkel kapcsolatban a biológia órákon tanulunk és fordítva is. Szívesen mentünk nyaranta is a szünidőben málna-, eper-, ribizliszedésre, a hagyoma, krumpli, kukorica és egyéb haszonnövények betakarítására. Sosem éreztük, hogy nyűg lenne a munka, mert versenyztetett bennünket, és az egészet játékosan, jókedvvel végeztük.

A mai napig csak hálát érzek iránta, és jó szívvel gondolok rá. Köszönöm, hogy felkészített minket a nagybetűs »Életre«.

Lányaik továbbtanulása miatt Nyíregyházán vásároltak lakást, ezért 1977 szeptemberétől a megyeszékhelyen, az akkori **9. sz. (ma Arany János) Általános Iskolában** folytatta pedagógiai munkáját. Földrajz–biológia szakosként szeretett volna elhelyezkedni, ám az egész városban nem volt ilyen állás meghirdetve, így napközis nevelő lett. Nagy váltás volt ez, hisz a tiszakerecsenyi iskola szaktanterméből, a 25-30 fős felső tagozatos gyerek helyett 44 negyedik osztályos nebulóval kellett délutánonként foglalkoznia, akik között sok volt a gyengén tanuló, fegyelmezetlen, neveletlen kisiskolás. Szerencsés módon egykori tanítóképzős osztálytársának osztályában kezdte a tanévet, más ismerőse a több mint 100 fős tantestületből nem akadt. Sok segítség-

get kapott a napközis munkaközösség tagjaitól az éves munkaterv és napi időbeosztás kialakításában, és nagy hasznát vette kézügyességének, valamint a népi hagyományok ismeretének is a szabad idő programok szervezésekor. Időbe telt, míg megszokta, hogy rendszeresen délután kell dolgoznia, de sok ötlettel játékos-ságot becsempészve a foglalkozásokra szervezte a napközis csoport munkáját. Gyakran járt velük a közeli sóstói erdőbe, és biológia szakos tudását kamatoztatva szeretett meg a gyerekekkel a fák, bokrok, bogarak sokszínű világát, ismertette meg a természet csodálatos változatosságát. Szelídsége, halk szava, mely azért következetességgel és szigorral is párosult, végül sok szilaj gyerek szívét nyitotta meg. Nyíregyházi kollégái úgy emlékeznek rá, mint aki mindig mosolyogva, vidáman, nyitottan közeledett mindenki felé.

1985 decemberében vonult nyugdíjba. Bár munkahelyén szerették volna, ha tovább dolgozik, úgy döntött, hogy a családban nagyobb szükség van rá. Lányai időközben férjhez mentek, és már két unokája is alig várta, hogy minél többször együtt lehessen a nagymamával.

Megnövekedett szabad idejében horgolt, kötött, ruhákat varrt a családtagjainak, és szomszédok is el-elhoztak egy-egy javításra, átalakításra szoruló ruhát. 1989-ban férje is nyugdíjas lett, s ezután egyre több időt töltöttek nagyszállási hobbikertjükben. Tavasszal kiköltöztek az ott felépített kis hétvégi házba, művelték a kertet, foglalkoztak a hosszabb-rövidebb ideig ott lévő unokákkal, készültek a hétvégi közös családi ebédekre, s csak a hidegebb őszi napok megérkezése után tértek vissza városi otthonukba.

Férje 1999-ben tragikus hirtelenséggel meghalt. Társának távozása pótolhatatlan űrt hagyott benne. Több mint 40 évet töltöttek szeretetben, megértésben, szinte kitalálva egymás gondolatát is. Nem roskadt azonban össze, hanem új tevékenységekkel kiegészítve élte

napjait, és próbálta feldolgozni a történeteket. Elkezdte írni visszaemlékezéseit, melyben gyermekkorától felvillantotta életének legfontosabb eseményeit. Családfakutatásba kezdett, és 5 generációra visszamenőleg összegyűjtötte őseinek adatait, majd a XXI. század elején élő kiterjedt rokonság feltérképezésével folytatta a munkát. Még több időt fordított unokáira, és a távolabbi családtagokkal is szorosabb kapcsolatot ápolt. Sűrűsödtek a találkozások egykori tiszakerecsenyi kollégáival is, és gyakrabban látogatott el egykori tanítványai által szervezett osztálytalálkozókra is.

Nagy öröme egyike unokája középiskolai éveiben vele lakott, így négy éven át ismét naponta volt kiről gondoskodnia, és volt, akitől azonnal segítséget kapott.

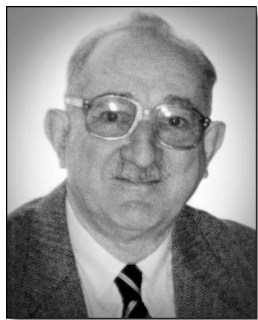
2009-ben combnyaktörést szenvedett, és felépülése után is csak járókerettel tudott közlekedni. Ezt követően már kedves ház körüli virágait és kertjét sem tudta gondozni, lehetőségei erősen korlátozottá váltak. A fájdalmas járás miatt egyre kevesebbet mozgott, ezért izmai legyengültek, és korábbi betegségei is egyre több panasszal jártak. Mire beleegyezett, hogy egyike lányához költözik, újabb baleset érte. Bár eltörött csuklóját és karját megoperálták, teste lassan elfáradt, és a gondos orvosi ellátás ellenére 2011. október 31-én örökre eltávozott szeretteitől.

Temetése 2011. november 7-én Nyíregyházán volt. Férjével közös sírban nyugszanak, melyet a leghidegebb téli hónapokban is a hálás tanítványok és szerető rokonok virágai díszítenek.

Lánya,
BODNÁR SÁNDORNÉ MIKLOVICH ANGÉLA
tanár, népművelő
Nyíregyháza

DR. MÓDY GYÖRGY (Debrecen, 1926. augusztus 14. – Debrecen, 2013. október 16.): magyar–történelem szakos tanár, történész, régész–muzeológus

Édesapja, Mody György erdélyi menekültként Debrecenben, a városi kórházban gazdaságvezetői állást töltött be, édesanyja, a tehetős polgári családból származó Mester Ilona közeli rokonságban volt az ismert Vidoni szálamigyáros családjával. A szülők korán elváltak, gyermekük nevelését az édesapa helyett anyai nagyapja és nagybátyja, dr. Mester István, a Református Gimnázium szigorú, tudós, matematika–fizika szakos tanára irányította, aki az értelmes fiúcskát kötelességtudásra, fegyelemre szoktatta, iskolai munkáját rendszeresen ellenőrizte.

Tízéves korában a debreceni Református Gimnázium diákja lett Rábold Gábor osztályában. Osztálytársa volt Jakucs László, a későbbi híres barlangkutató egyetemi tanár, Kun Ákos, a gimnázium igazgatójának tehetséges fia, Román Gyula, az ismert sportember, Vekerdí József, akit az utókor Széchenyi díjas nyelvész professzorként tart számon, és Zsigó László, aki nemzetközi hírű tervezőmérnök lett. A Református Gimnáziumban magas színvonalú oktatás és erkölcsi nevelés folyt. Mody György az osztály legjobb tanulói közé tartozott. Átlagon felüli érdeklődést tanúsított az irodalom, a történelem és az idegen nyelvek iránt. Történelemtanára Varga Zoltán volt, az irodalmat és a latin nyelvet osztályfőnökük tanította. Megbízható angol nyelvtudását Csorba András tanár úrnak köszönhetette. A gimnázium cserkészcsapatának tagjaként önként vállalta és egy életen át tartotta magát

a legfőbb cserkész parancsolathoz: Légy emberebb ember, magyarabb magyar!

1944 őszén kitűnő érettségi vizsgája után beiratkozott a Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar–történelem szakra. Háborús körülmények között kezdte egyetemi tanulmányait. Az 1944/45-ös tanév megnyitása után (a központi épület még német megszállás alatt, az alagsori helyiségekben tömegszállás) a front közeledtével elrendelték az egyetem Budapestre menekítését. Az itthon maradt oktatók és hallgatók csak késő ősszel, a front elvonulása után kezdhették meg a tanévet. Mody György visszaemlékezése szerint a parkerdő fáit vágták reggelenként, hogy a központi épület néhány helyiségét fűteni lehessen. Az egyetemi telepen közben mozgalmas élet folyt. Az újjáalakult Debreceni Egyetemi Kör a Szülészeti Klinika előadótermében tartotta gyűléseit. Mody György rendszeresen részt vett a különböző politikai orientációjú diákság jövőre vonatkozó vitáin. A Nemzetközi Ellenőrzési Bizottság angol tagjai a Belklinikán kaptak elhelyezést. Néhány alkalommal tolmácsként ő is kapcsolatba került az angol tisztekkel. Emlékezetében tartotta egy Magyarország sorsa iránt őszintén érdeklődő és együtt érző fiatal hadnagy megjegyzését, aki azt mondta: Nem jó egy kis nemzet fiának lenni. Később saját bőrén tapasztalta e mondás igazságát.

1945 tavaszától a hallgatóság körében erőre kaptak azok a baloldali hangadó fiatalok, akik beleszólhattak az igazoltatásokba, tevékenységük erősen hátráltatta az egyetemi oktatás konszolidációját. Az 1944/45-ös tanév első féléve alig néhány hétig tartott. Az előadásokat többnyire helyettes tanárok tartották, és jobbára ők is vizsgáztattak. A második félév kezdete után tért vissza a Történelmi Intézetbe Szabó István professzor, majd ennek hírére jelentkezett szolgálatra Borosy András, aki díjazott gyakornokként kezdte tanári pályáját. Időközben Mody György felvette az angol szakot is, amelyből négy félévet teljesített, de 1946-ban, amikor Szabó István kinevezte a **Történelmi Intézet** díjazott demonstrátorává, abbahagyta angol tanulmányait. Az Intézetben végzett munkája közben jó szakmai és baráti

kapcsolatba került Borosy Andrással, és Szabó István kiválasztott tanítványa lett. Professzora fontos feladatot szánt neki a szabadságharc centenáriuma tervezett debreceni tanulmánykötet munkájában. 1948-tól gyakran, majd diplomája átvétele után, 1949. szeptember 1-től tanársegédi kinevezést kapott.

Kutató munkájához, a késő középkori magyar- és egyetemes történelem tanulmányozásához kapcsolódó speciálkollégiumot, szemináriumot tartott, és forrásismeretet tanított. Első tanítványai között volt dr. Kertész Andorné és dr. Szendrőy Lászlóné, utóbbi hat évtized múltán is szívesen idézte a fiatal tanársegéd gondolatébresztő magyar történeti szemináriumainak hangulatát, dolgozataik megbeszélését. A Módy Györggyel nagyjából azonos korú hallgatók: Varga Gyula és Veress Géza, akik maguk is történészek lettek, elismeréssel emlékeztek imponáló tárgyismeretére, lendületes előadásmódjára.

Intézeti munkája mellett részt vett a Déri Múzeum új, állandó kiállításának rendezésében és Járdányi-Paulovics István professzor több ásatásán. Még egyetemi hallgató volt, amikor megírta első tudományos dolgozatát – gazdag könyvészeti és levéltári forrásanyagra alapozva – Kossuth Lajos kormánya és az Országgyűlés Debrecenbe meneküléséről, valamint a menekültek öt havi itt tartózkodásáról. A tanulmány megjelent a Szabó István által szerkesztett „*A szabadságharc fővárosa Debrecen*” című kötetben, amelynek bemutatását követően baloldali történészek és az egyetem kommunista oktatói szakszerűtlen, tendenciózus támadást indítottak a szerkesztő és munkatársai ellen, akiket a reakciós történetírás reprezentánsainak nyilvánítottak. Munkájukat „a népi demokráciával való szembenállásuk tudományos síkon való megnyilvánulásának” bélyegezték. Támadásuk elsősorban Szabó István ellen irányult, de végül tanítványaira csaptak le. Kifogásolták jelenlétüket az egyetemi oktatásban.

Lényegében ezzel indult el az a folyamat, amely 1950-ben az egyetem több fiatal oktatója ellen kreált koncepció perré érlelődött. A per elsőrendű vádlottja Borosy András, a

másodrendű vádlott Módy György volt. A rendszer megdöntésére irányuló – valójában nem létező – szervezkedés vádjá miatt több évi kényszerszolgálatra ítélték őket. A börtönévek alatt Módy György házassága felbomlott, mint politikai elítélt szabadulása után, 1954-ben is csak fizikai munkásként kaphatott alkalmazást az Állami Erdőrendezési Intézetnél. 1957-től a Biogal Gyógyszergyár műszaki fordítója volt. 1958-ban a korábbi peres eljárást felülvizsgálták, az elítélteket rehabilitálták, talán ennek köszönhető, hogy 1960-ban megbízást kapott az *Alföld* című folyóirat kiadóhivatalának vezetésére, és külső munkatársként bevonták a Déri Múzeum új, állandó kiállításának rendezésébe.

Azzal, hogy börtönbe hurcolták, majd éveken át nem kaphatott képzettségének megfelelő állást, „emberi drámája nem ért véget” – írta Filep Tibor, mert 1961-ben a titkosszolgálat besorozta hálózatába. A kényszerítő és megfélemlítő körülmények szorításában sem lett árulója munkatársainak, barátainak. 1974-ben kizárták a hálózathoz, mert használhatatlan ügynöknek bizonyult: nem járt el a találkozókra, nem írt senkiről terhelő jelentést.

1962 tavaszán a Magyar Nemzeti Múzeum kinevezett munkatársaként szolgáltatott a Déri Múzeumhoz kapott beosztást. Ebben az időben a KLTE néprajz szakos hallgatói számára a muzeológiai képzésnek a Déri Múzeum adott helyet, 1963-ban magam is részese voltam a múzeumi gyakorlatnak. A néprajzos igazgató helyett Módy György irányította a fél éves munkát: a néprajzi gyűjtemény szakszerű bemutatása mellett az iparművészeti tár, az éremgyűjtemény, a képzőművészeti tár és a régészeti gyűjtemény munkájáról is alapos tájékoztatást adott. Céltudatos, határozott egyéniségnek ismertük meg. Ő hívta fel a figyelmünket a múzeumokban folyó tudományos munka jelentőségére és jövőendő hivatásunk legfontosabb etikai kérdéseire.

1967-től a KLTE Néprajzi Intézetének meghívására külső előadóként az általános muzeológia kérdéseiről tartott előadást. Később a Történelmi Intézet felkérésére ő tartotta a *Bevezetés a régészetbe* című kollégiumot.

Logikusan felépített, közérthető előadásai népszerűek voltak a hallgatóság körében.

Időközben a Déri Múzeum tudományos főmunkatársa, a történeti osztály vezetője lett. Ásatásokat vezetett, tanulmányai a múzeumi évkönyvben, képzőművészettel foglalkozó írásai az *Alföld* folyóiratban jelentek meg. Sok-sok ismeretterjesztő előadást tartott, és az időszaki kiállítások többségét is ő rendezte.

Az 1960-as évek elején a Szegedi Egyetem Régészeti Intézetének ásatásain szakértőként vett részt, ott ismerte meg Nepper Ibolya régészhallgatót, akivel 1965-ben házasságot kötött, 1968-ban leánygyermekük született. Jóllehet nem volt könnyű függetlenítenie magát a külvilág reá nehezedő nyomásától, harmonikus családi élete, szakmabeli feleségének megértő támogatása, baráti körének – Balogh István, Für Lajos, Orosz István és Rácz István történészek, Holló László és Menyhárt József festőművészek, Julow Viktor és Kiss Ferenc irodalomtörténészek, valamint Nagy Sándor jogtanácsos, jogtörténész – bizalma ösztönző szellemi hatása termékenyen hatott tudományos munkásságára. Ismert és megbecsült tagja volt Debrecen mértékadó értelmiségi köreinek. 1975-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen (KLTE) doktori címet szerzett „*Polgár és vidéke a tatárjárástól a hajdúk letelepedéséig*” című disszertációjával.

Az 1970-es évek második felétől a **KLTE Történelmi és Néprajzi Intézetében** címzetes docensként állandó megbízott oktató lett.

Egykori tanítványa, munkatársa, *Korompai Balázs* így emlékezik rá: „Módy tanár úr mind a két szakomhoz, a történelemhez és a néprajzhoz kapcsolódóan is hirdetett régészeti előadásokat. A történészhallgatóknak »Bevezetés a régészetbe« címmel heti kétórás kollégiumot tartott. Szólt a régészet fogalmáról, tárgyköréről, más tudományokkal való kapcsolatáról, a régészet történetéről, módszereiről, eredményeiről. Részletesen beszélt arról, hogy milyen ismereteket tár fel ez a tudományág az őskor, az ókor és a középkor világáról. Elmondta, hogy az ásatások során felszínre került leletek nemcsak a történettudományt gazdagították, hanem a botanikát, zoológiát, antropológiát, orvostudományt, valamint a művészet- és építészettörténetet is. Különösen lekötötte a figyelmet az egyiptomi, mezopotámiai régészeti expedíciók

munkájának, eredményeinek ismertetése, az amerikai ősi magas kultúrák emlékeinek feltárásáról és a szenzációnak számító kínai agyagkatonák sok ezres hadseregének felszínre hozataláról szóló előadása. A hazai régészet kiemelkedő személyiségeiről, munkájuk eredményeiről és azok történelmi ismereteinkbe való beépüléséről imponáló szaktudással és utánozhatatlan eleganciával, olykor szellemes megjegyzések beiktatásával beszélt. Említést tett saját munkájának tapasztalatairól, a Debrecenben, illetve a környéken folytatott régészeti feltárásokról is. Az érdeklődők számára »*Archeológia*« címmel további féléves előadás-sorozatot tartott, főleg a hazai munkálatok eredményeinek ismertetésére. A néprajz szakosaknak »*Régészeti alapismeretek*« címmel más megközelítéssel, a népi életmód múltját érintő, elsősorban muzeológiai vonatkozású kérdésekről beszélt. Ugyanazt a tudományágat ismertette új szempontok érvényesítésével és új adatokkal gazdagítva. A muzeológia tárgykörének is ő volt az előadója a Néprajzi Intézetben. »*Településtörténet*« című óráit mind a történész, mind a néprajz szakos hallgatók választható tárgyként vehették fel, általában sokan jelentkeztek, nemcsak a téma, de az előadó tanár is vonzotta a hallgatókat. Ezt a kollégiumot lényegében a tudományos munkára való felkészítés szándékával tartotta, hangsúlyozta, hogy a helytörténetírás szempontjából ez hasznos azoknak, akik történelemtanároknak vagy néprajzkutatóknak készülnek. Módszertani tanácsai mellett gazdag szakirodalmi tájékoztatást is adott. A gyors megoldások embere volt, vizsgáztatóként is: a kollokviumokat rövid szakmai konzultációként kezelte. Tanulmányaim befejezése után 1994-ben a Déri Múzeumban kaptam alkalmazást, Gyurka bácsi osztályán. Határozott, kollegiális és baráti módon vezetett be a muzeológusi teendőkhöz. Az ő példája nyomán tudatosult bennem, hogy ezt a munkát minden nehézség ellenére csak hivatásként lehet vállalni és végezni.”

Hetvenéves koráig volt a Déri Múzeum vezető munkatársa, az ott töltött harmincöt év alatt tekintélyes életművet alkotott. Debrecen és a környező települések történetének sok részletét az ő munkáiból, ásatásainak eredményeiből ismerjük. Nyugdíjasként is folytatta a tudományos kutatást, publikálta dolgozatait. Szakirodalmi munkásságának bibliográfiája a nyolcvanadik születésnapja tiszteletére kiadott »*Historia et Ars*« című, válogatott tanulmányait tartalmazó kötetben jelent meg, amelyben a köszöntőt V. Szathmáry Ibolya múze-

umigazgató írta, életművét Orosz István akadémikus méltatta.

1950 után egy évtizedes hányattatás fosztotta meg a tudományos munka és oktatás lehetőségétől, s azt követően is nehéz, küzdelmes évtizedek következtek, amelyek elviselésében szakmája iránti elkötelezettsége, rendkívüli munkabírása, felesége segítő támogatása és nem utolsósorban optimizmusa segítette. A nehéz években is tapasztalhatta az értékek iránt fogékony emberek és a szakma részéről megnyilvánuló megbecsülést. Az *Országos Műemléki Felügyelőség Kiváló Dolgozója* kitüntetés mellett 1978-ban a muzeológusok legmagasabb kitüntetésével, a *Móra Ferenc Emlékéremmel*, majd 1985-ban a *Művelődési Minisztérium Múzeumi Osztálya nívódíjjal* honorálta munkásságát. A társadalmi elismerések többségét a rendszerváltozás után kapta: elsőként 1990-ben a *Holló László-díjat* ítélte neki az alapítvány kuratóriuma, 1993-ban *Debrecen Kultúrájáért* kitüntetésben és *Csokonai Díjban* részesült. Nyugdíjba vonulása alkalmából a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumi Szervezettől *Pro Museo Déri emlékéremmel* ismerték el több évtizedes muzeológusi munkáját. Ugyancsak 1996-ban kapta a megyei *Önkormányzat emlékérmét*, amelynek laudációja így szól: „Történeti, régészeti munkásságának nagy szerepe van megyénk helytörténeti kutatásában, települési monográfiák elkészítésében, megjelentetésében. Számtalan műemléki feltárás és azok bemutatása fűződik az Ön nevéhez, valamint a Déri Múzeum állandó kiállításainak megszervezésében jelentős érdemeket szerzett. Egyetemi oktatóként nagy szerepet vállalt a jövő szakembereinek képzésében és nevelésében.”

Hajdúszovát és Berettyóújfalu a településen végzett műemléki feltáró munkája elismeréseként részesítette kitüntetésben. 1998-ban a köztársasági elnöktől a *Magyar Köztársasági Érdemkeresztet* vehette át, 1999-ben a *KLTE díszoklevelét* kapta, 2000-ben *Debrecen város díszpolgára* lett. Sajnos, ebben az évben súlyos stroke érte, amelyből lassan gyógyult. Nyolcvanadik születésnapján muzeológus,

történész és levéltáros kollégái ünnepi kötettel és ünnepi rendezvénnyel köszöntötték, és a Magyar Múzeumi Egyesülettől a Pulszky Társaság *Pulszky Ferenc-díját* kapta.

Nyugdíjas évei az elismerések ellenére sem voltak felhőtlenek, mert egyre több egészségi problémával küzdött, amelyek elviseléséhez töretlen akarata és a felesége által biztosított harmonikus családi légkör adott erőt. Boldogan fogadta unokái születését, akiket többször volt alkalma meglátogatni olaszországi otthonukban. Utolsó éveiben fokozatosan elvesztette életerejét. Halálhíre mély megdöbbenést keltett mindazok körében, akik ismerték és tisztelték. Végakarata szerint a Debreceni Közttemetőben lévő családi kriptában helyezték örök nyugalomra.

Források:

- Módy György kéziratos életrajza, 1968.
- Interjú Módy Györggyel a koalíciós idők egyetemi életéről. Készítette dr. Balogh István, 1999. december 30. Öt gépelt lap.
- Balogh István: A debreceni egyetemi „özszeesküvés” 1950-ben. In: *Emlékkönyv Borosy András 80. születésnapjára* – Bp. 2002. 17–34. l.
- *Historia et Ars. Módy György válogatott tanulmányai. Ünnepi kötet Módy György tiszteletére 80. születésnapja alkalmából* – Debrecen 2006. 684 lap (Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 59. szám)
- Ölveti Gábor: Módy György köszöntése 80. születésnapja alkalmából, 2006, 4 gépelt lap
- Filep Tibor: Kényszerítve és megalázva. In: (uő.): *A politikai rendőrség Hajdú-Biharban 1957-től 1989-ig*. II. kötet, Debrecen, 2012.

KOROMPAI GÁBORNÉ DR.
ny. könyvtári ov.
Debrecen

MÓRICZ KATALIN (Hódmezővásárhely, 1942. november 13. – Hódmezővásárhely, 1998. január 18.); magyar–történelem szakos középiskolai tanár, könyvtáros, Domonkos harmadrendi (világi) nővér

Édesapja ötholdas kisparaszt volt. Katalin az általános iskolát tanyán végezte.

1972. július 5-i önéletrajzában így ír: „*Négyen voltunk testvérek, a család anyagi helyzete meglehetősen gyenge volt. Ez az időszak egybeesett az ötvenes évek elejével. (...) Gyermekkorom óta minden vágyam az volt, hogy tanár legyek.*”

Hivatástudata egyenes utat jelölt számára. 1961-ben kitűnő eredménnyel érettségizett a hódmezővásárhelyi Kossuth Zsuzsanna Leánygimnáziumban, 1966-ban a szegedi József Attila Tudományegyetemen magyar–történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. (Ötöd éves korában az orosz szakot is fölvette, bár később ezt a tárgyat soha nem tanította.)

Végig szülővárosában, **Hódmezővásárhelyen** dolgozott, 1966-tól a **Dózsa György Általános Iskolában**, majd 1972-től a **602. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézetben** (ma Kalmár Zsigmond Szakmunkásképző és Szakközépiskola) tanította szaktárgyait.

Középiskolára szóló képesítése mellett nem volt ellenére, hogy általános iskolában kezdjen. „*Először szokatlan volt – írta önéletrajzában – általános iskolában tanítani, később azonban nagyon hozzászoktam a tíz-tizennégy éves gyerekekhez. Itt sajátítottam el igazán a tanítás módszertanát, itt vált belőlem pedagógus.*”

Szívesen ment tovább a szakmunkásképzőbe is, itt már középiskolás korosztállyal dolgozhatott, nem nézte le a sokak által csak „inasiskolának” aposztrofált helyet és a tanulókat.

Az általános, illetve a középiskolás korosztállyal való foglalkozás mellett érdekelték a felnőttoktatás kérdései, lehetőségei is, ezért vállalt munkát 1976-tól a helyi Divat Kötöttárugyárban művelődésszervező, közművelődési előadóként. Itt azonban nemsokára kiderült, hogy munkaköre elsősorban adminisztratív, papírmunkát várnak tőle, ezért csakhamar visszatért a pedagóguspályára.

1978. december 16-tól már egykori középiskolájában, az akkori nevén **Kossuth Zsuzsanna Gimnázium és Gépészeti Szakközépiskolában** dolgozott. Itt tanfolyam elvégzése után filozófiát is kezdett tanítani. Az 1980-as évek elejétől azonban egészségi állapota miatt, szaktárgyi óráinak fokozatos csökkentése mellett az iskolakönyvtárat bízta rá. Ehhez hamarosan képesítést szerzett: 1984-ben a szegedi Somogyi-könyvtárban kiváló minősítéssel elvégezte az egy éves könyvtárkezelői tanfolyamot. A rendkívül lelkiismeretesen ellátott könyvtárosi teendői mellett az iskola közművelődési munkáját is irányította. Rendezvényeket, ünnepségeket, előadásokat szervezett, munkaközösség-vezetői feladatokat is ellátott, szaktárgyi helyettesítést végzett.

Derűs, szelíd természetével, segítőkészségével rendkívül népszerű volt munkatársai körében, a tanulók is szerették. A Domonkos-rend karizmája szerint élt, amelyre 1982-ben tett ígéretet: harmadrendi, világi tagként ekkor lépett be a nővérek közé. Hitvallása, ígérete szerint élete cselekedeteivel prédikált ott, ahová Isten állította. Iskolai dolgai mellett részt vett a lelkisegély-szolgálat munkájában, vezetett nagymamaklubot, bérma-keresztanyaságot vállalt, ott segített mindenkinek, ahol tudott, gyakorolta, tette a jót.

Nem politikai irányultásból vagy karrierizmusból, de őszinte hittel, hivatástudattal dolgozott már annak idején az úttörőmozgalomban, a KISZ-ben és a népfrontban is. (Egyik úttörőorse jó munkájáért jutalomüdülést nyert, őt magát később *Aranykoszorús KISZ-jel-*

vénnyel tüntették ki, de patronálta a helyi népfrentbizottságot is. Egy népfrentpályáza-
ton például országos pályadíjat nyert e sorok
írójával közös helytörténeti pályamunkája.)
Ezekben is lehetőséget látott a másokon való
segítésre, a közösségért való munkára.

1990-ben súlyosan megbetegedett, 1992-ben
rokkantnyugdíjazták. A halálos kórt szinte
Isten ajándékának fogva föl, hét évig viselte
törhetetlen akarattal, élni akarással.

Források:

- Nővére, Móricz Margit közlései
- Személyi anyaga a Hódmezővásárhelyi Szakképző Iskola Kalmár Zsigmond Tagintézményében és a Gregus Máté Mezőgazdasági Szakképző Iskolában
- Dr. Meskó Árpádné Krámlí Piroska emlékei
- A szerző személyes emlékei

KŐSZEGFALVI FERENC
könyvtáros, helytörténész
Hódmezővásárhely

„Nem a szavak megbecsülésére oktatnám tanítványaimat elsősorban. Azokból úgy is untig elég van. Arra oktatnám őket, hogy vessék meg az üres és hamis szavakat, mert később csak így becsülhetik azokat a szavakat, melyekben tartalom és igazság van.”

(Kosztolányi Dezső)

N-Ny

DR. NÁBRÁDI MIHÁLYNÉ Kovács Éva
(Debrecen, 1927. január 9. – Debrecen, 2013. december 14.): tanító, általános és középiskolai tanár

Debrecenben született, polgári családban. Szülei gondosan nevelték. Biztosították számára a tanulás lehetőségét, zongorázni taníttatták, idegennyelv-órákra járatták. Több nyelven beszélt, az oroszon kívül németül, franciául és latinul is tanult.

Iskoláit a Dóczi Leánygimnáziumban végezte, ahol 1945-ben érettségizett. A Dóczi Gimnázium nagy hatással volt egész életére, mindig büszke volt arra, hogy ide járt, ahol kiváló tanárok tanították, köztük Juhász Géza irodalomtanár, a kedvenc oktatója.

1950-ben a Nyíregyházi Dolgozó Tanítóképző Intézetben kitűnő eredménnyel szerzett tanítói diplomát. Első munkahelye **Debrecenben a Pacsirta utcai Általános Iskolában** volt, ahol

első osztályt tanított. Már ebben az évben beiratkozott az Egri Pedagógiai Főiskolára, ahol 1953-ban kitűnő eredménnyel szerzett főiskolai diplomát orosz nyelv- és irodalomból. A Pacsirta utcai Általános Iskolában teljesedett ki tanári tehetsége. Mind tanítványai, mind az iskola vezetősége és a kerület szakfelügyelői testülete elismerték és nagyra értékelték ötletekben, újításokban gazdag, játékosra épülő, ugyanakkor szigorú, tudást, teljesítményt követelő pedagógiai stílusát. Egyik oktatási elve volt a „Követetek, mert szeretlek!” 1952-től a **Kossuth Lajos Gyakorló Általános Iskolában** tanított orosz nyelvet, majd 1959-ben kinevezték vezető tanárnak a **Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumba**, ahol vezető tanárként orosz nyelvet tanított 1983-ig, nyugdíjazásáig.

Az 1972-ben végzett IV. A osztály
osztályfőnöke volt

Szakmai pályafutásának jelentős állomása volt, amikor 1967-ben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán orosz nyelv- és irodalomból kitűnő minősítéssel középiskolai tanári diplomát szerzett. 33 év áldozatos pedagógus munkájáért több elismerésben is részesült.

Férje, dr. Nábrádi Mihály latin–magyar–orosz szakos tanár, közel 30 évig gimnáziumi igazgatóként dolgozott. (Arcképvázlata a 2003-ban megjelent *Pedagógusok arcképcsarnokában* található – a szerk.) Három tehetséges gyereket neveltek fel, akikből tanár, orvos és mérnök-közgazdász lett. Mindhárman egyetemen oktatnak, és doktori fokozatot is szereztek. Hat unokával és kilenc dédunokával ajándékozta meg őket az élet.

A száraz életrajzi tények után, próbáljuk megismerni tanári pályafutását, kedves, vidám egyéniségét, sokszínűségét, műveltségét, igényességét, kiváló adottságait, széles körű érdeklődését. Mindenben kiváló volt, mind a három diplomát kitűnő eredménnyel szerezte, miközben gondosan nevelte három gyermekét, és magas színvonalon, töretlen munkakedvvel látta el iskolai feladatait. Vica néni – ahogy az iskolában hívták – minden tanítványát saját gyerekeként szerette, és mindig talált időt arra, hogy meghallgassa tanítványai apró-cseprő problémáit, sőt azonnal sietett orvosolni azokat. Öszinte volt, őszinteséget várt és kapott tanítványaitól. Azok a tanulók, akiknek osztályfőnöke volt, évek múltán is szívesen emlékeznek vissza az osztályfőnöki órákra, a kirándulásokra, a beszélgetésekre s mindezekelőtt arra, hogy Vica néni mindig megértő és nagyon humánus volt. Többen a derűs hangulatú nyelvi órákra emlékeznek, ahol végteleen türelemmel magyarázta – ha kellett, újra és újra – a legbonyolultabb nyelvi anyagot, és ahol mindig megértést és emberséget tapasztaltak még akkor is, ha a tanítványok nem voltak mindig megértők.

Dr. Márton Ildikó egyetemi tanár, egykori tanítvány így emlékezik: „Dr. Nábrádiné, Éva néni, Vica néni emléke azonnal szeretetteljes mosolyt csal arcunkra, volt tanítványainak arcára. Egy nehéz tárgyat, az orosz nyelvet oktatta nekünk, angol tagozatos diákoknak, ami nem lehetett könnyű

feladat, mivel a nyelvi érdeklődésünk, kíváncsiságunk inkább az angol nyelv felé fordult. Mégis kedvessége, vidámsága és pedagógiai következetessége arra készítetett bennünket, hogy örömmel, jókedvűen vegyünk részt az óráin, és igyekezzünk legjobb képességünknek megfelelően tanulni. Olyan sikeres volt az ő oktatása, hogy néhány szó és mondat még ennyi év elteltével is a fülünkben cseng. Kapcsolatunk vele nem szakadt meg az érettségit követően sem, mindig örült a velünk való találkozásnak, és mi is örömmel láttuk szellemi frissességét és nyitottságát, amit haláláig megőrzött. Kedves tanárnőnkre nagy szeretettel gondolunk vissza, és emlékét megőrizzük.”

Csak a töretlen pedagógiai optimizmussal rendelkező tanárok képesek a belső derűt, a tanulók iránti odaadó szeretetet pályájuk végéig megőrizni. Vica néni ilyen pedagógus volt. A tanóra, a tanulókkal való közvetlen munka életető erő volt számára. Idősebb korában a tantermi munka, a tanítás mindennap csodát tett vele, megújult, megfiatalodott tanítványai között. Nagy munkabírása volt, folyamatosan képezte magát, anyanyelvi tanárokkal barátkozott össze, hogy fejlessze nyelvtudását és oroszos kiejtését. Többször vett részt hosszabb-rövidebb tanulmányutakon, továbbképzéseken az akkori Szovjetunióban. Óráira gondosan készült „A szakma nagymestere kiténtetést” kaphatott volna, ugyanis nemcsak a tudást adta át tanítványainak, hanem játszva és szórakozva, nem vérrel-verejtréssel sajátították el az orosz nyelvet. Kiváló tanári képességeit nemcsak tanítványai tapasztalhatták. Kollégáinak is számos alkalommal tartott bemutatóórákat, amelyekkel kivívta magának a szakmai elismerést. Imádta az irodalmat, a verseket, rengeteg idézetet tudott, amelyeket tanítványaival, a környezetében lévő embertársaival megismertetett. Tanítványaival megszerettette az orosz nyelvet, több diákot készített fel országos tanulmányi versenyre, akik közül többen bekerültek az ország tíz legjobbja közé. Színes, humánus egyéniség volt, nemcsak tanítványait, de kollégáit is segítette jó tanácsaival. Együtt tudott örülni sikereiknek, eredményeiknek, önbizalmat adott az időnként csüggedőknek, és erőt sugárzott további munkájukhoz. A tanári testület értékes

tagja volt, okos, intő szavait, reális értékítéletét tanártársai és a vezetőség is nagyra tartotta. Összejöveleteken, kirándulásokon ő volt a társaság lelke, derűje, jókedve, embersége, szép szoprán hangja hozzájárult a társasági élet sikeréhez. Utolsó igazgatója, *Titkó István* nyugdíjba vonulása alkalmából ezekkel a szavakkal búcsúztatta: „Hiányozni fog kedves, derűs egyénisége; ahogyan reggelenként mosolygósan megérkezik, ahogyan kartársaival az óráközi szünetekben vagy órák után elbeszélget, ahogyan nagy-nagy örömmel megmutatja unokái fényképét, vagy ahogyan – nagyon visszafogottan – beszámol gyermekei sikereiről, életéről.”

Szép, tartalmas életet élt, lehetett volna zongoraművész (kiválóan zongorázott, hallás után is bármit le tudott játszani), operaénekes (gyönyörű szoprán hangja volt abszolút hallással), író (választékos stílussal fogalmazott), de ő a tanári hivatást választotta, amiben kiteljesítette nagyszerű képességeit.

Végül álljon itt két idézet, mely tartalmazza hitvallását:

„Úgy éltem én, ahogy itt élni kell, / ahogy érdemes élni! / Egy emberöltőt éltem – de a sorsom / történelem és ezerévní.”

(Váci Mihály)

„Most már megállhatok: / Már-már minden emlék; / De mégis, ha újra, / Ha százszor születnék: (...) / Csak ugyanaz lennék.”

(Ady Endre)

Lánya,

DR. NÁBRÁDI MÁRTA ny. hab. egyetemi docens
Budapest

NAGY LAJOSNÉ Szabó Katalin (Hajdúböszörmény, 1926. augusztus 26. – 2014. május 16.): tanító, ének- és zenetanár

„A muzsika meglágyítja a dacos szívemet,
és felemeli a komor lelkeket.”

(Kodály Zoltán)

Édesapja városi tisztviselő volt. Anyai ágon a Hajdúböszörményben ismert, tekintélyes Ó. Szabó család leszármazottjaként született. Ő volt szüleinek utolsó, hetedik gyermeke. A hét testvér közül három gyermekkorban meghalt, a négy leánytestvér együtt nevelkedett. Sajnos, Katalin édesanyját hét éves korában elvesztette, és ez meghatározta egész további életét. Édesapja újránősült, így őt nevelőanyja (az akkori szóhasználat szerint „kismama”) gondozta, irányította. Egy új közegbe került, de kisgyermek lévén alkalmazkodott. Elfogadta és természetesnek tartotta a megváltozott körülményeket, az édesanyja puritán életfelfogása és életmódja után egy egészen más (polgári) értékrendet. Mindig szeretettel, hálával és tisztelettel gondolt szüleire.

Bár törődést és gondoskodást kapott, mégis már tizenhat évesen önálló életre vágyva házasságot kötött Simon László tanyai tanítóval, akinek egy világháborús akna 1946 őszén kioltotta életét. Így húszéves korában egy két éves kislánnyal és egy félidős állapotossággal magára maradt özvegyen hajlék, jövedelem és végzettség nélkül. Nehéz időszak következett életében. Bár szülei segítették, ahogy tudták, de ettől kezdve mérhetetlen akarattal, rendkívüli szívóssággal kellett megküzdenie önmaga és két gyermeke talpon maradásáért. Mindent elkövetett lányai tanításáért, boldogulásáért.

Csak miután óvónői, illetve zenetanári diplomát tudott kezükben, és házasságukban biztonságot remélt, akkor ment újra férjhez negyvenéves korában Nagy Lajos agrármérnökhöz, akivel több, mint húsz évet élt együtt férje 1988-ban bekövetkezett haláláig. Közel huszonhat év következett újra özvegységben. Magánéletének tragédiáit mindig munkával kompenzálta, élete alkonyán pedig örömet jelentettek számára unokái, dédunokái.

Zenei tehetsége korán megmutatkozott. Pályaválasztását befolyásolták azok a zongoraleckék, melyeket 1934-től Debrecenben Höchtl Margit tanárnőtől kapott. (Ő volt a világhírű zongoraművész, karmester, Vásáry Tamás tanárnője is.) Akaraterejét, kitartását bizonyítja, hogy a két gyermeke nevelése mellett tanítói oklevelet szerzett, és zenei tanulmányaira alapozva 1947-től magántanítást kezdhett zongorából és szolfézból. Később négy társával munkaközösséget alakított, így biztosítva a zeneoktatást Hajdúböszörményben. A munkaközösség tizenkét évig, a **hajdúböszörményi Állami Zeneiskola** megalakulásáig (1959) működött igen magas színvonalon. Az új intézménynek nemcsak alapító tagja, hanem igazgatóhelyettese is lett.

1951-ben Hajdúnánásról **Hajdúböszörménybe** helyezték át a **tanítóképzőt**, ahová meghívták óraadónak. Éneket és zongorát tanított. Eltökélte, hogy munkája mellett megszerzi a megfelelő szakképesítést. 1956-ban kitüntetéses diplomával végzett a Szegedi Tanárképző Főiskola ének–zongora szakán. Miniszteri engedéllyel továbbra is adott magánórákat az érdeklődő gyerekeknek.

1964-ben a **Rákóczi utcai** (később **5. sz.**, ma **II. Rákóczi Ferenc**) **Általános Iskolába** került énektanárként. Innen ment nyugdíjba 1981-ben. Nyugdíjazása után is aktívan tevékenykedett. 2006-ban kapta meg Szegeden az **aranydiplomáját**.

Évtizedekig meghatározó egyénisége volt a város zenei életének. Munkássága nem merült ki a tanításban, emellett igen sokirányú tevékenységet folytatott. Az iskolai nagy létszámú énekkarral, kamarakórossal, kamarazenekar-

ral, szólistákkal, táncosokkal szép sikereket ért el. Tizennégy évig ifjúmunkás énekkart, majd pávakört vezetett a Textilfeldolgozó Vállalatnál. A művelődési házban ellátta a ballet-tanfolyam és néptáncsoport zongorakíséretét, és rendszeresen közreműködött házasságkötéseken, névadó ünnepségeken. Városi és területi munkaközösség-vezetőként nevelőtársainak hasznos tanácsokat adott, bemutató foglalkozásokat tartott, és segítette az ének-zenei nevelést.

A Hajdúböszörményi Textilfeldolgozó Vállalat kórusával egy megyei kórusversenyen (1978)

A leírtak igazolására álljon itt egyik igazgatója – **Szentirmai László** – 1975. június 18-án kelt minősítéséből egy részlet: „Szakmailag kiválóan felkészült nevelő. Tanórái korszerűek, nagy gondot fordít a hazafias, érzelmi nevelésre, a haladó hagyományok ápolására. Fáradhatatlan, lelkiismeretes nevelő.

Kórusa évente rendszeresen hoz arany, ezüst oklevelet a városi, megyei seregszemlékről (...) Fél száz alkalommal lép fel évente szakkörével, énekkarával a város, az üzemek, szövetkezetek társadalmi rendezvényein.”

Az arcképvázlat egyik szerzőjeként (ZM) személyes emlékeim is vannak Nagy Lajosnéről. Tanítványa voltam a zeneiskolában, később kollégája lettem Kató néninek. Páratlan szakmai tudása, rendkívüli teherbírása, csodálatra méltó kreativitása mindig lenyűgözött. Többünket gyámolított a pályánk kezdetén, de később is fordulhattunk hozzá szakmai segítségért, tanácsért. Gyakran tartott bemutatóórákat, szakmai foglalkozásokat Ebess, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló énektanárainak. Igényessége példamutató volt.

Nemcsak az ének, a zene szeretetére tanította diákjait, hanem a tantárgy tanításában rejlő lehetőségeket maximálisan kihasználta a gyerekek érzelmi életének gazdagítására is. Míg néhány intézményben küszködtek a kartársak az iskolai énekkar megszervezésével, az ő minőségi kórusának mindig vonzereje volt a gyerekek számára. Minden tanév májusában nagyszabású hangversenyt adott az énekkarával, szólóistákkal, duókkal, triókkal, kamarakórusokkal, alsó és felső tagozatos diákokkal. Nagyon sok szeretetet adott tanítványainak, és sokat kapott a gyerekektől. A munkája volt az élete értelme. Abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy nemcsak tanár-diák kapcsolat volt közöttünk, hanem meghitt beszélgetéseink során baráti viszonyba kerültünk egymással.

Ezen írás társszerzőjeként (*LIné*), én személy szerint nagyon sok szállal kötődtem Kató nénihez. Keresztanyámként szoros családi kapcsolatban voltunk, de a tanítóképző gyakorlóiskolájában ő volt az első négy osztályban az énektanárom, és iskolán kívül öt évig zongora- és szolféztanárom is. Később kollégák lettünk. Tanítványai közül sokan léptünk nyomdokaiba. Mondhatom, fantasztikus tanáregyenység volt. Rendkívül szigorú és következetes, ugyanakkor játékos és változatos módszereket használt, melyeket gyakorlatomban én is negyven évig alkalmaztam. A zeneóvodában, kisiskolás korban a „dó-bácsik” és a „tá és ti-ti nénik” meséjébe rejtve vezetett be bennünket a ritmus, a relatív szolmizálás, a kottairás és -olvasás világába. Már elsős korunktól énekelhettünk kisénekkarában kánonokat és egyszerűbb kétszólamúakat is. Igényessége mellett lehetőséget teremtett és önbizalmat adott a szerényebb adottságú gyerekeknek is. Ők ritmushangszerekkel, mozgással kísérték az énekeseket. Sokat szerepeltünk iskolai rendezvényeken. Nagyon szeretete a hivatását. Egy vele készült interjúban visszaemlékezve félévszázados pályájára Váci Mihály szavaival összegezte hitvallását: „*Szép dolgokért éltél, érdemes volt élned.*”

Jelentősebb kitüntetései:

- * Kiváló Úttörővezető (1971)
- * Társadalmi Munkáért arany fokozat (1973)

- * Miniszteri dicséret (1974)
- * A Szocialista Kultúráért (1976)
- * Hajdúböszörmény Város Gyermekéért (2000)

Forrás:

- Közvetlen családtagok, egykori diákok, kollégák, igazgatók, munkatársak emlékei
- Volt iskolájában fellelhető dokumentumok
- Both Ferencné 1998-ban vele készült riportja
- Dr. Varga Gábor 2000-ben vele készült riportja

Keresztlánya, tanítványa
LENGYEL ISTVÁNNÉ zenetanár
és tanítványa, majd kollégája,
ZOHÁNY MARGIT zenetanár
Hajdúböszörmény

NAGY PÉTER (Ravazd, 1913 – Győr, 1967):
tanító, tanár, iskolaigazgató

Nagy Péter ravazdi földművelő család negyedik gyermekeként 1913. december 30-án született. Édesapja, Nagy János 7 holdas gazda volt. Édesanyja Kadics Róza. A családban nyolc gyermeket neveltek, ketten időközben meghaltak.

Péter az elemi iskola öt osztályát Ravazdon, a Római Katolikus Elemi Népiskolában végezte. A ravazdi népiskola abban az időben a Pannonhalmi Egyházmegye Főhatósága által működtetett katolikus iskola volt. Az iskolában különös hangsúlyt kapott a beszéd- és értelemgyakorlat, a szép- és helyesírás, vala-

mint a számolás oktatása. Péter szorgalmasan tanult. Nem véletlen, hogy tanítói – a plébános egyetértésével – szorgalmazták továbbtanulását, s ehhez megnyerték szülei támogatását.

1925-től kezdődően Péter a Pannonhalmi Szent Benedek-rendi Szent Imre Gyakorló Gimnáziumba került. Amikor Péter a gimnázium első évfolyamába lépett, akkor indult a gimnáziumban az új tanterv, amelyben nagyobb szerep helyeződött az önálló munkálkodásra, a tapasztalatszerzésre, a diákok értelmi fejlettségét, tehetségét figyelembe vevő oktatásra. A pannonthalmi gimnáziumban a közismereti tantárgyak mellett nagy hangsúlyt kapott a testnevelés és a sport. Péter megszerette a lakóhelyéhez közeli iskolát, ahol szülei és testvérei gyakran meglátogathatták. Minden tanévben színjelesen teljesített, az iskolai értesítőkből nevét vastag betűvel jelölték.

Péter három tanévet töltött az iskolában. Annak ellenére, hogy a pannonthalmi gyakorlóiskola jól betöltötte funkcióját, működése mégis hirtelen véget ért, a Rendszer 1927–28. iskolaév végén teljes egészében megszűntette az iskola nyilvános működését.

1928-ban a Pannonhalmi Szent Imre Gimnázium diákjainak többsége – közöttük Péter is – a Pápai Szent Benedek-rendi Katolikus Szent Mór Reálgimnáziumba került. A reálgimnáziumokban a matematika, a természettudományos tantárgyak és a modern nyelvek nagyobb hangsúlyt kaptak. Péter szerette az iskolát és a várost is. Több osztálytársával baráti kapcsolatot ápolt. Szülei élelmiszerekkel támogatták az iskolát, évente nagyobb mennyiségű terményt juttattak el az iskolában működő diákasztal (menza) részére. Az is előfordult – ahogy Szabó Istvánné Nagy Rozália unokatestvér visszaemlékezik –, hogy „az édesanya gyalog vitt kóstolót fiának a harminchárom kilométerre fekvő Pápra, mivel a gazdasági válság idején a családnak nem volt pénze vonatra.”

Az osztályban három diák kitüntetéssel, kettő jeles, kilenc jó rendűen érettségizett, közöttük Nagy Péter is. A többiek „érett” minősítést kaptak. A fiatalember az érettségi után a tanítói pályára indult. Pápa jó hírű állami tanítóképző működött. Abban az időben minisz-

teri rendelet tette lehetővé, hogy az érettségivel rendelkező fiatalok különbözeti vizsgával a tanítóképző magasabb évfolyamába léphessenek.

A tanítóképzőben töltött két éve alatt nagy hangsúlyt kapott a gyakorlati pedagógiai képzés. A diákok sok időt töltöttek a gyakorlóiskolában. Megismerték a tanítás módszereit, eszközeit, megtanultak óravázlatot, tanmenetet készíteni, gyakorlati tanítást végezni. Az utolsó évfolyamon pedig sorozatosan tartottak mintatanításokat, amelyen a tanári testület nagy része is részt vett. A testület Nagy Pétert a tanítói pályára alkalmasnak minősítette, 1935. július 12-én magyar tannyelvű iskolákra tanítói képesítést nyert.

Kezdetben nem kapott állást, de sikerült elhelyezkednie kiegészítő munkavégzésre Győrszentmártonban a községházán. Közben katonai kiképzésen vett részt, majd 1939 augusztusától hivatásos katona lett. A hivatásos katonai képzéseken jól megállta a helyét.

1940-től kezdődően szülőfalujában, **Ravazdon** átmeneti időszakokra tanítási lehetőséget is kapott az **elemi iskolában**. Ravazdi tanítóskodása idején indult el a népiskolák továbbfejlesztése, amelynek értelmében a hatodik osztályt befejező tanulók részére hetedik, majd ezt követően nyolcadik osztályt kellett indítani. A népiskolák általános iskolává alakultak át. Az átszervezés után Ravazdon négy összevont tanulócsoporthoz folyt az oktatás.

*Az ötvenévi 8. osztályosok
Nagy Péter igazgatóval (1950)*

Szülőfalujában a tanítás mellett a leventecsapat vezetését is elvállalta. A leventék Pétert vidám természetével, humoros modorával fiatalon is jó vezetőnek tartották, szerették, tisztelték.

1944-ben frontszolgálatra hívták be. 1945-től Innsbrucknál hadifogságba került. Leszerelésekor hadnagyi rangban vált meg a katonaságtól. A frontszolgálatot követően nem kapott állást, szülei gazdaságában dolgozott Ravazdon. 1947 és 1948 között a Győri Vagon- és Gépgyárban vállalt segédmunkát. Közben a lehetőségeket figyelve több alkalommal pályázott tanítói állásra.

1944-ben feleségül vette Sághei Irént, aki szintén tanítói képesítésű volt, és jó társa lett a következő években. Házasságukból négy gyermek született: Péter (1947), Ibolya (1948), Zsuzsanna (1949), Zoltán (1953). A négy gyermek nevelése nem volt könnyű feladat. Az édesanya is dolgozott, gyermeknevelési kedvezmény akkoriban nem volt.

1948-ban Nagy Péternek **Ötveny-Sándor-házapusztán** sikerült tanítói állást kapnia. Mivel abban az időszakban a munkás-paraszt származású értelmiségi diplomások kerültek előtérbe, bizonyára nála is figyelembe vették paraszti gyökereit. Sándorházapusztán osztatlan képzés folyt, különböző életkorú gyerekek tanultak együtt. A majori iskolát hamar megszerette, nagy megbecsülésnek, tekintélynek örvendett a gyerekek és szüleik körében. Hasznos tanácsokat kértek tőle a majori gazdálkodáshoz, az értelmes életvitelhez. Az esti időszakban előadásokra hívta a lakosokat, igazi népművelő munkát végzett.

Egy tanév elteltével az **ötvenyi általános iskolába** kapott igazgatói kinevezést. Az ötvenyi iskola két épületben működött. Az igazgató és családja a régi iskolaépületben lévő szolgálati lakást kapta meg, ahol az iskola irodája is működött.

Nagy Péter beosztásának és hivatásának felelősségteljes tudatában kezdte el pedagógiai és iskolavezetési munkáját. 1950-ben lépett életbe az új szocialista tanterv, amely a demokrácia és a szabadság elvein alapuló öntudatos, fegyelmetes állampolgárokká, a dolgozó nép hűséges fiaivá, a szocializmus építőivé kívánta nevelni az ifjúságot. A köznevelési programban előtérbe helyeződött a mobilizáció, ezen belül a munkás- és parasztszármazású fiatalok nagyarányú iskoláztatása, a tanulmá-

nyi eredményesség javítása. Rendszeres helyi továbbképzéseket szervezett a tantervi alapelvek megismerése és megvalósítása érdekében. Saját diákévei alatt bőven tapasztalta, hogy a szerény körülmények között nevelődő gyermekek tanulási hátrányainak leküzdésében sokat segíthet az iskola. Ezért külön felkészítő programokat indított el a munkás- és parasztszármazású gyermekek sikeres helytállása és továbbtanulása szorgalmazása érdekében. Támogatta az akkor kötelezővé tett „Tanulj jobban!” mozgalmat, ösztönözte az iskolában indított tanulmányi versenyekre a diákokat, értékes díjakkal, jutalmakkal ismerte el a győzteseket.

Az általános iskolai tanterv ezekben az években új tantárgyak bevezetését határozta meg. Ötödik osztálytól kezdődően kötelezővé vált az orosz nyelv tanítása, a matematikát két önálló tantárgyra osztották: számtanra és mértanra. Középpontba került az általános iskolában a szakos ellátottság teljessé tétele. Nagy Péter is matematika-fizika szakos tanári diplomát szerzett a budapesti Apáczai Csere János Tanárképző Főiskola levelező tagozatán.

Az igazgató úr nagy gondot fordított arra, hogy a diákok részt vehessenek az iskola keretein belül szervezett tanórán kívüli foglalkozásokon. A tanítók és tanárok szabad időben is foglalkoztak tanítványaikkal. Az iskola keretei között Nagy Péter megszervezte a zeneoktatást is, ezáltal az érdeklődő és a tehetséges tanulók számára lakóhelyükön nyílt lehetőség zongora és hegedű tanulásra. Sok tanuló vette igénybe a hangszeres képzési formát.

M. M., egykori tanítvány visszaemlékezése szerint: „Az igazgató úrnak a nagy családját is nehéz volt eltartania. Ennek érdekében fizikai munkát is vállalt, nyáron cséplőgép mellett dolgozott. (...) Minden adódó nehézség ellenére az igazgató úr egyénisége nyugalmat, derűt és tekintélyt sugárzott. Ritkán tűnt el a mosoly az arcáról.”

Az 1950-es években a meghatározott nevelési alapelveket számos központi intézkedés nehezítette. Az iskolai munka önállósága rövid idő alatt szinte teljes megszűnt. A pedagógusok tevékenységét a külső irányítási apparátus

aprólékosan ellenőrizte. A tanítási órák tartalmi elemeit, módszereit teljességgel megszabták, elharapóztak a mechanikus elemek az iskolában. Az igazgatót nagymértékben irányították. Rajta keresztül kellett megoldani pl. a vallásoktatást igénybe vevő szülők agitálását, hogy ne írassák be gyermekeiket hittanórákra. Elvárták a pedagógusoktól, hogy a különféle központi intézkedésekkel kapcsolatosan propagandát fejtsenek ki a településen. Kötelezővé vált az iskolai könyvtárak átrendezése, az állományból a „rendszerellenes” sajtótermékeket eltávolították. A pedagógusok egyházi feladatot egyáltalán nem vállalhattak. Az iskola minden alkalmazottjától rendszeres munkabeszámolókat kértek, ilyen típusú vizsgálódásokkal bizalmatlanságot keltek. Nagy Péter igazgató az illetéktelen támadásoktól számos esetben megvédte munkatársait. A kellemetlen helyzetekben is próbált megfelelő kompromisszumokkal helytállni.

1953 után szabadabb lett a helyzet, a szigorú ellenőrzések mérséklődtek. Néhány év múlva azonban az 1956-os események megváltoztatták az életet. 1956 őszén a forradalmi események korát élte át az ország. Az igazgató úr az eseményeket követve nem járult hozzá, hogy az iskolában zavarkeltés alakuljon ki, és szüneteljen a tanítás. Néhány diák irigyelte is a szomszédos falvak tanulóit, mert ott tanítási szünet volt. 1956. október 26-án azonban Ötvevényen is összejeövetelt szerveztek.

„(...) felnőttek jöttek az iskolába, hogy a diákság is vegyen részt a tanácsház előtti gyűlésen. Tanáraink felügyelete mellett vonultunk a falu főutcájára. Az igazgató úr az alsó tagozat felől jött, és útközben csatlakozott hozzánk. A tanácsháza előtt Vencz Laci elmondta a Nemzeti dalt, a tömeg Kossuthnótákat énekelt, és voltak szónoklatok is. Majd néhányan leverték a tömeggyilkos Sztálin nevét viselő utcanevtáblákat, (...) a plébániáról visszahozták az oda száműzött tantermi feszületeket, s visszarakták őket a régi helyükre. (...) Mi diákok az eseményeket a rádióban nyomon követtük. Hírek érkeztek a budapesti harcokról, döbbenet hallgattuk Nagy Imre segélykiáltását. (...) Majd rövid időn belül Ötvevény főutcáján dübörgő tankokat láttunk. Később a vörös kereszt autók jöttek Bécs felől. Időnként csokoládét is dobtak nekünk,

diákoknak. Szemtanúi voltunk annak is, a falun áthaladó autókban röpcédulákat, illetve Csehszlovákiában kiadott magyar nyelvű, kommunista röplapokat szórtak. November végére félelem lett úrrá a faluban. Tömegével érkeztek a külföldre menekülők, érdeklődtek a nyugat felé tartó utakról, segítséget kerestek. Megkezdődött a megtorlás is. Esténként reszkettek az emberek, ha autó érkezését észlelték: vajon melyik ház előtt áll meg egy dzsip vagy egy fekete autó. (...) Nem csupán az 1956-os események szereplőit hurcolták el. Elég volt egy besúgó árulása, és már vitték az illetőt. (...) Néhány embert véresre vertek, majd kidobták az autóból.” (M. M., *egykori tanítvány*)

1957 márciusában Nagy Péter igazgató úr lakása ajtajához is géppisztolyos katonák érkeztek. Letartóztatták, és a lakosság megdöbbenésére elvitték. A fogdában többször megverték, majd Kistarcsára került. Tárgyalását a letartóztatása után hét hónap múlva tűzték ki. Diákjainak 1956-os cselekedetei miatt vádolták, de nagy „bűne” volt az is, hogy 1956-ot követően nem kívánt párttag lenni. Nagyrészt alaptalan vádak miatt hat hónap börtönbüntetést szabtak ki rá.

A falu lakossága sajnálkozással követte figyelemmel sorsát. „Egyszer aztán híre ment kiszabadulásának. Érkezésének időpontjában a már középiskolássá vált diákjainak nagy csoportja várta a győri vasútállomáson. Amikor leszállt a vonatról, megdöbbenve láttuk a megtört, sovány embert, arcan azonban megjelent az általunk jól ismert jellegzetes mosoly.” (M. M., *egykori tanítvány*)

1957 nyarán Nagy Péter tanító feleségét elhelyezték az ötvevényi iskolából. Erre az eseményre Nagy Péter *fia, Zoltán* így emlékezik: „Édesanyámmal közölték az áthelyezését. Két falu – Felpéc és Györság – tanítói állása között választhatott. Györságot választotta, ennek döntő oka az volt, hogy Felpécen abban az időben még nem volt villanyvilágítás. Györságon tanítói szolgálati lakást biztosítottak a családnak. Édesapám akkor még Kistarcsán, börtönben volt.”

A tanítói lakáshoz nagy kertet is biztosítottak. Kiszabadulása után az édesapa családjával együtt mintakertet varázsolt. Tavasszal náluk termett az első borsó. A szakszerűen gondozott kert sokat segített a család anyagi gondjaiban. Közben a tanár úr folyamatosan kereste a képzettségének megfelelő álláslehetőséget, de csak nehéz fizikai munkában tudott elhe-

lyezkedni. A községben ároktakarításban alkalmazzák, a megalakuló termelőszövetkezetben földművelő és állatgondozói munkát végzett, majd könyvelő lett.

Amikor a politikai nyomás mérséklődött, megpróbált tanári állást kérni. Lakóhelyén, a győrsági iskolában négy képesítés nélküli nevelő dolgozott. Neki matematika–fizika tanári végzettsége volt. Úgy gondolta, segít lakóhelye iskolájának szakos ellátottságán, ezért kérvényt nyújtott be a Győri Járás Művelődési Osztályára. Sajnos, kérvényét elutasították, így az iskola képesítés nélküli pedagógusokkal működött tovább.

Ezt követően a győri Hűtőházban helyezkedett el normás munkásként, több műszakban. Egykori ötvenévi diákjai többször emlegették nagyra becsült igazgatójukat.

Szalai Kálmán, egykori diák a következő eseményt idézi fel: „1959-ben ötéves osztálytalálkozót szerveztünk Ötvenéven az iskolában. Erre meghívtuk Nagy Péter volt igazgatót is. Az akkori igazgató azonban nem volt hajlandó beengedni a korábbi igazgatót a találkozó helyszínére, így Nagy Péter nem vehetett részt azon. Ezek után dolgozó nélkül hazautazott.”

Nagy Péter mindezek ellenére kivívta megbecsülését Győrságon. Soha nem beszélt politikáról, senkit nem bíralt. Közkedvelt, barátságos ember volt, családjával együtt szerény társadalmi életet élt.

Dr. Kántor Tiborné Szánkovics Ilona győrsági tanítónő visszaemlékezése: „Mindenkinek segített, jókedvű, fáradhatatlan természetű volt. Rendszeresen járt misére, Zsuzsa lánya és Zoltán fia elsőáldozók lettek annak ellenére, hogy tiltották a pedagógusok egyházi kapcsolatait. Társasági életet visszafogottan éltek, két-három családdal tartottak kontaktust.”

1967-ben, amikor Nagy Péter hirtelen meghalt, fia Zoltán 8. osztályos volt. Osztálya nevében ő búcsúzott volna az iskolától. Jómagam mint osztályfőnök úgy gondoltam, mondja más a búcsúztatót, hiszen elég nehéz a család gondja. De Zoltán ezt válaszolta: „Édesapa is azt mondaná, amit egyszer az ember elvállalt, azt meg kell csinálni.” Soha nem felejthető mondat ez egy 14 éves tanulótól. Akik Ötvenéven ismerték Nagy Pétert, mindannyian tudták,

hogy az akkori társadalmi rend egyik ártatlan áldozata volt. Ennek ellenére hosszú ideig nagy hallgatás övezte személyét, életrajza feltáratlan maradt. Az eredeti forrásokat eltűntették, a személyes emlékek megismerésétől még ma is sokan tartózkodnak.

Az elmúlt években egykori tanítványai példaeértékű munkát végeztek kiváló igazgatójuk emlékének megőrzése érdekében. „Népszerű, nagy tekintélyű ember volt Ötvenéven. Igaz ember volt. Értékeket kaptunk tőle: tiszteletre, becsületre, elvhűsögre, hazaszeretetre nevelt. Meghajtva fejünket, köszönjük, Igazgató Úr!” (*M. M., egykori tanítvány*)

2006-ban az 1956-os forradalom 50. évfordulóján Nagy Péter hajdani diákjai emléktáblát helyeztek el az iskola bejáratánál. Az egykori igazgatóra Mátrai Imréné emlékezett. 2009-ben Nagy Péter egykori tanítványai kopjafát állítottak az iskola udvarán tanítóik tiszteletére. A kopjafát Bognár Pál ötvenévi származású építőmérnök faragta.

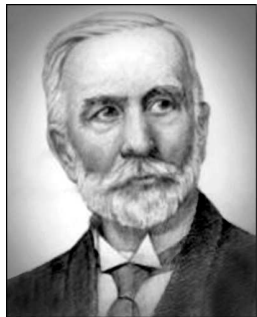
2012. október 23-án „56-ról 56 év múlva” címmel került sor Ötvenéven a megyei és a települési önkormányzat közös ünnepségére a Földváry Tibor Sportszarnokban, illetve a helyi általános iskolában. „A múltat emlékezni kell, nem szabad feledni” címmel Karsainé Horváth Klára, a falu köztisztviselője álló lakója, nyugalmazott magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár tartott visszaemlékezést. Ezt követően a helyi általános iskola felső tagozatos diákjainak emlékműsorát tekinthették meg a rendezvény résztvevői. Végül a résztvevők Nagy Péternek, az intézmény egykori igazgatójának emléktáblájánál elhelyezték a kegyelet és az emlékezés virágait.

Forrás: A részletesen kidolgozott pedagógusarckép 2013-ban, a „*Jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében*” című emlékkönyvsorozat negyedik kötetében jelent meg. A könyv kiadója az „Emelj fel, emléki!” Alapítvány (9029 Győr, Gát u. 13.)

Felesége kolléganője,
DR. KÖRÖS ERZSÉBET tanár
Győr

DR. NÉGYESY LÁSZLÓ (Szentés, 1861. március 6. – Budapest, 1933. január 5.): latin–magyar szakos középiskolai tanár, egyetemi tanár, irodalomtörténész, esztéta, az MTA tagja

A középiskolát szülővárosában és Egerben végezte. Az 1878–79-es tanévben került Egerbe a ciszterci rend főgimnáziumának VII. osztályába. Osztályfőnöke Laszczik Bernát természetrajz szakos szerzetes tanár volt, a Magyar Királyi Természettudományi Társulat tagja. Az intézményben kiváló szerzetes tanárok oktattak, mint Szvorényi József nyelvész, irodalomtörténész, tankönyvíró, Maczki Valér esztéta és Szerencse Menyhért klasszika–filológus.

A gimnáziumban jól tanult, és aktívan bekapcsolódott iskolájának Vitkovits Mihály Önképzőkörebe. Az 1878–79-es tanévben két pályatételt is kidolgozott. Mindkettővel elismerést szerzett: *Balladaírás szabadon választott történeti tárgyról, magyar alexandrinban* című pályatétel II. díját, és *Arany János Az egri leány című balladájának széptani taglalata* című pályatétel I. díját nyerte el. Az 1879–80-as tanévben tanulmányi eredménye romlott, de az önképzőköriben jeleskedett. *Katona József és Bánk bánja* című tétel kidolgozásáért első díjként két aranyat nyert a kör elnökétől, Kassuba Domokostól. A szavalóverseny III. díjaként Kazinczy Ferenc *Pályám emlékezete* című művét kapta díszkötésben. Az önképzőkör 1880. április 4-i nyilvános ülésén Rusvay László VII-es tanuló olvasta fel Négyesy népköltési tanulmányát, s ő maga szavallattal szerepelt (Arany: *Pázmán lovag*).

Érettségi után egyetemi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte. 1885. december 10-én az egyetemen tanári képesítő vizsgát tett. Latin–magyar szakos tanári oklevelének megszerzése után az 1885–86-os tanévben **Egerben a Ciszterci Rend Római Katolikus Főgimnáziumában** kezdte pályáját. Kollégái kiváló pedagógusok voltak: Szvorényi József, Maczki Valér, Szabó Ignác történész, az *Eger* című lap szerkesztője, Sajósy Alajos festőművész, Závodnik Mihály irodalomtörténész.

Mindkét tárgyat oktatta, és ő lett a Vitkovics Önképzőkör társelnöke. Az önképzőkör május 2-i díszülésén az egyesületi ifjúsági elnök záróbeszédében kiemelte Négyesynak „az önképzőkör vezetésében tanúsított páratlan odaadó buzgalmát, s tapintatos, szeretetteljes és gondos irányítását.”

1886 tavaszán jelent meg Budapesten *Magyar verstan középiskolai segédkönyvül s magánhasználatra* című munkája, melyről a *Buda-pesti Hírlap* ezt írta: „egyike a legkitűnőbb e nemű könyveknek, amelyek kezünkön megfordultak. A ritmusról és a nemzeti versformáról szóló fejezetei tösgyökeres magyar szellemben, egészséges eredeti fölfogással vannak írva, méltó a szakemberek legteljesebb figyelmére.”

1886. június 4-én, a budapesti egyetemen „bölcseztudori” szigorlatot tett summa cum laude eredménnyel. Március 16-án tette közzé az *Eger* című lapban Kandra Kabos történésszel együtt a *Felhívás az egyházmegye főtisztelendő lelképásztoraihoz, tisztelt néptanítóihoz és jegyzőihöz* címmel kérelmét népi nyelvi adatok gyűjtése céljából.

Szentesen 1886. augusztus 24-én Négyesy László megnősült. Felesége Ruzicky Claudia, Ruzicky György magyar királyi pénztáros lánya.

1887. május 15-én vette át a Magyar Tudományos Akadémia Nagygyűlésén a *Sámuel-díjat* s a vele járó 15 aranyat *A szentesi nyelvjárás* című munkájáért, amely már a *Magyar Nyelvőrben* 1886-ban megjelent. Az intézet 1886–87. évi értesítőjében látott napvilágot a ma is haszonnal forgatható *A magyar vers* című dolgozata.

Négyesy Lászlót a tanév végén **Szolnokra, a Magyar Királyi Állami Főgimnáziumba** helyezték át rendes tanárnak. Egri éveiben „kedvelt tagja volt az előkelő egri társaságnak”, és távozása nemcsak az iskolának, hanem a város társadalmának is veszteséget jelentett. Állásváltoztatását jövője biztosítása érdekében tette meg, állami szolgálatba kívánt lépni. Híre kelt, hogy a szolnoki hatosztályú városi katolikus gimnáziumot átveszi, s nyolcosztályúvá fejleszt az állam. Ebből következően az 1887–88. tanévben már világi tanárok vették át a tanítást. Négyesy a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz folyamodott. 1887. július 13-án jóváhagyván a várossal kötött szerződést, harmadnapra a miniszter kinevezte az új tanári kart. Köztük volt Négyesy is rendes tanári minőségben. Ezt eddigi munkájának s ezenkívül bizonyára Szvorényi József igazgató és Hóman Ottó minisztériumi hivatalnok kitűnő minősítésének köszönhetette. Mindkét tárgyát tanította, és megbízták osztályfőnöki feladatok, valamint a tanári kari jegyzőségi ellátásával is.

Négyesy az iskolai munka mellett szorgalmasan dolgozott tudományos téren is. A *Kisfaludy-Társaság Évtapjaiban* jelent meg *A magyar verselmélet kritikai története* címmel dolgozata. A *Kölcsönversek története* című pályaművével pedig elnyerte a társaság Lukács Krisztina-féle jutalmát. Jelentős tudományos munkásságát sok elismerés kísérte, de a sok munka az egészsége rovására ment. Az 1889–90. tanévre kénytelen volt szabadságot kérni. Miután szabadságának ideje lejárt, újból munkába állt. 1890 nyarán már véglegesített rendes tanár lett, de irodalmi becsvágya arra ösztönözte, hogy a **fővárosba** kerüljön. Mindkét téren elért sikerei jogossá is tették vágyait, de arra aligha gondolt, hogy mindjárt a **Magyar Királyi Tanárképző Intézet Gyakorló Főgimnáziuma** vezetőtanárának nevezik ki.

Az 1891–92-ben megalakult tanári karban a régiek közül még ott voltak olyan kiváló, nemcsak oktató, hanem tudományos téren is működő nevelők, mint pl. Kármán Mór, Marczali Henrik, Csengeri János és Gyomlay Gyula. Ebben a tudományos működésével és pedagógiai tapasztalatával egyaránt kiváló

tantestületbe került a még csak 30 éves, de már nagy érdemeket szerzett Négyesy. Nagyon sokat dolgozott, mivel a távozó rendes tanárok utódait csak évek múlva nevezte ki a minisztérium, a helyettesítések súlyosan neheztek a tanári karra. Az intézmény nagy vesztesége volt, hogy elhunyt a kiváló tudós és nevelő, Kármán Mór. Ravatalánál a Magyar Tudományos Akadémia és a tanári testület nevében Négyesy László mondott gyászbeszédet. Kármán Mór munkakörét egyik kiváló tanítványa, Waldapfel János vette át.

Négyesy felsőbb osztályú növendékeit rendszeresen elvitte a Nemzeti Múzeum könyvtárába és kéziratárába, hogy megismerjék kézíratait s a legrégebbi nyomtatványokat. Az Önképzőkör tanárelnökeként pedig irányította az ifjúság irodalmi kísérleteit.

Bármennyire is elfoglalták iskolai teendői, az intézetben töltött két évtizeden át jelentős tudományos működést fejtett ki. Már 1893-ban egyetemi magántanári minősítést szerzett az irodalomtörténet segédtudományaiból (stilisztika, retorika, poétika). Nagyon fiatalon, 1895-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező taggá választotta. 1901-ben tagja (utóbb szakreferense) lett a Közoktatási Tanácsnak, 1907-ben rendes tagjává választotta a Kisfaludy Társaság is.

Időközben Négyesy László tapasztalt vezetőtanár, nagy érdemeket szerzett tudós s ékes szavú szónok lett. 1911. február 19-én kinevezték a **Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára** a magyar irodalomtörténet rendes tanárának, és régi kiváló professzorain kívül kollégája lett többek között Haraszi Gyula is. Négyesy mindent megtett azért, hogy az egyetem bizalmának megfeleljen. A magyar vers szakértőjeként mindenkinél jobban tudta érzéltetni óráin a felolvasott szemelvények ritmusát, és szinte eszményien tiszta, szép magyar nyelven beszélt. Az egyetemen a magyar etika eredetének tárgyalása során felhasználta addigi gazdag filológiai munkásságának eredményeit.

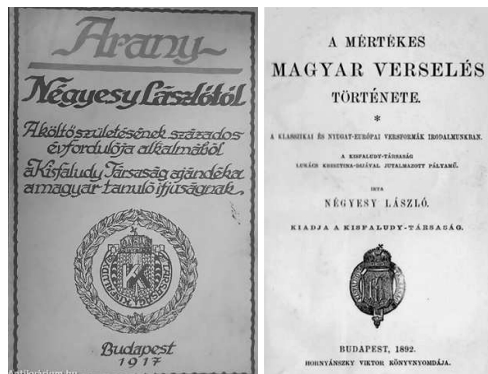
Az előadó énjének hangsúlyozása megszokott, sőt megengedett dolog volt az egyetemeken, de ő csöndes vérmérsékletével lemondott a ragyogás és a feltűnés olcsó eszközeiről. Éppen ezzel a módszerével nevelt tanítványaiból nemcsak tanárokat, hanem nagyszerű jellemeket is. Közvetlen kapcsolat létesült Négyesy és tanítványai között, s e kapcsolatok tere elsősorban specialitása, a stílusgyakorlatok volt. Egyetemi magántanárként is tartott ilyen jellegű órákat, de 1914-től kezdve a tanári kar, sőt az egyetem irodalomkedvelő tagjai köréje gyülekeztek, hogy kritikust, pódiumot és közönséget kapjanak műveiknek.

Stílusgyakorlatainak eleinte főként olyan szép-irodalmi műveket olvasott fel, amelyek kiűntek jó magyar stílusukkal. Egyetemi tanítványai közé tartozott többek között Kosztolányi Dezső és Babits Mihály is, akiről Négyesy megjegyezte: „*Babits úrnak kiváló stilisztikai érzéke van.*”

Négyesy László sokirányú tudományos munkássága talán legértékesebb része a verstanhoz kapcsolódott. A témával kapcsolatos első, mindmáig használt munkája: *A magyar vers* című dolgozata volt, amely az egri ciszterci gimnázium értesítőjében látott napvilágot. A régi magyar irodalomban csak Szenczi Molnár Albert foglalkozott a magyar vers problémáival. Ő is csupán az egyhangú rímelésre mutatott rá, és nem érintette a magyar vers tulajdonképpeni lényegét. Szenczi Molnárt követően a nemzeti verselést vagy mint Arany János írta: a nemzeti versidomot mint sajátos, külön ritmusfajt a 18. század második felétől kezdtek hazánkban emlegetni.

A tudományos próbálkozásokat először Négyesy foglalta össze *A magyar verselmélet kritikai története* című munkájában. A korábbi nézeteket figyelembe véve nem csupán a vers-ütemet vizsgálta. Az ütemfeleződés, a kettősség törvényét éles szemmel fedezte fel az ütempárokban, a sorok, a sorpárok, a versszakok szerkezetében. A magyar vers mivoltáról készített értekezése egy teljesen új verselméleti rendszert alapozott meg. Négyesy Arany Jánossal egyetértve a mondathangsúlyt tekintette a magyar ritmus egyik fő tényezőjé-

nek. De ugyanakkor hangsúlyozta, hogy az ütem eleje mindig nyomatékos, még akkor is, ha a kezdő szótag értelmileg hangsúlytalan. Az új verselmélet elterjedése mégsem ennek a dolgozatának, hanem a *Magyar verstan* címűnek tulajdonítható. Ennek jelentőségét abban látjuk, hogy e munkáját mindenki megértette. Még azok is szívesen olvasták, akik nem érttek egyet rendszere minden gondolatával.

Négyesy László mint irodalomtudós a 16–18. századi magyar irodalommal foglalkozott. Tanulmányokat írt a 17. század magyar vallásos irodalmáról (Szenci Molnár Albert, Gelei Katona István, Káldi György), a 17. századi szépprózáról és színészetéről. Legalaposabb régi magyar irodalomtörténeti műve: *Gróf Zrínyi Miklós művei* I. kötete volt.

Munkásságának jelentékeny részét alkotják tankönyvei, melyek a két legfelsőbb osztály kivételével a középiskola egész nyelvi és irodalmi anyagát felölelték, s újabb és újabb kiadásokban jelentek meg 1895-től. Tankönyvírói munkásságának jelentős része volt abban, hogy tagjává választotta az Országos Középiskolai Tanáregyesület, amelynek 1896-tól főtitkára, majd 1906-tól 1917-ig elnöke volt. 1888-tól tagja volt a Kisfaludy Társaságnak. Alapító tagja volt 1911-től a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak, és az alakuló közgyűlésén egyik alelnökké választották. A Szent István Akadémiának 1915 végén lett a tagja, 1915 februárjában pedig megválasztották a Nyelvtudományi és a Szépirodalmi Osztály elnökének. Az egri Gárdonyi Géza Társaság megalakulásának évében (1923) tiszteleti taggá választotta. A társaság felolvasó ülésein

előadásokat is tartott, többek között Gárdonyi Gézárról. 1918-ban a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja lett.

Tudományos munkásságát 1930-ban *Corvin-koszorúval* ismerték el. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1931-ben 70. születésnapja alkalmából emlékkönyvet jelentetett meg tiszteletére. A kötetben az akkori magyar tanárképzés, irodalomtörténet-írás, tankönyvírás jelesei írtak nagyszerű tanulmányokat munkásságáról.

Négyesy László Budapesten hunyt el 1933. január 5-én. A Rákoskeresztúri Temetőben helyezték örök nyugalomra. Az *Eger* című lap 1933. január 7-i számában megemlékezett róla mint a város egykori neves diákjáról és tanáráról.

Forrás:

- *Emlékkönyv Négyesy László 70. születésnapja alkalmából.* Magyar Irodalomtörténeti Társaság. Bp., 1931.
- Szecskó Károly: *Négyesy László egri évei.* Irodalomismeret, 1991. 1. sz. 22–25.
- A Ciszterci Rend egri gimnáziumának értesítői 1878–1881.; 1885–1887.

DR. SZECSKÓ KÁROLY történész

Eger

NOVÁK MÁRTON (Oros, 1866. szeptember 15. – Debrecen, 1914. december 24.): kántortanító

Szülei – Novák Sándor és Eötvös Berta – kisbirtokos család szerény körülmények kö-

zött élő leszármazottai voltak. Novák Márton Oroson, a ma már Nyíregyházához tartozó településen született. Az elemi iskola elvégzése után – családi emlékek szerint – az egri római katolikus fiú tanítóképzőben végzett 1884-ben.

Füzesabonyban kezdte tanítói pályáját. Itt ismerte meg Király Etelkát, akivel 1889. február 17-én házasságot kötött. Házasságkötésük után még négy évig éltek Füzesabonyban. Két gyermekük, Sándor és István is itt született. 1894-ben már **Napkoron** szolgált. Itt született harmadik gyermekük, Etelka. A következő tanévét a **szentgyörgyábrányi** (1901 óta **Nyírábrány**) **állami népiskolában** kezdte. A kántortanítói munka mellett a község anyakönyvvezető-helyettesi feladatát is ellátta. Két lányuk, Berta és Ilona itt született. Öt év után **Debrecenben, a Vigkedvű Mihály utcai iskolában** folytatódott nagyapánk pályája. Anna és Irma nevű lánya már Debrecenben született.

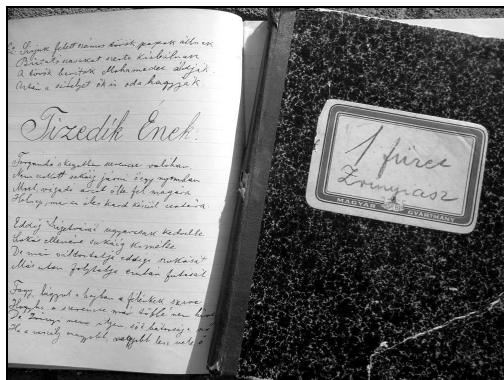
Novák Márton, miután több mint tizenkét évet szolgált a honvéd gyalogezredben, 1908. december 31-én leszerelt. Rá egy évre megszületett Erzsébet nevű lánya, majd 1913-ban a legkisebb, Márta.

A kántortanítót a korai és váratlan halál Debrecenben érte karácsony estéjén. „*Tragikus halál karácsonyestén – Novák tanító hirtelen halála*” – ezzel a címmel jelent meg beszámoló a *Debreceni Újság* 1914. december 27-i, vasárnapi számában. Részletek a tudósításból: „Novák Márton karácsony estéjén családja körében ünnepelt. Gyermekai a csillogó karácsonyfa körül örvendeztek. A családfő egyszerre erős roszullétet érzett, lefeküdt az ágyra, később felugrott, és az ablakot kitarta. Ebben a pillanatban összeesett, és mire felesége és gyermekei odasiettek, már halott volt. Novák Márton a róm. kath. elemi iskolában tanított, már harminc éve működött pályáján. A Szent László-dalegylet fellendítésében is tevékeny részt vett, az egyletnek zászlótartója volt. Sok szolgálatot tett Novák Márton a kultúrának, hogy analfabéta-oktató tanfolyamokat rendezett. Halála sokfelé keltett részvétet. (...) Novák Márton 49 éves volt. Nagy családot, kilenc gyermeket hagyott hátra!”

Nagyanyánk, az özvegy tanítóné nehézségek és szegénység közepette nevelte gyermekeit.

Az idősebbek ugyan már felnőtt korúak voltak – egyikük távirász az I. világháborúban –, a legfiatalabb viszont még csak egy éves.

Novák Mártonnak rövid élete során a család, az iskola és sok-sok egyéb népművelő tevékenysége mellett volt még energiája és ideje nagyszabású tervének megvalósításához. Zrínyi Szigeti veszedelmét ültette át a korabeli modern magyar nyelvre, hogy az ifjúság kedvet érezzen a klasszikus magyar irodalom olvasásához. Két vastkos kötetben jegyezte le kézírásával – ez önmagában is esztétikai élmény – a *Zrínyiászt*. 1914 januárjában fejezte be a munka tisztázását.

Részletek az előszóból: „Az eredeti Szigeti veszedelemnek jelen kiadása csak a kivonatokat közli. Igaz, hogy bő részletezéssel, de mégis, mintegy fele az egész műnek e kiadás. (...) A munka úgy készült el e rövidebb kiadásban is, hogy az olvasó az egész történetet megértheti, a munka szépségeit élvezheti teljesen, mert ugrás vagy zökkenő az egész műben nem is igen van. Hogy magamról, illetve az átdolgozásról is mondjak valamit: (...) Több már tizenöt événél midőn olvasgatva egy s mást, a Szigeti veszedelemről olvastam a Budapesti Hírlapban egy cikket Rákosi Jenőtől, amelyben sajnálkozik, hogy e jeles mű darabos nyelvezete miatt nem részesült soha sem elég és méltán megérdemelt méltatásban. Hozzáfogtam a simításhoz, belemelekedtem. A munkából küldtem szemelvényt Rákosi Jenőnek, aki a folytatásra buzdított. Íme a munka nemcsak hogy elkészült, hanem a Szent István Társulat, illetve nagyérdemű igazgatója ré-

vén, habár egyelőre megritkított lapokon is az olvasó kezébe kerül. Ha a mindent feláldozó hazaszeretet példájának még van valami hatása, úgy a szigetvári hős Zrínyinek lánglelkű, hazafias önfeláldozó tetteinek leírása, a hasonló nevű unoka által megénekelve minden romlatlan keresztény magyar lelket kell, hogy meghasson, és vallásos, valamint hazafias érzelmek, melyet talán a mindennapi élet elaltatott, felébreszti és ápolja. Ha ezt eléri ez átdolgozás, az én munkám és fáradságom dúsán meg lesz fizetve, a cél, mit kitűztem, elérve.”

Végül a záróformula: „Szíves köszönetem nyilvánítva a Szent István Társulat igazgatóságának a mű kiadásáért, maradtam hazafias üdvözléssel Novák Márton róm. kath. tanító Debreczen, 1914. január hó”

Az ígéret ellenére – valószínűleg a háborús körülmények miatt – nem adta ki a Szent István Társulat a művet. A család még kísérletet tett – megint csak kedvezőtlen időben – 1944-ben a kiadásra, sikertelenül.

Eltelt egy évszázad, mióta Novák Márton elment, már rég nem élnek tanítványai, gyermekei, de nagyapánk pedagógusi adottságai tovább élnek utódaiban. Gyermekei, unokái, dédunokái közül sokan választották a pedagógusi pályát: van köztük tanító, óvónő, középiskolai tanár, egyetemi tanár.

Novák Márton sírja a debreceni köztemetőben található.

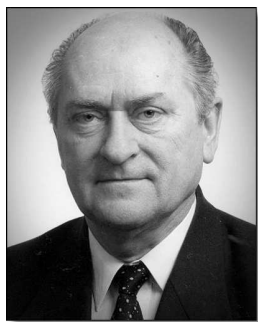
Források:

- A család tulajdonában lévő dokumentumok
- A *Debreceni Újság* 1914. december 27-i száma

Unokái,
DUDÁSNÉ SZIGETHY ZSÓFIA ny. adminisztrátor
Budapest,
STUHÁN VERONIKA ny. középiskolai tanár
Debrecen,
KIRÁLYNÉ PETŐ MÁRTA ny. könyvelő
Debrecen

DR. NYIRKOS ISTVÁN (Sátoraljaújhely, 1933. augusztus 1. – Debrecen, 2013. május 2.): nyelvész, egyetemi tanár

Alap- és középfokú tanulmányait szülővárosában, Sátoraljaújhelyen végezte. Magyar és francia szakon szeretett volna egyetemi tanulmányokat folytatni, mivel azonban a francia szakos képzés az idő tájt éppen szünetelt, 1951-ben a debreceni **Kossuth Lajos Tudományegyetem** magyar nyelv és irodalom szakos hallgatója lett, ahol 1955-ben szerzett tanári oklevelet. Ezt követően tanársegédként kezdett dolgozni az egyetem **Magyar Nyelv-tudományi Tanszékén**.

Tudományos pályája a nyelvjáráskutatás területén indult, első publikációi e témakörben jelentek meg: a gyermek- és ifjúkorából jól ismert és szeretett tágabb szülőföld, az abaúji Pusztafalu ö-ző nyelvjárászigete adta ehhez számára a témát. Egyetemi doktori címet 1961-ben „*Az abaúji nyelvjárás magánhangzó-rendszere*” című értekezésével szerzett. A körülmények akkoriban nem tették lehetővé, hogy ezt a munkát monográfiává érlelhessen, eredményeit azonban több terjedelmes tanulmányban közzétette: írt többek között az abaúji nyelvjárás magánhangzó-rendszeréről (*Magyar Nyelvjárások* 9: 71–85, 10: 85–104) és e dialektus történetéről (*Magyar Nyelvjárások* 17: 137–139). A nyelvjárási tematika ezt követően inkább csak mint mellékszál jelent meg írásaiban, a népnyelv azonban – mint a nyelvi gazdagság kifogyhatatlan tárháza és a nyelvi változások tanulmányozásának élő terepe s emellett a nyelvtörténetnek is fontos forrása – kutatói figyelmének mindig is a homlokterében maradt. A nyelvjá-

rási terepgyakorlatok alkalmával évtizedeken át hallgatók százait vezette be e munka varázslatos világába, s ezeken az alkalmakon leginkább azt lehetett megtanulni tőle, hogy az emberi személyiség közvetlensége, a kutatónak mások és a világ iránti érdeklődése a legfontosabb módszertani eszköz az adatközlők hiteles megszólaltatásához. A dialektológiai tematikával is szoros kapcsolatban áll a különböző nyelvváltozatok iránti megkülönböztetett figyelme: számos elméleti szempontból is fontos tanulmányt tett közzé a nyelvváltozatok rendszerezésének problematikájáról, az irodalmi nyelv, a köznyelv és a népnyelv viszonyáról (*Magyar Nyelvjárások* 24: 19–30).

Nyirkos István a leíró és a történeti nyelvészet számos területét művelte az alaktantól a mondatтанon át a névkutatásig, ám munkásságának középpontjában egy sokak által szinte lezártnak tekintett tudományterület, a hangtörténet kutatása állt. Figyelmét többnyire a rendhagyó, szabálytalan jelenségek keltették fel akkor, amikor a kutatók többsége a nyelv rendszerszerűségének igazolásával volt elfoglalva. E ritka nyelvi jelenségekben is be tudta azonban mutatni azt, ami bennük rendszerszerű; és egyúttal magáról a nyelvi rendszerről is azt bizonyította, hogy működése nem mechanikus jellegű, hanem számos egyedi, ha úgy tetszik, véletlenszerű jelenség is befolyásolja a történetét. A hangtörténeti tematika az 1970-es évektől volt jelen érdeklődésében, és tanulmányok egész sorában jelent meg. Ezek idővel nagyobb monográfiákká értek, amelyeket előbb kandidátusi (1984), majd akadémiai doktori (1995) értekezésként védett meg. Egyik könyvében a magyar szavakban megjelenő szervetlen, ún. inetimologikus mássalhangzókat vizsgálta meg (*Az inetimologikus mássalhangzók a magyarban*. Debrecen, 1987), a másikban pedig a magánhangzókat elemezte ugyanilyen összefüggésben (*Az inetimologikus magánhangzók a magyarban*. Debrecen, 1993). E munkái a magyar hangtörténeti kutatásoknak kiemelkedően fontos darabjai, amelyek bizonyára hosszú évtizedeken át szolgálnak majd további vizsgálatok biztos alapjául. E mun-

káinak legfontosabb tanulságait idegen nyelvű publikációkban a nemzetközi tudományosság számára is hozzáférhetővé tette. A hangtörténeti tematika e monográfiák közzétételét követően is kiemelten foglalkoztatta: tanulmányaiban vizsgálta többek között a magyar hangrenddel, a tövégi magánhangzók történetével, a hangsúllyal összefüggő kérdéseket.

Nyirkos István nyelvészeti munkássága – pályájának e fent említett központi témaköre mellett is – a sokszínűségével tűnik ki egy olyan időszakban, amelyben a szakemberek tevékenységét egyre inkább a szakmai specializáció s az elmélyültséggel bizonyos mértékig szinte óhatatlanul együtt járó beszűkülés jellemezte. A hangok mellett talán a szavakkal foglalkozott legtöbbet íásaiban: közölt szófejtéseket és szótörténeti tanulmányokat, és behatóan tanulmányozta a szóalkotás különböző formáit. Magyarázta többek között az *olcsó*, a *csélcsap*, a *csűr-csavar*, a *szék* szó eredetét és történetét; bemutatta az alakkeveredés jelenségét, az alapnyelvi összetételek keletkezését (*Magyar Nyelv* 80: 455–463), a névrövidülés típusait (*Helynévtörténeti Tanulmányok* 8: 133–139) stb. E dolgozataiban – ugyanúgy, ahogyan grammatikai tárgyú munkáiban is – a leíró és a történeti nyelvszemlélet szerves egységben, egymást kiegészítve, magyarázva jelenik meg. Kutatói érdeklődése nem állt meg a magyar nyelv önálló történetének időhatáránál, az aktuálisan elemzett jelenségeket többnyire uráli háttérrel vizsgálta. Jó néhány tanulmányában foglalkozott névtani kérdésekkel is: előremutató tételeket fogalmazott meg a nevek hírértékéről, tulajdonnevek szófaji besorolásának nehézségeiről, írt többek között a helynevek morfológiai szerkezetéről és a finn helynévkutatásról.

Munkatársaival együtt felvázolta az uráli nyelvek névkutatásában mutatkozó tudományos együttműködési lehetőségeket (*Névtani Értesítő* 22: 142–150), s ezen a téren nemzetközi tudományos kapcsolatait kamatoztatva sokat tett azért, hogy 2000-ben újtára indulhasson az *Onomastica Uralica* című sorozat, amely az uráli nyelvek névkutatása számára teremtetett új tudományos fórumot.

Nyirkos István tudományos kutatásai során nemcsak a szaktudomány belső, hanem a külső határait is szívesen átlépte, ha a feltárni kívánt probléma úgy kívánta. A néprajz tudományához nemcsak népnyelvi érdeklődése vitte közel, és nemcsak a népköltészet, különösképpen a népdalok szeretete erősítette benne ezt a vonzalmat, hanem a nyelvész kutató módszertani igénye is. Több tanulmányban elemezte a munkatörténet és a szótörténet összefüggését (*Magyar Nyelv* 60: 162–167): világosan látta, hogy a szavak történetét, életét nem tárhatjuk fel a maguk teljességében, ha csak a nyelvi alakjukra vagyunk tekintettel, hanem ehhez be kell vonnunk a kutatásba jelentésüknek, valóságjelölő tartalmuknak, illetve ezek történeti alakulásának az elemzését is.

Különösen gazdag Nyirkos István munkásságának az a területe, amellyel a magyar és a finn folklór kölcsönös megismertetését kívánta elősegíteni. Számos tanulmányt írt, valamint önálló kötetet is szerkesztett a Kalevala magyarországi fogadtatásáról és hatásáról (*Útunk Pohjolába. Kalevala-kutatások Magyarországon*. Békéscsaba, 1985.), a Kanteletár jelentőségéről s mindehhez kapcsolódóan Elias Lönnrot munkásságáról

Fennisztikai, finnugrisztikai érdeklődését pályájának több időszaka is elmélyítette. 1963 és 1967 között a **Helsinki Egyetemen** a magyar nyelv lektoraként működött, 1987 és 1993 között pedig kultúrdiplomáciai munkát végzett a helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központ igazgatójaként. A hatvanas évektől nemcsak oktatómunkájával, hanem magyar nyelvkönyveivel is jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a finnek körében reális magyarság- és valós Magyarországkép alakulhasson ki. Számos területen segítette a népi kultúrdiplomácia kiszélesítését, a két nép barátságának elmélyítését: testvérvárosi kapcsolatok létrehozásával és ápolásával, művészeti rendezvények kölcsönös cseréjével, tudományos együttműködések megalapozásával. Nyirkos István kiváló finn nyelvtudását és lexikológiai, lexikográfiai ismereteit a szótárírás terén is bőséggel kamatoztatta. Első finn–magyar szótára 1969-ben jelent meg (*Unkarin–suomalainen sanakirja. Magyar–*

finn szótár. Helsinki), amely hosszú ideig a magyarul, illetve finnül tanulók ezreinek egyetlen segédeszköze volt. Talán ennél is sikeresebbnek bizonyult finn–magyar–finn zsebszótára, amely megújított kiadásával együtt több mint 30 év alatt számos kiadást ért meg (legutóbbi kiadása: *Suomi–unkari–suomi taskusanakirja*. Juva, 2009).

Nyirkos István – noha kiváló színvonalú tudományos munkásságot hagyott maga után – elsősorban mégis tanárnak tekintette magát. Oktatási palettája hallatlanul sokszínű volt, amiben széles körű érdeklődése fejeződött ki, s ebben is megnyilvánult személyiségének az a vonása, hogy őt mindig az élet teljessége vonzotta. Diákjait partnernek tekintette a munkában, ezt a sikeres tanári működés egyik legfontosabb alapjaként tartotta számon. Humánus, határtalanul jóindulatú, segítőkész viszonyulását hallgatói sokra tartották, és bőségesen vizionozták.

Nyirkos István személyes életét is számos szál kapcsolta az egyetemhez: baráti köre jórészt innen került ki, de igen jó kapcsolatokat ápolott szinte valamennyi kollégájával. Életre szóló társat is e körben talált magának: felesége, dr. Kiss Edit egész pályáját ugyancsak az egyetemen töltötte nyelvtanárként, nagyon hosszú ideig pedig lektorátusvezetőként. Fiai, Péter és Tamás, akik szüleikhez hasonlóan sokféle tudomány és művészet vonzásában váltak felnőtté, az akkor még önállóan működő Debreceni Orvostudományi Egyetemen szereztek diplomát.

Nyirkos István egyetemi pályája oktatói és tudományos teljesítménye alapján egyenes vonalúan ívelt felfelé. 1962-ben adjunktussá léptették elő, docensnek 1977-ben nevezték ki. 1984-től 1987-ig a Bölcsészettudományi Kar oktatási dékánhelyettese volt. A finnországi külszolgálatot követően Mező András hívására 1993-ban két tanévet a **nyíregyházi Besenyei György Főiskolán** tanított főiskolai tanárként. 1995-ben professzornak nevezték ki a **debreceni egyetemre**, és megbízták a **Finnugor Nyelvtudományi Tanszék** vezetésével. 1995-től 1998-ig a KLTE általános és oktatási rektorhelyettesi tisztségét is betöltötte. Megbíza-

tása leteltével az egyetem **Magyar Nyelvtudományi Tanszékén** folytatta professzori munkáját egészen nyugdíjba vonulásáig, ezt követően pedig professzor emeritusként segítette tovább az oktatást.

Tagja volt számos hazai és külföldi tudományos társaságnak és testületnek: többek között a Finnugor Társaságnak, a Finn Irodalmi Társaságnak és a Kalevala Társaságnak, dolgozott a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Nyelvtudományi Társaság különféle bizottságaiban. Tagja volt a Magyar Nyelvjárások és az Onomastica Uralica szerkesztőbizottságának.

Nyirkos István hatékony katalizátora volt az egykor még különálló debreceni egyetemek és általában is Debrecen városa szellemi életének. Legendásan jó baráti és kollegiális kapcsolatai révén s nem utolsósorban a DEAC örökös elnökeként (amire egykori DEAC-beli futballista múltja jogosította föl) már abban az időben is az Universitas szellemét képviselte, amikor Debrecen egyetemeit még valódi és szimbolikus fal is elválasztotta egymástól. Figyelme már akkor is elkísérte pályáján egykori hallgatóit, amikor pályakövető rendszerről még nem is hallottunk. Ezt a tevékenységet intézményesítette valamelyest a KLTE Baráti Körének egykori elnökeként. Hallgatóira, kollégáira mindig bőséggel volt ideje: nemcsak a szakmai problémáikat hallgatta meg, és igazította el őket bölcs iránymutatással, hanem minden más gondjukra is érzékenyen reagált. A fiatalabb kollégákat, a doktori hallgatókat utánozhatatlan tapintattal segítette munkájukban mély empátiát tükröző érdeklődésével, soha nem tolakodó, ám mindig jól eső, megnyugtató tanácsaival. Nem véletlenül választották meg több alkalommal is Bölcsészkar legnépszerűbb tanárának. Hosszú éveken át volt elnöke a debreceni Csokonai Színház Nívódíj Bizottságának is.

Munkásságát jó néhány kitüntetéssel is elismerték, ezek közül a legfontosabbak a *Finn Fehér Rózsa Lovagrend I. Fokozata*, a *Finn Oroszlánrend Parancsnoki Fokozata*, a *Finn Akadémia Emlékérme*, az észt *Terra Mariana Kereszt V. Fokozata*. Megkapta a *Magyar*

Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét, de szívéhez közel állt a Hajdú-Bihar megye által számára adományozott *Bocskai-díj* is. Mun­kásságát Debrecen városa 2014-ben posztu­musz *Debrecen Kultúrájáért Díjjal* ismerte el.

Az itt felsorolt tények, amelyek folytathatók, részletezhetők lennének számos továbbival is, sikeres, gazdag életpályát mutatnak. E pálya valódi gazdagságát, igazán lényeges tartalmát azonban Nyirkos István számára sokkal inkább azok az emberi kapcsolatok jelentették, amelyek e tevékenységek mögött meghúzód­tak. Igazi közösségi ember volt, amit legin­kább az emberek iránt megnyilvánuló, soha nem lankadó érdeklődése táplált. Jó kedélye, életszeretete átsugárzott a környezetére is.

Nyirkos István tudományos publikációinak jegyzéke megtalálható az alábbi helyeken: *Magyar Nyelvjárások* 41: 19–31, 51: 13–15, valamint on-line formában: http://mnytud.arts.unideb.hu/adatok/nyirkos/nyirkos_publ.pdf

Méltatások pályájáról ugyanezekben a köte­tekben található: *Magyar Nyelvjárások* 41: 9–17, 51: 7–12.

Tanítványa és munkatársa,
HOFFMANN ISTVÁN egyetemi tanár
Debrecen

NYIRKOS TIBORNÉ Farkas Ibolya
(Vámospércs, 1935. január 27. – Debrecen, 2014. december 31.): középiskolai tanár, szak­tanácsadó

*„Lelkünk egymástól bármi
messze válva – összetalál”*
(Goethe)

Ibolya szülei, nagyszülei a földből éltek, s abból volt annyi, amennyi a tisztességes meg­élhetéshez kellett. Édesapja, Farkas József egyedüli gyermek volt, s rendkívül találékony, dolgos apjától és anyjától, Bitskey Ágnes­ről már kicsi korától sokat tanulhatott. Anyai ágon sem lehetett ok a panaszra. Ők Nagy­létán éltek, ahol az apa, Guba Dániel jókora feketeföldön gazdálkodott. Tekintélyes ember volt, hosszabb időn át a település főbírójának is megválasztották. Gyermekait példásan ne­velte, s nem üres kézzel engedte őket újukra. Margit lányát sem, aki Vámospércsre ment férjhez Farkas Józsefhez, s lett négy gyermek édesanyja.

Ibolyának eleven, szép emlékei voltak gyer­mekkoráról. Ő lett az elsőszülött, utána követ­kezett Katalin (1939), József (1943) és Klári (1945). Volt miért élni, dolgozni, gyarapodni. Bár a gyerekek szabadon játszadoztak, tettek­vettek a tágas mezőkön, tétlenkedni nekik sem lehetett. Ibolya nosztalgiával emlegette gyer­mekkorát, beleértve azt is, hogy ha kellett, munkára fogták őket.

Csak hogy a világ közben nagy fordulatot vett. 1939-ben kitört a második világháború, amelybe Magyarország is belekeveredett, és igyekezett is aktív szerepet vállalni. A követ­kezményeket ismerjük. Édesapját gyakran hívták be a hadseregbe, 1945-ben került haza

az orosz fogságból csontsoványan. A családi birtokot művelő nagyapát egy kóbor orosz katona lőtte le, volt ok a félelemre.

Ibolya eközben – 1941-től – figyelemre méltó eredménnyel végezte el az elemi iskola osztályait Vámospércsen. Fogékony gyermekként jól kapcsolt, szépen szavalt, szerepelt az ünnepségeken (csak énekből és tornából volt egy kicsit halványabb, de tanítói – később tanárai – megértőek voltak, s ezt a jóindulatú osztályozással is kifejezték). Eminens tanuló volt tehát.

De a negyvenes évek végén elkezdtek a falvakban az erőszakos téeszésítést. Teljesíthetetlen beszolgáltatási kötelezettségeket és adókat róttak a gazdálkodókra, ha vonakodtak a belépéstől. Márpedig a Farkas család igen csak vonakodott. Falubeli házukba idegen családot telepítettek, a nagymama egyetlen kis szobába szorult, kiegészítőül meghagyták neki a kamrát. Nem volt mit tenni, kiköltöztek a tanyára.

Új helyzetet teremtett 1945-ben a kötelező népoktatás 8 osztályra emelése is. Édesapja felismerte, hogy szakos tanárok Vámospércsen még nincsenek, s úgy határozott, hogy Ibolyát Debrecenbe járattja, mégpedig a híres, nagy hagyományú Dóczi Leánygimnáziumba. Bejáró lett, s ehhez be kellett költöznie a faluba, nagymamájához, és persze alkalmazkodni kellett a meglehetősen szerény körülményekhez.

A középiskolás évek meghatározóak voltak életében. Kiváló tanárai voltak, mint például dr. Kopányi Mária (arcképvázlata a *Pedagógusok arcképcsarnokában* 2002-ben jelent meg – a szerk.) vagy Fazekas Anna, a későbbi egyetemi oktató. Mélyen átjárta lelkét a hívő református szellem, a törekvés a tudás megszerzésére, a puritán, az életmóddal párosuló kitartó akarat, a humanista értékrend, az igazság feltétlen tisztelete. Miközben a hangos propaganda az egész közéletet elöntötte, ő magában tisztázta a jó és a rossz, az igaz és hamis, a becsületes és a becsstelenség, a szabadság és az önkény ellentétpárjait, kialakult benne egy életen át működő kritikai érzék, a tiszta lelkiismeret megtartásának belső parancsa. Itt végezte el a

gimnáziumot, itt érettségizett kitűnő eredménnyel egy kitűnő osztályban. (Közben a Dóczit államosították, az egyetem gyakorlóiskolája lett, felvéve Kossuth Lajos nevét.)

Mindez a jellem megszilárdulását jelentette egy nehezen követhető világban. Érettségi után felvették a debreceni egyetem orosz szakára, (egy tanulmányi versenyen is jól szerepelt). Csak jóval később ejtett szót arról, hogy máshová talán fel sem vették volna. Az első év után szeptemberben levizsgázott az első éves magyar szak tantárgyaiból, ettől kezdve kétszakos lett, és így is végzett kitüntetéses diplomával.

Az 1956-os trauma után örültünk, hogy **Berettyóújfaluba**, az **Arany János Gimnáziumba** kerültünk, mert – hogy el ne felejtsem szóba hozni – akkor már jegyben jártunk (ma már ez nem divat), s össze akartunk házasodni. 1958. augusztus 7-én így is lett, akartunk szerint, és még egy rendes lakást is kaptunk. 10 évet töltöttünk Berettyóújfaluban, ott születtek a gyermekeink (Ibolya, 1961., Anna 1965.) – ó Istenem, de szép volt!

Ibolyát nagyon lekötötte a munkája. Az első évben – 1957–58-ban – a kollégium mellékhivatású nevelője lett, s közben osztályfőnöke is egy gimnáziumi osztálynak. Mindez elég nagy teherterhelés volt, de gazdag tapasztalatokat is hozott. Csodálta a kollégiumvezető, Bagdy Éva (arcképvázlata a *Pedagógusok arcképcsarnokában* 2007-ben jelent meg – a szerk.) irányító és nevelő munkáját, nem mindennapi intelligenciáját és hihetetlen munkabírását. Láta a tanulók egész napos elfoglaltságát, sok-sok nehézségét, és ez egy életre meghatározta pedagógiai felfogását. Láthatta, hogy mit jelent a tanár és a diák együttműködése, az iskola szelleme, a család pótolhatatlan ereje. Ezekben az években alakult ki tanári habitusa, nevelési és oktatási „filozófiája”, bár ezt a kifejezést nem szerette és nem is használta. (Talán azért, mert a filozófiát az ideológia szolgálatába állították. Viszont a közoktatás nagymértékű kiterjesztését tiszta szívből támogatta.) Gyakran emlegette volt tanárait, különösen Kopányi Mária nénit, hogy miképpen végezte munkáját. Nem törekedett látva-

nyosságra és mulékony sikerekre, tudta, hogy mit jelent a tanári háttérmunka (felkészülés, dolgozatjavítás, olvasás, szemléltetés, gyakorlatítás, hangulatteremtő képesség stb.). Jellegzetes finom hangjával érdeklődést tudott kelteni, nem volt szüksége hangos fegyelmezésre. Az, amit a későbbi években, évtizedekben a pedagógia „felfedezett” (a motiváció, az aktivitás, a differenciálás, az interaktív óravezetés stb.) az ő malmára hajtotta a vizet, mert sohasem csak arra gondolt, hogy ő maga mit tegyen a tanítási órán, hanem arra is, hogy a tanulók mit végezzenek. Természetesen megértette a diákság – sőt az egész ország – ellenérzéseit az orosz nyelv kötelezővé tétele miatt (56-ban ez nyílt követelésként szerepelt a forradalmi programokban), de úgy vélte, hogy a szovjet politika túllőtt a célon; az orosz nyelv természetesen nagy értékeket foglal magába, nem politikai kategória.

Az idegen nyelvek oktatása egyébként jól hasznosítható az ún. narratív tantárgyak (pl. magyar, történelem stb.) módszertani felhasználásában. Ibolya ezt átlátta és ki is használta. Egyébként sem törekedett terjedelmes magyarázatokra, nem a szereplés vágya hajtotta. Mondhatjuk, hogy mint tanár inkább racionális típus volt: az érzelmek közvetítésében a szövegnek, a műnek tulajdonított elsőrendű szerepet.

1961-ben érettségiztek első osztályai, és az eredmények igazolták tanári gyakorlatának helyességét. Szerencsére ezt az illetékesek is méltányolták, és ez az első igazi sikert jelentette pályáján. Mindezek szorosan összefüggnek személyes tulajdonságaival, tanári habitusával: meg akart felelni választott hivatásának, és tudta, hogy ezt csak folytonos munkával, reális önértékeléssel, tisztességes munkával lehet elérni. A sikert nem rövid úton, látványos gesztusokkal igyekezett kiváltani. Jó lelkiismeret és türelem kell – ez megvolt benne. A diákokat feltétlenül meg kell nyerni, hogy megérlelődjön ambíciójuk, és bízzanak a tanárban meg önmagukban. A figyelmesség, a tapintat, a megbecsülés minden tanulónak jár, ezek nem formaságok, hanem az együttműködés elemi követelményei.

1967-ben a Hajdú-Bihar Megyei Tanács kezdeményezésére **Püspökladányba** kerültünk: a **Karacs Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola** igazgatójává neveztek ki. Természetesen Ibolya is átkerült tanári munkakörbe. Az ő munkahelyi feladatai nem változtak, osztályfőnök is lett egy első osztályban. A gyermekeink még óvodások voltak, a tantestületből néhány kollégát ismertem, de a feladat számomra új volt. Ebben a helyzetben sokat jelentett Ibolya korrekt és természetes magatartása, tudniillik az, hogy nem szólt bele az iskolai munka irányításába. Nem esett nehezére, ezt szintén személyes tulajdonságának köszönhetem. Szuverén alkat volt, és tudta, hogy ez nekem is így jó. Jól érezte magát a tanári szobában. Egy alkalommal, amikor felállt, s kifelé indult, még marasztalták volna, de ő azt mondta: megyek, szidjátok nyugodtan az igazgatót, ne zavartassátok magatokat; az jól tesz az idegeknek.

Új munkakörömben sokkal többet kellett foglalkoznom a pedagógia kérdéseivel. A vezetői munka lényegét abban láttam, hogy a nevelőtestületet – és magamat is – ösztönözöm a pedagógiai kultúra emelésére, gazdagítására. Ehhez persze tájékozódnom kellett a szakirodalomban, többet kellett tudnom arról, hogy mi történik a világban és az országban. Így ismertem meg a hazai kutatók írásait, a reformelképzeléseket, a kritikus irányzatokat. Ibolya, amikor sok-sok beszélgetés alapján megismerte a friss áramlatokat, azt mondta: jónak látszik, de meg is kellene próbálni. Ez nyugtatott meg igazán, mert ő igen kritikusan vélekedett a különféle csodatévő újításokról. Nem hitt a csodagyógyszereknek, a varázsigéknek, mutatóvanyoknak, valódi és jól előkészített programokat akart látni.

A hetvenes években a gimnáziumokban megszűnt az 5+1-es oktatási rendszer (ez azt jelentette, hogy hetente egy napon valódi munkát kellett végezni valamilyen munkahelyen). Nem vált be, a tanárok 6 mínusz 1-nek becézték. Jött viszont a fakultatív oktatás, amely lehetővé tette, hogy a tanulók a 3-4. osztályban bizonyos választható tantárgyakat emelt óraszámban, kisebb csoportokban tanuljanak. Ez valóban elősegítette az érettségi utáni to-

vábttanulást, vagy – közvetve – az elhelyezkedést. Ibolya szerette ezt a formát, nagyon alaposan készült rá, és örömet lelte benne. Ekkor egyébként már kisebb óraszámban tanított, mert megyei magyar szakfelügyelői (később szaktanácsadói) megbízást kapott a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézettől, s ez órakedvezményrel járt. A foglalkozásokat szemináriumszerűen vezette, s gondja volt arra, hogy minden tanulónak egyéni feladatokat adjon. Mindezt megtehetette, mert erőssége volt a rendszerező gondolkodás, az új ismeretek beemelése a korábban megformált tartalmakba, keretekbe. A fakultatív csoportokban alaposan megismerte tanítványait, az érettségi és felvételi vizsgák anyagát, és elég jók voltak az előjelzései.

A szaktanácsadói munka kitágította tájékozottságát, megismerte a szakma valódi dilemmáit, a rokon stúdiumokat. Ilyen volt a rendszeres filmintézeti továbbképzés, a kommunikáció alkalmazása a nevelésben, az anyanyelvi versenyeken való részvétel, alkalmanként a zsűrizés.

Nagyra becsülte a tanári pályát, sohasem hallottam tőle, hogy más utat kellett volna választania. Kiegyensúlyozott, nyugodt, tapintatos alaptermészete, realitásérzéke és szerénysége valóban alkalmassá tette a kollégákkal és a diákokkal való együttműködésre. Nem voltak kitorési vágyai, nem érezte magát sohasem mellőzöttnek: öröm volt számára az iskola és a család, amelyet egész életében szolgált. Nem fenyegette sohasem az elszürkülés, a közömbösség, mert lépést tartott a változásokkal, és a tanítványok mindig változtak – ez egy ilyen pálya.

Kollégái így emlékeznek rá (megjelent halálakor az iskolai faliújságon): „...Kiemelkedő tanáregyenység volt. Rendkívül igényes, alapos szakmai tudással, felkészültséggel rendelkezett, ami szerénységgel párosult. Szinte észrevétlenül tudott maradni a közösségen belül, de mindannyian érezhettük: bármikor számíthatunk rá. Kollégáival, diákjaival jó kapcsolata volt, átlagon felüli intelligenciája mellett finom humorral is rendelkezett.

Mi marad belőlünk, mi marad utánunk? Egyre többen, egyre többször tesszük föl ezt a kérdést – valószínűleg –, mi, akik ismertük őt. Ki volt ő,

milyen nyomot hagy maga után, nemcsak családja, barátai, hanem a tágabb kör számára?

Ha megpróbáljuk fölidézni, sokunknak talán először is a hangja szóval meg. Összetéveszthetetlen hangja volt. Nemcsak a hangszín miatt, hanem ahogyan használta. Ezernyi árnyalata volt: édes, lágy, csengő, simogató ..., de egy biztosan nem volt soha, bántó. Pedig szigorú volt. De ezt is úgy jelezte, hogy érteni ugyan értette mindenki: most nincs játék, ezt meg kell tanulni, csinálni, de senki nem érezte úgy, hogy megfélemlítették.

...és a humora! Utánozhatatlan bájjal mondott olyan mondatokat, amelyek hallatán volt, hogy csak finom mosolyra húzódott az ember szája, hiszen végtelenül elegánsan hangzott, de előfordult, hogy percekig nem tértünk magunkhoz a nevetéstől.

Biztos értékek mentén élt és dolgozott, nyugodtan fordulhattunk hozzá bármikor szakmai, erkölcsi vagy akár hétköznapi kérdésekkel, a válasz soha nem okozott csalódást. Rendkívüli olvasottsága, műveltsége sokunkat bámulatba ejtett. Az pedig még inkább, hogy ezzel soha nem kérkedett. Ez számára természetes volt, személyiségének része. Keveseknek sikerült úgy szerénynek lenni, hogy az ne tűnjék álszerénységnek. Ő valóban az volt. Szelíd, szerény, nagy tudású.

Tette a dolgát minden hűhó, minden hozzá nem illő harsányság nélkül. Ezért lehetett példa, s lehet még ma is, a csendes kiválóságot oly kevésbé értékelő mai kor számára is.

Igaz ember, hiteles pedagógus volt.”

Munkája elismeréseként kapott *Miniszteri Dicséretet* (1977), *Kiváló Munkáért* kitüntetés (1978), *Kiváló pedagógus* címet (1989); és a várostól megkapta a *Csenki Imre Néptanítói Díjat* 1991-ben, nyugalomba vonulása-kor. Néhány évig még óraadó volt, például az első hatosztályos gimnáziumi osztályt ő érettségiztette – mert ő vitte kezdettől fogva – 1998-ban.

Tanítványai így emlékeznek rá:

Fejérmé Ágoston Erzsébet (Berettyóújfaluban érettségizett tanítványa): „Nehéz feladatot rótt rám az élet. A fájó valóság ismeretében, 50 év távlatából kell visszaidéznom a gimnáziumi éveket, a szép emlékeket, élményeket. Írnom kell a nagybetűs TANÁRRÓL, EMBERRŐL, arról, akít példaképemül választottam.

1962 őszén félve, szorongva, várakozással, tudásvágygal indultam az ismeretlen környezetbe, új iskolám felé. Minden szorongásom elmúlt, amikor belépett az osztályba Ibi néni fiatalon, üdén, ele-

gánsan, mosolyogva, szeretetet sugárzó arccal. Törékeny lénye nyugalmat sugárzott, biztonságot és erőt adott.

Milyen tanár volt? Magyar és orosz tanított magas szinten, felkészülten. A tankönyvekben leírtakon túl ismerete, tudása, tájékozottsága, csodálatos előadói készsége magával ragadó volt. Abban az időben, amikor nem volt szabad a Szentírásról, Istenről tanítani, az írók, költők életrajzán, művein keresztül vezette, irányította finom érzékkel – kimondatlanul is – az arra fogékony lelkeket az Örökérvényű könyvben megismerhető Megváltó felé. Tudásánál csak szerénysége volt nagyobb.

Milyen osztályfőnök volt? Mint a jó kertész a fáról, nyesegette le rólunk a vadhajtasokat, figyelve arra, hogy fájdalmat ne okozzon. Saját példájával tanított a helyes viselkedésre, illemre, hazaszeretetre. Hozzá bármikor bátran lehetett fordulni bármilyen problémával, lelkünk rezdüléseire mindig figyelt. Bölcs tanácsaival egyenesbe hozta kusza dolgainkat. Ő a rosszban is felfedezte a szikrányi jót, azt, ami tovább lendít a holtpontra. Áldott állapotban egyedül vállalta a farsztó osztálykirándulással járó, egész napos városnézést, múzeumi látogatást, esti színházat, tornatermi szállást. Boldogan, mosolyogva hallgatta a sok csivitelő csitri csacsogását a hosszú úton hazafelé.

Mit kaptunk Tőle útravalóul? Az utolsó osztályfőnöki órán felolvasott egy költeményt (Márai Sándor: *Halotti beszéd*, 1951. Possilipo, Olaszország). Ma sem tudom hogyan, honnan szerezte meg, de azt az utolsó órát, míg élek, nem fogom elfelejteni. Ha visszaidézem, elszorul a torkom, és potyognak a könnyeim. Látom Ibi nénit elegánsan, mint első nap, szép arcán enyhe pírrel, csillogó szemekkel, átélve elemezni a verset, kidomborítva a hazáját elhagyni kényszerült költő fájdalmát, a vers mondanivalóját.

Most esténként, ha felnézek az égre, Dániel próféta szavai jutnak eszembe: »Azok közül, akik alusznak a föld porában, sokan felébrednek majd az örök életre. ...Az okosok fényleni fognak, mint a fénylő égbolt, és akik sokakat igazságra vezettek, mint a csillagok mindörökké.« Én ezentúl mindig azt a mindörökké legfényesebben fénylő csillagot keresem a fénylő égbolton rá emlékezve.”

Rásó Mihályné Magyar Mária (püspökladányi tanítványa): „Lágy, pasztellszínekkel festett portrét őriz róla emlékezetem. Négy éven át a magyar nyelv és irodalom szépséges üzeneteit plántálta belénk kivételes egyéniségéből sugárzó szeretettel. Elsősorban önmagával szemben volt rendkívül precíz és igényes. Ahogyan az óráit felépítette, végigélte, az mindig egy alkotásnak tűnt. Híven tudta visszaadni egy sóhajtásnyi kis versikének nemcsak a formáját, hanem hangszínét, dallamát, egész zenéi hangszerelését is. Később, amikor magyar-ének szakos tanár lettem, abból éltem, amit tőle tanultam.

De tőle nemcsak a tantárgyat lehetett megtanulni. Szinte anyai gondoskodással terelgette osztályát – 24 lányt – tánciskolába, színházi előadásokra, tanulmányi kirándulásokra. Mindenkire figyelt, megértő és türelmes volt. A tehetségeseket versenyekre vitte.

Belső szellemi lángot gyújtott bennünk. Hitte, hogy mindenki ott rejlik az egyediség. Irodalmi dolgozataink címét gyakran kérdésekben fogalmazta meg, így vezetett el bennünket saját gondolataink megfogalmazásához. Amikor a tanárról mint ideálról kellene beszélnem, az ő alakja jelenik meg előttem. Remélem, ha ezt hallaná, egy boldog mosoly suhanna át az arcán.”

A nyugdíjas években természetesen a család kötötte le, a házi munka, az olvasás (ez örök szenvedélye maradt, amíg jó volt a látása), a hosszú séták a külterületi erdős-mezős helyeken. Végtelen szeretettel foglalkozott gyermekeinkkel és unokáinkkal. Az alattomos betegség azonban utolérte, pedig igen gondosan betartotta az orvosi utasításokat. Az évek során ereje egyre fogyott. Végtelen tapintatára jellemző, hogy nem is igen szólt róla. Ám a vég a leggondosabb és legkorszerűbb kórházi kezelés ellenére is bekövetkezett, nem egészen egy hónappal 80. születésnapja előtt. Búcsúzóul a család nevében ezt írtuk sírkoszorújára: *A Te példád örök*

Férje,

NYIRKOS TIBOR ny. középiskolai igazgató
Püspökladány

„A tanár és a tanító a legfontosabb munkák egyikét végzi a gyermekek nevelésével. Munkájuk megbecsülése nem ment még át eléggé a társadalmunk tudatába. Ez az oka annak, hogy sokszor azok a tehetséges emberek is más pályára mennek, akik erre hivatást éreznek.”
(Teleki Pál)

P

PÁL ANNA (Balmazújváros, 1939. május 2. – Balmazújváros, 2014. július 19.): tanító, földrajz–rajz szakos tanár

Pál Anna, Anci néni, ahogy később szólítottuk: Ancika gyermekkoromtól meghatározó pedagógusegység volt az életemben. Még általános iskolás koromban került iskolánkba, fiatal tanárként rajzot és földrajzot tanított, kedvenc tanáraink egyike volt. Később, amikor kolléga lett, tanította a saját gyermekeimet, akkor is szeretett tanáraink közé tartozott, példájára fiam is földrajz–rajz szakos tanár lett. 15 évig vezetőként dolgozott iskolánkban, ez az időszak egy másik oldaláról mutatta meg tehetségét, emberségét. Mindegyik korszakban példát vehettem róla, nagyszerű volt vele dolgozni, jó volt tőle tanulni.

Pál Anna Balmazújvároson született, édesanyja Bencsik Ilona, édesapja Pál Géza, egyszerű, dolgozó, jószágos emberek voltak, akik a

gyermekeikért éltek. Édesapját csak a háború után ismerhette meg, mert akkor tért haza családjához. Egyik önéletrajzában így ír erről: „Háborús időben, 45 májusában lettem hat éves. A repülőgépek mély bűgása, a vaksi óvóhelyeken töltött órák nagyanyám ölében, a szíréna vijjogása még ma is emlékezetemben él. Mindezek úgy történtek, hogy nem volt közöttünk apám, mert őt akkor már mint hadifoglyot a Volga felé vitte a vonat. A testvéremnek és nekem csak édesanyám és nagyanyám ölése jelentette a családot majdnem tízéves koromig. A nagynénik, nagybácsik önzetlen segítségére sok nehézségen átgáztunk bennünket. Nem volt olyan család az utcánkban, ahol ne várták volna kétségbeesetten a tábori levelezőlapra írt üzenetet.”

Mikor Pál Anna édesapja hazatért, megváltozott az élet, visszatért a családba a nyugalom, és igazi meleg családi légkör uralkodott. Édesapja cipésműhelyében mindig jókedv volt, baráti beszélgetések folytak, ahova gyerekek, felnőttek öröme volt betérni. Édesanyja pedig megteremtette a mindennapok nyugalomát, szeretettel gondoskodott a családjáról.

Az iskolát olyan tanteremben kezdte, ahova a gyerekek maguk vitték a széket, hogy leülhessenek, a tűzrevalót, hogy Grozdits Anti bácsi, a tanító úr meleget csiholhasson. Jó osztályfőnöktől, Lázár Mária nénitől, ahogyan ő fogalmaz, emberségből, szakmaszeretetből kapott példát. A hajdúböszörményi Bocskai

István Gimnáziumban „tudós” tanárokkal találkozott, akiktől sokat kapott emberileg és műveltségben is, ezek a kiváló pedagógusok egyre közelebb vitték őt pályaválasztásához.

1957-ben az induló Tanítóképző Főiskola hallgatója lett, majd mint diplomás, fiatal pedagógus visszakérült az „alma mater”-ébe. Egykori tanárai lettek a kollégái, volt osztályfőnöke pedig az igazgatója. Az iskolában hiányoztak a szakos tanárok, így az alsó tagozatban töltött három év után ismét tanulás következett az egri Tanárképző Főiskola földrajz–rajz szakán. Itt kapta meg második diplomáját. A tanulással egy időben már tanárként dolgozott.

Oláh Gábor, a méltatlanul elfelejtett debreceni poéta helyett Pál Anna is írhatta volna ezt a szép verset:

*„Tanár vagyok. Kis lelkek pásztorának
Jegyzett el sorsom. Zúgna bár örök
Veszélyek árja: rendületlen állnak
Köröttem védőn szent varázskörök,
Bizalom, hála s hármasszöveg a
Villámfogó színarany szeretet.”*

Pál Annát tanítványai nagyon hamar elfogadták, megszerették őt, a szülők tisztelték, becsülték a fiatal lelkes pedagógust. Két szakjáról, a földrajzról és rajzról mindig szeretettel, mérhetetlen hivatástudattal beszélt, és szívügyének tekintette, hogy tantárgyait tanítványaival is megszerettesse, és a legkiválóbb eredményeket érje el.

Rajzsakkör a 80-as években

Egész pályafutása alatt képezte magát, minden új dolgot el akart sajátítani, kipróbálni. Vallotta a makarencói gondolatot: „Aki azt a bátor-

ságot vette magának, hogy másokat tanítson, annak állandóan tanulnia kell!”

Tíz évig volt tagja a Megyei Rajztanári Stúdióknak, ahol elvégzett több szakmai tanfolyamot. Gazdag szakmai tapasztalatát nemcsak saját maga hasznosította, hanem készséggel megosztotta kollégáival, segítette a fiatal, kezdő pedagógusokat is. Kísérletezéseit, kutatásait szakmai lapokban is megjelentették.

Király István kollégája így írt róla egy 1993-ban megjelent balmazújvárosi újságban: „Pál Anna soha nem rejtette véka alá tudását, szinte minden évben tartott bemutatóórát valamelyik szaktárgyból a balmazújvárosi és a környék iskoláiban rajzot, földrajzot tanító nevelőknek. A jó tanárban csodáltuk és becsültük a szaktudást. Meggyőződünk arról, hogy a kiváló szakember tulajdonságain kívül higgadság, türelem, tapintatosság, következetesség, sok szeretet és még egy sereg lelki kiválóság jellemzi. Istenadta képességeivel, aranyos kedélyével, szolid humorával a gyerekek között aratta nevelőmunkája legszebb sikereit.”

Kiváló szakmai eredményeinek, fáradhatatlan, lelkiismeretes munkájának, emberi adottságainak köszönhetően 1979-től 1994-ig 15 éven át vezetői feladatokat látott el. 1978-tól 5 évig igazgatóhelyettes, majd 10 évig igazgató volt iskolánkban, a **balmazújvárosi Kossuth Lajos Általános Iskolában**. A vezetéssel szolgálnak tekintette, szinte minden idejét az iskolájának szentelte, s a gyermekekért dolgozott. Sokat fáradozott az új iskolaépület igazi otthonná teremtésében. Esztétikai érzéke, igényessége garancia volt a szép környezet létrehozásában. Igazi alkotó légkört teremtett az iskolában, ahol minden munkatársa szívesen dolgozott. Érezte, érezhette munkatársai bizalmát és támogatását. Kísérletező, újat kereső pedagógus volt, vezetőként is erre adott példát és biztatást munkatársainak. Kezdeményezésére indult el a kísérleti rajztagozat, amely azóta is sok szép eredményt hoz volt iskolájának. Ezzel párhuzamosan kezdeményezte, és utódai máig is folytatják az „Iskolagaléria” megrendezését. Szívügye volt a Kossuth névadó ünnepség, amellyel igazi szellemiséget, arculatot próbált teremteni iskolájának.

A 90-es években is törekedett megfelelni a kor kihívásainak, minden eszközzel munkálkodott

vonzóvá tenni iskoláját, egészséges versenyszellemet alakított ki. Sok-sok támogatót talált, akik segítették az iskola szellemi vagy anyagi gyarapodását.

Pál Anna mint igazgató az 1994-es tablón

Vezetői tevékenysége mellett szaktanári munkájában is igyekezett maximumot nyújtani a vizuális-esztétikai nevelés területén. Kiállítások, rajztagozat alapítása, iskolagaléria jelentette az ars poeticát, miszerint a hatékony művészeti nevelés érzelmet és erkölcsöt is formál. Tanítványai közül többen választották a pedagóguspályát – éppen az ő két kedves szakját –, akik tőle tanulták a térképen való tájékozódást, a színkeverést vagy a műelemzést. Tőle idézek: „A szépet láttatni, a látványt kifejezni felemelő érzés annak, aki megtalálja benne örömét. Én úgy vélem, megtaláltam. A rajzolás-festés adja az örömet, a megnyugvást, a töprengést is. Ad folytonos újramezést, mert a forma- és színvariációk végtelenek, amíg van festék és ecset meg üres felület, addig megállíthatatlanul viszi a kezét a képzelet.”

Egy évtizeden át vezette a helyi művelődési ház gyermekrajz-szakkörét emlékezetes pályázati eredményekkel. Az induló hatosztályos gimnáziumban is vállalta a rajztanítást s ezzel együtt a művészeti oktatást. S közben ő maga is alkotott, festett, önálló kiállításokat rendezett.

Kezdeményezésére és aktív közreműködésével kezdődött el iskolája életében a pályázatírás. 1987-től pályája befejezéséig minden évben sikerrel szerepelt megyei innovációs pályázatokon, országos pályázatokon. Bövült az

iskola szabad idős programja újszerű szakkörök (német, számítástechnika, KRESZ, cigány életmód) indításával. A hátrányos helyzetű gyerekekben is felfedezte a tehetséget, amelyet kiváló mesterként fejlesztett tovább. Jelentős eredményeket ért el a cigány gyermekek viselkedéskultúrájának alakításában is.

Több évtizeden át volt az iskola meghatározó egyénisége. Kimagasló volt közösségteremtő ereje. Évtizedeken át szervezte a gyerekeknek, majd mikor vezető lett, a kollégáknak a kirándulásokat az ország legszebb tájaira, városai-ba. Fotózni is nagyon szeretett, sok-sok fényképet készített a kirándulásokon, rendezvényeken, ünnepeken, szinte általa gyűltek a fényképalbumok az iskola archívumában. Tanítványainak és munkatársainak is nagyon sok szeretetet adott, apró figyelmességekkel, meglepetésekkel szerzett örömet. Minden barátot, munkatársat megajándékozott egy saját maga alkotott képpel, fényképalbummal. De ő is érezhette a szeretetet, tiszteletet, mellyel tanítványai, a szülők és a kollégák is körbevették.

Művészi érzéke mellett rendkívüli humorérzéke is volt. A félévi és év végi értekezleten a komoly munka után, amely részéről mindig példaértékű, tartalmas, előremutató volt, évtizedeken át kedves színlótként jelentkezett az év közben történt kis epizódok verses elbeszélése, kifestése, ahogyan ő nevezte: a „Krónika”. Erre ő olyan észrevétlen és titokban készült, hogy sosem tudtuk, kit figyel meg, s mit les el, ami egyszer még derűt fakaszt. Úgy vártuk ezt a „napirendi pontot”, mint egy jó pohár vizet a hőségben, ez üdítő, feszültségoldó és rendkívül szórakoztató volt.

Munkája elismeréseként

- * 1971-ben megkapta az *Oktatásügy Kiváló Dolgozója* címet
- * 1976-ban *Kulturális Miniszteri Dicséretben* részesítették
- * 1978-ban és 1980-ban *Közösségi Munkáért* kapott kitüntetést
- * *Kiváló munkáért* 1989-ben kapott elismerést
- * 1994-ben pedig a *Pedagógus Szolgálati Emlékéremmel* ismerték el több évtizedes pályafutását.

Amikor nyugdíjas lett, még néhány évig több területen is aktívan tevékenykedett. Tagja volt az iskolája alapítványának, ahol az ő tanácsaira, ötleteire mindig lehetett számítani. Városi nyugdíjasklubot vezetett, a klubtagoknak kirándulásokat, érdekes programokat szervezett. Az alkotás, festés egy új időszakát élte meg, hisz az idő már nem korlátozta alkotókedvét. „Kék korszak” címmel rendezett kiállítása nagyon emlékezetes. De sajnos ez az időszak nem tartott sokáig, betegsége megakadályozta abban, hogy hosszabb időre elhagyja az otthonát, és nagyobb feladatokhoz kezdjen. Testvére, aki Debrecenben él, szívesen vállalta volna gondozását, de Ancika nem tudta, nem akarta elhagyni szülővárosát, ahova ezer szállal kötődött. „*Én nem mehetek el innen*” – vallotta ő is Veres Péter gondolatait. Kedves családtagjaival, tanítványaival, barátaival ezalatt is jó kapcsolatot ápolt, otthonában mindig szeretettel fogadta a látogatókat.

Kis verse, amelyet elődjének nyugdíjazása alkalmából írt, akár neki is jelentheti a sorsfordulót, de mindannyiunknak útravalót ad az élet értelmével, folytonos megújulásával kapcsolatban:

„Új meg újabb tervek mireánk mindig várnak,
Ha búcsút intünk egy elköszönő nyárnak.
Tervet kovácsolni, nem élni a mának,
Sodorni szálait az élet fonálának,
Alkotni, munkálni, létünk alapelve;
Kell, hogy mindig legyen az embernek terve.
Fáradva pihenni, de új erővel kelve,
Naponta újulni, reményekkel telve.” (Pál Anna)

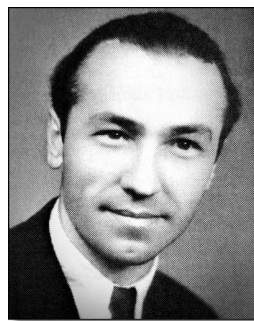
Források:

- Önéletrajz
- Király István 1994-ben megjelent újságcikke
- Testvérével, dr. Nagy József nével történt beszélgetések
- Tanítványok emlékezései

Volt tanítványa, majd kollégája,
JUHÁSZ FERENCNÉ tanító
Balmazújváros

DR. PALOV JÓZSEF (Istvánvölgy [ma Szerbia], 1920. február 19. – Szarvas, 1998. május 14.): agrármérnök, gazdasági szaktanár, múzeumigazgató

„...ki embereket képez ki, az terem, mint istenek társai; lelke hat, míg létez művelődés, s díja legszebb: emberi hála.”

(Madách Imre)

„1920. február 19-én az Istvánvölgy nevű bányáti (egykori Jugoszlávia) községben születtem, ahol szarvasi születésű apám tanító volt 1910 óta. Abban az országban jártam elemi iskolába, 8 osztályos gimnáziumba, majd a belgrádi egyetemre három évig. Amikor a németek felszámolták a belgrádi egyetemet, Pestre jöttem, és ott végeztem a Műszaki Egyetem Mezőgazdasági-Állatorvosi Karán agrármérnökként 1943-ban, majd 1944-ben gazdasági tanári oklevelet szereztem. Állatorvos akartam ezután lenni, de közben elért a háború. 1944 nyarán a Rimaszombat melletti KALOT (Katolikus Legényegylet Országos Testülete) gazdaságot igazgattam, meg tanítottam az ottani ifjakat (...) Augusztusig voltam ott.” (Reszkető Péter: *Egy ember több képben* — Szarvas és Vidéke 1993. X. 22.)

1944 szeptemberében Palov József már a **szarvasi mezőgazdasági technikumban** kezdte meg a tanévet. Minden tárgyat tanított, amire épp szükség volt: vegytant, növénytant, állattenyésztést, technológiát, közgazdaságtant.

1946. augusztus 31-én tette le a magyar állampolgári esküt Gyulán, korábban jugoszláv állampolgár volt.

1945-ben Fasang Árpád, a **Szarvasi Állami Tanítóképző** igazgatója alkalmazta.

Itt tanított 1959-ig, a középfokú tanítóképzők megszűnéséig. Levelében így ír erről 1994-ben: „Tény, hogy én szívesen gondolok vissza a régi időkre, a képzőre és szorgalmas diákjaira. Kár volt az iskolát 1959-ben felszámolni.”

Nehéz időszakban, 1950–54-ben voltunk a Szarvasi Tanítóképző növendékei. Mégis szerencsésnek mondhatjuk magunkat, mert olyan tanárok tanítottak, akik példát mutattak emberi és szakmai tekintetben, tartásuk volt, egyéniségek és kiváló pedagógusok voltak, köztük Palov tanár úr is.

A tanítóképzőben ismerkedett meg Palov József feleségével, Demeter Saroltával. „Nevelő volt a kollégiumban, és tanított a gyakorlóiskolában. Némi vacillálás után feleségül jött hozzám 1953-ban. Két lányunk van” – mondta egy interjújában.

Katalin lánya üzemi szakorvos (belgyógyász, reumatológus), Sarolta zeneművészeti főiskolát végzett, jelenleg stúdióvezetőként dolgozik. Katalin unokája közgazdasági végzettségű, költségelemző; Ágnes unokája a filmgyártásban dolgozik.

A tanítónőképző megszűnése után a **szarvasi Vajda Péter Gimnáziumban** alkalmazták.

Dr. Molitorisz Pál helytörténész így emlékezik a tanár úrra: „Másodikos gimnazista koromban, az 1959–60-as tanévben a gimnáziumot átköltöztettük az Árvaházba. Nagy volt a zsúfoltság, a mi osztályunk a közeli Ipartestület kocsma különtermében lett elhelyezve (a szünetekben az ivóhelyiségben biliárdoztunk, hej, régi szép idők, kár, hogy elmúltak). Új osztályfőnököt is kaptunk, Palov tanár úr személyében. Méltóságteljes, szigorú, mégis rokonszenves fellépése rövid idő alatt »megszelídítette« a fékezhetetlennek tartott osztályt. Hamar kölcsönösen közel kerültünk egymáshoz. Véleményei, gondolatai nagyban befolyásolták világlátásunkat. (...) Gyakran beszélt óráin azokról a dolgokról, melyek éppen foglalkoztatták. Megismertük gyűjtőmunkáját, s ebben magunk is segítünk. Mindez nem ment a tananyag rovására, jó tanár volt, máig nagy tisztelettel emlékezünk rá.”

1963-ban a **szarvasi Felsőfokú Mezőgazdasági Technikumba** hívták. 1964-től mint a technikum docensét megbízták az **öntözési növénytermesztési tanszék** vezetésével. 1967. augusztus 31-ig töltötte be ezt a tisztsé-

get. Növénytan, növényélettan tárgyakat tanított ekkor.

Kovács Gábor, az iskola igazgatója az 1967-es minősítésében a következőket fogalmazta meg: „Előadásainak és gyakorlatainak szerkezeti felépítése szakszerű. Előadásmódja szemléletes, élményszerű, dinamikus, a hallgatók által követhető és jegyzetelhető. Vizsgáztatása igényes, az adott érdemjegyei reálisak. Ügybuzgalommal és helyes érzékkel fejleszti a tanszék szertári anyagát. (...) Nagy gondot fordít a rendszeres önképzésre. (...) Hasznos tagja az intézetnek.”

1968-ban egyetemi doktori oklevelet szerzett Gödöllőn. 1979-ben kandidált, az öntözési kisdoktoriját bővítette ki. E mögött 10 éves kutató munka állt, gyűjtése kiterjedt a történelmi Magyarország területére is. Folyamatos szakmai képzése mellett fokozatosan tette le a nyelvvizsgáit. Felsőfokú végzettséget szerzett szerb-horvát (1969), francia (1971) és orosz (1978) nyelvből. Mindezt a tanítás mellett.

1981. január 1-jén 37 és fél éves tanári működés után vonult nyugdíjba.

Tanári pályájáról így vall: „Meg voltam elégedve a munkámmal, azt csináltam, amihez képzettségem volt, tanítottam kémiai, talajtani, biológiát. (...) Mindig állva tanítottam. Ha ültem, már néztek, beteg vagyok-e. A kréta mindig a kezemben volt, és írtam a vázlatot a táblára.”

Még ma is őrzök egy harmadik osztályos biológiai füzetet, amely híven mutatja, milyen igényes munkát kívánt tanár úr, de azt is, milyen pontos, áttekinthető, jól használható vázlatokkal, rajzokkal segítette tanulásunkat.

Dr. Palov József nemcsak tanárként volt kiváló, de példamutató volt élete és munkája a szarvasi múzeum létrehozásában is. A múzeum anyagának gyűjtése 1951-ben indult. Kezdetben egy oktatási célú kisebb kiállítás tervével foglalkozott a tanítónőképző intézet három tanára: Cs. Pataj Mihály, Szakács György és Palov József. A tervezgetésből nőtt ki a **Szarvasi Városi Múzeum**, úgy, hogy Palov tanár úr hamarosan egyedül maradt a gyűjtőmunkával, az anyag rendezésével, az elhelyezés gondjaival. 42 éves múzeumi tevékenysége

kezdődött el ekkor, folyamatosan tanulva a muzeológus szakmát.

A Szarvasi Krónika 1994/8 számában így emlékezik meg erről: *„Egy Csepel motorke-rékpárral, hátamra kötve hordtam kezdetben a gyűjtött anyagot. (...) Eleinte válogatás nélkül minden tárgyat begyűjtöttem. Később kezdtem érdeklődni a községben egyre inkább kiháló kismesterségek után. Tíz év alatt sikerült ösz-szegyűjtenem tizenkét komplett műhelyt. (...) Soha nem tartottam magam régésznek. De ahol kinyitottak egy árkot, azonnal ott voltam.”*

Kezdetben mellékhivatású muzeológusként dolgozott. A tanári munka befejezése után, 1981-től 1993-ig főállásban, igazgatóként irányította a múzeumot. A nyugdíjazását nehezen élte meg. Levelében, 1994-ben így ír erről: *„Ez év január 1-től állásomat felmondták, és eközben 42 évi tevékenységemet alig vették észre. De nem kívánok panaszkodni, majd csak az utókor el fogja ismerni.”*

Mintha a tanár úrnak szólt volna Karinthy Kosztolányinak írt felszólítása: *„A világot ne hagyjuk úgy egészen, ahogy találtuk!”* Ő nem hagyta úgy.

Tőle tanultunk hitet, életszemléletet, amelyet életünkben, pályánk során felhasználhattunk. Példáján tanultuk meg, hogy értelmes célokért érdemes élni, dolgozni és erős akarattal, teljes odaadással cselekedni. Nagyon jól emlékezünk arra, hogyan vetette meg a múzeum alapjait. Már akkor érzékeljük, hogy milyen fontos ez a tevékenység a településnek, mely abban az időben még nem volt ilyen szép és városias, mint most, de mi szerettük. Beszélt régészeti, néprajzi gyűjtéséről, örömeiről, gondjairól. Vállalta a fizikai munkát is. Erejét és idejét nem kímélve, lelkesedése akkor sem hagyta el, ha akadályokba ütközött.

2008 májusában kaptam egy levelet *Dankó Pál* tanár úrtól, ny. művelődési osztályvezetőtől, aki többek között ezeket írja: *„Nagy örömömre szolgált, hogy dr. Palov József, egykori tanárunk halálának 10. évfordulója alkalmából tollat ragadott, és írt egy pár visszaemlékező sort Róla, ami megjelent a helyi újságban. (...) Nekem is kedves tanárom volt, aki az 1946–47-es tanévben végeztem a Szarvasi Tanítóképző Intézetben, amely*

intézetre, munkájára, az ott tanító tanárookra mindig szívesen gondolok, hisz ott olyan színvonalas képzés folyt, amit ma nemigen látunk. (...) Temetésén a volt tanítványok, kollégák nevében én is búcsúztattam őt.”

Bár a múzeum létrehozásával maradandót alkotott, mi, akik tanítványai voltunk, azt mondhatjuk, hogy számunkra tanárként volt a legfontosabb.

A 37 és fél év alatt megszámlálhatatlanul sok diákot tanított. Biztos vagyok benne, hogy a tanítványok mindegyike hasonlóképpen emlékezne rá, mint azok, akik megírták, hogyan él emlékeikben a tanár Palov József.

„1948-tól 1952-ig ebben az intézményben az átszervezések vihára játszódtott le. Ebben az időben EMBERNEK maradni a szó nemes értelmében nagyon nehéz volt. Ő az tudott maradni és maradt mindvégig. Volt itt pedagógiai gimnázium, államosítása az evangélikus képzőnek, a könyvtárának »selejtezése«, a felvett tanulók káderezése a szülők foglalkozása szerint. (...) Tanított osztályunkban a bizonyítvány szerint: vegyi ismereteket. Mi kémia-nak neveztük. Könyvünk nem volt hozzá, jegyzeteltünk, és e szerint feleltünk. Harmadik osztályban nagy örömünkre osztályfőnökünk lett. Attól kezdve a biológiát is tanította. Biológiából érettségizni is kellett, és az osztály 90%-a jelesen produkált a tárgyból. Volt, aki továbbtanulva a biológia-kémia szakot választotta példája nyomán. (...) Tanár úr alakja, tanítási módja – a sok-sok eltelt év után is – nyugalmat, rendszerességet, az oktató tanár tekintélyét sugározza. Rendkívül gyakorlatias volt, s ezzel megvalósult a »Non scholae sed vitae discimus« elve. Tanár úr, köszönöm, hogy tanítványa lehettem!” (*Kulcsár Lászlóné Kecskés Aranka* tanítónő)

Csapó Imréné, volt tanítványa így emlékezett 2009-ben: *„Palov tanár úr úgy él az emlékezetemben: nagy tudású, szigorú, következetes, igazságos, jó tanár, aki szerette és tisztelte tanítványait (s mi őt szintén). Kitűnő szakember volt, szuggesztív egyéniség. Büszke vagyok arra, hogy tanítványa lehettem.”*

„Mindig felkészülten, pontosan jött az órára. Sok szemléltetéssel, tiszta egyszerű magyarázattal adta át az anyagot. Ő nemcsak tanított, hanem megtanította az órán az anyagot. A visszajelzés szükséges. Természetesen ő is számon kért. Nála valahogy nem féltünk a feleltetéstől. (...) Szerettük az osztályfőnöki órákat. Mindenről nyíltan tudtunk vele beszélgetni. Tanácsait megfogadtuk. Átnézte a

jegyeket. Soha nem szégyenített meg senkit. Megkérdezte: mit gondol, miért csúszott be az az egyes? Beszél az illető tanárral, hogy mód lehessen a javításra. (...) Emlékszem, kötelező volt az egyensapka. Nagyon rossz szabású, katonasapka stílusú. Ha kimenőre mentünk, csak a vállunkra tettük, szégyelljük. Valamelyik tanár szólt neki. Osztályfőnöki órán megkérdezte, miért szegjük meg a szabályt. Mind feltettük a sapkát. A tanár úr nevetett, gyorsan levettette. Nem tudom, hogyan, de elintézte, hogy ne legyen kötelező viselet.” (Dr. Vági Józsefné Bolus Katalin tanítónő)

„Engem úgy ösztönzött jobb eredményre, hogy osztályfőnöki órán megkérdezte: „Maga, miért elégszik meg ezzel az eredménnyel? Ha a többi tárgyból jó, akkor ezt a tárgyat is meg tudja tanulni.” (...) Gyakorlatias tanácsokat is adott: „Lányok, jegyezzék meg, ha kihelyezik magukat valamelyik településre, nem kell mindjárt az első traktorshoz feleségül menni. Legyenek igényesek!” (Vozár Pálné Lipták Judit tanítónő)

„Legjobban mégis a szakkört szerettem. Hetenként tartotta. Mindig valami érdekes dologgal várt bennünket. Volt az udvar mellett egy kis kert, ahova különböző magvakat vetettünk. Azt locsoltuk, kapáltuk, gondoztuk. (...) Növénygyűjteményt, fakéreg-gyűjteményt, levélgyűjteményt készítettünk. Virágokat, leveleket csoportosítottunk különböző szempontok szerint. Megtanultuk használni a növényhatározót. Többször vitt ki bennünket a Pepikertbe. Ott a virágokról, fákról, bokrokról magyarázott. Patkányt, egeret, békát boncoltunk. Megtanultuk, hogyan kell kitömní az állatokat. Varjút, galambot tömtünk ki. (...) Egyszer egy süni telelt ki a szertárban. Joskának neveztük (oroszul a süni joska). Nem haragudott, jót nevetett, amikor kiderült. (...) A tanár úr az én számomra egész pedagógiai munkám során példa volt.” (Dr. Vági Józsefné Bohus Katalin tanítónő)

„Én nagyon tiszteltem Palov tanár urat, mert ő EMBER volt. Soha nem felejttem el azt, amikor a prérin valami mezőgazdasági munkán voltunk, általában egy héten át. A szememet este valami baleset érte, végigszenvettem az éjszakát. Lenke néni volt velünk, de ő nem intézkedett, csak sajnálkozott. Másnap reggel jött Palov tanár úr motorral. Rögtön az állomásra vitt, a vonatjegyet is megváltotta. Szerencsém volt, mert édesanyám azonnal vitt Pirityi főorvos úrhoz, aki azt mondta, hogy fél óra sem kellett volna ahhoz, hogy elveszítsem a látásom, olyan súlyos volt a sérülés. Én a látásomat köszönhetem a tanár úrnak.” (Kovács Ferencné Flender Mária tanítónő)

„Palov tanár urat mindannyian kedveltük (...) Felejthetetlenek a szakkörök, a rovar- és növénygyűjtő közös körutak, ahol a figyelmünket minden irányt felkeltette, és hagyta, hogy rácsodálkozzunk az ismeretlenre. Észre sem vettük, hogy lelkes természetjáró, széles érdeklődési körű, minden jelenség megismerésére nyitott fiatal felnőtteket nevelt belőlünk a négy év alatt. Bennem a tanár úr keltette fel az érdeklődést a továbbtanulásra, hogy az addig tanultakkal összefüggő területen válasszak hivatást. Így jelentkeztem az Agrártudományi Egyetemre, baromfiipari- és tenyésztési szakmérnök lettem. 34 évet dolgoztam ebben a szakmában. Osztálytársaim többsége más módon, de az élet sok területén hasznosította a széles körű érdeklődést, amire a tanár úr nyitotta fel a szemünket. A legegyszerűbb az lett volna, ha csak annyit írok, hogy csodálatos tanár volt. Palov tanár úr nevének említésekor mindig meleg hálát és tiszteletet érzek a szívemben.” (Rajki Margit agrármérnök)

Hogy teljes legyen a kép, idézek dr. Reszkető Péternek a tanár úrral készített interjújából: „Mindig szívesen hallgattuk előadásait, szívesen tanultunk tőled. A hallgatók is kedveltek (...) Tőled tanultuk a »jus murmurandi«-t, azaz a morgáshoz való jogot.”

Kétségtelen, nem hagyta szó nélkül a tapasztalt visszaesszágokat. Mindig őszinte volt, vállalva annak esetleges hátrányait is. A tanár úr legendásan nagy munkabírású volt. Tanári, muzeológusi munkája mellett jelentősek publikációi is. Szakmai írásai helyi és országos lapokban jelentek meg: *Békési Élet*, *Tájéoló*, *Szarvasi Krónika*, *Szarvas és Vidéke*.

Figyelemre méltók helytörténeti kiadványai:

- *Képek Szarvas múltjából* (1972, 1992)
- *A szarvasi szárazmalom* (1973, 1976)
- *Túrák Szarvason és környékén* (Körös-Sárréti útikalauzban, 1984)

A sikeres életpályát több kitüntetéssel ismerték el:

- * A Szocialista Kultúraért (1956)
- * Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1959)
- * Szarvas város Pro Urbe kitüntetése (1980)
- * Békés Megyéért díj (1993)

Dr. Palov József tanár úr 1998. május 14-én hunyt el szarvasi otthonában. Május 19-én a szarvasi Ótemetőben kísérték utolsó útjára tanítványai, munkatársai, tisztelői.

Halálának első évfordulóján a volt tanítóképző – ma múzeum – falára helyezték el a portréját ábrázoló domborművet. Ide hozzák azóta is a találkozókra visszatérő hálás tanítványok az emlékezés koszorúit.

Sokat köszönhet tanár úrnak a város. És sokat köszönhetünk mi is, akiknek az a szerencse adatott meg, hogy tanítványai lehettünk. Hálás szívvel emlékezünk tanár úrra és a feledhetetlen szarvasi diákévekre. S amíg ez így lesz, közöttünk él: mert nem hal meg az, akire emlékeznek.

Források:

- Kutas Ferenc: *A Múzeum volt az élete* (Szarvas és Vidéke 1998. május)
- Dr. Reszkető Péter: *Egy ember több képben* (Szarvas és Vidéke 1993. október)
- Dr. Molitorisz Pál: *Dr. Palov József emlékére* (Szarvas és Vidéke, 2008. április-május)
- Pályatársak, tanítványok emlékezései

*Egykori tanítványa,
LESZÓ JÓZSEFNÉ IGAZ JUSZTINA
középiskolai tanár
Miskolc*

PÉNZES SÁNDOR (Okány, 1926. április 11. – Szeged, 1974. szeptember 10.): általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes

A Békés megye délkeleti részén lévő Okány községben született. Édesapja kőműves mester volt, aki egyedül vagy többedmagával építette a település és a környező falvak házait. Édes-

anyja, Székely Mária a háztartást vezette, gondozta, nevelte a család három gyermekét. Bátyja, Péntes József, cipész a II. világháborúban fiatalon hadifogságban meghalt. Nővére, Péntes Mária jelenleg is korának megfelelő egészségben él.

Egyszerű család volt az övék, szerényen éltek. Ehhez hozzájárult az is, hogy a településen 1925. december 23-án éjjel nagy árvíz pusztított. Az ár a községet és határát szinte teljesen elöntötte, romba döntve, megrongálva sok házat. Az egész község lakossága, köztük a Péntes család is sok éven át igyekezett az őket ért kárt orvosolni. A jelenlegi iskola földszinti része 1937-ben épült fel váltókölcsonból és államsegélyből.

Sándor a helyi elemi iskolában tanult. Annak befejezése után édesapja mellett dolgozott, de sokat segített édesanyjának is, aki, ha tehetett, a háztartási munkálatok végzése mellett mezőgazdasági munkát is vállalt a helyi nagygazdánál. Később, miután meghalt édesapja, a családban egyedüli férfiként végezte azokat a munkálatokat, melyek az akkori időkben ráhárultak. Mint 24 éves fiatalember követve az akkori fiatalok életvitelét, megnősült. Felesége lett Simon Julianna, aki ugyanolyan szegény család gyermeke volt, mint ő. Ezután már feleségével együtt élték a szegény emberek küzdelmes életét.

Mindennapos munkájának végzése során abban az időben nem is gondolta, hogy a sok rossz után nagy változás következik az életében.

A világegést átvészelve az alig húsz éves fiatalember – mint a fényes szelek nemzedékének tagja – kivételes lehetőséget kapott ajándékba a történelemtől. A háborúban odamaradt, tanult emberek pótlására, az új rend feladatainak a megvalósításához, a régi rendszer kiszolgálóinak felváltásához új, tanult emberekre volt szükség. Át kellett venni a kulturális közélet meghatározó posztjait. Ez abban az időben a XX. századi magyar história legradikálisabb nemzedékváltásának volt tekinthető.

Az akkori NÉKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) mozgalom a negyvenes

évek közepén indult (1946. július 9-én), amely támogatta, segítette, felkarolta a fiatal lányok és fiúk tanulását.

1951 szeptemberében Pécssett kezdődött el az a kétéves bentlakásos szakérettségis tanfolyam az Ifjúság u. 6 szám alatti Nékosz Beloiannis szakszakkollégiumban, amelyen Péznes Sándor is részt vett. Nagy munka volt, igazi tanulást, szívósságot, kitartást, akaraterőt követelt. Mégis boldog volt, hogy tanulhatott, élete egyik legjobb, legkedvesebb éve volt ezek. Miért? Mert ott tanították meg igazán tanulni és gondolkodni.

Erről az időszakról később sokat beszélt kollégáinak: *„Sokan azt hitték, vagy hiszik talán még most is, hogy a szakérettségin csak politikát tanultunk. Az 1952–53-as tanévet majdnem politikamentesen éltük át az akkori dühögő politizálás, a Rákosi vezette »békeharc« ellenére. Mi csak a tanulással voltunk elfoglalva, hogy minél sikeresebben érettségizhessünk, és bejussunk valamilyen felsőbb fokú iskolába. Hogyan zajlott Pécssett a mindennapi életünk? Szoros napirendünk volt. Kollégiumban laktunk, ahol ingyenes teljes ellátást és 115 Ft ösztöndíjat kaptunk. Még tízórait is adtak, ami nagy dolog volt, mert tudtuk, hogy odahaza sorba álltak az emberek a kenyérért. A kollégiumban minden reggel »sajtófélóra« keretében felolvastak egy cikket a Szabad Népből, amire nemigen figyeltünk, aztán jó körülmények között egész délelőtt – 12 óráig – egyéni tanulás folyt. A könyvtárat is használhattuk. Délután 13 és 18 óra között voltak a szakóráink. Csodálatos, jó képességű igazi tanáraink voltak, mondhatnám úgy is, hogy válogatottak. Humán tárgyakat, sőt latint is tanultunk, mint mások. A tanév tovább tartott, mint a többi középiskolában, a tananyag nagysága miatt.”*

Péznes Sándor 1953-ban csak július közepén érettségizett le. A szakérettségi bizonyítványának kelte: 1953. augusztus 1. Tanulmányi eredménye: jeles. A tanévzáró ünnepélyen kiemelkedő eredményei miatt dicsérő oklevelet, jutalomkönyvet és 300 Ft pénzjutalmat kapott. A szakérettségi bizonyítvány zárómondatában olvasható: „a 169000/1949. K. M. számú rendelet értelmében tehát őt a Pedagógiai Főiskola

magyar nyelv- és irodalom tanári szakára való felvételre jogosultnak nyilvánítjuk.”

Az érettségi után rögtön egy hétre építőtábori munkára vitték, ahol kemény fizikai munkát kellett végeznie, de fizettek érte. Csak ezután kezdődhetett otthon a pihenés, amely nem volt igazi, mivel szüleinek segített.

A szegedi Pedagógiai Főiskolán kezdte meg felsőfokú tanulmányait 1953 őszén, melyet 1956-ban sikeresen fejezett be. Ha a szakérettségire sokat kellett tanulni, akkor a főiskolán még többet. Ő pedig nem akart lemaradni a társaitól. A főiskolai követelmények mellett kezdte megismerni a városban folyó kulturális élet eseményeit is. Ez a törekvése nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a későbbiekben munkahelyén kamatoztathassa a városban átélt és tapasztalt élményeket. Mint közösségi ember segített évfolyamtársainak, akik ezért szerették és tisztelték.

Amikor befejezte a főiskolát, az irodalom tanaszéken marasztalták, hogy tanársegédként maradjon ott Szegeden, de ezt a felkérést nem fogadta el, részben azért, mert a felesége nem kapott megfelelő állást Szegeden, másrészt pedig a lakáshoz való jutás kilátástalan volt.

Ekkor már a 30. életévében járt, gondolnia kellett a családjára is. A megélhetés, a lakáshoz való jutás, valamint az édesanyja és felesége szüleihez való közelebb kerülés miatt költöztek vidékre.

Hajdú-Bihar megye délkeleti részén **Köröszakál** település **általános iskolájában** kapott állást. Ott szolgálati lakásban laktak. Feleségének is sikerült munkalehetőséghez jutni, ő lett a kis község könyvtárának a vezetője, 1964-ben pedig a helyi posta dolgozója.

Sándor – mint ahogyan Pécssett a szakérettségis, majd Szegeden a főiskolai tanulmányai idején – a köröszakáli munkahelyén is igyekezett nagy szorgalommal dolgozni. Munkáját lelkiismeretesen és nagy pontossággal végezte. Ennek eredményességét tapasztalta az iskola vezetése és a felügyeleti szervek is. Ki nevezték az iskola igazgatóhelyettesének. Ezt a megbízatását sok-sok éven keresztül végezte. Sikerült úgy végezni munkáját, hogy a fel-sőbb utasításokat megtartotta és megtartatta az

iskolában dolgozó pedagógus kollégáival és az ott tevékenykedő technikai dolgozókkal.

Az 1962-ben végzettek tablóján

1956. augusztus 28-án megszületett a család egyetlen gyermeke, Róbert. Őt nagy szeretetben, gondossággal nevelték. Igyekeztek biztosítani azokat a feltételeket, hogy később ne tapasztalja annak hátrányát, hogy egy kis faluban nevelkedett. Nagyon szép éveket élt ott családjával.

A Péntes család az 1950-es évek végén, amikor a tantestület fiatal pedagógusokkal gyarapodott, felkarolta azokat. Segített nekik beilleszkedni a nem éppen kedvező körülmények elviselésébe. A temperamentumos, világot megváltani akaró fiatalok társasága sokszor találkozott a szolgálati lakásukban.

A főiskolás évek alatt Sándor és felesége nagyon megszerették Szeged városát. Évek során dédelgették álmaikat a városba kerülésről. Gyűjtögették a pénzt az új városi otthon megteremtéséhez. 1970-ben házat vásároltak ott, és odaköltöztek.

A körösszakali elszakadás nem volt könnyű, hiszen a közel 15 év alatt sok ismerőst, tanítványt és barátot szereztek. Szerették az ott lakó embereket és azok is őket.

A munkahely-változtatás, az elköltözés döntő oka Róbert fiuk volt. Nem akarták elengedni a szülői házból, viszont szerették volna, ha felsőbb iskolákat végez. Ez az elképzelés valóra is vált: fiuk testnevelés–földrajz szakos tanári végzettséget szerzett.

Később pályamódosításra kényszerült, hogy öt gyermekéről megfelelően tudjon gondoskodni.

Péntes Sándoréknak – bár Szegeden volt lakásuk – abban az időben sem lehetett könnyen pedagógus munkahelyet találni. Ezért aztán az 1970–71-es tanévben a nagy várostól 30 km-re lévő **Kisteleken**, az **általános iskolában** kapott állást. Magyar irodalmat és nyelvtant tanított. Abban az időben nem volt egyszerű a közlekedés. Nap mint nap oda-vissza utazás kikezdte egészségét. A Szegedtől messze levő iskolába való kijárás fárasztó volt. Ezért kénytelen volt **Szegeden** munkahelyet keresni pedagógus munkakörben. Szerencséje volt, 1972-től sikerült a **Siketek Általános Iskolájában** nevelői állást találni. Új munkahely, új feladatok, kihívások, melyeknek igyekezett maximálisan megfelelni. Az adott iskola pedagógiai programjának, illetve tantervének megvalósítása egészen más eljárást igényelt, hiszen a hallássérült gyermek speciális fejlesztést kíván. Ahhoz, hogy az igényeknek jól megfeleljen, hamar elsajátította a jelbeszédet, mely alapvetően szükséges volt a rábízott tanítványokkal való kommunikációhoz. Így sikerült jó kapcsolatot kialakítania az intézet lakóival, tanítványaival. Nagy szeretettel nevelte a rábízott tanulókat.

1974 tavaszán beteg lett, és rövid szenvedés után 1974. szeptember 10-én a gondos kórházi ápolás ellenére elhunyt. A szegedi temetőben nyugszik. Családja és ismerősei szeretettel őrzik emlékét.

Munkájának elismerése elmaradt, mert abban az időben még nem volt jellemző a jó munka végzésének elismerése. Körösszakálban az igazgatójával nem volt felhőtlen a kapcsolata, továbbá kilépett a pártból, és ez nem volt jó ajánlás a dicséretre való felterjesztéshez.

Forrás: fia, Péntes Róbert és volt kollégáinak visszaemlékezése.

Volt kollégája,

VMIRJKÁNCKI JÓZSEF tanár
Körösszegapáti

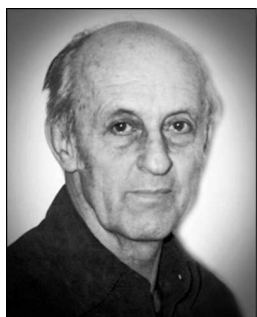

„A legnagyobb tanári művészet, hogy az alkotás és felismerés örömét ébresszék.”

(A. Einstein)

R

RENTKA LÁSZLÓ (Debrecen, 1918. április 19. – Debrecen, 2014. augusztus 27.): testnevelő tanár, úszóedző

Rentka László Debrecenben született, a régi Fürdőházhoz és Termálfürdőhöz tartozó szolgálati lakásban. Szülei a gőzfürdőben dolgoztak. Ez a környezet volt gyermekora színtere, ahol Árpád bátyjával együtt a kor szokásainak megfelelően magától tanult meg úszni. Szinte belenőtt a sport világába: jó úszó, később jó tornász is vált belőle. Aktív versenyzőként mindkét sportágban kiemelkedő eredményeket ért el. A DEAC-ban úszott, a 30-as évek elején Bitskey Zoltán volt az edzője. A DTE-ben Aradi Gyulánál tornázott.

Középiskolai tanulmányait a debreceni Piarista Gimnáziumban végezte. Az itt eltöltött 8 év meghatározó volt számára, szilárd szellemi és erkölcsi alapokat adott további életéhez. Az 1936-os érettségije után munkalehetőség híján

évekig fizikai munkával és szellemi ínségmunkával támogatta özvegy édesanyját. A II. világháború alatt évekig katonáskodott a folyamőröknél. 1945 után banktisztviselőként dolgozott, majd béliára került, és új foglalkozásul és élethivatásul a sportot választotta.

Gyerekek ezreit tanította meg úszni, és edzéseket vezetett. Debrecenben sokáig csak ő foglalkozott úszásoktatással az általa – Vermes Lászlóné szakfelügyelő támogatásával – bevezetett kötelező iskolai úszásoktatás keretében.

Az 1960-as évek elején a **debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban** magas szinten foglalkozott a kézilabdával is (ekkor járt oda gimnáziumba Süvöltős Mihály). Testnevelő tanári diplomáját munka mellett, 40 éves kora fölött szerezte meg. Idős koráig, 80 éven felül is aktívan sportolt és oktatott. Jó pedagógus volt, szigorú, de szeretetteljes. Sokan ismerték és szerették, bizalommal bízták rá gyermekük nevelését.

Edzőként elért legjobb eredményei: Három olimpikon nevelőedzője volt: Balla Mária (1964, Tokió és 1968, Mexikóváros), Gulyás Ákos (1964, Tokió), Dzvonyár János (1980, Moszkva, 5. helyezés a 100 m-es mellúszásban). Országos korosztályos versenyeken több elsőséget értek el tanítványai: Krasznai Róbert (ifjúsági OB, 1956, 200 m mellúszás), Rentka

Éva éveken át volt korosztályos bajnok a 100 m-es és a 200 m-es mellúszásban. Számos vidékbajnoki és területi bajnoki címet szereztek tanítványai az 50-es és 70-es évek során. Az akkori pezsgő hazai úszóéletből számos hazai és külföldi uszodában kivették részüket a DVSC úszói.

Rentka László két interjúban (egy 1993-as és egy 2003-as cikkben) a következő tanítványokat említi: Krasznai Róbert, Bánhidi József, Rédl Anikó, Varga Péter, Kovács József, Rentka Éva. A családban sokszor beszélt a régi és még régebbi tanítványokról: Krasznai Gézáról, Bíró Ildikóról és Gyöngyvérrel, Lévy Botondról, Takács Péterrel, Szabó Katalinról, Tanai Ildikóról, a három Szabó testvérrel: Lászlóról, Istvánról, Sándorról, Papp Jenőről, Bíró Tiborról, Lövei Zsoltról, Fürst Péterrel, a Bitskey fiúkról, Soltész Istvánról, Mechler Andreáról és az utolsó tanítványokról, Bernád Rolandról és Meleghegyi Balázsról. Több tanítványa (Nagy József, Ludmány László, Dániel András és mások) sikeres úszóedzők lettek.

1948-ban alapított családot. Feleségével, aki gyógytestnevelőként és a gyógyúszás debreceni oktatásának úttörőjeként egyben munkatársa is volt, 65 évet töltött házasságban. Gyermekük: László (1957) szemész szakorvos, Éva (1959) középiskolai tanár. Unokáik: Anikó (1986) szemész, József (1987) programtervező informatikus, László (1988) építészhallgató, Tamás (1989–2002), Ádám (1991) egyetemi hallgató. László fia vezetésével továbbviszik hagyatékát: szenior versenyzőként, jótékonyági úszások szervezőjeként és résztvevőjeként népszerűsítik a sportágat.

Jellemző idézet egy 1969-es Népsportból, a nyilatkozó az olimpikon volt tanítvány, a pályafutását befejező *Balla Mária*: „De az edzőimmel szerencsés voltam! Kivételesen őszinte és baráti kapcsolat fűzött hozzájuk. Volt nekem például egy edzőm Debrecenben, aki saját pénzén vásárolta az oklevelet, ő töltötte ki, és év végén átnyújtotta az arra érdemeseknek. Tízévesek voltunk... Soha nem felejttem el! És őrzöm is!”

A volt tanítvány, *Lévy Botond*, költő is szépen ír mesteréről *A kegyelem illata* c. könyvében: „Egyszer egy szeptemberi áhítatos napsü-

tésben véletlenül együtt úszik a szabadban, a négyméteresben öreg mesterével, gyerekkori bálványával, Rentka Laci bácsival. Csodálkozik, hogy egykori edzője hetvenöt évesen is nyolc tempóval teszi meg a húsz métert, holott ő csak kilenccel. Ráadásul olyan finoman és lágyan siklik, hogy a csapásaival egy képzeletbeli gyertyát sem oltana el maga körül. Hiába – ez olyan mozgásforma – amit öregkorban is ugyanúgy végez a delikvens, és valóban a stílus maga az ember, ami maradandó jellemzője az egyénnek.”

Részlet egy ma már *idős volt tanítvány* leveléből, amelyet a Mester halála után írt a családnak: „Edzéseire hét évig jártam, közepes szinten teljesítettem, mégis szeretettel foglalkozott velem.”

A *Hajdú-bihari Napló* így emlékezett meg a Mesterről: „Elment a Mester. Hosszú évtizedekig Debrecen úszóéletének ikonikus alakja volt. Generációk sorát, gyermekek ezreit tanította meg úszni, kifogyhatatlan energiával és lelkesedéssel. Négy évtized alatt országos bajnokokat és olimpikonokat is nevelt. Laci bácsit sokan ismerték és szerették. Jó pedagógus volt, szigorú, de szeretetteljes. Tanítványait nem csak a sport szeretetére tanította meg, fontosnak tartotta értékrendjük alakítását, szellemi gyarapodásukat is.”

Munkájáért számos kitüntetést kapott, köztük a belügyminisztérium által adományozott *Toldi Miklós-díjat* (1993) és Debrecen város legmagasabb sportkitüntetését, a *Hajós Alfréd-díjat* (1996).

Számos volt tanítványa követte őt a pályán a sportot választva élethivatásul: kiváló testnevelő tanárok, úszásoktatók és nemzetközileg elismert úszóedzők is találhatók közöttük.

Sok volt diákja szenior versenyzőként ér el ma is kiemelkedő eredményeket, és még többen vannak azok, akik rendszeresen sportolnak. Laci bácsi emlékét méltóképpen úgy ápolhatjuk, ha a gyakorlatban is minél többször megtapasztaljuk az általa vallott elv egyszerű igazságát: a testedzés testi, lelki, szellemi épülésünket szolgálja.

A pályatársak nevében *Puskás Pál*, a Megyei és Városi Úszószövetség Örökös Elnöke így emlékezett Rentka Lászlóra: „Az újságból értesültem, hogy Rentka László testnevelő tanár, úszóedző 96 éves korában elhunyt. Az utóbbi években már nem volt szorosabb kapcsolat közöttünk, de a

hír váratlanul ért. Tudtam, hogy magas korú, azt is, hogy betegeskedik, mégis megdöbbentem. Igen, a halál mindig váratlan, megdöbbentő, fájdalmas, és hatalmas, betölthetetlen űrt hagy maga után. Rentka László nekem sokkal több volt, mint barát. Együtt voltunk fiatalok, diák- és iskolatársak, klub- és sporttársak, majd kicsit később versenytársak és ellenfelek, de az egymás közötti versengés nem rontotta, inkább még szorosabbra fűzte kapcsolatunkat. A huszadik század vérzivataros évei messze sodortak egymástól. Mikor újra találkoztunk Ő már tanár volt és úszóedző. De még milyen edző!

Idő múltán az ország akkori legkiválóbb nevelő-edzője! Tanítványainak ezrei, akik tisztelték és szerették, talán el sem férnének ebben a nagy uszodában. Közülük sok kiválóság, olimpikon került ki. A babérokat más aratta le, mert Debrecenben az adottságok gátat szabtak a továbbfejlődésnek. Sajnos, a város akkori urai inkább csak megtűrték, mint támogatták az úszósportot. A versenyzők sokszor saját megtakarított pénzükön utaztak el a versenyekre is, és értek el ragyogó eredményeket. Ő fanatikusán hitt abban, hogy munkája gyümölcse egyszer beérik, és Debrecennek is lesz komoly úszósportja. Neki lett igaza!

Még megérte az új sportuszoda felépültét, de már nem élvezhette benne az úszás örömét. Sokat gondolkodok rá, és most arra kérek benneteket is, hogy az elkövetkező egy percben – rágondolva – néma csenddel tiszteljük meg emlékét.”

Kovács Lukácsné, Rozika tanítványként és későbbi kollégaként idézi fel Rentka László egyéniségét. Ő középiskolás korában került Laci bácsi edzéseire. Szeretettel emlékszik az utolérhetetlen humorával minden helyzetet oldó nagyszerű emberre, edzőre, akinek szerepe volt abban, hogy élethivatásul a sport területét választotta. Később kollégaként dolgoztak együtt, Laci bácsi és Vermes Kati néni elsők között vezették be a kötelező úszásoktatást, heti két napon, kedden és pénteken, a gőzfürdő 33 méteres medencéjében, a heti két hideg vizes lehetőséget kihasználva. Az országban elsőként úszhattak itt a debreceni ötödik osztályos gyerekek.

Nemcsak a legjobbakra figyelt, hogy azokat a megfelelő fejlesztő fokozatú edzésekre irányíthassa, tekintete felfigyelt minden kisgyerekre. Az volt a célja, hogy minden gyermek tanuljon meg úszni, az is, akinek egyébként nem volt lehetősége arra, hogy vízközelbe kerülhessen.

A debreceni Vénkerti Általános Iskolában, az 1976-ban átadott első uszodás általános iskolában is dolgoztak együtt az úszásoktatásban, itt is gyerekek ezreivel szeretette meg az úszást. Felkészítette a tanulókat az Úttörő Olimpiákra, ahol szép sikereket arattak úszói. Többek között kitörölhetetlen érdeme az úszástanítás módszertanának kidolgozása és továbbadása.

Az „úszás debreceni papájának” méltán tartották. Embersége, edzői tevékenysége kitörölhetetlen nyomokat és követendő példát hagyott örökölni a város sportéletében.

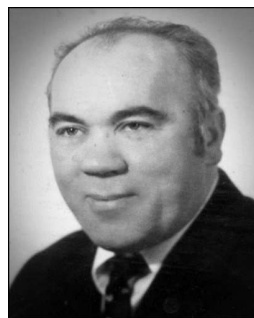
Forrás: Rentka László gyermekeinek – dr. Legoza Józsefné Rentka Éva és dr. Rentka László – összeállítása, volt tanítványok és kollégák visszaemlékezése.

*Egykori kollégája,
JUHÁSZ SÁNDORNÉ*

*a Vénkerti Általános Iskola igazgatója
Debrecen*

RUZSA MIHÁLY (Méhkerék, 1933. május 26. – Gyula, 2014. augusztus 26.): általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes, kollégiumvezető

Egy románok lakta Békés megyei kislaluban, Méhkeréken látta meg a napvilágot egyszerű román ajkú család negyedik, legkisebb gyermekeként. Édesanyja, Radics Mária háztartásbeli volt, édesapja, Ruzsa György földműves, jószágtartó gazda. Az édesapa a tanácsrendszer kialakulása előtt a község főbírói tisztét is

betöltötte. A szülők a családban négy fiúgyermeket neveltek. Odahaza általában román nyelven beszéltek, de a szülők, az átlag méhkeréki emberektől eltérően, jól tudták a magyar nyelvet is, amelyet szintén megtanítottak gyermekeiknek.

A tanár úr az elemi iskolai tanulmányait a világháború éveiben szülőhelyén végezte el az ottani román egyházi iskolában. Ez alaposan meghatározta az akkori fiatal életének alakulását, jó alapot adott neki későbbi pályaválasztásához.

A második világháborút követő időszakban megnőtt a társadalmi mobilitás. A hatalmon lévő szervezetek arra törekedtek, hogy a régi értelmiséget lecseréljék, és helyettük jól képzett, megbízható fiatalokat állítsanak. Ennek érdekében alakították ki a szak kollégiumokat, ahol az egyszerű, szegény családok kiválasztott, tehetséges gyermekei kedvezményesen tanulhattak tovább. Lehetőségük volt könyvtárhasználatra és különböző felzárkóztató és tehetséggyondozó foglalkozások igénybevétele.

Ruzsa Mihály, aki még húsz éves sincs ekkor, nyitott volt mindenre, ami új és érdekes. Ezt mások is észrevették, többek között a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetségének akkori főtitkára, Szilágyi Péter is, aki legfőbb ösztönzője, mentora volt az ő továbbtanulásának. Így került Budapestre az Eötvös Szak kollégiumba, ahol jeles tanárok készítettek fel diáktársaival együtt a felsőfokú tanulmányokra éveken át. Ruzsa Mihály több közösségi társával együtt igyekezett a szak kollégiumi követelményeknek megfelelni. Az ott tanuló diákok az általános műveltség elsajátítása mellett kitartást, rendszerességet, akaratot, emberséget is tanultak, melyre szükségük volt ahhoz, hogy későbbi választott hivatásuknak meg tudjanak felelni abban a nehéz korszakban.

Ruzsa Mihály a sikeres szakérettségi után Szegeden a Tanárképző Főiskola magyar-román szakára iratkozott be. Ez a város volt a legközelebb szülőfalujához, ahol szülei és testvérei éltek. A szakpárosítás választásában nemzetiségi identitása volt számára a döntő

fontosságú, hogy az akkor még hiányzó román nemzetiségű és anyanyelvű pedagógusok számát növelje, amelyre a hazai román-oktatásnak égető szüksége volt.

Szegeden főiskolai tanulmányai mellett színes, sokrétű kulturális tevékenységet is folytatott, élvezte a város kínálta lehetőségeket. Részt vett különböző rendezvényeken, összejöveteleken, melyek bővítették ismereteit, szélesítették műveltségét, világlátását.

Tanári pályafutását 1957-ben kezdte el a Hajdú-Bihar megyei román határ menti kistélepuslén, **Körösszakálban**, ahol hiány volt román nyelvet oktató pedagógusokból. Fiatal kezdőként nagy lelkesedéssel vetette bele magát a pedagógusi munkába. Tanítványaival, akik többségükben az ott élő falusi földművesek gyermekei voltak, igyekezett megszeretve elsajátíttatni a román és a magyar nyelv és irodalom tantárgyak tudásanyagát. Mindig fontosnak érezte lelkesen tanítani a rábízott tanulókat, mert úgy vélte, ha a gyerekek azt látják, hogy a tanár szereti, amit csinál, ők is nagyobb kedvvel teszik a dolgukat. Különös tehetsége volt az irodalomnak mint művészeti jellegű, élményközpontú tantárgynak a tanításához, valamint az ebben rejlő lehetőségek kiaknázásához a tanulók jellemének formálásában. Saját szakjain kívül sok évig tanított matematikát, történelmet és fizikát is.

Az 1973-ban végzetteket is tanította

Diákjaival tanítási órákon túl is sokat foglalkozott. Román tradicionális néptáncokat, népdalokat tanított nekik, színjátszó kört vezetett. Csoportjai sikeresen szerepeltek a különböző járási, megyei szintű nemzetiségi versenyen-

ken. Fontosnak tartotta diákjai pályaválasztásának segítségét. Nagyon sok fiatal köszönhet neki, hogy közép- és felsőfokú iskolákban tanulhatott tovább.

A szülők – akikkel nagyon jó viszonyt alakított ki – ezért szintén nagyon hálásak voltak neki. Ha szükség volt rá, saját autójával fuvarozta tanítványait, vagy kétkézi munkával segített. Hosszú évtizedeken keresztül patronált cigány fiatalokat gyámjukként nagykorúságukig. Legendás volt segítőkészsége, empátiája. Humora, embersége, segítőkészsége, mélységes jóindulata miatt szívükbe zárták a körösszakáli emberek.

Miután az iskolában csökkent a román nyelvórák száma, a mezőgazdasági ismeretek és technika tárgy tanításával bízták meg. Ahhoz, hogy munkáját ezen a területen is jól végezze, Egerben a Tanárképző Főiskola mezőgazdasági és technika szakát is el kellett végeznie. A pedagógusi tevékenységét figyelemmel kísérő iskolavezetés és szakfelügyelet elismeréssel szölt munkájáról.

A VII. osztályosok osztályfőnökeként (1975)

Az ifjúsági mozgalomban végzett eredményes munkájáért úttörőcsapat-vezetőnek nevezték ki. Nagyon sok, élményekben gazdag, felejthetetlen Körös-parti kiránduláson, táborozáson és országjáráson vett részt tanítványaival. Amikor évtizedek után osztálytalálkozókon összegyűltek volt tanítványai, jókedvűen, boldogan emlékeztek vissza az akkori évekre, emlegetve a tanár úr jó hangulatú, jó humorérzékű, vidám természetét.

A felnőttekkel, szülőkkel és kollégáival is jó kapcsolatot alakított ki. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy kinevezték az iskola igazgatóhelyettesének.

Major Béla tanár, akivel több évig egy tantestületben dolgozott, a következőképpen emlékezik egykori kollégájára: „1958 őszén mint tanítójelölt kerültem Körösszakálba, az általános iskolába. Egy tantestületben tanítottunk. Ő a román tagozat tanára volt, oktatta, nevelte tanítványait. A megértő, a gyerekeket szerető nevelőjüket elfogadták a rábízott tanulók. Az iskola vezetői szerint szakmai munkáját jól végezte. Tanítványai közül sokan az általános iskola elvégzése után olyan alapokkal kerültek ki a kezei alól, hogy a középiskola elvégzése után a főiskolákra és egyetemeken is megállták a helyüket. A tanórákon kívül is sokat foglalkozott a tanulókkal. Román táncokat tanított nekik, és tanítványai az iskolai és a községi ünnepeken sikeresen szerepeltek.

Rövid ideig egy albérleti szobában éltem Ruzsa Misivel. Jól megismertem pozitív életszemléletét. Barátságos, vidám volt, aki nagyon szerette és kedvelte a társaságot.”

A Körösszakálban eltöltött 28 év életének leggyümölcsözőbb időszaka volt. 1959-ben megszűnt, feleségül vette Dürög Irmát, aki falubeli lány volt, s így végleg itt telepedtek le. Felesége gyors- és gépíró végzettségével előbb a helyi vízműtársulat, majd a községi tanács előadójaként dolgozott. Családot alapítottak, házat építettek. Néhány év múlva megszületett lányuk, Ildikó, majd négy év múlva Emil fiuk. Gyermeküket féltő gonddal, nagy szeretetben nevelték. S közben áldozatos munkájukkal szolgálták mindketten a faluközösséget.

Gyermekeik felnőtté válása, első unokájuk megszületése után 1986-ban **Gyulára** költöztek, hogy a család együtt lehessen. Ruzsa Mihály a **Mohácsi Mátyás Kertészeti Szak-középiskolában és Kollégiumban** előbb kollégiumi nevelőként helyezkedett el, majd kollégiumvezető lett, valamint magyar nyelvet és irodalmat oktatott a leendő szakmunkásoknak. Rengeteg tanítvány fordult meg itt is a kezei alatt, akiket igyekezett tudása és képessége legjavával emberségre, helytállásra nevelni. Kollégáival kölcsönösen tisztelték egymást, sokukkal alakított ki életre szóló baráti kapcsolatot.

Amikor pedig sorban megszülettek unokái: Ildikó, Nóra, Dániel, Zita, szabad idejének legnagyobb részét velük töltötte. Szívesen

kertészkedett, kertjében megtermelte a család számára szükséges zöldségeket, gyümölcsöket, és hódolt örök szenvedélyének: a szőlő-termesztésnek.

Hatvan éves korában nyugdíjba vonult, de még néhány évig óraadóként dolgozott a kertészeti szakközépiskolában. Ezután még tíz évig bírósági ülnökként tevékenykedett a Gyulai Városi Bíróságon.

Lánya, dr. Pilánné Ruzsa Ildikó – az apai mintát követve – szintén tanár lett, jelenleg a gyulai Nicolae Balcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium igazgatóhelyettese. Fia, Ruzsa Emil a Gyulai Tűzoltó Parancsnokság tűzoltó főtörzsőrmestere, jelenleg már nyugdíjas. Unokái élete büszkeségei: Ildikó jelenleg PhD-hallgató a göteborgi egyetemen, Nóra gyógyszerész, Dániel végzős orvostanhallgató, Zita első éves egyetemista.

Ruzsa Mihálynak az emberi közösségekhez való ragaszkodása a jól megérdemelt pihenés időszakában is jellemző tulajdonsága maradt. Egyik alapítója volt a gyulai Román Nyugdíjas Klubnak, melynek elnökségi tagja maradt haláláig. Kellemes időtöltése volt a baráti beszélgetéseken túl az ultizás, melyet magas szinten művelt egész életében. Fiatalos gondolkodása, jókedve, beszédessége sok barátot szerzett számára, akik mindvégig mellette maradtak.

Egész élete szorosan kötődött a hazai román nemzetiség életéhez. Eleinte a Körösszakálban és annak környékén élő román anyanyelvűek, később a Gyula városában élők mindennapjait kísérte figyelemmel.

Több írása, cikke jelent meg a hazai román nyelvű újságokban.

2013-ban családja körében ünnepelte nyolcvanadik születésnapját. Ekkor nemcsak a családtagok, hanem klubtársai, volt tanítványai is sok szeretettel köszöntötték.

2014-ben nagy bánat érte a Ruzsa család tagjait. A tanár úr szeretett felesége, Irmuska, akivel 55 évet éltek együtt, június 26-án elhunyt. Misi bácsi lelkiekben teljesen összetört. Kibírhatatlan nagy csapás volt ez a már egyébként is régóta gyengélkedő szervezete számára.

Rövid idő múlva gyermekei ismét szomorúan értesítették a rokonokat, az ismerősöket, a volt kollégákat, hogy napra pontosan két hónappal felesége halála után, 2014. augusztus 26-án édesapjuk is átadta lelkét a Mindenhatónak.

Utolsó útjára nagyon sokan kísérték el a gyulai nagyrománvárosi ortodox temetőben, ahol feleségével közös sírban nyugszanak.

Emlékét híven őrzik szerető családja tagjai, egykori tanítványai, tanártársai, klubtársai, a méhkeréki, a körösszakáli és a gyulai ismerősei, valamint a hazai románság tagjai.

Munkájának elismerése, kitüntetése: *Szocialista Kultúráért Emlékérem*

Forrás: lánya, dr. Pilánné Ruzsa Ildikó információi, volt kollégáinak, barátainak visszaemlékezése.

Volt kollégája,
VMIRJÁNCKI JÓZSEF tanár
Körösszegapáti

„A gyerekek az emberi lélek működéséről, például a felnőtté és szülővé válás alapvető fontosságú kérdéseiről nem, vagy alig hallanak az iskolában. Pedig matematikus vagy irodalomtudós lényegesen kevesebb emberből lesz, mint szülő.”
(Szántó T. Gábor)

S-SZ

SÁPI GYULÁNÉ Kovács Aranka (Debrecen, 1912. október 9. – Debrecen, 2013. december 20.): tanító

„Mindenkit meg lehet tanítani, írni, olvasni, számolni, csak szeretet, türelem és kitartás kell hozzá.” (Sári Gyuláné)

Nagy tiszteletben álló iparos családból származott. Édesapja, Kovács István csizmadia-mester volt. Édesanyja, Szabó Mária a háztartásban tevékenykedett. Négyen voltak testvérek. Ő másodikként érkezett a családba.

A nagyszüleitől, szüleitől megtanulta a családi összetartozás fontosságát, a szeretet jelentőségét, egymás segítségét, a tanulás, a tudás értékét.

Iskolai tanulmányait Debrecenben végezte. Egész életében büszke volt arra, hogy szülei a Dóczi Református Leánygimnáziumban tanít-

tatták. Itt érettségizett 1932-ben, majd itt szerzett tanítói oklevelet 1935-ben.

Hiába szeretett volna tanítani, a friss oklevéllel nagyon nehezen kapott tanítói állást. Az első ajánlatra örömmel ment el **Kiskerekibe**.

Tanítványai között Kiskerekiben (1941)

1941-ben házasságot kötött Sári Gyulával. Csak Kárpátalján kaptak olyan állást, hogy mind a ketten egy faluban dolgozhattak. Így Kiskerekiből Máramaros megyébe, **Vajnágra** költöztek. Itt született meg Gabriella leányuk 1942-ben. Sajnos, a háború közbeszólt, és mindenüket otthagynya, de nagy szeretetben visszajöttek Debrecenbe. A Bocskai kertben kaptak állást, lakást. A sok megpróbáltatás után, 1945-ben itt végre nyugalomra találtak. Újra fel kellett építeni a semmiből az életüket. Itt született 1946-ban második leányuk Ildikó.

A háború borzalmaitól edesanyám szervezte meg és indította el Bocskai kertben az iskolai

életet. 1945 és 1954 között a **hajdúhadházi** iskolához tartozó **Bocskaierti Fiókiskola** vezető tanítójaként tevékenykedett. Mindig összevont tanulócsoporthban végezte munkáját, nagyon nehéz körülmények között.

1945 nyarán minden tanköteles gyermeket egyedül tanított összevontan, egyetlen tanteremben, két műszakban dupla mennyiségű tananyagból, így pótolva az 1944/45-ös tanévet, amikor a háború miatt szünetelt az oktatás az országban. Nagyon sokáig négy, majd három évfolyamból összevont tanulócsoporthokat vezetett.

Tanítványai között Bocskaiertben a 60-as években

Alapos felkészültséggel, nagy szakértelemmel, magas hivatástudattal és mérhetetlen gyermekszeretettel képes volt legyőzni a nehézségeket. Tanítási óráit bábokkal tette élvezetessé. Sok szemléltető eszközt készített. Munkáját mindig lelkiismeretesen, példamutatóan végezte.

Önzetlenül segítette a kezdő pedagógusokat. Megkülönböztetett figyelmet fordított a hátrányos körülmények között élő gyermekek felzárkóztatására. Rendszeresen korrepetálta a gyengébbeket. Gyakran kirándultak a hegyekbe. Családlátogatásai során megmutatta hogyan segítsék a szülők gyermekeiket a tanulásban.

Nagyon szerette a gyerekeket. Mint első tanító néni vallotta, amit a névcikk elején idéztem.

Varga Mária, volt tanítványa a következőket írta róla: „Tanító néni nagy-nagy szeretettel tanított bennünket, hogy le tudjuk küzdeni azokat a nehézségeket, amelyek elé az iskola állított. Együtt játszott velünk, s örült sikereinknek. A ceruzát görcsösen szorító kezünket vezetve tanított meg bennünket a betűvetésre és az olvasásra. Nem feledjük el a Panni és Peti bábukat, melyek szerepeltetésével igyekezett érdeklődésünket felkelteni, szertefoszló figyelmünket lekötöni. Megtanított bennünket az olvasás, írás, számolás alapjaira, melyre építhettük a következő osztályok tananyagát. A hála és a köszönet érzése tölti el szívünket mindezért.”

Mindent elkövetett az önálló órák hatékonyságának növeléséért. Az összevont osztályokban folyó eredményesebb munka érdekében a Melnyikov-módszer alapján helyi viszonyokra kidolgozott tervezetet készített, melyért *Közoktatás Kiváló Dolgozója* kitüntetésben részesült 1953-ban Budapesten.

Kiemelkedő és példamutató volt a Szülői Munkaközösség vezetésével való munkája. Ő honosította meg a fehér asztal melletti „Szülők-Nevelők Találkozóját”, a teadélutánokat. Olyan jól működött a Szülői Munkaközösség, hogy még a járás iskoláiba is eljutott a híre.

Töretlen szorgalommal dolgozott nyugdíjazásáig, 1967-ig. Különleges személyiségéért hálások voltak a szülők és a tanítványai, gyakran látogatták. Ilyenkor boldogan mondogatta:

„Bearanyozza öregkorom napjait, amikor egy-egy tanítványom jeles napokon személyesen vagy üdvözlő lapon felkeres.”

A volt tanítványok Agárdi Gáborné Kecske-méti Margit vezetésével nagy találkozót szerveztek 2000-ben a Bocskaierti Oktatási és Közművelődési Intézményben, melyre az 1945 és 1975 között az iskolában tanító pedagógusokat hívták meg, így őt is. Az országban szétszóródott tanítványok boldogan köszöntötték első tanító nénijüket, felemlgették a régi közös emlékeket. Tóth Károly volt tanítvány, tv-riporter virágcsokorral a kezében mondta: „Az első osztályos tanító néni soha nem lehet elfelejteni!”

Az intézmény igazgatója, Tóthné Molnár Judit jelentette be, hogy a „Bocskaiertben végzett értékmű, kiemelkedő és maradandó

munkájáért, intézményük, a tantestület tiszteletbeli tagjává választotta.”

Szeretett olvasni, kézimunkázni. Nyugdíjas éveiben természetjáró pedagógusokkal járta az országot, felkeresve a legszebb tájakat. Soha nem unatkozott, sokat foglalkozott öt unokájával, biztatta őket a tanulásra.

Édesanyám otthon olyan szeretettel beszélt mindig a munkájáról, sikereiről, a tanítványairól, hogy szinte természetes volt, mindkét lánya pedagógus lett. Ildikó Debrecenben, Gabriella Hajdúsámson-Sámsonkertben tanított. Mindkét lánya elnyerte az „Oktatásügy Kiváló Dolgozója” elismerést. Gabriella 1975-ben négy kolléganőjével együtt megosztva az Állami-díj első fokozatát is megkapta.

Édesanyánk 1985-ben átvehette az *aranydiplomáját*. A következő években *gyémánt-, vas-, rubin- és gránitdiplomát* is megkapta.

Arra különösen büszke volt, hogy három unokájából is pedagógus lett. Gabriella Hajdúsámsonban, Imola Hajdúböszörményben és Barbara Debrecenben tanít.

2000-ben a vasdiploma átvételekor hűséges tanítványa *Agárdi Gáborné Kecskeméti Margit* verssel és egy nagy csokor virággal köszöntötte:

Sápi Tanító Néninek!

Életet a szüleinktől kaptunk, / a tudást meg Tőled. / Az alap, a betűk, a számok / Fejünkbe Tőled szivárgott. / A méltóság és tisztelet / Övezte a Személyedet. / Bocskai kert apraja, / nagyja TANÍTÓJA lettél. / Vas akarat, VASDIPLOMA / Női báj és harmónia / Biztos tudás és szeretet / gazdagítják az életed...

Munkáját kitüntetéssel is elismerték:

- * Köznevelés Kiváló Dolgozója (1953)
- * Eötvös József-emlékérem (2012)

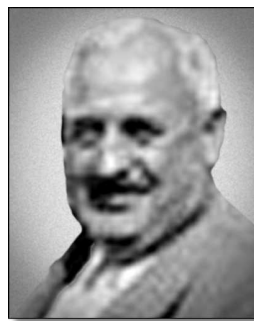
Kívánjuk, hogy nyugodjék olyan békességben, mint amilyen harmónia sugárzott lelkületéből egész életében.

Források: iskolai dokumentumok, családi visszaemlékezések, saját tapasztalataim.

*Lánya,
SZÜCS MIHÁLYNÉ SÁPI GABRIELLA tanító
Debrecen*

SCHADER EDE (Bártfa [ma Szlovákia], 1889. február 2. – Újszász, 1963. március 20.): kántortanító, igazgató-tanító, címzetes igazgató

Schader Ede kiérdemelte, hogy nevét megőrizzük a jelen és az utókor számára. Messziről indult. Kivételes pedagógusi rátermettsége, elhivatottsága volt. Sokoldalúságát, szakmai felkészültségét munkatársai, tanulók és szülők egyaránt elismerték, tisztelték. Emléke máig él.

Tanítói pályafutása **Újkécskén** (Tiszakécske része) indult. Zimányi Jolán tanítónővel kötött házassága gyermekáldás nélkül maradt. Feleségével 1913-ban pályáztak az újszászi tanítói állásra, és el is nyerték azt. Így lett a településen kántortanító, majd Géczy János iskolaigazgató után igazgató-tanító, illetve 1944-től a katolikus iskolában címzetes igazgató. Fél évszázadig élt, dolgozott **Újszászon**. Neve összeforrott a település iskolai helytörténetével. Munkája nem volt hiábavaló. Feleségével együtt sokirányú, elsősorban pedagógiai munkájával jelentősen hozzájárult a település szellemiségének gyarapításához, az itt élők tudásának fejlesztéséhez. A város történetében érdemük örök és elvéülhetetlen.

Schader Ede igazgató-tanító tevékenységével összefüggésben késztetést éreztem, hogy belenézsek az újszászi népiskolai, illetve általános iskolai tanulmányi értesítőmbé. Úgy gondolom, Schader Ede működésének egy időszakáról hasznos tanulságokkal, hiteles forrásokkal szolgál az olvasó, elsősorban a fiatalabb korosztály számára. Nos, az 1942. évi Katolikus Népiskolai Tanulmányi Értesítőm első és hátsó borítójának belső oldalán 14

pontban összefoglalva olvasható „A katolikus gyermek életrendje”. (Varga János: *60 év elteltével* című cikkében, amely az Újszászi Híradó 2009. februári számában jelent meg, a 14 pontot tételesen felsorolja.) Mint népiskolai tanulónak a „törzslapja” minden fontos személyi adatot tartalmaz, még azt is, hány évig jártam óvodába, mikor oltottak először és újra stb. A törzslapot Schader Ede igazgató-tanító írta alá, és „ÚJSZÁSZ RÓM. KAT. ELEMI NÉPISKOLA 1913” körpecséttel látta el. Harmadik osztályig (1944/1945) Schader Ede igazgató írta alá az évenkénti tanulmányi bizonyítványomat.

A tanulmányi értesítőt, mintegy ellenjegyzésként, rendre a mindenkori osztályfőnökök írták alá. Az első tanévben nem volt osztályozás. A második tanévben Bardócz Endre (az ő arcképvázlata a XIII. kötetünkben jelent meg – a szerk.), harmadiktól a negyedik osztály közepéig Radnóti Mária tanított.

Schader Ede elévülhetetlen érdeme, hogy a legnehezebb időkben biztosítani tudta a tanítás alapvető feltételeit, a tanerő-utánpótlást.

1948. június 16-án fogadta el a parlament az iskolák államosításáról szóló törvényt. Újszászon 1948. július 10-ével történt az iskolák államosítása. Végrehajtását azonban már nem Schader Edének, hanem Pál Andrásnak (1898–1974), az államilag megbízott új igazgatónak kellett elvégeznie.

Élünk még néhányan, akik szívesen emlékezünk Schader Ede igazgató-tanítónkra, a Bajcsy-Zsilinszky úton levő egykori iskola névadójára. Neve ritkán fordul elő a helyi képviselő-testületi jegyzőkönyvekben, dokumentumokban. Néhány közéleti tevékenysége azonban konkrétan tetten érhető. Igazgató úr színes egyéniség volt. Kedvező személyiségjegyei révén könnyen „szót értett” a lakossággal, különösen a „szárnyai” alól kikerült fiatalokkal. Szervező munkájának, erkölcsi támogatásának eredményeként „magára talált” az 1911-től jegyzett újszászi népi színjátszás. Grimm legszebb meséit, daljátékokat, népszínműveket, operetteket mutattak be az úgynevezett Fatornyos Iskolában, a Hosszú Iskolában, az Iparos és Vasutas Körben. Több színmű meg-

rendezésében, népi színjátszók kiválasztásában működött közre. Kakuk József kántortanító frontszolgálatát alatt ellátta a kántori teendőket is.

Nagy vadász hírében állt. Végtelenül szerette a természetet, az erdő zúgását. Ezt mi sem jellemzi jobban, hogy 1921-ben, a község által meghirdetett vadászati jog bérbeadásának pályázatára 9200 koronás ajánlatot tett, amelyet két évre elnyert. Ezzel teljes körű vadgazdálkodási tevékenységet folytathatott. A vadászati jog bérbevételének megszűnése után is vadászott. Egyesek szerint bérvadászati szerződéssel folytatta hobbiját, amely csak meghatározott fajtájú és számú vad elejtésére biztosított jogot. Vadászati élményeit esetenként átmentette az iskolai tanórákra. A természet és a vadállomány harmonikus összhangjáról, kölcsönhatásáról szóló történeteit a tanítványai örömmel hallgatták. A vadászatban jó partnere volt Balogh Kálmán kántortanító és Valter József. Schader Edének és vadásztársainak sok esetben volt vadfelhajtója a ma is élő Kollár Imre és Varga János, akkor fiatal gyerekek. Ezekről szóló élményeik gazdagok, érdekesek.

1925. május 24-én, a járási főszolgabíró rendelkezésére Újszász képviselő-testülete bizottságot állított fel Újszász utcáinak, köztereinek magyar vonatkozású nevekké való ellátására. A bizottság tagjai közt volt Schader Ede is. Javaslatokról, illetve azok megvalósításáról nem maradt feljegyzés. Nagyon elképzelhető, hogy Schader Ede volt a bizottság vezetője. A bizottság által javasolt korabeli utcanévek a mai napig nagyrészt megmaradtak.

Újszász első sportegyesülete, az Újszászi Testedzők Egyesülete (UTE) 1925-ben alakult. Elnöke Balogh Kálmán kántortanító volt, de mellette szorgoskodott a két világháború között Schader Ede, az UTE egyik alapító tagjaként.

Schader Edét, az 1938 februárjában újjáalakult Egyházközségi Munkás Szakosztály (EMSZO) társelnökévé választották. Az EMSZO működéséről nem sikerült érdemi információkat szerezni. Bizonyára a politikai helyzet jobbra tolódása nem hagyott életteret

egy munkás szakosztály működésének annak ellenére, hogy egyházközségi szervezésű volt.

Az igazgató-tanító úrról elnevezett egy tantermes Schader-iskolát 1907 táján építették, amely később két tanteremre bővült. Úgy érzem, a Schader- és az Illés-iskola épületek lebontásával szegényebbek lettünk, egy nagy történelmi korszak zárult le előttünk. Korosztályunkban kitörölhetetlenül, mélyen él a fenti iskolák emléke.

A Schader házaspár utolsó lakhelye Újszászon a Valter József tulajdonát képező Tápiógyörgyei út 3. szám alatti albérleti lakás volt. (Korábban a Bakó soron laktak.)

Igazgató úr az újszászi temetőben nyugszik. Síremlékén ez olvasható: *Emléke szívünkben él!* Megnyugtató, hogy tanítványainak egy csoportja a sírját 1995-ben hosszabb időre megváltotta, nyugvóhelyét kegyelettel ápolja. A sírhely pénzügyi fedezetét Molnár Illésné Barta Irén gyűjtötte össze. Zimányi Jolán túlélte igazgató urat. Elbeszélések alapján az özvegyet keresztlányja Újszászról elköltöztette, és élete végéig gondoskodott róla. Egyesek tudni vélik, hogy Cegléden hunyt el, az ottani temetőben nyugszik.

Újszász város 2007. júniusi testületi ülésén Normann László, közéleti személyiség (1920–2013) érdekes és helytörténeti jelentőségű dologra hívta fel a figyelmet. A régi Schader iskolai épület bontása és az új CBA áruház építése kapcsán azzal a kéréssel fordult az önkormányzati képviselőkhöz, hogy őrizzék meg az iskolakonyha óvoda felőli sarkán álló hatalmas öreg tölgyet. Indoklásként elmondta a fa ültetésének történetét. 1929. október 6-án, az aradi vértanúk kivégzésének 80. évfordulóján az akkori negyedik elemisek Schader Ede tanító úr vezetésével facsemetét ültettek az iskola sarkán a hősök emlékére. A tölgyfa azóta hatalmasra nőtt, de ültetésének eredete feledésbe merült. Újra eltelt 80 év. Az akkori negyedik kisiskolások nevében Normann László, a 160. évforduló közeledtével emléktábla elhelyezését javasolta, melyet a képviselő-testület örömmel fogadott.

A facsemete erős, magas törzsű, nagy lombú fa lett, Újszász város egyik legjellegzetesebb „eligazító” pontja. Az aradi vértanúk kivégzésének 160. évfordulójára, 2009. október 6-ára elkészült az emléktábla, amely egyben Újszász gyér köztéri emlékeit is gyarapítja. Az emléktábla felállításakor a népes megjelentek között ott volt a fa ültetésénél segédkező három „öregdiák”: Homonnai Imre, Nagy József és Normann László is. Azóta, a település lakossága minden év október 6-án az emlékfánál és emléktáblánál gyertyagyújtással és koszorúzással emlékezik a vértanúkra.

A 80 éves tölgyfa

Normann László
avatta fel az emléktáblát

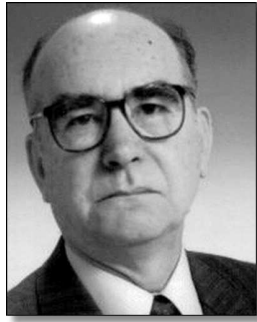
Őszintén bevallom, nehéz volt Schader Edéről, a település egykori neves igazgató-tanítójáról, címzetes igazgatójáról, sokoldalú személyiségéről (akinek iskolaépület is őrizte nevét) dokumentumokkal alátámasztott hiteles adatokat, információkat gyűjteni. Úgy vélem azonban, hogy hosszú időtávlathoz, az „összeszedett morzsákkal” sikerült valamelyest Schader Ede igazgató-tanító úrról képet alkotni.

Megköszönöm mindazoknak, akik segítették munkámat. Külön is köszönöm: Kollár Imrénnek, Varga Jánosnak, Jánoska Antalnak és Nagy Kálmánné kántornőnek értékes, hasznos információikat.

Egykori tanítvány,
VARGA FERENC Újszász díszpolgára
Szolnok

DR. SEBESTYÉN ÁRPÁD (Gacsály, 1929. december 8. – Debrecen, 2014. február 12.): nyelvész, egyetemi tanár

Az elemi iskola hat osztályát a Szatmár megyében fekvő szülőfalujában végezte el, ahonnan tanítóinak és a falusi tehetségmentő mozgalomnak a segítségével a máramarosszigeti gimnáziumba került: itt tanult 1942 és 1944 között. Ezt követően a Debreceni Református Kollégiumban folytatta tanulmányait, ahol kitüntetéssel érettségizett. 1950-ben iratkozott be a debreceni egyetemre. 1954-ben kapott magyar nyelv és irodalom szakos tanári diplomát, ugyancsak kitüntetéssel.

Sebestyén Árpád tanári és kutatói habitusát alapjaiban határozta meg az a hatás, amelyet még egyetemi hallgatóként szeretett professzora, Bárczi Géza gyakorolt rá. Nyelvszemlélete, kutatási elvei és módszerei, meghatározó témái – ha a tudomány változásával együtt természetszerűen sokat alakultak is pályája során – szinte egytől egyig visszavezethetők erre a mély hatásra, amely egyúttal a debreceni magyar nyelvészeti tanszék évtizedes kutatási hagyományait is közvetítette számára. Ennek meghatározó része volt Csúry Bálint munkássága, amely a szatmári népnyelvet helyezte rá a magyar nyelvészeti kutatások térképére, azt a nyelvváltozatot, amelyet Sebestyén Árpád is értékes örökségként hozott magával szülőföldjéről. Nem véletlen tehát, hogy tudományos pályája dialektológiai és névtani írásokkal indult. Első publikációja még egyetemista korában jelent meg: népnyelvi szövegeket közölt szülőfalujából (*Magyar Nyelvjárások 1*: 269–270). E tematikának egyik szép példája a népi kendermunka

szókincsének nyelvészeti leírása (*Magyar Nyelvjárások 5*: 102–125), illetve szakdolgozatának *Földrajzi nevek Gacsályból* címen közzétett rövidített változata (*Acta Universitatis Debreceniensis 2*: 55–69). Helynévgyűjtést a későbbiekben is rendszeresen végzett szülőföldjén, ennek eredményei évtizedek múltán a Kálnási Árpáddal közösen kötetté szerkesztett *A Csengeri járás földrajzi nevei* című munkában (Debrecen, 1993) láttak napvilágot. A nyelvjárási és a névtani tematika, ha később le is került a fő helyről, végig jelen volt munkásságában: kiváló összefoglalásban tekintette át a magyar helynévkutatás legújabb eredményeit (*Magyar Nyelvjárások 13*: 29–55), írt a helynevek helyesírási kérdéseiről (*Magyar Nyelvjárások 17*: 159–172), a kézirtos térképek névtani hasznosításáról (*Magyar Nyelvjárások 26–27*: 83–95), illetve elvégezte Hajdúszoboszló nyelvjárásának jellemzését (*Hajdúszoboszló monográfiája*. Hajdúszoboszló, 1975. 599–637), bemutatta a Rózsa Sándor-regények nyelvjárásiasságát (*Alföld 23/1*: 53–58), és újabb lehetőségeket és feladatokat vázolt fel a nyelvjáráskutatás számára (*Magyar Nyelv 83*: 507–516).

A nyelvjárási tematika megjelent munkásságában más tudományterületekhez kapcsolódóan is. A tájnyelvet mint stíluseszközt vizsgálta Móricz Zsigmond írói nyelvében (*Magyar Nyelvjárások 18*: 9–39), és általában is elemezte Móricznak és a tiszaháti nyelvjárásnak a kapcsolatát (*Szabolcs-szatmári Szemle 1979/2*: 14–24). Írt a nyelvjárási tematikának az oktatásbeli helyzetéről (*Magyar Nyelvőr 105*: 319–328, *VEAB Értesítő 1982. 2*: 89–93), s a későbbiekben a dialektológiai témák szociolingvisztikai aspektusai is megjelentek írásaiban. Ennek kapcsán foglalkozott a magyar nyelv változatainak rendszerével és különböző rétegeivel.

Sebestyén Árpád a **debreceni egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén** kezdte oktatói pályáját, 1955-ben azonban felvették aspiránsnak. Az aspirantúra idején elkészítette és 1961-ben – e szakterületen szokatlanul fiatalon – meg is védte kandidátusi értekezését. Ezt követően akadémiai kutatói álláson dolgozott az egyetemen, ahol ez idő alatt to-

vábbra is tartott órákat. Első jelentős tudományos sikerét könyvvé formált kandidátusi értekezésével érte el, amely 1965-ben jelent meg *A magyar nyelv névutórendszere* címmel (Budapest, Akadémiai Kiadó). E munkájában ennek az általános nyelvelméleti és nyelvtörténeti szempontból is fontos nyelvi elemcsoportnak a rendszerét tárta fel igen gazdag nyelvi anyag alapján. A későbbiekben is ennek a témakörnek a vizsgálata maradt kutatásainak középpontjában. Az empirikus alapú vizsgálatok elsődlegessége, a nyelvi adatok feltétlen tisztelete jellemezte minden munkáját. A nyelv a valós nyelvhasználat színes sokféleségét jelentette számára, amely mögött a rendszerkapcsolatok sűrű hálója rejtőzik, amelynek magyarázata csakis a történeti háttérének megismerése révén válik lehetségessé. A névutók történetét érintő kutatásait számos további tanulmányában tárgyalta, és végül *A névutók állománya és rendszere a Jókai-kódelexben* c. munkájában foglalta össze (Debrecen, 2002).

1964-ben a **Kossuth Lajos Tudományegyetemen** megbízták a Fonetikai Laboratórium megszervezésével. Ennek alapjain hozta létre a Bölcsészettudományi Kar kereteiben működő **Általános Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék**et, amelyet egyetemi docensként 1972-ig irányított. Ekkor helyezték át a Magyar Nyelvtudományi Tanszékre, amelyet húsz éven át, 1992-ig vezetett. 1975-ben egyetemi tanári kinevezést kapott. Hosszú éveken át tanított a **nyíregyházi Bessenyei György Főiskolán** és az **egri Eszterházy Károly Főiskolán** is, egy egyetemi félévet töltött az **Ungvári Állami Egyetemen**.

Egyetemi pályafutásából is következően tanári munkája során a nyelvtudománynak szinte minden részterületét tanította. Legszívesebben mégis talán a hangtant és a mondatant adta elő, de nagyon kedvelte a nyelvjárást és a névtant is. Előadásait világos okfejtés, tiszta, határozott gondolatmenet jellemezte, amelyben az egyes apró, gondosan körüljárt részletek mindig a legszélesebb összefüggésrendszerükben tűntek fel. Az oktatás számos formájában vett részt az egyetemi munkában: az akkreditált doktori (PhD) képzés megindulása

1995-ben az ő nevéhez fűződik, de korábban is több doktori értekezésnek volt már témavezetője.

A tanítást hivatásának tekintette, s nemcsak egyetemi óráin művelte, hanem másutt is megtalálta az alkalmat arra, hogy a nyelvről való ismereteket minél szélesebb körben hirdesse és terjessze. Ennek fő terepe hosszú időn át a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat volt, amelynek szervezetében sokféle fontos tisztséget is viselt: hosszú ideig volt a TIT Hajdú-Bihar megyei magyar nyelvészeti szakosztályának, majd magának a megyei szervezetének is az elnöke. Hosszú éveken át írta és szerkesztette a *Hajdú-bihari Napló* nyelvi ismeretterjesztő rovatát is. Itt közreadott írásainak egy részét „*Értsünk szót!*” címmel önálló kötetben (Debrecen, 1994) is olvashatjuk. Nyelvművelő írásainak egy részét korábban *Buktatók és fogódzók mindennapi nyelvhasználatunkban* címmel rendezte kötetbe (Debrecen, 1977). A helyi közélet más fórumain is szívesen vett részt nyelvészeti kérdések szakértőjeként: hosszú ideig dolgozott például Debrecen város önkormányzata utcanévbizottságában.

Egész életén át erős szálak fűzték szülőföldjéhez, de legalább annyira kötődött Debrecenhez is, különösképpen a Kossuth Lajos Tudományegyetemhez. Itt találta meg hallgatói között – úgy is mint földijét – feleségét, Varjú Annát. Két lányuk, Anna és Olga ennek az egyetemnek a magyar–orosz, illetve magyar–angol szakját végezte el.

Sebestyén Árpád fontos feladatokat vállalt a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának és az egyetemnek a vezetésében is. 1966 és 1969 között dékánhelyettes volt, és 1968-ban egy évig ellátta a dékáni feladatokat is. 1975-től 1980-ig az egyetem oktatási és tanárképzési rektorhelyettese volt. Emellett vállalt munkát más tudományos és közművelődési testületekben is: a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Nyelvtudományi Társaság különféle bizottságainak évtizedeken át volt tagja, vezetője. Elnökként irányította az OTKA nyelvtudományi zsűrijét is.

Az oktatómunkájához hasonlóan sokszínű tudományos tevékenységének eredményeit fél tucatnyi könyve, több száz tudományos és ismeretterjesztő írása jelzi. Ezek közül gyűjtött össze egy csokorra valót a 80. születésnapjára *Szülőföld és nyelvi hagyomány* címmel megjelentetett kötet (Debrecen, 2009).

Munkásságát több állami és szakmai kitüntetéssel ismerték el: megkapta az *Oktatásügy Kiváló Dolgozója* címet, a *Munka Érdemrend* ezüst fokozatát és a *Szocialista Kultúráért* kitüntetését, továbbá a *Csűry Bálint Emlékérmét*, a *Kazinczy Emlékérmét*, a *Bessenyei György Emlékplakettet*, a *Bugát Pál Emlékérmét*, az *Ipolyi Arnold-díjat* és a *Déry Tibor Jutalmát*. Nyugdíjba vonulásakor, 1999-ben megkapta az egyetem *Pro Universitate* díját.

Sebestyén Árpád tudományos publikációinak jegyzéke megtalálható az alábbi helyeken: *Magyar Nyelvjárások* 37: 17–40, valamint online formában: <http://mnytud.arts.unide.hu/sebesty.htm>.

Méltatások pályájáról az alábbi helyeken található: *Magyar Nyelvjárások* 37: 7–15, 52: 7–11.

Tanítványa és munkatársa,
HOFFMANN ISTVÁN egyetemi tanár
Debrecen

SIPOS ENDRÉNÉ Taga Mária (Köröszakál, 1927. március 28. – Maglód, 2013. április 18.): tanítónő

Taga Mária egy román nemzetiségű kis faluban látta meg a napvilágot szorgos paraszt-

család legkisebb gyermekeként. Apja Taga Mózes, anyja Rocska Mária. A házaspár szerető szigorral nevelte fel mind az öt gyermekét. Mária tanítója, Rés Pál a legeszebb tanítványát továbbtanulásra javasolta. Ám ez kezdetben az apa ellenállásába ütközött. Hiszen a termőföld szentsége, megszerzése, megtartása mindennél erősebb évszázados parancs volt a szegényparasztság életében. Taga Mózes hosszas vívódás után megsajnálta „munkára nem való” kislányát, és Mária 1939–43-ig Nagyváradra járt polgári iskolába.

Marika szeretett tanulni, így bekerült a híres Szent Orsolya Rend Líceumába is. Itt a 40-es években apácák oktatták a lányokat a pedagógia szép hivatására, műveltségre, kézimunkázásra, de erkölcsi, emberi tartásra is. Hivatásuk iránt felelősséget érző tanítónőket nevelt az intézet. Itt kezdte el a tanítóképzőt, amelyet a háború kitörése miatt Pesten fejezett be. A rendet bezárták, a képzést állami intézet vette át. A tanítói oklevelet 1948-ban szerezte meg.

Az iskolák végeztével Marika elkezdte a „nemzet napszámosaként” a magasztos és nehéz néptanítói munkát. 1948 szeptemberében **Körösszegapátiba** került. Alsó tagozatban a magas létszámú osztály mellett román nyelvet is tanított, hiszen az félig-meddig az anyanyelve volt. Akkoriban Hajdú és Békés megye nemzetiségi falvaiban a román nyelv oktatása politikai ügy lett.

Marika volt az első és az egyetlen értelmiségi a szegényparaszt, sokgyerekes családban. Abban az időben a pedagógusok kinevezése, áthelyezése nem demokratikus alapon történt. Egy év után, 1949-ben **Méhkerékre** kellett mennie, felsőbb utasításra. Ott az igazgatója elküldte szakosító képzésre, a debreceni egyetemre. Magyar–román szakos tanárra volt szüksége az iskolának. Ezen a nyári képzésen ismerkedett össze egy erdélyi fiatalemberrel, Sipos Endrével, aki két év orosz hadifogság után alig várta, hogy hivatását gyakorolhassa, és családot alapítson. Innentől életútjuk összefonódott. A váncsodi lelkészbarát, Költő Gyula össze is adta őket 1949 szilveszterén a református templomban.

Csak úgy tudott a tanító házaspár egy helyen dolgozni, ha vállalták a tanyasi életet. Szolgálati lakásnak nevezett, kopott földes házacskát kaptak a csanádi tanyák egyik kicsi településén, **Pusztatlakán**. Négy nemzetiség élt békésen egymás mellett ezen a tájon: németek, szlovákok, románok és magyarok.

A fiatal házaspárnak összevont osztályokat kellett tanítani. A felső tagozatot a férj, az alsó tagozat négy osztályát a feleség kapta. Dél előtt is, délután is folyt a tanítás. Amíg az egyik csoport csendes foglalkozáson önállóan írt, rajzolt vagy éppen magolta a verset, egy másik csoporttal új tananyagot lehetett feldolgozni. A mesterség magas iskoláját itt lehetett igazán próbára tenni, megtanulni.

A Sipos házaspár tanítványai Pusztatlakán

Öt éven át több mint 80 tanuló kapta meg a fiatal pártól a tudás alapjait. De Marika tanító néni a másik két pusztai iskolában is tanított. Sáros utakon, kerékpárral rózta az utakat a vékony kis fiatalasszony. A megbízatás nehéz volt, de a hivatástudat tüze erősebben lobogott benne. Megnehezítette a napi munkát, hogy az iskolaépület gondozása, karbantartása is a pedagógusokra maradt. A férj hajnalban befűtötte a tantermet. A takarítás a feleség dolga volt. Szerencsére a gyerekek mindenben segítettek. Későbbi beszámolók alkalmával gyakran jött szóba a tanyasi gyermekek jószívűsége, engedelmessége. Felnéztek a művelt tanítóikra, lelkesek voltak mindenben. A tanterem esténként otthont adott kulturális előadásoknak, falugyűléseknek, sőt istentiszteletnek is. A tanítók legszívesebben színi előadásokat hoztak létre. A kicsik énekkel, mondókákkal, tánccal léptek fel, a nagyobbak történeteket mutattak be, amelyek mesebeli vagy valós hősökrol szóltak. A tanyasi szülők hálásan köszönték meg a tanító házaspárnak a

lelkiismeretes munkát. A téli ünnepek idején érkeztek is a disznótoros kóstolók, ősszel a kosár gyümölcsök, a demizsonban a kiforrt borocska, naponta a frissen fejt langyos kancsó tej.

1951 kopogós telén, december közepén szerencsére járhatók voltak az utak. A mentőautó Pusztatlakáról vitte be a vajúdó asszonyt a békéscsabai kórházba. A kis Bandika egészségesen felsírt. Taga Mária édesanya lett. Rövid szülési szabadság után folytatódott a nehéz, de mozgalmas élet a tanító családban. A következő tanévet már **Pocsaj** községben kezdték.

Marika innentől mindig elsősöket tanított. Akkor nagyon okosan úgy gondolták, hogy a legjobb tanítókra bízzák ezt a felelősségteljes feladatot. Mert – ha mást nem – írni, olvasni, számolni meg kell tanuljon minden cigány gyermek. Meg is tanult. Marika tanító néni szigorú pedagógus hírében állt. Könyörtelen következetességgel úgy gyakoroltatta az összeolvasást, a tízes átlépést és még sok kulcsfontosságú dolgot az első elemiben, hogy év végére készen álltak a kis klottygatások és babos szoknyások a kultúra magasabb hegyei felé megmászására. Egyszer egy tanfelügyelő meg is jegyezte: „De kollegina, ne legyen maximalista, amit ma tanított, az már másodikos anyag!” Ennél negatívabb bírálatot sosem kapott Sipos Endréné tanítónő.

A nagyközségben a szülők között hamar híre ment, hogy a gyerekeket az ő osztályába érdemes beíratni a jó tanulmányi előmenetel érdekében. Ez némi féltékenységet gerjesztett a másik két kollégájában. A legaktívabb évek következtek a szakmai életében. Ő a kisiskolások nevelésében és oktatásában vállalt feladataiért, a párja az iskola igazgatásáért és kulturális missziójáért lett megbecsült tagja a falu közösségének. Marika a maga módján kísérletező is volt. Az olvasástanítás már a kisujjában volt, az olvasóvá nevelés módjait kutatta. A szóképes olvasás módszere meggyorsította a tanulás folyamatát, ugyanakkor a szótagolást sem lehetett elhanyagolni, hiszen az a helyesírás alapja. Esténként személyre

szabott feladatokat, fejlesztő játékokat gyártott.

Pocsaji tanítványaival

1956 eseményei viharos erősséggel törtek a falu életére. A kislány mellett a négy hónapos kislányát, Klárikát féltette, amikor kitört a faluban is a forradalom. A férje is érintett volt az eseményekben. Szerencsére a család együtt maradt, bár népszerűségük ellenére nagyon küzdelmes, nehéz évek követték egymást. A gyereknevelés, a szakmai maximalizmus mellett a ház és a kert gondozása, az állattartás is fogyasztotta a testi-lelki energiát. A távoli család közelségére vágytak, egy kis segítő együttműködésre. Úgy döntöttek 1961-ben, hogy Marika szülőfalujában folytatják az életüket. A férj az iskola vezetését, Marika a kis első-sők tanítását vállalta **Körösszakál** községben. Abban az elemi iskolában kaptak szolgálati lakást, amelyben Marika a hat elemi végezte, ahonnan Rész Pál tanító úr – nagyon bölcsen – útjára bocsátotta őt. Csak egy folyosón kellett átmennie a munkahelyére. Még a beteg gyerek ápolását is könnyűszerrel megoldhatta: szünetben kicserélte a priznicet a lázas kislánya homlokán, egy anyai puszival megnyugtatta a falon át hallgatózó kis beteget, aztán kezdődhetett az írásóra: „*Ferdén fel, egyenesen le...*”

A tanév mindig vizsgával zárult. Ilyenkor korán reggel fényesre kefélték a fiúgyerekek haját, a lányokét a rangosabb üvegnejlon masnival kötötték meg. Egy-két csepp rózsavízzel is megáldották a gyerekecskék kobakját, hogy jobban forogjon az eszük kereke. A frissen vasalt fehér ingecskék vakítottak a már barnára sült arcok mellett. A rózsá-, viola-, margarétacsokrok is ott illatoztak az izzadt tenyereken. Ilyenkor a szülők is ünneplőbe öltöztek, bezúfolódtak a tantermekbe, és izgatottan mormoltak a becsöngetésig: „Jaj, csak

nehogy felsüljön ez a gyerek! Mert konfirmáláskor könnyű, a tiszteletes úr előre megmondja, hogy mit fog kérdezni majd.” A nebulónak csak szajkózni kell a bebiflázott bibliai idézeteket. Még érteni sem kell, mindenkit befogad a gyülekezet.

De itt másképp van, az osztályvizsga komolyabb dolog. Csak az mehet át a következő osztályba, aki jól felel a kérdésekre, aki bebizonyítja, hogy tud fejben számolni, jó tempóban olvasni. Marika tanító néni pedig nem mondja meg előre a kérdéseket. De a kérdésekre mégis mindig húsz kezecske azonnal az égre lendül, majd kiesnek a padból, hogy ne a másikat, hanem őket szólítsa a vizsgán. Hátrahátra sandítanak a gyerekek, hogy látja-e az apjuk-anyjuk, hogy milyen okosak is ők. A vizsga nem tart sokáig. Egy óra feszes megmérettetés, de utána elérkeztek a tanulók a boldog, elégedett öröm idejéhez. A búcsúzáskor, a VAKÁCIÓ kitörésekor a meghervadt csokrokat a tanító néni kezébe nyomták. Összeszorzoszt könnyes zsebkendőt is lehetett látni egy-egy nagymama kezében, aki hálálkodva ölelte át Marikát, hogy a kis unokáját ilyen okos emberré tette. Hazafelé menet az utcaajtóig – ha nem is tovább – a vizsgáról szólt a beszélgetés: „Mennyit tudnak ezek a mai gyerekek, nem hiába szeret iskolába járni! Nem is mondta, csak úgy fújta a verset a kis Gyuri. Hát a kis Erzsike, a Goron lánya! Abból a kislányból még lesz valaki, meglátjátok!” Aztán jött az etetés, a fejés, a kapálás, mert a jószág és kert parancsa nem engedélyezte a hosszabb rácsodálkozást a gyerkőc iskolai előmenetelére.

De a tanévnek sok egyéb jeles eseménye is volt. Taga Marika tanító néni nagyon sok mesejátékot tanított be karácsonyra, anyák napjára. A tornavizsga látványos népünnepély volt a faluban. Mennyi gyakorlás előzte meg! Egy-szerre kellett a zene ritmusára mozogni. A szülők a tanító néni kérésére szívesen megvarrták a kis krepp szoknyákat, kivasalták a színes szalagokat a jeles napra.

Ennek a színes, lelkiismeretes, igényes oktatásnak voltunk mi, a gyermekei, sok éven át tanúi a falon innen és túl. Mindkettőnk az édesanyám tanított a betűvetésre. Felnőtt fejjel nemcsak az egyszerű és hatásos módszereire emlékszünk meghatódva, hanem arra az ösz-

tönös emberségére (ma úgy mondanánk: szociális érzékenységre), ahogy a cigány gyerekeket kezelte. Akik már 6 órákor ott voltak az iskolában, főleg télen, amikor a cserépkályhát a félkezű Trippon bácsi fűteni kezdte. Ő nagyon neheztelt rájuk: „Összejárákáljátok a tiszta padlót, az anyátok kiskésit! Miért nem alusztok még? Csak nyóckor kezdődik az iskola!”

Mi, a szolgálati lakásban rendszerint erre ébredtünk, mert a falon minden áthallatszott, nem csak az „1x1 az egy, 2x1 az kettő”. Anyánk mielőtt bennünket felköltött volna, egy erre rendszeresített lavórban már vitte is át a folyosón a meleg vizet, a jó háziszappant, a vászon-törülközőt, a mi elkoptatott, de tiszta felsőruháinkat. A lavórt egy székre tette, és mosdatni kezdte a cigánygyerekeket, mielőtt jönnek a többiek. Egy-egy pogácsával, vajjas kenyérrel is megkínálta őket. Nem szerette hallgatni a többi gyerek fintorgó megjegyzéseit, ahogy bántották a cigánygyerekeket. Az év végi vizsgára már ők is tisztán jöttek. Erre volt a legbüszkébb Marika tanító néni: legnagyobb büszkesége, amit a gyerekektől kaphatott.

Taga Mária is elismert tanítónő hírében állott. 1963-ban megkapta az *Oktatás Kiváló Dolgozója* kitüntetését. A szakmája elismeréseképpen megbízták a pályakezdő kollégák segítségével. Érdemes volt hospitálni az óráin, a praktikus fogásokon túl az érzékenységet, a morális egyensúlyt, az érzelmek szabad áramlását is megtanulhatták a fiatalok. Néhány visszacsengő emlék is megerősíti pedagógiai képességét: „Jobban tudok én számolni, mint a könyvelő, mert engem Marika tanító néni tanított!” Így kiabált le a szekérről egyszer valakinek a háromgyerekes János. A szomszédasszony hozta ezt a hírt. De jól esett ez a tanító néninek, aki akkor már rég nem állhatott a katedrán!

Sajnos, a szívbetege miatt hamar abba kellett hagynia a tanítást. 25 évet töltött az állami oktatás nehéz színpadán. 1971-től nem gyakorolhatta hivatását. Bezárkózott az otthon nyugalmaiba. Új, csendesebb elfoglaltságot keresett magának. Kézimunkáit kiállításra vitték. Magyarország minden tájegységének virágai,

szimbolikus madarai vidáman tarkállottak a párnákon, falvédőkön. Minden öltés egy-egy szeretetüzenet a világnak: betegen is lehet alkotni. Az olvasásra is több idő jutott, hiszen gyermekei akkor már a városban diákoskodtak. Fiatal korától az olvasás volt a legerősebb szenvedélye. A kórházban az egyik orvos irigykedve, de elismerően csodálkozott, amikor anyánk kezében Tolsztoj-regényt látott. Marika végigolvasta a magyar és a világirodalom klasszikusait, több könyvre kétszer is sor került. Ezek az irodalmi alkotások csiszolták személyiségének kristályait. A családi szerepe a betegsége ellenére nem változott. Továbbra is lelki támasza volt a népesedő családnak. A fiából érett férfi lett, részben követte szülei mesteriségét. Ma művészetfilozófus. A lánya is a pedagógia nehéz hivatását választotta. A négy unoka megszületése és növekedése nagy örömet jelentett Marika számára: Orsika, Matyi, Viktor és Zsófi. Meghitt kapcsolatukat sok kedves rajz, fénykép, néhány magnófelvétel is őrzi.

Szerény csendessége katalizátor volt a családban. Hozzá úgy mentünk, mint ahogy a jó vízű kúthoz a szomjazó. Megértő elfogadást osztott még a mosolyával is. Élete utolsó szakaszát nővére, férje és gyermekei közelségében töltötte. Jól érezte magát a maglódi kertes házban, meghitt harmóniát hagyott maga után. Belső világa mesés szép volt, mint ő maga. Rezignált megbékéléssel és vallásos alázattal búcsúzott a szeretteitől. Az utolsó naplóbejegyzése tükrözi lényének tiszta fényét: „*Ha jön a vég, el kell fogadni, zúgolódás nélkül. Beszélni kell a halálról, mert az élethez tartozik. Eddig féltem róla beszélni, de most már nincs bennem félelem. Eljön, és beteljesedik az életem. Porból lettem, porrá válok, Isten akarata szerint.*”

Férje, SIPOS ENDRE tanár
Maglód
és lánya, SIPOS KLÁRA tanár
Budapest

SOLTÉSZ ISTVÁN (Nyíregyháza, 1900 – Bölc [ma Moldova], 1945): tanító

1998. június 28-án a Nyíregyháza-Kertvárosi Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházközség – a volt Salamon-bokori iskolák kezdeményezésére – találkozót rendezett az egykori iskolában, amely 1906-ban épült, s jelenleg imaház, az ottani gyülekezet lelki központja. Az említett alkalomból Soltész István mártírtanító legidősebb gyermeke beszélt édesapjáról az egyház meghívására.

Ki is volt Soltész István tanító, akinek emlékére márványtáblát is lelepleztek ezen a napon? Fia szerint apja – akárcsak tirpák ősei, a Nyíregyházára vele együtt települtek, tréfa-verbő Soltésznek nevezték el – vidám ember volt. Harsány kedvvel adta elő a szokásos történeteket, a régi és új adományokat a mezői munka közben, a tanyák ünnepein. A környékbeli tanítótársak nagy örömmel készülődtek családjakkal a hagyományos Soltész-féle szalonasütésre, az eleven és fontos találkozóra, beszélgetésre. A „menü” szalonna, kemencében sült kenyér, belesütött akácvirág-édességgel, tirpák rizling és tepertős pogácsa volt. A tanyavilág sóstófürdői majálisai még jelentősebbek voltak a Salamon-bokorban és a város környéken élők számára. Ilyenkor a családok kitétek magukért: töltött káposzta, sült csirke, mákos kalács volt a kosarakban. A tölgyesek alatt sok mindenről volt szó, gazdálkodásról, új módszerekről, az állatok szeretetéről és ápolásukról, hiszen a tirpáknak szeretnie kell a madarat és a fákat is, bár a lovakat szerették legjobban.

Az egykori ünnepek fő szervezője a Salamon-bokori tanyai iskola tanítója, Soltész

István volt. Aki tehetsége révén került be a város tanítóképzőjébe, majd a főváros képzőművészeti akadémiájára, ahonnan pénztelenség miatt egy év múlva haza kellett jönnie. Ingyenes, „sorkosztos” tanítónak szegődött **Nagykálló Vadas-tanyára, Sóskútra, a Salamon-Szélső bokorba**, majd Nyíregyháza több belvárosi iskolájába.

A Salamon-bokori iskolában

Nősülése után – négy gyermekük született – fő megélhetési forrásuk egy hold szolgálati föld lett, amelyet a család művelt. Soltész István szerény jövedelméből festékre, ecsetre is költött, képei keretét maga készítette. Tehetséges művészember volt, egy oltárképe ma is ott van a kálmánházi evangélikus templomban. Festeni tanította a költő Váci Mihályt is, aki képzőművész szeretett volna lenni, ám ebből korántsem lehetett megélni.

A tanya tanítója – és mindenese – színdarabokat rendezett az ünnepeken, a tehetséges gyerekeket ingyenesen taníttatta a város polgári iskolájában, gimnáziumában. A gazdákat ezüst- és aranykalászos tanfolyamokra küldte. Maga is számos előadást tartott, ültetési, metszési-permetezési, oltási-szemzési bemutatókat szervezett. Pestről rendelt nemesített vetőmagvakat.

Sokoldalúságát bizonyítják az általa készített bútorok, ács munkák. Hegedült és harmóniumon is játszott. A világot csak képekről ismerhette meg, és taníthatta a tanyák gyerekeinek. A művészet nála „egyedi” tantárgy volt, a világhírű festőket, szobrászokat általa ismerhette meg a kultúrától szinte elzárt, a munkába temetkező tanyai ember.

Az osztatlan iskolák tanítója jól megoldotta, hogy egyszerre volt foglalkozása az első és hatodik osztályos gyerekeknek. A megmaradt –

az általa készített – tanyai tablókon megszámlolható: nyolcvan gyereket is tanított egyszerre, egyetlen szűk tanteremben.

Önként vállalt kíméletlen életmódja és a szegényes, egyoldalú táplálkozás következményeként súlyos gyomorbaj kínozza. Nőtlen-sége idején nyáron dinnyét és szalonnát, más-kor héjában sült krumplit evett. Szegény volt az eklézsia, amely még a vékonyka tanítói bért sem mindig tudta fizetni. Akinek szerencséje volt, az a tanító gazdag tanyasi lányt vehetett feleségül. Ám közmondássá vált a következő mondat, inkább szlovákul, mint magyarul: „Egy rongyos tanító ne turkáljon az én vagyonomban...”

Életében egyszer meghívták a városi kaszinóba egy Benczúr Gyula-köri rendezvény okán. Napokkal előtte készült a család, hogy tiszta ruhában, kikefélt kalapban, fehér kézzel és keménygallérral ülhessen fel az öreg kerék-párra. Este szomorúan hajtott haza, s kényszeredetten mesélte, bár még a püspök úr is ott volt, de tőle senki sem rendelt képet.

Gyerekei mondják: egy téli éjszaka hatalmas hóvihár zárta el a tanyavilágot. Lámpával világítottak, amíg volt petróleum. Apjuk vigasztalta a családját: majd jön a tanya, és kiássák őket. Vigyáznak egymásra az itteni emberek, szomszédok, rokonok, a jó emberek. Akkor sem hagyják ki őket, ha az iskola – ahol egyetlen szűk lakásban lakott a tanító és családja – jó kilométerekre van a gazdák lakásaitól.

Igaza volt, szerették egymást és tanítójukat a tanyai emberek. Nem hagyták cserben akkor sem, amikor nagyon nagy szükség volt rá. Biztatták a háború idején és akkor is, amikor Nyíregyházán és környékén összeszedték az úgynevezett málenkij robotra az embereket. Volt, akinek sikerült kiszökni a fogva tartás első napjaiban, s őt is kérték, menjen velük. Azt válaszolta: ahová a tanyavilág emberei mennek, ott a helye a tanítónak is. Ezzel döntött a sorsáról, szerinte másként nem tehetett.

Négy gyereket hagyott itt. Mindössze negyvennégy éves volt, amikor útnak indították csoportjukat – köztük Soltész István tanítót, aki tolmácsként önként vállalkozott a végső útra.

Emléktábla a salamonbokori régi evangélikus elemi iskola falán

Az emléktáblán lévő szöveg:

„Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál,
mint ha valaki életét adja barátaiért.”

János 15,13

Soltész István

1900–1946

evangélikus tanító emléket őriz e tábla,
aki felelősségtudatból és segítő szeretetből önként ment el
az 1944-ben elhurcolt nyíregyházi férfiakkal,
hogy nyelvtudásával támaszkodjon
és hazatérésükben segítők legyen.
Nyíregyháza-Kertvárosi Gyülekezet
2000

1945 januárjában, Bölc városa lágerében érte a halál, pusztító, kiütéses tifuszbajjárvány következtében.

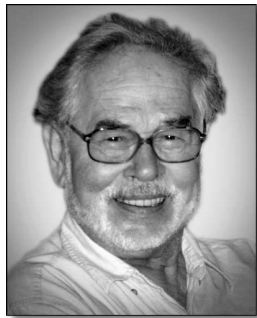
Nem volt katona, mégis hős lett. A legkevesebb, amit kiérdemelt, hogy az utókor utcát nevezett el róla.

Forrás: Fia, Soltész István újságíró emlékezése.

Fiaának barátja és kollégája,
KOPKA JÁNOS újságíró
Nyíregyháza

SYLVESTER LAJOS (Alsócsernáton [ma Románia], 1934. június 3. – Kolozsvár [ma Románia], 2012. május 10.): tanító, tanár, tanfelügyelő, közíró, újságíró, drámaíró

1945–48 között a kézdivásárhelyi Római Katolikus Gimnázium tanulója. Az 1948-as tanügyi reform után a kézdivásárhelyi erdészeti szakközépiskolába iratkozott be, innen azonban közben kuláklístára tett szülei miatt eltávolították. Egy évig útépitő munkásként dolgozott, majd a kézdivásárhelyi tanítóképzőben szerzett oklevelet 1953-ban.

Háromszék több községében tanító, majd tanár volt, közben ugyanis 1962-ben a BBTE magyar nyelv és irodalom szakán tanári oklevelet szerzett. Rövid tanári tevékenység után előbb a kézdivásárhelyi művelődési ház igazgatója, majd a Kézdi rajoni tanügyi osztály vezetője. 1968-ban szembeszegült a Székelyföldet megosztó megyésítési elképzelésekkel, ezért eltávolították állásából. Egy ideig a **kézdivásárhelyi elméleti líceumban** magyar nyelvet és irodalmat tanított. 1968 novemberében Kovászna megye Művelődési Tanácsának elnökévé nevezték ki. Ötéves itteni tevékenységéhez a megye magyar művelődési életének felvirágoztatása kötődik. Ez idő alatt számos emlékmű felállítására, emlékházak, múzeumok, a helyi hagyományokat felelevenítő és felkaroló közművelődési egyesületek létesítésére került sor a megyében. Ő állította vissza a parkban levő 1848-as emlékmű kőoroszlánjait.

A visszarendeződés kezdetekor, 1973-ban elmozdították funkciójából. 1973–85 között a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház igazgatója, itt a színház műsorrendje, magyar-

országi színházi kapcsolatai és a nemzetiségi színházi kollokviumok szervezése miatt került összeütközésbe felettes hatóságával, az egyre agresszívebb homogenizációs törekvésekkel. 1985-ben leváltották, és a *Megyei Tükörhöz* helyezték át. 1989 után az akkor indult *Háromszék* napilap szerkesztőbizottsági tagja és főmunkatársa lett. Az RMDSZ háromszéki és országos szervezetének alapító és több éven át elnökségi tagja, a háromszéki szervezet elnöke, az EMKE ügyvezető alelnöke lett.

Életútjának néhány részletéről így számol be a *Háromszéki keresztkötések, avagy tanügyi zelegorkodások, önéletrajzi életképek* című írásában: „Tanügyi osztályvezetői kinevezésem váratlanul ért, és igencsak meghökkentett, már csak azért is, mert a tanévkezdéssel nem esett egybe. Úgy emlékszem, november elseje volt, a rajoni néptanácsnál valami óvónői felkészítőt tartottak, a frissen néptanácsi alelnökké avanszált Kónya Feri karon fogott, és bevezetett a hölgyekkel zsúfolásig megtelt gyűlésterembe, és a jelenlévőkkel közölte, ettől a minutumtól kezdve én vagyok a tanügyi osztály főnöke.

Tanfelügyelői pályám első lépése az volt, hogy délutánra munkát mímelve benn maradtam az irodában, és a szekrények papírhalmazában kutattam az engem esetlegesen kompromittáló iratok után. Tartottam attól ugyanis, hogy kulákszarmazásomnak a tanügyi osztályon valami nyoma maradt. Miután megnősültem – feleségem, Kacsó Teodóra maga is tanítónő volt Felsőcsernátonban –, mindenáron be kellett kerülnünk Kézdivásárhelyre, ahol feleségem szüleinek családi háza volt. Erre baráti összeköttetések révén volt némi sanszunk. Kézdivásárhelyen a tanügyben egyelőre nem volt számunkra hely, de a frissében – valamikor 1960 táján vagyunk – létesítendő városi művelődési ház igazgatását rám bízják, de ez csak akkor lehetséges, ha párttag vagyok. Ennek az lett a vége, hogy megkeresett Sylvester János bácsi, csernátoni tanító, távoli rokonom, egyik községi pártvezér: »Lajika, párttagot csinálunk belőled.«

Arra ébredtem, hogy városi művelődési ház igazgatója vagyok – igaz ház nélkül. A Vigadó

egyik sufniszerű helyiségében kuporogtunk hárman.

Feleségem a kézdivásárhelyi líceumba került könyvtárosnak. Akkortájt olyan jeles olvasói voltak, mint Markó Béla második osztályos korában, akinek egy adott időponton túl már nem tudott olyan könyvet kölcsönözni, amit ne olvasott volna. Mindkét állást, feleségemmel együtt ideiglenesnek tartottuk.

Az én kézdivásárhelyi – felsőháromszéki – tanügyi felfuttatásom tulajdonképpen ekkor kezdődött. Előbb művelődésiház-igazgató, utána művelődési osztályvezető, majd, váratlanul a tanügyi osztály főnöke. A tanügyi osztályon már az első nekifutamodásban kényes nemzetiségi problémába botlottam. A felső-háromszéki kis falvakban és néhány nagy községben összesen huszonnyolc olyan román tagozat létesítésének a tervével találkoztam, amelyekben egy szál román lakos sem volt. Végül is a 28 tervezett tagozatból nyolc maradt olyan helyeken, ahol valóban volt ilyen igény, mert a milicista gyereke vagy más ejtőernyősé igényelte az ilyen tagozatot.

A másik tanügyi osztályvezetői ténykedésem az volt, hogy az én értékrendem szerinti tanfelügyelő gárdát toborozzak. Két vonalasan balos személytől kellett szabadulni. Részletezés nélkül: sikerült. Így került volt osztálytársam, Forró Dezső, később Lunguly Feri, majd Szócs Géza mellém a tanügyi osztályra. És Szabó Pista. Mindannyian egymás kedvére való csapatot alkottunk, olyant, akik fél főlől is értették egymást. Még Teodorescu Sorin is, akit Bárkányból kapartunk ki.

Tanügyiosztály-főnöki ténykedésem legmaradandóbb emléke a rengeteg terepmunka, az emberi kapcsolatok kiépülése a tanügyi osztály és az iskolák személyzete között. Ez a »kapcsolati tőke« később, 1968-ban kamatozódott a megyésítés idején, amikor a tanügyiek fantasztikus melléállással képezték azt a felhajtó erőt, amely Kovászna megye – gyakorlatilag Háromszék vármegye – létrehozását eredményezte.

A tanügyi osztály élményvilágának univerzumából most két momentumot szemelgetek ki. Az egyik mint jellemző hangulati elem, az első Tanítók Napjának a megszervezése és lebo-

nyolítása. A tanügyi osztály örökös mozgásban lévő különítményként maga vállalta az első Tanítók Napjának a megszervezését. Annyira személyes ügyünknek – és nem muszáj feladatnak – tekintettük a legnagyobb tanügyi összeövetel megszervezését, hogy az egész inspektorátus maga ment borvásárlásra a cotesti-i borkombináthoz Moldovába. Az első Tanítók Napjára hétszáz liter bort rendeltünk, de ünnepi beszédemből egy szóra sem emlékszem. (...)

Bodzaforduló vidékére tanfelügyelőkként viszonylag sokat kellett járnunk. Akkortájt, a hatvanas évek második fele, két kivizsgálási téma volt az inspekciózás tárgya: akkor tették kötelezővé a hétosztályos iskolai végzettségről a bizonylatot, hogy valaki állami alkalmazásba léphessen. A másik kivizsgálású esetek zöme a házastársi kicsapongás kérdésköréhez kapcsolódott. Ugyancsak feljelentések alapján. A névtelen feljelentő delikvensnek rendszerint sorra jelentkeztek, hogy »ezt a disznóságot én követtem el«, és az esetek többségében szent volt a béke.

A magam kézdi-rajoni tanügyi osztályi ténykedésem maradandóságra érdemes eseménysorának az 1968-as megyésítési szerepünket tartom. Annak az évnek a tavaszán közzétették azt az elképzelést, hogy az országos adminisztratív-területi átszervezés egyik eleme, a Fazekas János elképzelése szerint egy, ki nem mondottan ugyan, de a Székelyföld nagy részét magába foglaló, nagy Hargita megye lesz. Egy összezsugorított Székelyföld, melyből Maros megye kimarad. A tanácskozáson, rajoni főtanfelügyelőként hivatalból részt kellett vennem. A Líceum igazgatónője, egyébként földrajz szakos tanár, cáfolhatatlan érvekkel bizonyította, hogy ennek a térségnek földrajzi, geológiai, gazdasági, nyelvi, történelmi hagyományai szerint együtt van a helye. Sepsiszentgyörgy politikusgárdája a megyésítési kérdésben megosztott volt, az értelmiség szószólói szintén szabadulni akartak Brassótól. Eközben a felső-háromszéki közhangulat, főleg a tanügyeiknek és a népes hangadó agronómusgárdának és a papoknak köszönhetően Brassó ellenessé vált.

És ekkor – nyomatékmal mondom, mert némely ifjonctitáncodók egyértelműen »leírják« az akkori szerepvállalókat – az akkori rajoni első titkár irodájában szemberohant velem, s magával hurcolt a pártbizottság székházának padlásfeljáró pléh ajtajához, tudta, hogy őt is lehallgatják, és a karomat fogva sziszegte: »Magának jó kapcsolatainak vannak az iskolaigazgatókkal s a papokkal. Riassza az embe-reit Alsó-Háromszékre, mert ezek a szarházi szentgyörgyiek – az akkori politikusokra utalt – Brassó pártiak. Megértette?«

Megértettem. Másnap Szabó Pista tanfelügyelő kollégám, azzal az ürüggyel, hogy szülei betegek, hazautazott Bitára, és Nagyborosnyó, Egerpaták és a medencezug többi települését járva agitált, biztatott a Brassótól való elszakadásra. Eközben észbe kapott a brassói politikai különítmény is. A tartományi tanfelügyelőség néhány emberét kirendelték Kézdivásárhelyre. Éppen a nyújtódi iskolában agitáltunk, és akkor fékezett és megállt a milícia kocsija a nyújtódi iskola előtt. Egy öl plakátot hozott be a milicista altiszt. Kérdezem a zsarut, hogy van-e engedélyük a tanfelügyelőségtől, hogy az iskolákba csak úgy ukmukfuk ilyen propagandaanyagot szórjanak? Meghökkent. Mondom, hogy tulajdonképpen én volnék a rajoni tanügyi osztály vezetője, és nekem kellene engedélyezni azt, hogy az oktatási intézményekbe bármilyen, nem az oktatással kapcsolatos anyagot bevigyenek, de semmi gond, ennek a plakátkötégnek a terjesztése fontos. Segíteni szeretnék. Lehetséges lenne, hogy önök mellé szegődjek, és együtt szórjuk szét ezeket a plakátokat a felső-háromszéki iskolákba? Az utolsó település, ahol plakátokat osztogattunk, Ojtoz volt, az igazgató lakásán a catesti-i borba ismét belekóstoltunk.

Engem pedig, a nagy Hargita megye főtanfelügyelőjének a várományosát Kovászna megye megszületése után »ejtettek«. Örömemre a kézdivásárhelyi líceumban kaptam katedrát, ahol négy hónapig tanítottam. A Sepsiszentgyörgyre sereglett újságíró barátaim révén a megyei adminisztráció magához szippantott, és én lettem Kovászna megye művelődési mindenese, amíg a sok szoborállítás és emlékház létesítés miatt ki nem rúgtak. Az emberi

magatartás batyuját viszont Felső-Háromszéken tölttem tele, ezek lettek életem ácsolatának keresztkötelei. Diákéveimet is beleszámítva tizenhét évig éltem a Vargavárosban, ahogy nevezték Kézdivásárhelyt.”

Sylvester Lajos 1974 és 1985 között a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház igazgatói tisztségét töltötte be.

Első írása az *Előre* napilapban jelent meg 1953-ban. Több ezer riportot, glosszát, színikritikát, könyvrecenziót, tanulmányt közölt az *Igaz Szó*, *A Hét*, *Utunk*, *Új Élet*, *Művelődés*, *Játékszín*, *Korunk*, *Falvak Dolgozó Népe* hasábjain.

1981–83 között több önálló kabaréműsort állított össze az általa vezetett színház számára.

Főbb művei :

- Báthory Anna, *A gyanú* (riportkönyv, 1996)
- Úz-völgyi hegyomlás (a székely határőrség krónikája, 1996)
- *Az őrnagy hazatér* (2001)
- *Csupa csapás az élet* (az elsorvadt moldvai magyar oktatás és csángó szérajzások emlékkönyve, 2001)
- *Frigyre lépni a szülőfölddel*
- *Szöttesünkben török minták*
- *Ojtoz völgye a hadak útján* (2008)
- *Halak, vizek, sziklaszirtek*

Díjai, kitüntetései:

- * Széchenyi István-emlékérem (1992)
- * MÚRE publicisztikai nívódíj (1996)
- * MUK-díj (1996)

Munkatársa,
DR. SZŐCS GÉZA tanár, közíró
Kézdivásárhely

DR. SZABÓ ERNŐ (Székelyudvarhely [ma Románia], 1904. november 22. – Debrecen, 1982. szeptember 20.): középiskolai ének- és zenetanár, főiskolai docens

Szabó Ernő Székelyudvarhelyen született, ahol édesapja, Szabó András a református kollégium tudós professzora, latin–görög tanára, majd később igazgatója volt. Platón válogatott műveinek, Erasmus *A balgaság dicsérete* című művének, Vergilius *Georgikonjának* első magyar fordítója és közreadója, aki élete alkonyán Kálvin *Kommentárjait* ültette át magyarra. Családjában pezsgő szellemi élet zajlott, s a művészeteknek fontos szerep jutott. Ebből fakadóan minden gyermeke muzsikált. Ernő fia szinte predesztinálva volt a hegedűművészi pályára.

Szabó Ernő gyermekkorában nem volt zeneiskola Székelyudvarhelyen. Zenét csak magánúton lehetett tanulni. Őt egy Kertész nevű tanító kezdte hegedülni tanítani. De egyidejűleg zongorázni is tanult Marót Arankától. Mikor magasabb fokot ért el hangszeres játékával, Tompa László költő feleségétől tanult, kivel hegedűsként is sokat kamarázott. Sokszor egész délutánokat töltött Tompáéknál. Tompa László neves költő volt, lapszerkesztő, levéltáros. Családjukban Szabó Ernő olyan szellemi légkört kapott, amelyet semmiféle iskola nem tudott volna megadni.

Útja szinte kötelező jelleggel vezetett a budapesti Zeneakadémiára, ahol a legkiválóbb muzsikusként voltak a tanárai. Hegedűt Koncz Jánostól, kamarazenét Weiner Leótól tanult. Zeneelméletet és népzeneét pedig Kodálynál hallgatott. Bartók Béla óráiról sem hiányzott. Zenei tanulmányai mellett beiratkozott a jogi

karra is, doktorátusát itt szerezte. A legmagasabb fokú tanításra képesítő zenetanári oklevéllel és egyetemi végzettséggel, európai műveltséggel felvértezve, a magyarságot szolgáló hivatástudattal érkezett **Sárospatakra** 1929-ben a **Református Főiskola** ének- és zenetanárának. Később így emlékezett vissza Patakra érkezésére: „*Boldog voltam, amikor a Sárospataki Református Főiskola megválasztott tanárává. Amikor először beléptem a kollégium kapuján, első érzésem ezt súgta: hazaérkeztem! A külső benyomások után lassan még a kövek is beszélni kezdtek. Megérintett a »genius loci«, s a nagy történelmi múlt után a jövőért való felelősséget is megéreztem. Megéreztem, hogy ide valami más, valami több kell, hogy meg kell hallanunk az idők szavát, mindenekelőtt »az új időknek új dalait«.*”

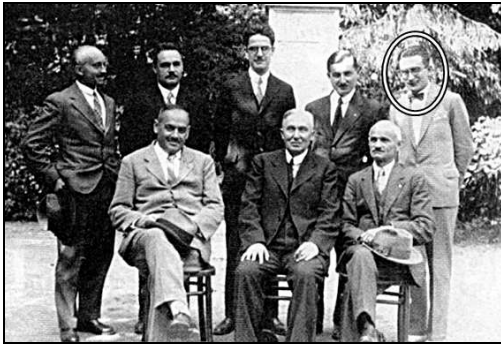
1930-ban Szabó Ernő házasságot kötött a Székelyudvarhelyről származó Szebeni Márta zongoraművésszel. Egy gyermekük született, Andrea, aki maga is koncertező zongoraművész, s aki Zempléni Kornél szintén zongoraművészhez ment feleségül.

1931-ben a pataki kollégium fennállásának 400 éves jubileuma alkalmából tartotta széklőfoglalt beszédét Szabó Ernő „*A relatív hallás fejlesztéséről*” címmel. Meglepően világosan látta az európai zene válságát, sőt a belőle kivezető utat is. „*A mai zeneköltők nagy része új utakat keres, mert nem elégíti őket a zenének Bach óta kialakult melodikai, formai és harmóniai struktúrája. A modern zene legértékesebb irányánál azonban az új utak keresése nem ösztönszerű, hanem tudatos. Törekvése ez a sokféle keresgélésben enerválódott európai zene biztos alapokra való helyezésének, ezeket az alapokat pedig az ősi népzenenek belső törvényeiben kell keresni.*”

Patakon ezért mind a gimnáziumban, mind a teológián kellő számú énekórát tartott. Míg a két világháború között az állami gimnáziumok 1–3. osztályában folyt heti egy órában énektanítás, addig a nyolc osztályos pataki református gimnáziumban minden osztályban volt énekóra. Ezeket aztán gazdag tartalommal töltötte meg.

A hivatalos tananyagból alig tanított valamit, s a kor divatos műdalbűvöletének sem engedett, ezek helyett eredeti népdalokkal ismertette meg a diákságot – emlékezett rá egykori tanítványa, *Barsi Ernő*, aki maga is ének- és zenetanár lett. A visszaemlékezésből tudjuk, hogy milyen örömmel énekelték a szebbnél szebb magyar népdalokat. Szabó Ernő az értékes magyar népdalkincsből a felsőbb osztályokban elvezette tanítványait az európai zene nagy mestereinek és a magyar zeneirodalom gyöngyszemeinek megismeréséhez.

Az iskola hanglemeztárát értékes gyűjteménnyé fejlesztette. Egyik diákja mesélte érettségi találkozásukon, hogy esténként kicsenték a szertárból a lemezeket, és az internátusban hallgatták őket. A sok lejátszástól a lemezek egyre jobban koptak, a tanár úr pedig nem tudta mire vélni a dolgot, s jobb híján a hanglemezgyárat okolta, amiért ilyen silány minőségű lemezeket gyártanak...

A Teológiai Akadémia tanári kara 1933-ban

A diákok többsége életre szólóan megszerette az értékes zenét. Szabó Ernő az énektanítást, az egész embert formáló zenei nevelőmunkát a Teológiai Akadémián is folytatta. Szolfézst is tanított, hogy a magyar faluba zenei műveltséggel kerüljenek ki a lelkipásztorok, s ezzel is segítségük felemelni a falu népét.

Hamarosan kialakult az ősi iskola új zenei nevelésének hármas elve: „*csak a zenei anyanyelvre, az új magyar kórusművészetre s a klasszikus zene nagy értékeire lehet és kell korszerű zenei nevelést építeni*” – vallotta Szabó Ernő tanártársának, *Harsányi István*-nak, aki később így nyilatkozott róla: „A zenei kultúra szempontjából igen jelentős értéke Sáros-

pataknak Szabó Ernő főiskolai ének- és zenetanár. Az évszázados főiskolai kórus történetének néhány kiemelkedő csúcspontján kívül nem volt a pataki főiskola történetében korszak, amelyben a zene-kultúra magasabb fokon állt, mint most.”

Szabó Ernő három énekkart vezetett: egy gimnáziumi vegyes kart, a teológia férfikarát és az alsós gimnazistákból toborzott fiúkórust, amely Móricz Zsigmond 1930 májusában tett látogatása tiszteletére alakult. A bemutatkozás nagyon jól sikerült. Kodály *Túrót eszik a cigány* című kórusművét adták elő. Móricz boldogan hallgatta, s még aznap este üdvözlőlapot írt erről Kodálynak. A pataki kollégium egész zenei nevelési rendszerében ezzel indult meg a nagy átalakulás, melyet Bartók és Kodály munkássága és útmutatása határozott meg.

Szabolcsi Bence zenetudós elismerően írta a pataki zenei nevelésről: „Itt már magyar kórusirodalommal kísérleteznek, elsőnek a magyar zene történetében.”

A hangszeres zene területén is döntő fordulatot hozott Szabó Ernő működése. Minimális, szinte szimbolikus összegért „csoportzene órákra” járhattak az arra vállalkozó diákok. „Sohasem nézte, hogy hány perc foglalkozás járt egy növendéknek. A csoportzenét is úgy értelmezte, hogy mindnyájan, tehát csoportosan ott voltunk az egész foglalkozás alatt, egymás óráiból is sokat tanulva, s egyénileg addig foglalkozott mindenki, míg technikailag, zeneileg rendbe nem tette a hozott darabjait. Közben még kérdéseinkkel, zenei problémáinkkal is előállhattunk, mert mindenre válaszolt. Mennyit tanultunk ezekből a beszélgetésekből!” – emlékezik *Barsi Ernő*.

Emellett még az Angol Internátusban is folyt hangszeres tanítás, melyhez segítséget kért és kapott dr. Szabó Ernőnétől, Erdélyi Lászlónétól, Asztalosné Lévy Adéltól és Tóth Károlytól, a pataki és sátorajújhelyi zongoratanároktól. A hegedűtanítást egyedül Szabó Ernő látta el.

Munkásságának eredményeként Sárospatakon megvalósult Maróthi György, a zeneelmélet 18. századi úttörőjének álma, a „Collegium Musicum”. 1939-ben indították el azt a zenei sorozatot, amelynek nemcsak szereplői, hanem szervezői, betanítói is diákok voltak.

Maguk állították össze a Collegium Musicumok műsorát, kérték fel szereplésre a hangszeres játékosokat, kórust, kamaraegyüttest, és ők maguk tartották az esték bevezető előadásait. A Collegium Musicumok előadásain mindig zsúfolásig megtelt a főiskola díszterme, s nemcsak diákok jöttek el, hanem a városi közönség is.

A pataki gimnázium tanári kara 1941-ben

Szabó Ernő nemcsak tanított, énekkart vezetett, kiváló növendékek sokaságát indította el a zenei pályára, hanem a kollégiumban és a városban egyaránt zenei miliőt teremtett. Hegedűművészként, felesége zongorakíséretével, számos alkalommal lépett fel iskolai ünnepélyeken, világi és egyházi hangversenyeken nemcsak Patakon, hanem sok vidéki városban: Sátoraljaújhelyben, Miskolcon, Kassán és Nyíregyházán is.

A jó zenét a legmagasabb szinten terjesztette. Hívására olyan kiváló művészek jöttek Patakra hangversenyezni, mint Zathureczky Ede, Veress Sándor, Farkas Ferenc, Török Erzs, Kadosa Pál, Hernádi Lajos, Fischer Annie (évfolyamtársak voltak a Zeneakadémián), Vásáry Tamás, Frankl Péter. Patak ezekben az években zenei nagyhatalom volt!

Tanári munkája mellett Szabó Ernő 1939-től tankerületi zenefelügyelő volt előbb a kassai, majd a miskolci tankerület középiskoláiban. 1943-tól a Magyar Rádióban „Jó zenét az ifjúságnak” címmel hangversenysorozatot in-

dított, amelynek keretében élő, egyenes adásban rövid ismertetéssel közvetítette az ifjúságnak a vokális és hangszeres zeneirodalom kis remekműveit.

Szabó Ernő munkássága alatt fénykorát élte a kollégium és Sárospatak zenei élete. S ez a vidéki hangversenyeken, kiszállásokon, regősenekléseken és rádióadásokon át messzire sugárzott.

1952-ben államosították a pataki főiskolát, ekkor Szabó Ernő Debrecenbe került. „Nagy hálával gondolok arra a szeretetre, amellyel a testvérkollégium fogadott, s arra, hogy itt tanári munkám mellett presbiteri, egyházkerületi világi jegyzői és zsinati tagsági munkára is elhívtam. A gimnáziumban a zenei tagozat munkájába kapcsolódtam be, s a szaktanári munkám mellett a kántorképzésben is részt vettem” – mondta a 75. születésnapja alkalmából készült beszélgetésben egykori kollégájának, Harsányi Istvánnak.

1966-ban a **Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Debreceni Tagozatára** került, ahol főiskolai docensként hegedűt, hegedű-módszertant és kamarazenét tanított. 1970-től ő vezette nyaranta a zeneiskolai tanárok továbbképző tanfolyamát. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszékének külső előadójaként csaknem két évtizeden át tanított zenei ismereteket és zeneesztétikát.

Munkásságát a *Munka Érdemrend ezüst fokozatával* ismerték el.

Barsi Ernő, volt tanítványa a *Pataki tanáraink (1931–1952)* c. könyvben a következő gondolatokkal fejezi be visszaemlékezését: „De szelleme tovább él és hat. Elsősorban azokon keresztül, akik tanítványai lehettek, akik hallgathatták, akik ismerhették. S kötelességünk szóban, írásban az utánunk jövőkkel is megismertetni munkásságát, életműve ragyogó példáját, melyre csodálatosan illenek Kányádi Sándor sorai: »Falak omolhatnak, / kövek is váshatnak, / magaslik, nem porlad / a megtartó példa.«”

Volt tanítványa,
SZABÓ CSABA tanár, diplomata
Kulcs

SZABÓ KÁROLY (Kisújszállás, 1905. december 5. – Szikszó, 1988. július 18.): középiskolai és főiskolai testnevelő tanár

Kisújszálláson, a Nagykunság kellős közepén született, s egész életén át büszkén hangoztatta, hogy ereiben kun vér folyik. Ezt nyakas természete is bizonyította.

Apai ágon elszegényedett székely hétszilvafás nemesi családból származott. Édesapja, Tóti Szabó Károly Zilahon tanítói oklevelet kapott, majd a Budán szerzett sikeres zenetanári képesítés birtokában az újonnan épült kisújszállási főgimnáziumban kapott állást sokoldalú tehetségének elismeréseképpen ének-, zene-, rajz- és tornatanárként. 1896-ban a főgimnáziumi tornatanári oklevelet is megszerezte, s 1900-tól már csupán ezen a területen működött főállásban. Magántanárként továbbra is eredményesen művelte a zenét, zeneszerzőként is nevet szerzett magának. Németül és franciául olvasta a szakirodalmat, s nagy lelkesedéssel és szorgalommal gyarapította tudását, műveltségét 44 évesen bekövetkezett korai haláláig.

Anyai ágon tősgyökeres nagykunsági családból származott. Édesanyja, Porteleky Mária „két lábbal a földön járó”, kemény asszony volt, aki férje halála után erős akarattal és nagy leleményességgel nevelte és taníttatta két gyermekét. Elza nevű testvére Debrecenben szerzett tanítónői oklevelet, s haláláig Kisújszálláson élt mint a fél város népszerű, szeretett „tanító nénije”.

Károly gimnáziumi tanulmányait Kisújszálláson végezte. Kiváló érettségi vizsga után a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen párhuzamosan folytatott tanulmányokat a

jogi és az orvosi karon. A medicinát két év után elhagyta, a jogi karon viszont egészen az abszolutóriumig vitte tanulmányait. Édesapjától örökölt sokoldalú tehetségét az ekkor induló Magyar Királyi Testnevelési Főiskola hallgatójaként is kipróbálta. Ebben nagy súlytal esett latba nagybátyja, dr. Porteleky László hatása, aki a századforduló híres all-round sportembereként számos országos bajnokságot nyert kardvívásban, úszásban, birkózásban, pentatlonban, atlétikában. Szabó Károly maga is kitűnő tornász volt gimnazista korában.

A Testnevelési Főiskolán töltött három év alatt jegyezte el magát örökre a testneveléssel és az ifjúság nevelésével. Életének vezérfonala az a latin mondás volt, mely évtizedeken át volt olvasható irodájának ajtaja felett: „*Mens sana in corpore sano*” – *Ép testben ép lélek*.

A TF-et 1928-ban elvégezvén, megpályázta a **Sárospataki Református Főiskola** testnevelő tanári állását, és még abban az évben meghívták Patakra. Ugyanebben az évben a közismerten sokoldalú, kiemelkedően állóképességű és a földrajz iránt is nagy érdeklődést mutató testnevelő tanár a Magyar Földrajzi Társaság ajánlására meghívást kapott Richard Byrd, a világhíres sarkkutató expedíciójába. A nagy kaland helyett Szabó Károly az ifjúság nevelését választotta...

1929-ben már a Hegyaljai Erő cserkészcsapat parancsnoka (ezt a tisztségét megtartotta egészen 1947 novemberéig, a cserkészlet magyarországi megszűnéséig). Egy év alatt megkésztette a kollégiumi cserkészek számát, s rövidesen a zempléni cserkészlet első embere lett.

1931. szeptember 12-én, a Sárospataki Kollégium fennállásának 400 éves jubileuma alkalmából tartott „*Az iskolai testnevelés és társadalmi sport*” című elméleti székfoglaló értekezésével új fejezetet nyitott a pataki főiskola nevelésének korszerűvé váló, a haladás élére álló sportéletében. Nem bajnokokat kívánt „kitenyészteni”, hanem az egészséges, fizikai átlagszínvonalat emelni az iskolai testnevelés eszközeivel: az ifjúság egészének sokoldalú testgyakorlásával, céltudatosan és terv-

szerűen. Hogy közben iskolai rekordok születtek és dőltek meg, az természetes következmény volt, de nem ez volt a fő cél. Volt gondja a női testnevelésre is, hiszen a lányok létszáma évről évre ugrásszerűen nőtt a pataki iskolában. Szerinte a női sport célja a szervezet általános erősítése, az ügyesség fejlesztése volt a nőiesség hangsúlyozása mellett. Mindez ma is helytálló, követendő célkitűzés, de 1931-ben határozottan előremutató terv és kíváncsi volt, amelyet Szabó Károly maradéktalanul meg is valósított. Nevelési elveivel és azok gyakorlatba való átültetésével a korabeli modern magyar testnevelés-oktatás élvolnába emelte a sárospataki gimnáziumot.

Cserkészvezetők között 1929-ben

1928-tól 40 évig a református, majd az állami utód **Rákóczi Gimnáziumban** tanított testnevelést (a világháború utáni tanár-ínséges időkben egészségtant és matematikát is), majd nyugdíjba vonulása után még tíz évig teljes óraszámában óraadó tanárként működött a **Comenius Tanárképző Főiskolán**.

Az ötven aktív testnevelő tanári évből meghívásra 1947 áprilisától egy évig a **Testnevelési Főiskola** miniszteri biztos igazgatója, majd ezt követően 1948 végéig a **Vallás- és Közoktatásiügyi Minisztérium** sportügyosztály vezetője volt.

1933. augusztus 6-án kötött házasságot. Felesége Szüts Katalin, annak a Szüts Istvánnak leánya, aki számvevőként hosszú évtizedeken át hűségesen szolgálta a Sárospataki Refor-

mátus Kollégiumot. 1937-ben született fiuk, Csaba, angol–orosz szakos tanár, Svájcban diplomázott idegenforgalmi szakember, az első magyarországi Világbank-iroda vezetője, később diplomataként, a washingtoni magyar nagykövetség kulturális tanácsosaként dolgozott 1990 és 1995 között.

Szabó Károly testnevelő tanári munkáját korszerű szemlélet és korszerű pedagógiai elvek jellemezték. Színes egyénisége, tanítványait mindenkor szerető, de határozott, tiszteletet parancsoló magatartása példaképül szolgált diák- és tanárgenerációk számára. Tanári munkája elméletben, gyakorlatban és elveiben is megelőzte korát. Személyében szerencsésen ötvöződött a nevelő pedagógus, az oktató tanár és a magas szinten dolgozó szakember-edző. Testnevelő tanárként is a nyitottságot gyakorolta: sokszínű, érdekes és mindenki számára érthető sportágakkal ismertette meg tanítványait, hogy azok az iskola elhagyása után is folytathatták érdeklődésüknek megfelelő tevékenységeiket. Őt sportágban olyan szakszerű képzést valósított meg, hogy versenyzői nemcsak a kerületi, de az országos bajnokságokon is megállták helyüket. A harmincas évek közepétől atlétikában, tornában, majd vívásban, kosárlabdában és síben a pataki gimnazisták rendszeresen nyertek megyei, tankerületi és országos bajnokságokat.

Egykori tanítványa és későbbi tanártársa, *dr. Maller Sándor*, a következőképpen jellemezte egy 1978. május 22-én elmondott beszédében: „Fiatal volt, sportosan öltöző, elegáns, kisportolt ifjú ember, könnyen mosolygó, derűs természettel, mindenkor megközelíthető és segítő, jó hangú, dalos kedvű. Fegyelmezettsége volt a fegyelmező erő, s hangos szó nélkül érte el, amit akart. Modern szaktudása kiváló pedagógiai és szervező képességgel párosult. Velünk együtt sportolt, és úgy vezetett, hogy ő maga is velünk jött. Nevelve tanított, tettel és szóval egyaránt. Magát is nevelte, tudását állandóan fejlesztette, s tanítványaitól is hasonló erőfeszítést várt el – és kapott is. A négy századik évfordulójához közeledő pataki főiskola sportéletét Szabó Károly újította meg úgy, hogy az vele együtt országos tekintélyűvé vált, s hosszú időn át az is maradt: számolni kellett és lehetett is vele.”

A 400 éves évforduló alkalmából Klebelsberg Kunó és Elekes Imre igazgató hangsúlyozta a

testnevelés és sport fontosságát az újszerű, modern középiskolai oktatásban és nevelésben. Ezt valósította meg Szabó Károly a következő évtizedek során.

A gimnáziumot Klebelsberg Kunó támogatásával is új szárnnyal bővítették az 1930-as évek elején, s itt a teljes földszinti részt a testnevelés-oktatás számára szerezte meg a fiatal szaktanár. Addig a szomszédos iskolakertben lévő, ma is létező régi tornacsarnokban tartották a testnevelésórákat (ma ez az ország legöregebb működő tornacsarnoka). 1928-ban, Patakra kerülésekor, Szabó Károly első tevékenysége volt az addigi homokpadló (!) hajópaddlóra való kicseréltetése.

Nem „diákfaló”, hanem megértő tanára volt diákjainak. A testnevelés „Kodály-módszerét” alkalmazta: szerinte minden tanuló képes egy testmozgási minimumra. Ha tornászbajnok nem is válik mindenikből, de szorgalmas gyakorlással ezt a minimumot mindenki el tudja érni, s akkor a legjobb jegyet is kiérdemelheti szorgalmáért. A délutáni sportkörü foglalkozásoknak többek között ezért is volt mindig olyan sok résztvevője.

Dr. Maller Sándor mondta róla: „Tudta, mit akar elérni, s ennek érdekében mindent megtett. Pár év alatt megújította az Iskolakertben lévő régi tornacsarnokot és felszerelését, majd később az újat úgy alakította-formálta, hogy fontos versenyek házigazdája lehetett Patak. Irányításával a diákok fokozatosan birtokukba vették a különböző, az iskolai testnevelés által korábban nem ismert sportágakat. 1929-ben megalakította az egész gimnáziumra kiterjedő Rákóczi Sportkört (a korábbi Sárospataki Akadémiai Clubnak csak a két felső osztály tanulói lehettek tagjai). Sportpályává vált a tornacsarnok előtti játszótér, s gyakran népesült be diákokkal a városi Kossuth-kerti sportpálya is. A pontszerző atlétikai versenyek, osztályátlag versenyek, körmérkőzések, házi- és év végi versenyek, meg a sok kirándulás nyomán igazi tömegfoglalkoztatás részesei lettek a tanulók. Télen korcsolyapályát tartott fenn a sportkör, korábban a Bodrog egyik holt ágán, később az Iskolakertben. Hazánkban a jégkorongsportot vidéken egyedül Patakon vezették be szabályos pályán és felszereléssel, már a harmincas évektől kezdve. A Szabó Károly kezdeményezésére és vezérletével létrejött csónakház az evezősöket hívogatta, a kitűnő tenispályák még a városi játékosokat is. Az évváró testnevelési

bemutatók (»tornavizsgák«) pedig mindig eseményszámba mentek: az eredményes számadás a sokoldalúságot mutatta be a gyakorlatban.”

1940-ben hivatásos vívóedzői képesítést szerzett Szabó Károly, ettől kezdve volt vívó tanítványai országos, sőt nemzetközi pástokon értek el sikereket. Örley Szabolcs 1952-ben Olaszországban ifjúsági világbajnok, Szepesi Dénes 1961-ben Svédország kardvívóbajnoka, Pécsváradi Tamás 1958-ban az USA kardbajnokságán második, Balla Tamás az USA törvívóbajnoka, Szőke Sándor Ausztrália kardvívóbajnoka volt, hogy csak a legkiválóbbakat említsük. Fia, Szabó Csaba országos középiszolás kardbajnok volt, hosszú évekig I. osztályú versenyző, aki – sokoldalú testnevelő tanár apjához méltóan – sílesiklásban országos ifjúsági második helyezett is volt. Az évek során Patakon az iskolai testnevelés olyan kiemelkedő fokra emelkedett, amely méltó volt a múlthoz, de például szolgált a jövő számára is.

Az 1951-ben végzettek tablóján

Szabó Károlynak tanári és edzői munkája mellett jutott ideje az iskolai kirándulások és téli sítáborok szervezésére-vezetésére, valamint a szívének oly kedves cserkészettel való foglalkozásra is. Az esti tábortüzek mellett együtt énekelt diákjaival – ez a kép szimbolikus is lehet arról a tanárról, aki sok-sok nemzedéket tanított, nevelt, lelkesített, akiknek tartást mutatott, és példaképet adott. Kari bá’ több mint ötezer pataki diák emlékében élt, de sajnós, már az ő számuk is rohamosan csökken...

Cserkészparancsnokként mondta: „Érdekes, a diákok életkorának megfelelő romantikus,

gyermekszerű életet biztosítottunk a fiataloknak. A cserkészlet bőséges lehetőséget nyújtott az életszerű gyakorlati tevékenységekre. Az egyén és a közösség bensőséges kapcsolata valósult meg a csapatban, s amit csináltunk, azt önként, tiszta szívvel és kitartással tettük.”

Testnevelő tanárként jobban odafigyelt arra, hogy tanítványai a cserkészélet sajátosságai-val megismerkedve még edzettebbek, találékonnyabbak legyenek, s szeressék egymást, szeressék az Embert.

A Patakról elkerült és diplomatává lett dr. Maller Sándor sokszor emlegette, hogy bejárta a világot, de utazásai kezdetekor mindig a Kari bá'-tól tanult elvek szerint szedte össze az összecsomagolni valókat.

Tanári és szakmai munkáját országosan elismerték, számtalan kitüntetés közül kiemelkedik:

- * A Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Elismerő Oklevele
- * Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
- * A Testnevelés és Sport Kiváló Dolgozója
- * A Vívósport Kiváló Nevelő Edzője kitüntetés

Magas szintű pedagógiai és szakmai munkája is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy tanártársainak szemlélete az embert próbáló időkben is szélsőségektől mentes és korszerű tudott maradni.

Születésének 100 éves évfordulójára a Református Kollégium 2006. augusztus 20-án emléktáblát avatott fel a Kollégium udvarán lévő emlékoszlopok egyikén, ahol az elmúlt kétszáz év leghíresebb pataki tanárainak állítanak emléket. Jelenleg 12 ilyen emléktábla áll ott.

2000 októberében, a millenniumi programok között először rendezték meg Sárospatakon a Szabó Károly atlétikai emléktornát. Az emléktornával hagyományt kívántak teremteni, s azóta is minden második évben rendezik azt meg.

Források:

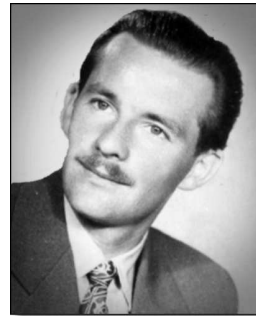
- A Sárospataki Református Főiskola évkönyvei (1928–1949)
- *Pataki tanáraink (1931–1952)*
- Csajka Imre: *Kis pataki sporttörténet*

- Ablonczy Bertalan: *Kalokagathia Sárospatakon*. In: A testnevelés tanítása 1982/4. szám
- *Nekrológ*. In: A testnevelés tanítása, 1989/1. szám.
- Móré József: *A magyar iskolai testnevelés kialakulása és fejlődése*. In: Sporttörténész Lapok, 1997/1. szám
- Kónszky Márta – Németh Mónika: *A sárospataki gimnázium testnevelésének és sportjának történeti fejlődése a két világháború között*.

Fia,
SZABÓ CSABA tanár, diplomata
Kulcs

SZALAY ERNŐ (Pápa, 1932. november 7. – Váncsod, 1994. május 5.): általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes

Szalay Ernő Pápán, úri családban, másodszülöttként látta meg a napvilágot. Édesapja uradalmi főkertész az ottani uraság birtokán. Édesanyja háztartásbeli volt. Fiatal korában az édesapa munkája miatt sokat költöztek. Általános iskolába Kenézlőn járt. Természetszeretetét édesapja mindennapi munkája, valamint a kis település közeli Tisza-part szépsége egy egész életre befolyásolta. Az általános iskola elvégzése után a mezőgazdasági középiskolát Karcagon kezdte meg, ahol tovább bővíthette ismereteit az élőlények számára még addig rejtelmes világáról.

A középiskola befejezése után Budapesten járt főiskolára 1950-től, majd annak elvégzése

után mint földrajz–biológia szakos tanár kezdte meg pályafutását. Első tanári állását – az akkori szokásoknak megfelelően – fentről jelölték ki. Ekkor **Bihartordára** költözött, ahol földrajzot és biológiát tanított. Volt tanítványa (Jakabné Sugár Eszter, aki később az iskola igazgatója lett) úgy emlékszik rá, hogy Szalay Ernő volt a településen az első szakos tanár-ember.

A kis bihari településen elég mostoha körülmények között éltek. Erre az időszakra így emlékszik vissza *Tarr János* tanár kollégája: „Hárman kerültünk ki tanítani Bihartordára. Egy földes, villany nélküli, fűtetlen szobában laktunk, Ernő, Török Lajos és én. Az egész napot szinte együtt töltöttük. Délelőtt meg délután is az iskolában, este pedig valahol meleg helyen. Ernő jó humorú ember volt, a társaság központja. Könnyen barátkozott. Szerették őt a gyerekek, pedagógus kollégái, de a szülők is. Minket, akik fiatalabbak voltunk nála, sokszor ellátott jó tanácsokkal. Sokkal tapasztaltabb volt, mint mi, így szívesen hallgattunk rá. Ő már akkor 27 éves volt.”

A bihartordai tantestület (1958)

Mint képzett ember nagy lelkesedéssel tanított. A tanítási óráin bemutatta a szertárban akkor fellelhető szemléltető eszközöket. Ha azok nem voltak, maga készítette azokat a gyerekek bevonásával. Sokat kirándult a tanítványaival a szabadba, és amit az órán tanultak, azt a természetben mutatta be tanítványainak. A gyerekek nagyon szerették, a település lakói nagyra tartották, elismerték tudását, felnéztek rá.

Jakabné Sugár Eszter így emlékezik: „A tanár úr ún. »Micsurin kertet« alakított ki. Olyan szép kerti növények, virágok, zöldségfélék teremtek ott, hogy a diákok mellett – mert ők gondozták – a település lakói is csodálták. Számtalan esetben kértek tőle s kaptak szakmai tanácsot egy-egy

növény termesztésével, gondozásával kapcsolatban. Volt is gyakorlata, hisz a mezőgazdasági szakközépiskola, a biológia szak, édesapja főkertészi évtizedes munkája megalapozta tudását. Magán-szorgalomból a tanítványival közösen elkészítették Bihartorda település kicsinyített makettjét egy nagy táblára, emiatt is elnyerte a település lakóinak elismerését.”

Tanított a felnőttek dolgozók iskolájában is. Több esetben a tanuló idős ember házához járt felkészíteni a vizsgákra.

A felsőbb felügyeleti szervek azzal ismerték el példamutató munkáját, hogy az iskola igazgatóhelyettesének nevezték ki 1962-ben.

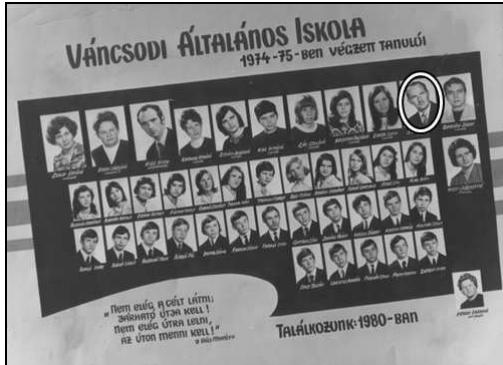
Itt ismerkedett meg kolléganőjével, leendő feleségével, Gál Irénnel, akivel 1965-ben házasságot kötött. Még ebben az évben megszületett első fiúgyermekük, Ernő, majd 1971-ben Csaba.

1974-ben a család **Váncsodra** költözött, ahol földrajzot és gyakorlati foglalkozást oktatott. Tanítványaihoz szigorú volt, megkövetelte tőlük a rendszeres tanulást. Ezt eleinte a tanítványai nem vették jó néven, de később egyetértettek követelésével.

Szalay Ernő tanár úr a tanári kar megbecsült tagja, a gyerekek egyik kedvenc tanára volt. Nemcsak a tanári kar, de a faluközösség aktív tagjaként is eredményesen tevékenykedett. A délelőtti tanítási órákon túl délutánonként, de később szabad szombatokon több szakkört is vezetett. Sok tanítvány felejthetetlen emlékei közé tartoztak a jó hangulatban folyó modellező és a lövész szakkörök. Hogy a tanulók e tevékenységekben való jártasságukat bizonyítsák, rendszeresen versenyekre vitte őket. Ezek az aktuális eredményektől függetlenül mindig jó hangulatban teltek, a közösségi szellemet erősítették, és hosszú időre alapot biztosítottak az élménybeszámolóknak. Szalay Ernő MHSZ-titkárként nemcsak a szakkörösöknek, hanem a falu érdeklődő felnőtt lakosságának is szervezett lövészversenyeket. A nagyobbak kispuska, míg a fiatalabbak légpuska és légpisztoly számokban mérhették össze tudásukat.

A farsangi időszakban Szalay Ernő a kultúrházban szervezett asztalitenisz-versenyeket,

amelyek nagy érdeklődésre tartottak számot. Sokan csak nézőként a jó hangulat miatt látogatták ezeket az évről évre ismétlődő rendezvényeket. A seprűnyelet tanár úr apró korongokra vágta, lefestette, és már készen is voltak a malomjáték figurái. Aki nem szeretett pingpongozni, azoknak megszervezte a malom- és sakkversenyeket.

*A váncsodi Általános iskola
1975-ben végzett tanulói*

Az iskolai gyakorlókertet Szalay Ernő sajátos humorral „Gecsemáné” kertnek hívta, és itt szeretettte meg a diákokkal a mezőgazdaság alapjait. Megtanította tanítványait arra, hogy a megtermelt növényeknek nemcsak a termése érték, hanem annak magjai is, melyeket nem vásárolni kell, hanem félre kell tenni. Itt mindenki szó szerint élvezhette a jól végzett munka gyümölcsét, hiszen nyáron a kertet gondozó őrök tagjai szabadon lakmározhattak a gyümölcsfákról, illetve az óvoda konyhája is innen volt ellátva az általuk megtermelt alapanyaggal.

Volt tanítványai ma is emlegetik közreműködését abban, hogy egy régi tanítványa segítségével egy villamoskocsit szállítottak Budapestről Váncsod településre, az iskola udvarára. A villamos kedves gyülekező helye volt a fiatalok összejövetelének évtizedeken át.

Az 1980-as árvíz elvitte felesége szülői házát, így az újjáépítésig az apósa, anyósa és a só-

gora befogadása teljesen természetes volt számára. Majd beteg szüleinek a gondozása is azt bizonyította, hogy a gyerekkorából hozott örökség, az összetartás és a szeretet, illetve a másokért érzett felelősség egész életén át elkísérte.

Nagyon szerette családját. Két gyermekének neveltetése, taníttatása érdekében sokat dolgozott. Mindkét fia szüleit tartotta példaképnek. Ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy pedagóguspályára készültek. Az életük később úgy alakult, hogy egy bizonyos idő elteltével más munkaterületen dolgoznak. Ernő a haditechnika területén, míg Csaba polgármester Váncsodon, ahol szülei dolgoztak, és ő is ifjúkorát töltötte. A család további gyarapodását már nem élhette meg, unokái: Lilla és Dorottya halála után születtek.

1993-ban ment nyugdíjba. Tovább folytatta, de most már csak a maga kedvtelésére a kertészkedést. Nemcsak nagyon szeretett ultizni, hanem tudott is, a játék és a társaság kedvéért szívesen tette. Mindenki szeretett Ernő bácsija nem sokáig élvezhette a nyugdíjas éveit, az unokák érkezését sem érthette meg. 62 éves korában, súlyos betegségben, otthonában, szerető felesége karjaiban hunyt el.

Szelleme tovább él: nagyobbik fia ugyan elköltözött a településről, de kisebbik fia szülei nyomdokain haladva, a falu vezetőjeként aktívan kiveszi részét a közösségi életből.

Forrás: fia, Szalay Ernő; volt kollégája, Tarr János; volt tanítványa, majd kollégája, Jakabné Sugár Eszter és volt munkatársa, Ancza Lászlóné visszaemlékezése.

*Volt szakfelügyelője, szaktanácsadója
VMIRJÁNCKI JÓZSEF tanár
Körösszegapáti*

SZALAY ERNŐNÉ Gál Irén (Váncsod, 1944. június 12. – Váncsod, 2010. május 31.): általános iskolai tanár, igazgató

Gál Irén Váncsodon egyszerű családban harmadik gyermekként látta meg a napvilágot. Édesapja vasúti alkalmazott, édesanyja háztartásbeli volt, aki négy gyermeket látott el nap mint nap.

A család a három fiú- és egy leánygyermeküket szeretetben nevelte. Az akkori időszak lehetőségeihez mérten igyekeztek mindent megadni nekik. A gyerekek a nagy családban hamar megtanulták, hogy milyen fontos az összetartozás, és hogy a szeretet a legínségesebb időket is segít átvészelni.

Irén az általános iskolát Váncsodon végezte. Ott hamar kitűnt érdeklődésével és azzal, hogy az ismereteket hamar és könnyen elsajátítja. Látva ezt, a pedagógusok javasolták a szülőknek továbbtanulásra. Ők ezzel egyetértve mindent megtettek azért, hogy gyermeküket taníttassák. Lehetővé tették számára, hogy az általános iskola befejezése után középiskolába mehessen. Berettyóújfaluban az Arany János Gimnáziumba járhatott. Ez akkoriban nagy szó volt. Sok áldozattal, hajnali keléssel és gyaloglással járt, de a tanulni vágyás legyőzte ezeket az akadályokat. A középiskolában a mindennapi tanulás mellett olyan ismeretek birtokába is jutott, mint a közösségi együttélés, a városi kultúra előnyeinek megélése. Jó tanuló volt, tanárai szerették, szívesen bíztak rá külön feladatokat, melyet ő igyekezett sikeresen teljesíteni. Örült annak, ha megdicsérték, az elért sikerei a további tevékenységének mozgatórugói lettek. Már

akkor elhatározta, hogy pedagógus szeretne lenni.

Az 1960-as évek iskolareformja sok szakképzett pedagógust követelt, ez az ő vágyának teljesítését elősegítette. 1962-ben mint képesítés nélküli nevelő Szentpéterszegen kezdett tanítani, közben jelentkezett Egerbe a főiskola magyar–orosz szakára, melyet 1963 szeptemberében kezdett el.

A **szentpéterszegi iskolában** egy évig tanított. Közben népgazdasági érdekből **Bihartordára** helyezték (ott kellett orosz tanítania). Az akkori szokásoknak megfelelően fentről jelölték ki, hogy egy pedagógus mikor hol tanít. A kezdő pedagógusi munkája mellett készült a főiskola elvárásait teljesíteni. A főiskolát 1967-ben fejezte be. Nem volt könnyű abban az időben egy kis falu iskolájába kikerülő fiatal pedagógus élete. Igen szerény lakás, körülményes étkezési lehetőség, az egyedül álló életmód nem volt egy leányálom. Szerencséjére a település iskolájában dolgozó pedagógus kollégái felkarolták, segítették az akkor felmerülő akadályok megoldásában.

Itt ismerkedett meg kollégájával, leendő férjével, Szalay Ernővel, akivel 1965-ben házasságot kötött. Így már a reájuk háruló mindennapos problémákat együttesen igyekeztek megoldani. Még ebben az évben megszületett első fiúgyermekük, Ernő, majd 1971-ben Csaba. A pedagógus házaspár a két gyermeket igyekezett legnagyobb gondossággal, nagy szeretetben oktatni, nevelni, olyan körülményeket biztosítani, hogy ne legyen hátrányuk a majdani életük során azokkal szemben, akik városban éltek és nevelkedtek.

Jakabné Sugár Eszter tanárnő, Irénke volt kollégája így emlékszik vissza arra az időkre: „A barátnőm volt, együtt jártunk főiskolára. Sokat bíró kolléga volt. Tanított, készült a vizsgákra, gondozta családját, mert akkor már gyerekei is voltak. Vidám természetű egyén volt. A település kulturális életéből is kivettük részünket. Előbb az iskola leánytanulóinak, majd a faluban élő fiatal lányoknak néptáncot tanítottunk nagy sikerrel.”

Szalay Ernőné magyar–orosz szakos tanárnő az 1974-es elköltöztetéséig a tanári kar megbe-

csült tagja, a gyerekek egyik kedvenc tanára volt.

Sikeres munkavégzése, jó szervezői készsége felkeltette az iskolavezetés és a felsőbb irányító szervek figyelmét, ezért 1974-ben igazgatói állást kínáltak neki szülőfalujában, **Váncsodon**. A szakmai előmenetel lehetősége és a szülők közelsége nem hagyott választási lehetőséget, a család költözött.

Amikor megkezdte iskolavezetői tevékenységét, első feladatának tekintette az iskola szakos ellátottságának biztosítását. Elérte azt, hogy az ott végzett tanulók az általános iskolai tanulmányok befejezése után továbbtanultak.

A váncsodi általános iskolások igazgatója

A legtöbb szakmunkás-bizonyítványt szereztek, de az 1970-es évek közepétől nőtt a szakközépiskolában tanulók, érettségi bizonyítványt szerzők száma is. Azt is elérte, hogy egyre növekedett a felsőfokú tanulmányokat folytatók száma, akiket támogatott az önkormányzat.

Ancza Lászlóné tanítónő egy ideig igazgatóhelyettes volt. Így emlékszik vissza a régi időkre: „Az 1970-es évek elején volt a körzetesítési láz az iskolákban. Váncsod településhez tartozott a Mezőpeterdi iskola is. Ennek végrehajtása nem volt egyszerű feladat. Mint igazgatónak, Irénkének kellett gondoskodnia a pedagógus szakos ellátás javításáról is. Amikor több pedagógus tanult különböző főiskolákon, azok helyettesítése nem volt egyszerű. Támogatta kollégáit, mert nem felejtette el, hogy ő is hasonló módon indult el a pedagóguspályán.”

Váncsodon a nem könnyű iskolaigazgatói feladatok mellett már csak az orosz nyelvet taní-

totta, férje földrajzot és gyakorlati foglalkozást oktatott.

Itt nemcsak a tanári kar, de a politikai élet aktív tagjaként is tevékenykedett. Ez akkorigban egyet jelentett a párttagsággal. A főiskolát alig fejezte be, Berettyóújfaluban esti iskola keretében elvégezte a marxista egyetemet, és megválasztották a falu párttitkárának. Ezzel nemcsak az iskola, hanem a település lakóinak gondjait is neki kellett megoldania.

Az 1980-as árvíz elvitte a szülei házat, így az újjáépítésig a szülei és az öccse náluk laktak. Később beteg apósát és anyósát is gondozniuk kellett.

Beosztottaival – az óvónőkkel, tanítókkal, tanárokkal – mindig emberségesen bánt, bármilyen szakmai vagy magánjellegű problémával fordultak hozzá, igyekezett legjobb tudása szerint a segítségükre lenni.

A tanulókat orosz versenyekre és „Ki tud többet a Szovjetunióról?” vetélkedőkre készítette fel. Hogy ezen a téren való jártasságukat bizonyítsák, rendszeresen versenyekre vitte őket. Ezek az eredményektől függetlenül jó hangulatúak voltak, és erősítették a közösségi összetartozás érzését.

Visszatérő rendezvények voltak a településen: a farsang, a nőnap köszöntés, a március 15-i megemlékezés, az anyák napja, a gyermeknap, az augusztus 20-i Szent István szobor koszorúzása, az őszi köszöntő fesztivál, az október 23-i megemlékezés, az idősek napja és a fenyőünnep. Ezeknek egyik fő szervezője és lebonyolítója Irénke volt.

Igyekezett jó kapcsolatot kialakítani a település szülői közösségével. Olyan tantestületben dolgozott, ahol az ott dolgozó pedagógusok egy részének szinte életeleme volt a „felsőbb szerveknek” a névtelen vagy névvel ellátott jelentgetés. A legnehezebb volt számára egy-két pedagógus kolléga meggyőzése a rendszeres munkavégzésről, a tanári etika szabályainak megtartásáról. Ez nem volt számára minden alkalommal könnyű, mert szinte minden tevékenységét súlyos kritikákkal illették. Igaz, a viták szinte minden esetben az ő igazát támasztották alá.

Az állandó küzdés, a mindennapos munkavégzés során a maga és a kollégái elé kitűzött és megkövetelt maximalizmusa, sajnos elkezdte az egészségét.

Már 40 évesen átesett az első infarktuson, amelyet egy második, majd egy szívműtét követett. 1991-ben lemondott iskolavezetői teendőinek ellátásáról. Úgy gondolta, fontosabb az egészsége. Tovább dolgozott mint beosztott pedagógus. Amikor pedig elérte a nyugdíjkorhatárt, élt a lehetőséggel. Miután nyugdíjba ment, munkavégzésére az iskola új vezetése továbbra is igényt tartott. Helyettesített, részt vett az iskola tanulóinak felkészítésében a különböző iskolai és közösségi ünnepségekre. Ezekre a közösségi eseményekre a volt tanítványai osztálytalálkozókon még ma is emlékeznek, s megjegyzik: „Irénke néni milyen türelemmel és szeretettel foglalkozott velünk”.

Az idő elteltével gyermekei növekedtek, örült annak, hogy fiai jól tanulnak, annak meg még jobban, hogy mind a ketten pedagógusképző intézményekben tanulnak tovább. Boldogságot jelentett számára első unokájának, Lillának a megszületése.

A szabad idejében, ami még most sem volt annyi, amennyit szeretett volna, olvasott és rejtvényt fejtett, így is próbált kikapcsolódni.

A szülők és a tanítványai által szeretett Irénke néni nem sokáig élvezhette a nyugdíjas éveit, a második unoka érkezését sem érthette meg. 65 éves korában tragikus hirtelenséggel otthonában hunyt el. Utolsó útjára családtagjain kívül sok-sok volt tanítványa és a település lakói kísérték el, és helyezték el virágaikat, koszorúikat sírján a váncsodi temetőben.

Forrás: gyermeke, Szalay Ernő; volt kollégáinak: Jakabné Sugár Eszternek és Ancza Lászlónénak a visszaemlékezései

VMIRJÁNCKI JÓZSEF
tanár, volt szakfelügyelő
Körösszegapáti

SZALAY SÁRA (Kunszentmiklós, 1936 – Szolnok, 2006): okleveles vegyész

Szalay Sára iskolánknak, a szolnoki Vegyipari-, Finommechanikai és Műszeripari Szakközépiskolának megalapításától a vegyész-képzés meghatározó személyisége volt.

1936-ban Kunszentmiklóson született értelmiségi család gyermekeként. Szolnokon éltek, a szülők a város ismert és tisztelt polgárai voltak. Édesapja, Szalay János, a Verseggy Ferenc Gimnázium, édesanyja, Szalayné Miklósi Ilma, a Varga Katalin Gimnázium nagy műveltségű magyar–latin szakos tanára, 1949–1957 között igazgatója, majd ismét tanára volt.

Demokratikus gondolkodás, szegényeket segítő magatartás jellemezte a házaspárt, s három gyermeküket is ilyen szellemben nevelték. Korán meghalt fiukról beszéltek, hogy az osztályban tanuló cigánygyerek mellé nem akart ülni senki, ő felajánlotta padszomszédságát. Az igazgatónő figyelemmel kísérte, külön foglalkozásokon segítette a jó képességű, törekvő, szegény tanulókat. Felkészülésüket rendszeresen ellenőrizte. Ennek a gondoskodásnak köszönhetően több nehéz körülmények között élő tanuló eljutott az egyetemre, és diplomát szerzett. Pintér Margit, a Varga Katalin Gimnázium tanárnője szintén az ő pártfogoltja volt. Ő mondta el, hogy Sárika, az édesanyja kunszentmiklósi temetése után átadott neki egy nevet, arra kérve az elhunyt nevében, hogy a továbbiakban kísérje figyelemmel a nevezett fiú munkáját. Ilma néni életének utolsó óráiban is foglalkoztatta, mi lesz pártfogolt tanítványának a sorsa. Szívügye volt a népi értékek megőrzése. Felhívta a

tanulók figyelmét ezek megbecsülésére, gyűjtésére, s komoly néprajzi anyag lett az eredménye ennek a munkának. Gondolkodásmódja nem volt általános a szolnoki tanárok között.

A család három gyermeke közül a legidősebb Sárika. Szolnokon, a Varga Katalin Gimnáziumban érettségizett. Osztálytársa, Szűcsné Marika úgy emlékszik vissza, hogy közvetlen, barátkozó természetű volt, s benne lett volna a diákcsínyekben is, de a társak visszafogottan viselkedtek vele szemben, az igazgatónő lányát tisztelték benne. Szociális érzékenysége már a középiskolában megnyilvánult. Talán az édesanyja példája motiválta, amikor kéretlenül is segítette osztálytársait, ha tanulmányi vagy személyes gondjaik voltak. A család hétvégeken rendszeresen kirándult (túrázás, rokonlátogatások), ez magyarázhatja, hogy az osztálykirándulásokon ritkán vett részt, emlékélt alig őrzi középiskolás fénykép.

Érettségi után a Budapesti Műszaki Egyetemen tanult tovább, és 1959-ben okleveles vegyészdipломát szerzett. Kezdetben mérnökként dolgozott különböző üzemekben. Az ott szerzett tapasztalatokat jól tudta később hasznosítani pedagógiai tevékenysége során.

1967-ben kezdett tanítani a **szolnoki Tiszaparti Gimnáziumban**, 1970-ben a **Vegyipari-, Finommechanikai és Műszeripari Szakiskola** megalakulása után az új iskola tantestületének tagja lett, s itt tanított nyugdíjazásáig, 1991-ig. Vegyészként nemzedékek sorát nevelte a szakma szeretetére. A szakmai tárgyak közül elsősorban kémiát, technológiát, fizikai kémiát, vegyipari géptant tanított, de ha az iskola és a tanulók érdeke úgy kívánta, a szakmájától nem idegen tantárgy tanítását is elvállalta. Nagy tudású és igényes szakemberként rendkívül széles ismeretei voltak, ebben a szellemben nevelt és oktatott.

A tanulmányi versenyeken rendszeresen ott voltak diákjai, és sokan közülük a döntőben is jegyzett helyezést értek el. Tanítványai tisztelték tudásáért, emberségéért, együtt érző figyelméért. Szalay Sára folyamatosan osztályfőnök volt. Mindenkor a szeretet és meg-

értés jellemezte kapcsolatát osztályával, fokozott gondoskodással törődött velük.

Egyik tanulója, *Szabó Marika* így ír róla: „Nagyon sokat kaptunk tőle. Megvalósította a negyvenegy fős osztályban a differenciált oktatást akkor, amikor ezt még kevésbé alkalmazták. A különböző képességű és a tanuláshoz sokféleképpen viszonyuló diákokból így tudta kihozni a legtöbbet. Az osztályból közel harmincan szereztünk diplomát, amikor még kevesebben jutottak egyetemre, főiskolára, s csak a legjobbak tanulhattak tovább, azok is elsősorban a gimnáziumokból. Az eredmények természetesen az osztályban tanító tanárok érdeme is, ő viszont osztályfőnökként sikeresen koordinálta ezt a munkát. Óvott és védett bennünket, mellettünk állt minden kamaszos megnyilvánulásunkban.”

A tanításon túl egyik kiemelt terület volt munkájában a kirándulások és múzeumlátogatások szervezése. Szabad idejéből nagyon sokat áldozott ezekre az utakra. „Heti egy alkalommal művészettörténeti szakkört tartott számunkra. Ezek az ismeretek teljesebbé tették a tárlatlátogatásokat. Marc Chagall munkásságát én például egy osztálykirándulás során meglátogatott kiállításon ismertem meg. Sokat jártunk múzeumba, színházba. Beszélgettünk, vitatkoztunk a látottakról.” (*Szabó Marika*)

Szalay Sára elkötelezett híve volt a történelmi múlt, a földrajzi tájak megismertetésének. Megmaradt feljegyzései bizonyítják, hogy a kirándulásokat szakszerűen előkészítette, s hazatérés után pedig feldolgoztatta az élményeket. Diákjaival a tanulmányok befejezése után sem szűnt meg a kapcsolata. Felnőttként is sokszor megkeresték, véleményét kérték, beszámoltak sorsuk alakulásáról. Ismert volt, hogy sok tanítványához meghitt barátság kötötte, így a már idézett *Szabó Marikához* is. Felnőtt fejjel ő a tőle kapott legnagyobb értékeknek azt tartja, hogy „megtanította sok szempontból nézni az eseményeket, az embereket, előítéletek nélkül elfogadni a világ sokszínűségét, viszont a távolságot kialakítani mindennel szemben, ami az értékrendünkbe nem illeszkedik. Csofálatos ember volt. Őszintén remélem, hogy a tőle tanultakból tovább tudok vinni egy keveset.”

A kémia munkaközösséget éveken át vezetett. Egyéniségéből fakadóan jó kapcsolatot tudott kialakítani kollégáival. Szakmai, pedagógiai tudását elismerték, szívesen kértek tanácsot

tőle gondjaik megoldására. Nemcsak a szakmával foglalkozott, különösen az irodalmat szerette, kiemelkedő olvasottsága volt. Érdeklődésének látványos megnyilvánulása volt hatalmas könyvtára, mely képileg is uralta lakását, s a belépőt szinte elkápráztatta. Szívesen ajánlott könyveket, értékítéletében meg lehetett bízni, valódi irodalom volt a javasolt olvasnivaló. Jó volt vele könyvekről beszélgetni, mindig tudott olyan szempontot mondani, amely elgondolkodtatta a kérdezőt. Rendszeres hangverseny- és színházlátogató volt, ezek a művészeti területek is közel álltak hozzá. Szívesen megvitatta élményeit, ilyenkor hevesen érvelt az igaza mellett, arca kipirult, beszédtempója szinte a követhetlenségig felgyorsult. Igen színes egyéniség volt.

Ószinte szánalmat érzett a szegénység, a kiszolgáltatottság láttán, s szerény eszközeivel próbált tenni ellene. Évekig dolgozott az 1979-ben alakult Szegényeket Támogató Alap (SZETA) munkájában. A SZETA a magyar demokratikus ellenzék legfontosabb mozgalma volt, a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) elődjének tekintette. Szervezését Solt Otília kezdte, szakmai háttérét a szociológusok tényfeltáró munkája biztosította. A mozgalomhoz csatlakozók pénzt, ruhát gyűjtöttek, segélycsomagokat készítettek. 1984-től a szervezet a határon túli magyarok, főleg az Erdélyben élők támogatásával is foglalkozott. A rendszerváltozás előtt ez a munka ellenzéki tevékenységnek számított, s nem volt veszélytelen a benne való részvétel. Kuriózumnak mondható, hogy egyszerre volt tagja és aktivistája az SZDSZ-nek és az MDF-nek, bizonyosságul annak, hogy mindig az értékek mentén élt és politizált, s a két párt által képviselt értékeket össze tudta egyeztetni magában.

Szalay Sára elégedetlen volt a Pedagógus Szakszervezet (PSZ) munkájával, úgy ítélte meg, hogy nem látja el érdekvédelmi feladatát. Támogatta az 1988-ban megalakult Pedagógus Demokratikus Szakszervezetét (PDSZ), és harcolt azért, hogy az iskolában is legyen alapszervezete.

1991-ben ment nyugdíjba, de nem szakadt el az iskolától. Előbb felnőtteket tanított a technikus szakon, majd az iskolaszék tagjaként segítette munkánkat. Másokkal törődő, segítőkész maradt élete végéig, egyfajta belső tűz jellemezte, és ez készítette állandó tevékenységre. Mindig élményt jelentett a látogatása, jó volt beszélgetni vele.

Volt kollégája,
MISURÁK DÉNESNÉ ny. szakközépiskolai ig.
Szolnok

SZÁLKAY ANDRÁSNÉ Györffy Judit
(Hajdúnánás, 1934. július 3. – Debrecen, 2014. június 20.): zenetanár, zongoratanár

„Adni, mindig csak adni, jó szót, bátorítást, mosolyt, hitet, és sok-sok önzetlenséget, tiszta szeretetet.” (Goethe)

Hagyományos polgári értékrend szerint élő családban nevelkedett. Szülei: Györffy Endre a debreceni Klinikatelep gazdasági vezetője és Szakácsy Katalin ugyanott hivatalnok volt.

Tanulmányait a Svetits Intézetben kezdte, majd az államosított Dóczi Gimnáziumban folytatta. Szülei korán felismerték zene iránti fogékonyságát, és a legnehezebb időkben is gondoskodtak arról, hogy leányuk tehetségének megfelelő zenei képzésben részesüljön. Kötelességtudó, szorgalmas diák volt, aki a zongoraórákra való készülést nem érezte tehernek, örömmel tanulta, gyakorolta a zeneirodalom legszebb zongoradarabjait. Nővendékhangversenyek sikeres szereplője volt.

Tisztelettel emlegette tanárait: Szántóné Dávid Margitot, P. Nagy Ilonát, Gulyás Györgyöt, Szabó Emilt, Czövek Lajost.

A diákévekre *Martineczné Deák Éva* ny. tanár így emlékezett: „Kisgyermekként figyeltem fel a bájos nagylányra, örökös mosolyára, akivel együtt tettük meg a hazáig tartó rövid utat a Svetits Intézetből a Varga utcai lakóhelyünkig. Nagyon büszke voltam a barátságunkra. Csodáltam nálam idősebb barátnőmet. Abban az időben az emberek elkeseredettek voltak, hitüket is megtagadták. Judit, akinek családja évtizedek óta a Varga utcában, a belváros csendes szívében, a Szent Anna templom, a Svetits és Piarista Gimnázium és a Terézianum közelségében lakott, bátorította a csüggedőket, szeretettel fordult mindenkihez, megtartotta hitét.”

Természetes volt, hogy érettségi után a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakiskola tanárképző szakán folytassa tanulmányait, ahol 1956-ban zongora–szolfézs szakon szerzett zenetanári diplomát.

Felsőfokú tanulmányai közben 1954-ben kötött házasságot Szálkay Andrásal. Hat évtizeden át tartó harmonikus házasságukat végigkísérte a zene szeretete, a házi muzsikálás. Családi boldogságukat Judit leányuk születése tette teljessé, aki felnőve édesanyja példáját követve a pedagógus pályát választotta.

Szálkayné Györffy Judit pályakezdő tanárként a **Nyíregyházi Állami Zeneiskolába** kapott zongoratanári kinevezést. Naponta átvonatozott a szomszéd városba, de az utazással töltött idők sem teltek haszontalanul: jó barátságba került a többi Debrecenből átjáró pedagógussal. A velük utazó történettudóssal, dr. Balogh Istvánnal – a Déri Múzeum korábbi igazgatójával – folytatott beszélgetések nagy hatással voltak a fiatal társaságra.

Örömmel vállalta a nyíregyházi állást a rangot jelentő iskolában, mert meggyőződése volt, hogy a zenetanári munka talán a legszebb és legnemesebb hivatás, hiszen az egyéni foglalkozások alkalmával a tanulók személyiségét és képességeit lehet és kell tudni fejleszteni. Tudatában volt annak, hogy tőle függ, milyen mértékben tud kibontakozni növendékei tehetsége. Magas követelményeket állított, ám személyes példával mutatta meg, hogy csak

kitartó munkával, szorgalmas gyakorlással lehet jó eredményt elérni, sikeresen szerepelni. Nyíregyházi tanítványai több évtized múltán is hálásan emlékeznek órái meghitt hangulatára. Tanítványok sorát készítette fel a zenei pályára.

Egykori növendéke, *Fülöp Andrea* zongoratanár így emlékezik kedves tanárnőjére: „Vizsgára, versenyre való felkészítés folyamán kitartó munkával megkövetelte, amit meg kellett, de egy séget is kovácsolt közöttünk. A műhelymunkák során a tanulandó zongoradarabokat apró, részletekre kiterjedő gondossággal tanította, félmegoldásokat nem fogadott el. Rávezetett a helyes útra, türelemmel segített. A művek technikai követelményeinek figyelembevétele mellett a zene mondani- valójára hívta fel a figyelmet, és kellő hangsúlyt szentelt a helyes megszólaltatására is. A legfontosabb számára a zene szeretetére nevelésén túl a jó zenei ízlés kialakítása, fejlesztése volt. A terem, amelyben tanított, a szeretet, a harmónia és a derű egységét sugározta. Észrevételei, tanácsai mögött nagy szakmai tudás, pedagógiai tapasztalat és emberi bölcsesség húzódott, ezért hiteles volt minden megnyilvánulása. Hálás vagyok azért, mert bízott bennem, támogatott, amikor úgy döntöttem, hogy zenei pályán szeretném folytatni tanulmányaimat. Kapcsolatunk folytatódott, középiskolai és főiskolai munkámat is segítette. Tiszteltem és szerettem őt. Nagy-nagy megbecsüléssel gondolok reá. Hálás vagyok a szeretetért, törődő gondoskodásáért.”

A zeneiskolában hagyományt teremtett azzal, hogy osztályhangversenyeket szervezett tanítványai számára. Részt vett az újításokban. Amikor bevezették a balettoktatást, elvállalta a zongorakísérői feladatokat. A Svédországba szervezett hangversenyutat szereplése is emlékeztetett erre.

Igen fontosnak tartotta a szülőkkel való jó kapcsolatot, hiszen velük együttműködve látta biztosítottak az eredményes munkát, a tehetséggondozást, a zenei versenyekre, a növendékhangversenyekre való felkészülést. Tanítványainak sikeres szereplése igazolta tanári munkájának eredményességét.

Tizenkét esztendőn át tanított Nyíregyházán. Ezekben az években sem szakadt el a szülői háztól, egymást támogatva, segítve éltek. Kislánya nevelésében a nagyszülők komoly részt vállaltak, s ő családjával együtt hálás szeretet-

tel viszonzotta jóságukat. Szülei iránti hálája élete utolsó napjáig megmaradt, melyet küzdelmes, de sikeres életével is meghálált.

1968-tól tanári tevékenységét **Debrecenben a Simonffy Emil Zeneiskolában** folytatta, az iskola akkori igazgatója hívta zongoratanárnőnek. Áldozatkész, lelkes munkáját nemcsak tanítványai, kollégái, de felettesei is nagyra értékelték, így az igényességéről, szigoráról ismert Gulyás György (arcképvázlata a *Pedagógusok arcképcsarnoka* XII. kötetében jelent meg – a szerk.) tanár úr is.

Hihetetlen munkabírású volt. 1975-től a **Kölcssey Ferenc Tanítóképző Főiskolának**, majd a **Debreceni Református Tanítóképző Főiskola művészeti tanszékének** tanára volt, egészen 2007-ig. Zeneiskolai tanári munkája mellett kizárólag ő foglalkozott azokkal az ének szakkollégiumos hallgatókkal a debreceni Tanítóképző Főiskolán, akiknek komolyabb zongoratudása volt. Kollégái mellett a hallgatók is rajongtak érte.

„Három esztendő alatt belénk ivódott a zongoraórák felszabadult, de a zenei minőséggel kapcsolatban ellentmondást nem tűrő hangvétele, amelyet Judit néni rendkívül megértő, szeretetteljes, sajátos humorral fűszerezett egyénisége fémjelzett. Ahogy családját szerette és féltette, az elbűvölő volt. A mindent jelentették számára. Mindig az alkalomhoz illő tisztelettel, szerénységgel, szeretettel fordult a környezetében lévő emberekhez, barátokhoz. Ezek a munka és a magánélet terén példát állítottak elénk. Sohasem felejttem a zongoraórák és fellépések, az adventi Judit-napok megismételhetetlen hangulatát, nyílt szívének jóságát” – fogalmazta meg emlékeit *Tamusné Molnár Viktória*, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Tanítóképzési Intézetének adjunktusa, egykori tanítványa.

Az aktív muzsikálásban is részt vett Szálkayné Györfy Judit. Mint kamarazenesz és zongorakísérő is kiváló volt. Kollégái szerencsésnek tartották magukat, hogy magánénekes tanítványaiknak korrepetitora lett. Az énekesek zongorakísérete ugyanis különös szakértelmet igényel. Nem volt olyan dal, ária, amelyet magas művészi színvonalon ne tudott volna kísélni. Mindenkit partnernek tekintett a fiatal növendéktől a nagy művészekig. Együtt

élt, örült, izgult, szárnyalt a szólistákkal. Sajátos légkört tudott teremteni.

„Egyik hangversenyének, amelyet a Liszt-díjas, Erdemes művésszel, Korondi György operaénekes-sel adott – Csajkovszkij: Anyegin – Lenszkij áriájának utolsó ütemei még mindig a fülemben csengenek: »Hová, hová tűnt el a tavasz napja«...” – emlékezett a nagysikerű koncertre *Babka József*, a Nyíregyházi Zeneiskola ny. igazgatója.

Az 1970-es évek végétől ő volt a Debreceni Tanítóképző Főiskola kórusának zongorakísérője. Készséggel elvállalta, ragyogóan megszólaltatta a legnehezebb kíséreteket is. Többek között: Liszt: Szent Erzsébet legenda egy részletét: Vidáman játszva üzzük a bűt; Karai József: Estéli nótázás; Kodály: Vejnemőjnen muzsikál. Az utóbbi a tanítóképző főiskolák 1984-ben kiadott jubileumi lemezén is hallható. 1985-ben a kórus finnországi vendégszereplésén Helsinki Sziklatemplomában és a Lovagteremben az ő zongorajátékával hangzott el ez a remekmű. A pedagógusok Maróthy György Kórusának munkájában is jelentős részt vállalt. Precíz, élvezetes játéka nagymértékben hozzájárult a kórus 1987-es olaszországi hangversenykörútjának sikeréhez. Ha az alkalom úgy kívánta, mint Olaszországban és Finnországban, nem riadt vissza attól sem, hogy orgonán közreműködjön. A tízéves jubileumi koncertre Mozart Requiemjének előadására készülve, a mű komoly próbatételt jelentő zongorakíséretével segítette a munkát. Olyan nagyszabású művek betanításában vállalt komoly feladatot, mint Brahms: Schicksals-lied, Orff: Carmina Burana, Beethoven: IX. szimfónia IV. tétele. Ha szükség volt rá, a beugrást is vállalta egy-egy előadás megmentése érdekében, és ami ritka, nem volt idegen számára a zenei rögtönzés sem.

A növendék és tanári hangversenyek állandó szereplője volt. Művésztanári tevékenységére Debrecen kulturális élete is igényt tartott: zongorajátékával rendszeresen közreműködött a város neves képzőművészeinek – Józsa János, Madarász Gyula, Fátyol Zoltán és fiaként szeretett veje, Kovács Ferenc – munkáit bemutató tárlatok megnyitóján.

Szívesen vállalkozott zenei tanfolyamok vezetésére. Fontosnak tartotta a zenei ismeretterjesztést, a zongoraművészet szépségeinek megismertetését. Vidéki növendékeinek szakmai irányítása mellett figyelt életükre, ha csak lehetett, gondjaik megoldásában is segítséget nyújtott.

*Orgonahangverseny Helsinkiben
a Sziklatemplomban (1985)*

Egykori tanítványa, *Beregi Attila* így idézte fel tanárnője emlékét: „Feláldozta szombatjait értünk, pedig biztosan szívesen töltötte volna szeretett családjával, akikről az évek alatt annyi mindent mesélt, hogy már szinte oda is tartoztunk. Én a hat vele töltött év alatt mindig vártam a buszmegállóban, és vissza is kísértem, így gyakorlatilag egész nap zongoraórán voltam. Nem tudom, hogy csinálta, de sohasem éreztem, hogy kényszer a zongoratanulás. Rendszeresen gyakoroltam, de nem azért, hogy ne kapjak szidást, hanem azért, hogy Judit néni megdicsérjen. Büszke vagyok rá, hogy tőle tanulhattam.”

Élete fogytáig ragaszkodott szerteágazó tevékenységeihez. Széles érdeklődési köre, tájékozottsága, fegyelmezettsége is fiatalon tartotta. Szeretett ajándékot adni, figyelmességet, jó szót. Ő maga a legapróbb dolgokért is hálát adott. Kivételes képessége volt, hogy a bajorokat elsimítsa, s a környezetében mindenki jobban érezze magát. Szerette, kereste, megtalálta és létrehozta a szépet. Jó ízlése az élet

minden területén megmutatkozott: megjelenésében, otthonában, környezetében. Harmóniában élt a természettel, szeretteivel, barátaival. Fontos volt számára egy állat, egy virág, egy növény élete is. Sohasem panaszkodott, az élet megpróbáltatásait türelemmel viselte, a nehéz helyzeteken kiváló humorával tudott úrrá lenni, mindig megőrizte szerénységét.

Odaadó, eredményes munkája több hivatalos elismerésben is részesült, de számára a leg többet családja, kollégái, tanítványai feléje áradó szeretete, elismerése jelentette. Elhunytával komoly veszteség érte a debreceni zenei társadalmat.

Reá emlékező sorait így fogalmazta meg egykori kollégája, tanszékvezetője, jó barátja, *Rózsa László*: „Közel húsz évig mint kollégával voltam vele kapcsolatban, három évtizeden át – sajnálatosan bekövetkezett haláláig – úgy is mint szeretett baráttal. Negyven év alatt sok kollégám volt, de olyan szakmai hivatástudatot, melyet csodálatos egyéniségével sugárzott, nála éreztem a legjobban. Nagy tisztelet és megbecsülés övezte kedves, vidám, ugyanakkor végtelenül szerény egyéniségét, úgyhogy ez tanítványaihoz fűződő kapcsolata mellett áthatotta főiskolai kollégáival való viszonyát is.

Az aranydiploma átvétele után családjával (2006)

Magas szintű zongorajátékával szerepelt itthon és külföldön is, hallgatóit koncertekre készítette fel. Több órás videofelvétel őrzi művészi zongorajátékát. Úgy tanított, hogy egyedülálló empatikus érzékével mindenki lelkivilágához a legnagyobb szeretettel tudott közel férközni. Azt tartják, hogy az az igazán jó pedagógus, akire saját gyermekeinket is rábízánk. Ha úgy hozta volna a sors, mind a négy gyermekemet rábízta volna. Életét a szeretetre építette. Hittel élő, igaz ember volt. Hite egész

életét, hivatását áthatotta. Távozásá mély, pótolhatatlan űrt hagyott.”

Élete nemcsak mások számára volt megbecsülést, szeretetet kiváltó, hanem elsősorban családjának és nekem, a gyermekének. Édesanyám és köztem mély és szoros kapcsolat alakult ki. Ezért ebből az önzetlen, szereteteli, nehéz, de tartalmas életből nap mint nap részesültem. Egész életével példát mutatott. A család számára az ő elvesztése, hogy nem lehet velünk többé, megrendítő, mérhetetlen veszteség. Csak hálát adhatok a Jóistennek, hogy a gyermeke lehettem.

Forrás: a család, barátai, kollégái, tanítványai visszaemlékezései.

*Leánya,
KOVÁCSNÉ SZÁLKAY JUDIT tanár
Debrecen
kollégái,*

*FEKETE FERENC ny. zeneiskolai igazgató
Debrecen*

*KÉRY MIHÁLY ny. főiskolai docens, karnagy
Budapest*

SZATUR GÉZA (Budapest, 1932. május 29. – Szarvas, 2014. február 13.): matematika–fizika szakos középiskolai tanár, középiskolai kollégiumi igazgató

Idősebb Szatur Géza és Vitál Etelka két leánygyermeké után harmadikként született. Szülei dolgozó, szorgalmas emberek voltak. Édesapja műbútorasztalosként gyönyörű intarziás bútorokat készített, édesanyja varrónőként dolgo-

zott. A szülők mindhárom gyermeküket taníttatták.

Géza az elemi iskola négy osztályát, valamint az első gimnáziumi évet Újpesten végezte. Asztmatikus panaszai miatt 1943-ban orvosi javaslatra édesanyja rokonaihoz Szarvasra költözött, ahová később a család is követte őt. Gimnáziumi tanulmányait is itt, az Ágostai Hitvallású Evangélikus Vajda Péter Gimnázium második osztályában folytatta. Igazgatója dr. Nádor Jenő, osztályfőnöke dr. Hanzó Lajos (arcképvázlata a *Pedagógusok arcképcsarnokában* 2013-ban jelent meg – a szerk.), matematikatanára dr. Pálos György volt. Jó tanulmányi eredménye és szülei áldozatvállalása lehetővé tette, hogy az érettségit követően 1950-ben beiratkozzon a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Karának matematika–fizika szakára. Ösztöndíjából, majd az egyetemen végzett munkájáért kapott jövedelméből szüleit is támogatta. 1954-ben vette át középiskolai tanári diplomáját. Bár az egyetemen is marasztalták, élete színteréül **Szarvast**, hivatásául pedig a tizenégy és tizenhét év közötti korosztály nevelését választotta. Munkahelye mindvégig kötődött a **Vajda Péter Gimnáziumhoz** és jogutódaihoz.

A Vajda Péter Gimnázium tanárai között

Volt idő, amikor 1950-ben végzett negyvennégy fős osztályukból egyszerre öten tanítottak felnevelő iskolájukban: Árvai Pál történelem (arcképvázlata a 2014. évi *Pedagógusok arcképcsarnokában* jelent meg – a szerk.), dr. Lovász György magyar–történelem, Kurucz Mihály kémia–fizika, Sovány Mihály matematika–fizika, Szatur Géza matematika–

fizika. Büszkék voltak osztályukra, iskolájukra, és hálával emlékeztek tanáraikra.

Néhány évig fizikát, ábrázoló geometriát, sőt politechnikát is oktatott, de jellemzően a matematika tanításával bízták meg. Iratai között fennmaradt egy kézzel sűrűn teleírt, hatoldalas értekezés (Korszerű módszerek a matematika tanításában és a személyiségformálás), melyet egy munkaközösségi értekezlet vitaindítójául adott elő. Legfőbb gondolata: a matematika érdekes, szép, és gondolkodásmódja az élet más területén is alkalmazható.

Néhány kiragadott gondolat az általa is alkalmazott módszerekről némi képet ad munkájáról. „*A tanulók felkészítése az életre a matematika vonatkozásában azt jelenti, hogy saját tapasztalataikra alapozottan juttassuk el őket az új ismeretekhez. (...) Olyan helyzetek teremtesére kell törekedni, amelyeknél a megközelítendő feladat világos, amelyek alkalmasak a megoldáshoz felhasználható eszközök mozgósítására, és így (...) a maguk szintjén fedezhessék fel a tanulók a matematikát. (...) A differenciált oktatás segítheti a cél elérését: mindenki mindenkor az általa elért szintről képességei szerint fejlődhessen. Az ilyen foglalkoztatás határozott irányítást kíván a tanártól – az önállóság jelszavával nem hagyhatjuk őket magukra –, de egyben azt is, hogy irányítását demokratikus úton érvényesítse. Ez teljes készenlétet és önfegyelmet igényel a pedagógustól, és megköveteli a tanulók és a tárgy szeretetét. (...) A fenti ismertetést gondolatébresztőnek szántam, nincs egyedüli üdvöztető módszer. A helyes módszer egy többváltozós függvény, amelyben a változókat nekünk kell jól felismerni és ügyesen alkalmazni, »mert nem elég a szellem ereje: jól alkalmazni a legfontosabb.« (Descartes)»*

Miként hatottak a módszerek, és miként emlékeznek rá a tanítványok? Az 1964-ben végzett IV. A osztály néhány tanulója e-mailben levelezve így emlékezett osztályfőnökükre:

„Szerettük óráit, a matematikát és az ábrázoló geometriát. Ezeket a száraz tárgyakat a rá jellemző finom humorral tette érdekessé. Szaktudását, előadásmódját, segítőkészségét, empátiáját már akkor is nagyra értékeltük.” (Zsigmond István, építész

tészmérnök, az 1992-es sevillei világkiállítás magyar pavilonjának fő-építésvezetője)

„Nagy türelme volt a gyengékhez, felkarolta az elesetteket, harcolt értük. Mindennél többre becsülte a szorgalmat és a kitartást. Követendő példa volt számunkra, szerettünk volna hozzá hasonlítani.” (Bagyin Pál, francia–orosz szakos középiskolai tanár, francia nyelvi szakfordító és tolmács)

„Ha voltak az osztályban olyanok, akik a középiskolában szerették meg a matematikát, azt bizonyosan Szatur tanár úrnak köszönheték. (...) Szeretett bennünket, segítőkész volt, szerette hivatását, feladatát nagy odaadással végezte.” (Farkas János, agrármérnök, növényvédelmi szakmérnök)

„Én annyira szerettem TANÁR urat, hogy az esküvőnkre is meghívtam! Amire el is jöttek feleségével, Katikával. A matematika szeretetét tőle kaptam. Alsós tanítóként mindig matematikát tanítottam!” (Lehoczki Jánosné Paluska Erzsébet, tanító, Kondoros)

„Bátran elmondhatom, hogy Szatur Géza emberi és pedagógiai nagysága egész életemre hatással volt, van és lesz, amíg élek. Ahogy ő nevelt, az olyan lecke volt, ami mintát és mércét adott nekem magánéletemhez és tanári pályám során is. (...) Soha nem mondta, de minden döntésével éreztettem: a gyereket »csak« szeretni kell, és bízni benne. (...) Hálások voltunk neki már akkor is ezért, és tudtunk abból merítkezni az életben, a párkapcsolatunkban, a családban vagy a munkahelyen is. Emlékét hálával őrzöm.” (Vereb Csabáné Szeljak Judit, földrajz–rajz szakos általános iskolai tanár, Nyírácsád)

1978-ban végzett osztályából Kituljak Eszter, a szarvasi Vajda Péter Evangélikus Gimnázium tanára így ír: „Nagyon szerettük őt, és tudtuk, éreztük, hogy ő is nagyon szeret minket. Matematikaórái mindig olyan »könnyűnek« tündek. Sosem találtuk megoldhatatlannak a problémát, tanári magyarázata mindig a feladat érdekességére és egyszerűségére világított rá. Egy orosz tagozatos osztályban régésznek készültem, s matematika–földrajz szakos középiskolai tanár lettem. Hálás vagyok atyai jó tanácsaiért, melyekkel a helyes irányba terelt.”

Későbbi munkatársa, Tóthné Lipták Erzsébet, történelem–orosz szakos középiskolai tanár (ma a Székely Mihály Szakközépiskola intézményvezető-helyettese) diákként csak

néhány órán találkozott vele. „Nem tanított engem, csak néha helyettesített nálunk. Egy alkalommal a szögfüggvény fogalmát ismertette velünk – sok humorral. Mire »Gammatyi« kiért a kerek erdőből, már az egész osztály fújta a szinusz definícióját hegyes szögekre. Azt is megtudtuk, hogy a latin sinus szó jelentése: öböl, kebel és a tóga ránca. Megválaszolatlan kérdés maradt: vajon a koszinusz a pótkebel? Legendák keringtek a diákok között jó hangulatú matekóráiról. Ha jellemezmem kellene módszerét, a tanítványai és a matematika iránti mérhetetlen szeretetet és alázatot emelném ki.”

Tanítványként és diákvezetőként is jól ismerte őt *Lestyán Erzsébet*, aki ma a Gál Ferenc Főiskola Pedagógia Karán tanársegédként dolgozik. „Tanár úrról elsőként az a nevelés jut eszembe, amiben fiatalon részesülhettem. Nevelésről szólok, és nem csupán oktatásról, mert a legnagyobb szellemi érték, amit kaptam, és ami egész életem alakulására kihatott, az önálló gondolkodás képességének és készségének kifejlesztése, valamint a dolgok reális szemléletének az elsajátítása volt. (...) Tanár úr egyénisége, átlagon felüli műveltsége, precizitása, szakmaszeretete már kezdetekkor elvarázsolta. Legendás aktivitása, fiatalokat megszágyenítő teherbírása példaként áll még most is előttem. Rá emlékezve Révai Miklós sorai jutnak ma is eszembe: »...kincseket gyűjteni s vágyini balga címre sosem tudtam... / Mind, mi anyag csak, változik, így hát semmi sem tartós, / Csak ami szellemi mű, élte csak annak örök.«

Kollégaként követendő példának tartom, ahogy mindent megtett, hogy az összes rábízott gyermeket eljuttassa a sikeres érettségig.”

„Már megjelenésével is az önmagunkkal szembeni igényességre nevelt: öltözete olyan volt, mintha skatulyából húzták volna ki, fekete cipője mindig ragyogott, köpenyén nem volt egy gyűrődés. Frissen vasalt, leggyakrabban világoskék inget és bordó nyakkendőt viselt mindig ugyanolyan méretű és szabályos háromszög alakú csomóval. Ennek a csomónak a mérete és formája nagyon tetszett nekem, és amikor ezt egy osztálykiránduláson szóvá tettem, ott és akkor ő tanított meg nyakkendőt kötni.” (*Bagyin Pál*)

A gimnázium nappali tagozatán kívül éveken át vállalt órákat a levelező tagozaton és a **szarvasi Ipari Iskolában** is. 1967-től 1973-ig a tanítás mellett nevelőtanárként is tevékenykedett a gimnázium Kossuth Lajos utcai, fiúk részére kialakított ideiglenes diákotthonában.

Jelentős munkát végzett KISZ-tanácsadó tanárként. Különösen a kulturális megmozdulások szervezésében volt eredményes. Nagyon szerette a zenét, maga is jól zongorázott (nővérei mellett öntevékenyen tanult meg hallás után játszani), így különös lelkesedéssel segédkezett 1957-ben az iskolai „Karaván”, majd 1960-ban az osztálya tagjaiból szervezett újabb zenekar megalakításában.

A Karaván zenekarral

„Kezdeti lépéseinknél szakmailag is meglepő módon sokat tudott segíteni. Első próbáinkon rendszeresen részt vett, magyarázott, értékelt, dicsért és néha kritizált. Javaslatára lettünk a KISZ zenekara, így használhattuk az iskola technikai felszerelését, a KISZ-alapszervezet pénzéből hangszereket vásárolhattunk, és ha probléma volt (és persze volt!), a KISZ varázsszó segített. A későbbiekben már egyre inkább elengedte a kezünket, de felügyelt ránk, folyamatosan menedzselte minket.” (*Zsigmond István*)

A zenekar fellépett iskolai rendezvényeken és a szomszéd településeken is.

Munkáját 1978-ban *Kiváló Munkáért* kitüntetéssel jutalmazták.

1982-től 1992-ig, nyugdíjba vonulásáig az 1975-ben elkészült Vajda Péter utcai épületben kollégiumi igazgatóként végezte munkáját. „Embersége, humora itt talán még jobban érvényesült, hiszen több kötetlen beszélgetésre volt lehetősége diáknak, nevelőnek egyaránt, mint a tanítási órákon. Vezetése alatt a kollégiumból áradt a melegség, a szeretet, betöltve így családpótló funkcióját. A koleszosok szinte rohantak hozzá tanítás után, hogy elmeséljék, mi történt velük aznap az iskolában” – emlékezik *Tóthné Lipták Erzsébet*, aki nevelőtanárként dolgozott vele, majd Géza nyugdíjba vonulását követően,

rövid interregnum után, a kollégium igazgatója lett.

„Géza vezetése alatt Kiváló Kollégium címet szerzett az intézmény. Közel 140 diák érezhette második otthonának a **Vajda Péter Kollégiumot**. Sokat tett azért, hogy igazi közösséget alkosson a több településről érkezett gyermekekből. Rendezvények sokasága tette színessé a hétköznapiakat: az új kollégisták vidám bemutatkozása, Mikulás-napi csasztuskákkal neveltető csomagosztás, farsangi mulatságok, megható kollégiumi ballagás és az azt követő vacsora a nagytanulóban. A megyei városok kollégiumaival is tartotta a kapcsolatot, kölcsönös látogatásokat is szervezett. Emlékezetes a szeghalmiakkal való találkozás: kerékpártúra keretében érkeztek Szarvasra egy májusi péntek délután. Vacsorával, műsorral és táncmulatsággal fogadtuk őket” – meséli *Opauzski Mihályné*, magyar–orosz szakos nevelőtanár kolléga.

„*Diákotthonból — Kollégium*” című írása a Vajda Péter Gimnázium 1984. évi jubileumi évkönyvében jelent meg.

„Kartársként (ő következetesen ezt a szót használta) rá emlékezve ma is mosolyt csal az arcunkra. Olyan ember volt, aki minden vélt vagy valós problémát kifinomult humorral oldott meg. Tette mindezt úgy, hogy soha senkit nem sértett meg, és mire kinevettük magunkat, már el is felejtettük a néhány perce még megoldhatatlannak vélt problémát.” (*Tóthné Lipták Erzsébet*)

A feladat lehetett kicsi, lehetett nagy, szíporázó ötleteivel, magával ragadó humorával sikerre vitte azt, és sikerhez segítette a hozzá csatlakozókat.

„Igazi úriember volt. Figyelme kiterjedt arra is, hogy tanítványait, kollégáit köszöntse névnapjukon. A mai napig őrzöm azt a kézzel írott versikét, amit névnapomra kaptam tőle. Így kezdődik:

»Kedves Kartársunk Erzsike,
Sajnos rövid lesz e versike.
Időnk, munkánk oly szerte-szana,
Hogy ezért elhalkul a költő szava.
Jókívánságra jut még, nem többre.
Telefonon kérj ébresztőt reggel ötre!«

(*Tóthné Lipták Erzsébet*)

Már megjelenésével jó hangulatot teremtett a tantestületi névnapokon. Bókolt a hölgyeknek, és talán mindenkit megtáncoltatott (ami egyre nagyobb feladat lett, ahogy a 70-es években megnövekedett a nők aránya a tantestületben). Mindezt tette az „ánti” világ nevelése szerinti

kifogástalan udvariassággal. Néha kislányomnak szólított bennünket, és ez nem a korunknak szólt!

„Nyaranta gyakran szórakoztatta anekdotákkal a gimnáziumba látogató diákokat, kollégákat, öregdiákokat, ahol családjával együtt maga is élvezte a Körös adta lehetőségeket.” (*Opauzski Mihályné*)

Talán ott hangzott el a következő történet is. Mikuláskor – titkosan kihúzott nevek alapján – egyik osztályában megajándékozták egymást. Géza rigmusba szedett levélkében egy ötöst ígért matematikából a megajándékozottnak, ha az még az osztályfőnöki óra alatt megelleli a csomagjába rejtett aprócska x-et és y-t. Az x hamar meglett, de az y-t csak otthon, egy földimogyoró félig felnyílt héjában találta meg az egykori diák.

S lám, apró ötleteink túlélhetnek bennünket! *Kituljak Eszter*, aki 1983-ban friss diplomásként vette át Gézától a stafétabotot, és aki tanításában bevallottan tovább élte az osztályfőnöke szellemi hagyatékát, újrafogalmazza a Mikulás csomagok tanáros ajándékainak ötletét: „Nagy örömet szereznek diákjainknak télapó csomagjaim meglepetés kártyái: a beváltható + 2 pont, a »Szeretnék felelni« kártya... Minden alkalommal elmondom nekik, hogy az ötlet alapvetően szeretett osztályfőnökömtől származik.”

Társadalmi munkára is maradt ideje. 1959–1961 között népművelési felügyelőként dolgozott a szarvasi Járási Hivatal kötelékében: a kulturális munkát koordinálta, közönséget szervezett, honoráriumként pedig ingyen látogathatta a mozielőadásokat.

Időközben megnősült. Első házasságából született Mária (1956–2013), édesanyja Vostjár Mária. Második házasságából származnak Katalin (1962) és Géza (1967), édesanyjuk Lénárd Katalin, aki a Városi Könyvtár vezetőjeként ment nyugdíjba, és akivel békeségben, szeretetben élt házasságuk 53. évében bekövetkezett haláláig. Hatékonyan részt vett mindegyik gyermeke életében, féltő gondoskodással nevelte őket, felügyelte mindennapjaikat. Mindhárman diplomát szereztek: a lányok édesapjukat követték a pedagógus pályán, fia informatikusként dolgozik.

1992-ben nyugdíjba vonult. A még abban az évben jelentkező szívpanaszai miatt ezután visszavonultan, családjának élt. Legidősebb lánya elvesztése után néhány hónappal, tragikus hirtelenséggel halt meg.

Források:

- A Vajda Péter Gimnázium évkönyvei 1961–1967, 1984
- Tanítványok, kollégák és a család visszaemlékezései

*Volt kollégája,
MEDGYESI GYÖRGYI tanár
Szarvas*

DR. SZEGEDI SÁNDORNÉ Mán Magdolna (Lethbridge [Kanada], 1942. szeptember 29. – Debrecen, 2014. október 9.) matematika–fizika szakos általános iskolai tanár

Egyszerű munkásszülők egyetlen gyermeke volt. Édesapja, Mán Mihály a Debreceni Bőripari Ktsz-ben, édesanyja, Nagy Piroska a kereskedelembe dolgozott. A szülők fiatal korukban a jobb megélhetés reményében Porcsalmáról, ill. Nyírmártonfalváról Kanadába mentek. Ott ismerkedtek meg, majd házasságukból ott született Magda. A gyermek 6 éves koráig éltek a tengeren túl, majd a honvágy 1948-ban hazahozta őket. Debrecenben alapítottak otthonot, itt éltek életük végéig.

Magda általános iskolai tanulmányait a Műhelytelepi Általános Iskolában végezte kiváló eredménnyel. Középiskolába a Kossuth Lajos Gyakorló Leánygimnáziumba nyert felvételt,

majd egy év eltelte után az egész osztályt áthelyezték a Csokonai V. M. Gimnáziumba. Itt érettségizett 1961-ben kitűnő eredménnyel.

Nagyon szerette a gyerekeket, ezért a középiskola elvégzése után **Nagykerékben** helyezkedett el képesítés nélküli nevelőként. Azonnal jelentkezett az Egri Tanárképző Főiskola levelező tagozatára, ahol 1966-ban matematika–fizika szakon tanári diplomát szerzett.

1962-ben házasságot kötött Szegedi Sándorral, aki hasonló szakon végzett a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, majd azonnal állást kapott a Kísérleti Fizikai Intézetben, ahol nyugdíjazásáig dolgozott.

A családi körülmények változása miatt – debreceni lakás, a férj debreceni állása – Magda áthelyezését kérte Nagykerékből a **Hajdúsámson-Sámsonkerti Általános Iskolába**. A kis összevont tanyai iskolában szívesen fogadták, s hamar beilleszkedett az összeszokott öt fős testületbe. 1964. szeptember 1-től a 2002-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig ez volt a munkahelye. A jó közösség tagjai egymásra találtak. Nemigen gondolták, hogy ilyen típusú intézményben fognak dolgozni, de úgy megszerették, hogy később el sem tudták volna képzelni életüket más iskolában. Rájöttek, megtapasztalták, hogy összevont iskolában is lehet korszerűen tanítani.

A sámsonkerti iskolások 1976-ban

Szinte minden nap reggeltől estig Sámsonkertben voltak. Együtt mentek reggel a munkahelyre, a tanórák eltelte után a következő napra való készülés, dolgozatjavítás, szakkörök tartása töltötte ki idejüket. A saját maguk által készített ebédet is közösen fogyasztották el. Fontosnak tartották, hogy közel kerüljenek a gyerekekhez. Rengeteg versenyen indultak

sikerrel, eredményesen működő bábszakkörük és minden tantárgynak külön köre volt. A gyerekek szerettek oda járni, szerették a nevelőiket. A szülők körében is népszerűségnek örvendtek a tanárok, szinte családtagként tisztelték őket.

1967-ben megszületett Magda egyetlen fia, Sándor, akit a szülők nagy szeretettel neveltek, vezettek a felnőtté válás útján, s aki a szülők példáját követve sikeres felnőtté vált. Elmondható, hogy életük jelentős részét töltötték olvasással, szinte könyvtárnyi állományuk volt. A tanuláson, a szakmai munkán kívül műveltségük a könyveknek, az olvasásnak köszönhető.

Jó munkájuk eredményeként, elismeréseként az 5 fős tantestületet 1975-ben az *Állami Díj I. fokozatával* tüntették ki. E testületnek egyik tagja volt dr. Szegedi Sándorné. A díj átvétele után az ország minden részéből dísztáviratok sokasága érkezett. Gratuláltak a rokonok, barátok, kollégák, a Magyar Tudományos Akadémia, de a volt iskola, az Egri Tanárképző Főiskola is. Az iskola ezt követően továbbképzési központ, bázisiskola, szaktárgyi-módszertani központ lett.

Két újságban is – *Hajdú-bihari Napló* (Bakó Endre), *Magyar Ifjúság* (Sáfrán István) – megjelent egy-egy cikk, amelyben mindannyian megszólaltak. A *Magyar Ifjúság* 1975. április 11-i számában az *Ötszirmú virág a homokon* című írásban Magdi többek között a következőket nyilatkozta: „Érettségi után egy esztendeig Nagykerekiben tanítottam, aztán felvetek »levelezni« az egri főiskolára. Azóta itt vagyok, itt élek. Mindenkét ismerek, és engem is ismer mindenki. Tizenkét év alatt nem volt egyetlen gyerek sem, aki ne került volna a kezem alá. Nemcsak a nevüket tudom, hanem családjaiknál is minden napos vendég vagyok, voltam. Hol ők, hol én jártam feljűk. Az apróbb-cseprőbb bajokról, gondokról éppúgy tudok, mint az örömeikről: részese vagyok mindkettőnek. Aki először jár erre, azt mondja: mindentől messze vagyunk. Szerintem pedig mindenkihez közel. Óriási különbség!

– Hogyan telik el egy nap? Mit csinálnak, ha nincs órájuk?

– Dolgozatokat javítunk, készülünk a következő foglalkozásokra. No meg amióta módszertani köz-

pont lettünk, gyakori a vendégjárás is. Hozzánk jönnek tanulni, ide, a tanyára. Már híre ment a munkánknak, és nem akarunk szegényben maradni. Ezért, amikor csak időnk engedi, szemléltető eszközöket készítünk. Ha már végképp nincs mit csinálni, azaz nagyon megéhezünk, akkor nekiállunk főzőcskézni. Nincs üzemi konyha, naphosszat meleg étel nélkül vagyunk, vettünk hát egy villanyrezsőt, és összeütünk valamit. Ehhez is értenünk kell.”

Egy másik kolléganőnek feltette az újságíró a kérdést: – Lehet, szabad ennyit vállalni?

Mire a válasz: „Ne féltsen minket, olyanok vagyunk, mint az akác. A homokon is megélünk, sőt ott érezzük jól magunkat.” (Feltehető, hogy ez a válasz és a pedagógusok létszáma sugallta az újságcikk címét – a szerk.)

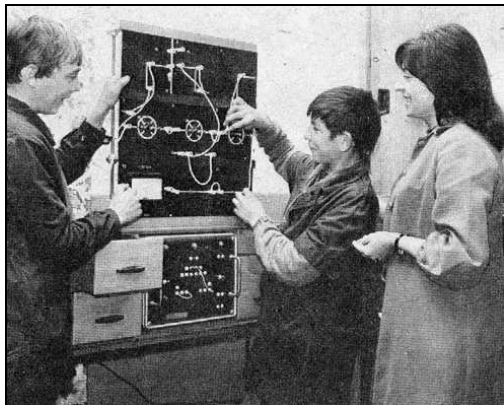

„Ötszirmú virág a homokon”

Tóth Pálné Zsuzsika, kolléganője így emlékezik Magduskára: „Életem meghatározó és egyben legboldogabb időszaka az a 32 év volt, amit a sámsónkerti iskolában töltöttem. Ezt az időszakot együtt tanítottuk végig Magduskával. Ha rágondolok, csak szép és jó emlékek jutnak az eszembe. Mi ott ötven nagyon jó kollégák voltunk, mindig mindent együtt csináltunk, de Magdával jó barátok is voltunk élete végéig. Ő mindig vidám és jókedvű volt, s ha lett volna is rossz kedve, mi azt nem nagyon vettük észre. Mindenkivel megtalálta a hangot, mindenkinek – szülőnek, gyereknek – ő volt a »Magdika tanár néni«.

Tantárgyai a matematika, fizika nem voltak »mumustárgyak«, vidámmá és hangulatossá tudta tenni óráit. Évtizedeken át ő volt iskolánk úttörővezetője. Sok emlékezetes rendezvény fűződik hozzá. Kirándulások, táborok, tanya-napok, farsangi és gyermeknap rendezvények. Kiváló szervező volt, ügyesen irányította a gyerekeket, de nekünk felnőtteknek is »megszervezte« a munkát. Mindent együtt csináltunk, de az eszmei vezető ő volt.”

Magda folyamatosan fejlesztette szakmai tudását, részt vett a szervezett továbbképzésekben, de emellett szívesen kapcsolódott be a kor szokásos mozgalmi tevékenységébe is. Emberi tulajdonságai közül kiemelkedett nyugodt természete. Ezt nemcsak a kollégái, mi, a családhoz tartozók is tapasztalhattuk.

Fizikaórán: „az áram útja”

Életében voltak boldog, de kevésbé boldog pillanatok is. Boldog volt, amikor 1996-ban megszületett unokájuk, Bence. Az okos, szorgalmas, jó tanuló gyermek életük egyik értelmese volt. Szomorúsággal töltötte el szüleinek elvesztése, de leginkább megviselte hűsége társának, Sándornak a 2004-ben bekövetkezett halála.

Ettől kezdve – már nyugdíjasként – csendesebbre fordult élete. Gyakran kijárt hétvégi kertjükbe, sokat olvasott, gyermeke családjával foglalkozott.

Az évek folyamán egészségi állapota fokozatosan romlott – csontritkulás, combnyaktörés stb. –, az utolsó két évben szinte már ki sem ment a lakásból. A családja és a volt kollégái látogatták, velük telefonon keresztül is sokat beszélgetett.

Bármilyen gyengének is látszott, a családot, az ismerősöket is váratlanul érte a 2014. október 9-én bekövetkezett halála. Október 20-án kísértük utolsó útjára a Debreceni Köztemetőben.

Elismerések, kitüntetések:

- * KISZ KB Dicsérő Oklevél (1970)
- * Kiváló Úttörővezető (1971)

- * Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1974)
- * A Magyar Népköztársaság Állami Díj I. fokozata (1975)
- * Úttörővezetői Érdemérem (1979)
- * Az év pedagógusa (Hajdúsámson, 2002)
- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem (2002)

*Sógornője és Nagykerekiben volt kollégája,
KAKUCSINÉ SZEGEDI ETELKA tanár
Debrecen*

SZEGEZDY RÓZA (Balmazújváros, 1945. március 9. – Debrecen, 2014. november 27.):
tanító, magyar–testnevelés szakos tanár

Szegezdy Rozika 1945-ben született édesanyjának második gyermekeként Balmazújvárosban. Édesapját, Szegezdy Józsefet nem ismerhette, mert mire ő megszületett, az apa elesett a háborúban. Édesanyja új házasságából még négy testvér született, így hatan voltak testvérek. Nem volt könnyű gyermekkor, korán kezdte az önálló életet, elsősorban magára számíthatott mindenben. Zárkózott természete többek között ezeknek a gyermekkori éveknél, emlékeknek volt köszönhető. Kevés embert fogadott bizalmába, akivel megosztotta volna magánjellegű problémáit, de akit megszeretett, azzal végtelen nagylelkű tudott lenni.

Az általános iskoláit Balmazújvárosban és Nyíregyházán végezte. Középiskolába a berettyóújfalui Arany János Gimnáziumba járt, és itt érettségizett 1963-ban. Szeretett volna tovább tanulni, de ezt akkor a körülményei

nem tették lehetővé. Még ebben az évben tanítani kezdett **Balmazújvároson, a Debreceni úti Általános Iskolában** képesítés nélküli nevelőként. 1967-ben szerzett tanítói oklevelet a Debreceni Tanítóképző Főiskolán. Az első években tanítóként dolgozott, de szakos hiány miatt néhány év után a felső tagozatban folytatta a tanítást. Rátermettsége, határozottsága és szorgalma garancia volt arra, hogy a nagyobb gyermekeket is eredményesen oktatja, neveli. A tanítás mellett elkezdte a főiskolát, álmai között egyébként is szerepelt elsősorban a magyar szak elvégzése, de a testnevelés is közel állt az egyéniségéhez. Az iskola érdeke azt kívánta tőle, hogy elsőként a testnevelés, majd a magyar szakot is elvégezze. Tanári diplomáját a Nyíregyházi Besenyei György Tanárképző Főiskolán szerezte meg 1972-ben és 74-ben. Két szakjáról mindig azt vallotta, hogy kiegészítik egymást, mert számára az olvasás és művelődés épp olyan fontos volt, mint a mozgás és a testedzés. A művészeteket a mozgással is összekapcsolta, fiatalon tanulta, majd tanította a népi táncot nemcsak iskolai, hanem városi szinten is.

Mint kezdő pedagógus, nagyon hamar elismerést szerzett mind a szülők, mind a kollégák körében, de az iskolavezetéséről is. Óráin nagyon nagy fegyelem uralkodott, a testnevelésórákon katonás rendet, a magyar nyelv és irodalom órákon pedig dolgoz, alkotó légkört tudott teremteni. Megkövetelte a rendszeres, alapos munkát, minden tanulóból kihozta a maximumot. Osztályaiban alig volt lemaradó tanuló, mert ő azokra a gyermekekre óra előtt, óra után, de akár a szünidőben is külön időt szentelt. Különösen szívén viselte a hátrányos helyzetű gyermekek sorsát, azok fejlesztését. Nagy szeretettel, odaadással foglalkozott azokkal a gyengébb tanulókkal, akiknek ott-hon nem tudtak segíteni. Az értékelésben, osztályzásban mindig nagyon igazságos és következetes volt. Tanítványai, ha szigorú és következetes módszereit kezdetben nehezen fogadták is, később rájöttek, hogy amit tőle kaptak, azzal nem vallottak szégyent a felvételin s a felsőbb iskolákban.

A magyar nyelv és irodalom tanítása, a magyar nyelv helyes használata szóban és írásban szívügye volt. A szép beszéd, a gondos füzetvezetés, a helyesírási hibák állandó javítása, az olvasás megszerettetése, a versek művészi tolmácsolása olyan területei voltak mindennapi munkájának, amelyeket soha el nem hanyagolt, és amelyeket tanítványai is előbb-utóbb ugyanúgy fontosnak tartottak, átvettek tőle, mert „Rozika néninél így szoktuk”, vagy „Rozika néni úgy kérte.”

A tehetséges gyermekekért is rengeteget tett, szabad ideje nagy részét arra áldozta, hogy versenyekre készítette fel tanítványait. Kimagasló eredményeket értek el tanulói mind a helyesírásban, vers- és prózamondásban, Kazinczy szépkiejtési versenyeken, mind az atlétika-, kézilabda-, röplabda- vagy a futballmérkőzéseken.

Szegezdy Róza a 8. a osztályfőnöke

A pontosság, a rendszeret végigkísérte pályáját, nála soha nem volt késve kezdett vagy rövidített óra, számára a 45 perc mindig szent volt. Maximalista volt saját magával, minden munkájával szemben, s ezt várta el tanítványaitól, munkatársaitól is. Ez persze megosztotta az emberek véleményét, de ő ezt is vállalta. Bármilyen feladatot, megbízatást vállalt, arról tudtuk, hogy jó kezekben lesz. Több évtizedig volt felelős gazdája az iskolai könyvtárnak, gondoskodott a könyvtár rendjéről, fejlesztéséről, és vezette a könyvtári foglalkozásokat. Gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt örömmel ajánlotta a jó olvasmányokat, a versenyekhez jól hasznosítható ismeretter-

jesztő könyveket és ünnepi műsorokhoz a szépirodalmat.

Emberi tartása, egyenes jelleme tekintélyt varázsolt köré. Tudtuk, hogy nála az adott szó szent, az emberség, az igazságosság kulcsszerepet töltött be emberi kapcsolataiban. Erős egyénisége arra is alkalmassá tette, hogy vezetői feladatot lásson el. Szinte mindig volt vezetői megbízatása, több mint 10 évig pedig igazgatóhelyettesként dolgozott. Ekkor szinte minden szabadidejét az iskolában töltötte, vezetőjével, barátjával, Pál Annával (arcképvázlata ebben a kötetben található – a szerk.) együtt gondolkodtak az iskola szépítésén, a feltételek javításán, új módszerek bevezetésén. Vezetőnek is pályázott, de ehhez nem kapta meg a kellő támogatást. Csalódásai soha nem tántorították el, ő dolgozni akart, és elsősorban a gyermekekért tenni többet és többet. Küldetésének vallotta a pedagógushivatást. A véleményére mindig sokat adtunk, soha nem volt elfogult, részrehajló, fel merete vállalni a konfliktusokat, ha ebben egyedül maradt is.

Gyerekkorától kötődött a mozgalmi élethez, lelkes úttörő, KISZ-tag s majd vezető is volt az ifjúsági szervezetekben. Felnőttként több évtizeden át volt tagja a Magyar Szocialista Pártnak, városi és megyei vezetőségi tagként is segítette az ott folyó munkát. Hitt a szocialista eszmékben, ő soha nem fordult el, amit elkezdett, azt folytatni akarta. Őszinte és nyílt, de mindenkor kritikus véleményével szerette volna előbbre vinni a város sorsát, és mindig a jobbító szándék vezérelte. Még az utolsó választás alkalmával is tevékenyen részt vett a kampányban, betegen is vitte a szórólapokat.

Kedves kolléganője, barátja *Dienes Julianna* így emlékezik rá: „Amikor kollégámra, Szegezdy Rozikára gondolok, mindig Shakespeare évszázadokon keresztül érvényes, szépséges sorai jutnak eszembe: »... Mindenek fölött / Légy hű magadhoz: így mint napra éj, / Következik, hogy ál máshoz se léssz.«

A hűség volt Rozika személyiségének meghatározó része. Egész életében hűséges volt tanári esküjéhez: tudása legjavát, szociális érzékenységét a társadalom legkiszolgáltatottabb népcsoport, a gyerekek fejlesztésére, művelésére fordította. Ebben a munkában szigorú és következetes volt. Személyes sértésnek vette, ha diákjai nem tanulták meg a

Himnusz és a Szózat verssorait. Nem volt bőszen magyarkodó, de minden megnyilvánulása azt sugározta: »Itt élned, halnod kell!«

Hűséges volt az iskolához, ahol a pályáját kezdte, és évtizedek után befejezte. Igen, sokat morgolódott, de ezt mindig értünk és nem ellenünk tette. Testnevelő tanárként a tanári munkán túl évtizedeket dolgozott a város diáksportjáért. Nélküle nem volt Balmazújvároson sportnap, tűzokfutás, iskolák közötti verseny. A város sok-sok fiatal és középkorú lakója tőle tanulta meg a verseny szépségét és tisztességét.

Végtelenül hűséges volt magánemberként is. Sorsa, történelmi élethelyzete a vidéki baloldal meghatározó személyiségévé tette, mert hitt a szolidaritásban, az ember szabadságában. Amikor az ország életét meghatározó változások bekövetkeztek, és oly nagy lett a tolongás a damaszkuszi úton, ő akkor is megtartotta az általa választott irányt. Nem lett Saulusból Paulus. Nekünk, a hátramaradottaknak ezt mindenképp tisztelni kell!”

Rozika 30 évig önként vállalta a nyári mezőgazdasági munka megszervezését, irányítását tanítványai részére a Debreceni Agrártudományi Egyetem földterületeire, a kukoricaföldekre. Ez szinte az egész nyári szünidőt betöltötte neki, de ő nem érezte tehernek, szeretett dolgozni.

Én, aki 15 évig együtt dolgoztam vele ezeket a nyarakat, egy másik oldaláról ismertem meg. Ott győződtem meg arról, hogy mennyire szerette, becsülte a fizikai munkát, és hogy abban is milyen szívós, fáradhatatlan volt, de sokszor tapasztaltam, hogy az akaraterő volt benne a legnagyobb. Elsősorban a gyerekekért tette ezt is, hisz ő örült a legjobban, ha jól végezték a munkát, és jól alakult a keresetük. A lemaradóknak, a gyengébbeknek ott is állandóan segített, példa volt előttünk. A címező táborok hajnaltól nedves kukoricaszárai között fáradhatatlanul ment előre. Hány ezer kilométer, hány ezer kukoricaszár a sok év alatt, és ő soha nem panaszkodott. Csak viccelődtünk, hogy ki a tengerben, ki a tengeriben „élvezi” a nyári szünidőt. Vágyai között szerepelt ugyan egyszer eljutni a tengerhez, de kimaradt az életéből, mindig volt valami fontosabb. Néha, amikor már kevesebb volt a munka a földeken, mesélt a nagymamájáról, nagypapájáról, hogy tőlük örökölte a föld

szeretetét. Ezekben az években közelebb kerültünk egymáshoz, és nekem is szép emlékek maradtak ezek a nyarak.

41 évi munkaviszony után (amit egy iskolában töltött) 2004-ben lett nyugdíjas, s még két évig óraadóként dolgozott. Nyugdíjasként is nagyon aktív életet élt. Rengeteg időt töltött az ő kis hobbikertjében. Szerette a virágait, fáit, minden szál zöltségnek, minden szem gyümölcsnek tudott örülni, és mindenkinek jó szívvel adott belőle. Ott is olyan példás rend uralkodott, amelyet tőle megszoktunk.

A város, de legfőképpen az iskolák sport és kulturális életében még nyugdíjasként is vállalta a szervezőmunkát, zsűrizést, versenyek lebonyolítását. Barátaival szívesen ment színházba, koncertekre, irodalmi előadásokra, kirándulásokra. Sokat volt egyedül, de soha nem unatkozott. Attól kezdve, hogy olvasni megtanult, a könyv volt a legjobb barátja. Egész könyvtárat gyűjtött össze. Imádta a verseket, kedvenceit, József Attilát, Radnótit, Arany Jánost újra és újra kézbe vette. Egy fiatalkori élmény kapcsán József Attila *Levegőt* c. verse mély nyomot hagyott lelkében. Gyakran emlegette kedvenc sorait, amelyek az ő ars poeticáját is jelenthetik: „*Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet, / jó szóval oktasd, játszani is engedd / szép, komoly fiadat!*”

Sokat méltatlankodott, ha igazságtalanságot tapasztalt, ő keményen megdolgozott mindenért, s szinte minden életszakaszban csak magára számíthatott. Saját erejéből végezte el iskoláit, így vette meg kis lakását, autóját, a kertet is szinte egyedül művelte, tartotta rendben. Nem szívesen kért segítséget, pedig talán sokan szívesen segítettek volna neki. De ő azt vallotta, hogy míg egyedül tudja csinálni, addig nem szorul másra. Még 70 év körül is fiatalosnak, szívósnak, egészségesnek láttuk. Súlyos betegsége mindenkit váratlanul ért, ő sem akarta elhinni. Másfél évig küzdött, és végig tudatában volt annak, hogy ez gyógyíthatatlan. Betegsége alatt sem kérte a segítséget, már a testvérek, barátok vették észre, hogy muszáj segíteni. Utolsó hónapjait Debrecenben töltötte testvérénél. Mindent megtettek érte, de már nem lehetett megmenteni.

Rengeteg emléket hagyott mindenkiben, aki ismerte.

Fiatal éveiben mozgalmi munkájáért kapott kitüntetések, majd nyugdíjazásakor megkapta a *Pedagógus Szolgálati Emlékérmét*. Hosszú pályafutása alatt nem halmozták el őt kitüntetésekkel, mondhatni, hogy a megérdemelt elismeréseket sem kapta meg. De őszintén hiszem, hogy hozzátartozói, pályatársai és tanítványai olyan példát kaptak tőle emberiségből, munkaszeretetből és ékes anyanyelvünkben, hogy bárhol élnek, bármit dolgoznak, hálával, elismeréssel gondolnak a vele töltött évekre.

Források:

- Önéletrajz
- Személyi anyag
- Kollégák és tanítványok emlékezései.

*Munkatársa, barátja,
JUHÁSZ FERENCÉ tanító
Balmazújváros*

DR. SZÉNÁSSY ZOLTÁN (Komárom, 1925. október 10. – Komárom, 2011. november 28.): tanító, gimnáziumi tanár, író, helytörténész

Volt diákjai szemében és emlékeiben máig meghatározó tanáregyeniség, Komárom városának köztiszteletben álló polgára volt.

Ősi komáromi patrícius családban született, édesapját, aki a városnál dolgozott mint adófőtiszt, 1919-ben a csehszlovák megszállás idején magyarsága miatt bebörtönözték.

Szénássy Zoltán a pápai tanítóképzőben érettségizett, mivel a komáromi kollégiumot (tanítóképzőt) 1945-ben bezárták. (A háború után lezárták a magyar–csehszlovák határt, így előfordult, hogy a pápai tanítóképzőbe csak úgy tudott eljutni, hogy átúsza a határt alkotó Dunát.) Nem volt hajlandó reszlovakizálni, ezért a háború után nem taníthatott, így évekig segéd munkásként dolgozott különböző építkezéseken és a komáromi hajógyárban. Csak 1949-ben, a magyar pedagógiai intézmények megnyitása után tölthette be tanítói hivatását, amelyet egész életében szolgálatként értelmezett.

A pedagógiai tevékenység mellett elvégezte a pozsonyi Comenius Egyetem magyar–történelem szakát, később ugyanitt doktorált, munkája témájaként a komáromi történelem jeles alakját, Klapka Györgyöt választotta. 1956 szeptemberétől 1960-ig a **komáromi Magyar Tannyelvű Pedagógiai Iskolában** tanította a jövődöbéli óvónőket, majd a **komáromi gimnázium** (ma **Selye János Gimnázium**) diákjait 1960 és 1991 között oktatta és nevelte. Mind a gimnáziumban (a történelemtanítás során), mind magánéletében jellemző volt rá az erős hazaszeretet és a magyarságtudat. A szocialista történelemtanítás Csehszlovákiában sajátos módon kezelte a magyar történelmet: a középiskolákban csak a minimális információkat tanították, aprólékosan csak Csehszlovákia és a Szovjetunió történelmével foglalkoztak. A tanár úr lelkiismerete viszont nem engedte, hogy az ifjú nemzedék hamis történelmi ismeretek birtokában nőjön fel, így a történelemórákon főként hiteles magyar történelmet tanított, ami nem kis rizikóval járt a felettesek és a pedagógiai ellenőrzések szempontjából.

Diákjai mindmáig szívesen emlékeznek óráira, amelyeken olyan lelkesedéssel „mesélt” a magyar múlt hős évszázadairól, hogy mindnyájukat magával ragadta. Azt mondják, nem történelemkönyvekből tanított (azok ugyanis szinte használhatatlanok voltak), hanem szívből. Hogy mit jelentett számára a fiatal nemzedék oktatása és nevelése, hogy egész életében miként fonódott össze az iskolai oktatás és a „néptanítás”, azt leghitelesebben saját

szavait idézve lehet megtudni: „A komáromi gimnáziumból 42 év után mentem nyugdíjba. A 42 év sok keserűséget, de sok gyönyörű élményt is adott számomra. Maga a tanítás gyönyörű élmény volt számomra. Volt tanrend és tankönyv. Ezek, ugye, előírják a teendőket, végeredményben egy keretet adnak, viszont az, hogy ezt a keretet a pedagógus miként tölti meg, az már a tanártól függ. Én időnként hivatástudatomat merészeltem úgy felfogni, hogy mást is mondjak, mint ami a tankönyvben s a tantervben volt. Aminek aztán meg is lett a következménye, mert kétszer is kapcsolatba kerültem emiatt az államrendőrséggel. A meghurcolások ellenére is rengeteg gyönyörű élményem maradt, és úgy érzem, hogy volt tanítványaimnak magyarságtudatból sokat tudtam adni. Amit pedig nem sikerült a katedráról átadnom, azt a könyveim megírása által néptanítóként sikerült közreadnom. Ha én nem úszom át a Dunát visszafelé is, ha a tanítóképzőt befejezve Pápán maradok – hiszen maradhattam volna –, bizonyára nem írtam volna. Mikes Kelemen levelei sem születtek volna meg, ha írójuk nem kerül emigrációba. Nekem a kisebbségi sors – a megaláztatás, a meggyalázás, a megrugdosás, a börtön, a trógerolás – adta kezembe a tollat, az, hogy aki eladta a nemzetiségét, elárulta a nemzetét, úr lett, és aki nem, az meg tróger lett, mint én. Hordhattam a téglát meg a koszos, festékes ruhát. Mindezek hatására egy belső készletelés lépett fel nálam: ha egyszer ilyen szilencium alá vagyunk helyezve, szólni sincs jogunk, akkor hogy mondandóm megmaradjon, inkább leírtam azt. Így született meg 16 könyvem. A magyarságért harcolókat állítottam az ifjúság s a nagyközönség elé, azokat, akikről sokáig nem szabad volt beszélni.”

Negyvenkét évi pedagógiai munka után vonult nyugdíjba Szénássy Zoltán, és valóban, élete végéig „néptanítóként” élt és dolgozott. Szinte megszállottként kereste, kutatta Komárom, illetve a Felvidék irodalmi és történelmi nevezetességeit, hogy leírhasse, megörökíthesse azokat az utókor számára, mivel meggyőződése volt, hogy „mindent le kell írni, mert ami nincs leírva vagy kőbe vésve, az nem is volt.”

Helytörténeti munkáit elsősorban komáromi származása és az itt eltöltött gyermekkor ihlette. Ifjúként látta a városban pezsgő magyar kultúréletet, személyesen ismerte a benne részt válláló irodalmárokat, művészeket, mint például a Jókai Egyesület vezéralakjait. Tulajdonképpen így jutott el az irodalom és a történelem szeretetéhez, és így vált később a „város krónikásává”. A szocializmus kultúrarombolása idején cikkeivel, könyveivel, előadásaival igyekezett visszahozni Komárom régi szellemiségét, kultúréletét. Ez irányú tevékenysége a rendszerváltás után, 2000-ben csúcsozott ki a Jókai Egyesület újraalapításában, mellyel azt szerette volna elérni, hogy Komárom újra a szlovákiai magyarság szellemi és kulturális központjává váljon. A tanár úr évekig az egyesület elnöke, később haláláig tiszteletbeli elnöke volt. (A Jókai Egyesület a felvidéki magyarság legrégebbi kultúrintézménye volt, 1911-ben hozták létre, majd 1945-ben betiltották működését.) Nem véletlen, hogy szívéhez legközelebb az összes munkája közül az utolsó két könyve: *Komárom, a Duna Gibraltárja* és *A Jókai Egyesület 100 éve állt*.

A kisebbségi létben már elejétől fogva nagyon fontosnak tartotta a magyar kultúrintézmények működését, ezért 1949-ben ifjú tanítóként alapító tagja volt a csehszlovákiai magyarok kultúregyesületének, a Csemadoknak. Hosszú évtizedeken keresztül aktívan részt vett Komárom, sőt az egész régió szellemi-kulturális életében, szinte mozgatórugója volt a magyar kultúreseményeknek. Írói munkássága mellett széles körű publicisztikai tevékenységet folytatott. Előadásokat tartott Szlovákia-szerte, de Magyarországon és Erdélyben is, cikkei vagy fél tucat folyóiratban jelentek meg. Irodalmi munkáival általában Komárom város és környéke helytörténeti emlékeit, kiemelkedő személyiségeit és az itt lezajlott történelmi eseményeket ismertette meg az olvasókkal.

Munkássága elismerésül 1993-ban Komárom (Szlovákia) város képviselő-testületétől *Pro Urbe díj*at kapott, 1998-ban Neszmeły község képviselő-testületétől ugyanezt az elismerést, majd 2000-ben Komárom (Magyarország)

képviselő-testülete is *Pro Urbe díj*al tüntette ki. A legnagyobb hazai elismerést a tanár úr számára a 2009-ben elnyert *Pro Probitate (Helytállásért díj)* jelentette, amellyel a Helytállásért Társaság tüntette ki a felvidéki magyar nemzeti közösség érdekében kifejtett több évtizedes áldozatos tevékenységéért. Rendületlen értékalkotó munkásságára a magyarországi kulturális szervek is felfigyeltek, és 2007 decemberében a Magyar Köztársaság Kormányhivatala a Kisebbségi Magyar Kultúráért kitüntetéssel szándékozta megjutalmazni. Mivel azonban a tanár úr nem értett egyet Magyarország akkori kormányának a határon túli magyarsággal kapcsolatos politikájával, a kitüntetést elutasította. Ám 2012 augusztusában a megváltozott politikai vezetés magas – sajnos posztumusz – kitüntetésben részesítette őt: „Magyarország miniszterelnöke néhai Szénássy Zoltán részére a Külhoni Magyar-ságért díjat adományozza.”

Tanárként és irodalmárként (nem vallotta magát írónak, hanem irodalmárnak és történésznek) Gárdonyi „lámpásával” tudott leginkább azonosulni, hiszen a kisebbségi magyarság lámpása szeretett volna lenni. A tanítás – mind iskolai, mind népnevelői értelemben – lelkiismereti kérdés volt számára, azt vallotta: „A jó pap holtig tanul, a jó tanár pedig holta után is – tanít.” És mivel könyvei, újságcikkei halála után is bőséges ismeretforrásként szolgálnak az érdeklődőknek, hisszük, hogy ezt sikerült is valóra váltania.

Szénássy Zoltán megjelent művei:

- *Klapka György* (1977)
- *Jókai nyomában* (1982)
- *Komáromi Olympos* (1984)
- *Új komáromi Olympos* (1987)
- *Komárom ostroma 1849-ben* (1989)
- *Lehár* (szlovák nyelven, 1990)
- *Lehár* (1995)
- *Komárom* (1995)
- *Adyfalvától Zágonig* (1996)
- *Rév-Komárom* (1998)
- *Neszmełyi krónika* (1998)
- *Komáromi bankó* (1999)
- *Komáromi m. kir. 22. gyalogezred* (2000)
- *A komáromi induló hőse* (2001)
- *Komáromi krónikás* (2003)

- *Komárom, a Duna Gibraltárja* (2005, fotó: Szénássy Á.)
- *A Jókai Egyesület 100 éve* (2011)

Egykori tanítványa, *Andruskó Imre*, a komáromi Selye János Gimnázium igazgatója a temetesen elhangzott búcsúztató beszédében többek között ezeket mondta: „...életének 86. esztendejében elhunyt dr. Szénássy Zoltán, nyugalmazott gimnáziumi tanárunk, aki 42 éven át állt a katedrán. Habár már két évtizede annak, hogy 1991-ben nyugdíjba vonult, de bizonyára nagyon sokunk emlékezetében még felidéződik a folyosón a kezében könyveket, mutatópalcát tartó komoly tanárember alakja, aki soha nem emelte fel a szavát, mégis diákok sokaságát nevelte-oktatta jó szóval, a hiteles ember példáján keresztül. (...) Annak a Komáromi Református Kollégiumnak volt a diákja, ahol a háború miatt csak három évig tanulhatott, ahol irodalmunk olyan ismert alakjai tanultak, mint Jókai Mór vagy a Beöthyek. A hontalanság éveiben a határon átszökve Pápán fejezte be a tanítóképzőt, s mivel magyarként, magyar iskola híján nem taníthatott, kétkézi munkásként dolgozott. Ezt követték a **perbetei**, a **hetényi** tanítóskodás évei, majd az ötvenes évek közepétől öt évig a gimnázium második emeletén működő magyar óvónőképző tanára lett. Ezt az öt évet pedagógiai munkássága legszebb időszakának nevezte. S hogy milyen tisztelet és szeretet övezte őt, megbizonyosodhattunk az óvónők jubileumi találkozói is, akik szerte az országból eljöttek az aulánkba, hogy még élő egykori tanáraikkal, köztük Tanár Úrral, találkozhassanak. (...) A négy évtizedes pedagógusi munkássága alatt tanítványait mindig nemzetünk iránti hűségre, az anyanyelv tiszteletére,

a szülőföld iránti szeretetre nevelte. Tanulóink nemzedékei győződhettek meg szakmai felkészültségéről, példaértékű erkölcsösségéről, ahogyan ő maga vallott erről: „*mindig a lelkiismeretem szerint tanítottam*”. Magyar-történelem szakos tanárként diákjai lelkébe véste a maga diákkorában az őt tanító pedagógusok intését: tiszteld a múltat, és tartsd meg a jövőnek! Talán ennek a gondolatnak az igaza volt az ő életének a vezérelve is. Kiváló helytörténészt tisztelhattunk személyében, aki 1959-től nemcsak szűkebb pátriájában, hanem Magyarországon és Erdélyben megjelenő folyóiratokban is publikált. (...) Ezt a várost, ahol élünk, ő maga komáromi Olymposznak nevezte, hiszen itt a magyar kultúra neves személyiségei alkottak mindig is. Mindannyiunkat megtanított arra, hogy Komárom legyen büszke a múltjára, hogy ne feledjük múltunkat: városunk nagyjait, akik egy egész nemzetet tettek gazdagabbá tevékenységükkel. Halálával a komáromi Olymposz magasából tekint immár le ránk, intően figyelmeztetve az itt maradtakat: írjunk és véssünk kőbe, munkálkodjunk – bárhol is vagyunk e szűkebb pátriánkban – szülőföldünk, kultúránk megmaradásáért. (...) Amikor 85. születésnapján köszöntöttük őt a gimnáziumban, csodáltkuk munkakedvét, sziporkázó gondolatait, legendás emlékezőképességét, példaértékű életvitelét. Hiteles ember volt minden szavában, cselekedetében. A Szénássy Zoltánhoz hasonló tanáregyeniségek őrzik meg nekünk, az utókornak a pedagógusi pálya becsületét. Felmenői közt sok volt a pedagógus, s maga is büszkén szólt arról, hogy hitvese mellett 4 gyermeke közül három lány és két unokája választotta ezt a hivatást. Egy hiteles ember példaértékű életének talán ez az egyik legfontosabb példája. A komáromi krónikás kezéből végleg kihullott a toll, a Krónika lapjai becsukódtak. Ám ez az általa írt, hozzánk és rólunk szóló Krónika kerek, lezárt életművet jelképez. (...) Köszönjük a sorsnak, hogy kortársai lehettünk.”

Lánya,
MOLINEKNÉ SZÉNÁSSY IBOLYA tanár
Komárom (Szlovákia)

SZENTANNAI SÁMUEL (Székelyszentmiklós [ma Románia], 1876. augusztus 11. – Karcag, 1956. január 22.): gazdasági tanár, igazgató, kutató mezőgazdász, szakíró

Nagy múltú, unitárius vallású székely család hetedik gyermeke. Apja, Szentannai Mózes, anyja, Kuti Mária családi birtokukon gazdálkodó földművesek. Testvérei közül egyedül ő tanult tovább.

Óriási volt a távolság a székely gazda háza és a székelykeresztúri, majd a kolozsvári iskolák között. Az erős akarat, a briliáns tehetség segítette az útján. A gimnázium után Kolozsmonostoron a Gazdasági Tanintézetben tanult, és 1896-ban kapott oklevelet.

Kiváló eredményei, személyének varázsa és a jó sors is segítette abban, hogy a nagy múltú Torontál megyei **Nagyszentmiklóstra** helyezték a **Földműves Iskolához**. A gyakornoki éve végén kitűnően vizsgázott, és tanári oklevelet kapott. 1898. május 14-én tett esküt mint ösztöndíjas gazdasági segédtanár. A kor szokásai és a hivatali rend szerint rövidebb-hosszabb időre más-más iskolákba helyezték.

Tanított **Csákon** (ma Szerbia) a **Földműves Iskolában**, **Losoncon** (ma Szlovákia) a **Tanítóképző Intézetben**, **Székelyudvarhelyen**, **Székelykeresztúron** (ma Románia) és **Kiskunfélegyházán** a **Tanítóképző Intézetekben**.

Székelykeresztúron tudósításai jelentek meg tanulmányi kirándulásokról, itt írta meg *Dolgozzál és imádkozzál* című dolgozatát, melyet közölt az *Unitáriusok Lapja*. Kiskunfélegyházán már szakmai előadásokat tartott gazdakörök, honvédek részére.

A **Karcagi Magyar Királyi Földműves Iskola** igazgatójának 1912-ben nevezték ki. Nehéz évek jártak akkor Karcag városára és az iskolára is. Az 1899-ben indult iskola gazdálkodása veszteséges volt, a tanulói létszám lecsökkent, jelentkező is alig-alig. A közbirtokosság és a városi vezetés bizalmát is elvesztette az intézmény. A képzési időt ekkor csökkentették hat hónapra az eredeti két év helyett. Az új igazgató első nagy feladatának tekintette az iskola megmentését.

A város vezetőivel jó kapcsolatot alakított ki, ez is segítette a minisztériumi tárgyalásaiban. Felléptével 1913-ra az iskola helyzete megszilárdult, az oktatás eredeti formában folytatható tovább. Még ez évben tagja lett a város vezetőtestületének (később virilisként is). Lendülete nem tört meg, figyelme és igyekezete kitágult az okszerű talajhasználat, műtrágyázás, gépesítés, fajtahasználat, szarvasmarha-tenyésztés, fásítás, öntözés, rizstermesztés, selyemhernyó-tenyésztés, szélenergia-hasznosítás, telepgépesítés felé.

Kinyitotta az iskolát a gazdák és az érdeklődők előtt, fajtabemutatókat, gépkiallításokat szervezett az iskolában, és a vizsgákat nyilvánossá tette. Ez utóbbi nagy feltűnést keltett, komoly visszhangja volt a gazdák között és szakmai körökben. A korabeli helyi lapok képes beszámolóban adtak hírt az eseményről. A Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara előadójaként járta az Alföldet, rendszeresen publikált a helyi lapban és az országos szaksajtóban.

Szakmai céljait így foglalta össze: „*Megfigyeléseimet, tapasztalataimat röviden úgy kívánom leírni, hogy azt az egyszerű földműves gazda is megérthesse. Irányítást kívánok adni a tanult fiatal gazdák részére, hogy ne legyenek kénytelenek saját kárukra okulni.*”

Az emlékező levelek tanúsága szerint:

„1922-ben végeztem a földműves iskolában. Itt szereztem meg a jövőmet megalapozó szaktudást, és pedig: Szentannai Sámuel igazgató úrtól. 1921. évben a szegény sorsú tanulókon úgy kívánt segíteni, hogy a selyemhernyó-tenyésztést lehetővé tette részünkre, és a jövedelemből kapott összeget a vele foglalkozóknak átengedte. Erre a vállalkozásra két Erdélyből itt rekedt székely fiú, akkor másodéves tanuló és magam jelentkeztem. A tenyésztést

nagy sikerrel végeztük, és mindhárman ebből beruházkodtunk.” (*Kenéz Kálmán*, nyugalmazott selyemhernyó-tenyésztési felügyelő)

„Az iskoláról és Szentannai igazgatóról szeretnék valamit elmondani. (...) Az iskolában már 1927-ben 2 kat. hold rizsföldünk volt. Sűrített levegővel nyomattuk ki a földből a vizet, traktor hajtotta a Keglevics-féle kutat, és ezzel árasztottuk el a körül felkubikolt területet. 1927 tavaszán, mikor fűmentében volt a vetés, Horthy Miklós kormányzó és kísérete megnézte ezt és a tehenészetet, valamint a napi 40 literes Ámor nevű fejőstehenet, ami a kiállításon nagydíjat nyert, és amelynek bikaborjai három évre előre megvételre voltak előjegyezve.” (*Széll Endre András*, „Mintagazda”, Hajdúböszörmény, 1927-ben végzett tanuló)

Szóbeli közlés szerint:

„Szentannai igazgató a talajművelés és a gépek megszállottja volt. Nagyon büszkén mutatta be az iskola gépeit a látogatóknak. 1923-ban már aratógéppel is dolgoztunk a gazdaságban. Az első csak rendre rakta a levágott búzát, a másik már kévét is tudott kötni.” (*Törös Kálmán*, 1924-ben végzett tanuló)

Általa beszerezett erőgépek: Fordson, Mc Cormick, Hofherr, lánctalpas 42 HP. A talajművelők közül különösen kedvelte a tárcsás ekét. Ennek a gépnek a használatáról cikke is jelent meg a *Köztelekben* (1925. 1. kötet 46–47. sz. 703–705. p.). Az országban először próbált ki gépeket (például az Egyesült Államokból érkezett Massey Haris 18 korongos egyirányú tárcsát). Felkérték a Kilefer 80 lóerős motorú altalajlazító kísérleti alkalmazására is.

Kutatásainak, fejlesztő tevékenységének legfontosabb területe a szikjavítás. Példaképének Tessedik Sámuel tekintette. Munkája során napi kapcsolatban volt a kor meghatározó talajkémikusaival: Treitz Péterrel, 'Sigmond Elekkel, Ballenegger Róberttel, Arany Sándorral és Di Gléria Jánossal. (Arany és Di Gléria arcképvázlata a 2003-ban megjelent *Pedagógusok arcképcsarnokában* található – a szerk.)

Eredményei oly mértékben meggyőzőek voltak, hogy állami talajjavítási programot alapoztak rá. Látogatói közé sorolhatjuk a kor vezető politikusait (Horthy Miklós kormányzó, Máyer János földművelési miniszter, Csontos Imre nemzetgyűlési képviselő stb.),

szaktudósokat (a fent említetteken kívül 1928 nyarán a Nemzetközi Talajtani Társaság Kémi Bizottsága 50 külföldi tudóssal), a környező megyék gazdatársadalmát. A szikes talajok mészsizappal végzett javításáról előadást tartott a Magyar Rádióban is (1928. május 19.). A *Pesti Hírlap* kétoldalas képes riportban mutatta be Szentannai munkásságát, az iskolát és gazdaságát (P. H. 1927. július 7).

E tárgyban írta Szentannai Sámuel *A sziktalaj művelése és javítása* című dolgozatát (Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara, Debrecen, 1928.). Összefoglaló, értékelő munkája, a *Sikeres gazdálkodás sziken és aszályban* 1936-ban jelent meg (Pátria Nyomda). Itt fogalmazta meg ma is érvényes üzenetét: „A reánk nehezülő megpróbáltatások közt ne azon tépelődjünk, töprengjünk, amit megváltoztatni nem tudunk, hanem keressük a boldogulás felé vezető utat ott, ahol tudással, erős akarattal, munkával meg is találhatjuk.”

Huszonegy évi karcagi igazgatói, tanári, tan-gazdaság-vezetői, kutatói pályafutásában fordulatot jelentett az 1933-as év, amikor nyugállományba helyezték. Tovább működött megbecsült városi vezetőként, tudományt népszerűsítő előadóként, szakíróként, igazgatta saját sikeres gazdaságát, melyet hirdetett elvei szerint gondozott, és nyitva tartotta az érdeklődők előtt.

Feleségét, Jacobi Erzsébetet még Kolozsváron ismerte meg. Pályafutása során hűséges, értő támogatója volt. Gyermeük nem született, de különösen szívükön viselték Szentannai Sámuel unokaöccsének sorsát, akit gyermeküként neveltek. A karcagi hármasságban ő nyugszik mellettük: Szentannai Dénes. (A Székelyföldön maradtakról rendszeresen gondoskodott. A háború zűrzavarában menedéket adott menekülő székelyeknek, közöttük egy székelyföldi atyafiának, Szentannai Dénesnek). Az ő főorvos fia gondozza Székelyszentmiklóson Szentannai Sámuel szülői házát, benne egyre gyarapodó gyűjteménnyel. A szülői házon a karcagi iskola nevelőtestülete a névfelvételt követően emléktáblát és koszorút helyezett el.

A háború után a társadalmi változások, a kicsinyes előítéletek, „a múltat végképp eltörölni” politikai hangulat és a kapcsolódó intézkedések teljesen elszigetelték. Nyugdíját megvonták, földjét elvették, házában kis lakrészbe szorították. Házát végakarataiban rászoruló unitárius székely ifjak taníttatására rendelte, de ezt már a rendszerváltás sem segíthetett teljesíteni. Elhagyottan és reménytelenül halt meg 1956. január 22-én Karcagon, de nem elfeledve. Kutatótársa, Vezekényi Ernő írt nekrológot az *Agrokémia és Talajtan* című folyóiratban (Bp. 1956. 05. 04. 393–394. p.). A szakirodalomban *A magyar talajtan kutatás története 1944-ig* (Akadémiai Kiadó, 1963.) című kötetben emlékezik meg róla és tevékenységéről Ballenegger Róbert és Finály István.

Az iskola, amelyet alapítása után egy jó évtizeddel feltámasztott és újraformált, és amelynek jövőképet mutatott, ez az iskola tisztelettel őrizte emlékét a politikai akarat ellenére is. Amint arra lehetőség adódott – többszöri kísérlet után – az iskola felvette nevét, és büszkén viseli azóta is. 1992. október elsején szobrának avatásával a névfelvétel is megtörtént.

Györfi Sándor Munkácsi-díjas szobrászművész alkotása

Dr. Szentannai Dénes dédunokaöcs a székely-szentmihályiak nevében kopjafát állított sírja mellé, és azt egy másik dédunokaöcs, Farkas

Dénes unitárius lelkész, nyugalmazott esperes ünnepi körülmények között áldotta meg 2011. október 13-án.

Utókora immár értő követőként, kellő tisztelettel ápolja emberi, pedagógiai, tudományos hagyatékát. Befejező gondolatként idézzük a hortobágyi szik másik nagy értőjét, aki szavakba öntötte Szentannai Sámuel igyekezetét:

„...Ez a föld az, amelyen élünk:
a szikós puszta, a ragadós televény, a szaladó homok
és a zöldellő dombok földje – Magyarország,
(...)
ide kell hozni a nagyvilágot,
ide kell hozni mindent, ami szép, és ami jó,
ami nemes és amit érdemes.”

(Veres Péter: *Én nem mehetek el innen*, 1939)

Források:

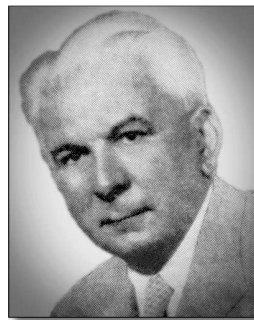
- Szentannai Sámuel Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium iskolamúzeuma
- Dr. Szentannai Dénes, Székelyszentmihály

*Az iskola volt tanára,
DR. VÁCZI IMRE mérnök-tanár
Karcag*

DR. SZONDY GYÖRGY nemesoltai

(Temesrékás [ma Románia], 1889. július 24. – Budapest, 1961. november 7.): középiskolai tanár, helyettes tankerületi főigazgató, író

Ágostai evangélikus vallású családból származott, szülei Szondy György miniszteri tanácsos és Kováts Etelka voltak. Híres felmenői között megemlíthető Szondi György, Drégely hős védője is.

A középosztálybeli családban nevelkedett Szondy középiskolai tanulmányait az aradi római katolikus főgimnáziumban végezte, majd 1907-től a pesti Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatója volt (közben tanult Münchenben is), itt 1912-ben szerzett földrajz-természettudomány szakos tanári oklevelet. Ezt a végzettségét már debreceni tanár korában „fejelte meg” doktori címmel, 1929 májusában doktorált állattanból cum laude eredménnyel a debreceni Tisza István Tudományegyetemen. Disszertációjának címe: *Legyészeti tanulmányok: A magyarországi Helomyzida-legyek*.

Szondy György 1912 szeptemberétől 1913 júniusáig a **nagyenyedi református Bethlen-kollégium** helyettes tanára volt, majd az I. világháborúban teljesített katonai szolgálatot. 1919 februárjától a **győri állami főreáliskola** ideiglenes tanáráként működött, majd 1920 szeptemberében került **Debrecenbe**, a **református Dóczi Leánygimnáziumba**. Itt több mint másfél évtizeden át tanított, majd az egyetemi gyakorlógimnázium megalakulásától a tanárjelöltek képzésében vett részt intenzíven. 1936 szeptemberétől 1941 januárjáig volt a **Simonyi úti gyakorlógimnázium** tanára, 1941 elején a debreceni tankerületi főigazgatóságon nevezték ki a középiskolai ügyek előadójaként, majd helyettes tankerületi főigazgatónak. Az 1930/31-es tanév I. felétől az 1940–41-es tanév II. feléig természetrajzt tanított **Debrecenben**, az **egyetemi Tanárképző Intézetben**. 1945-ben rövid ideig a **Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban**, később az **Akadémiai Kiadónál** dolgozott.

Felesége losádi báró Györffy Judit volt. Házaságukból három gyermek született: György, Endre és István. Felesége 1944. szeptember 18-án öngyilkos lett.

Szondy Györgynek két hazája volt: Debrecen mellett, ahol élete javarészt töltötte, mindig is erősen kötődött Erdélyhez. Ebben annak is nagy szerepe volt, hogy őszinte fiúi tisztelet és ragaszkodás fűzte Benedek Elekhez. Az Elek apóval váltott leveleiben igen bensőségesen vallott az őt aktuálisan foglalkoztató belső

problémákról, a családos tanárt gyöttrő anyagi gondokról és írói terveiről is. A leveleiben Nagyapónak nevezett Benedek Elekkel váltott üzeneteiből az is kiderül, hogy őt tartotta írói tehetsége felfedezőjének. Erre utalnak az 1926. október 20-án kelt levele alábbi sorai: „*De boldog vagyok, hogy a tankönyvekkel is kereshetek, s bizony, édes jó Nagyapóka, ezt is csak Nagyapónak kell megköszönnöm.*”

Barátai közé tartozott a nagyenyedi tanárkodása idején megismert pályatárs, *Áprily Lajos* is, aki nagyra tartotta, őszintén tisztelte a debreceni írótanárt. Baráti szeretetét, nagyrabecsülését fejezik ki azok a sorok is, amelyekkel egy Kuncz Aladárhoz írt 1930-as levélben jellemezte Szondyt. Így ajánlotta Kuncz figyelmébe az Erdélytől – hozzá hasonlóan – csak lélekben elszakadt kollégát: „Ma levelem érkezett Debrecenből Szondy Györgytől, aki még Enyedről nagyon kedves barátom. Panaszolja, hogy egy novellát küldött az *Erdélyi Helikonnak*, de válasz reá nem érkezett Tőled. Nem hiszem, hogy értéktelen lehessen az írása, mert melegszívű ember, aki a maga dolgainak az értékét hidegen tudja mérlegelni. Azt hiszem, most is szigorú mérlegre tette az írását, mielőtt elküldte volna. Légy szíves, Aladár, olvasd el, válaszolj neki, mert sok szolgálatot tett Debrecenben az erdélyi irodalomnak.”

Szabó Magda több visszaemlékezésben, interjúban is megemlékezett Szondyról, aki írórt nevelt belőle. Mivel Szondy elve az volt, hogy íróvá csak sok-sok olvasás után lehet valaki, így rendszeres olvasási „tréningre” fogta kedvenc tanítványát. Erről a különös tehetséggondozásról így számolt be *Szabó Magda Koncentrikus körök* c. visszaemlékezésében: „Szondy György, maga is ifjúsági író, szabályos edzés alá fogott. Rengeteget beszélgettünk, soha, tizenegy éves koromban sem úgy szólt hozzám, mint egy gyerekhez, hanem mintha egykorúak s azonos képzettségűek vagy jelentőségűek volnánk. Játékos gyerek voltam, nemcsak legjobb barátnőm, Agancsos tartozott az életemhez, de több osztálytársammal is rendszeresen együtt szórakoztunk, színdarabokat játszottunk, jósoltunk, gyónókönyvet szerkesztettünk, bolondoztunk, még lovagolni is tanultunk egy ebesi tanyán, és persze rengeteget olvastam is otthon, olvastam és írtam. Szondy tanár úr először is megértette velem, nem lehet összevissza olvasni, udvariasan megkért, csökkentsem

színtársulatom tevékenységét, s kiszabta a heti olvasnivalómat; ha a könyv, amelynek ismeretét szükségesnek tartotta, nem volt meg minálunk, kihozta nekem a tanári könyvtárból. Minden írást megbeszélte velem, kijavította őket, gyakran mentem ki a szobájából elszontyolodva, mert nem voltunk egy véleményen.”

Kis Margit nyíregyházi tanárnő, aki Szondy György tanítványa volt a Dóczi Leánygimnáziumban, így őrizte meg emlékezetében egykori tanára alakját: „Szondy tanár úr érdekes egyéniség volt. Csinos, magas, jóvágású ember. A lányok szépnek tartották. Velem nem nagyon rokonszenvezett, de azért becsült. Becsülte és értékelte friss, józan, paraszti észjárásomat, különösen, ha olyan dolgokra adtam feleletet, amit nem a könyvből, hanem az életből lestem el. »Miből készítik a szappant?« – hangzott a kérdés a kémiaórán... A kémiai óránál még jobban érdekelték a növénytani és állattani órái. Az élővilágot kedvelte meg velünk.”

A tanítványok visszaemlékezése mellett érdemes felidézni azt is, milyennek látta Szondyt Kiss Árpád, aki a debreceni gyakorlógimnáziumban két éven keresztül közvetlen kollégája volt. Kiss Árpád emlékezésében meglehetősen ellentmondásos képet rajzol idősebb tanártársáról. Szondy György pedagógusi kvalitásairól és írói tehetségéről ő is elismeréssel nyilatkozik, mégis feltűnik a dicsérő jelzők és a volt kolléga érdemeit méltató megállapítások mögött némi bizonytalanság, erre pedig még rá is erősít azzal, hogy nem kijelentéseket, hanem kérdéseket fogalmaz meg, amikor Szondy egyéniségének titkát boncolgatja. Végül egész nyíltan is közli azt a megérzését, hogy a neves ifjúsági író és a sikeres pedagógus talán túl nagy ambíciók fűtötték, s így az önmagával szemben felállított túl magas mérce, a nagyszabású tervek sokáig akadályozták is abban, hogy pályája eredményeinek öszintén örülhessen.

Kiss Árpád a következő kérdésekkel közelíti meg kollégája lelki békéjének ezt a látható, érezhető hiányát: „Miért volt ez az ember minden külső látszat ellenére a lelke mélyén elégedetlen? Miért küzdött reménytelenül előbb a Dóczi Leánygimnázium, majd a gyakorlógimnázium igazgatói tisztéért, olyan állásokért, amelyek minden nyugalmából kiforgatták volna anélkül, hogy a hatalom látszatán kívül valamit is tettek volna hozzá ember-

ségéhez? Miért hagyta el az első kínálkozó alkalmat a neki való tanári munkát, és vállalta el minden látható előny nélkül a főigazgató-helyettesének tisztét, az ezzel járó hosszú hivatalos munkaidőt, gyakori utazásokat? Több mint asszonyi hiúsága, sértődést kereső érzékenysége nem tette alkalmassá emberek megítélésére, munkájuk értékelésére.”

Karácsony Sándor nagyra értékelte Szondy munkásságát, „ízig-vérig írói egyéniségnek” tartotta a jó tollú tanárt, s tiltakozott az ellen, hogy Szondyt beskatulyázzák, ifjúsági íróként emlegetessék. Soós Béla – Karácsonnyal ellentétben – nem tartotta félreértésekre okot adó címkének az „ifjúsági író” megjelölést Szondyval kapcsolatban, sőt inkább kitüntető epitheton ornansként értékelte és használta kollégájára vonatkoztatva ezt a megnevezést. A *Testvérke naplója* (1934) c. regényről írt recenzióban a következőképpen méltatja a sokoldalú írótanárt: „Szondy nemcsak ismert ifjúsági író: több annál, jó ifjúsági író. Ez a kisregénye a magyar diákság egy legendássá válható korszakáról, a holland utazások idejéről szól. Hálát ébreszt a nemes idegen nép iránt, minden nagyképszerűség nélkül egypár utalással megismerteti annak életirányát, jellemét, országát, sőt gyarmatbirodalmát is.”

Jól tükrözik ezek a szavak Szondy írói egyéniségének fő vonását: íróként is elsősorban pedagógus volt, ifjúsági műveivel nemcsak szórakoztatni, hanem tanítani is szeretne volna olvasóit.

Szondy irodalomtörténészként is bemutatkozott, szorgalmasan kutatta a magyar ifjúsági irodalom kezdeteit, több tanulmányt is megjelentetett gyermekirodalmunk első műveiről és alkotóiról. A kortárs írókról szóló tanulmányaiban is egyesíti az érzékeny műelemző aprólékosságát és az írói tehetséget: Benedek Elekről, Áprily Lajosról és Csathó Kálmánról írt pályaképeit ma is olvasmányos, kellemes stílusú írói portrénak tarthatjuk.

Mindenképpen sajnálatos, hogy Szondy ifjúsági irodalmi művei mára teljesen elfelejtődtek, pedig megvolt az esélye annak, hogy egy „második Benedek Elek” váljon belőle. Míg azonban a Nagypóka nevét mindmáig ismerik, addig a szorgalmas követő neve csak

kevesek számára mond valamit. Művei közül legalább kettő – a *Virágország, bogárország* (1940) meséskönyv és *Az ismeretlen birodalom – Száz olvasmány a természetről* (1944) c. könyvei megérdemelnék a feltámasztást egy újbóli kiadás által, hiszen a magyar ismeretterjesztő irodalom ma is szűkülökodik a természettudomány érdekességeiről népszerűsítő stílusban mesélő, elsősorban gyermekolvasóknak való művekben.

Szondy György említésre érdemes művei.

Ifjúsági regényei:

- *A ragyogószeműek*. 1922.
- *Barlanghy Balambér kalandjai*. 1928.
- *A III/B tanárt választ*. 1937.
- *Május hercegnője*. 1937.
- *A Börmedália lovagjai*. 1943.

Fordítások és átdolgozások:

- Cooper, J. F.: *Elbeszélések*. 1923.
- Swift: *Gulliver utazásai*. 1928–1940.
- *Grimm mesék* 1930–1943.

Pedagógiai munkák:

- *A magyar ifjúsági irodalom gyermekkora 1669–1848*. 1932.
- *Mit olvasson a gyermek?* 1933.
- *A modern iskola és az ifjúság olvasmányai*. 1936.
- 14 elemi és középiskolai természetrajzi tankönyv.

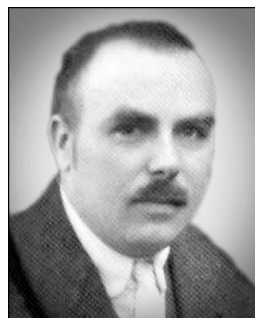
Források:

- *Magyar irodalmi lexikon* III. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965.
- *Debreceni Ref. Dóczi Leánygimnázium Értesítői* 1920/21–1935/36.
- *A Debreceni Gyakorlógimnázium Értesítői* 1936/37–1940/41.
- Kis Margit: *A viharedzett nő*. Életrajzi írások. Kézirat. Kis Margit-hagyaték, MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, XIV. 49.
- Szabó Magda: *Koncentrikus körök*. In: Új Írás 1975. 5. sz.

DR. MUDRÁK JÓZSEF egyetemtörténész
Debrecen
és DR. VINCZE TAMÁS főiskolai adjunktus
Nyíregyháza

SZÜGYI TRAJTLER GÉZA (Hevesvezekény, 1888. szeptember 30. – Eger, 1978. március 1.): római katolikus néptanító, igazgató-tanító, egyházmegyei tanfelügyelő, tan-könyvíró, költő

Szüleit korán elvesztette, így iskolai tanulmányait a Heves Megyei Jótékony Nőegylet Árvaházának gondozottjaként végezte Egerben. Itt tanult a líceumi elemi népiskolában, a ciszterci gimnáziumban, majd az Egeri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézetben. Oklevelét 1908-ban szerezte. Még ebben az évben **Kápolnára** került tanítónak. A falusi nép egészségének tanítója kívánt lenni, s nem elégedett meg azzal a tudással, melyet jeles oklevele képviselt. Mindabban otthonos akart lenni, amiben segítségére lehetett a művelődni s tanulni vágyó helybelieknek. Ezért egymás után több irányban is bővítette ismereteit. 1910-ben gyümölcsészeti, 1922-ben testnevelési s 1924-ben pedig népművelési tanfolyamot végzett.

Mint a népiskolai oktatás és a népművelés apostola, ha eleget tett iskolai kötelességeinek, útra kelt, hogy eleget tegyen a helybeli földművesek és kisiparosok hívó szavának, és beszélgjen nekik a művelődésről, a hazáról, annak szeretetéről, a józan és bölcs életmódról, a gazdálkodásról és a mesterségbeli tudás fontosságáról. Sikeres tanítói tevékenységéért már 1913-ban megkapta az egyházmegyei *Rajner-díjat*, 1914-ben kiérdemelte Heves vármegye Közigazgatási Bizottságának dícsérő elismerését.

Az első világháború viharait az orosz fronton élte át, ahol súlyos sebet kapott. Ezeknek az

éveknek mély emberi élményeit *Hatvanasok* címen kiadott verseiben örökítette meg.

Kápolnai tanítóskodása során a helybeli dolgozó néppel szoros kapcsolatot épített ki, s ez fokozta érzékenységet a szociális problémák iránt. Rengeteget dolgozott az iskolán kívül is: ifjúsági egyesületet és fogyasztási szövetkezetet vezetett, ismeretterjesztő előadásokat tartott, s ezzel kapcsolatos tanfolyamokat rendezett.

A fentiekkel magyarázható, hogy 1919-ben aktívan részt vett a Tarna menti tanítók szakszervezetbe való tömörítésében. 1921-ben addigi eredményes működése elismeréseként megkapta az igazgató-tanítói címet. Az a mély és szeretetteljes kapcsolat, amely Kápolna község lakosságával kialakult, akkor sem szűnt meg, amikor az egri érsek hívó szavára 1927-ben családjával együtt Egerbe költözött, hogy átvegye november 1-jén a tanítóképző gyakorló iskolájának (**Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképző Intézet Gyakorló Elemi Népiskolája**) igazgató-tanítói tisztségét. Egerbe való kerülése után a népiskolai oktatásunk országsszerte a módszertani újítás lázában égett, amely az 1925. évi népiskolai tanterv kibocsátása után a gyermeki aktivitást igyekezett a legmesszebbmenőkig kihasználni.

A tanítóképző gyakorlóiskolája Trajtlér Géza Egerbe kerülésekor még egy tanerős, 6 osztályos népiskola volt. Hat osztályt eredményesen foglalkoztatni, ellátni az iskolavezetéssel járó feladatokat és mindezekon kívül vállalni a tanítóképzősök gyakorlati képzését, rendkívül nagy próbatétel volt számára. Kritikus szemek előtt kellett tanítania s értelmeznie az alkalmazott módszerek újszerűségének sajátosságait.

Azok a másod- és harmadéves tanítóképzősök, akik még csak látogatni jártak óráira, csodálattal tapasztalták mesterségbeli tudását és hivatásszeretetét. A IV. és V. éves tanítójelöltek pedig, akik már próbálgatták is a tanítást, különös figyelemmel kísérték bemutató tanításait, az ismeretnyújtásban tapasztalt világos logikáját, a fogalmak megértetésének szemléletes eljárásmódjait.

Tiszteletüket csak növelte az a szigor, amely jellemezte. Szinte a veséig ható elemzés precizitásával bírálta s korrigálta a képzősök tanítási tervezeteit tartalom, felépítés és formai szempontból egyaránt. Öröme telt benne, ha sok jót mondhatott felkészültségükről, gyakorlati tanításukról, de nem hallgatta el a javítanivalókat sem.

Az új tanítási módszerekben való otthonossága, tudatossága s nem utolsósorban az elért eredmények ismertté tették nevét megyén túl is. Az országos tanügyi szervek is hamarosan felfigyeltek munkájára. Tagja lett a Szent István Társulat Könyvkiadó Vállalat Szerkesztő Bizottságának, és megbízták a VI. népiskolai osztály történelem tankönyvének elkészítésével. Részt vett a katolikus népiskolák és óvodák új rendszabályainak megvitatásában. Az Országos Tanügyi Tanács megbízásából bírálta és véleményezte a városi tantervű katolikus népiskolák VII., VIII. osztályos olvasó- s egyéb tankönyveit. Szakmai folyóiratokban a korabeli módszertani kiadványok egész sorát ismertette, és ajánlotta kollégái figyelmébe. Az egész országban rendszeresített pedagógiai szemináriumoknak előadója lett a megyében. Erre a feladatra első sorban a Megyei Általános Tanító Egyesület kérte fel, de hasonló jellegű megbízatásokat a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól is kapott.

A Kápolnán megkezdett népművelő tevékenységét Egerben is folytatta. Az 1930-as évek elején a Heves Vármegyei Iskolán Kívüli Népművelési Bizottság felkérésére összeállította a megye egész területére érvényes 20–20 egységből álló előadássorozat anyagát. Aktív népművelőként Egerben is szívesen kereste fel előadásaival a külvárosok földműves- és iparos köreit. Fogalmazói és tanügyigazgatási munkakörben is dolgozott az Egyházmegyei Tanfelügyelőségen, és megbízatást kapott a megyei római katolikus népiskolák látogatására és ellenőrzésére. A népoktatásnak és népművelésnek nemcsak egyszerű szolgálója volt. Nemcsak hirdette s terjesztette korának pedagógiai kultúráját, hanem alkotó módon maga is hozzájárult annak gazdagításához. Népiskolai történelmi tankönyvén kívül kiadott tanítá-

si vázlatai s szerzői munkaközösségben készült olvasó- és tankönyvei is tanúskodnak erről. Magyarország bíboros-hercegszékprímása 1932-től öt évre az Országos Katolikus Tanügyi Tanács tagjává nevezte ki.

Mint ember, rendkívül szerény, de szóki-mondó, egyenes, őszinte munkatárs volt. Tudatában volt szellemi és erkölcsi értékeinek, s ez többet jelentett számára, mint a hivatalos elismerések. Mégis, anélkül, hogy ezt kereste volna, munkás életének minden területén éreznie kellett az irányában megnyilvánuló bizalmat, szeretetet és megbecsülést. Iskolai főhatósága egyházmegyei tanfelügyelői címmel tüntette ki. Ő volt a Közép-Heves esperesi kerület tanítói körének jegyzője. Igazgatósági tagjává választotta a Katolikus Tanítóegyesület Országos Szövetsége, amelynek alelnöke is lett. Tagjai sorába választotta az Országos és az Egri Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság, valamint a Tanítóképző Öregdiákjainak Szövetsége is. Népművelő munkájával pedig kiérdemelte a *Vöröskereszt érdemérmét*.

Rendkívül tehetséges ember volt, s irodalmi téren is tevékenykedett. Írt elbeszéléseket, verseket, a gyermekek számára színdarabokat.

1945-ben az Egri Igazoló Bizottság a második világháború előtti politikai magatartása vizsgálatakor igazoltnak nyilvánította. Az év augusztus 3-án belépett a Független Kisgazdapártba. Megalakulása óta dolgozott a Pedagógusok Szabad Szakszervezetének Egri Csoportjában. Tagjai sorába hívta Eger megyei város Nemzeti Bizottságának Kultúrpolitikai Bizottsága, s ilyen minőségben többek között részt vett az utcanévek revíziójában. Iskolai munkáját a második világháború után is rendkívüli szorgalommal végezte. Ezt bizonyítja a tanítóképző igazgatójának, *Somos Lajosnak* 1946. április 18-án papírra vetett minősítése: „Szaktudása kiemelkedő. A módszer korszerű elveit nem csupán ismeri, de példásan alkalmazza is. Iskolán kívüli tevékenysége széles körű.”

1949-ben vonult nyugállományba, de élete végéig rendkívül aktívan tevékenykedett. Heves megye s Eger város megszállott patriótájaként szenvedélyesen folytatta azt a hatalmas gyűjtőmunkát, mellyel számba vett minden olyan Eger városára vagy Heves megyére vonatkozó adatot, írást, legyen az szépirodalmi, tudományos vagy éppen ismeretterjesztő. Címjegyzéke, melyet a megyei könyvtár megvásárolt, mintegy 24 000 címszót tartalmazott. Ez a gyűjtése mindmáig s a jövőben is felbecsülhetetlen értéket jelent azoknak, akik a helybeli kulturális életet tanulmányozzák.

Trajtler Géza bácsi hosszú élete során szinte alig volt beteg. Élete végéig aktívan tevékenykedett. Kutatott a levéltárban, naponta járt könyvtárba. Mindig öröm volt vele találkozni, beszélgetni. Logikus gondolkodása, sziporkázó humora, jóindulata, szeretetteljes lény népszerűvé tette az egriek körében. A magyar tanítóképzés nagy öregje 1978. március 1-jén hunyt el Egerben. A város Fájdalmas Szűzről elnevezett (Hatvani) temetőjében helyezték örök nyugalomra. Pedagógiai munkássága országos jelentőségű. Hatalmas életművet hagyott hátra, mely megkerülhetetlen, példamutató az utókor számára.

Forrás:

- Heves Megyei Levéltár: Az Egri Érseki Római Katolikus Fiú Tanítóképző Intézet iratai (1927–1949)
- Somos Lajos: *Emlékezés Szügyi Trajtler Gézára*. Hevesi Művelődés, 1978. 1. sz. 114–115.
- Szecskó Károly: *Szügyi Trajtler Géza* (Kézirat) Eger, 2014. 106.
- Szügyi Trajtler Géza: *Hatvanasok*. Harctéri versek. 1914–1916. Eger, 1932. 42.

DR. SZECSKÓ KÁROLY történész
Eger

SZVETITS ZOLTÁN (Vésztő, 1929. december 1. – Debrecen, 2014. november 5.): középiskolai matematikatanár, vezetőtanár

Szvetits Zoltán vagy ahogy a diákok hívták: „Szinusz Tanár Úr”, a debreceni Fazekas Gimnázium legendás híru matematikatanára volt közel 40 évig.

Békés megyéből, a Kis-Sárrétről származott. Édesapja, Szvetits József kéményseprő, édesanyja Szmokov Gizella. Ketten voltak testvérek, Zoli és öccse, Laci. Nem voltak jómódúak. Élete első 10 évét Vésztőn töltötte, itt kezdte meg iskolai tanulmányait, de az elemi 4. osztályát már Gyulán végezte. Középiskolai tanulmányait a gyulai Karácsony János Római Katolikus Gimnáziumban folytatta. Itt érettségizett 1948-ban. Mindig jó tanuló volt. A matematika iránti szeretete már középiskolás korában megmutatkozott. Az iskolai tanítás után délutánonként náluk gyűltek össze az osztálytársak, és matematikával foglalkoztak. Ő magyarázta a tananyagot a többieknek, akik nagyon meg voltak elégedve a magyarázatával. Erről így írt: „Emlékszem, olyan tankönyvünk volt, ami sok példát is tartalmazott, egy fejezethez 100-150 feladat tartozott, s én általában 2-3 fejezettel előrébb haladtam, mint ahogy a rendes órán tanítottak bennünket matematikára. 1944-ben, mikor az oroszok Gyulára bejöttek, sokan elmenekültek a városból, de ahogy a front elhagyta a várost, visszatértek. Ezek a gyerekek nagyon le voltak maradva, mert hónapok óta nem tudtak az órákon részt venni, és hozzám jöttek, hogy magyarázzam el nekik azt, amit matematikából eddig tanultunk. Akkor vettem észre, hogy nagyon könnyen megértem problémáikat, és

óriási nagy valószínűséggel megtalálom azt, amivel a problémáik megoldódnak, bizonyos értelemben az, hogy eredményesen tudok tanítani, az innen datálódik.”

Matematikatanárai közül a balesetben meghalt Kecskés Kálmán, majd az őt követő Sziráki László, aki matematikát és fizikát tanított neki, volt rá hatással.

Középiskolásként bekapcsolódott a Középiskolai Matematikai Lapok pontgyűjtő versenyébe. Már diákként eredményesen sakkozott. Egyetemi felvételi kérelmét két helyre adta be: állatorvosnak és Debrecenbe matematika–fizika szakos tanárnak. Állatorvosnak nem vették fel, viszont tanulmányi eredménye alapján felvették matematika–fizika szakra, a Debreceni Tudományegyetemre. 1948 és 1953 között volt egyetemi hallgató. Az évfolyamon nagyon kevesen voltak. 10-12 volt a hallgatók létszáma. Ez az évfolyam volt akkor az egyetem minden karának és minden szakának a legjobb évfolyama. Tanulmányi eredményük kiemelkedően jó volt.

Matematika–fizika szakos középiskolai diplomáját Szvetits Zoltán 1953-ban szerezte meg. Ötödéves korában helyettesítő tanárként tanított a Fazekas Gimnáziumban. Az egyetemi tanulmányok befejezése után egy félévig, 1954. január 1-ig a **Kossuth Lajos Tudományegyetemen** volt tanársegéd. Utána Tamásy Lajossal cserélt állást, és másfél évet a **Szegedi Tudományegyetem Bolyai Intézetében** dolgozott. 1956-ban Szegeden státusokat szüntettek meg, így visszakerült Debrecenbe.

1956 szeptemberében nevezték ki a **debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumba** tanárnak. Itt tanított 1993-ig, nyugdíjba vonulásáig.

A tanítás volt az élete. Aktatáskájába augusztus végén, a tanév előkészítésekor, berakta a szükséges könyveket és füzeteket, és azok ott maradtak június végéig. Így mindig nála volt minden, ami szükséges volt a tanításhoz. Óráira lelkiismeretesen felkészült.

A Fazekasban két nagyon jó kollégával került össze: Mester Pista bácsival, aki matematika szakfelügyelő is volt és Ördögh László veze-

tótanárral. Pista bácsi nagyon tudta a matematikát, nagy élettapasztalattal rendelkezett, tőle sokat tanult. Gyümölcsöző volt a szakmai kapcsolata Ördögh Lászlóval is. Vele is sokat beszélgetett a szakmáról.

Szvetits Zoltán neve elsősorban a speciális matematika tagozattal forrt össze. 1964-ben Nábrádi Mihály igazgató támogatásával létrejött az első matematika–fizika tagozatos osztály, amelyben Mester István volt a matematika, Kántor Sándorné a fizika tanára. Az első igazi speciális matematika tagozatos osztály az 1965/66-os tanévben indult, és Szvetits Zoltán lett az osztályfőnökük. Két matematika tantárgyuk (elmélet és gyakorlat) volt a tanulóknak két tanárral és kb. heti 10 órában.

A speciális matematika tagozat nagy kihívást jelentett a matematika tanára számára is. *„Szerettem a matematika tagozaton való tanítást, egyrészt, mert a gyerekek is önállóbbak voltak, nem kellett annyira ellenőrizni az órai munkát, és gyorsabban, sőt többre lehetett velük haladni. Másrészt saját fejlődésemben is sokat jelentett, hogy magasabb szinten kellett tanítanom a matematikát”* – írta a későbbiekben. A tanításról így vélekedett: *„Fontos, hogy engem boldoggá tegyen. Fontos, hogy akikkel foglalkozom, azoknak egy része ezt a boldogságot átérezze, hogy hasznos is legyen. Úgy érzem, a tanítás óriási feladat, sokan fel sem tudják mérni, mennyire. De ez a munka a nevelőknek és a diákoknak is sok örömet és boldogságot szerez, sok olyan diák kerül ki az iskolából, akinek a boldogságához a tanári munka is hozzájárul. Azt hiszem, a legjobb pályát választottam magamnak.”*

Ars pedagogicája: *„Az a legfontosabb, hogy szeressük a gyerekeket, és mindig felkészülten menjünk be az óráinkra.”* (Ha az íróknak, költőknek ars poeticája, a tanárembernek ars pedagogicája van. A különbség csupán annyi, hogy az ars poeticát megírják, olvassák, esetleg tanítják is később, a maguk ars pedagogicáját a tanáremberek ritkán írják meg. Gyakorolják, és akit érdekel, és alkalma adódik rá, menet közben ellesheti tőlük. – a szerk.)

1966-tól 1971-ig voltam Zolinak a speciális matematika tagozatos osztályokban tanártársa.

A későbbiekben, Nábrádi Mihály igazgató felkérésére, az egyetemi oktató munka mellett, elvállaltam Zoli autóbalesete idején az 1974/75 tanévben a helyettesítését két speciális matematika tagozatos osztályban. Szakmai érdeklődésünk kiegészítette egymást. Én a geometriát és az ábrázoló geometriát szerettem és tudtam jobban, ő pedig a valószínűség-számítást és a gráfelméletet. Hol a csoportot, hol a tanítandó anyagot cseréltük meg. Én voltam a szigorúbb, a következetesebben követelő, míg Zoli volt a lojálisabb, elnézőbb. Feleltetéskor volt egy szokása: megkérdezte a tanulót, hogy hányasra tudja az anyagot, és a tanuló által mondott jegyet beírta a naplóba. Megbízott a tanulóknak.

Az 1979-ben végzett matematika tagozatos osztály

Sokszor készítettük nálunk, késő estétől hajnalig az iskola tanrendjét, hisz akkor már gyerekeink aludtak, és nyugodtan lehetett dolgozni az éjszaka csendjében.

A szabad idős tevékenység területén a sakkozás kötötte össze a diákokkal. Más témákról is jól el lehetett vele társalogni.

Részt vett a spec. matos tanárok találkozóin, és tartott országos bemutatóórákat a Surányi János professzor által vezetett csoportban. Figyelemmel kísérte diákjainak a KöMal-ban való feladatmegoldási tevékenységét. Tagja volt a Bolyai János Matematika Társulatnak és az országos vezetőségnek. A Rátz László Vándorgyűlésen több alkalommal vezetett

feladatmegoldó szemináriumot, és tartott szakmai előadásokat.

A szabad idős tevékenység területén a sakkozás kötötte össze a diákokkal

Külön ki kell emelni azt a kölcsönhatást, amely a nagyon értelmes speciális matematika tagozatos tanulók és a tanáruk között kialakult. Erről a következőket fogalmazta meg: „Fontosnak tartottam, hogy a tanulók lássák a saját felfedezés örömeit. Óra közben a diákok a füzetbe írkáltak, a padok között járkálva láttam, hogy mit csinálnak, és ha valami olyat láttam, ami nekem nagyon tetszett, vagy olyat, ami nagyon jó ahhoz, hogy tovább tudjunk lépni, akkor kiküldtem a táblához a tanulót, hogy ő oldja meg az adott problémát. S így ő bizonyította be azt, amit a tanárnak kellett volna, és ezt ugyanúgy fogadta az osztály, mintha én magyaráztam volna el nekik, és megértették, de ha esetleg nem értették meg, a táblánál dolgozó társuktól kérdezhettek. Ez óriási segítség volt nekem is, de óriási segítség az egész osztálynak is, mert ha valaki meg tudja oldani a kitűzött feladatot úgy, hogy először hall róla, akkor a tanulók rájönnek, hogy nem olyan lehetetlen az, amit a tanár követel tőlük. Ilyenkor mindig azt éreztem, hogy tanárként vagyok ott, de mégis az osztály része vagyok, közéjük tartozom. Ezt azonban nemcsak én éreztem, hanem a gyerekek is úgy fogadtak, mintha közülük való lettem volna, csak mivel elvégeztem az egyetemet, sokkal többet tudok, mint ők, és ez iszonyatosan jó érzés volt, ami azt is jelentette, hogy sok más problémával nem kellett megküzdennem, mint például a fegyelmezés. Jó érzés volt, hogy a tanítványaim szerettek a matematikával foglalkozni.”

Tanítványai közül diákként kiemelkedő sikert ért el: Veress Sándor (1973) XV. NMDO (Moszkva) 3. díj.

Egy, több mint 50 éve végzett tanítványa, dr. Pécsi Tamás, így emlékezett vissza Szinusz Tanár Úrra a végső búcsún: „Emlékeztek? Bejött az órára egy alacsony, törekény fiatalember (a későbbiekben csak annyit változott, hogy ő már nem volt annyira fiatal), és elkezdett varázsolni. Kért egy könyvet, megnézte, hogy mi következik, és Szókratész késői tanítványaként kihívott egy tudatlan rabszolgát vezetni Pithagorasz tételét. Amikor belépett a terembe, elfelejtett mindent, az osztályban ő volt a leggyengébb matematikus, ezért állandóan kérdezett. A válaszokból hogy, hogy nem kikerekedett az új anyag váza, felfedeztük a matematika számunkra eddig ismeretlen csodáját, és ő ujjongott, csillogott a szeme, megint elhítette velünk, hogy mi milyen okosak vagyunk. Ha valaki a problémát előre vivő választ adott, izgatottan dörzsölte össze a kezét, vagy ujjait kúppá formálva ütögette össze a két kezét, és egyre azt hajtogatta: »Vigyázzunk csak, figyeljünk csak!« Igazi tanár volt, és mint ilyen, saját tárgyával szemben elfogult. Fejébe vette, hogy mindenkinek a lehető legtöbbet tanítja meg a matematika tudományából. Minden órán bevitt bennünket a matematika nevű dzsungelbe barangolni. Aki nem bírta az iramot, azt hagyta pihenni, és ők a visszaúton (az óra összefoglalóján) csatlakoztak a többiekhez. Számukra, azt hiszem, a matematikát kevésbé értő és szerető osztálytársaim számára is a felfedezések izgató szépségnek tűntek, és nem a tanulók izgatott félelmének értelmében, de mindig izgalmasak voltak a matematikaórák. Emlékeztek? Sohasem tudott haragudni. Sokszor szeretett volna félelmetesnek látszani, de hanyag, kissé görbe háttartása, hangtalan, óvatos járása, nemtörődöm öltözködése (talán sohasem viselt az óráján nyakkendőt) mind azt sugallták, hogy belőle sohasem lesz tekintélyes tanár. Félelmetes sohasem volt, de hajlíthatatlan, szigorú erkölcsi normák szellemében igyekezett bennünket nevelni. Sokan ezért nem szerették, de a többség éppen a könyörtelen következetessége miatt tisztelte. Emlékeztek? Vékony hangú kuncogó nevetésére? Milyen felszabadultan tudott nevetni, amikor valami nagyon tetszett neki?”

Kitüntetései:

- * Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
- * Kiváló Pedagógus
- * Beke Manó Emlékdíj (Bolyai János Matematikai Társulat, 1975)
- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1993)

* Fazekas Baráti Kör életmű díja (aranygyűrű) az iskola alapításának 125. évfordulóján, 1997/98 tanév)

2003-ban átvethette az *aranydiplomáját*.

Szvetits Zoltán a Kossuth Lajos Tudományegyetemtől matematikából vezetőtanári megbízást kapott. Hozzá jártak gyakorolni a speciális matematika tagozatra a tanárjelöltek.

Tanítványai közül sokan választották élethivatásul a matematikát. Veress Sándor Angliában, Balogh Zoltán az USA-ban volt matematikaprofesszor. Gaál István a Debreceni Egyetemen, Pap Gyula a Szegedi Tudományegyetemen matematikaprofesszor. Mindketten kiemelték, hogy nagyon sokat köszönhetnek Szvetits tanár úrnak.

„Kántorné tanárnő feladatsorain nevelkedve megtanultam »számolni«, nem ijedek meg a technikai bonyodalmaktól, és nagyon sok használható módszert, trükköt, fortélyt gyakoroltatott be velünk. Szvetits Zoli bácsi pedig olyan lelkesen csillogó szemekkel tudott beszélni a matematikáról, amilyenekkel azóta sem találkoztam, élmény volt hallgatni.” (Dr. Pap Gyula a Szegedi Tudományegyetem Matematikai Intézetének igazgatója, egykori tanítvány)

Dr. Gaál István, a Debreceni Egyetem rektorhelyettese, egykori tanítvány így emlékezett meg róla: „Ő volt az a tanár egyéniség, aki a tehetséges gyerekek számára vonzóvá tette a matematika tagozatot. Egész életét erre tette fel. Ő volt az, akiről a tanárok következő generációi is példát vettek és vehetnek a mai napig is. A matematikát a diákok életelemévé tette, minden gondolatuk e körül forgott, a többi óra csak kikapcsolódás volt. Megszerettette a matematikát mindenkivel. Minden diákját közelről ismerte, és azok évtizedek múltán is jellemző történeteket mesélnek róla. Különös szerencséje volt azoknak a diákoknak, akiknek osztályfőnöke is volt. Diákok százainak adott életre szóló útvalót emberségből. Ahogy mondta: »...a szeretet a világon a legnagyobb erő.« Ebbe a matematika szeretetét éppúgy beleértette, mint egymás tiszteletét és szeretetét. Megtanította, hogyan lehet türelemmel és kitartással a legnagyobb problémán is úrrá lenni, legyen az matematikafeladat vagy az ember saját életének komoly fordulópontja. Puritán ember volt, a gondolatok, a lélek tették gazdaggá.

A tanítás volt a mindene, akkor volt boldog, ha diákjában felcsillant a fény.

Szellemi nagyságát mindenki látta és tisztelte. Amikor belépett az osztályterembe, elcsendesedett mindenki. Ha valaki valamit rosszul csinált, akkor megállt és elgondolkodott, hogy a szidás helyett milyen inspirálóan tanulságos dolgot mondjon. Többet kaptunk tőle, mint amennyit adni tudtunk neki.”

1961 októberében nősült meg, Ardelean Mária matematika–ábrázoló geometria szakos tanárnőt vette feleségül. Házasságukból 1964-ben egy lányuk született: Enikő.

Magánélete nem volt könnyű. Egyrészt az autóbalesetükben ő is és a felesége is súlyosan megsérültek. Hosszú időt vett igénybe a felépülésük. Másrészt cukorbetegsége miatt erőteljesen romlott a látása. Felesége halála is nagyon megviselte (2005. november).

A '71-ben végzetek 40 éves osztálytalálkozóján

Nyugdíjba vonulása után a spec. matos tanulók számon tartották, érte mentek, és találkozóikra elvitték, amivel nagy örömet szereztek neki. Minden alkalommal hasznos útvalóval látta el őket.

Források:

- Családi archívum
- Személyes dokumentumok
- Szakdolgozatok
- Szvetits Zoltánnal készített interjúk (Gyenge Tímea, 2001; Szabó Anita, 2009)
- A debreceni Fazekas Gimnázium Értesítője az 1997/98-as tanévről
- Dr. Gaál István cikke a Napló 2014. november 22-i számából
- Gyászbeszéd

Egykori tanártársa,
DR. KÁNTOR SÁNDORNÉ matematikátörténész
Debrecen

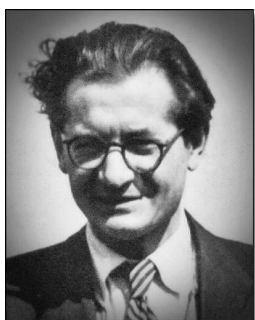

„Az oktatás értéke egy liberális szellemű iskolában nem a sok tényanyag megtanulása, hanem agytréning, ami megtanít úgy gondolkodni valamiről, ahogy azt a könyvekből nem lehet megtanulni.”

(Albert Einstein)

T

DR. TÓTH ERVIN (Királyháza [ma Ukrajna], 1910. szeptember 28. – Debrecen, 1999. február 1.): középiskolai tanár, művészeti szakíró

„Tanárember nem az utókorban, lelki derűjében keresi, ha keresheti az elismerést; annál szebb, ha a véletlen, egy kiváló tanítvány, mégis vet egy fénypásmát feledésnek szánt nevére.” (Németh László)

Alapfokú tanulmánya az apja szolgálati helyéhez kötődött. Apja nyugdíjazásáig, 1942-ig a MÁV alkalmazottjaként címzetes főfelügyelőként dolgozott. Amikor Debrecenbe költöztek, Tóth Ervin a Református Főgimnáziumban folytatta tanulmányait.

Édesapja megtestesítője volt a debreceni református polgári cívis társadalomnak. Az anyai ág génjei erősebbek voltak az apainál a gyermek Tóth Ervin ifjúkori személyiségének alakulásában.

Az édesanyjától örökölte az írás, a verselés, a zene szépségének megértését, átélését, ő ugyanis művészien hegedült, de elismerték a szoprán hangját is, amely színpadra predesztinálta. Fia művészi karaktere genetikailag tehát anyai oldalról származik.

A Debreceni Református Főgimnáziumban érettségi dolgozatával felhívta a figyelmet magára. Gimnazista korában már írt a *Debreceni Szemlében* (1928) az „Első vidéki kiállítás Debrecenben” címmel. A gimnáziumi érettségi után a Tisza István Tudományegyetemen magyar–német szakon kezdett tanulni 1929-től.

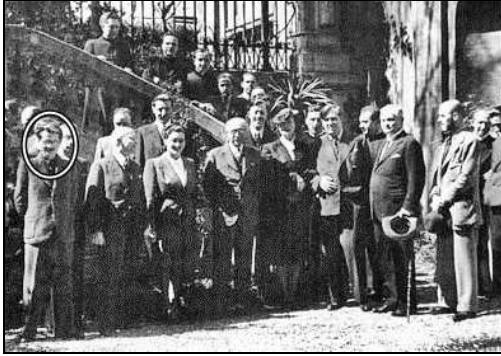
Egyetemi évei során hihetetlen érdeklődés és tudásvágy volt benne. Ezért a lélektani ismeretek kurzusát, majd a francia nyelv keretében a verstant, a szóképzést hallgatta szeminárium keretében. Ki kell emelni az egyetemi tanulmányi időszakból az esztétikai kollégiumban való részvételt, a művészettörténeti előadások hallgatását és Leonardo de Vinci rajzainak nagytárással történt elemzéseit.

1934-ben a debreceni egyetemen Nyíró Józsefről írott dolgozatával magyar irodalomból doktori oklevelet szerzett.

Első tanulmánya 1935-ben jelent meg az *Alföldi Estékben*, ahol Csontváry Kosztka Tivadar új művészeti értékeiről írt. Ez év szeptemberétől az egyetemi könyvtárban kisegítő könyvtárosként dolgozott. 1936-ban gyorsírói

képesítést szerzett Szegeden azért, hogy tudását az interjúk készítésekor hasznosíthassa.

Mitrovics Gyulának, a Pedagógiai és Pszichológiai Intézet igazgatójának ajánlása alapján ösztöndíjasként római tanulmányútra mehetett 2 évre olasz állami ösztöndíjjal. Rómában és Milánóban az olasz és az antik művészettel kapcsolatban gyűjtött ismereteket.

Rómában a Collegium Hungaricum kertjében magyar és olasz politikusok, művészek társaságában 1941-ben

Visszatérve olaszországi útjáról Szegedre ment. A harmincas években nehéz volt elhelyezkedni, ezért négy évig testvéröccsével, Bélával, az OPI (Országos Pedagógiai Intézet) munkatársával, irodalmi szaktekintélyével mint nevelőtanár dolgozott a **Szegedi MÁV Fiúnevelő Intézet Árvaházában**.

Tanulmányt írt 1937-ben Szegeden az új magyar szobrászatról, majd 1938–39-évben az olasz és a nemzetközi fametszet kiállítást rendezte meg a Szegedi Tudományegyetem aulájában.

1940-től 1945-ig **Zalaegerszegen az Állami Deák Ferenc Gimnáziumban** tanított. Szaktárgya a művészettörténet, az olasz nyelv és a gyorsírás volt. Közben fáradhatatlanul szervezte a művészeti munkához kapcsolódó kiállításokat. Tevékenyen részt vett a Zalaegerszegi Képzőművészeti Szabadiskola létrehozásában és a képzőművészeti értékek népszerűsítésében. 1941-ben osztályfőnöki munkája és szaktárgya tanítása mellett az iskolai zenekar megalapítója és vezetője lett. (1941. május 11-én önálló hegedűsten mutatkozott be, később is tartott hasonlókat.)

A modern grafika törekvései különösen érdekelték. Tanulmányai is ezt igazolták, 1943-ban a Bécsi Albertina Múzeum grafikai anyagával ismerkedett meg. Ez idő alatt is figyelmesen reagált a fővárosi és szegedi lapok révén a magyar művészeti élet történeteire, különösen a Debrecenben rendezendő olasz modern grafikai kiállításra.

Jelentős dátum volt életében 1941, amikor a Tömörkény Irodalmi Kör és a Magyar Esztétikai Társaság tagjai közé választotta. Ezeknek a szellemi köröknek a működését a II. világháború megakadályozta.

Egyre több területen: az Ex libris gyűjtők, a Grafikai Baráti Kör keretén belül ismertette észrevételeit. Merészen méltatatta Barcsay Jenő, Derkovits Gyula, Buday György, Gáborjáni Szabó Kálmán, Vadász Endre, Menyhárt József művészetét.

Dr. Éles Csaba, volt tanárára emlékezve így írt: „Mint Művészeti-díjas kritikus inkább megérteti és megértetni akart, mint elmarasztalni.”

Tóth Ervin jártas volt a művészet minden ágában: szobrászat, fotózás, építészet, fametszet, rézmetszet, rézkarc, kőrajz. Sok fiataalt indított el, kikben korán felismerte a tehetséget és a korszerű vizuális gondolkodást.

A háború utáni időkben Tóth Ervin hosszú évekig tovább folytatta misszióját. Ezt 22 szakági publikációja is igazolja. 1947-ben felkérte a Művelődési Minisztérium a második Képzőművészeti Szabadiskola működési tervének az elkészítésére. 1949. május 9-én, a Győzelem Napján rendezett ünnepségen – ahol Csenki Imre karmester vezényelte a kórust – Tóth Ervin vetített képes előadásában ismertette meg a közönséggel a szovjet grafikát.

A bábművészet is érdekelte, ebben a műfajban is bemutatkozott. 1952-ben első díjat nyert a *Vitéz László* című bábdarabbal. Neve helyet kapott a Művészeti Lexikonban (1968. Budapest, Akadémiai Kiadó). 1969-ben *Művészeti Díjjal* (a Csokonai-díj elődje) ismerték el tevékenységét Debrecenben.

Folyamatosan alkalmazkodott szemlélete, tudományos munkája a kínált helyzetekhez.

Bemutatta, hogy mire képes tudásban, akaratban kiművelt fővel. Babits Mihály mondatai illenek rá: „*A humanista nem akarja elzárni a szellem útját. Inkább még nyitni akar neki utakat. Nem azért nyúl vissza a múltba, mert sokallja az újat, hanem mert kevesli.*”

Tanári munkája 1951-ben kezdődött **Püspökladányban**, amikor megalakult az **Állami Óvónőképző Intézet**, ahol igazgatóhelyettesi munkát is kapott.

Fiatal középiskolásként, majd okleveles óvónőként úgy emlékszünk ma is, hogy tanáraink igen értékes, lelkes egyéniségek voltak, fiatalos magatartásuk példaértékű. A találkozásokon sok kellemes titkot fedtek fel az akkori időszak tanári életéből. Az óvónőképzőben nem mindennapi tantárgyak kerültek az órarendbe: például a hegedűtanítás. Tóth Ervin volt a tantestületben az első időtől kinevezett tanár, majd igazgatóhelyettes, aki a hegedűtanítást és a művészettörténet tanítását kapta feladatul. Figyelmet fordított a tantárgyon belül a hegedű mint hangszer elméleti és gyakorlati tudnivalóira.

Óvónőképzős tanítványai körében (1955–1956)

Kellemes színfoltként említette Kálinfalvai Béla, egykori igazgató 1976. április 30-án, az iskola 25. jubileumi ünnepségén az énekkari, zenekari bemutatókat, melyekből dr. Tóth Ervin tanár úr eredményesen kivette a részét: „A zeneoktatás éppen az óvodai munkára való tekintettel szintén igen meghatározó szerepet töltött be a képző életében. A képző osztályaiban végtelen türelemmel oktatta teljesen kezdő fokon a hegedűlés alapvető technikai ismereteit.”

Tanárunkat a tantestületben is tisztelet övezte, az évfolyam hallgatói szívesen emlékeztek rá

mindenkor. Tudása, emberi magatartása, szerénysége kiemelkedett kollégái közül.

Sajátos volt a hegedűórák és a kamarazenekari próbák hangulata, mert tanítási módszere is különbözött a többi humán- és reáltantárgyakétól. Általában pozitív értékelést adott tanítványairól. Szépírása, betűformái hűen tükrözték lelkének belső világát. Számos óvónői oklevél őrizi keze írását.

Óratartásában a gyakorlásra, valamint a tanári hegedűjáték bemutatására sok időt fordított. Ezzel a hangszer helyes használatát erősítette tanítványaiban. Örömmel tanultunk órán, ahol a zenedarabokkal illusztrált előadása elbűvölt bennünket, igazi élményt jelentett. Művészettörténeti órán közel lehetett kerülni mindahhoz a művészeti értékhez, amelyet tudományos alapossággal mutatott be. Saját könyvtára köteteivel és fotóival gazdagította óráit.

Püspökladányban a tanári időszaka rövid volt. Az itt töltött időben pártfogója és egyetemes tudásának elismerője Csenki Imre karnagy, népzeneutató volt. Kapcsolatuk, igaz barátságuk segítette tanári munkáját és megbecsülését.

Később **Debrecenbe** kerülve a **Tóth Árpád**, majd a **Fazekas Mihály Gimnáziumban** jelentős mértékben gyarapította a diákok intellektuális élményét.

Az arcképvázlat egyik szerzőjeként (GL) hadd emlékezzem meg a szokásosnál személyesebben róla: „Akkor még nem is sejtettem, hogy művészetével, pártfogásával, önzetlen törődésével milyen hatással lesz az életemre, az óvónői pályám bearanyozására. Most, hogy visszaemlékszem a tanár úrral való találkozások előzményeire, élesen élnek bennem a régi élmények. Gyermekkoromban a szüleim, óvónénim (Homolai Gyuláné Sárika néni), tanítóim, tanárain (Homolai Gyula) hatására az éneklés-zenélés iránti fogékonyságom, érdeklődésem vágyat keltett bennem arra, hogy olyan pályát válasszak majd, ami közel áll a zenéhez. Nyolcadikos koromban a pályaválasztásomkor megtudtam, hogy a püspökladányi óvónőképzőben a hegedűtanulás is kötelező. Jelentkeztem, és sikeresen felvételiztem.

Itt találkoztam először 1952 szeptemberében Tóth Ervinnel, az iskola egyik hegedűtanárával. Az első óráink nagyrészt zenehallgatással teltek, s ilyenkor megszűnt minden más, csak a zene varázsát éreztük. Óráin sokat foglalkozott a jól haladó muzsikálókkal, de a gyengébb képességűekre is gondot fordított, időt, fáradságot nem kímélve korrepetált.

A hároméves képzés idején sokszor tapasztaltam, hogy az átlagnál többet foglalkozik velem zenélés terén, majd az iskola sikeres befejezése után azt javasolta, hogy folytassam tovább a hegedűtanulást. Felajánlotta a segítségét, és mivel mindketten debreceniek voltunk, olyan tanárt keresett a tanításomra, aki egy év alatt felzárkóztatott a szakiskola elkezdesére. Tóth Ervin tanár úr ezután is figyelemmel kísérte zenei pályafutásomat, és amikor csak tehetett, mindig segített. Elvitt a Debreceni Népi Együttes zenekarába (Czövek Lajos karnagyhoz), hogy minél több gyakorlati lehetőséget biztosítson számomra.

A szakiskola általa ismert diákjaiból kamarazenekart szervezett. Próbáinkat a Kossuth utcai lakásában tartottuk.

A legértékesebb tárgyi emlékemet is neki köszönhetem: Szép Ernő, neves debreceni hangszerkészítő mester egyik 1948–1949-ben készült hegedűjét. Ez a hangszer bearanyozta életem és óvónői pályám sok millió percét. Számtalan gyermeknek, az általam vezetett ének munkaközösségekben részt vevő kolléganőknak, munkatársaimnak, szülőknek, Forrai Katalin országos ének továbbképzéseinek résztvevőinek, családomnak, barátaimnak sok szép élményt adhattam a tanár úrtól »örökölt« hegedűmmel.

Úgy érzem, hogy az 1993-ban kapott elismerést, a Brunszvik Teréz-díjat is neki köszönhetem.”

Bácsóné Gali Cecília így emlékezik: „A faluban csak zsolnárok, egyházi énekek voltak. Élő zenei élményt csak tanár úrtól kaptam. Bizet *Gyöngyhalászok* operájából a hegedűjén előadott *Gyöngy, a drága gyöngy...* c. dalrészletet. Neki köszönhetem a klasszikus zene megszeretését.”

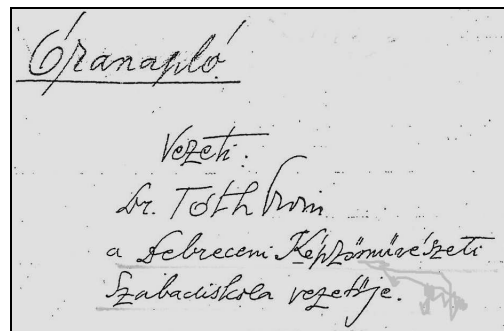
Az 1952–56-os oktatási időszak óvónőképzős hallgatói speciális képzésben részesültek. Tanáraink lényéből sok apró vonás épült be

személyiségünkbe, melyet a zenén keresztül kaptuk Tóth Ervin tanár úrtól. Ezért lelkünkben visszatükröződött minden a zenei és művészettörténeti óráin átéltekből. Megismertük pályáját, életét, feltűnt, hogy hamar önállóvá vált, önismerete és belső lelki igénye új utak és célok felé készítette. Nyelvi adottsága és képessége, tanulási módszere egyszerre több nyelv tanulására is alkalmassá tette.

Tóth Ervin ahol járt, jelentős szellemi légkör vette körbe. Szerénysége feltűnő intelligenciával párosult. Tudását, felkészültségét sokan elismerték, de a tanári pályán nem igazán teljesedett ki. „Tanári munkáját a tanulók bénították. Felismerték gyengeségét. Nagy tudása volt, de a tudás átadásnak szenvedélye, a tanári erős egyéniség hiányzott lényéből, órai munkájából” – olvasható egy családi visszaemlékezésben.

„Bármi nehézség, sérelem, másság érte, szóltanul viselte, nem panaszkodott” – írja felesége, dr. Tóth Ervinné Almádi Gizella ny. gyémánt-diplomás nyugdíjas tanárnő.

Különösen a művészeti élet fiatal tehetségeit támogatta meggyőződéssel. Igazán a képzőművészeti életben teljesedett ki elhivatottsága. Fametszetekről készült tanulmányai kiemelkedő értékűek ma is. Megteremtője és alapítója volt – a zalaegerszegi kitérő után – Debrecenben a Képzőművészeti Szabadiskolának. Nevéhez fűződik a Medgyessy Kör, amely később vált országos hírűvé. Holló László művésszel együtt tagjai sorába választotta az Olasz Grafikai Társaság.

Szinte élete végéig dolgozott, 89 éves volt, amikor a földi életből eltávozott.

Néhány a könyvei közül:

➤ *Fametszet a XX. században* (1939)

- *A grafikai művészetek kis könyve* (1941)
- *Japán fametszet* (1942)
- *Európai grafika* (1943)
- *A képzőművészetek Debrecenben* (1961)
- *Mata János fametszetei* (1962)
- *Gáborjáni Szabó Kálmán grafikái* (1963)
- *Holló László* (1966)

Kitüntetései, elismerései:

- * Művészeti Díj (1969)
- * Medgyessy Ferenc emlékérem (1972)
- * Képzőművészeti Kör és Stúdió 25 éves Emléklap

Források:

- Családi iratok
- Felesége, Almádi Gizella és lánya, Tóth Márta visszaemlékezései
- „Száz éve született Tóth Ervin” (HBN – dr. Bakó Endre)
- Tanítványok visszaemlékezései
- A püspökladányi Karacs Ferenc Gimnázium Évkönyve (1991)
- Feldolgozott teljes hagyatéka a Református Kollégium Levéltárában tanulmányozható

Tanítványai az Óvónőképző Intézetben,
KÍGYÓS ISTVÁNNÉ ny. óvónő
Hajdúszoboszló
és GUBÁNYI LENKE ny. óvónő
Debrecen

TÓTH ERZSÉBET (Komádi, 1954. november 22. – Debrecen, 2004. december 28.):
 óvónő

„Gyermekekkel foglalkozni minden bizonnyal a leghálásabb munka, ami a földünkön osztályrészünkről jutott, de saját tökéletességünket is ez mozdítja előre.” (Brunszzvik Teréz)

Tóth Erzsébet Komádiban a család második gyermekeként született. Hároméves korában szülei a Hortobágyi Állami Gazdaság elepi kerületébe költöztek, s mindketten raktárosként helyezkedtek el. Édesapja, Tóth István a helybeli lucernaliszt-készítő üzem raktárosa volt. Édesanyja, Tóth Istvánné Dankos Anna élelmiszer-raktáros munkakörben dolgozott.

Elepen végezte el az általános iskolát Tóth Erzsébet. 1969-ben a debreceni Dienes László Egészségügyi Szakközépiskolába jelentkezett tovább tanulni. Felvették, így ebben az intézményben töltötte középiskolai diákéveit. Szakmai gyakorlaton vett részt, többek között bölcsődékben, gyermekotthonokban, mivel az iskola gyermekgondozónői képesítést is adott a végzős növendékeinek. A gyakorlati foglalkozás ideje alatt tudatosult benne, hogy érzelmileg igen kötődik a gyerekekhez, s már ekkor elhatározta: olyan pályát választ, ahol gyermekekkel foglalkozhat.

1973 júniusában jó eredménnyel fejezte be szakközépiskolai tanulmányait, s augusztus 1-től már az első munkahelyén, a Hortobágyi Községi Óvodában dolgozott képesítés nélküli óvónőként. Az első években délutános óvónői beosztása volt, később csoportvezető óvónő lett. Csoportját jó közösséggé formálta. A gyerekeket egymás iránti figyelemre, tiszteletre nevelte.

Igyekezett vidámságot, játékoságot vinni az életükbe. A csoportjába tartozó gyerekek szüleivel is jó kapcsolatot alakított ki, akik örömmel vállaltak részt az óvoda tárgyi feltételeinek megteremtésében.

Amint lehetősége nyílt a továbbtanulásra, azonnal jelentkezett a Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézetbe, amelynek 1976-tól lett hallgatója. A főiskola elvégzését követően képesített óvónőként nagyobb hozzáértéssel, szaktudással nevelhette a rábízott gyermekeket.

1979-ben nevezték ki a **Hortobágyi Községi Óvoda** vezetőjévé. Az első perctől nagy érdeklődést és szorgalmat tanúsított az óvodai munka iránt. Már képesítés nélküli óvónő korában is szívesen vállalt szakmai jellegű bemutatókat és előadásokat a helyi továbbképzésben. Munkáját mindig lelkiismeretesen végezte. Az óvodai közösségben megtalálta a helyét, segítségére mindenkor lehetett számítani. Csoportfoglalkozásait mindig felkészültség jellemezte.

Óvodásai körében (1990)

Még ötvenéves sem volt, amikor egészsége hirtelen megromlott. 2000-től négy évig betegeskedett, többször műtötték, sokat volt kórházban. Szeretett édesanyja halála után ő is feladta a harcot betegségével. 2004. december 28-án kórházban halt meg.

Családja, munkatársai, tanítványai szeretettel gondolnak rá. *Köteles Lászlóné*, volt óvodai dajka így emlékezik: „Milyen is volt ő? Soha nem volt türelmetlen sem a gyerekekkel, sem a munkatársaival szemben. Nagy szeretettel törekedett arra, hogy megértsék kérését, követelményeit

teljesítsék. A megbízhatóságát, bölcsességét mi munkatársak is élvezhettük. Emberi jó tulajdonságai közé sorolom mindazokat, amelyek őt jellemezték: a szeretet, a tolerancia, a munkatársaival szembeni tisztelet.

Ő volt az óvó nénije a lányomnak, aki minden reggel örömmel ment az óvodába, mert várja Erzsike óvó néni. Hiányzik, hogy már nem találkozunk, nem tudok vele beszélgetni. Igaz, már halála előtt nem dolgoztunk együtt. De az eltöltött 23 év mély nyomokat hagyott bennem. Sokoldalú érdeklődés és műveltség jellemezte.”

Dobi Imréné, óvodai dajka így foglalta össze emlékeit: „Erzsikével kezdőként ismerkedtem meg. Mindketten nagyon fiatalon kerültünk az óvodába. Az ő élete a hivatása volt. Szerette a gyerekeket, értük mindent megtett. Kollégaként jókedvű, vidám, társasági ember volt. A szakszervezeti kirándulásokon jókedvével, érdekes humorával derűt sugárzott, minden programban szívesen vett részt. A közösséget összetartotta, nem feledkezett meg névnapról, születésnapról. A közös ajándékot az ünnepeltnek nagy szeretettel választotta ki, szívesen bíztuk meg ilyen jellegű kérésekkel, mert mindig körültekintő, igényes volt. Művelt, olvasott, humánus emberként őrizem emlékét.”

Az arcképvázlat egyik szerzőjeként (*BnéFI*) a kollégák véleményét összefoglalva emlékezem Erzsikére: A Hortobágyi Nyitnikék Óvoda dolgozói nagy szeretettel és tisztelettel emlékeznek volt vezetőjükre, Tóth Erzsébetre. Igazi pedagógus volt ő, akinek keze alatt gyermekek nemzedékei nőttek fel.

Brunszvik Teréz fentiekben idézett gondolata tükrözi igazi személyiségét, pedagógiai hitvallását. Hálás feladatként élte meg az óvónői pálya valamennyi szépségét, gondját, problémáit. Gyermekszeretete átsegítette minden nehézségen. Óvodáját, mint anyja gyermekét, úgy dédelgette, gondozta. Folyamatosan törekedett arra, hogy a gyermekeket inspiráló, esztétikus, minden igényt kielégítő környezet vegye körül. Ehhez megteremtette a feltételeket: óvodája korszerű, minden játékkal, könyvvel, fejlesztőeszközzel felszerelt intézménnyé vált. Különösen fontos volt az igényesen kialakított tárgyi környezet, hiszen Hortobágy sajátos településszerkezetéből adódóan a tanyán élő gyermekek ebben az intézményben szereztek tapasztalatokat a minden igényt kielégítő komfortról, kényelemlről.

Pedagógiai munkájában harmóniára, esztétikumra törekedett mindig. Csoportszobájának belső képe, szín- és formavilága harmóniát sugárzott, amely áthatotta a gyermekek minden napjait. Szeretettel díszítette kedvenc grafikusának, Würtz Ádámnak illusztrációival a termeket. Minden egyes tanév, ünnep alkalmával más és más képet mutatott csoportszobája. Kézügyessége, kreativitása, esztétikai érzéke nyomot hagyott az épület belső terein, jól érezte magát felnőtt és gyermek egyaránt a szeretettel kialakított környezetben. Szakmai igényessége, érzékenysége az új iránt, a folyamatos megújulás iránti vágy ösztönözte vezetői munkájának kiteljesedését. Nyitott volt az innovációra. A település oktatási intézményei közül óvodája vett részt először országos szakmai pályázaton. A néphagyomány és természetvédelem kategóriában készített pályamunkák sikert értek el megyei szinten, illetve a környezetvédelmi pályázat országos elismerést kapott.

Intézményi szinten a három csoportban elindult egy innovatív gondolkodás, amelynek megalapozója, szakmai irányítója volt. A néphagyománnyal, anyanyelvi neveléssel és környezeti neveléssel foglalkozó csoportok kialakították egyéni arculatukat. Ehhez szakmai és anyagi háttérrel biztosított Tóth Erzsébet: pályázati pénzekből fejlesztette az innovációhoz szükséges tárgyi feltételeket, és továbbképzésekre ösztönözte dolgozóit. Ő maga is egy-egy kezdeményezés mellé állt. Szívügyének tekintette az egészséges életmódra nevelést: elvégezte a *Szív kincsesláda egészségmegőrző programjának* a képzését. Tapasztalatait, tudását átadta kollégáinak, így minden csoport felhasználhatta napi munkájában a szívre vonatkozó egészségvédelmi ismereteket. Ezt a fajta újszerű egészségvédelmet az óvodában a szülők számára szervezett programokon is népszerűsítette. Nagy sikere volt az ételbemutatóval egybekötött orvosi előadásnak, ahol a szülők és az óvodai dolgozók igazi reformételekkel lepték meg a rendezvény résztvevőit.

Hatékony szakmai kapcsolatot ápolt Balmazújváros Mesevár Óvodájának vezetőjével, Szabó Lászlónéval. A Mesevár Óvoda élen járt a vegyes életkorú csoportok szervezésében, így tőlük vette át a hortobágyi óvoda ezt az újszerű módszert. A hospitálásokkal, szakmai beszélgetéssel egybekötött jó gyakorlat elsajátítása után eredményesen vezették be és alkalmazzák ma is ezt a csoportszervezést.

Tóth Erzsébet Hortobágy község életében is felvállalta kollégáival együtt a szemléletformálást. 1995 adventi időszakában az óvoda dolgozói kiállítást rendeztek saját készítésű dekorációjukból, ezzel is ötleteket adva a családoknak, ügyes kezű anyukáknak, nagymamáknak. A kiállítás nagy sikert aratott a látogatók körében.

Részlet a kiállítás vendégkönyvéből:

„Gratulálok a csodaszép tárgyakhoz, ezt csak dicsérni lehet, ami ennyi ügyességet és időt vesz igénybe.” (Papp János)

„Nagyon örülünk, hogy az óvó nénik ezzel a szép kiállítással bemutatják a karácsonyi ünnepekhez kapcsolódó hagyományokat. Reméljük, ez a kiállítás hozzájárul ahhoz, hogy az emberek még szebbé és még szeretetteljesebbé tegyék az ünnepeiket. Jó egészséget, további jó munkát kívánunk!” (Tárné Lajter Angéla, Ádám Melinda)

Az óvoda önállóságának elvesztését nehezen élte meg. Egészsége megrendült, és csendben távozott közülünk. Itt hagyta hagyatékként óvodáját, személyiségének legfőbb jegyeit: gyermekszeretetét, igényességét, teljességre, tökéletességre való törekvését.

Forrás:

- Személyi anyag
- Óvodai dokumentumok
- Munkatársi és családi visszaemlékezések

Kollégája,
BARANYAINÉ FEKETE ILONA óvodavezető
és keresztlánya,
DURÓ ANNA családgondozó
Hortobágy

TÓTH JÁNOS (Maklár, 1921. december 9. – Tornaszentjakab, 2003. május 3.): kántortanító, tanár

1921. december 9. Advent, karácsony előtti várakozás. A világháborús sérüléséből soha fel nem épült id. Tóth János örömmel veszi tudomásul, hogy alig pár napja elvett, 18 éves második felesége, Juhász Mária életképes fiúnak adott életet. A Nagyalvég-Zuglya nádfeleles házikójában élő nagycsalád öreg és fiatal lakóiban osztatlan az öröm: van, lesz folytatása a Tóth névnek.

Janika szépen fejlődött, a jó szemű óvó néni, a mindig mosolygó katolikus pap bácsi gyorsan felismerte a kisfiú átlagot meghaladó értelmességét. Alig múlt 6 éves, amikor szülőfalujában – külön engedéllyel – megkezdhette elemi iskolai tanulmányait.

Édesapja belehalt a háborúból hozott sérülésébe, ám a plébános atya nem hagyta elkalodni gyámolítottját, beprotezsálta a katolikus egyház Heves megye központjában fenntartott árva- és szegényházba.

A birtokunkban lévő évkönyvek és bizonyítványok arról tanúskodnak, hogy a szülőfalujában közönségesen, mindenki által csak Potyesznek nevezett elemi és polgári iskolás, majd prepa(randista) folyamatosan kiemelkedő eredménnyel teljesítette tanulmányi kötelezettségeit, ha úgy tetszik, tudatosan készült a „lámpás”, a lakó- és hit(es)társai által meg-süvegelt (kántor)tanító úr szerepre.

„Elemi iskoláimat szülőfalumban, a polgári iskolát Egerben végeztem el. A tanítóképzőbe Egerben jártam 1935–42-ig. Az osztályvizsgámat 1942. május 16-án tettem le, a tanítói

*képesítést 1942. június 26-án szereztem meg. A tanítást 1942. szeptember 28-án kezdtem meg az **irinyi** (ma: Irina, Románia) **általanos népiskolában**. Az iskolánál szeptember 29-én jelentkeztem szolgálattételre. Állami rendes tanítónak 1944. január 1-én nevezték ki”* – írja önéletrajzában.

Irinyben csak néhány hétig fáradozott az első cél megvalósításán, ám közel két évig vitézkedhetett a másodikért. Néhai édesapánkat ugyanis nemcsak a magyar gyermekek katolikus szellemű nevelésére és oktatására, hanem a magyar haza védelmére, a revízióra is felkészítették. Így aztán kiképezett leventeoktató, a hadtudományokban ismereteket, a fegyverhasználatban jártasságot szerzett karpaszományos őrmesterként indulhatott a frontra, s ehette a frontkatona sótlan – keserű – hol van, hol nincs kenyerét.

A fronton innen volt még, amikor megnősült. Az ifjú pár 1943. június 28-án, a vitéz Suba Pál által Szentistvánon celebrált szertartáson mondta ki az igent. Az első közös fészket Egerben, a Bethlen utcai albérletben találták meg. *„Közbejött a háború. Katonaság, frontszolgálat...”*

A későbbiekben új irányt adott életének, hogy visszavonulás közben, Sarkadon, a téglagyár mellett telepített aknamezőn ténfergő kutyá detonációt idézett elő. *„...sebesülés 1944. október 5-én.”* Az aknaszilánkok láb- és mellsérülését okozták, talpra állításában Budapesten a Bakay Klinika névadó professzora és személyzete serénykedett. A professzor úr jól dolgozott, az újra nyalka hadfi az orosz gyűrű bezárta előtt a Keleti pályaudvarról utolsóként kiindult vonattal – útközben légitámadást is túlélve – hazaért. Több helyen is szeretnék volna kántortanítóként alkalmazni a jó svádájú, harcedzett fiatalembert, akit Makláron és Egerben az Igazoló Bizottságok határozata „igazolt”, ahogyan ma mondjuk, „politikailag korrektnek” minősített.

Nem kis mértékben vitéz Suba Pál biztatására, másrészt azért, mert megválasztása esetén éppen a néhai jó barát, ifj. Suba Pál megüresedett helyét foglalhatta el, Szentistvánra adta be alkalmazási kérelmét. *„1945. január 14-én*

a **szentistváni iskolához** választottak meg kántortanítónak.”

A korábban árva- és szegénylegény érzelmi, mentális, fizikai és egzisztenciális biztonságba került, s már az ifjú feleség, Kiss Ilona méhében készült a földi siralomvölgyre a család elsőszülött fiúgyermeké.

Ám a faluban – az orosz védernyő alatt – mind aktívabbá vált a proletárdiktatúra. A község hatalomittas kommunista párttitkára elérkezettnek látta az időt, hogy a klerikális reakció elleni harc első csapásaként helyben juttasson álláshoz egy, a véreből való, frissen végzett kántortanítót. Az erről mit sem sejtő, hazafias szellemben nevelt Tóth János semmi kivetnivalót sem talált abban, hogy a község március 15-i ünnepségén Sajó Sándor *Magyar ének 1919-ben* című versét elszavalassa az egyik érces torkú nebulójával. („...És bele-sírom minden ősi rögbe: El innen rablók, – ez az én hazám!...”).

Az ominózus sorok évtizedekkel korábban tevékenykedő rablókra vonatkoztak, ám jó lehetőséget biztosítottak a helyi elvtársaknak, hogy „a felszabadító szovjet csapatok elleni uszítás” tényállására hivatkozva feljelentsék apánkat Mezőkövesd orosz városparancsnokánál.

A szeretett rokon hozzájutott az I. számú kántortanítói státuszhoz, Tóth János meg elszenvedte a miskolci börtön, a budapesti gyűjtőfogház ilyen-olyan zárkájának ellátását, s bár lelkesíthette, hogy együtt raboskodott Fedák Sárival, tábornokokkal és püspökökkel, kedvét szegte a népbíróság által kiszabott halálos ítélettel, majd 10 év fegyházzal, illetve 2 év börtönnel való fenyegetés.

Tóth János 1947-ben kapott lehetőséget a nyomasztó emlékektől való megszabadulásra. Annyi balszerencse után megmenekült a büntetett előélet következményeitől, a béli listától, kiérdekelte a Mezőkeresztesi Járási Igazoló Bizottság határozatát is, amely újólag igazoltnak nyilvánította. Így lehetővé vált számára, hogy 1947 nyarán Mezőkövesd város és Tornaszentjakab község Egyházközségi Képviselő-testületeihez nyújtsa be kérelmet: „A Köznevelés 1947. május 15-i számában meg-

hirdetett VII. szám/I. számú tanítói állásra megválasztani szíveskedjenek”.

Míg az ifjú feleség Makláron, az Édes mellett készült második gyermekük világrahozatalára, ő kiérdekelte a szentjakabiak bizalmát. „*Szentistvánról 1947. augusztus 5-én jöttem el a tornaszentjakabi római katolikus népiskolához... 1948-ban, az államosításkor engem neveztek ki az iskola vezetőtanítójának. Munkám során gyakran kaptam átsorolást.*”

Tornaszentjakab ebben az időben kb. 700 lelkes község volt. Népessége – a családnevek igazolják – szláv ajkú ősökre lehetett büszke. A zömében katolikus vallású jakabiak ekkor még példás összetartással, szorgalommal és sikerrel teremteték elő a szerény, de emberhez méltó élet materiális kereteit. A frissen befogadott tanító úr nyílt, barátságos, első generációs értelmiségitől elvárható módon a kétkezi emberrel könnyen szót értő embernek bizonyult. Jó futballista volt, tehát csapata lett a falunak. Kiváló közösségfejlesztő képességű volt, lett hát könyvtár, legényegylet és színjátszó csoport. Értőn használta a templomi orgona regisztereit és többszintű klaviatúráját, szárnyalt és zengett a szentmiséken a népének. Józan (paraszti) eszének, a közösségi problémák iránti érzékenységének, közszolgálatra alkalmasságának betudhatóan tagja lett a Hangya Szövetkezetnek, az ÁFÉSZ vezetőségének, a községi tanácsnak, a Hazafias Népfrontnak, a Pedagógusok Szakszervezetének, az akkor kizárólagos jogosítványokkal egzisztáló pártnak.

Bár szakmai felkészültsége kiemelkedően jó volt, de hogy még többet adhasson tanítványainak, 1954-ben az Egri Pedagógiai Főiskolán matematika–fizika szakos tanári képesítést szerzett. Nem meglepő hát, hogy a falu kiválóan felkészített ifjai mind nagyobb számban szereztek szakképesítést vagy diplomát a környező nagyvárosok közép- és felsőfokú tanintézményeiben.

Perifériális helyzete miatt a falu lakosságát nem tudták, talán nem is akarták mezőgazdasági termelőszövetkezetbe terelni. Mezőgazdasági fölöslegeiket azonban egyre kevésbé tudták értékesíteni a gazdák, a már szakkép-

zett gyermekek elvándorlása, a kényszerűen felvállalt kétlakosság, a munkás (szállós) lét, a termelőerő fogyása, a kontraszelekció az emberek hitét, akaratát, ambícióját, az akkori idők vidék-, terület- és központosító gazdaságfejlesztési politikája a község intézményeit (plébánia, határőr laktanya, állami gazdaság, tanács, iskola) vette el. Így megtörténhetett, hogy a kiváló képességei miatt sokkal több címre és rangra hivatott édesapánk egy halódó faluban, immár hat gyermek apjaként lett mindenki évtizedek óta szeretett és megbecsült, igen szerényen élő, kevés fölös pénzét könyvre váltó tanító ura.

*„A felső tagozatot 1967-ben vitték el Hídvégárdóba. A mi iskolánkban az alsó négy osztály működött. 1981-ben az iskolánk megszűnt. **Hídvégárdóba** jártam tanítani.”*

Közben gyakorlatilag elhaltak szüleink rokoni kapcsolatai, s amikor a 60-as évek közepén saját házukat építették a faluban, mindannyian tud(hat)tuk: eldöntötték, halálukban is osztozni fognak a helybeliek sorsával.

*„43 év 11 nap figyelembe vehető szolgálati idővel, 1983. 09. 28-án mentem nyugdíjba. Ezt követően óraadóként dolgoztam **Tornanádaskán** 1988. 09. 01.–1989. 06. 30-ig, **Hídvégárdóban** 1989. 09. 01.–1990. 06. 30-ig, **Bódvaszilason** 1991. 09. 01.–1992. 06. 30-ig. 1972-ben miniszteri dicséretet kaptam, 1979-ben Kiváló munkáért elismerésben részesültem. Az arany oklevelet 1992. május 25-én kaptam meg. A Pedagógusok Szakszervezete 1999. január 23-án Eötvös József emlékéremmel ismerte el a szakszervezetben végzett munkámat. Volt növendékeim (Koncz Ferenc és Simkó László) fáradozásának tudom be, hogy a Falvak Kultúrájáért Alapítvány 2002-ben »közművelődési életművet« a Magyar Kultúra Lovagja kitüntetéssel ismerte el.”*

A világleletében mozgékony, újdonsült és munkanélküli nyugdíjas igen nehezen gyűrődött bele az inaktív társadalmába. Pótcselekedett: fúrt, faragott, rajzolt és festett, iskolai szemléltető eszközöket gyártott, az őt korábban a templomorgonánál váltó Rick István halála után újra templomszolgálatot vállalt, ha kérték, s ő mindig tudott, segített boldognak

és boldogtalannak, elvállalta a Pedagógusok Szakszervezete megyei nyugdíjas tagozatának vezetését, csendestársként támogatta a helyi potentátok szerint vállalható politikai-világmegváltó fantazmagóriáit, s közben szenvedett.

1997-ben eltemette feleségét, 2000-ben Gábor fiát urológiai természetű fájdalmak gyötörték, János fia munkanélkülivé válásakor megsejtette, az együttélés során megtapasztalta sajnálatos leépülését, ugyanakkor örömmel nyugtázta, hogy a többi gyermeke egzisztenciális biztonságban, családfő minőségében is sikeresen fáradozik a Tóth név „továbbhagyományozásán”. Büszke volt unokáira, akik többé-kevésbé, kisebb-nagyobb méretekben birtokolják azokat az intellektuális és manuális képességeket, amelyeket ő „garmadaméreteken” tulajdonolt.

Kiváló ember volt, fájának és a pedagógus szakmára vetemedett ezreknek követendő mintául szolgál(hatna)! Nem volt ugyan mentes az emberi gyarlóságoktól, ám az őt ismerők egyike sem vitathatja: az erényei és esendőségei egyenlegében fölényes többségben vannak az előbbieik. Életének utolsó három napján ezt jegyezte fel naplójába:

„04. 31. Csütörtök: Telefonált Marika is meg Paja is. Paja pénteken hoz ebédet. Úgy érzem, hogy el kell búcsúznom tőle.

05. 01. Itt van május elseje. Úgy érzem, hogy ez a hónap elvisz. Édesanyám is májusban ment el. Úgy érzem, hogy 2003. május az én hónapom lesz. Isten veled világ! Isten veled élet. Én már nyugszom békében!

05. 02. Péntek. Már nem merek elindulni a templomba... Úgy érzem, hogy lassan elindulok a sírom felé.”

Az Úr 2003. évének május 3. napján, hajnalban elindult az égi magasokba.

Forrás: családi dokumentumok.

Gyermeke,
TÓTH PÁL (Paja) tanár
Hídvégárdó

DR. TÖRÖK ISTVÁN VINCE (Tiszaeszlár, 1904. december 1. – Debrecen, 1996. április 11.): református lelkész, egyetemi tanár

Édesapja, Török Vince tiszaeszlári, majd karcagi református lelképásztor. Édesanyja, G. (Gulyás) Szabó Vilma a karcagi Jótékony Nőegylet elnöke, aktív diakóniai munkát kifejtő asszony. Török István 1936-ban kötött házasságot Pongrácz Etelkával. Három gyermekük született: István (1939), Pál (1941), Gábor (1942).

Elemi iskoláit és gimnáziumi tanulmányait Karcagon végezte, ahol érettségi vizsgát tett 1923-ban. Vonzotta édesapja hivatása, ezért a lelkési pálya felé fordult. Teológiai tanulmányait 1924-ben Debrecenben a Tisza István Tudományegyetem Hittudományi Karán kezdte meg. Itt főként Csikesz Sándor, „*teológiai irodalmunk széles látókörű szervezője*”, Kiss Ferenc, a „*diakónia atyja*” és Tankó Béla „*kantiánus bölcsész*” tanárok voltak rá komoly hatással, és rajtuk kívül Ravasz László „*költői szépségű*” homiletikája ragadta meg a lelkét leginkább. Szépirodalmi művei miatt főként Szabó Dezsőt kedvelte, akinek a „szatírával átítatott tanulmánykötetei” nagy hatásúak voltak egyházképére, majd egyházkritikájára. Szépirodalmi érdeklődése következtében az 1924-ben újjászervezett Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányi tagja is volt, ahol főleg lapjukban, a *Protestáns Szemlé*ben megjelent cikkeivel hallatta hangját. A teológushallgató Török István legációjához jövedelmeinek felhasználásával a nyarat Grazban, Gallneukirchenben, Münchenben töltötte. Ez tudatos nyelvgyakorlás volt, mivel német nyelvterületen készült ösztöndíjra.

1926-ban a berlini Collegium Hungaricum tagja lehetett három hónapig. A Weimari Köztársaság virágzásának ideje volt ez. Itt M. Lietzmann „*finom históriával fűszerezett előadásait*” kedvelte, de hallgatta Adolf von Harnackot is. Meglátása szerint az itteni professzorok nagyobb figyelmet fordítottak a külföldi diákokra, mint a „*hangyaszorgalmú*” német sajátjaikra, a „*kevesebb forrásmunkával dolgozó*”, de annál többet kérdező diákokat igen kedvelték.

Hazajövele után Török István fél évig Karcagon segédlelkészkedett, 1928 januárjában pedig sikeres első lelkészképesítő vizsgát tett. Még ebben az évben ismét ösztöndíjas lehetőséget kapott, ezúttal Münsterbe. Itt Karl Barth etika előadásait hallgatta. Ő maga emeli ki Barth reá tett hatását, akinek tanítványa, sőt asztalvendége is lehetett. De találkozott itt Rudolf Bultmann-nal is. Berlini ösztöndíjas tanulmányai során került barátságba az ott szintén ösztöndíjjal tanuló magyar diákokkal, akik később jeles tagjai lettek a magyar tudományos életnek: Bay Zoltán fizikus, Soó Rezső (arcképvázlata 2006-ban jelent meg a *Pedagógusok arcképcsarnokában* – a szerk.) botanikus, Máray-Szabó István kémikus, Barta János (arcképvázlata 2008-ban jelent meg a *Pedagógusok arcképcsarnokában* – a szerk.) irodalomtörténész, Bartha Dénes zenetudós, Tamás Lajos nyelvtudós, Balogh Tamás magyar születésű angol közgazdász, gazdaságpolitikus. Szeretettel emlékezett Gombocz Zoltán akadémikus nyelvtudós professzorra is, aki épp ebben az időszakban (1927–28) volt berlini vendégtnár.

Hazatérte után, 1929 szeptemberétől a **Református Gimnázium** helyettes tanáráként **Pápán** helyezkedett el. 1930 januárjában, Debrecenben a második lelkészképesítő vizsgát is letette. Pápán egy bő évtizednyi nyugodt, termékeny időszak következett életében. Ekkor került kapcsolatba Németh Lászlóval és Karácsony Sándorral. Megírta doktori értekezését „*Barth Károly theológiájának kezdetei*” címmel, amelyet 1932 februárjában summa cum laude minősítéssel védett meg Debrecenben.

Doktorálása után a **Pápai Református Teológiai Akadémia dogmatika-etika tanszékére** került, és 1941-ig itt tanított. Az 1940/41-es tanévben a Pápai Református Kollégium igazgatója volt. 1941-ben a debreceni Tisza István Tudományegyetem Hittudományi Karán habilitált „*A házasság keresztyén jellege*” című disszertációjával. Még ugyanebben az évben megpályázta **Debrecenben a Keresztyén Erkölcstani Tanszék** professzori állását, amelyet el is nyert. Előbb rendkívüli, majd 1945-től rendes tanári minőségben tevékenykedhetett. Kinevezésétől kezdve ő volt a teológiai enciklopédia, a keresztyén erkölccstan, vallásbölcselet, szociológia, szimbolika oktatója. Amikor Debrecenbe érkezett, elmondása szerint „valami 60 teológiai tárgyú közleményt mutathatott fel”, de azután a háború igencsak akadályozta teológiai munkájának kibontakozását. Rábízták a vallástörténeti tárgyak oktatását, sőt még az egyetem **bölcsészettudományi karán** is tanítania kellett. Saját vallomása szerint etikusnak indult, de miután 1947-től kezdve, Vasady Béla professzor emigrálása után a dogmatika szaktárgyait (hitvallásismeretet, dogmatikát) is oktatnia kellett, érdeklődése a dogmatika felé fordult.

A Református Teológiai Fakultást 1950-ben az egyetemen állami rendelettel megszüntették, s ettől kezdve **Református Teológiai Akadémia** néven működött a Kollégium épületében. Török István az újrarendezett helyzetben a **dogmatika-etika tanszék** tanáráként dolgozott. A kommunista hatalomátvételtől rendszeresen hallatta hangját az egyházunkban megnyilvánuló torzulásokkal szemben, de leginkább az 1956-os forradalom idején tartott egyik előadása miatt kezdődött fokozatos hátratétele. A külföldön 1964-ben megalakult Societas Ethica alapító tagjaként részt vett annak munkájában.

1968. január 1-től – felsőbb egyházi utasításra – nyugalomba vonult. Ettől az időponttól kezdődően az ifjúsággal kapcsolatot nem tarthatta, publikációs lehetőségei megszűntek. A Debrecen-Árpád téri Református Egyházközség presbitereként szolgált a gyülekezetben, emellett 1972 és 1989 között az ún. „Fekete konferenciák” keretében égető, aktu-

ális kérdéseket érintve – ha nem is hivatalosan –, de mégis tartott előadásokat a „hivatalos egyházi” vonallal ellentétesen gondolkozó reformátusok körében. Tanítványa, *Szabó Dániel* szerint ez az évtizedekig tartó rendszeres összefüggés „folyamatos rehabilitálása is volt (...) az ő professzorságának”.

A Budapesti Református Teológiai Akadémia 1989-ben, a Kolozsvári Egységes Protestáns Teológiai Intézet pedig 1992-ben avatta tiszteletbeli doktorává. 1994-ben a 90. születésnapján a Debreceni Református Teológiai Akadémia emlékülést tartott, melyen részt vett ő maga és tágabb családja is. Beszédét sokan hallgatták a zsúfolt díszteremben. 1995. augusztus 20-án a *Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével* tüntették ki.

Török István teológiai munkássága igen sokszínű és sokrétű. Ez abból is adódik, hogy etikusként indult, de az 1956-os forradalom után, 1958-tól az etika tárgyat elvették tőle, s csak a dogmatika területén tevékenykedett tanári pályájának utolsó évtizedében. Teológiai gondolkodásmódja alapvetően a Barth-féle igeteológia hatását viseli magán. Már pályája kezdetén a Barth-jelenség magával ragadta. Mégsem állíthatjuk, hogy Török ún. szabályos barthiánus lett volna. Ő inkább abban jeleskedett, hogy munkásságával az új teológiai igeszemléletet átültesse a magyar református egyházi életbe. Ez valóban eredményes volt, hiszen hazánk református berkeiben a 20-as és 30-as években jellemző gondolkodásmódbeli útkeresésben tudott maradandó segítséget nyújtani a kortárs teológusoknak, főként a lelkészeknek. Írásai rendre értékelő, elemző, pozitív vagy negatív kritikát tartalmazó alkotások, amelyekben határozottan értékel, mégpedig a Szentírás abszolút mércéjét használva. Ezért érdekes és egyedülálló jelenség, hogy Török professzor ránk maradt iratanyagai a legsúlyosabb rendszeres teológiai problémáktól a legkisebb jelentőségűnek tűnő, akár közéleti, hétköznapi eseményekig szinte mindenre kiterjednek.

Nyilvánvalóan veszteségként értékeljük, hogy publikációs tevékenysége rajta kívül álló okok miatt nyugdíjazása után jelentősen megcsap-

pant. Ugyancsak sajnálatos, hogy a modern teológiai eredményekre – nyilvánvalóan önhibáján kívül – reflektálni igen csekély mértékben tudott. Számára és sorstársai számára Barth a vasfüggöny leereszkedése után „elérhetetlen” lett, külföldről gyakorlatilag hermetikusan el volt zárva, az újabb teológiai gondolatokhoz alig fért hozzá. Ez annál is inkább sajnálatos, mert még idős korában is rendkívüli érdeklődést tanúsított a modern teológiai kérdések iránt. Példaként említjük itt, hogy még a legutolsó éveiben is, sőt szinte az utolsó hónapjaiban még betegen is foglalkoztatta a teológia és más tudományok kapcsolata.

Két nagyobb műve, melyek a doktori és habilitációs értekezései voltak, egyértelműen arról tanúskodnak, hogy Török István igen széles látókörű, mélyen gondolkodó, tudós egyéniség volt. Erről tanúskodik a Dogmatika és Etika jegyzete, melynek kéziratait Tüski István, hollandiai magyar lelkész csempészte ki gyermekruhák között az országból. Az Amszterdami Szabad Egyetem adta ki 1985-ben, illetve 1988-ban. Ezek a megjelenésük után hamar hazakerültek, és idehaza, legalábbis e sorok írójának 1987-ben történt professzori kinevezésétől, a Debreceni Református Teológiai Akadémián tankönyvként szolgáltak.

A tudós tanár munkásságának bemutatása tekintetében a legátfogóbb műnek tekinthető két fiatal debreceni teológus doktorandusz munkája. Az első Sándor Balázs szerkesztette a *Laus Deo – Hála kötet egy professzorért* címmel, mely emlékkötetet a Teológiai Önképzőköri Társulat Füzetek sorozat 10. számaként adta ki a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Török István 90. születésnapja alkalmából. A másik mérvadó mű Hotorán Gábor disszertációja lesz, amely közel áll a befejezéshez.

Ez már egy tudományos értekezés szintjén fogja bemutatni az életművét.

Török István megjelent írásainak bibliográfiájából a következőket válogattuk ki:

- *A barthi teologia elméleti és gyakorló lelkészi szempontból*. Főiskolai Nyomda, Pápa, 1931.
- *Egyház és politika*. A Pápai Református Teológiai Akadémia Kiadványai, 13. sz., Főiskolai Könyvnyomda, Pápa, 1935.
- *A lelkész mint ethikus*. Igazság és Élet, 1937. január
- *A mai theologia és a Biblia*. Igazság és Élet, 1937. jan. 274–277.
- *A házasság keresztyén jellege*. Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa, 1939.
- *Korunk teológiai kérdései*. Theológiai Szemle, 1941/ 3, 151–162.
- *Egyházunk nemzeti küldetése ma*. Igazság és Élet, 1941. július. 241–248.
- *Theológiáink az egyház életében*. Igazság és Élet, 1941. augusztus
- *Az egyházkritika*. Theológiai Szemle, 1943. XIX. évf. 196–205.
- *A keresztyén ember politikai felelőssége*. Sylvester Bt., Budapest, 1947.
- *Theológiai enciklopédia*. DRTA Jegyzetkészítő Irodája, Debrecen, 1959.
- *Határkérdések szolgálatunkban*. Budapest, 1990. Válogatás az ún. Fekete Konferenciák előadásaiból.
- *Családfáink ágai*. Kézirat 1979-ből. A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei. Kézirattár.

Volt tanítványa,
DR. GAÁL BOTOND egyetemi tanár
Debrecen

„Az igazi nevelő határtalan optimizmussal és minden kudarcral dacoló derűlátással tud csak győzni.”

(Cziráki Géza László)

U

UHRI IMRE (Budapest, 1933. július 9. – Budapest, 2014. július 31.): gyógypedagógiai tanár, főiskolai docens

Férjem hosszú életének fontosabb eseményeiről szeretnék megemlékezni. Sajnos, objektíven nehéz ezt megtenni. Hat évtizednyi együttélés után ez nagy feladat elé állít engem mint feleséget, aki jóban-rosszban vele töltöttem el életének igen nagy részét.

Imre Budapesten született. Édesapja műszaki ember volt, az autógyártás területén dolgozott. Gyermekkorában szülei nagy szeretettel vették körül. Budapesten a mai Szent István Gimnáziumban érettségizett 1952-ben. Már a gimnáziumi évek alatt tudatosan az orvosi pályára készült, jelentkezési lapját az orvosi egyetemre címezve adta be. Sajnos, akkor a jelentkezők származása igen-igen befolyásolta a továbbtanulás lehetőségét, az ő jelentkezési

lapját egyszerűen eltüntették. Személyesen bement az Oktatási Minisztériumba, ahol közölték vele: Ne is számítson az orvosi egyetemi felvételre. Talán nem véletlenül találkozott ott Göllesz Viktorral, aki a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola hallgatójaként éppen azon a nyáron ott dolgozott a Gyógypedagógiai Osztályon. Ő nagy lelkesedéssel vázolta a gyógypedagógiai munkát Imrének, megemlítve, hogy ez a szakma közel áll az orvoshoz. Kérdezte, nem lenne-e kedve oda jelentkezni. Némi gondolkodás után Imre igent mondott. Így került erre a pályára, ahol különböző területeken, de végig hűségesen dolgozott.

Az akkor még hároméves, a gyógypedagógia minden területére kiterjedő képzés után, friss tanári diplomával a **soproni Siketek Intézetében** kapott állást. A munkát hamar megszerette, a tanulókkal osztályfőnökként nagyon gyorsan sikerült jó kapcsolatot kiépítenie, többen még felnőttkorukban is felkeresték őt. A Sopronban eltöltött két év, mint egy szép álom maradt emlékezetében.

Mivel Imre budapesti volt, és 1957-ben a forradalom után sok állás maradt a fővárosban üresen, sikerült „hazajönni” **Budapestre**. Itt a **Nagyothallók Iskolájában** – ami akkor a VII. ker. Dohány utcában volt – kapott állást, ahol a tanítás mellett részt vett az új, Rákospatak utcai intézet tervezésében is.

Tanítványai még mindig nagy szeretettel gondolnak rá.

„Ha Imre bácsi tanított, kinyíltam, felszabadultam. Igazi »gyógypedagógus« volt. Ő a pótapukám volt, minden szeretetet megkaptam tőle elhalt apukám helyett.” (Szigetiné Vizi Ágnes)

„Imre bácsi sokat dolgozott a Szülői Munkaközösségben, ahol anyukám volt az elnök. A többi szülővel, apukámmal is mindig udvarias, igazi »úriember« volt.” (Takáchné Földi Zsuzsanna)

„Jó volt Imre bácsival tanulni, órái érdekesek voltak. Pozitív hatással volt rám. Később, már felnőttkoromban a Hallássérültek Szövetségében találkoztam vele. Nagyon jól esett, hogy még akkor, hosszú évek után is emlékezett apró dolgaimra.” (Nyitrai Attiláné Vándor Carmen)

„Imre bácsi mindig türelmes, toleráns volt velünk szemben, ezért a mai napig tiszteljük őt. Hálával emlékszem a tanár úrra.” (Holló Mihályné Várkonyi Katalin)

1965-ben, amikor az új Nagyothallók Általános Iskolája és Nevelőotthona megnyílt, Imre már az **Oktatási és Művelődésügyi Minisztériumban, a Gyógypedagógiai Osztályon** dolgozott. Itt kapcsolatba került az ország összes hallássérültekkel foglalkozó intézményével, megismerte ügyes-bajos dolgaikat. Ebben az időben a minisztérium küldötteként, több külföldi úton ismerkedett meg az akkori baráti országok gyógypedagógiai munkájával. Így járt Moszkvában, Berlinben, Prágában, Krakkóban, Drezdában, Pozsonyban és több, hallássérülteket oktató iskolában, erősítve az iskolák közötti szakmai kapcsolatokat.

Munkáját és tehetségét ismerve néhány évi minisztériumi munka után a **Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Hallássérült Tanárképző** tanársegédként kapott állást. Feladata volt a főiskolai hallgatók képzése és felkészítése a nagyothalló tanulókkal végzendő munkára. Mint gyakorlatvezető tanár szervezte meg a Nagyothallók Általános Iskolájában a hallgatók rendszeres gyakorló-, ill. zárótanításait. Mivel szinte „vissza-haza” jött egykori munkahelyére, az itt tanító kollégák minden alkalommal nagyon szívesen fogadták, szeretették őt. A hallgatókkal is igen jó kapcsolata alakult ki, gyakran volt együtt velük a vidéki iskolákban történő ún. „hosszú gyakorlato-

kon”, megismertetve őket az országban levő hallássérült intézményekkel. Munkájával párhuzamosan különféle cikkei jelentek meg szakmai lapokban, előadásokat tartott a „MAGYE” konferenciákon, és kidolgozta a „Nagyothallók oktatása és nevelése tantervét”.

Imrét nemcsak a hallgatók, de főiskolai kollégái is nagyon szerették. Szakszervezeti titkárként minden ügyes-bajos dolgukban mellettük állt, segített, ahol tudott. „A hallássérültek pedagógiájának ő volt az egyik legjobb szakembere hazánkban. Soha nem dicsekedett, hanem szolgált.” (Idézet dr. Pálhegyi Ferenc megemlékezéséből)

Közben nemcsak főiskolai munkáját végezte, hanem a **Hallássérültek Szövetségében** sajtóról olvasó tanfolyamot tartott az életük folyamán hallásukat veszített fiatalabbak-idősebbek számára. Itt a szakmai munka mellett lelki támasza is volt a néha reményvesztett, hallássérült szövetségi tagoknak. Ezt a munkát időskoráig igazi hivatásának tekintette, csak a már egyre súlyosbodó betegsége miatt, 2014 januárjában fejezte be.

Azt hiszem, kissé túlfeszítve a munkában a hűrt, 60. születésnapja előtt néhány hónappal súlyos szívinfarktust kapott. Fájdó szívvel, orvosi tanácsra, főiskolai docensként vonult nyugdíjba.

Gyógyulása után élete, munkássága egészen más irányba fordult. Az 1989-ben megalakult Magyarországi Gedeon Társaság tagja, majd országos képviselője lett. Ez a Társaság – melyet 1898-ban Amerikában keresztény üzletemberek és diplomás szakemberek alapítottak meg – céljává tűzte ki Isten Igéjének, a Bibliának terjesztését iskolákban, kórházakban és egyéb helyeken. A Társaság a világ több mint 190 országában működik, és majdnem 200 nyelvre lefordított Újszövetséget nyújt azoknak a kezébe, akik azt elfogadják. Imre ebben a szolgálatban nagy örömmel és teljes odaadással élete szinte utolsó pillanatáig tevékenykedett.

Más feladata is volt, régi vágyát teljesítve kórházi feladatot is vállalt. Mint a budapesti pasaréti református gyülekezet gondnoka,

ottani aktív szolgálata mellett lelki gondozást végzett az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézetben, majd ennek bezárása után a budapesti Nyírő Gyula kórház neurológiai osztályán. Itt szinte szakmai munkáját is folytatta a lelkileg és szellemileg sérült embertársai között, ahol mindenütt nagy-nagy szeretettel vették körül. Mikor már betegsége miatt nem tudott közéjük menni, ők látogatták, majd többen szomorúan vettek részt temetésén.

Álljon itt egy idézet, mely az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Igazgatója, *dr. Zászkaliczky Péter* búcsúztató beszédében hangzott el: „Uhri Imre tanár úr számunkra a biztos hátteret, a belső tartást jelképezte és élte meg. (...) Túl a szakmai ismereteken, a hallássérültek oktatására vonatkozó módszertani eszközökön, melyeket tanultunk tőle, ez a biztos háttér s az abból következő

töretlen és egyenes tartás volt mintaértékű számunkra. Pedig szemérmes, önmagáról keveset közlő ember volt, sosem törekedett népszerű szerepekre, mégis tudtuk, mi az az értékrendszer, ami az ő háttére és kikezddhetetlen – abban a történelmi korszakban is kikezddhetetlen – alapja, és tiszteltük, vagy irigyeltük érte. (...) Amit mindenképpen megőrzünk róla, az a saját hitéből fakadó hiteles érték-választás, következetes életminta és szelíd erő, ami szikár, egyenes tartásából sugárzott felénk.”

Röviddel 81. születésnapja után mint családját nagyon szerető férjtől, két gyermekének édesapjától és négy unokájának nagyapjától 2014. augusztus 21-én szomorú szívvel vettünk búcsút.

*Felesége,
UHRI IMRÉNÉ VINCZE ERZSÉBET
gyógypedagógiai tanár
Budapest*

„Csak a szeretetből táplálkozó, az egyén és a közösségek javát egyaránt szolgáló pedagógiának van jövője.
(Hoffmann Rózsa)

V

DR. VALENT JÚLIA (Szarvas, 1928. december 26. – Szarvas, 2006. július 29.): orosz–szlovák szakos középiskolai tanár, óvónőképző intézeti tanár, bölcsészdoktor

Szülei: Valent György gazdálkodó, majd községi alkalmazott és Bobcsek Julianna háztartásbeli. Édesanyja korán meghalt. Nehéz körülmények között, „árendában” éltek, saját házuk soha nem volt. Édesapja híres volt arról, hogy értett a gyógynövényekhez, ezért gyakran keresték fel a környezetében élők betegségeikkel vagy beteg, torokgyíkban szenvedő gyerekeikkel. A gyógyításért hálájukat terményekkel, élelmiszerrel fejezték ki, mert pénzt nem fogadott el. Az édesapa szorgalmazta, ösztönözte, hogy a jó eszű, szorgalmas leánya tanuljon. Júlia azzal segítette a család megélhetését, hogy korrepetálta tehetősebb diáktársait, akik ezt élelmiszerrel hálálták meg.

Valent Júlia iskolai tanulmányait Szarvason a Luther Márton Tanítóképző gyakorlóiskolájában, majd az Állami Polgári Leányiskolában végezte. Ezt követően a Vajda Péter Gimnáziumban tanult Szarvason, ahol 1949-ben tett érettségi vizsgát. 1954-ben elvégezte a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar orosz nyelv szakát, majd a Szegedi Pedagógiai Főiskola szlovák tanári szakát 1963-ban. A JATE Bölcsészettudományi Karán, Szegeden bölcsészdoktori végzettséget 1982-ben szerzett.

Vélhetően pályaválasztását az az ismeretátadási képesség motiválta, amelyet társai tanítása kapcsán szerzett, de valószínűleg anyai nagyapja példája is hatott rá, aki cipésmesterként tanyai iskolában tanította a környező tanyák gyermekeit.

Tanári munkáját Szarvason a **Vajda Péter Gimnáziumban** kezdte, ahol orosz nyelvet tanított. Nemcsak nyelvet oktatott, hanem az egész nyelvi kultúrát is megismertette a tanulókkal. A tanítványok pedagógusi munkásságát nagyra becsülték. Szeretetteljes, mindig adni kész, átadni tudó, inspiráló személyiségére, pozitív életszemléletére emlékszik sok tanítványa, akivel munkája során kapcsolatba került.

Gimnáziumi tanítványa, *dr. Povázsai János* ny. közgazdász őszinte hálával őrzi emlékét, és így ír: „Azt hiszem, mi, volt diákok sokan

egyetértünk abban, hogy az általános iskolában az orosz nyelv nem tartozott a legkedveltebb tantárgyaink közé. Ez nyilván magyarázható volt a nyelv szokatlanságán kívül az eltérő írásmódjával és az akkori nyelvtanítás hiányosságaival. Gimnáziumi tanulmányaink megkezdésével e téren kedvező változás történt. Kiváló, nagyon jól felkészült tanárt kaptunk Valent Júlia személyében. Az első perctől, ahogy átvette oktatásunkat, nagyon igényesen formálta át hozzáállásunkat az orosz nyelv tanulásához. Nagy hatással volt ránk felkészültsége, a nyelv magas szintű ismerete és oktatói módszere. Lehetőleg minél többet kellett beszélnünk az órán. Különösen igényes volt a tanárnőnk a szép kiejtésre és a nyelvtani szabályok megismerésére, megtartására. Nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy a szép irodalmat eredeti nyelven minél jobban megismerjük. Érettségire nagyon sokat fejlődtünk, amit neki köszönhetünk. Akinek – így nekem is – az orosz nyelv a továbbtanulásunkban kiemelt szerepet játszott, a tőle kapott tudás nagyon jó alapot, értékes segítséget jelentett.”

Ugyancsak gimnáziumi tanítványa volt *Versegi-Molnár Tiborné Valach Judit* magyar–orosz szakos középiskolai tanár is. Az ő pályaválasztásában döntő súllyal játszott szerepet Valent Júlia. Így vall erről: „Én Valent Juliára a legnagyobb szeretettel, tisztelettel emlékezem. Nem voltam nagyon jó tanuló, de az orosz nyelv nagyon jól ment. Biztosan közrejátszott az is, hogy beszéltem a szlovák nyelvet, az a szókészlet sokat segített. A fiatal tanárnő rögtön felismerte, hogy szívesen nyilatkozom meg, ezt a képességeimet igyekezett fejleszteni. Egészen odáig jutottunk, hogy részt vettem egy megyei orosz versenyen Békéscsabán. A felkészülés során sokat beszélgettünk, és rádöbbsentem, nemcsak szimpatikus számomra a tanárnő, hanem példaképemnek is kezdem tekinteni. Nagyon nagy része volt abban, hogy végül egyetemre jelentkeztem orosz szakra. Az ő segítségével megszerzett tudásom szilárd alapnak bizonyult tanulmányom során. Középiskolás koromtól eredetiben tudtam élvezni Lermontov és Puskin verseit, s még ma is tudom könyv nélkül a legkedvesebbeket.”

Valent Júlia 1959-ben az akkor alakuló **Szarvasi Felsőfokú Óvónőképző Intézet** orosz és szlovák nyelvszakos oktatója lett. Innen vonult nyugdíjba. Nevéhez kötődik a nemzetiségi képzés elindítása, a szlovák nyelvi képzés irányítása egészen nyugdíjazásáig. Nagy szerepe volt abban, hogy a megye és az ország szlovák nemzetiség lakta területeiről is szép

számmal jelentkeztek minden évben nappali és levelező tagozatra hallgatók, akik a későbbiekben az óvodai munkájuk során sokat kamatoztattak a „Jutka nénitől” tanultakból.

*Az Óvónőképző Intézet tanári kara és óvónői
(1963)*

A felsőfokúvá vált Szarvasi Óvónőképző Intézet legelső évfolyamának hallgatója, *Imre Ernőné Acsai Anna* nyugalmazott óvónő így őrizte meg emlékezetében: „Több, mint fél évszázad után is szeretettel gondolok vissza arra, hogy milyen családias, összetartozó légkör jellemezte a hallgatók és a nevelők viszonyát az Óvónőképző Intézetben. Valent Júlia tanárnő »az évfolyam Jutka nénije« volt. Közvetlensége, segítőkészsége, feloldotta kezdeti szorongásainkat. Segítette az új környezetben az együttélés szabályaiba való beilleszkedésünket. Mindenkor nyitott volt a hallgatók problémáinak megoldásában. Egyéniségét az emberi szeretet, megértés, valamint segítségnyújtás jellemezte minden esetben. Sokoldalú lexikális tudása, (pszichológia, pedagógia, több nyelv ismerete) segítette abban, hogy sok-sok ismeretet adjon át nekünk. Az orosz nyelv tanítása mellett a szlovák nyelvet is oktatta. A nemzetiséghez való erős kötődésével nagyon fontosnak tartotta annak aktív gyakorlását, a szlovák identitás megőrzését. Az órákon elmélyülten foglalkoztunk a szlovák kultúra, népszokások, hagyományok megismerésével. Ezeket az ismereteimet mint szlovák nyelvet oktató óvónő munkám során jól tudtam hasznosítani. (...) Az 5 évente megtartott találkozók, melyeken a tanárnő is örömmel részt vett, figyelemmel kísérve pályánk, szakmai utunk és magánéletünk alakulását. Emlékét a következő gondolat-
tal őrzöm: »Akit elvesztettünk, az már egészen a miénk, mert bennünk él, halhatatlan.«”

Édesapja haláláig a családot ők ketten képezték, Jutka néni soha nem ment férjhez. Életét a munka, a tanítványok, a hallgatók felkészítése, a helyi nemzetiségi szlovák nyelv megőrzése, a kultúra és hagyományok ápolása

töltötte ki. Korrepetálta a gyengébb orosz, szlovák nyelvi ismeretű hallgatókat. Nagy kezűgyessége volt, árva gyerekeknek ruhákat varrt. Több éven át az Óvónőképző Intézet asztalitenisz sportkörének elnöke is volt. Gyönyörű babagyűjteményét folyamatosan gyarapította. Babáit az ország különböző tájegységein élő szlovákok népviseletébe öltöztette. Idős ismerőseitől gyűjtötte a szarvasi szlovák hagyományokat.

Idejének nagy részét azonban a munkahelyén töltötte. Arra törekedett, hogy a hallgatók pályára történő felkészítése minél újabb módszerekkel, minél magasabb szinten történjen. Különösen fontosnak tartotta, hogy a gyakorlóóvodában legyen olyan óvodai csoport, ahol a legkorszerűbb módszerekkel, a legkiválóbb mentorokkal lehetséges a nemzetiségi nyelv megismertetése a gyerekekkel. Mivel Szarvas a Dél-Alföld egyik legnagyobb szlovákok által lakott városa, az óvodát igénybe vevő szülők között nem volt nehéz olyanokat találni, akik örömmel íratják gyermeküket abba a gyakorlóóvodai csoportba, ahol 1972-ben kiscsoportos gyerekekkel elindult a nemzetiségi nyelvhez szoktatás. Arra is volt gondolja, hogy két, a szlovák nyelvet jól beszélő óvónő foglalkozzon a hallgatókkal és a gyerekekkel. Az így létrejött óvodai csoportban gyakorló hallgató lehettem én is 1972-től 1974-ig.

Nagy örömet jelentett számomra a felkérés, hogy dr. Valent Júlia tanárnőről írjak. Rengő diákkori élmény, kellemes emlék jutott az eszembe. Számomra meghatározó volt az a „muníció”, amellyel elindított a tanár a pályámon. Még nem tudtam ki ő, már felfigyeltem egy tanárnőre, aki „jelenség” volt. Tartása, járása határozottságot, egyéniséget sugárzott. Nem lehetett nem észrevenni. Gyakran találkoztam vele különböző kulturális rendezvényeken. Amikor felvételi kérelmet adtam be a szarvasi Óvónőképző Intézetbe, 1972-t írtunk. A magyar óvodatörténet olyan egyéniségei között tanított akkor Valent Júlia, mint Elek László, Iványi Gergely, Kunos Andrásné, Vajda Aurél, Bessenyei Antal, Törzsök Béla, Zsáky István. Az alapképzés mellett szlovák nemzetiségi képzésre kértem felvételemet. A felvételi során tudtam meg,

hogy „Jutka néni” – így kérte, hogy nevezzük – lesz a nyelvtanárunk, ő az, akit én már látásból ismertem. A megilletődöttségemet és a felvétellel járó szorongásomat hamar feloldotta megnyugtató, biztató szavaival.

Mivel nyelvi speciális kollégiumra is jártam, napi kapcsolatban voltunk. Csoportomban négy társammal úgynevezett „szlovákosok” voltunk, akiket nagy figyelemmel, egyéni képességeinknek, tudásunknak megfelelően fejlesztett. Rendezte, ha szükséges volt, az esetleg felmerülő egyéni gondjainkat. Érdeklődött családunk iránt, igyekezett minden utat megtalálni hozzánk, hogy még jobban megérthessen és segíthessen minket. Biztatott minket arra, hogy a közösségben is milyen fontos az önállóság, miközben a közösséget ő nagyon fontos formáló erőnek tartotta. Azt vallotta, találjuk meg önmagunkat, és járjuk a saját utunkat. Az énképünk kialakításában nagy szerepe volt. Dicsért, biztatott és – ha kellett – dorgált, megszidott, ha nem voltunk elég pontosak egy feladat leadásában, mondván, ezzel másokat hátráltatunk. Mindezek arányát nagyon jól megérezte. Meg is tanultuk társaimmal egy életre a határidők pontos megtartásának fontosságát. Ezt a biztatást, odafigyelést, következetes, néha szigorú szavait, cselekedeteit megtapasztalhattam a napi tanulási folyamatok során is. Meglátta bennünk az apró tehetségcsírákat, legyen az a nyelv ismerete, közösséghez való viszonyulásunk, kommunikációs vagy ismeretátadó képességünk. Láthattam, hogyan gondoskodik a családjától távolabb élő csoporttársnőnkéről, aki nem utazhatott haza csak két-háromhavonta. Fontosak voltunk számára, mivel neki nem volt gyermeke, minket tekintett „gyermekeinek”, és a felelősséget is vállalta értünk. Az élet számunkra még ismeretlen dolgairól beszélgetett velünk. Meglepett minket egy-egy jó könyv ajánlásával, melyek között olyan is akadt, amit akkor még egy könyvtárban sem kaphattunk meg. Nyitogatta a szemünket a világra.

Idegen nyelvi versmondó délutánokon próbálhattuk ki magunkat. Felfedeztette velünk, hogyan hangzanak Petőfi, Ady, József Attila, Weöres Sándor versei szlovák, román, francia angol, orosz nyelven. Ez jó csapatépítő tevé-

kenységnek bizonyult. Menedzselt minket a szó mai értelmében véve is. A Felsőfokú Óvónőképző Intézetek Tudományos Diákköri tanácskozására is felkészített.

Kutató pedagógusként bevont minket saját kutatási területébe. Szerette az óvodában történő gyakorlati munka segítségét, büszke volt azokra a kisgyerekekre, akiknek az ő közreműködésével adtuk át megszerzett szlovák nyelvi ismereteinket. Az óvodáskorú gyerekek szlovák és idegen nyelvre oktatását, annak időszerűségét már 40 éve vallotta. Óvodai kísérleteinkkel bizonyítottuk, hogy az artikulációs bázis fejlesztésében mekkora jelentősége lehet egy másik nyelvnek, az idegen nyelvben meglévő mássalhangzó-torlódások hogyan erősíthetik 3-5 éves korban a magyar nyelvű kiejtést. Már akkor azt tanította és gyakoroltatta velünk, hogy aktív nyelvi közegben, más nyelvet mindennapos szituációban cselekvések közben mintakövetően lehet eljuttatni a kisgyerekekhez. Ugyanilyen fontosnak tartotta – és a gyakorlati tapasztalataim később sokszorosan bizonyították – a meta-kommunikáció jelentőségét, segítő szerepét az óvodáskorúak nyelvhez szoktatásában. Ma is aktuálisak ezek a módszerek.

*Szlovák nemzetiségi hallgatók körében, 1973-ban
(a tanárnő jobb oldalán e sorok írója)*

Mindezek mellett észrevétlenül fejlesztette identitástudatunkat is. Gyűjtöttünk hallgatótársaimmal fellelhető helyi hagyományokat, dalokat, mondókákat, mindenki a saját lakóhelyén. Összehasonlíthattuk ezáltal a magyarországi szlovákság más-más földrajzi helyén élők kiejtését, eltérő, de mégis egy gyökérből fakadó szokásait, gasztronómiai jellemzőit.

Igazi mentoromnak tudhatom Valent Júliát. Amit tudatosan és mintaként adott át, mi spontán módon átvettünk tőle, és igazán a későbbiek során kamatoztattuk. Mindig jó szívvel emlékszem rá.

A diploma megszerzését követően a maga eszközeivel segítette és sokáig figyelte a pályánk alakulását. Mivel óriási örömmre a szarvasi gyakorló óvodában kezdek el a pályámat – és 1974-től 2012-ig (nyugdíjba vonulásomig) a szarvasi gyakorlóóvoda szakvezető óvodapedagógusa voltam – szinte haláláig nagy segítőm volt az óvodás gyermekek szlovák nyelvre nevelése és később a hallgatók képzése terén. Gondot fordított arra is, hogy utánpótlást neveljen a nemzetiségi nyelvoktatás és gyakorlati képzés továbbvitelére az óvónőképzőben.

Dr. Lentvorszki Anna PhD., a szarvasi Pedagógiai Főiskolai Kar Nemzetiségi és Kisebbségi Intézet nyugalmazott igazgatója így köszönt el tőle a Szarvasi Krónika helytörténeti folyóirat 22. számában „Megkésett búcsúztató” címmel: „1958-ban találkoztunk a gimnáziumban. Én diáktársaim között ültem, ő a tanári katedrán tartotta az oroszórát. A vele eltöltött év sorsfordító lett életemben. Megszerettem az orosz nyelvet, és magam is ezt a szakot választottam. (...) A sorsom úgy hozta, hogy 1979-ben magam is az Óvónőképző Intézet orosz nyelv és ének-zene tanára lehettem. Szárnyai alá vett, egyetemre irányított (...) Ettől kezdve többen találkoztunk, beszélgettünk a szarvasi szlovákok népszokásairól, összehasonlítottuk a szlovák és magyar népdalvariánsokat. Így megszületett az első kutatásunk, amely írásban is megjelent. Ez újabb lendületet adott oktatói és kutató munkámnak. Az általa gyűjtött és énekelt szlovák népdalok, műdalok új életre keltek PhD-disszertációmban. Magam sem gondoltam eddig, milyen mély nyomot hagy egy diák (egy ember) életében az első jó tanár emberi, szakmai irányítása. Én neki és a tőle ellesett szorgalomnak köszönhetek mindent. Biztos vagyok abban, hogy dr. Valent Júlia tanárnőnek sok-sok ilyen tanítványa volt, akik ugyancsak hálával gondolnak rá. Sokat köszönhetünk neki. Örökké emlékünkből él.”

Karácsony Sándor gondolatai méltóképpen jellemzik életútját: „Milyen legyen a nevelő? Áradjon belőle titokzatos áram módján az őszinteség és a szabadság. Tudjon egyformán

adni és elfogadni. Ne sokat törődjön aztán más egyébbel. Az áramkör megindul s elvégzi a többi.”

Szakmai témájú tanulmányai a *Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményeiben* jelentek meg 1964-ben és 1965-ben. Írt a *Békési Életben* 1980-ban, a *Szarvasi Krónika* Közművelődési és Helytörténeti folyóirat 1993–1997 számaiban, elsősorban szlovák témákban.

A hallgatók nyelvi oktatásának, személyiségformálásának, pályaválasztásának, identitástudatának fejlesztése éppen úgy belső késztetése volt, mint a helyi-, illetve az országos nemzetiségi kultúra még fellelhető értékeinek gyűjtése, legyen ez tárgyi emlék vagy népdalkincs, mondókakincs.

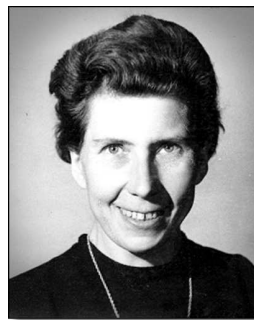
Források:

- *Ki kicsoda? Szarvas 2000–2010*
- *Szarvasi Krónika* Közművelődési és Helytörténeti folyóirat 1993–1997 számai
- Gálné dr. Rideg Ildikó ny. főiskolai docens visszaemlékezései

Volt tanítványa, majd munkatársa,
MONTVAJSZKINÉ BÁTOR ANNA
ny. gyakorlatvezető óvodapedagógus
Szarvas

VÁRALLYAY JÓZSEFNÉ gömöri Havas Judit (Eger, 1918. január 4. – Hejőpapi, 2005. október 27.): tanítónő, igazgatóhelyettes

Apai ágon felvidéki, régi családból származott: édesapja, gömöri Havas Péter hivatásos katonatiszt volt. Édesanyja, Turtsányi Hanna, ősi, Nyitra vármegyei család sarja volt. Juditnak egy testvére volt, a nála öt ével idősebb Johanna.

Mivel édesapját Tiszafüredre helyezték 1920-ban, így ott kezdte meg iskolai tanulmányait. Az első két évben magántanuló volt, harmadikban már iskolába járt. A családfőt 1926-ban nyugdíjazták, így a négytagú család a megyeszékhelyre költözhetett a nagypapa házába. A negyedik elemi így az Angolkisasszonyok Egri Intézetében végezte el. Ugyanott folytatta a tanulást a gimnáziumban, majd 4 év után a tanítóképzőben a majdani kereseti lehetőséget nyújtó végzettségért.

Képesítővizsgáját 1938-ban tette le az Angolkisasszonyok B.M.V. Egri Érseki Római Katolikus Tanítónőképző Intézetében. A miniszteri vizsgabiztos igen meg volt elégedve a teljesítményével, hiszen minden kérdésre kimerítően, szabatosan válaszolt. Egyedül neki mondta a sikeres vizsgája után: „Köszönöm, tanító kisasszony!” Azonnal állást ajánlott neki (a gazdasági válság idejét élte az ország!). Boldogan ment haza Havas Judit a jeles minősítésű oklevéllel és az állásígérettel. Nagy volt az öröm a családban a ragyogó eredmény miatt, de édesapja nem engedte állásba a lányát. Azt mondta, el tudja tartani őt, ne vegye el a munkalehetőséget más elől.

Így a családalapítás útját választotta, és 1940-ben férjhez ment Várallyay József tanítóhoz. Az esküvőt Egerben tartották a Nagytemplomban, de az ifjú párnak rögtön Budapestre kellett mennie. A férj a Külügyminisztériumban dolgozott, az ifjú feleség pedig a HM-ben kapott munkát azonnali hatállyal. (Már a háború éveit élte az ország!) A házasságból három gyermek született: Judit (1941), Péter (1944) és Katalin (1945).

A világháború szétzilálta a családot: a férjet különböző helyekre rendelték futárszolgálatra (Románia, Ausztria, Németország, Dánia). Előfordult, hogy 25 napig nem hallott a fiatalasszony a férjéről: a Külügyminisztérium sem tudott felvilágosítást adni. Közben elkezdődött Budapest bombázása. Juditnak egyedül kellett a két aprósággal az óvópincébe mennie a szükséges holmikkal együtt. Kislánya két és fél éves, kislánya 6 hónapos volt... Volt úgy, hogy 5-6 riadót is átéltek. A mai Petőfi híd lebombázása után 4-5 napig alig volt víz Budán (és a házukban csak a földszinten), mert a hídon áthaladó, 800 mm-es vízvezetékcső is tönkrement. A gázszolgáltatás is akadozott, így nagyon keservessé vált a főzés. A továbbiakban sem volt a család a „maga ura”, ugyanis a minisztérium elrendelte a nyugatra indulását, ahogy ezt tette mindegyik alkalmazottal és hozzátartozóikkal. 1944. november 12-én telepítették ki őket Szombathelyre. A vonaton spirituszfőzőn készítette a meleg ételt, a forró vizet a mozdonyból kapták (mosakodásra, pelenkamosásra stb.). Szerencsére egy teljes fülkét „lakhattak” a vonaton. Útjuk 8 napig tartott...! A vasi megyeszékhelyen töltötték a karácsonyt. 1945. március 4-én kezdték meg a város bombázását. Rettenetes volt a pusztítás.

A „Külügy” vezetősége a bombázás után úgy határozott, hogy dolgozóit és családjukat „biztonságos” helyre telepíti. Így kerültek hármasan Szelestére, ahol csatlakozott hozzájuk az időközben „hazajött” családfő. Onnan Nemescsóra kellett menniük, majd – szó szerint – áthajtották őket (minden tisztviselőt) Ausztriába. Március 29-én mentek át a határon. Ökrös szekéren utaztak, míg a két jószág éhen nem pusztult.

Több helységet érintve Weissensteinben kötöttek ki. Itt született meg a tábori kórházban Katalin lánya 12 °C-os „melegben” december 11-én. Míg Judit a kórházban volt, azalatt a férj a két nagyobb gyerekkel átkerült „végleges” helyükre, Kellerbergbe. Két évig tartott a keserves barakkélet – sok éhezéssel és fázással és két karácsonyestével. Amikor 1945. január közepén kint –25, –30 °C volt, a barakkban +2 °C-ot mértek! Közben pedig nem tudta Judit, hogy otthoni szeretteivel mi történt, hisz az egész országon átvonult a front. Föladott egy levelet 1946 elején, amire 5 hét múlva megjött a nagynénjétől a válasz: mindenki egészséges. A házaspár útja elvált 1947-ben: a férj politikai okok miatt nem jöhetett haza, a feleség viszont annyit szenvedett már „idegenben”, hogy mindenképpen vissza akart térni. Nehéz döntés volt mindkettejük részéről. A csonka család 1947. május elsején lépte át a határt Hegyeshalomnál. Végig marhagomban utaztak, május 8-án érkeztek meg Egerbe.

Közben itthon megváltozott a politikai helyzet. Judit édesapjától megvonták a nyugdíját (1947. szept. 1.), majd kiköltöztették szüleit a lakásukból. El kellett helyezkednie, ami rokoni segítséggel sikerült is, a Pénzügyigazgatóságon a földnyilvántartásnál. Igaz, csak havidíjasként alkalmazták, de volt munkája, nem számított ingyenélőnek. Háromhavonta újították meg a szerződését. Már gyerekkorában is egyik erőssége volt a számtan és a jó memória, így testhezálló feladatot kapott. Sajnos, származása miatt innen mennie kellett, és a Füzesabonyi Állami Gazdasághoz került (Pusztaszikszó). Itt sem maradhatott az előző ok miatt. „Megsúgták” neki, hogy Heves megyében sehol sem fog tartós állást kapni. Közben pedig ő tartotta el a szüleit is (akik persze megkezdtek értékeik – áron aluli – eladogatását). Közben édesapjáiék utána mentek Füzesabonyba – „elveszítve” egri lakásukat. E kilátástalan helyzetben segített neki Miskolcon a Megyei Tanácsnál dolgozó sógora és nagybátyja. Mindketten azt javasolták, vegye elő tanítónői diplomáját, és azzal helyezkedjen el Borsod megyében. Így is történt. 1953. február 2-án **Hejőpapiban** kezdett el tanítani. Igaz-

gatója az iskolaépületben helyezte el ideiglenesen. A gyerekek nélkül volt ott. A kis irodahelyiségben lakott, petróleumlámpa fényénél készítette el délutánonként estébe hajlóan 6 hét alatt mindegyik tantárgy tanmenetét osztályonként. Az 5-6. osztályban számtant, a 7.-ben fizikát, a 8.-ban geometriát, az 5-8. osztályban biológiát kellett tanítania. Tanítónőként végig csak felső tagozatos osztályokkal dolgozott!

Minden napra, az összes órára vázlatot kellett írnia, kitérve a szemléltetés eszközeire és módjára is. A szakkönyvek, a Rendtartás, a tanszerek segítségével megoldotta a feladatot, támaszkodva hatékony memóriájára. Végére is 15 évvel azelőtt végzett, és pedagógiával azóta nem foglalkozott. Igazgatója meg volt elégedve a munkával.

Március közepére a főnöke kialakított egy lakást elfalazásokkal az iskolaépülethez csatlakozó szolgálati épületszárnyban. Így lett egy szoba-konyha-kamrás otthonuk, és két kislányát is elhozhatta a faluba. Végre együtt voltak, végtelenül szerény körülmények között és igen szűkös koszon, de fedéllel a fejük felett.

Idézet „Emlékek életemből...” c. írásából: „Sok mindenért kárpótolt a munkám. Régi igazság, a bajok elviselésére, a legjobb gyógyszer az idő és a munka. De természetesen mindehhez a jó Istenbe vetett hit és a kegyelme kellett. Elmondhatom – hála legyen Neki örökké! – megpróbált sokszor, de nem hagyott el soha!

A munka! Szerettem tanítani. Szerettem a gyerekeket; a »mindenki gyerekét« is tudtam szeretni. Az is régi igazság, hogy szeretetet csak szeretetért lehet kapni. Bizonyíték erre az, hogy annyi sok-sok év után is kapom vissza a régi tanítványaimtól a visszaemlékezéseiken keresztül: milyen nagyon szerettek. Annyi régi kis történetet emlegetnek találkozásaink alkalmával, amelyekről annak idején nem is gondoltam, hogy megmaradnak az emlékeztükben.

Sok örömet okozott a tanítás. Azok a gyermekszemek! Különösen a fizika- és biológiaórákon. Amikor egy osztály figyel a magyarázatra, a kísérletre vagy a szemléltetésre. És

egyszer csak megvillannak a szemek egymás után! Mint egy parányi tűzijáték! Amikor az ember nemcsak érzi, de LÁTJA, hogy most értette meg a gyerek a hallottakat! Azok a csodálatos ragyogó őszinte gyerekszemek! Az az öröm, jóleső érzés, hogy van a munkának eredménye! És az ő kis gondjaik miatt sötét, bánatos, könnyes kis szemüket látva, a gyerekeket vigasztalva, segítve, ismét ragyogóvá tenni azokat – nagyon jó érzés volt...!”

1956 októberében „megérkezett” a faluba a villany. Ahogyan telt-múlt az idő, jobb körülmények közé kerültek. Nagy szó volt, hogy 1959-ben átköltözhetett a család az iskolával szemben épített szolgálati házba. Ott már volt kert is, tyúkokat is tarthattak. Boldogan kertészkedtek. A telken állt 8-10 tölgyfa, ezek nyáron hűsítő árnyat adtak. Végre sok virággal tudott foglalatzkodni Judit. Az előszoba tele volt cserepes virágokkal. Jó vizű kerek kút volt az udvaron.

Az iskolaigazgató vezetésével nyári táborba vitték a gyerekeket a Bükkbe 1959-től kezdve minden évben. A kéthetes időtöltés a pedagógusoknak is sok örömet szerzett a felelősség mellett. Jó volt látni a gyerekek fölzsabadult, őszinte boldogságát, és átélni a kedves tábor-tüzek hangulatát. A tanítványok évek múlva is szeretettel emlékeztek a szép napokra.

Tanítványaival az 1962–63-as tanévben

Mivel Judit jártas volt az adminisztrációban, és tudott írógéppel dolgozni, a főnöke kinevezte igazgatóhelyettesnek. E feladat ellátása sok többletmunkával járt, de szívesen csinálta, mert a pótlékként kapott pénzre is nagy szüksége volt. A gyakorlati oktatásból (politechnika) is kivette részét: nagy kedvvel mutatta meg a gyerekeknek a főzés, varrás és a technika alapvető dolgait.

1968-ban a pedagóguskölcsönt igénybe véve házépítésbe fogott. Elkészült az alap, a falak és a tető. 1969 májusára kész lett a ház. Júliusban beköltözhetek. A kertet megművelték (akkor már a gyerekek sokat tudtak segíteni), betelepítették gyümölcsfákkal. Így a konyhárával mindig megtermett sok munka és öntözés árán. Itt is hódolhatott virágültető, -nevelő szenvedélyének Judit: sok szép virág díszítette a portát, neki és családtagjainak meg az odalátogatóknak gyönyörű látványt nyújtottak.

1973. január 1-jével nyugdíjba ment. Az aktív pihenés ideje következett: továbbra is kertészkedett, szívesen hímzett, és eljárt rendszeresen a nyugdíjasok klubjába meg a templomba.

Jó egészségben megérte diplomázásának 50. évfordulóját. Egerben zajlott le az ünnepség, az akkor még Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban az ősi falak között 1988-ban. Életének jelentős eseménye volt, hogy a falu második díszpolgára lett 1997. január 15-én. Ahogyan az ünnepségről tudósító újságcikkben olvasható: „Osztályidegenből díszpolgár...” Volt tanítványai közül kartársnője lett az egyik. Anynyi szépet és jót mondott róla a köszöntőn, hogy az a polgármesternek is feltűnt. A következőkkel fordult az ünnepelthez: „Azt eddig is tudtam, hogy Judit nénit szeretik, de csak most értettem meg, miért szeretik!”

1998. június 14-én *gyémántdiplomával* tüntették ki. A frissében visszakapott rendházban újra az Angolkisasszonyok fogadták a jubilánssokat. A zárdai kápolnában tartott szentmisén adtak hálát a volt tanítványok az Istentől kapott kegyelmekért. A *vasdiplomát* a gyémánt-hoz hasonló körülmények között vehette át 2003. június 12-én.

Az ő magánéletében is követte egymást az öröm és a bánat. Lányai férjhez mentek, fia megnősült. Láthatta még unokái fölcseperedését, az apróságok sok szívet melengető él-ménnyel ajándékozták meg. Ugyanakkor meg kellett élnie szeretett menyé és idősebbik lánya elhunytát (1994, ill. 2004). Férje 1991-ben végre hazalátogatott, de betegsége miatt már nem tudott visszatelepülni. Messze idegenben hunyt el 1996-ban.

Ahogy többször említette, szülei még gyermekkorában megtanították arra, hogy ne csak nézzen, lásson is! Vegye észre mindig az elé táruló szépet, mert az örök szépség nehéz időkben is felüdíti a lelket, könnyebbé teszi a terhek elviselését. Ilyen szép volt – a természet, a virágok mellett – a zene is: főleg a kórusmuzsikát szerette.

A sokat megélt tanítónő Hejőpapiban halt meg, ott is temették el nagy részvétől kísérvé. Abban az általa is megszeretett faluban, melynek lakóiért oly sokat dolgozott.

Források:

- Várallyay Józsefné: *Emlékek életemből...* (gépirat, 2001)
- Családi iratok

*Unokaöccse,
HAVAS-HORVÁTH ISTVÁN okl. erdőmérnök
Eger*

VARGA KÁROLYNÉ Hári Katalin
Anna (Debrecen, 1938. augusztus 1. – Kaba, 2014. február 26.): tanítónő

Édesapja, Hári Lajos férfisزابó volt. Édesanyja, Győri Margit háztartásbeli. Két testvére, Margit és Ilona szintén pedagógusok. Általános iskolai tanulmányait Püspökladányban, a Zója Iskolában végezte, majd 1957-ben Debrecenben, a Lorántffy Zsuzsanna Tanítóképzőben szerzett érettségi bizonyítványt, egy év múlva pedig tanítói oklevelet. Mindkettőt kitűnő eredménnyel.

Gyakorló éveit lakóhelyén, a Petritelepi Általános Iskolában töltötte. 1960–63 között a Püspökladányi Járás KISZ-bizottságának úttörőitkára volt. Szíve a tanításhoz vonzotta, így 1963. augusztus 1-től nyugdíjazásáig a **Kabai Általános Iskola** tanítója lett. Itt 16 évig kisdobos vezető is volt.

1964-ben házasságot kötött Varga Károllyal, aki a helyi termelőszövetkezetben dolgozott. Házasságukból két gyermek született, Katalin, aki könyvtáros és Zsolt, aki közgazdász lett. Férje 1980-ban bekövetkezett halála után gyermekeit egyedül nevelte, taníttatta. Erején felül dolgozott, hogy gyermekei ne szenvedjenek hiányt. Mindketten kiváló szakemberek lettek. Teljes lelki megnyugvását később az unokái – Enikő, Tünde, Botond és Luca – hozták el, akikre mindig nagyon büszke volt.

Már pályája kezdetén megnyilvánult nevelői rátermettsége, a gyermekekkel való bábni tudása, a szülőkkel való jó kapcsolatteremtő képessége. *Sári Gusztáv* igazgató így jellemezte tevékenységét: „Igen jól ért a gyermekek nyelvén. Nevelési és oktatási vonatkozásban is jó eredményeket ér el. A nevelési terv megvalósítására céltudatosan törekszik, különösen a közösségi nevelés terén tűnik ki. (...) Jól kapcsolja össze az iskolai és az úttörő nevelőmunka lehetőségeit. (...) Kedélyessége, nyíltsága, segítőkészsége jó hatással van mindenkire.”

Pedagógiai munkáját mindig szerényen, körültekintéssel végezte az alsó tagozat 3-4. évfolyamain. Igen eredményesen tanító, tanítványaiiban mély nyomot hagyó pedagógus volt.

Dr. Kissné Kálmán Marianna, tanítványa így emlékezik: „Varga Károlyné Kati néni 1976 szeptemberétől két évig tanított. Csillogó barna szeme mindig mosolygott. Hangja harsány, határozott volt, mégis meleget árasztott. Bátorított bennünket. Minden diákjáról tudta, mik az erősségei, és miben kell támogatni. Mai fejlemmel már tudom, hogy számára természetes volt minden órán a differenciálás, a tehetséggondozás és a felzárkóztatás. Kinek, kinek azt nyújtotta, amire éppen szüksége volt.

Élesen emlékszem, amikor négy új könyvet hozott be az egyik környezetórára. Nem tankönyvek voltak ezek. Fehér, keményfedelű, belül színes képekkel, versekkel, mesékkel, leírásokkal. Kiscsoport-

tokban dolgoztunk, és aki hamar elkészült a feladattal, ebből a könyvből olvashatott. Ezután rendszeresen hozta magával ezt az olvasmányt. Versengtünk azért, hogy ebből kapjunk feladatot. Később kiderült, hogy egy tanulmányi versenyre készültünk ebből a könyvből. *Nézz körül!* – Ez volt a könyv és a komplex tanulmányi verseny címe is. Elmentünk, és megnyertük előbb a járási, majd a megyei versenyt is. Játék volt az egész. A végén aztán nagyon megörültünk, hogy oklevél is jár ezért.

Könnyedén, játékosan készített bennünket nemcsak a versenyre, de az életre is. A konfliktushelyzeteket megbeszéltük, a tanulságokat pedig mondásokkal, közmondásokkal összegezte: „*Addig jár a korsó a kútra... Aki másnak vermet ás... Ki korán kel, aranyat lel...*” Kati néni szövegesen is értékelt. Emlékeim szerint sokkal fontosabbak voltak számomra a felmérők végén a gyöngybetűkkel írt mondatai, mint a számok, százalékok, osztályzatok. Pozitív gondolatai bátorítást adtak – *Tudod ezt sokkal precízebben! Így is lehet, de van egy jobb megoldás!* A rosszul alkalmazott nyelvtani szabályokra is volt valami vicces mondása, amely alapján a nehezen leírható szavakat is mindenki megtanulta leírni: „*A tejben van j, de a tea csak szeretné, hogy legyen benne. Ha nem tudod megjegyezni, hogy a fojt mindig pontos, akkor mindjárt megfojtalak, és a fejedre teszek egy pontot!*”

Sokat viccelődött, így nevettünk is mindennap többször. De amikor megkívánta, csendben kellett maradnunk, hogy a légy zümmögését is meghalljuk. Kisdiákként követtük őt, felnéztünk rá, s nem volt kérdés soha, hogy ha Kati néni azt mondta, akkor annak úgy kell lennie.”

Naprakész volt a szakmában, de a szépirodalmi és társadalmi ismeretei is verhetetlenek voltak. Kollégái felnéztek rá mint okos, széles látókörű pedagógusra. Az egyéni bánásmód alkalmazása, ötletessége alapos tárgyi tudásra épült. Kiemelkedő eredményeket ért el az anyanyelvi tárgyak tanításában, az alapkészségek fejlesztésében. A tantárgycsoportos oktatás bevezetését követően magyar nyelv és irodalmat tanított a 4. osztályokban. Sokat foglalkozott azzal is, hogy tanítványait megtanítsa a tanórán kívüli ismeretszerzésre. Ők voltak az iskolai és városi könyvtár legaktívabb látogatói. Felkészülten léptek a felső tagozatba. Mint az új iránt fogékony nevelő, alkotó módon kapcsolódott be a továbbképzésekbe, bemutató tanítások, előadások tartását

is vállalta. Elsők között és kiválóan megfelelt minősítéssel végezte el a komplex tanfolyamot. Záró dolgozatát a mozgalom és a családi, társadalmi nevelő hatások témából írta, amelynek különösen értékes része a nevelési helyzetek bemutatása. Ez bizonyítja színvonalas, céltudatos nevelői munkáját.

Társadalmi tevékenységének fő színtere a kisdobos munka volt. Rajának kulturális és egyéb szereplései kiemelkedőek, igényesek és látványosak voltak. Jó eredménnyel szervezte és irányította a kisdobos életet. Több esetben hosszabb időn keresztül helyettesítette a csapatvezetőt. Jó munkatársi kapcsolata volt nevelőtársaival, sokat segített a pályakezdő nevelőknek, akik elfogadták tanácsait. Rendszeresen szervezte a kisdobos táborokat, melyek a gazdag, változatos programokkal, a jó hangulattal igazi élményt nyújtottak a résztvevőknek. Igazi közösségi ember volt. Mindig kereste az együttlét alkalmait. Varga Károlyné azon pedagógusok egyike volt, aki állandóan tevékenykedett a gyermekekért, aki szinte az iskolában lakott. Tanítványait jól ismerte, problémáikat megértette, így a konfliktushelyzet ki sem alakult, vagy könnyen kezelhetővé vált. Hatékony kapcsolatot alakított ki a szülőkkel, akik részt vettek az osztályai életében, segítséget adtak az iskolai rendezvények lebonyolításában. Éveken keresztül együtt szervezték az árván maradt gyermekek kirándulásait hazánk különböző tájaira és a jó hangulatú színházlátogatásokat a hátrányos helyzetű gyermekek számára.

Abaujszántói kisdobos táborban (1978)

Felkészültségével, nagy tudásával vívta ki magának azt a megbecsülést, ami kilépett az iskola falai közül, és így lett a kisváros gyermekeinek, felnőttjeinek HÁRI KATI TANÍTÓ NÉNIJE.

Pedagógiai munkájának, közösségi tevékenységének elismeréseként számos kitüntetésben részesült:

- * Országos Úttörő Elnökség Dicsérő Oklevél (1974)
- * Kiváló Úttörővezető (1976)
- * Úttörővezető Érdemérem (1979)
- * Kiváló Munkáért (1985)
- * Pedagógus Szolgálati Emlékérem (1995)

Aktív élete nyugdíjazása után is folytatódott. Fáradhatatlanul tevékenykedett a település lakóinak érdekében. Nagy akarattal és emberi méltósággal viselte betegségét is.

„Meghalt Varga Károlyné, városunk Kati nénije!” – adta hírül a *Kabai Hírmondóban Szegi Emma* polgármester. Részlet *Sári Győző* önkormányzati képviselő búcsúbeszédéből: „Kevés az olyan család Kabán, ahol legalább egy gyermeket ne tanított volna. Hosszú éveken keresztül szervezte a táborokat, a szabad idős programokat, részt vállalt a felnőttoktatásban is. Olyan pedagógus volt, akire tanítványai évtizedek múltán is hálás szívvel gondolnak. Mindenkiel jó kapcsolatot ápolt, munkáját és a gyermekeket nagyon szerette. Általában a 3-4. osztályosokat tanította, de dolgozott a felső tagozatban és napköziben is. Nagyon szerette a gyermekeket, akikhez rendkívül nagy türelme volt. Vezetői és munkatársai elismerték, megbecsülték. Nyugdíjba vonulása után is aktív életet folytatott. Egy ciklusban önkormányzati képviselőként dolgozott a lakosságért, a Nyugdíjasok Baráti Körében kultúrfelelősként gondoskodott arról, hogy színvonalasak legyenek a rendezvények, egy időben, a Pávakörben is énekelt, a helyi újság szerkesztőbizottságában a megalakulás óta tevékenykedett, a Versbarát Kör lelkes tagjaként is megismerhették őt. A közösségért és Kabáért végzett önzetlen munkálkodásáért 2002-ben elnyerte a *Kabáért Emlékérem kitüntetését*. Lételeme volt mindig a közösségért való munkálkodás.”

Széplaki Gáborné a *Kabai Hírmondó* 2008. évi számának hasábjain köszöntötte és méltatta Kati néni tevékenységét az aranydiploma átvétele alkalmából mint volt kolléga, versbarát, szerkesztőtárs.

Felidézte, hogy az ő rejtvényeit fejthették havonként a rejtvényfejtők, évekig szerkesztette a Fakanál című rovatot. A folyóirat 2014. áprilisi számában *Velünk maradsz, Kati néni!* címmel így búcsúzott: „Kedvenc költőnőd, Várnai Zseni szavait olvasva próbáljuk feldolgozni a történeteket: – *El tudod képzelni a Végtelent? Se Kezdet, se Vég, hogy az mit jelent? A Semmiből nem jöhet semmi sem. De azt, ami Van, azt meg kell értenem... bármennyire is képtelen s nincs benne értelem!* – Velünk vagy, amikor versekről beszélünk, és tudjuk, mit mondtál volna. Velünk vagy, ha krónikánkat lapozgatva, egy-egy képről te nézel vissza ránk. Hiányoznak azok az eszmecserék, melyeknél elképesztő humán műveltségedről tettél tanúbizonyságot.”

Több évtizedes munkásságára szeretettel emlékeznek tanítványai, kollégái és mindenki, aki ismerte és tisztelte őt. Példakép lehet az emberformálásra készülő nemzedékek számára. Az ismeretlen költő *Elveszítetetlen öröm* című versével idézzük emlékét:

„Van öröm, amely soha nem apad, / S ez az öröm: add másoknak magad! / Míg élsz, magadat mindig adhatod, / Adj jó szót, vigaszt, s ha van, falatot. / Derűt, tudást vagy békülő kezet, / Mindez tied! / Add másnak, s nézheted, hogy nő vetésed, / Hozva dús kalászt, meggazdagítva lelked asztalát. / S csoda történik: minél többet adsz, / Te magad annál gazdagabb maradsz.”

Forrás:

- A Sári Gusztáv Általános és Alapfokú Művészeti Iskola irattári dokumentumai
- A Kabai Hírmondó cikkei
- Sári Győző búcsúztató beszéde
- Személyes emlékek

Egykori kollégái,
KISS LAJOSNÉ ny. igazgató
Kaba
KÁLMÁN ANTALNÉ volt igazgatóhelyettes
Debrecen

VARGÁNÉ TÓTH EDIT (Debrecen, 1961. január 19. – Berettyóújfalu, 2007. július 11.): magyar–történelem szakos középiskolai tanár

„Az életet nem azok a napok jelentik, amelyek elmúltak, hanem azok, amelyekre emlékezünk.” (P. Pavlenko)

Tóth Edit Debrecenben született Tóth Sándor gépkocsivezető és felesége, Kis Róza első gyermekeként. A szülők nagy szeretetben nevelték, édesanyja odafigyelése, hihetetlen szorgalma, békétűrése nagy hatással volt leányára. Akkor is megmaradt ez a figyelem és szeretet, amikor megszületett öccse, Sándor, aki orvos lett, előbb sebészként, majd körzeti orvosként dolgozott Miskolcon.

Általános iskolai tanulmányait Tóth Edit a műhelytelepi intézményben végezte tiszta kitűnővel. Már itt is kitűnt szorgalmával, céltudatosságával, szerénységével. A dicséretet, oklevelek számát nem tartotta fejben, de édesanyja pontosan tudta, és ez volt az ő érzelmi menedéke.

A város egyik legjobb gimnáziumába vették fel, az akkor már vegyes középiskolába, a Tóth Árpádba, ahol négy boldog év után érettségizett kitűnővel, s az volt a négy év alatt is. Itt ismerkedett meg mélyebben a röplabdával, és lett az iskolai válogatott meghatározó egyénisége. Ahogy a tanulásban, a sportban is maximalista volt, nem hagyott volna ki egyetlen edzést sem, s felhőtlenül örült a győzelmeknek, de „jól kezelte” a vereséget is.

Társai szerették és tisztelték, tudták és érezték, hogy ő nem ki akar tűnni, hanem számára természetes az, hogy minden feladatot csak pontosan kell elvégezni, mert akkor lehetünk

önmagunkkal elégedettek. Ezzel a tanulmányi eredménnyel bárhová szívesen felvették volna, de ő „csak tanítani” akart, és szeretett volna elkerülni a városból, hiszen otthon édesapja miatt nem volt meg a nyugalom.

Így Nyíregyházát választotta, s magyar–történelem szakon szerzett diplomát, majd már a tanítás mellett végezte el az egyetemi kiegészítő szakot, hogy középiskolában taníthasson. A vágya teljesült: 1983-ban **Berettyóújfaluban** az akkori **Zalka Máté Szakközépiskola** (ma **Bessenyei György** nevét viseli) tanára lett, ahol egy kitűnő igazgató, Nagy Miklós segítette át az első gyakorlati akadályokon, és biztatta, hogy vállaljon tanórán kívüli tevékenységet is.

A versmondás népszerűsítését kezdte el tanítványi körében. Így találkoztam én is vele a Bihari Vers- és Prózamondó Versenyen, amelyet egy lelkes, irodalomkedvelő csapat indított el Berettyóújfaluban, és ebből előbb megyei, majd országos és végül a határon túli magyarságot is megszólító nemzetközi rendezvény lett. Itt felfigyeltem egy magas, vékony, halk szavú, fiatal tanárnőre – akit először diáknak gondoltam –, aki nemcsak versenyzőket kísért, hanem maga is versenyzett. A pózoktól, harsányságtól mentes, pontos szövegtudás és –értés jellemezte őt. Itt beszélgettünk először, én zsűritagként, ő versenyzőként, de azonnal jó kapcsolat alakult ki közöttünk, hiszen mindketten rajongásig szerettük a választott utat, a tanítást, a tanítványainkat és az irodalmat is. Többször jött vele egy nagyon kedves, szépen beszélő és verset mondó kislány, aki újfalui volt, és aki ma is a városban él, és magyar szakos tanárként ma is állandó szereplője irodalmi rendezvényeknek s egyéb eseményeknek.

Megkértem őt, *Aranyiné Csalánosi Csillát*, hogy röviden írja le, hogyan emlékezik Editre. „Mégárgult regény lapjait lapozgatom... Harminc év elteltével is könnyen rátaláltam a polcomon a többi kötet között. Megőriztem e kis könyvet, s őrzöm diákéveim emlékei között őt, akitől kaptam: Tóth Edit tanárnőt. Fiatal kamaszlányok voltunk, amikor az 1983/84-es tanév második évfolyamát kezdtük. Az új iskolai évvel új magyar–történelem szakos tanárt kapott a csoportunk Edit személyé-

ben. Frissen végzett pedagógusként nagy várakozással és lelkesedéssel kezdte velünk, első tanítványaival a pályáját. Ahogy telt az idő, úgy ismertük meg egyre jobban egymást. Óráról órára formálta jellemünket és saját maga pedagógus énjét is. Nagyon komolyan vette a tanítást, a tananyagok elsajátíttatását, s ehhez minden segítséget meg is adott: részletes vázlatai, könnyen érthető magyarázatai megkönnyítették a tanulásunkat.

Figyelt ránk, megismert minket, s ezáltal olyan közeli, szoros kapcsolatba került velünk, amire mai napig szívesen emlékezünk. Órakezdések előtt ő már a táblára felírt idézetekkel várt bennünket, melyeknek rendszerint valamilyen aktualitása is volt. Ha az óra témája a szerelem, a szeretet érzéséhez kapcsolódott, vagy ha esetleg mi magunk csalódást okoztunk neki, arra is megtalálta a mások által korábban leírt gondolatokat. Felnőtté válásunk útján – ezek hatására is – egyben az értékrendünk, szemléletünk is formálódott.

Soha nem hallottuk, hogy felemelt hangon beszél; szerény, visszafogott egyénisége tükröződött minden cselekedetében, megszólalásában. Csüngtünk minden szaván; fiatal kora ellenére tiszteltük, és igyekeztünk megfelelni az elvárásainak.

Gyerekkorom óta közel állnak hozzám a versek. Ezt az érdeklődési körömet ő már azokban az években felismerte, s tovább ösztönzött szavaló- és szépkiejtési versenyeken való szereplésekkel, melyekre lelkiismeretesen és szívesen készített fel. Sikereimnek velem együtt örült. Példaadásával, attitűdjével nagymértékben elősegítette későbbi pályaválasztásomat, hiszen magyartanár lettem.

Az idő nyomát már magán hordja a ballagásunkra tőle kapott könyvecske. Első lapján Edit kézírása tűnik elő. Shakespeare szavaival kívánt »boldog, tartalmas emberi életet«:

»...Mindenek fölött

Légy hű magadhoz: így, mint napra éj

Következik, hogy ál máshoz se léssz.

Isten veled: áldásom benned ezt

Érlelje meg majd.«”

1984-ben már osztályt is kapott, így vált teljesebbé tanári tevékenysége. Természetesen nagy örömmel és kitűnő módszerekkel készült az osztályfőnöki munkára is. Ekkor már kollégája, „főnöke” és barátja lettem.

1985-ben házasságot kötött Varga Imre agrár-szakemberrel, akivel haláláig nagy szeretetben és boldogságban élt. Három gyermekük született: 1986-ban Péter, aki pszichológiát tanult, 1988-ban Eszter, aki orvosként dolgozik a klinikán, és a legkisebb, Bálint, aki 1996-ban

született, és még egyetemista, vegyészmérnök hallgató. Edit nagyon büszke volt gyermekeire, rajongásig szerette őket, szívesen mesélt róluk apró kedves történeteket. Iskolai eredményeik magukon viselték a szülők példamutatását. Nem járatták őket külön felkészítő órákra, maguk is képesek voltak „önképzésre”, s mindent megtettek céljaik eléréséhez.

Az iskolában magyar–történelem tárgyat tanítók Editet választották munkaközösség-vezetőnek, ebben volt az ő szakmai elismerése, a személye iránti tisztelet és megbecsülés. Számtalan iskolai rendezvényt szervezett Edit, sok tanulózt készített fel évvázrón, évnnyitón való versmondásra.

Minden órára alaposan felkészült, óravázlatai remekek voltak, nem szégyellt szakmai tanácsot kérni, azt felhasználva mindig beszámolt a tapasztalatairól. Sokat olvasott, cserélgettük a könyveket, „loptuk magunknak az időt” – ahogy gyakran mondta.

Csendes, szerény volta miatt mi sem vettük rajta észre a bajt. Előbb táppénzre került, de 2007 januárjában már kórházban próbáltak a daganatos betegségén úrrá lenni. Volt Debrecenben, Budapesten kórházban és végül Berettyóújfaluban. A férje és a testvére mindent megtettek, de a rosszindulatú kór legyőzte szervezetét. Az utolsó két hónapot a családja körében töltötte. Ha bármilyen kezelésre be kellett mennie, a kezelés után azonnal haza kellett vinni. Még együtt akart lenni azokkal, akiket a világon legjobban szeretett: a családjával.

2007. július 11-én halt meg 46 évesen. Berettyóújfaluban kísértük utolsó útjára megrendülve, de a megváltoztathatatlanba beletörődve. A legelső osztályának (1984–1988) volt diákja, Zsákai Ildikó, a helyi újság, a *Bihari Hírlap* hasábjain ekképpen búcsúzott el a volt diákok nevében „*In memoriam Vargáné Tóth Edit*” című írásában: „Itt hagyta minket! Még a szavak leírása is hihetetlen. 46 éves életében

mégis maradandót alkottál, az emlékezetünkbe vésted magad, a lelkünkben dédelgetjük valódat. Mert nekünk TE az első voltál, s neked mi szintén. Az elsőt mindig megjegyzi az ember! Ma már tudom, hogy Neked minden tanítványod az első volt, mert számodra nem volt rossz gyerek, csak problémával küszködő, vergődő kamasz, aki segítségre szorult. Precíz szakmai tudásod, a tárgyaidd iránti rajongó elhivatottságod magával ragadott, és pályát jelölt ki számomra. Sosem feledem, amikor hozzád rohantam kezdő tanárként, hogy taníts meg tanítani. De beavattál a halál feldolgozásába is, beszélgettel velünk e kényes témáról, amikor téged is közvetlenül érintett. A gyermekeid születésén keresztül mutattad meg nekem, hogy értük érdemes a küzdelem, hogy a sok kudarc és megértés megbecsülést terem. Könyveket adtál a kezembe, amitől kitágult a világ. Írásra buzdítottál, s én szót fogadtam. Bár ezt a nekrológot, sose kellett volna kitépni magamból. Formáltál, csak a jóra irányítottál. Példa vagy! Az emberség, a küzdés, a tisztességes munka, a szerény, becsületes élet példája. A temetéseden megrohantak az emlékek, fojtogatott a sírás a meglevenedő hangod, arcod képzetén. A mellett állók hasonlót éltek meg, láttam a tekintetükön. Fájt, hogy nem válhattam utoljára szót veled, de ma már tudom, jobb így. Ezt akartad! A legjobb formában megmaradni közöttünk. Úrt hagyta mindannyiunk lelkében, amit az emlékezés enyhít és a tudat, hogy mindörökké velünk maradsz, ha a példádát követve élünk.

Fájdalommal búcsúzik az első, az utolsó és a már Veled nem találkozó tanítványok és kollégák nevében: Zsákai Ildikó.”

Felhasznált források:

- A férj, Varga Imre visszaemlékezése
- Aranyiné Csalánosi Csilla írása
- Zsákai Ildikó, volt tanítvány nekrológja
- Volt kollégák visszaemlékezése

Volt kollégája,
GYULA FERENCNÉ tanár
Berettyóújfalun

VEREB MIHÁLY (Buj, 1929. december 30. – Nyíregyháza, 2014. május 12.): tanító, tanár, politikai munkatárs, személyzeti és oktatási előadó

Vereb Mihály cipésmester és Labancz Erzsébet varrónő házasságában született első gyermekként. Testvérei 15, illetve 25 évre születtek utána. Így sokáig az egyke gyerek életét élte, akinek nevelésére és iskoláztatására szülei nagyon odafigyeltek. Testvéreinek ő lett a „bátyóka”, aki mindig tudott segíteni, jó tanácsot adni az életben.

Az elemi iskolát szülőfalujában, a négy polgárit Nyíregyházán végezte. Szorgalmas, jó előmenetelű tanulóként a Hajdúdorogi Tanítóképzőben tanult tovább, ahol szintén kitűnt szorgalmával, ének és zene iránti érdeklődésével. Az államosítás után tanulmányait a Nyíregyházi Állami Tanítóképzőben folytatta, és itt kapott tanítói oklevelet 1950-ben. Az iskolában szerzett szellemi útravaló egész életében elkísérte. Jól tudta, hogy az iskolában nagy-nagy odafigyeléssel, felkészülten és szeretettel kell a gyerekekkel foglalkozni. Figyelmüket le kell tudni kötni az iskolai órán, és az iskolán kívüli tevékenység is olyan legyen, amelyet szívesen végeznek. Meg kell nyerni szüleiket mindenkor ahhoz, hogy gyermekeik tanulását segítsék, és hagyják tehetségüket kibontakoztatni.

Pedagógusi munkáját Vereb Mihály 1950 szeptemberében a Nyíregyházától 35 km-re levő **Pátroha-Lencséstanya** részben osztott **iskolájában** kezdte el. Nagyon nagy odafigyeléssel kellett az igen szegény környezetben élő gyerekeket az iskolába járásra szoktatni, és főleg szüleikkel megértetni, hogy szükség van

arra, hogy gyermekeik egy szebb jövő reményében többre vigyék. Sokat foglalkozott a gyerekek felzárkóztatásával, a szépírás tanításával és az olvasóvá neveléssel. Még igazgatói feladatot is bízta rá, a fiatal nevelőre, aki ehhez igyekezett minden ismeretet megszerzeni önképzés útján.

Bekapcsolódott a falu életébe, olykor még a kisbíró feladatát is ellátta. Igyekezett a falu kulturális életet szervezni, ének- és tánccsoportokat kialakítani. Katonai szolgálatra bevonulása miatt nem tudta befejezni elkezdett munkáját, és rövid egy év után elköszönt az ottani emberektől, akiket megkedvelt, és akik őt is megszerették.

A katonaság után **Bujon**, szülőfalujában sikerült elhelyezkednie, ahol alsó tagozatosok tanítása mellett a felső tagozatban mezőgazdasági ismeretet és gyakorlatot tanított. Az ehhez szükséges ismereteket és oklevelet a nyíregyházi Felsőfokú Mezőgazdasági Technikumban szerezte meg, majd az Egri Tanárképző Főiskolán mezőgazdasági ismeretek és gyakorlati foglalkozás szakán általános iskolai tanári oklevelet kapott.

Bujon is aktívan bekapcsolódott az ifjúság iskolán kívüli életének szervezésébe. Röplabdacsapatot szervezett, diákzenekart alapított, ahol vállalta a dobos szerepét. Közlekedésbiztonsági szakkörben a helyes közlekedés szabályainak megismerésébe még a felnőtteket is bevonta. Volt, hogy már idősödő tanítóknak segített, de meghallgatta a munkájához adott jó tanácsaikat is. Nem volt hangoskodó, szorgalmasan, odaadással végezte mindennapi munkáját, önképzéssel fejlesztette ismereteit szakmai és pedagógiai téren is. A felnőtteknek énekkart szervezett, melynek maga is lelkes tagja volt, ide csábította az ifjúságot is a kocsmázás helyett. Volt kollégái és már idős tanítványai szeretettel emlegették az együtt töltött időt, és azt, hogy mindig igyekezett nekik példát mutatni a gyakorlókertben végzett munkában – melyet később is tudtak hasznosítani – vagy az énekkarban.

1958 júliusában megnősült, feleségül vette Bodnár Mária Olga óvónőt. Házasságukban

két leány született: Csilla 1960-ban, tanítónő lett, Andrea 1965-ben, ő pedig óvónő.

Tantestületében Vereb Mihály a szakszervezeti munkát is elvállalta, ahol kellett, mindegyik képviselte kollégái érdekét. Volt tapasztalata ezen a téren, és amikor a régi iskola-társa, Oláh Gábor hívta – nem utolsósorban a leányai továbbtanulására gondolva – 1972-ben elvállalta a **Pedagógusok Szakszervezete Megyei Bizottságán** a politikai munkatársi munkakört. A megye pedagógusaival tartotta a kapcsolatot, és ha mód volt rá, az esti iskolába járó fiatalok tanítását is szívesen vállalta. Bekapcsolódott a pedagógusok nyári üdültetésének szervezésébe (Fonyódra, Hajdúszoboszlóra). Oláh Gáborral együtt azon voltak, hogy minél több szabolcsi pedagógus és családja jusson el nyári pihenésre. Sokat fáradozott azért, hogy az igénylő pedagógusok megkaphassák a lakásépítési kölcsönt.

Ebben az időben ismertem meg közelebbről, mert mindkét lányát tanítottam. Mint szülő is példamutatóan foglalkozott feleségével együtt a lányaival, segítette őket a tanulásban, felkészítette őket egy-egy kirándulásra, osztályfőnöki órát tartott a közlekedés helyes szabályairól, a közlekedésbiztonságról.

Tízévi érdekképviselői munka után újból váltott, és a **Szabolcs-Szatmár Megyei Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetnél** helyezkedett el. Itt személyzeti és oktatási előadó lett. Elsősorban az otthonban élő gyerekek megfelelő beiskolázásával, továbbtanulásával és a nevelőszülők eligazításával foglalkozott. Járt a megyét, tájékozódott megfelelő nevelőszülők kiválasztásáról, és részt vett felkészítésükben. Sok hányatott sorsú gyerekekkel találkozott. Ezeknek igyekezett minél többet segíteni az életben adódó nehézségek közötti eligazodásában. Az otthonban élőknek segített a beilleszkedésben, megfelelő programok kialakításában, hogy ezek a gyerekek ne szökjenek el, hanem maradjanak biztos fedél alatt. Ebben az időben vállalta Vereb Mihály a Megyei Bíróságon való ülnökösködést, elsősorban a fiatalok, a diákok védelmében lépett fel. Ezt a munkát aztán 25 évig, még nyugdíjasként is végezte.

A rendszerváltás után négyévenként körzetünk szavazatszámláló bizottságának tagja volt. Mindenütt pontos munkát végzett.

1990. január 1-jével ment nyugdíjba, de nem tétlenkedett. Feleségével együtt jártak dolgozni a nyírszölősi kis kertjükbe, besegítettek unokáik nevelésébe. Büszkéek voltak rájuk: Levente gépészmérnök, Barbara vegyész-technikus, Eszter óvónő lett, Emese pedig még egyetemre jár.

Gyakran meghívták szülőfalujába iskolai találkozókra, előadást tartani a régi Buj történetéről, az ott élő családok életéről. Besegített a Bujon élők családfájának elkészítésében, lelkes tagja volt a görög katolikus egyház énekkarának. Nyugdíjasként is olyan hasznos akart lenni, mint aktív korában.

A Bujon élők családfájánál (2010. november 5.)

Munkája során megkapta:

- * a 25 és a 40 éves jubileumi jutalmakat
- * Szakszervezeti Munkáért ezüst fokozatot (1978)
- * Népszava emléklakett kitüntetés (1981)
- * Kiváló Munkáért kitüntetés (1982)
- * Közbiztonsági Érem ezüst fokozatát (1988)
- * Arany- és gyémántdiplomáját

Szívós akaraterevével 2009-ben még le tudta győzni súlyos betegségét, de a 2013-ban jelentkezővel már nem tudott megbirkózni.

Forrás: feleségével való beszélgetés, személyes ismeretség.

*Lányainak egykori tanára,
RAFFAY ZOLTÁNNÉ ny. gyakorlóiskolai igh.
Nyíregyháza*

*„A tanítás a nevelésnek csak egy
alárendelt eszköze, s mindig bé-
renc marad az, ki e kettős feladatot
magában nem egyesíti.”*

(Benka Gyula)

EMLÉKEZZÜNK RÉGIEKRŐL

VAJDA PÉTER (Vanyola, 1808. január 20. – Szarvas, 1846. február 10.): költő, drámaíró, pedagógus, az MTA levelező tagja, Vajda János költő nagybátyja

A tudós, költő, író, tanár, bölcselkedő, publicista Vajda helyét éppen sokoldalúsága miatt lehetetlen pontosan meghatározni. Minden területen az élvonalban volt, de egyik területen sem ő volt a legjobb. Talán pedagógiai vénája volt a legerősebb: a nemzet tanítója volt másfél évtizeden át. Korai halála akadályozta meg abban, hogy munkássága valamelyik területen is kiteljesedjék. Legpontosabban – talán – *Miklós Róbert* történész jelölte ki helyét a *Költemények prózában* című antológia utószavában: „Vajda Péter újjászületési vágytól égő, ideált kereső korának egyik legeredetibb egyénisége volt. Nem teremtett sem korszakalkotót, sem a szó mindennapi értelmében maradandót, hanem, mint kortársai közül oly sokan, mindenese lett egy igényes nemzedék politikai, társadalmi és kulturális törekvéseinek.”

A Veszprém megyei Vanyolán született egy nyolcgyermekes család legidősebb gyermekeként. Ősei tősgyökeres vanyolai jobbágyok voltak. Édesapja – a féltelkes jobbágy – 1819-ben a soproni evangélikus gimnáziumba íratta. Hét évet töltött az ifjú az akkor magas színvonalú oktatást nyújtó iskolában. Kitűnően tanult. Itt keltették fel érdeklődését a német és angol nyelvű irodalom és tudomány iránt, itt fordult először figyelme az egzotikus kelet világa felé. 1826-ban azonban egy deprekáció (bűnbánati elmélkedés) alkalmából társai védelmére mondott beszéde miatt távoznia kellett. E beszédében hitet tett a diákok szabadsága mellett, szót emelt büntetésük ellen, és tiltakozott, amiért osztálya számára német felügyelőt rendeltek ki. Megszólalását tanárai lázadásnak minősítették.

A vanyolai szülőház

1826-tól 1928-ig a győri akadémián tanult. A tanulás mellett házitánítói állást is vállalt. E városban került közel a természethez, elsősorban a vizekhez. Erre az időszakra tehetők hosszabb útjai, melyekre több alkalommal mint gazdag gyermekek nevelője utazott, és amelyeken megismerkedett az ország különböző tájaival. Gyalog ment Bécsig, hajón (a Dunán) Zimonyig. Ekkor szerette meg a Balatont, ekkor jutott el az Adriára, Itáliába, Németországba. Az iskolából kitűnő végbizonyítvánnyal távozott.

1828-ban Pestre ment, hogy orvosnak tanuljon. Itt szerezte meg természettudományos műveltségének alapjait, és itt fordult érdeklődése az irodalom felé. 1831-ben – máig tisztázatlan körülmények között – távozni kényszerült. (Már csak a záróvizsgálata hiányzott az orvosi diploma megszerzéséhez.) Feltehetőleg az egyetemen kirobbant tiltakozó mozgalom egyik szervezője volt. A diákok az ellen tiltakoztak, hogy a felvidéki koleralázadás miatt az egyetem vezetői megtagadták az utazási engedély kiadását azok számára, akik külföldre akartak utazni.

Jellemző Vajda egyéniségére, hogy ő volt az, aki az egyetemisták között divattá tette a piros nyakkendő viselését. Fehér inggel, zöld kabáthoz viselte, így a nemzeti színekkel tiltakozott a Habsburg-színek, a sárga-fekete ellen. A piros nyakkendőt ezért a hivatalos szervek a lázadás jelképének tekintették. Jellemző az is, hogy amikor 1837-ben letehetette volna záróvizsgáit, nem élt a lehetőséggel, mert számára ez az önkény előtti meghódolást jelentette volna. (Az Akadémia rendes tagjává választotta volna, ha megszerzi az egyetemi végzettséget.)

1831-ben jelentek meg első versei a Vörösmarty által szerkesztett *Koszorú* című folyóiratban. A *Hasznos Mulatságokban*, melynek 1833-ban társszerkesztője lett, már filozófiai, társadalmi és közgazdasági tárgyú cikkeket közölt. Ebben az évben jutott el ismét Németországba, majd Angliába. Itt nagy hatással voltak rá a polgári fejlődés jelenségei.

1834-ben Lipcsében az ő szerkesztésében jelent meg a *Garasos Tár*. Célja az volt, hogy bemutassa, milyen gazdasági, tudományos és kulturális eredményeket értek el külföldön (főként az egzotikus keleten). A megjelent cikkek elsősorban természettudományos témájúak voltak, s minden sorukat Vajda Péter írta. A lap rövid fennállás után megszűnt, szerkesztője visszatért Magyarországra.

1836-ban megnősült. Felesége – a kortársak leírása szerint „sudár termetű” – Papp Katalin, egy pesti kereskedő leánya lett, akivel elsőéves medikusságakor ismerkedett meg. Házasságukból nem született gyermek. A feleség mindvégig vállalta, hogy férje elsősorban közéleti ember. Ez az időszak újabb külföldi utazásainak (Anglia, Itália) időszaka. 1842-ben – többnyire gyalog – bejárta Magyarországot. Elsősorban a szabad természetet kedvelte, szívesen aludt sátorban.

Az 1843-ig terjedő évtized jelenti alkotó munkájának legtermékenyebb korszakát. Szinte minden korabeli tudományos és irodalmi folyóiratban közölték írásait. A *Tudományos Gyűjteményben*, az *Auróra*-ban, a *Kritikai Lapokban* elsősorban tudományos tárgyú cikkei, a *Társalkodóban* és a *Rajzolatokban* vegyes témájú és műfajú írásai jelentek meg, de dolgozott más lapoknak is. Társadalombíráló cikkeit a *Pesti levelek* című kötetben gyűjtötte össze.

Irodalmi művei felölelik a három műnem (líra, epika, dráma) számos műfaját. Költeményeket, történelmi tárgyú elbeszéléseket, regényt, drámai műveket, útirajzokat, prózaverseket írt. Az 1841–46-ig megjelenő *Almanach* szerkesztője volt. Közben rendszeresen fordított.

Tevékeny részese lett a pesti közéletnek is. Kortársai között rendkívüli megbecsülésnek örvendett. 1837-ben a Magyar Tudós Társaság (1858-tól MTA) levelező tagjává választották, 1841-ben a Kisfaludy Társaság tagja lett, ugyanebben az évben a Természettudományi Társulat titkára, 1842-ben pedig az Iparegyesület jegyzője. Szerkesztette a *Világ* című lapot, tanítási tervet állított össze.

Érdeklődése a 40-es évek elején a pedagógia felé fordult. Először a **budapesti evangélikus gimnáziumba** került segédtanárnak, majd 1843-ban elfogadta a **szarvasiak** meghívását a **gimnázium** igazgatói székébe. Itt rövid időn belül megreformálta az oktatást, a vasárnaponként tartott erkölcsi beszédeiben terjesztette felvilágosult szellemű, polgári eszméit.

Pályafutásának 1846-ban rövid betegsége után bekövetkezett váratlan halála vetett véget (heveny tüdőgyulladást mutattak ki az orvosok). 38 éves volt. Halála körülményeiről megindult a találgatás, sokan az udvar merényletére gyanakodtak. Nagyobb azonban a valószínűsége az orvosi hibának. A korabeli „csodamódszerrel”, az érvágással gyógyították. (Vajda maga is híve volt e módszernek.) Ezt többször megismételték. Betegségtől legyengült szervezete nem bírta a megpróbáltatást: gyakorlatilag elvérzett.

A szarvasi evangélikus Ótemetőben helyezték örök nyugalomra, temetését országos gyász és megemlékezések sora kísérte. Petőfi Sándor versben siratta el „a függetlenség hőst”.

VAJDA PÉTER PEDAGÓGIAI MUNKÁSSÁGA

Iskolaszervező tevékenysége.

Az 1840-es évek elején a szarvasi gimnázium mélyponton volt. Tanulóinak létszáma lecsökkent, és mindössze két tanár tanított. Az esperességi gyűlés több neves tanárt is meghívott az igazgatói székbe, de senki nem akart „az 1/4 részben született magyar, 3/4 részben tót és német ajkú” iskola igazgatója lenni. 1842-ben kérték fel Vajda Pétert igazgatónak. Vajda – sokak meglepetésére – elfogadta a meghívást. 1843. szeptember 27-én megtartotta székfoglaló beszédét. Pedig –

megismerve Vajda pedagógiai érdeklődését és helyzetét – döntése kevésbé volt meglepő. Korábban elkészítette egy protestáns főiskola tantervét, 1842-ben *Képes Ábécze* címmel, „32 rézmetszettel” kiadott egy ismeretterjesztő tankönyvet, s egész munkásságát áthatotta a tanítás szándéka. 1842-ben Pesten „elfogyott körülötte a levegő”. Döntését valószínűleg meggyorsította, hogy nem ő nyerte el a pesti főiskola megpályázott tanári állását. Ezek motiválhatták Szarvasra költözését.

Vajda a tőle megszokott nagy energiával látott munkához, és ültette át a gyakorlatba elveit. Igazgatósága új korszakot jelentett a gimnázium életében. Olyan – később híressé vált – tanárokat hívott meg az iskolába, mint Ballagi (Bloch) Mór teológus, nyelvész, Greguss Ágost irodalomtudós, esztéta. Jórészt saját könyveinek átadásával megalapította a gimnázium – ma már zárt anyagú, felbecsülhetetlen értékű – könyvtárát. Eltörölte a testi fenyítést. Bevezette a szakrendszerű oktatást, az órai kísérleteket a természettudományos tárgyakban. Nyelv művelő társaságot és önképzőkört alapított. A szegény diákok taníttatására ösztöndíjat hozott létre. Gyakran tartotta a természetben óráit, nagy gondot fordított a testi nevelésre. Tevékenységének eredményeképpen nőtt a tanulók és tanárok száma. Érkezésekor 85 tanuló, két tanár, az 1845/46-os tanévben 185 tanuló, öt tanár volt az iskolában, és nőtt az iskola hírneve is.

Kemény Gábor kiváló neveléstörténész, Vajda szarvasi munkásságát úgy tekinti, mint a tessediki hagyomány továbbfejlesztését. Szerinte Vajda Péter pedagógiai szervező zseni volt. Vajda művelődéspolitikai hitvallása így hangzott: „*Olyan iskolákra van szükség, amelyekből minél több hasznos polgár kerül ki (...), hogy a tanulók elsajátítsák a különböző foglalkozások alapelveit, a velük kapcsolatos legszükségesebb elméleti ismereteket.*” A jó iskolai munka legalapvetőbb feltételének a pedagógust, a pedagógiai képességet tartotta. Így érvelt: „*Hazámfiak! Győződjetek meg, hogy Isten napja alatt nincs szebb, nemesebb és hasznosabb a tanításnál.*” Vajda eszménye az alkotó pedagógus volt, aki kezdeményezett, és az újat kereste.

A hivatása magaslatán álló jeles férfiúnak tanítványai iránti szeretete minden pedagógiai ténykedésén megnyilvánult, sőt az iskolán kívül is. Ott is barátsággal közelített feléjük, okította és nevelte a diákokat. Maga is sokszor közéjük állt játszani. Ha felmelegedett az idő, úszóversenyeket, csónakkirándulásokat rendezett számukra. A nagyobb tanulókat a vívás mesterségére is tanította. Természetrajzi tanulmányok céljából kirándulásokat szervezett a „füzesbe” (ma: Erzsébetliget) és a Bolza-kert (ma: Anna-liget) évszázados fái alá. Amíg kísértáltak, elmondta, hogy milyen növények és rovarok találhatók abban az időben, és azokból melyeket gyűjtsék be. Aztán szétbocsátotta az ifjak csapatát, és a szokás szerinti kürtszóval jelezte a kötelező visszatérésüket. Nagyon ellene volt a természet okatlan pusztításának. Gyakran hangoztatta: „*a természetet szertető embernek nem szabad a természetben semmi élőlényt ok nélkül agyontaposni és letépni.*”

Vasárnaponként az iskola tanulói számára rendszeres foglalkozásokat tartott, s ezeket nyilvánossá tette. Az iskola tantermeiben hamarosan nem fért el a hallgatóság, ezért nagyobb terembe kellett költözniük. Beszédeit *Erkölcsei beszédek* címen gyűjtötte kötetbe, és kiadásra szánta. 1844-ben felterjesztette a cenzorhoz engedélyeztetésre. A cenzor nemcsak a megjelentetését akadályozta meg, hanem hivatalos vizsgálatot is kezdeményezett a szerző ellen. A vizsgálat sokáig elhúzódott, és Vajda váratlan halála miatt tárgytalanná vált. Az *Erkölcsei beszédek* így kéziratban maradt. Közel 100 év elteltével, 1931-ben Kemény Gábor szerkesztésében a Szarvasi Öregdiákok Szövetsége jelentette meg.

Az *Erkölcsei beszédek* 25 beszédművet tartalmaz. Az élén az 1843. szeptember 27-én elmondott *Székfoglaló beszéd* áll. A 25., a záró beszéd *A föltámadás* címet viseli. Az előadások hetente vagy kéthetente (esetenként ritkábban) követték egymást. Vajda (egy kivételével) pontos dátummal látta el írásait, és *tanszéki beszédeknek* nevezte. A keltezés formája még latinos, elől áll a hónap, utána a nap, majd az év, de tetten érhető az író nyelvújító (magyarító) törekvése: nem a napok sorszámaival kezd, a hónapok neveit pedig magyarította. (Pl.: Őszutó 26. 1843.) Vajda „naptárában” a *Pesti levelek Új hónapnevek* című cikkében (1835) az általa javasolt hónapnevek szerepelnek. Nála a január *télhó*, a február *télutó*, március *tavaszelő*, április *tavaszhó*, május *tavasutó*, június *nyárelő*, július *nyárhó*, augusztus *nyárutó*, szeptember *őszelő*, október *őszhó*, november *őszutó*, december *télelő*. Ezeket próbálta meghonosítani az író – mint azt a mai hónapneveken tapasztalhatjuk – sikertelenül.

A beszédek összefoglalják Vajda legfontosabb eszméit, amelyeket eddigi írásaiban fejtett ki, ezért e kötet az író legfontosabb műveinek egyike. Vita folyt arról, hogy a beszédek irodalmi vagy publicisztikai műnek számítanak-e. Mindkettő mellett szólnak hatékony érvek. Műfajuk nem határozható meg pontosan, hiszen meggyőző szándékuk mellett magukon viselik a szónoki beszéd, a filozófiai értekezés és az esszé stílusjegyeit. Mivel mondandóját Vajda az ifjúságnak szánta, ők szerepeltek legtöbbször a beszédekben, de már a 6. *Tanszéki beszéd*től kezdve (*Nemzeti egység*) közérdekű kérdésekkel foglalkozott. Kétszer is a szabadság állt beszéde középpontjában, de ez a téma vissza-visszatért más témák ürügyén is. Ugyanilyen súlyú a társadalmi igazságtalanságok taglalása. Ugyancsak több beszédben foglalkozott a vallás kérdéseivel, a józan ész szerepével, de írt a szépművészetekről, a „szép”-ről, a szokásokról, a visszaélésekről. Mint azt munkásságának elemzői kimutatták, Vajda Péter nem dolgozott ki sajátos eszmerendszert. Könyvtárában a francia felvilágosult gondolkodók, német filozófusok kötetei voltak megtalálhatók, tőlük vette át a számára rokonszenves eszméket.

Az embert „*a teremtés koronájá*”-nak nevezte, mégis azt állapította meg: boldogtalan az emberiség. Ennek okát abban látta, hogy az ember visszaélt „*a természet minden ajándékával. Ezen visszaélés szüli a rabszolgaságot, butaságot, elnyomást, viszályt, türelmetlenséget, szenvedéseket, ez öli el földünkön a boldogságot.*”

Egyik beszédében felvetette a könyvtáralapítás gondolatát. Felajánlotta saját könyvtárát, és segítséget kért másoktól is (*Egy kis indítvány...*).

Pedagógiai elvei összefonódnak társadalomfilozófiai és erkölcsi elveivel. Mindent a „*jog és igazság*” vezérlő elvének rendelt alá. Nem tartotta magát csálthatatlannak. Tanítványaival együtt akart haladni „*az ösmeretszerzés ösvényén*”. Az igazságot akarta számukra feltárni, hogy ebből az „*egyesek és tömegek szívhatnak hasznat és élvezet*”. Szerepet szánt a szellem fejlesztése mellett a test fejlesztésének is.

Rendkívül fontosnak tartotta, hogy a tanár és diák között kölcsönös bizalom alakuljon ki (*A tanítók és tanítványok viszonyáról*). Az ifjúság elé állított követelményekről két beszédében is szólt (*Mivel tartozik magának – és a hazának – minden ember, különösen pedig az ifjú?*).

Vajda értékrendjében a „*szellemi kincsek*” állnak az első helyen, ezért tudást kell szerezni az egyénnek és nemzetnek egyaránt. Mindjárt utána az egészséges test, tevékeny élet következik az értékek sorában. A szabad szellem, az ép test és a nemes lélek egysége alkotja az EMBERT, aki alkalmas „*hazát alkotni, hazát védeni, hazát virágoztatni; barátságra, szerelemre; az igazat terjeszteni; derék polgárnak lenni.*”

Záró beszédét (*A föltámadás*) komor gondolatokkal kezdte. Visszatekintett a történelemre, körültekintett a jelenben. Megállapította, hogy „*az igazság ma is feltámadásra vár*”. Az emberek boldogságra vágnak, és csak a sírnál veszik észre, hogy irtózatosan csalódtak. Munkásságát hiábavalónak érezte. „*Így lettem kiáltó szóvá a pusztaságban*” – állapította meg keserűen. De

Vajda Péter, a tevékeny ember ebbe nem tudott belenyugodni. „*Tetteimet arra irányzandom, hogy ez oskola felvirágozzék, hogy híre menjen az országban. Sírba fektetem eszméimet, szívetek és agyatok sírjába, hogy onnan a feltámadás nagy ünnepének menjek elébe.*”

VAJDA PÉTER ÍRÓI MUNKÁSSÁGA

Irodalmi munkásságát – mint annyi pályatársa is – lírai művekkel kezdte. Feltehetőleg az egyetemről való távozásának megrázkódtatása is hozzájárult ahhoz, hogy érzelmeit, radikális gondolatait költeményekben fogalmazta meg. Első 19 verse *Uzdi Gyula* költői álnéven jelent meg a *Koszorú* című folyóiratban. Elemzői e verseken az ifjúkori eszményképek hatását vélték felfedezni (Bersenyi, Kisfaludy Sándor, Csokonai). Sokirányú munkásságában a líra időnként vissza-visszaszorult, de véglegesen soha nem szakított vele. Még szarvasi éveiben is jelentek meg költeményei. A versritmust és versformákat biztosan kezelte. Az Uzdi-verseket klasszikus időmértékes ritmusban írta. Hexameteri, pentameteri később is tiszták, szabályosak voltak (*Magyarország, A magyarokhoz*), jól kezelte a klasszikus strófaszerkezeteket (*Átok* – szapphói strófa). Kedvelt formájává vált a nyugat-európai (rímes-időmértékes), nyolcsoros versszakokból álló költemény (*Pórválasz, Számadás*). Verseiből úgy tűnik, hogy a 4-6 szakaszra osztott hexameterekkel sajátos strófaszerkezet kialakítására tett kísérletet. Ezzel azonban – visszhang híján – később felhagyott. A ritmus szabályossága mellett kevesebb figyelmet fordított a rímekre. Gyakran használt ragrímeket (*virányotok* – *világotok*; *mérkőzhetek* – *fürödhetek*; *érzetében* – *tengerében*; stb.), rímelése (rímképlete) következtelen.

Lírai alkotásait – csakúgy, mint egész munkásságát – társadalmi-politikai nézeteinek szolgálatba állította. Ez volt a fontos számára, ezért fordított viszonylag kevés gondot a formára.

A magyar költészetben először jelent meg politikai tárgyú verseiben a magyar paraszt a maga elnyomatottságában, jogtalanságában. Ő emelte az irodalomba alakjukat atyáskodás és szépítés nélkül, ő követelt először nekik emberi életet, szabadságot, jogot, egyenlőséget (*A magyarokhoz, Pórválasz*). Hazafias verseiben a haza képét idealizálás nélkül festette meg. Tántoríthatatlan hazaszeretete nem gátolta abban, hogy a hibákat leleplezze, olykor ostorozza. A hazaszeretete nála nem szólam, hanem cselekvő hazafiság volt (*Buzdítás*). „*Haza csak ott van, hol jog is van*” – írja később Petőfi. Ez volt Vajda hazafias verseinek alapgondolata is. Az igazi hazában türhetetlen a zsarnokság, a megaláztatás, a jogtalanság. Meggyalázva nem élhet sem az egyén, sem a nemzet (*Csatadal*). Szatirikus verseinek céltáblája a nemesség volt. Bírálta őket nemesi göggyükért, jogtalan kiváltságaikért, hazafiatlanságukért, tétlen életükért (*Magyarország*).

Lírájának legnagyobb jelentőségét az adja, hogy a versek gondolatai utat jelentettek Petőfi Sándor politikai költészetéhez.

Prózai költeményeivel (prózaverseivel) is megelőzte kora költészetét. A német Novalis nyomán honosította meg Magyarországon ezt az átmeneti műfajt. Többségüket a *Dalhon* című kötetében (1839–1844) fogta össze. Darabjainak nagyobb részét filozofikus töltés és lírai hevület jellemezte. Az emberi lét alapvető kérdéseiről, az emberről, az ember és a haza viszonyáról és még sok minden másról elmélkedett. Líraiságát emelkedett stílusa, képgazdagsága adta. A prózai szöveg ritmusát a stilisztikai formák ismétlődése, a gondolatok visszatérése idézte elő.

Vajda Péter középszerű lírikus volt és maradt. Lírája azonban szerves része munkásságának és a kor költészetének. Elévülhetetlen érdeme, hogy verseinek eszmeiségével előfutára lett a XIX. század – de talán a magyar költészet – legnagyobbjának, Petőfi Sándornak.

Vajda Péter újságírói és költői tevékenysége mellett az 1830-as évek első felében fordult a széppróza felé. 1834-ben írta meg első regénykísérletét, *A legszebb lányt*. Az 1835-ben megjelent *Vajkoontala* című, Indiában játszódó elbeszélése pedig meghozta számára a közönségsikert is. A széppróza három műfajában dolgozott: *regényeket, elbeszéléseket és útleírásokat* írt.

Regényei:

➤ *A legszebb leány* (1834)

Epikus műveinek első, jellegzetes darabja. Magán viseli későbbi epikai munkáinak minden erényét és hibáját. Ő maga „*tréfás elbeszélések*”-nek nevezte művét, de felismerhetők benne a romantikus regény jellegzetességei is. Valójában elbeszélések sorozata, de ezeket összeköti a két főhős személye, akik a „legszebb leány”-t keresik. A hősök bebarangolják Európát, az arab és a görög világot, különböző kalandokat élnek át. A kalandok elbeszélése lehetőséget ad az írónak arra, hogy kedvelt eszméit kifejtse. Eszményíti az igaz szerelmet, tiltakozik a társadalmi igazságtalanságok ellen, türelmet tanúsít a különböző vallások iránt, de egyházellenes. Híve a tiszta, erkölcsös életnek, a bátorságnak, a becsületnek, az önfeláldozásnak.

➤ *Tárcsai Bende* (1837)

A háromkötetes mű cselekménye a XIII. században, II. Endre korában játszódik. A címszereplő csodálatos kalandjait mondja el az író. Beleszővi erkölcsi fejtegetéseit, filozófiai eszmefuttatásait. A tanító célzat sokat ront a regény művészi értékén. Erénye viszont, hogy a magyar történelemből meríti témáját.

Elbeszélései

Saját korában szépírói munkásságának legsikeresebb darabjai voltak. Az almanachok, folyóiratok rendszeresen közölték. Novelláinak többsége terjedelmesre nyúlt, cselekményük az egzotikus keleten játszódott. Általában ezek tézisművek: egy-egy erkölcsi vagy filozófiai tétel bizonyítására szolgáltak. Hősei elesett, megnyomorított emberek: páriák, rabszolgák. Vajda korának olvasói érezhették, hogy ez a részvét hazája elnyomottjainak is szól.

Útleírásai

Vajda Péter szenvedélyesen szerette a természetet. Utazásai során gyönyörködött a városokban, a tájakban. Amikor Pesten élt, rendszeresen kijárt a budai hegyekbe. Útleírásaiban sokkal eredetibbet alkotott, mint elbeszéléseiben és regényeiben. A tárgyyszerű vagy éppen elragadtatott tájleírásaiból képet kapunk az ábrázolt vidékről. De az író nem csupán szemlélője volt a tájnak. A látottakról mindig eszébe jutott valami: a haza, a paraszt, a nemzetiségek, a magyar jövő, a folyók szabályozása, a nyelvjárások, de még társadalmi-politikai kérdések, valamint úti kalandok is. Vajdának a természet mindig a szabadságot jelentette. Ezért is siratja Petőfi „a természet leghívebb gyermekét”, a „függetlenség hősét” a Vajdát búcsúztató versében, s nem lehetetlen, hogy úti leveleinek megírásában a költő nemcsak Heine példáját követte, hanem Vajda Péterét is.

Vajda Péter novella- és regényíróként sem emelkedett a legnagyobbak közé, de ez irányú tevékenysége fontos láncszem nemzeti irodalmunk prózai-epikai részének létrejöttében.

Drámai művei

A reformkori magyar színjátszás egyik legnagyobb gondja volt, hogy hiányoztak azok a drámai művek, amelyek vonzották volna a közönséget. Katona József *Bánk bánja* 1833-ban került színre, Vörösmarty Mihály drámái és Kisfaludy Károly vígjátékai jelentették csupán az eredetiséget. 1835-ben az újonnan jelentkező drámaíró-nemzedék megalapította a Magyar Drámaíró Egyesületet. Ennek egyik szervezője Vajda Péter volt. Szervező munkáján túl fordításokkal és eredeti művekkel is segíteni kívánta a társulatokat. Drámái azonban nem voltak kiértélt művek. Leggyengébb pontjuk a dramaturgia volt: nem voltak elég színpadszerűek, inkább „szövegdrámáknak” lehet nevezni műveit. Nyomtatásban – életében – csak egyetlen drámája jelent meg, ezért egy részük elkallódott. A *Joguz* vagy a *Honkeresők* című tragédiája eszmeisége miatt értékelhető. Hőse szemben áll az önkénnyel, így a társadalmon kívülre kerül, haramiavezér lesz belőle. A mű didaktikus célzata, terjengőssége, színváltásai, sok szereplője a korabeli színjátszók számára előadhatatlanná tették.

A *Buda halála* (1838) című „szomorújátéka” a hun–magyar mondavilágba nyúlt vissza témáért. Vajda más szépirodalmi műveitől eltérően a *Buda halála* nem tekinthető tézisműnek, hiszen csupán a szerelmi történetet és a hatalmi viszályt dolgozta fel a szerző. Ez a műve sokáig kéziratban maradt, csak 1867-ben jelent meg nyomtatásban – Szarvason – Zsilinszky Mihály gimnáziumi tanár kiadásában. Vajda Péter vígjátékot is írt *Ármány iskolája* címmel, de ez soha nem került színpadra, *Albert* című műve pedig töredékben maradt.

Eredeti munkáinál jelentősebbek *Shakespeare-fordításai*. A három, általa lefordított tragédiát (*Hamlet*, *Othello*, *III. Richárd*) közel három évtizeden át az ő fordításában játszották, így jelentősen hozzájárult a hazai Shakespeare-kultusz kialakításához. Tőle származik a mára már csak Arany János fordításában, *Hamlet* monológjából (egy betű eltéréssel) ismert, híres szállóige: „*Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés...*”

Vajda nem volt jó színpadi szerző. Drámái terjengősek lettek, sok volt bennük a fölösleges elem. Dramaturgiai kidolgozatlanságuk alkalmatlanná tette a műveket színpadi előadásra. Nem is kerültek színre, így hatásuk sem volt.

Publicisztikája

Vajda Péter irodalom iránti fogékonysága már a soproni diákévekben megnyilvánult, szoros kapcsolata a sajtóval azonban csak Pesten alakult ki. Sokoldalú érdeklődésének a publicisztika műfajai feleltek meg leginkább. Cikkek, ismeretterjesztő írások, vezércikkek sorát írta, és miután megismerték nevét, szinte minden megjelenő lapban, folyóiratban és minden műfajban publikált.

1833-ban a *Hazai és Külföldi Tudósítások* című újság kulturális mellékletként megjelenő *Hasznos Mulatságoknak* fél évig alszerkesztője volt. E minőségében ő az első hivatásos magyar újságíró.

Már ekkor megjelentek Vajda egész életét és tevékenységét vezérlő eszméi. A felvilágosult gondolkodók hatására vallotta, hogy születésekor *minden ember egyenlő*. Az egyenlőtlenségek a társadalom életében jönnek létre (*Rabszolga*). A *paraszt mint nyelvbíró* című írásában megelőlegezte Petőfi plebejus szemléletét: a parasztot a nemzet alappilléreinek tartotta. A magyar nyelv hivatalossá tételéért folyó harcba is bekapcsolódott. Ez irányú nézetei ellentmondások: a latin nyelv helyett a magyart kívánta hivatalos nyelvvé tenni, viszont a nemzetiségek jövőjének az asszimilációt jelölte ki (*Magyarosodás*).

Az 1834. január 1-jén induló *Garasos Tár* meghatározó Vajda Péter tevékenységében. Mivel saját nevére nem kaphatott útlevelet, álneven, könyvkötő legényként indult „valcolni”, gyakorlatot szerezni Németországba. Itt kapta a megbízást Wigand Ottó kiadótól a *Garasos Tár* szerkesztésére. A mintát Vajda az angol *Penny Magazin*, a német *Pfennig Magazin* és a francia *Magazin Pittoresque* című lapokról vette, a cím is ezek címének tükörfordítása. Minden cikkét Vajda írta, fordította vagy dolgozta át német és angol nyelvből. A lap hetente jelent meg, Lipcséből szállították – akadozva – Magyarországra. A Lipcsében kiadott lap célja az volt, hogy bemutassa, milyen gazdasági és tudományos eredményeket értek el külföldön. A megjelent cikkek változatos témájúak voltak. A szerző foglalkozott fizikával, biológiával, csillagászattal, földrajzzal, történelemmel és a vallásokkal. Kedvelte a kuriózumokat. Írt utazásairól, megjelentette a lapban az irodalmi alkotásait is. Ekkor fordult figyelme az egzotikus kelet felé. Az itt napvilágot látott keleti tárgyú elbeszélései közül kettőt beillesztett A *legszebb leány* című elbeszéléskötetébe.

A *Garasos Tár* mindössze negyedévig élt, 12 száma jelent meg, az utolsó 1834. március 22-én. Ez volt az első magyar ismeretterjesztő folyóirat. Ez kötötte Vajda Pétert élete végéig az újságíráshoz.

A *Garasos Tár* megszűnését követően Angliában és Hollandiában tett tanulmányutakat. Hazatérése után barátai a *Rajzolatok* című folyóiratot nyitották meg számára (1835), majd a korszak meghatározó lapjához, a Bajza József–Toldy Ferenc–Vörösmarty Mihály által szerkesztett

*Athenaeum*hoz hívták segédszerkesztőnek (1837). Itt vált igazán ismertté, és nagy hatása volt kortársai liberális eszméinek terjesztésével.

1835–1840 között dolgozott az *Aurórának*, a *Kritikai Lapoknak*, a *Társalkodónak*. 1841-ben régi vágya teljesült: a *Világ* című lap felelős szerkesztője lesz. Szoros kapcsolatba került a Kossuth által szerkesztett *Pesti Hírlappal*, amely 1841-től közölte cikkeit. A szerkesztővel kölcsönösen becsülték egymást. Vajda radikális nézete a *Pesti Hírlap* radikalizálódásához vezetett, annak eszmei támasza lett. Négy hónap után a tulajdonos, Borsos Márton megvált tőle, mert plebejus nézetei miatt támadások keresztüztüzebe került, így az író kényelmetlenné vált számára.

Vajda a *Világ* vezércikkeiben megismételte a *Hasznos Mulatságokban* (is) kifejtett elvét: minden ember egyenlőnek születik (*Nemes és nemtelen*). Az az ország erős, amelyik igazságos viszonyokat teremt polgárai számára (*Kínai fal*).

Máig érvényesen határozta meg a haza fogalmát: „Az a kis föld, melyen születénk, az az ország mely jogokkal ruház fel bennünket, (...) jogok és terhek között igazságos viszonyt állít föl” (*A hon*). Ő írta le először a magyar sajtóban: „A föld azé, aki megműveli.”

Részben egzisztenciális okok miatt, részben a támadások elől 1843-ban Szarvasra költözött, és elvállalta a gimnázium igazgatói állását. Továbbra is publikált, írásainak száma azonban csökkent, de hangneme továbbra is radikális maradt.

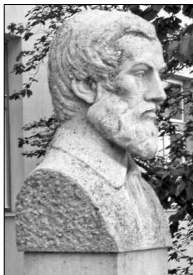
Vajda Péter mint publicista érte el legnagyobb sikereit. Ő volt a modern értelemben vett első magyar hivatásos újságíró. Az újságokból vált ismertté a neve. Az egész munkásságában érezhető tanító szándék ezen a téren érvényesült legjobban.

Publicisztikai írásaiban kifejtett haladó nézetei nagy hatásúak voltak kortársaira, köztük olyan neves személyiségekre is, mint Kossuth Lajos és Petőfi Sándor. Politikai tárgyú írásaiban kifejtett radikális nézetei – noha nem volt forradalmár – az 1848-as forradalom eszmei előfutárainak nevezhetők. Szépirodalmi munkásságát is a publicisztikájában kifejtett gondolatainak szolgálatába állította.

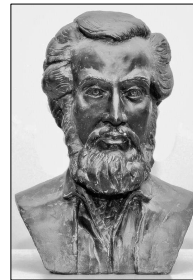
VAJDA PÉTER EMLÉKEZETE

Vajda Péter váratlan halála megrázta barátait és tisztelőit. Petőfi híressé vált versben (*Vajda Péter halálára*) búcsúzott tőle, a pesti újságok emlékező írásokban méltatták, egy *Fidicinis János* nevű magántanító szintén versben értékelte nagyra tevékenységét (*Vajda sírja fölött*). Néhány vélemény szerint azonban kortársai túlértékelték tevékenységét. Tanártársa, *Ballagi Mór* a sírbeszédet mondta fölötté, és gyűjtést kezdeményezett Vajda Péter síremlékére. Ezen a pénzen állították fel azt a gránit síremléket (1861), amely ma is a szarvasi Ótemetőben áll. Felirata egy Vajda-idézet: „Az igazság szava áthatóbb a mennydörgésnél, az igaztalanság villámot hord kebelében.”

Még halála évében megörökítették nevét a természetkedvelők. A Bakonyban egy kilátót, a Budai-hegységben egy bércet neveztek el róla (Vajda-kilátó, Vajda-bérc).

1856-ban készítette el Dunaiszky Lőrinc Vajda Péter sztearingipsz szobrát négy példányban. Ezekből egy a szarvasi gimnáziumban áll, egy az Akadémián található. 1976-ban Csepregi Zoltán szobrász mellszobrot faragott mészkőből. Ezt a szarvasi gimnázium Vajda Péter utcai főépülete előtt állították fel. 2014-ben a róla elnevezett gimnáziumot átköltöztették a Kossuth utcába. Ekkor

helyezték át a Vajda-szobrot is. Vanyolán 1961-ben az általános iskola kertjében avatták fel a Tarr István készítette mellszobrot (ld. a baloldali képet).

1898-ban, születésének 90. évfordulóján helyezték el szülőházán az író emléktábláját, 1971-ben a vanyolai iskola falán avattak új emléktáblát halálának 125. évfordulóján.

Műveiből csak néhányat jelentettek meg halála után. 1867-ben Zsilinszky Mihály, tanár adta ki a *Buda halála* c. szomorújátékát. 1902-ben ismét kiadták *Robinson*-fordítását, 1906-ban válogatás jelent meg a *Dalhonból*. 1958-ban jelent meg *Költemények prózában és más írások* címmel egy válogatás (Bp. Magvető, 1958), 1972-ben *Vajda Péter válogatott műveit* (Veszprém) jelentették meg.

Vajda Péterről több *monográfia* is született. 1892-ben Széchy Károlyé *Vajda Péter élete és művei* címmel Budapesten Eggenberger kiadásában. 1958-ban Hanzó Lajos *Vajda Péter* címmel tette közzé munkáját. (Békés Megyei Tanács kiadása, Békéscsaba) Az eddigi legigényesebb monográfiát Elek László írta *Vajda Péter* címmel. A közel 300 oldalas művet a Vajda Péter Gimnázium és a Szarvasi Öregdiákok Baráti Köre adta ki 1996-ban Szarvason. 1999-ben jelent meg a Vajda Péter Gimnázium tanulóinak számára szerkesztett olvasókönyv szöveggyűjteménnyel egybeszerkesztve a Szarvasi Krónika Kiskönyvtára 7. köteteként.

Vajda Péter emlékére 1902-ben rendeztek országos ünnepséget. Ekkor írta Váradi Antal *Petőfi emlékezete* című költeményét. 1971-ben Pápa-Vanyola helyszínén tudományos ülésszakot tartottak munkásságáról.

Vajda születésének 200. évfordulóján a szarvasi Vajda Péter Gimnázium rendezett ünnepséget. Színpadon hangzottak el művének részletei, s a Diákszínpad eljátszotta *A legszebb leány* című regénye *Juszuf és Nurmahal dévajsa* című fejezetének dramatizált változatát.

A szarvasi gimnázium 1930-ban vette fel Vajda Péter nevét, a szülőfalu, Vanyola iskolája 1961-ben. Az ő nevét viseli 1996 óta a budapesti Ének-zenei Általános és Sportiskola és 1963-tól a szarvasi Művelődési Központ is. (Ez utóbbi 2014-ben a Cervinus Teátrum elnevezésre cserélte Vajda Péter nevét.) Utcát neveztek el róla Budapesten, Szarvason és Vanyolán.

Forrás: Fejezetek Vajda Péter életéből és munkásságából c. olvasókönyv (Szarvasi Krónika Kiskönyvtára 7., Szarvas, 1999)

DR. KUTAS FERENC
tanár, helytörténész
Szarvas

BENKA GYULA (Békéscsaba, 1838. április 8. – Szarvas, 1923. április 30.): evangélikus főgimnáziumi tanár és igazgató, pedagógiai szakíró, újságíró, szerkesztő

Benka Gyula alkotásokban gazdag életpályája hazánk történelmének csaknem százéves korszakát ívelte át. Szinte szimbolikusnak tekinthetjük, hogy élete a nemzeti újjászületés idején, a reformkorban kezdődött. A szabadságharc alatt érlelődött heroizmusa, együtt lelkesedett a haladó hazafiakkal.

„Benka Gyula utóda volt annak a nemzedéknek, mely hazánk számára a Széchenyieket, Deák Ferenceket, Kossuthokat és az ezek körül csoportosult irodalmi, politikai és minden közéleti csillagtáborokat nevelte” – írja róla a korabeli sajtó. Benka Gyula kivételes pedagógusi nagyságát, szellemi értékének mélységeit jól érzékeltetik és vetítik elénk *dr. Rell Lajos* volt tanítványi és későbbi gimnáziumigazgatói gondolatai, melyeket a

Benka Gyula szobrának avatási ünnepségére megjelent *Emlékkönyvből* ismerhetünk meg: „Az életrajz íróját csak az aggasztja: méltó lesz-e tolla az alkalomhoz s a férfiúhoz, akinek emlékét ezren és ezren őrzik szívükben. Bár a tanítvány szeretete átlüktet írásán, halkítani fogja ennek szavát, mert úgy véli, hogy Benka Gyulának nincs szüksége zengő dicsőre: alakja a maga szárnyain emelkedik a magyar tanári rend Panteonjába. Benka Gyulát képzettsége, írói és előadói készsége, nemes jelleme méltóvá tette arra, hogy az egész nemzetnek világítson, de szerénysége, családi hagyományai s a szarvasi iskolához szító kegyelme elfojtották lelkében a szélesebb körbe vivő emelkedés vágyát, s megelégedett azzal, hogy szűkebb területen: egy városban ragyogjon szelleme. Nem törekedett országos hírnévre, beérte a helyi hatás munkakörével. És mégis országossá lett hatása ezer meg ezer tanítványa útján, akiknek lelkét az eszmék magaslatára ragadta, s nemes életfelfogása drágaköveivel ékesítette. Mert a tanár értéke nemcsak attól függ, hány könyv őrzi tudását, írói készségét; sok kiváló nevelő csak az ifjú lelkek lapjaira vési be tanítását. (...) S ki állíthatná, hogy e teleírt élő lapok értéke nem ér fel a könyvtárban porosodó könyvekkel?”

Benka Gyula életszemléletét, nevelői személyiségének kialakulását jól megalapozta neveltetése, gyermekora. 1838-ban született Békéscsabán. Édesapja, Benka György gimnáziumi tanár Mezőberényben, majd Szarvason, apai nagyapja gimnáziumigazgató, anyai nagyapja orgonista-tanító volt. Édesanyja, Szemián Johanna a két gyermeket nevelte – sajnos nem sokáig: 1850-ben meghalt. Benka Gyula édesapja két évvel az édesanyját is megelőzte: 1848-ban hunyt el. A két kis árva gyermeket a rokonok nevelték tovább – először Békéscsabán, majd Szarvason.

Benka Gyula kiváló szarvasi elemi iskolai tanítója – Csillag Márton – érlelte meg benne az elhatározást, hogy tanítónak váljon. Ezt tovább erősítette gimnáziumi tanára, Vajda Péter hatása, akinek lángoló hazafiságát, demokratikus gondolkodását, természetszeretetét egész életére példának tekintette. Visszaemlékezéseiben nagy tisztelettel szól több gimnáziumi tanáráról is. Életének ezen időszakáról írja *dr. Rell Lajos*: „Szívét kitartha minden szépnek, jónak, nemesnek, elsősorban tanárai nevelő hatásának. Egyénisége biztos keretek között fejlődött, jellemvonásai életsorsának, élményeinek hatása alatt szinte teljesen megszilárdultak. Vallásos, hazafiasan érző, szerény, az igazságért lángható, tekintélytiszteelő, hálás, tanulni vágyó, bölcselkedésre hajló, magában bízó, önálló ifjúként lépte át a szarvasi gimnázium küszöbét.”

Főiskolai tanulmányait a Soproni Evangélikus Theológiai Főiskolán kezdte, majd egy év után Pozsonyban folytatta, ahol „úri háznál” is tanított gyermekeket, de a gimnázium I. osztályában is rábízta a magyar nyelv tanítását. A theológiai fakultás elvégzésével azonban nem tartotta tanulmányait befejezettnek, az volt minden vágya, hogy külföldi egyetemekre mehessen. Ekkorra már véglegessé vált hivatástudata: eldöntötte, hogy tanár lesz. Bizonyos indítékok pedig azt is előrevetítették, hogy Szarvason fog tanítani. Némi megtakarított pénzével 1860 tavaszán Németországba utazott. A nyári félévet Berlinben, a téli szemesztert Göttingenben hallgatta. Nagy tudásszomjjal vetette bele magát tanulmányaiba: „*theológiát, filozófiát, filológiát, pedagógiát, zenét, művészettörténetet, összehasonlító nyelvészetet, szóval mindent szerettem volna tanulni*” –

írta *Eschatologia* című művében. Egyetemi tanulmányainak ismét egy szarvasi impulzus adott határozott irányt: 1861 júniusában „rendkívüli tanárnak” választották meg a **szarvasi főgimnáziumba**. Azt is tudatták vele, hogy az 1862/63-as tanévtől induló **tanítóképezdei tagozatnak** ő lesz a vezetőtanára, megszervezője. Tanulmányait tehát az e feladatra történő felkészülése jegyében is folytatta. Céltudatosan tanulmányozta a német tanítóképzés tartalmi kérdéseit, az elméleti és gyakorlati képzés arányait, a felvételi rendszert és a kollégiumi nevelést. Mindezek birtokában nagyfokú hivatástudattal és felelősségérzettel készült szarvasi feladatainak megkezdésére. 1862-ben – miután befejezte tanulmányait – „gazdag ismeretekkel, tapasztalatokkal dúsan, műveltségben meggyarapodva tért vissza oda, ahonnan kiindult, ahova az esperesség bizalma helyezte, várta: a szarvasi főgimnáziumba. Kitüntetésnek tartotta megválasztását, s élete végéig hálás volt a bizalomért. (...) Tehát a hála is visszahozta őt s a kegyelet »második családja« iránt. És ő oly dúsan visszafizette azt, amit kapott: szellemi erejét, idejét az ősi iskolának áldozta, s ellenállt minden hívogató szónak, ha tágasabb, magasabb munkakörrel, jobb javadalmazással kecsegtette is. Nem ment Békéscsabára, Iglóra, Eperjesre, elhárította magáról a pozsonyi teológia bölcsészeti tanszékre való meghívását, el Tótkomlós jövedelmező lelkései állását: nem bírt hűtlenné válni kedves iskolájához.” (Dr. Rell Lajos)

Szarvason sok munka és csekély fizetés várta: a gimnáziumban és a tanítóképzőben is tanított. Ő adta elő a gimnáziumban a lélektant, az etikát, a logikát, a magyar nyelvet, és a magyar dolgozatok vezető tanára is ő volt. A tanítóképzőben pedig ő tanította a legtöbb tárgyat, a zenét és az éneket is. Amikor megújult a bölcsészeti-theológiai tanfolyam Szarvason, Benka Gyula adta elő a bölcséleti, a jogi tárgyakat és a nevelést is. A zeneintézetben a zene tanítása s a gimnáziumban az énekkar vezetése is feladata volt. „De a hatalmas erejű, lángoló buzgalmú tanár bámulatos kitartással győzte le a sokféle teendő terhét, s kedélye friss, üde maradt.” (Dr. Rell Lajos)

Benka Gyula lakóháza Szarvason

Sok szép és bölcs gondolata maradt ránk – az utókorra és szellemi örököseire. Egyik ilyen „ars pedagogicája”, melyet mi, XX–XXI. századi pedagógusok is megszívlelhetünk, és törekedhetünk ennek megvalósítására: „*Valóban nevelni csak az képes, aki a maga nevelésében soha meg nem restül, nem csügged, és soha ki nem fárad.*”, majd később ezt írta: „*Csak tanult ember tudhat tanítani.*”

Benka pedagógiájának alapja a szeretet volt. Egykori tanítványa, dr. Mázor Elemér 1928-ban így emlékezett: „Engem is szeretett, mint az iskola többi tanulója. Szigorral, de igazsággal nevelt, dicért, korholt, fegyelmezett. (...) Nevelt, tanított, követendő példát állított elem saját egyéniségében.”

Benka Gyula a tanár személyiségének minden összetevőjét feltárta elméleti munkásságában, és az általa kifejtett követelményeknek tanári gyakorlatában meg is felelt – ezt tanítványainak visszaemlékezései nagy számban igazolják. Egyik a sok közül: „a nagy, a tudós, az igazságos, az emberszerető és megértő ember, aki megtestesülése volt a jó, az igazi tanár mintaképének”. Ugyanez a volt tanítvány – dr. Rehák Ferenc kúriai bíró – így folytatja diákemlékeit: „Amint megjelent előttünk délceg, férfiasan szép alakja (...), templomi csendben hallgattuk tudományos fejtegetéseit, amiket mély baritonján olyan lenyűgözően adott elő (...) beszélt, beszélt tudásának teljes fegyverzetében, mi pedig nagyságának súlya alatt áhítatos csendben figyeltük előadásának ötletes fordulatait (...) Most, ötven év múltán joggal mondhatom, hogy osztályunk az életben is megállta helyét. Mindenki tisztességgel töltötte be hivatását, és ezt elsősorban Benka Gyulának, aki a kötelességtudás, az egyenesség, férfiaság megtestesülése volt, azután hozzá hasonló tanártársai és az ősi gimnázium hagyományos nevelési szellemének köszönhetjük.”

A szinte megszámlálhatatlanul sok tanítvány „a nevelés nagymesterének” tulajdonítja a hazaszeretetet, a mély evangélikus vallásosság megszilárdítását, melyben más vallásfelekezetek tisztelete

is helyet kapott. *Dr. Benkő István* – későbbi szegedi gimnáziumi tanár – Benka Gyulának köszöni „magyar hazaszeretetem és evangélikus vallásosságom öntudatos mélységét és azt a szilárd erkölcsi alapot, melyről sem csábítás, sem megpróbáltatás eltántorítani, letéríteni nem tudott.” Hasonló elismeréssel emlékezik Gaál János iskolaigazgató is: „Nemeslelkű professzoromtól, Benka Gyulától tanultam meg a kötelességteljesítést, szerénységet, az egyház és haza iránti lángoló szeretetet, melynek ő megtestesült példaképe volt.”

Emberi, pedagógusi megnyilatkozásai, kiváló előadóképessége és teológiai műveltsége, valamint szilárd vallásossága indíthatta több tanítványát a lelkeszi hivatás választására. Közülük is többen vallják ezt írásaikban – így ír *Jeszenszky János* evangélikus lelkész: „az egészséges vallás és hazafias célkitűzések hatalmas mestere örök hatást gyakorolt rám.” *Harsányi Pál* református esperes „káprázatos szeretetben előttünk világoló fényforrás”-ként emlékezett Benka Gyulára. Megindítóan szép gondolatokat fogalmazott róla *Chugyik Pál* aszódi evangélikus lelkész, *Kruttschnitt Antal* evangélikus főesperes, *Marjay Géza* református lelkész, *Ruttkay Sándor* evangélikus lelkész, valamint *Szuchovszky Gyula* evangélikus lelkész és fővárosi vallástanár a Benka Gyuláról szóló *Emlékkönyvben*.

Dr. Haviár Gyula kir. közjegyző visszaemlékezése tovább árnyalja Benka Gyula alakját: „Mint férfi mindig mellette, az oldalán harcoltam egy életen át úgy a Kossuth-kultusz ápolásában, mint a függetlenségi 48-as eszmék zászlaja alatt, mely elveknek és érzéseknek Szarvason egyik hivatott vezére volt. Demosthenesünk volt ő nekünk! Szarvas népének hazafisága és magyarosodása körül nagy érdemei vannak.”

A tanítványi visszaemlékezések sokaságával párhuzamosan figyelemre méltók egy korabeli kormányképviselő – *dr. Szilávik Mátyás* eperjesi teológiai akadémiai dékántanár – gondolatai, aki Szarvast „Körösmenti Athén”-nek nevezte, Benka Gyulát pedig „a hazai nagy tanárok” közül is „a magyar polyhisztor” címmel illette.

Benka Gyula családi életében az 1870-es év jelentett kiemelkedő eseményt: feleségül vette a 17 éves, női szépséggel, bájjal megáldott Kollár Jolánt. A komoly férfiú mélyszégyen vonzalmával szerette „*az ártatlan, kedves teremtet, aki sorsát sokszor megédesítette*”, aki jó feleség és jó anya volt. 41 évig éltek boldog családi életet. Részük volt sok örömben, de sok szomorúságban is. Megrendítően írta: „*Voltak kedves, szép gyermekeink. Szép remények szívérványai a borongós égen. Hamar eltűntek ők, s most már csak korai sírjaik teszik előttem kedvessé sokat szenvedő – s tán veszendő – hazám földjét.*” Tíz gyermekükből nyolcat kellett eltemetniük. Mindezt vallásos hittel, keresztyéni megnyugvással viselte. Istent arra kérte, hogy „*erősítse meg a fájdalom zúgolódás nélküli hordozásában.*” Hűséges nejével 1911-ig élhetett, ekkor azonban újabb csapás szomorította meg szívét: szeretett felesége halála. Mélyen megindító eseményei voltak ezek Benka Gyula életének!

A szarvasi főgimnázium életében ebben az időszakban is voltak válságok, küzdelmek az iskola fennmaradásáért. Ezekről szemléletesen számol be Benka Gyula a 100. évforduló alkalmából írott cikkeiben és az iskola történetében. E küzdelmeknek éveken át ő is részese volt. Tanártársai közül többen mentek át a biztosabb jövedelmű állami gimnáziumokhoz, de ő nem ingott meg hűségében. Az iskola akkori igazgatója, Tatay István igyekezett mindent megtenni a fennmaradás és az iskola korszerűsítése érdekében. Azonban az 1883. XXX. t. c. intézkedései miatt Tatay elkedvetlenedett, és lemondott igazgatói tisztéről. Felvetődött a kérdés: „Ki lett volna méltóbb Tatay helyének betöltésére Benka Gyulánál? A fenntartó esperesség természetesen őt választotta meg igazgatónak, s innentul 1908-ig, vagyis 24 éven át vezette, igazgatta a szarvasi főgimnáziumot. (...) Az ő vezetése alatt nagy változáson ment át az iskola: tanári kara megújult, kicserélődött, csak az ő tekintélye maradt változatlan.” (*Dr. Rell Lajos*) E téren elért eredményeire felfigyelt a felsőbb hatóság és a király is. Ezért Benka Gyulát szolgálatának 40. esztendejében, 1902-ben a *Ferenc József-rend lovagkeresztjével* tüntették ki. A kitüntetést a szakminisztérium részéről dr. Lukács György főispán tűzte az ünnepelt mellére a főgimnázium zsúfolásig megtelt tornacsarnokának ünneplő

közönsége előtt e szavak kíséretében: „Kívánom, hogy a Mindenhatónak annyi áldása szálljon ősz fejére, ahány művelt magyar hazafit ő édes hazáinknak felnevelt.”

Az igazgatói munkakör szélesebb munkateret biztosított számára. Valóra válthatta elképzeléseit. Benka nemcsak „a gimnáziumé volt, a **tanítóképző** is benne tisztelheti életét, s neki köszönheti megmaradását s önállóságra jutását.” (Dr. Rell Lajos) A szarvasi tanítóképzés igazolta a Benkához fűzött reményeket, „s mindig hirdetni fogja, mit képes tenni a lelkesedés, az ügybuzgóság s a törhetetlen akarat.” (Dr. R. L.)

Nagy áldozatok árán sikerült elérnie Benka Gyulának, hogy 1895-től már gyakorlóiskola is működött. A gimnázium új épület építéséhez kezdetet, amely 1906-ban elkészült. Törekvései eredményeként 1907-ben önállóvá vált a szarvasi tanítóképző, amely a Tessedik által épített objektumban kapott végső elhelyezést. Mindezekkel párhuzamosan Benka Gyula időt fordított a polgári leányiskola működési feltételeinek segítésére is.

A szarvasi főgimnázium épülete,
melyet Benka Gyula építtetett

A főgimnázium épülete ma

Pedagógiai munkásságával egyidőben fontos közéleti aktivitást is kifejtett: létrehozta a szarvasi Tanító Egyletet, a Társaskört és a Tulipán Egyletet. (Ez irányú munkásságát részletesen megismerhetjük dr. Tóth Lajos Benka Gyuláról szóló könyvében.)

Benka Gyulát kiváló pedagógiai íróként és igen termékeny újságíróként is őrzi az emlékezet. Pedagógiai tanulmányainak sokasága a nevelés általános és sajátos problémáit tárta fel – pszichológiailag jól megalapozottan és didaktikai szemléletével összehangoltan.

A vallásos nevelésről így írt:

38. §. A gyermek vallásos nevelése.
A szülőnek nem csak jog, de szoros kötelessége is, főkéntől nyert gyermekeit nevelése felől gondoskodni. Ez általános polg. kötelesség. A törvény 139. §-a a kötelességet így nyilatkoztatja: „a szülő kötelessége, a törvényes gyermekeit nevelni, ételtől és egészségétől gondoskodni, nevelni illő oktatást peremni, testi és lelki képességeiket kímélni, a vallás és határozott ismeretekkel való oktatás által jövő jölközőt alapját megalapozni.” Ezzel is lehet lelkiismeretes felelősséget vállalni, hogy a gyermek kötelességét elmulasztásának. Ami a gyermek vallásos nevelését illeti, az iránt a törvény semmit sem határoz, minő vallásban nevelendő ugyan azon hitű házastársak gyermekeit,

Nagy érdeklődéssel fordult a neveléstörténet fontos kérdései felé is: Comenius, Rousseau, Pestalozzi, Francke és Diesterweg munkásságát vizsgálta. A nagy magyar nevelők sorából pedig főként a szarvasi érdekeltségük keltették fel figyelmét: Tessedik Sámuel és Vajda Péter iránti tisztelete kapott hangsúlyt, de kortársainak is méltó emléket állított.

Újságírói tevékenysége mintegy négy évtizeden át követhető nyomon. Ez alatt több mint 100 cikket, tárcát, esszét, tudósítást írt. Kortársai az írástudás kitűnő mesterének tekintették: „az igazról igazán, a szépről szépen és közérthetően” írta választékosan megfogalmazott gondolatait a „maga erején emelkedő zseni, kinek nyelvbeni otthonossága mellett gondolatbeli eredetisége, képzelmi könnyed játszsága, kedélyének fejlettsége és humoros ötletgazdagsága a közönséges emberek felett kimagaslík” – állapítják meg *kortársai*. Főleg a helyi lapok – *Szarvasi Lapok* és a *Szarvas és Vidéke* – hasábjain jelentek meg írásai.

Benka Gyula tehetségének és munkásságának sokoldalúságát az ének-zenei kultúra művelése és terjesztése terén kifejtett egészen meglepő intenzitása igazolja. Véleménye szerint nemesebben érez és érdeklődik a művészet és tudományosság iránt az, aki e tanulmányai által finomította lelkiületét. Alkotó tevékenységének része volt – hazánkban a legelső között – a *Rövid énektan rendszere* című énekkönyvvázlat a tanítóképzőkben folyó énektanítás segítésére.

Sokat küzdött azért, hogy a gimnáziumban is legyen kötelező az ének-zene. Külön hangsúlyozta a társaséneklés személyiségformáló jelentőségét. Konceptióját pedagógiai és társadalmi igényekkel meggyőzően indokolta. Az iskolarendszerben fellelhető tankönyvhiány megszüntetésére a *Choral-gyűjtemény* című énekeskönyvet állította össze, melyben XV–XVIII. századi művek is helyet kaptak, köztük eredeti szarvasi dallamvariánsok is. Lelkes támogatója volt Benka a hangszeres zenetanításnak is. Zongorán és orgonán ő maga is kitűnően játszott, és több évtizeden át oktatta a hangszeres zenét a tanítóképzőben. Budapestre utazott Liszt Ferenc zongorajátékának meghallgatására. Az ének-zenei nevelés kiterjesztése érdekében már 1862-ben megszervezte a Szarvasi Dalárdát, melynek 24 évig volt karvezetője. Szerzte az országban zajló „dalárdaünnepélyekre” vitte el kórusát, sőt az Országos Dalárdaegyesületbe is beléptette karát. 1899 őszén pedig egy 100 tagú vegyeskar vezetője lett. Értékes gyűjteményes köteteket írt, bennük 189 eredeti Benka-szerzemény található. Figyelemre méltó a következő megállapítás egyik tanítványa – *Launer Gusztáv* – visszaemlékezéséből: „Az ő muzikális tehetsége oly kiválóan magas színvonalú volt, hogy ha Benka Gyula rendkívüli nagy tudását teljesen a zenei kultúrának szenteli, úgy őt ma Erkel, Liszt, Dohnányi és Hubay zeneszerzőkkel együtt emlegetnék.”

A képzőművészet terén szerzett műveltségét már egyetemi éve alatt megalapozta németországi képtárlátogatásaival, ahol időnként ő maga is lerajzolta a neki tetsző képeket. Tanári munkássága idején pedig évekig tanította a rajz tantárgyat is.

Benka foglalkozott a költészettel is. Mintegy másfél száz – nemes érzelmeket rejtő – versét, dalát, elégiáját, epigrammáját s néhány jóízű, tréfás köszöntőjét olvashatjuk szellemi hagyatékában.

Hosszú évtizedek szorgalmas munkája után Benka Gyula 1908 februárjában saját elhatározása alapján – 70 éves korában – kérte nyugdíjazását. Ennek oka súlyos látásromlása volt. „*Ez a látáshanyatlás sok és nagy csapás forrása*” – mondta keserűen. Kortársai, tanítványai a pihenés magányában is gyakran látogatták, tanácsait kérték, figyelmességükkel halmozták el.

„Csodálatos bölcsességgel értékeli saját életét és bámulatos önuralommal, a szellemi és erkölcsi tökéletesség csúcsáról szemléli hanyatló életének utolsó éveit. (...) Szinte várja már a megváltó halált” – írta életének utolsó időszakáról *dr. Tóth Lajos*. Szomorú óráiban, perceiben olykor elégedetlen volt önmagával – pedig „élete tökéletesen befejezett mű.” (*Dr. Tóth Lajos*)

Az élettől búcsúzó Benka Gyula *Végszó* című költeményében csillantotta meg utoljára sokszínű és gazdag lelkének legfőbb vonásait:

*Hogyha majd megkondul az utolsó óra
S szenteltvíz gyanánt könny hull koporsómra,
Ne gyászoljon senki, ne búsuljon értem,
Már eleget éltem. Végcélomhoz értem.*

*Átéltam a rémes nemzetirtó harcot,
Mely millió magyart vértengerbe hajtott,
Láttam söpredéket bosszú vágytól égve,
Rabolt, gyilkolt; bűne vádként szállt az égbe.*

*Hallottam kesergő özvegyek sírását,
Rongyos, éhes árvák kínos jajgatását,
Hallék győzelmével dicsekvő oly ellent,
Ki fegyveres kézzel vert le fegyvertelent.*

*Láttam árdrágítót, szállítót, lázítót,
Nyomukon gyűlölet s bosszú átkozódott,
Láttam hetykélkedő, rosszlelkű gavallért,
Júdáspénzt csörgetett hazaárulásért.*

*Ily aljasságoktól beteg ez a nemzet,
Baján ma egykönnyen senki sem segíthet,
De okos belátás s józan önfegyelem
Meggyógyít még téged, én beteg nemzetem!*

*De ezt be nem várom, sietős az utam,
Túlvilág határán várnak reám nyolcan,
Kedves gyermekeim, áldott feleségem
Integet, hívogat, mint hajdanta régen.*

*Megyek már. Barátim, ne tartóztassatok!
Keskeny ajtó a sír, azon oda jutok.
De ha hazám felől jó hír száll szél szárnyán,
S dicsősége ragyog, mint fényes szivárvány:
Akkor tán a sírban is megdobbán szívem,
Mert én a hazámat igazán szerettem,
S örökké szeretem!*

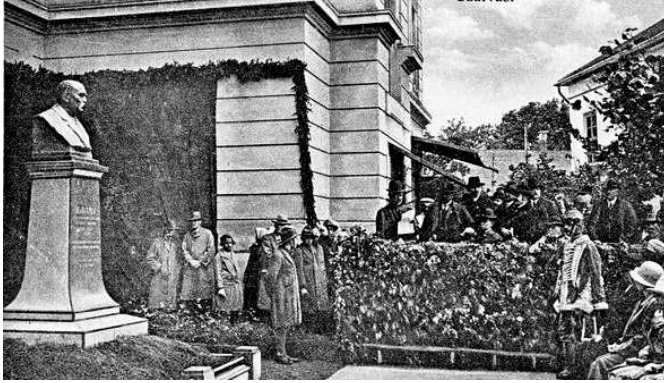
*Bár csak úgy szeretné mind az, aki magyar,
S akit e föld ápol, fölnevel, eltakar,
Akkor boldog lenne csakhamar a magyar,
Ez a szegény magyar!*

Utolsó vallomása után nemsokára súlyos betegség uralkodott el rajta, s 1923. április 30-án, 85 éves korában kialudt élete pislákoló lángja, de szelleme világít tovább az utókornak. Halála mélységes gyászt váltott ki Szarvason és környékén. Temetése méltó volt életművéhez. A főgimnázium udvarát valósággal ellepték gyászolóinak, tisztelőinek és tanítványainak százai az ott felállított ravatal körül. Egyetlen szem sem maradt szárazon a megindító gyászbeszéd hallatán: dr. Raffay Sándor püspök, Kovács Andor békési esperes, a környező gimnáziumok igazgatói és felügyelői mondtak búcsúbeszédet, s a képző énekkara, a férfi dalkar és a gimnáziumi

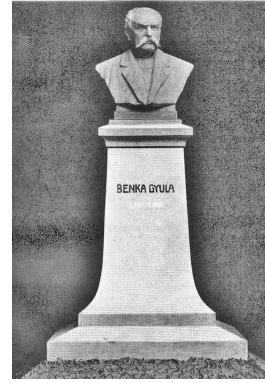
énekkar gyászdalai hangzottak el. Benka Gyula koporsóját beláthatatlan tömeg kísérté utolsó útjára a szarvasi Ótemetőbe. Végso nyugalmat Szarvas korábbi nagyjai, a nagy elődök – Tessedik Sámuel és Vajda Péter – méltó környezetében talált. Sírját róla elnevezett iskolánk diákjai, nevelői kegyelettel gondozzák.

Temetése után már néhány héttel, 1923 májusában megalakult a Benka-emlékbizottság, mely megteremtette anyagi alapjait Benka Gyula szobrának elkészíttetéséhez. A szobor ma is ott áll eredeti helyén.

1924 májusában nagyszabású Benka-emlékünnepeket rendeztek, melynek műsorát az ő zene művei gazdagították.

A szobor avatása 1926-ban

A szobor ma

A szobor talapzatán az alábbi szöveg olvasható:

BENKA GYULA
A SZARVASI EVANGÉLIKUS FŐGIMNÁSIUM
VOLT TANÁRA ÉS IGAZGATÓJA
1838–1923
*LELKÉNEK GAZDAG KINCSEIT DÚSAN OSZTOGATTA,
EZÉRT MARADT Ő MINDIG A LEGGAZDAGABB.
EMLÉKEZETÉT TANÍTVÁNYOK ÉS TISZTELŐK
HÁLÁS SZÍVE ŐRZI*

A város is igyekezett méltó intézkedésekkel adózni emlékének: még életében, 1902-ben *Szarvas díszpolgárának* választották, s az 1928. május 23-i képviselő-testületi ülésen „egyhangú és lelkes határozattal” Benka Gyuláról nevezték el a város egyik szép, hosszú utcáját. Kiváló evangélikus általános iskolánk 1996 óta viseli Benka Gyula nevét.

Egyik kortársa – egyben volt tanítványa – *Sztranyavszky Géza* kir. kormányfőtanácsos megállapítása igen közel jár az igazsághoz: „Benka Gyula Szarvast jelentette, ő Szarvas nélkül is Benka Gyula maradt volna, de Szarvas nélküle sohasem lett volna azzá, ami, vagyis ezrek és ezrek Mekkája.”

Benka Gyula gazdag és sokoldalú életpályáját, emberi nagyságát tovább árnyalja *dr. Kemény Gábor* egyik emlékbeszédében: „jószágot tükröző tekintete és az abszolút jóemberekre jellemző napsugaras kedélye tették őt nemcsak ennek a városnak, nemcsak az iskolában tanult ezreknek, de az egész Alföld szellemi életének örök értékévé.”

Művei:

- Írásainak többsége kéziratban maradt, legjelentősebb munkája azonban nyomtatásban is napvilágot látott: *A szarvasi főgymnázium története 1802–1895.* (Gyoma, 1895)

- *Eschatologia* (kézirat, magángyűjteményben)
- *Kristóffy György élet- és jellemrajza*. A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve 1875/76.
- *Iskolaszervezetan. 1880–1890 között* (kézirat, magángyűjtemény)
- *Adalékok a szarvasi ág. hit. ev. főgymnázium száz éves történetéhez. 1901.*
- *Adatok a szarvasi ág. hit. ev. főgymnázium történetéhez. 1907.*
- Több tanulmány Tessedik Sámuelről
- Vajda Péterről készült írásai
- Több száz zenei és énekkari műve

Főbb pedagógiai, pszichológiai tartalmú tanulmányai:

A szarvasi ág. ev. főgymnasium értesítőjében (SzGÉ)

- Test és lélekalkat. SzGÉ 1874/75. 3–21. l.
- Életkorokról. SzGÉ 1876/77.
- Zenetanítás a szarvasi gimnáziumban. SzGÉ 1878/79. 3–12. l.
- Fegyelem a gimnáziumban. SzGÉ 1884/85. 3–14. l.
- A vallástanítás a protestáns gimnasiumokban. SzGÉ 1888/89. 3–17. l.
- Miért nem adnak ág. h. ev. gymnasiumaink évi értesítői az egyes osztályok tanulóinak tanulási eredményéről elfogadott érdemjegyekben névszerinti részletes kimutatást? SzGÉ 1889/90. 3–14. l.
- Az érettségi vizsgálatok összehangzásba hozatala a gymnasiumi nevelés és tanítás sarkalatos érdekeivel. SzGÉ 1890/91. 3–14. l.
- A példa nevelő befolyása a gymnasiumban. SzGÉ 1891/92. 3–15. l.
- A gymnasiumi tanítás napi időrendjéhez. SzGÉ 1897/98. 31–38. l.

A Szarvasi Vajda Péter Gimnázium gyűjteményében (SzG)

- A szarvasi ág. h. ev. elemi fitanítóképzőnél tartandó tanítóképesítő vizsgálatok szabályzata (1870 körül) Kézirat. SzG gyűjteménye. Sz. n. 6. l.
- Véleményes jelentés Böhm Károly tapasztalati lélektanáról, mint középiskolák használatára írott tankönyvről. 1880–90 között. Kézirat SzG gyűjteménye Sz. n. 4. l.

A Szarvasi Lapokban (SzL)

- Felhívás a szülőkhöz. SzL 1885. II. 29. sz. 1. l.
- Az iskola és a társadalom. 1–3. rész. SzL 1888. V. 9–10. sz.
- Nevelésügyi érdekünk legújabb napi kérdése. SzL 1891. II. é. 10. sz. 4–5. l.
- A magyar társadalom közművelődése. SzL 1895. XII. é. 16. sz. 1–2. l.
- Az esztetikai nevelés. SzL 1908. XXVI. é. 22. sz. 1–2. l.
- Vallásos életnézetünk karácsonyi világításban. SzL 1908. XXVI. é. 52. sz. 1–2. l.

Források:

- Benka Gyula *emlékkönyv*. Kiadja a Szarvasi Öregdiákok Szövetsége, Bp., 1928. (A kötetben B. Gy. életrajzát írta: dr. Rell Lajos)
- Dr. Tóth Lajos: *Benka Gyula munkássága és a szarvasi nevelőképzés száz éves története*. Szarvas, 1964.
- Benka Gyula: *Eschatologia* (kézirat. Magángyűjteményben)
- Magyarországi Óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei. 1963. I. évf. 228–249. p.
- A Szarvasi Vajda Péter Gimnázium Jubileumi Évkönyve. 1984.
- Dr. Molitorisz Pál: *Szarvasi költők*. Szarvas, 2012. szerzői kiadás.

KONDACS MIHÁLYNÉ PODMANICZKY MÁRIA
főiskolai adjunktus
Szarvas

**A Pedagógusok arcképcsarnoka sorozatunk tizennégy kötetében megjelent
arcképvázlatok repertórium**

1.	Ábrahám Károlyné Varga Erzsébet	1930–2008	nyelvtanár, tankönyvíró	2014
2.	Ács Miklós	1913–1980	általános iskolai tanár	2006
3.	Ádám Lászlóné dr. Révész Gabriella	1915–1997	középiskolai tanár	2004
4.	Adorján Csabáné Jucha Mária	1932–1986	gyógypedagógiai tanár	2004
5.	Adorján Dezső	1918–2000	tanító, általános iskolai tanár	2003
6.	Ady Lajos	1881–1940	tanár, tankerületi főigazgató	2012
7.	Ágasváry (Fliegler) Lajos	1897–1963	tanító, tanár, gimnáziumi igazgató	2012
8.	Ágoston Imre Julián	1909–1969	szerzetes, középiskolai tanár, költő, író	2015
9.	Ágoston László id.	1902–1977	tanító	2013
10.	Aichelburg Lajosné Liedemann Éva	1910–1975	polgári iskolai tanár	2014
11.	Alberth Béla dr.	1925–2006	egyetemi tanár, szemészprofesszor	2010
12.	Alberth Béláné dr., Csiszár Magdolna	1930–2010	tanár, a HNF megyei titkára	2011
13.	Almássy László	1928–1985	középiskolai tanár	2014
14.	Almássy Márton	1895–1979	lelkész, vallástanár	2003
15.	Ambró Ilona	1903–1983	tanító	2014
16.	Ambrózy Géza	1896–1966	középiskolai tanár	2008
17.	Ambrus Endre	1922–2002	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató	2009
18.	Ambrus Sándorné Endrődi Margit	1923–1983	általános iskolai tanár, szakfelügyelő	2003
19.	Andrási Béla	1915–1992	középiskolai tanár, intézeti igazgató	2014
20.	Andrássyné Kövesi Magda dr.	1910–1992	egyetemi docens	2003
21.	Angi Lajos	1893–1965	tanító, igazgató	2010
22.	Angi Zoltán dr.	1927–2009	tanító, tanár, főiskolai docens	2010
23.	Angyal Lászlóné Kupferstein Anna	1918–2007	óvónő	2009
24.	Antal János	1927–2006	tanító, általános iskolai tanár	2010
25.	Antal József Sándor dr.	1919–2014	okleveles mezőgazda, egyetemi tanár	2015
26.	Arany Sándor dr.	1899–1984	tanszékvezető egyetemi tanár	2003
27.	Árok Antal	1943–2009	középiskolai tanár, újságíró	2010
28.	Árvai Pál	1931–2012	középiskolai tanár, igazgató	2014
29.	Áts József	1928–1995	középiskolai tanár, könyvtáros	2011
30.	Auer Ferenc	1902–1977	néptanító, szobrász	2008
31.	Auer Gyula	1908–1973	zeneintézeti tanár, főiskolai adjunktus	2014
32.	Babos József	1892–1957	kántortanító, iskolaigazgató	2013
33.	Bachát László	1921–2009	középiskolai, főiskolai tanár	2011
34.	Bácsi Sándor	1940–2003	tanító, általános iskolai tanár	2004
35.	Bacskai Csabáné	1926–1997	tanító	2007
36.	Bacskay Csaba Zoltán	1927–2000	általános iskolai tanár	2006
37.	Bagdy Éva	1925–1966	középiskolai tanár	2007
38.	Bagi István	1930–2007	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2007
39.	Bágyi Péter dr.	1941–2012	főiskolai tanár, tanszékvezető	2014
40.	Baji Gál Ferenc	1951–2011	gépészmérnök, mérnök-tanár	2012
41.	Bajkó Mátvás dr.	1925–1999	c. egyetemi tanár	2002
42.	Bajusz Imre	1931–2011	tanító, tanár, iskolaigazgató	2011
43.	Bak Julianna	1916–1978	tanító, igazgatóhelyettes	2009

44.	Baka László	1877–1966	kántortanító	2010
45.	Bakatsi Pál	1923–1991	középiskolai tanár, könyvtáros	2009
46.	Bakay Szilárd (ifj. vitéz Bakay)	1920–1992	középiskolai tanár, lektor	2003
47.	Bakk Ferenc	1922–2002	középiskolai tanár	2004
48.	Bakó Elemér dr.	1915–2000	tanár, nyelvész, könyvtáros	2015
49.	Bakó Mária	1893–1975	tanító	2010
50.	Bakonyi Pál	1922–2011	főiskolai tanár, az OPI főigazgatóh.	2012
51.	Bakos Béla dr.	1951–2009	agrármérnök, főiskolai adjunktus	2013
52.	Bakos József	1912–1997	főiskolai tanár	2010
53.	Balassa Iván dr.	1917–2002	c. egyetemi tanár	2004
54.	Balázs Jánosné Hriczkó Márta	1938–2000	tanár	2005
55.	Bálint Benedek	1860–1920	rajztanár, iparművész	2010
56.	Balku Jenő	1935–2010	középiskolai tanár, szakfelügyelő	2011
57.	Balla Géza	1944–2008	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató	2009
58.	Balla Kálmán	1893–1995	tanító	2009
59.	Ballai Mátyásné Veszprémi Magdolna	1923–1994	néptanító, igazgató	2009
60.	Balogh Antal	1928–2005	tanító, tanár, igazgató, szakfelügyelő	2012
61.	Balogh Béla	1928–2010	középiskolai tanár, igazgató	2011
62.	Balogh Béláné dr., Szabó Edit	1927–2003	középiskolai tanár	2008
63.	Balogh Erzsébet	1938–1986	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2003
64.	Balogh Ferenc	1906–1986	középiskolai tanár, igazgató	2010
65.	Balogh Gyula	1924–2002	tanító	2004
66.	Balogh Imre	1931–2012	középiskolai tanár, igazgató	2012
67.	Balogh István dr.	1912–2007	c. egyetemi tanár, múzeumigazgató	2012
68.	Balogh Istvánné dr., Dávid Gabriella	1912–1989	tanító	2010
69.	Balogh Jenő	1915–2000	egyetemi tanár, festőművész	2015
70.	Balogh József dr.	1921–2012	néptanító, főiskolai tanár	2013
71.	Balogh Károlyné Mártha Katalin	1942–2012	középiskolai tanár	2013
72.	Balogh Lajos István	1919–2004	tanító, polgári iskolai tanár	2007
73.	Balogh Lajosné Fezekas Gizella	1922–1998	tanító	2008
74.	Balogh László (G. Balogh)	1926–2008	tanító, általános iskolai igazgató	2008
75.	Balogh Pálné Balogh Margit	1914–2005	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2008
76.	Balogh Tibor dr.	1930–1972	egyetemi docens	2003
77.	Baltavári Balázs	1938–2012	tanító, tanár, nevelőotthoni igazgató	2012
78.	Bán Imre dr.	1905–1990	tanszékvezető egyetemi tanár	2002
79.	Bán Lajos	1873–1941	tanító, igazgató	2014
80.	Bánk Imréné Fazekas Magdolna	1932–2010	tanító	2013
81.	Banner László	1933–2000	középiskolai tanár, igazgató	2014
82.	Bánszki Tamás	1892–1971	grafikus, festőművész, tanár	2013
83.	Bányai Ferenc	1909–1986	tanító, igazgató	2009
84.	Bányai István	1935–2000	általános iskolai tanár	2003
85.	Bányai Istvánné Papp Margit	1934–2011	tanár	2012
86.	Barabás Ernőné Nádor Ágnes	1917–2000	általános iskolai tanár	2003
87.	Baracsi Gyula	1923–1999	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2014
88.	Baracsi Pál dr.	1929–2004	tanító, tanár, igazgató, főiskolai docens	2008
89.	Baranya Pál	1922–1988	középiskolai tanár, igazgató	2002
90.	Baranya Pálné Kovács Piroska	1926–2005	általános iskolai igazgató	2006
91.	Baranyi Sándorné Kovács Éva H.	1927–2006	óvónő	2010

92.	Barbócz László	1932–1986	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató	2003
93.	Barbócz Lászlóné Zarándy Márta	1939–2003	tanító	2004
94.	Barcsa János	1871–1910	középiskolai tanár, levéltáros	2004
95.	Barcsay Lászlóné dr., Székely Anna	1896–1978	tanító	2007
96.	Bardócz Endre	1919–1994	tanító, középiskolai tanár, igazgató	2014
97.	Bardocz Mihály	1852–1927	kántortanító	2010
98.	Bariné Józsa Erzsébet	1961–2011	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2013
99.	Barla Gyula dr.	1925–1977	egyetemi docens	2002
100.	Barla Gyuláné dr., Szabó Erzsébet	1929–2002	középiskolai tanár	2003
101.	Barna Béla dr.	1909–1990	egyetemi tanár	2002
102.	Barna Lajos dr.	1921–2003	középiskolai tanár, igazgató	2004
103.	Barra György	1901–1970	középiskolai tanár	2003
104.	Barta Istvánné dr., D. Szabó Erzsébet	1937–2002	főiskolai docens	2010
105.	Barta János dr.	1901–1988	egyetemi tanár, akadémikus	2008
106.	Barta Vince	1939–2013	tanító, általános iskolai tanár, c. igazgató	2014
107.	Bartha András	1908–1984	tanító	2014
108.	Bartha Andrásné Varga Erzsébet	1929–2010	tanító, igazgató	2014
109.	Bartha Dénesné Kocsmáros Piroska	1929–2005	általános iskolai tanár	2010
110.	Bartha Etelka	1912–2000	tanító	2009
111.	Bartha Istvánné Híszem Gabriella	1882–1974	óvónő	2004
112.	Bartos József	1920–2009	tanító, általános iskolai igazgató	2010
113.	Bartos Valéria	1911–2000	tanító, általános iskolai tanár	2014
114.	Batár Zoltán	1914–1974	középiskolai tanár, egyetemi adjunktus	2015
115.	Batár Zoltánné Kis Margit	1926–1994	tanító, általános iskolai tanár, tanfelügyelő	2015
116.	Báthory Miklós	1896–1972	gyógypedagógiai tanár	2006
117.	Bátori József dr.	1900–1975	piarista gimnáziumi igazgató	2004
118.	Batta István dr.	1882–1926	tanár, igazgató, egyetemi tanár	2010
119.	Bazsa Ernő	1916–1994	tanító	2003
120.	Béda Ferencné Gyursánszki Anna	1936–2005	vezető óvónő	2012
121.	Bede Sándor	1929–1993	gimnáziumi tanár	2008
122.	Bégány Bálint	1927–2004	általános iskolai tanár, könyvtáros	2007
123.	Bege Antal dr.	1962–2012	matematikatanár, egyetemi docens	2015
124.	Beke Antal	1853–1911	zenepedagógus	2005
125.	Bélteki Károly Gedeon dr.	1939–2004	középiskolai tanár, egyetemi adjunktus	2005
126.	Bencsik Endréné dr., Tokai Emma	1932–2011	tanító	2013
127.	Bencsik István dr.	1910–1998	középiskolai tanár, egyetemi tanár	2004
128.	Bene Gyula	1938–1992	tanító, általános iskolai tanár	2002
129.	Benedek László	1931–2007	középiskolai tanár, igazgató	2011
130.	Benigny Gyula dr.	1890–1966	egyetemi tanár	2002
131.	Benke Gyula	1899–1981	tanár	2005
132.	Benkő Béla	1893–1984	középiskolai tanár	2015
133.	Benkő Ferencné Nagy Irén	1921–1992	tanító, általános iskolai tanár, igazgatóh.	2004
134.	Benkő Károly	1911–1982	egyetemi kutató	2006
135.	Bényi Árpád	1931–2006	festőművész, főiskolai tanár	2007
136.	Bere Imréné Laczó Margit	1902–1985	óvónő	2007
137.	Berecz Sándorné Gáthy Mária T.	1954–2010	óvodapedagógus	2011
138.	Bereczki Bálint	1963–2012	tanító	2012
139.	Bereczki Ferenc	1937–2011	agrármérnök, mérnök-tanár	2012

140.	Bereczki Zoltán	1939–2000	tanító	2009
141.	Berencsi György dr.	1941–2013	virológus, egyetemi tanár	2014
142.	Berencsi György II. dr.	1913–1986	egyetemi tanár	2011
143.	Berényi Dénes dr.	1900–1971	tanszékvezető egyetemi tanár	2003
144.	Berényi Dénes dr.	1928–2012	fizikus, akadémikus	2014
145.	Berényi Ervin	1904–1986	polgári iskolai tanár, igazgató	2004
146.	Berényi Ervinné Magyarai Olga	1908–1995	tanító, szakfelügyelő	2004
147.	Berényi János	1933–1996	általános iskolai tanár	2011
148.	Bereznai Gyula dr.	1921–1990	tanár, főiskolai docens	2010
149.	Berkes Ferenc	1933–2004	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2007
150.	Berkesi István dr.	1853–1922	tanár, történész, múzeumigazgató	2015
151.	Berta László	1926–1982	tanító, általános iskolai tanár	2002
152.	Bertalan Zoltán	1930–1992	tanító, tanár	2008
153.	Bertók Ferenc	1900–1975	tanító, elemi iskolai igazgató, tanár	2008
154.	Bertók István	1959–2004	gyakorló iskolai vezetőtanár	2006
155.	Bessenyei Antal Zénó	1920–2001	rajztanár, intézeti tanár	2013
156.	Bessenyei Attiláné Tarnavölgyi Teréz	1937–2007	tanító, általános iskolai tanár	2007
157.	Bihari (Groholy) Aladár	1895–1985	kántortanító, igazgató	2015
158.	Bihari Kálmánné Csernefalvi Ilona	1943–2008	általános iskolai tanár	2009
159.	Bilibok Péterné dr. Pribelszky Zsuzsanna	1923–1990	intézeti tanár	2013
160.	Bilinci Lajos	1931–2004	tanító, tanár, könyvtárigazgató	2005
161.	Biri Gábor	1916–1981	kántortanító, általános iskolai tanár	2003
162.	Bíró Ferenc	1935–1981	főiskolai docens, festőművész	2005
163.	Bíró Lajos	1887–1966	kántortanító, presbiterjegyző	2010
164.	Bíró Lajos	1927–2010	festőművész, tanár	2012
165.	Bíró Lajos	1856–1931	tanár, természettudós	2006
166.	Bíró Lucián	1898–1990	pap, tanár, rendházfőnök	2010
167.	Bíró Vince	1921–2001	tanító, tanár, iskolaigazgató	2013
168.	Bíró Zoltán	1929–1994	egyetemi oktató	2006
169.	Birtalan István dr.	1913–1994	tanító, főiskolai docens	2002
170.	Biszkup Sándor	1912–2006	középiskolai tanár	2008
171.	Biszkup Sándorné Szladek Ilona	1916–1990	tanító	2005
172.	Bocsárszky Pál	1914–1997	tanító, igazgató, tanár	2008
173.	Bocsor István	1933–1988	középiskolai tanár	2005
174.	Bodnár György	1941–2014	tanító, általános iskolai tanár, igazgatóh.	2015
175.	Bodnár Imre	1927–2007	tanító, tanár, főiskolai adjunktus	2007
176.	Bodnár Irén	1910–2004	óvónő, szakfelügyelő	2005
177.	Bodnár János dr.	1889–1953	tanszékvezető egyetemi tanár	2003
178.	Bodnár Károly	1930–1992	általános iskolai tanár, igazgató	2006
179.	Bodnár Pál	1922–2005	középiskolai tanár	2006
180.	Bodnár Sándorné Tóth Irén	1931–2006	középiskolai tanár	2006
181.	Bogdán Béla	1949–2005	szakiskolai tanár, igazgató	2014
182.	Bogdán János	1963–1999	tanár, igazgató, roma-iskola alapító	2012
183.	Bognár Jenő id.	1892–1975	kántortanító	2013
184.	Bognár Jenőné Eszik Rozália	1902–1973	tanító	2013
185.	Bognár Rezső dr.	1913–1990	egyetemi tanár, akadémikus	2002
186.	Boldizsár Lajos	1887–1945	igazgató-tanító	2005
187.	Boldizsár Lajosné Újvári Mária	1897–1960	tanító	2005

188.	Bolodár Alajos	1925–2001	egyetemi főtktár	2006
189.	Bolváry Ödön	1916–1975	gimnáziumi tanár	2009
190.	Bolyán Sándorné Boján Anna	1943–1998	tanító, tanár	2013
191.	Borbás Endréné dr., Bak Sarolta	1920–2008	tanító, általános iskolai tanár	2009
192.	Borbás Károlyné Füzesi Róza	1906–1987	gimnáziumi tanár	2008
193.	Borbásné Kulcsár Ildikó	1963–2009	középiskolai tanár	2012
194.	Borbély András dr.	1904–1985	egyetemi docens	2006
195.	Borbély Endre	1904–1970	tanító, általános iskolai igazgató	2003
196.	Borbély Imre	1930–2004	tanár, igazgató, szakfelügyelő	2011
197.	Borbély Lajos	1934–2002	tanító, általános iskolai tanár	2004
198.	Borcsa Gergely	1883–1978	középiskolai tanár	2008
199.	Bordás József	1910–1992	általános iskolai tanár	2006
200.	Bordás Józsefné Varga Mária	1925–2007	tanító, általános iskolai tanár	2007
201.	Borgulya Endre	1898–1956	kántortanító, általános iskolai tanár	2013
202.	Borka Sándor	1922–2012	középiskolai tanár	2014
203.	Boros Dezső dr.	1918–1987	egyetemi docens	2003
204.	Boros László	1940–2000	tanító, általános iskolai tanár	2014
205.	Boros Lászlóné Fehér Ilona	1941–2003	óvónő	2014
206.	Boroska Miklós	1933–2010	tanár, gyakorló iskolai szakvezető	2010
207.	Boroska Miklósné	1937–1993	tanító, gyakorló iskolai szakvezető	2010
208.	Borosy András dr.	1922–2011	középiskolai tanár, levéltáros	2012
209.	Borsányi József	1907–1990	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2007
210.	Borsi Miklósné Sorosi Erzsébet	1940–2007	általános iskolai tanár	2012
211.	Borsodiné Nedényi Ilona	1932–2011	tanár, közművelődési felügyelő	2012
212.	Borsós László	1909–1984	általános iskolai tanár, igazgató	2002
213.	Borsy Zoltán dr.	1926–1997	tanszékvezető egyetemi tanár	2008
214.	Botos László	1935–2007	általános iskolai tanár	2012
215.	Bódi István	1931–2001	tanár, igazgató	2002
216.	Böttkös Sándor	1939–2006	tanító, tanár, igazgató	2013
217.	Bradács Miklós	1932–2007	középiskolai tanár	2008
218.	Brassai Sámuel	1800–1897	nyelvész, filozófus, polihisztor	2011
219.	Buda Sándor	1922–2005	tanító, általános iskolai tanár	2008
220.	Budai János	1946–1996	tanító, általános iskolai tanár	2007
221.	Bujdosó Sándor	1927–1995	általános iskolai tanár	2003
222.	Burus Vilmos	1928–2009	középiskolai tanár	2009
223.	Burus Vilmosné Hajdú Éva	1937–2007	óvónő	2009
224.	Buttyán Sándorné Papp Anna Erzsébet	1919–1999	tanító	2012
225.	Búza Barna Mihály	1931–1995	tanító, tanár, igazgató	2010
226.	Buzási Károly dr.	1930–1988	egyetemi docens	2002
227.	Buzási Szvetlána dr.	1938–1990	egyetemi docens	2002
228.	Buzogány Dénes	1882–1966	tanító, festőművész, rajztanár	2013
229.	Cofmann Judit dr.	1936–2001	matematikaprofesszor	2009
230.	Czeglédy Sándor dr.	1909–1998	egyetemi tanár	2003
231.	Czirbus István	1856–1944	tanító, iskolaigazgató	2012
232.	Czompó István	1917–2007	középiskolai tanár	2008
233.	Czompó Istvánné Nagy Irén	1914–2007	középiskolai tanár	2008
234.	Czövek Lajos	1918–2008	főiskolai tanár, karnagy	2008
235.	Csamangó Károlyné Gurbán Gizella	1931–1999	középiskolai tanár	2011

236.	Csanád Vilmos	1913–1990	magyar–latin szakos tanár	2013
237.	Csányi Barna	1911–1986	testnevelő tanár, vívómester	2014
238.	Csapó István	1893–1959	polgári iskolai és gimnáziumi igazgató	2005
239.	Csapó M. József dr.	1911–1979	egyetemi tanár, szakíró	2015
240.	Császi Gyula	1928–1998	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2002
241.	Császi Katalin	1952–2008	kertész-mérnök-tanár	2009
242.	Császy László	1882–1919	középiskolai tanár	2012
243.	Csathó Kálmán	1895–1960	tanító, iskolaigazgató	2011
244.	Csathó Kálmán Barna	1923–1999	református lelkész, kántortanító	2013
245.	Csathó Kálmánné Szász Erzsébet	1901–1977	tanító	2011
246.	Csáthy Miklós	1928–1999	tanító, tanár, igazgató	2011
247.	Cseh Andrásné Szívós Éva	1926–2011	középiskolai tanár, igazgató	2013
248.	Cseh Júlia	1920–2011	tanár, szakfelügyelő	2015
249.	Cseke Gábor	1922–1996	középiskolai tanár	2002
250.	Cséke Lajos	1909–2001	tanító	2003
251.	Csendes Józsefné Szentesi Judit	1934–1998	általános iskolai tanár, szakvezető	2010
252.	Csendes Károly	1933–2009	mérnök-tanár, szakfelügyelő	2014
253.	Csenki Imre	1912–1998	középiskolai tanár, karnagy	2002
254.	Csenki Imre id.	1886–1962	néptanító	2009
255.	Csenki Sándor	1920–1945	etnográfus	2009
256.	Csépke György	1932–2007	tanító, általános iskolai tanár	2010
257.	Cserepes Jenőné Balkányi Erzsébet	1928–2011	tanító	2012
258.	Csernus Gáspár	1897–1986	középiskolai tanár, igazgató	2012
259.	Csetnyák Jánosné Sóvágó Éva Margit	1966–2008	közgazdásztanár	2010
260.	Csige József	1937–2007	általános és középiskolai tanár, igazgató	2008
261.	Csiha Antal dr.	1897–1981	középiskolai tanár	2002
262.	Csiha Antalné Sziklai Ilona dr.	1899–1963	középiskolai tanár	2004
263.	Csiha Gáborné Tollas Julianna	1924–2012	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2013
264.	Csiha Margit	1903–1996	igazgató-tanító, általános iskolai tanár	2003
265.	Csikai Gyuláné dr.Buczó Margit	1935–2013	tanár, egyetemi docens, kandidátus	2014
266.	Csikai László dr.	1927–1991	igazgató, múzeumigazgató	2005
267.	Csinády Gerő dr.	1902–1970	egyetemi docens	2002
268.	Csiszér Béla	1919–1985	tanító, tanár, szakfelügyelő	2004
269.	Csiszér Dezső	1924–2007	tanító, általános iskolai igazgató	2008
270.	Csiszér Dezsőné Fekete Katalin	1927–2014	tanító	2015
271.	Csizmadia Lajos	1931–1992	tanító	2004
272.	Csohány Andrásné dr., Kállay M.	1914–2008	néptanító	2009
273.	Csoma Gyula	1902–1985	tanító, tanár, kollégiumi igazgató	2008
274.	Csomár Zoltán dr.	1906–1991	lelkész, középiskolai tanár, író	2008
275.	Csongvay József	1923–2011	tanító, tanár, igazgató	2011
276.	Csorba András dr.	1906–1967	középiskolai tanár	2009
277.	Dáczér Károly	1887–1969	tanító	2012
278.	Dancs Sándor dr.	1933–2006	tanár, főiskolai docens	2011
279.	Dani Károly	1942–2007	tanító	2012
280.	Dani Károlyné Éles Erzsébet	1946–2005	általános iskolai tanár	2012
281.	Darabos Pálné dr., Bagdány Zsuzsanna	1914–1991	tanító	2013
282.	Daróczi Erzsébet dr.	1941–2003	óvónő, főiskolai tanár	2013
283.	Dávid József	1937–1994	tanár, iskolaigazgató	2007

284.	Dávid Lajos dr.	1889–1962	gyógyszerész, egyetemi tanár	2015
285.	Dávid Lajos dr.	1881–1962	egyetemi tanár	2002
286.	Dávid László	1918–1994	tanító	2009
287.	Dávid Lászlóné Hunyadi Emma	1920–1986	tanító	2009
288.	Dede Kálmán	1900–1976	tanító, igazgató	2004
289.	Dékán Jenő	1935–1992	általános iskolai tanár	2015
290.	Deme Dezső	1915–2009	középiskolai tanár, egyetemi oktató	2014
291.	Demeter István	1872–1956	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2011
292.	Demjanovich Emil	1922–2002	tanító, tanár, igazgató	2012
293.	Demjén Lajosné Kéri Anna	1922–2007	polgári iskolai és középiskolai tanár	2009
294.	Derda István dr.	1948–2010	középiskolai tanár, igazgató	2014
295.	Derzi Bálint	1924–2005	általános iskolai tanár	2006
296.	Derzi Bálintné Székely Ilona	1929–2009	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2010
297.	Di Gléria János dr.	1899–1976	egyetemi tanár	2003
298.	Diénes Ignác	1902–1979	tanító	2009
299.	Diénes Izra	1900–1977	néptanító	2006
300.	Diénes Izráné Zempléni Margit	1915–1972	tanító	2002
301.	Dienes János	1884–1962	tanár, festőművész	2005
302.	Diénesné Hajdú Emma	1901–1946	tanító	2006
303.	Diószegi Lajos	1912–2006	kántortanító, általános iskolai tanár	2007
304.	Divéky Adorján dr.	1880–1965	tanszékvezető egyetemi tanár	2005
305.	Dobó Árpád dr.	1907–1988	középiskolai tanár, igazgató	2003
306.	Dobó János	1910–1985	aranydiplomás tanító, tanár	2004
307.	Dobó Jánosné Szabó Mária	1912–1996	tanító	2008
308.	Dobó Sándor	1864–1931	tanító, lapszerkesztő	2003
309.	Dobos Krisztina	1975–2013	óvodapedagógus	2014
310.	Dobruczky Istvánné Németh Edit Lenke	1931–2014	általános iskolai tanár	2015
311.	Doby József	1899–1967	kántortanító, általános iskolai tanító	2009
312.	Dóczy Gedeon dr.	1832–1911	középiskolai tanár, igazgató	2002
313.	Dohanics János	1893–1979	tanító, középiskolai tanár	2008
314.	Dombrovsky József dr.	1912–1996	egyetemi tanár	2006
315.	Dombrovsky Józsefné dr., Nagy I.	1923–1989	tanár, egyetemi vezető lektor	2011
316.	Domokos Ernő dr.	1945–2008	közgazdász, egyetemi tanár	2010
317.	Domokos Imre	1924–1998	gyógypedagógiai tanár, igazgatóhelyettes	2005
318.	Domokos Pál	1927–2009	tanár, általános iskolai igazgató	2012
319.	Domokos Sándor	1885–1974	tanító	2005
320.	Dorogi Márton	1911–1980	tanító, vezető szakfelügyelő	2002
321.	Dovák Sándor	1939–2011	műszaki oktató, faszobrász	2015
322.	Draviczy Imre	1928–2006	tanító, néprajzkutató	2008
323.	Drégelyi Lászlóné dr., Benedek Gizella	1913–2014	középiskolai tanár	2014
324.	Duli Antal	1905–1980	tanító, általános iskolai tanár	2010
325.	Duráczky József	1909–1994	gyógypedagógiai tanár, igazgató	2009
326.	Durkó Mátyás dr.	1926–2005	tanszékvezető egyetemi tanár	2006
327.	Durucz István dr.	1921–2006	tanszékvezető főiskolai tanár	2007
328.	Edelényi Béla dr.	1917–1988	biológus, tanszékvezető főiskolai tanár	2004
329.	Egeressy Gyula	1901–1980	általános iskolai tanító, igazgató	2004
330.	Egeressy Gyuláné Szabó Julianna	1901–1988	általános iskolai tanító	2004
331.	Egerszegi Ferenc	1921–2006	tanár, iskolaigazgató, költő	2013

332.	Egri Zoltán	1926–2011	tanító, tanár, igazgató	2011
333.	Elek Ernő	1934–2000	tanár, kabinetvezető	2008
334.	Elek Sándor	1917–1999	tanító, általános iskolai tanár	2003
335.	Elek Sándorné Nemes Ilona	1927–1997	tanár, könyvtárvezető	2004
336.	Éliás István	1915–2000	igazgató-tanító	2005
337.	Ember Ernő dr.	1909–1989	középiskolai tanár	2002
338.	Emődy Dániel István	1937–2013	tanító, igazgató, alapítvány elnöke	2014
339.	Endes Pongrácz dr.	1907–1992	orvos, tanszékvezető egyetemi tanár	2011
340.	Engi Sándor	1904–1980	népiskolai tanító, tanár, igazgató	2010
341.	Erdei Gyula	1924–2012	tanító, tanár, igazgatóh.	2013
342.	Erdei Gyula	1903–1957	tanító, igazgatóhelyettes	2004
343.	Erdei Gyuláné Horváth Irén	1927–2004	tanító	2005
344.	Erdélyi Gábor	1920–1996	általános iskolai tanár	2002
345.	Érdi Rozália	1907–1990	szaktanító, tanár	2014
346.	Erdős Jenő dr.	1931–2004	tanszékvezető egyetemi docens	2005
347.	Erős András	1924–2009	mérnök-tanár, igazgató	2014
348.	Éva Erzsébet dr.	1941–2013	általános iskolai tanár, főiskolai docens	2014
349.	Fábián Ernő	1934–2001	középiskolai tanár, író	2009
350.	Fábián István	1909–2004	tanító, tanár, zeneszerző	2005
351.	Fábián István	1880–1968	néptanító	2010
352.	Faragó Tibor dr.	1912–1983	tanár, egyetemi oktató	2010
353.	Farkas Béla	1924–2001	általános iskolai tanár	2007
354.	Farkas János	1919–1997	általános és középiskolai tanár, igazgató	2014
355.	Farkas Jánosné Deák Ida	1928–1998	tanító	2014
356.	Farkas Kálmán	1930–2004	tanár, tanársegéd, újságíró	2013
357.	Farkas Lukácsné Ferenczi Piroska	1933–2007	általános iskolai tanár, igazgató	2008
358.	Fáy Andrásné dr. Csávásy Alice	1900–1997	középiskolai tanár, igazgató	2014
359.	Fazakas József	1880–1941	középiskolai tanár	2004
360.	Fazakas Katalin	1911–1975	középiskolai tanár	2004
361.	Fazekas János	1914–2006	tanító, tanár, népművelő	2009
362.	Fazekas Lajosné Cseke Aranka	1935–2006	óvónő	2009
363.	Fazekas Sándorné Kirják Mária	1936–2012	gyakorlati oktató	2014
364.	Fazekasné Kiss Emma	1940–1993	tanító	2007
365.	Fegyverneki Ferencné dr., Tóth Hedvig	1938–1993	általános iskolai tanár	2015
366.	Fehér Csaba (Rogovits Fehér)	1939–2012	tanár, szakedző	2013
367.	Fehér Imre dr.	1941–2000	középiskolai tanár	2013
368.	Fehér István	1930–1995	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2002
369.	Fehér Istvánné Amirás Ilona	1911–2002	általános iskolai igazgató	2006
370.	Fehér Józsefné Csanádi Júlia	1927–2006	óvónő, gyógypedagógiai tanár	2012
371.	Fehér Lajos	1919–2004	népiskolai tanító	2013
372.	Fehér Lászlóné dr., Jakucs Katalin	1922–2010	tanító	2010
373.	Fehér Margit	1897–1974	tanító	2004
374.	Fejér Miklós	1913–2002	középiskolai tanár	2009
375.	Fekete Borbála	1933–1992	szakfelügyelő, főiskolai adjunktus	2002
376.	Fekete Dániel	1934–2007	tanító, tanár, főiskolai adjunktus	2007
377.	Fekete Imre	1934–2008	tanító, általános iskolai tanár	2013
378.	Fekete József	1903–1986	tanító, igazgatóhelyettes	2011
379.	Fekete Mátvás	1935–2003	általános iskolai tanár, igazgató	2015

380.	Félegyházi László	1907–1986	tanár, tanszékvezető, festőművész	2010
381.	Fényes Kálmán	1899–1985	tanító, igazgató, iskolafelügyelő	2012
382.	Fényes Kálmánné Seregély Matild	1902–1982	tanító	2012
383.	Fenyő Imre	1942–2004	tanító, általános iskolai tanár, igazgatóh.	2005
384.	Ferencz Miklósné Kovács Gizella	1913–2010	tanító, ipari iskolai tanár, író	2010
385.	Ferenczi János	1935–1986	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2003
386.	Ferenczi József	1927–2011	tanító, tanár, igazgató	2012
387.	Ferenczy Kálmánné Nagy Etelka	1890–1972	tanár	2004
388.	Fesztőry Sándorné Csobay Mária	1912–1997	tanító	2014
389.	Fiala Hans–Joachim dr.	1932–2003	történeztanár	2007
390.	Figula György dr.	1924–2010	általános iskolai tanár, főiskolai docens	2014
391.	Filep László dr.	1941–2004	középiskolai és főiskolai tanár	2014
392.	Fodor Antal dr.	1907–1985	lelkész, hitoktató, esperes	2012
393.	Fodor János	1909–1946	néptanító	2005
394.	Fogarassy Tamás	1968–2013	középiskolai tanár	2014
395.	Folytán János	1931–2001	általános iskolai tanár, igazgató	2013
396.	Fonay Tibor	1911–1999	tanár, iskolaigazgató, költő	2013
397.	Fóris Ferencné Gémes Gabriella	1919–2013	általános iskolai tanár	2013
398.	Forró György	1894–1970	kántortanító	2009
399.	Földesi Jánosné Horváth Aranaka	1929–2012	óvónő, óvodai felügyelő	2012
400.	Földi István	1903–1967	tanár, igazgató, tankönyvíró	2015
401.	Futaky István dr.	1926–2013	egyetemi tanár	2014
402.	Futó Andrásné Molnár Anna	1913–2004	kántortanító, zenetanár	2005
403.	Futó Ferencné Berzi Katalin	1944–2013	óvodapedagógus, óvodavezető	2013
404.	Futó Klára	1916–2002	tanító	2003
405.	Fülöp Kálmán	1905–1996	középiskolai tanár, igazgató	2008
406.	Fülöp Mihályné Kovácsik Margit	1916–2014	tanító	2015
407.	Fülöp Nándor	1922–1991	általános iskolai tanár	2004
408.	Fülöp Sándor	1928–2012	középiskolai művésztanár	2013
409.	Füredi József	1933–1986	középiskolai tanár	2007
410.	Fürtös Sándor	1924–1994	általános iskolai tanár, igazgató	2002
411.	Füzes Gyula	1919–2010	általános iskolai tanár	2010
412.	Gaál Dezső	1912–1969	tanító, általános iskolai tanár	2014
413.	Gaál György dr.	1927–2006	tanügyi tanácsos, történész	2007
414.	Gaál Lajos	1919–1990	tanár, tanszékvezető főiskolai tanár	2011
415.	Gaál Sándorné dr., Szalay Edit	1918–1996	tanító	2009
416.	Gaál Zsigmond	1862–1940	kántortanító	2002
417.	Gáborjáni Szabó Kálmán	1897–1955	festőművész, főiskolai tanár	2007
418.	Gábris József dr.	1928–2010	középiskolai tanár, igazgató, főisk. tanár	2014
419.	Gacsó László	1919–1988	tanító, polgári iskolai tanár	2007
420.	Gacsó Sándorné dr., Kosdy Katalin	1923–2007	középiskolai tanár	2010
421.	Gál Géza	1926–2000	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató	2003
422.	Gál Gézné Kovács Magdolna	1929–2006	középiskolai tanár	2006
423.	Gál István	1904–1983	tanító, tanár, igazgató	2004
424.	Gál Józsefné dr., Nagy Ilona	1950–2010	agrármérnök, tanító	2011
425.	Galánfi András	1914–1986	tanár, igazgatóhelyettes	2004
426.	Gáll Dénes	1926–2009	tanító, tanár, igazgató	2011
427.	Gáll Mihályné Agárdy Éva	1923–1998	tanár, szakfelügyelő, karnagy	2013

428.	Gámáné Marton Erzsébet	1945–2012	tanító, úttörőház igazgató, igazgatóh.	2013
429.	Gánts Jenő	1922–2008	tanító, tanár	2013
430.	Garai Bertalané dr., Boros Anna	1938–2009	általános iskolai tanár	2011
431.	Gárdonyi Lajos	1913–1995	kántortanító, tanár, szakfelügyelő, ig.	2015
432.	Gárdonyi Sándor dr.	1928–1988	germanista, egyetemi docens	2004
433.	Gargya Márton	1934–2013	középiskolai tanár, igazgató	2014
434.	Gáspár József	1952–2004	általános és középiskolai tanár	2005
435.	Gáspár László dr.	1937–1998	tanító, tanár, egyetemi tanár	2011
436.	Gáty Jenő dr.	1928–2007	tanár, egyetemi oktató	2008
437.	Gauder Andor	1909–1981	középiskolai tanár, nyelvi lektor	2014
438.	Gauder Andorné Ferenczy Eszter	1906–1990	középiskolai tanár	2014
439.	Gávai Józsefné Gombos Katalin	1921–2002	tanító, általános iskolai tanár	2015
440.	Gazda László dr.	1934–2003	tanító, középiskolai tanár, múzeumig.	2015
441.	Gazdag Ferencné Hornyák Katalin	1923–2011	agrár mérnök, mérnök-tanár	2012
442.	Gebri Mihály	1902–1991	görög katolikus kántortanító	2015
443.	Géczy Jánosné Szeverényi Ilona	1932–2011	tanító	2011
444.	Gede László dr.	1939–2009	közgazdász, tanár	2015
445.	Gedeon Béla	1907–1980	középiskolai tanár, igazgató	2007
446.	Gégény József	1937–1984	tanító, tanár, igazgató	2011
447.	Gergely Arthur dr.	1921–1986	tanszékvezető egyetemi tanár	2003
448.	Gergely Károly	1913–1983	középiskolai tanár, igazgató	2014
449.	Gerő Lászlóné Szamosy Ildikó	1942–1998	középiskolai tanár, igazgató	2011
450.	Gilányi János	1934–2013	középiskolai tanár, igazgató	2014
451.	Girasek János	1950–2010	pszichológus, főiskolai docens	2012
452.	Girth Irén	1914–1996	polgári iskolai tanár	2004
453.	Gódor Kálmán	1911–1991	középiskolai tanár, festő	2009
454.	Gombás András	1901–1971	tanító, muzeológus, etnográfus	2015
455.	Gombos Róza	1944–2012	óvodapedagógus, óvodavezető	2013
456.	Gondos Béla	1899–1945	tanító	2009
457.	Gordosné dr. Szabó Anna	1928–2012	gyógy pedagógus, főisk. tanár, főigazgató	2013
458.	Goron Sándor	1927–2009	tanár, igazgató	2013
459.	Görbe István György	1935–2010	középiskolai tanár	2013
460.	Görög Sándor	1890–1946	tanító, igazgató	2003
461.	Görög Sándorné Somogyi Mária	1903–1984	tanító	2003
462.	Görömbei András dr.	1945–2013	irodalomtörténész, egyetemi tanár	2015
463.	Grábics Frigyes	1924–2005	tanár, diákotthon-vezető, helytörténész	2015
464.	Grábics Frigyesné Soós Éva	1929–2011	középiskolai tanár	2015
465.	Grega Istvánné Gróf Sára	1917–1997	tanító	2005
466.	Groholy Emánuel	1861–1926	görög katolikus kántortanító	2014
467.	Groholy Emánuel Emil	1888–1945	görög katolikus kántortanító	2014
468.	Grozdi Antal	1902–1977	általános iskolai tanár	2003
469.	Gudor Lajosné Técsi Ibolya Éva	1918–2001	tanító	2010
470.	Gulyás György	1916–1993	tanító, zenepedagógus, karnagy	2013
471.	Gyarmathi (Lakner) László dr.	1908–1988	egyetemi docens	2002
472.	Gyarmati András	1911–1991	középiskolai tanár	2013
473.	Gyarmati Márkus István	1933–1999	általános és középiskolai tanár, igazgató	2014
474.	Gyires Béla dr.	1909–2001	egyetemi tanár	2002
475.	György Dénes	1936–2009	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2013

476.	Győri Ida	1896–1943	óvónő	2012
477.	Gyula Sándor	1921–2008	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2009
478.	Gyulai Károly	1894–1982	tanító, igazgató	2006
479.	Gyulai Pál	1936–2007	tanár, muzeológus	2008
480.	Gyürky Györgyné Szarvas Katalin	1950–2001	középiskolai tanár	2005
481.	H odor Antal	1931–2000	középiskolai tanár	2009
482.	Hack Márton	1912–1982	középiskolai tanár, igazgató	2014
483.	Hadházy Lajos	1908–1992	tanár, szakfelügyelő, igazgató	2007
484.	Hagymássy József	1921–1995	tanító, népművelési felügyelő	2010
485.	Hahn István dr.	1913–1984	ókortörténész, egyetemi tanár	2012
486.	Haja István	1929–2000	általános iskolai tanár, igazgató	2014
487.	Hajdu Ágnes	1949–2007	általános iskolai tanár	2015
488.	Hajdú Árpád	1903–1987	tanító	2009
489.	Hajdú Józsefné Németh Ilona	1937–1990	tanító	2015
490.	Hajdú Róza	1959–2011	óvónő, tanítónő, igazgatóhelyettes	2013
491.	Hajzer Szerén	1944–2006	tanár, főiskolai docens	2013
492.	Halassy Istvánné Német Jolán	1898–1964	tanító	2004
493.	Halász Imre	1925–2002	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató	2010
494.	Halász József	1925–2007	gyógypedagógus	2007
495.	Halász Miklós	1924–2011	mérnök-tanár, igazgató	2012
496.	Halászné Radó Edit Eszter	1931–2010	óvónő-gyermekfelügyelő	2013
497.	Hallay Gyula	1918–1984	kántortanító	2005
498.	Halmágyi János	1915–1970	tanító, igazgató	2013
499.	Halmi Lászlóné Kathó Klára dr.	1931–1999	középiskolai tanár	2004
500.	Hamar Endre	1877–1968	tanító	2009
501.	Hamvas József	1902–1966	tanító	2004
502.	Hamvas Józsefné Arany Julianna	1916–2002	tanító	2004
503.	Hankiss János dr.	1893–1959	irodalomtörténész, egyetemi tanár	2004
504.	Hankó Adorján	1873–1941	igazgató-tanító	2014
505.	Hankó László	1910–1969	tanító, ének–zene tanár	2013
506.	Hankó Vilmos dr. (Lemhényi Hankó)	1854–1923	tanár, igazgató, publicista	2013
507.	Hanzéros Ádám	1933–1985	tanár, igazgató	2003
508.	Hanzó Lajos dr.	1915–1964	tanár, intézeti tanár, szakíró	2013
509.	Harangi Jánosné Széchy Mária K.	1930–2006	általános iskolai tanár, igazgatóh.	2007
510.	Harangi Péter	1922–1985	általános iskolai tanár, igazgató	2003
511.	Harangozó László dr.	1927–1999	tanító, iskolaigazgató, főiskolai docens	2015
512.	Haraszti József	1941–2013	általános iskolai tanár, szakvezető, igh.	2014
513.	Harsányi István dr.	1908–2002	középiskolai tanár, pszichológus	2015
514.	Hársfalvi Péter dr.	1928–1985	tanszékvezető főisk. tanár	2008
515.	Haszmann Pal	1902–1977	tanító, népművész	2009
516.	Havas László dr.	1939–2014	klasszikus filológus, egyetemi tanár	2015
517.	Héczei József	1940–2000	középiskolai tanár, igazgató, koll. igh.	2014
518.	Hegedüs András	1923–1975	középiskolai és főiskolai tanár, főigazgató	2014
519.	Hegedüs Dezső	1922–2000	általános és középiskolai tanár, igazgató	2008
520.	Hegedüs János	1933–1996	tanár, igazgató	2004
521.	Hegedüs Zoltán	1955–2011	tanár	2013
522.	Herczeg Sándor Miklós	1925–2007	tanító, általános iskolai tanár	2008
523.	Hernádi Jánosné Dittrich Éva	1938–1993	oboa–szolfézs szakos tanár	2008

524.	Hettesheimer Ernő	1888–1953	középiskolai tanár	2004
525.	Hiripi Ferenc	1922–1994	általános iskolai tanár, igazgató	2005
526.	Hoffer András dr.	1884–1946	tanár, egyetemi magántanár, igazgató	2012
527.	Holczinger Erzsébet	1927–2008	tanító, iskolanővér	2009
528.	Holdosi József	1951–2005	tanár, író-költő, 'cigánymózes'	2012
529.	Hollósi Gábor dr.	1935–2012	biológus, egyetemi docens	2012
530.	Homolay Gyula	1907–1983	polgári iskolai tanár	2004
531.	Homolay Gyuláné Bartha Sarolta	1917–1993	óvónő, szakfelügyelő	2004
532.	Honfi Ferenc dr.	1922–2006	tanító, tanár, főiskolai docens	2010
533.	Horicsányi László	1934–2005	agrármérnök, igazgató	2007
534.	Horkay László dr.	1905–1976	gimnáziumi tanár, igazgató, lelkész	2004
535.	Hornyik Andrásné Noszály Iлона	1931–2012	tanító	2013
536.	Hortobágyi István	1929–2003	tanító, általános iskolai tanár, igazgatóh.	2015
537.	Horváth Albert	1909–2005	középiskolai tanár, igazgathelyettes	2005
538.	Horváth Endre	1903–1976	tanár	2005
539.	Horváth Iлона	1906–1969	tanító, gazdasági iskolai igazgató	2008
540.	Horváth Imre	1928–2012	tanár, főiskolai docens	2013
541.	Horváth István	1921–1998	tanító, általános iskolai tanár	2009
542.	Horváth Károly	1895–1977	középiskolai tanár	2003
543.	Horváth Sándor	1916–2014	középiskolai tanár, igazgató	2014
544.	Horvay (Kronstein) Béla	1885–1969	középiskolai vezetőtanár	2006
545.	Hudák Erzsébet	1953–2000	középiskolai tanár, igazgató	2012
546.	Hunor Józsefné Hódos Erzsébet	1914–2001	óvónő, vezető óvónő	2009
547.	Hunyadi Györgyné Palánki Ilonka	1938–2001	tanító	2002
548.	Huszár István	1925–2004	tanító, festőművész	2007
549.	Huszka István	1911–1996	tanító	2002
550.	Hüttl Tivadar dr.	1884–1955	egyetemi tanár, sebészprofesszor	2011
551.	Imre Lajos dr.	1900–1974	tanszékvezető egyetemi tanár	2003
552.	Inántszy Ferenc	1911–1978	középiskolai, főiskolai tanár	2011
553.	Irinyi Károly dr.	1931–1988	történész, egyetemi tanár	2013
554.	Istók Kálmán	1931–1988	középiskolai tanár	2006
555.	Iván Ágnes	1954–2010	tanár, gyakorló iskolai szakvezető	2011
556.	Iván Lajos	1931–2006	tanár, kollégiumi igazgató	2011
557.	Ivancsó Ágoston	1862–1931	kántortanító	2012
558.	Ivancsó Dénes	1923–2009	népművelő, tanár	2009
559.	Ivancsó Elek	1885–1962	pap, gimnáziumi és főiskolai tanár	2013
560.	Ivancsó György	1926–2005	kántortanító, általános iskolai tanár	2008
561.	Ivancsó Jenő Ödön	1888–1967	kántortanító, népművelő, igazgató	2012
562.	Ivancsó Tiborné Hódi Mária M.	1927–2004	tanító	2009
563.	Iványi Gergely	1912–1991	középiskolai tanár, intézeti tanár	2013
564.	Iványi Gergelyné Sáska Erzsébet	1921–2007	óvónő	2013
565.	Jakó Edith	1898–1977	polgári iskolai tanár	2008
566.	Jakucs István	1882–1964	középiskolai tanár, kollégiumigazgató	2003
567.	Jakucs László dr.	1926–2001	geológus, egyetemi tanár	2013
568.	Janda Iván	1923–2007	tanár, igazgató, karnagy	2010
569.	Jankó Csaba Tamás	1970–2007	általános iskolai tanár	2015
570.	Jankó Istvánné Kóczi Erzsébet	1917–1998	tanító	2006
571.	Jankó Szép Sándor	1944–2002	középiskolai tanár, igazgató	2014

572.	Jankovich László dr.	1887–1967	egyetemi tanár	2010
573.	Jánószky Mihály dr.	1920–2001	főiskolai tanár, főigazgatóhelyettes	2002
574.	Jánovszky Etelka	1928–2013	tanító, általános iskolai tanár, szakoktató	2014
575.	Jászberényi István dr.	1948–2001	egyetemi docens	2004
576.	Jászovics Miklós	1928–1995	tanító, tanár	2012
577.	Jausz Béla dr.	1895–1974	egyetemi tanár	2004
578.	Jenes Sándor	1900–1982	kántortanító, iskolaigazgató	2012
579.	Jeney Endre dr.	1891–1970	orvos, egyetemi tanár	2011
580.	Jobbágy Bertalan	1910–1998	kántortanító, tanár, igazgató	2010
581.	Jobbágy Bertalanné Tarr Katalin	1913–2001	tanító, általános iskolai tanár	2011
582.	Jodál Károly	1912–1997	vezetőtanár, tanárképző intézet igazgatóh.	2010
583.	Jónás Lajos	1914–1987	tanító	2006
584.	Joó Gábor Kázmér	1939–1964	tanító, kollégiumi vezető	2012
585.	Jósvai László dr.	1921–1995	tanár, gimnáziumi igazgató	2008
586.	Jósvay Gábor	1876–1948	kántortanító, igazgató	2006
587.	Józsa László dr.	1938–1986	egyetemi docens	2006
588.	Juhász Attila	1927–2001	mérnök, mérnök-tanár, presbiter	2012
589.	Juhász Gergelyné Barta Magdolna	1937–1998	tanító	2010
590.	Juhász Géza dr.	1894–1968	tanszékvezető egyetemi tanár	2003
591.	Juhász Ilona	1902–1997	tanító, gazdasági szaktanító	2004
592.	Juhász Imre dr.	1932–2013	tanító, középiskolai tanár	2014
593.	Juhász Károly	1909–1979	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2008
594.	Juhász László	1903–1991	általános iskolai tanár	2006
595.	Juhász Tibor	1926–2008	tanító, általános iskolai tanár	2010
596.	Juhász Tiborné Papp Katalin	1929–1986	általános iskolai tanár	2004
597.	Juhász Zoltán	1928–1999	igazgató-tanító, általános iskolai tanár	2004
598.	Julow Viktor dr.	1919–1982	egyetemi tanár	2003
599.	Jung György	1942–2010	tanító, általános iskolai tanár	2012
600.	Jurcsák Lászlóné dr. Bartha Éva	1926–2013	tanár, tanszékvezető, főigazgatóhelyettes	2014
601.	Justyák János dr.	1929–2012	egyetemi tanár	2013
602.	Kabály Ferenc	1935–2007	tanító, gyógypedagógus	2007
603.	Kabán Ferenc	1926–1988	biológus, tanár	2008
604.	Kacsó Ferenc	1941–2012	középiskolai tanár, tankönyvíró	2013
605.	Kacsur István dr.	1928–2010	tanár, egyetemi docens	2011
606.	Kádár László dr.	1908–1989	földrajztudós	2008
607.	Kádár Tihamér	1915–1965	középiskolai tanár	2014
608.	Kádár Zoltán dr.	1915–2003	egyetemi tanár	2009
609.	Kádár Zsombor	1923–2008	erdőmérnök, tanár	2009
610.	Kakucs Ferenc	1932–2007	tanító, általános iskolai tanár	2011
611.	Kakucs Géza	1920–2012	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2013
612.	Kakucs Gézáné Fényi Piroska	1920–1983	tanító	2005
613.	Kalas Ferenc	1914–1984	általános iskolai tanár	2006
614.	Kállai Imréné Nikodémusz Margit	1912–1994	tanító	2006
615.	Kállai János	1938–1994	tanító, iskolaigazgató	2012
616.	Kálmán Béla dr.	1913–1997	egyetemi tanár, akadémikus	2003
617.	Kálmán Istvánné Germán Piroska	1954–2003	óvodapedagógus, óvodavezető	2014
618.	Kálmánchey Endre dr.	1914–1993	középiskolai tanár	2002
619.	Kálmánchey Gábor	1887–1978	igazgató-tanító, kántor	2007

620.	Kálmánchey Tibor	1914–1988	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató	2003
621.	Kálmánfi Béla Zsolt dr.	1924–1988	tanító, tanár, főiskolai tanár	2014
622.	Kalmár József	1871–1948	tanító	2004
623.	Kalmár Lajosné dr., Julow Katalin	1915–1996	főiskolai docens	2004
624.	Kalmár Zoltán	1925–1984	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2002
625.	Kalmár Zoltánné Virág Ilona Katalin	1926–2012	tanító	2012
626.	Kanyuk János	1930–1989	tanító, általános iskolai igazgató	2015
627.	Kaplonyi Miklósné Oláh Katalin E.	1930–2011	tanító	2011
628.	Kapornai András	1932–1996	általános iskolai tanár, igazgató	2002
629.	Kapornaki Pálné Kassai Margit	1920–1996	óvónő	2009
630.	Kapusi Imre	1934–1984	tanító, tanár, tv-szerkesztő	2005
631.	Karácsony Sándor dr.	1891–1952	filozófus, egyetemi tanár	2003
632.	Karádi János	1926–2011	tanító, tanár	2012
633.	Karai Sándor	1859–1936	középiskolai tanár, igazgató	2006
634.	Karalyos Gyula dr.	1905–1994	tanító, jogász, középiskolai tanár	2012
635.	Karasszon Dezsőné dr., Nagy Márta	1955–2008	énekezenetanár	2010
636.	Kardos Albert dr.	1861–1945	középiskolai tanár, igazgató	2007
637.	Kardos Lászlóné Ivancsó Ágnes	1930–1978	tanító	2011
638.	Kárpáti György	1894–1962	tanító	2007
639.	Kárpáti Jenő	1928–2011	tanító, tanár	2012
640.	Kárteszi Ferenc dr.	1907–1989	tanszékvezető egyetemi tanár	2008
641.	Kassai Ernőné	1911–2000	középiskolai tanár	2009
642.	Káta János	1918–1992	tanító, tanár	2005
643.	Kathó István	1937–2007	tanító, általános iskolai tanár	2009
644.	Katona Dóra	1899–1993	óvodavezető	2003
645.	Katona Ferenc	1916–2005	tanító	2011
646.	Katona Sándor	1944–2006	általános iskolai tanár	2009
647.	Kecsed Gáborné Márton Mária	1933–2004	óvónő	2009
648.	Kecskés Gyula	1901–1987	tanító, igazgatóhelyettes	2002
649.	Kecskés József	1893–1946	tanító	2003
650.	Kecskés László	1919–1998	tanár, iskolaigazgató	2002
651.	Kecskés Péter	1911–1995	tanító, szaktanító, tanár	2007
652.	Kelemen Géza	1899–1978	tanító, gyógypedagógus	2002
653.	Kelemen Lajos	1940–2007	középiskolai tanár, szakfelügyelő	2011
654.	Kelemen László dr.	1919–1984	egyetemi tanár	2002
655.	Kelen Tibor dr.	1930–1993	tanszékvezető egyetemi tanár	2004
656.	Kellermann Mártonné Monostori R.	1921–2000	óvodavezető	2002
657.	Kenézy Gyula dr.	1860–1931	orvos, egyetemi tanár	2011
658.	Kerekes Klára	1923–2012	tanító, általános iskolai tanár	2013
659.	Kerekes Péter dr.	1940–1984	egyetemi docens	2003
660.	Kerékgyártó Béla	1912–2004	tanító, tanár, igazgató	2011
661.	Keresztessy Ilona	1914–1999	általános iskolai tanár	2010
662.	Kerezi Istvánné Szarvas Amália	1947–2010	óvónő	2012
663.	Kertész Andor dr.	1929–1974	egyetemi tanár	2002
664.	Kertész Gyula dr.	1935–2002	főiskolai docens	2003
665.	Kertész László	1935–1971	középiskolai tanár	2002
666.	Kertész Pál	1926–2006	tanító, tanár, igazgató	2006
667.	Keszi Kovács László dr.	1908–2012	néprajzkutató, egyetemi tanár	2013

668.	Kettesy Aladár dr.	1893–1983	szemészprofesszor	2006
669.	Kilyén Zoltán	1911–1994	tanító, igazgató	2009
670.	Kincses Gyuláné	1928–2012	gyógyypedagógiai tanár, logopédus, igh.	2013
671.	Király István	1930–2010	tanító, tanár, igazgató	2010
672.	Király Jenő	1885–1958	tanár, festőművész	2002
673.	Király Róbert	1913–2005	középiskolai tanár	2006
674.	Király Róbertné Podelenszki Gizella	1923–2005	középiskolai tanár	2008
675.	Király Uzor	1912–1959	középiskolai tanár	2009
676.	Kiss Albertné dr., Kaszab Magda	1935–2005	minisztériumi főmunkatárs	2006
677.	Kiss Andor dr.	1930–2011	lelkész, hitoktató, iskolaalapító	2013
678.	Kiss Antal	1921–2008	tanító, tanár, igazgatóhelyettes	2011
679.	Kiss Aranka	1896–1984	tanítóképző-intézeti tanár	2004
680.	Kiss Árpád dr.	1907–1979	tanszékvezető főiskolai tanár	2005
681.	Kiss Ferenc	1862–1948	lelképásztor, professzor	2007
682.	Kiss Gyula	1953–2014	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2015
683.	Kiss Gyula Tibor	1968–2011	általános iskolai tanár	2013
684.	Kiss Ilona dr.	1939–2010	középiskolai tanár, főiskolai docens	2011
685.	Kiss Imre Barna	1929–2006	középiskolai tanár, könyvtáros	2007
686.	Kiss Istvánné Chmely Erzsébet	1910–1997	tanító	2012
687.	Kiss János	1932–2006	kollégiumi igazgató	2006
688.	Kiss Jánosné	1896–1977	tanár	2012
689.	Kiss József (Gy. Kiss)	1926–2013	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2015
690.	Kiss Józsefné (Gy. Kissné) Kemecsey Róza	1939–2008	tanító, általános iskolai tanár, szakfelügy.	2015
691.	Kiss Lajos	1925–2002	kántortanító	2003
692.	Kiss Lajos	1920–2006	középiskolai tanár, igazgató	2008
693.	Kiss Lajos dr.	1910–2002	főiskolai tanár	2004
694.	Kiss Lajos Zoltán	1898–1978	tanító	2004
695.	Kiss László	1932–2002	gimnáziumi igazgató	2003
696.	Kiss László	1928–1998	tanító	2005
697.	Kiss László dr.	1910–1992	pap, gimnáziumi igazgató	2004
698.	Kiss Lázár	1935–1997	középiskolai tanár	2008
699.	Kiss Miklósné Sajtos Margit	1928–2011	tanító, gyógyypedagógus	2012
700.	Kiss Sándor dr. (É. Kiss Sándor)	1914–1984	középiskolai tanár, főiskolai igazgató	2004
701.	Kiss Tamás dr.	1912–2003	ref. lelkész, tanár, költő, író	2008
702.	Kiss Tihamér dr.	1905–2005	egyetemi magántanár	2006
703.	Kiss Zoltán	1928–2001	általános iskolai tanár, igazgató	2005
704.	Kiss Zoltán	1942–2007	tanító, tanár, igazgató	2012
705.	Kituljak Andrásné Urbancsopk Etelka Piroska	1936–2012	óvónő	2014
706.	Klincse Julianna	1926–2010	tanító, igazgatóhelyettes	2011
707.	Klucsik Dániel	1903–1974	általános iskolai tanár	2002
708.	Koczóh Sándor	1893–1970	tanító, igazgató	2002
709.	Kocsány Antalné Csiszár Piroska	1906–2004	középiskolai tanár	2011
710.	Kocsár István	1925–2000	tanító	2003
711.	Kocsár Istvánné Vincze Márta	1934–1987	általános iskolai tanár	2003
712.	Kocsis Mihály	1931–2008	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2009
713.	Kollányi Boldizsárné Bihari Margit	1877–1962	tanító	2007
714.	Kollár József	1927–2007	középiskolai tanár	2009
715.	Koloszár Gézáne Martyin Erzsébet	1932–2006	tanító, igazgatóhelyettes	2008

716.	Koloszár István	1939–1986	tanító	2013
717.	Kolozsvári Pálné Újvárosi Erzsébet	1940–1996	óvónő	2008
718.	Komádi Erzsébet	1931–2012	középiskolai tanár	2015
719.	Komáromi Gáborné Melegh Eleonóra	1914–1984	tanító	2004
720.	Komjáthy István	1917–1963	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató	2005
721.	Komor András	1939–2010	tanító, általános iskolai tanár	2012
722.	Komoróczy Györgyné dr., Bisitzky M.	1909–1988	középiskolai tanár, szakfelügyelő	2013
723.	Koncz Aurélné Karácsony Ottília	1871–1956	középiskolai tanár, intézeti igazgató	2005
724.	Konczili Sándor	1925–2014	tanító, igazgató	2014
725.	Konrád Teréz	1869–1928	tanító, tanár, igazgató	2014
726.	Kónya István dr.	1923–2004	tanár, egyetemi tanár, rektor	2013
727.	Kónya Istvánné Kegyes Klára	1945–1994	középiskolai tanár	2009
728.	Kónya József dr.	1904–1985	gimnáziumi tanár	2004
729.	Kónya Józsefné dr., Timon Klára M.	1938–2007	tanár, egyetemi adjunktus	2007
730.	Koós Ferenc	1911–1995	tanító, iskolaigazgató	2013
731.	Koós Sándor	1931–1994	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2014
732.	Kopányi Mária dr.	1898–1978	középiskolai tanár, igazgató	2002
733.	Kopasz Károly	1926–1973	tanár, festőművész	2006
734.	Kordás Ferenc	1911–1993	tanár	2006
735.	Korkos Jenő Zoltán	1926–2009	festőművész, rajztanár	2011
736.	Kornya Sándor	1901–1975	középiskolai tanár, igazgató	2002
737.	Korózs István	1894–1939	kántortanító, igazgató-tanító	2015
738.	Korsós József	1916–1987	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2007
739.	Korsós Józsefné Porzsolt Margit	1914–2007	tanító	2015
740.	Kósa Lajos	1932–2013	középiskolai tanár	2014
741.	Kósa László	1944–2014	középiskolai tanár, építész üzemmérnök	2015
742.	Kosztolányi László	1918–2000	igazgató-tanító	2003
743.	Kosztolányi Lászlóné Havas Vilma	1917–1996	tanító, általános iskolai tanár	2003
744.	Kovács András dr.	1960–2011	egyetemi adjunktus	2012
745.	Kovács Antal	1929–2006	általános iskolai tanár	2008
746.	Kovács Béla	1913–1982	középiskolai testnevelő tanár	2013
747.	Kovács Csongor	1939–1990	gyógypedagógus, igazgató, főisk. docens	2010
748.	Kovács Erzsébet	1907–1989	polgári iskolai tanár	2004
749.	Kovács Gábor	1931–2012	középiskolai tanár, igazgató	2013
750.	Kovács György dr.	1928–2007	főigazgató, főiskolai tanár	2013
751.	Kovács Gyula	1931–2002	általános iskolai tanár	2005
752.	Kovács Gyuláné Barabás Margit	1928–2006	általános iskolai tanár	2007
753.	Kovács Ilona	1923–1997	középiskolai tanár	2005
754.	Kovács István	1923–1995	gyógypedagógiai tanár, igazgató	2002
755.	Kovács István	1914–1970	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2005
756.	Kovács Istvánné Esenczki Mária	1953–2004	tanár, iskolaigazgató	2005
757.	Kovács Istvánné Kürthy Klára	1913–1995	tanító	2004
758.	Kovács József	1950–2013	néptáncpedagógus	2013
759.	Kovács József dr.	1912–1983	középiskolai tanár, főiskolai főigazgató	2007
760.	Kovács Józsefné Simon Katalin	1932–1994	tanító, gyakorlóiskolai csoportvezető	2014
761.	Kovács Kálmán Attila	1943–2011	zenetanár, igazgató, karnagy	2012
762.	Kovács László dr.	1942–2014	tanító, ált. iskolai tanár, főiskolai docens	2015
763.	Kovács László György dr.	1936–2013	középiskolai és egyetemi tanár	2014

764.	Kovács Magdolna dr.	1914–1990	matematika–fizika szakos tanár	2010
765.	Kovács Margit	1899–1976	tanár, középiskolai igazgató	2005
766.	Kovács Máté dr.	1906–1972	könyvtáros, egyetemi tanár	2004
767.	Kovács Mátyás	1902–1990	tanár, iskolaigazgató	2006
768.	Kovács Péter (K. Kovács) dr.	1912–1981	tanár, néprajzkutató	2012
769.	Kovács Sándor	1942–2005	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2008
770.	Kovács Sándor Béla dr.	1948–2011	általános iskolai tanár, igazgató	2014
771.	Kovács Tibor	1924–2006	gyógypedagógus	2007
772.	Kovács Tibor László	1927–2013	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2014
773.	Kovács Tiborné Fábián Margit	1913–1981	tanító, általános iskolai tanár	2013
774.	Kovács Vendel dr.	1913–1970	középiskolai és főiskolai tanár	2010
775.	Kovács Zoltán	1930–2010	középiskolai tanár	2012
776.	Kovalcsik András	1931–2007	tanár, igazgatóhelyettes	2011
777.	Kozák Ferenc	1926–1980	tanító, tanár, igazgató	2008
778.	Kozák Lajos	1919–1997	zenetanár, karmester, zeneszerző	2015
779.	Kozaróczy Gyuláné dr., Tótfalusi M.	1936–2010	tanító, tanár, igazgató	2013
780.	Kozma Sándor	1840–1922	tanító, gimnáziumi igazgató	2006
781.	Köblös Samu	1875–1939	középiskolai tanár, gimnáziumi igazgató	2007
782.	Ködöböcz József	1913–2003	tanítóképző intézeti tanár, főigazgatóh.	2015
783.	Köntzey József	1926–2007	agrármérnök, szaktanár	2010
784.	Kövér Sándor	1939–2013	általános iskolai tanár, igazgatóh.	2014
785.	Kövérné Porcsalmy Mária	1911–1991	tanító, általános iskolai tanár	2008
786.	Kövesdy László	1894–1972	építész-mérnök, tanár, igazgató	2004
787.	Középesy Mária	1916–1994	általános iskolai tanár	2007
788.	Krasznay Ferenc	1923–1979	tanító, főiskolai docens	2009
789.	Krasznay Ferencné Bernáth Mária	1924–2006	tanító	2009
790.	Krečsmáry László Zoltán	1937–1972	tanító, általános iskolai tanár	2005
791.	Krizsán József	1895–1963	zenetanár	2010
792.	Kuki Lajos	1909–1996	tanító, általános iskolai igazgató	2010
793.	Kuknyó János dr.	1935–2014	általános, középiskolai és főiskolai tanár	2015
794.	Kulcsár Gyula	1956–1988	tanár, igazgatóhelyettes	2013
795.	Kun Ákos dr.	1927–2006	orvos, egészségügyi szaktanár	2013
796.	Kun Sándor dr.	1900–1947	gimnáziumi igazgató	2006
797.	Kun Sándorné Delea Zsuzsanna	1943–1992	óvodapedagógus	2002
798.	Kunos András	1912–2006	gimnáziumi tanár	2013
799.	Kunos Andrásné Sikari Kovács Margit	1919–2012	intézeti tanár	2013
800.	Kunráth Sándor	1921–1998	kántortanító, általános iskolai tanár	2014
801.	Kunszabóné Dancs Edit	1950–2006	középiskolai tanár, igazgató	2011
802.	Kupás Pál	1935–1989	tanár, szakfelügyelő	2004
803.	Kurucz János	1914–1994	tanító	2014
804.	Kusmicszki Sándor	1948–2004	általános iskolai tanár, igazgató	2011
805.	Kutas György	1917–2005	általános iskolai tanár	2014
806.	Kutas Györgyné Szénási (Szvák) Ilona	1913–2002	általános iskolai tanár	2014
807.	Kutas Pál	1910–1998	agrármérnök, főiskolai adjunktus	2013
808.	Kuti József	1912–2002	általános iskolai tanár, igazgató	2003
809.	Kuti Józsefné Grünfeld Márta	1922–1995	általános iskolai tanár	2003
810.	Labay Anna	1917–2007	tanító	2011
811.	Labossa Gusztáv	1933–2010	általános iskolai tanár	2011

812.	Laczkó József	1938–2010	tanító	2012
813.	Laczkó Pál	1930–2000	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2015
814.	Lada János	1892–1976	igazgató-tanító	2008
815.	Ladányi Józsa dr.	1898–1985	orvos, sebész, egyetemi tanár	2010
816.	Ládi József	1924–1975	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2009
817.	Lakatos István	1914–1982	középiskolai, főiskolai tanár	2011
818.	Lakatos János dr.	1930–2004	általános iskolai igazgató	2005
819.	Lakatos Menyhért	1926–2007	mérnök-tanár, író, költő	2012
820.	Lakner (Gyarmathi) József	1872–1938	középiskolai tanár	2004
821.	Lakos Lászlóné Sáfrány Magdolna	1933–1997	tanító, szakfelügyelő	2002
822.	Lakos Sándorné Máthé Izabella	1906–2000	tanító	2010
823.	Lányi Pálné Tömöri Krisztina	1907–1996	óvónő	2007
824.	László Géza	1897–1978	tanár, gimnáziumi igazgató	2004
825.	Laukonidesz József	1909–1978	tanár, szakfelügyelő	2007
826.	Lavotta Kamilla	1940–2003	zenetanár, igazgató	2011
827.	Lazányi Lajos	1931–2003	középiskolai tanár, igazgató	2013
828.	Lázár Gyula	1915–1971	tanító	2007
829.	Lénárd Ferenc dr.	1911–1988	pszichológus, egyetemi tanár	2011
830.	Lengváry József	1916–2001	tanító, tanár	2007
831.	Lengváry Józsefné Kokas Berta	1923–2000	tanító, tanár	2007
832.	Lengyel Endre	1880–1959	középiskolai tanár	2004
833.	Lengyel Imre dr.	1910–1978	tanár, egyetemi oktató	2003
834.	Lengyel István	1939–2010	általános iskolai tanár	2011
835.	Lengyel Mihály	1876–1945	kántortanító	2003
836.	Lengyel Mihály	1932–2012	tanár, iskolaigazgató	2012
837.	Lengyel Mihályné Szanyi Anna	1933–2002	általános iskolai tanár	2003
838.	Leskovics József	1941–2008	középiskolai tanár	2010
839.	Lévai Tamás	1940–1986	tanító, általános iskolai tanár	2014
840.	Lévay Botond	1943–2008	tanár, író, költő	2009
841.	Ling Jolán dr.	1948–2010	vegyész, középiskolai tanár	2011
842.	Lipcsei János	1938–1991	tanító	2003
843.	Lipták András dr.	1935–2012	egyetemi tanár, akadémikus	2013
844.	Liszkay László	1919–1994	tanító, általános iskolai igazgató	2011
845.	Lobotka János Pál	1935–2010	zenetanár, fúvószenekar-vezető	2011
846.	Lóky Béla dr.	1871–1946	róm. kat. pap, középiskolai tanár, igazgató	2004
847.	Losoncz Mihályné dr., Tengerdi A.	1926–1987	főiskolai tanár	2009
848.	Lovas Antal	1913–2000	tanító, általános iskolai tanár, igazgatóh.	2005
849.	Lovas László	1908–2005	általános iskolai tanár	2007
850.	Lovas Mártonné Tóth Amália	1910–1989	középiskolai tanár	2009
851.	Lovas Rezső dr.	1916–1967	középiskolai tanár	2008
852.	Lovas Rezsőné dr., Varga Erzsébet	1914–1990	középiskolai tanár	2008
853.	Lovász Gáborné Sarkadi Veronika	1937–2002	tanító	2012
854.	Lovász Gyula	1940–2002	tanár, igazgató	2004
855.	Lovász Sándor	1925–1997	középiskolai tanár	2007
856.	Lővei Károly	1938–2006	középiskolai tanár	2006
857.	Ludmann Lídia	1913–1992	tanító, igazgatóhelyettes	2012
858.	Ludnai István	1933–1997	általános iskolai tanár	2005
859.	Lugosi Istvánné Hajdú Irén	1932–2013	általános iskolai tanár	2014

860.	Lukács Gáspár dr.	1908–1986	tanár, igazgatóhelyettes	2013
861.	Lukács László	1934–1989	középiskolai tanár, igazgató	2002
862.	Lupsa Józsefné Gál Mária	1950–2013	tanító	2014
863.	Lutter Béla dr.	1908–1967	tanszékvezető egyetemi docens, igazgató	2002
864.	Lyachovics József	1917–1999	általános iskolai tanár	2007
865.	Lyachovics Józsefné Márton Erzsébet	1921–2004	általános iskolai tanár, igazgató	2007
866.	Maácz János	1928–1982	főiskolai tanár	2010
867.	Mácsik Ernőné Bazsa Klára	1942–1986	tanító, gyógypedagógiai tanár	2003
868.	Madarász Gyula	1935–2012	tanár, festőművész, főiskolai tanár	2012
869.	Mados Mihály	1924–2001	tanító, középiskolai tanár	2008
870.	Maghy Zoltánné Kerekes Katalin	1910–2001	tanító	2008
871.	Magi István	1944–2013	középiskolai tanár	2014
872.	Magi János	1837–1902	lelkész, középiskolai tanár	2010
873.	Magyar Zoltán dr.	1906–1992	középiskolai tanár	2002
874.	Magyar András dr.	1918–2005	egyetemi tanár	2007
875.	Magyar Árpád	1910–1962	tanító	2004
876.	Magyar Árpádné Rápolti Ilona	1917–2006	tanító	2008
877.	Major Béláné Bujdosó Erzsébet	1943–1999	tanár, igazgatóhelyettes	2012
878.	Majoros István	1913–1998	középiskolai tanár	2010
879.	Majoros Zoltánné Antal P. Ilona	1926–1977	középiskolai tanár	2008
880.	Majzik Lajosné dr.-né, Márton Ilona	1921–2008	tanító	2012
881.	Makai Mihály	1947–2008	általános iskolai tanár, művelődésház-ig.	2009
882.	Makay László	1914–1998	tanár, múzeumigazgató	2011
883.	Makkai Sándor dr.	1890–1951	egyetemi tanár, teológiai professzor	2003
884.	Maklár Lajos	1890–1974	kántor, társbornagy	2003
885.	Maklár Pap Ernő	1908–1973	tanító	2013
886.	Maklár Pap Mór	1846–1917	tanító, igazgató, teológus	2002
887.	Makó Judit	1941–1999	gyógypedagógus, internátusvezető	2009
888.	Makranczy Béla dr.	1912–2004	egyetemi adj., tanszékvezető főisk. tanár	2005
889.	Makszin Mihály dr.	1909–1997	középiskolai tanár, főiskolai adjunktus	2002
890.	Mándoki Ernő	1919–1970	piarista pap, tanár, bornagy	2004
891.	Marczinkó Istvánné Kovács Katalin	1943–2009	általános iskolai tanár, könyvtáros	2014
892.	Margócsy József dr.	1919–2013	középiskolai és főiskolai tanár, főigazgató	2014
893.	Margócsy Józsefné dr., Oberländer Erzsébet	1919–1995	középiskolai tanár	2014
894.	Márk Jenő	1905–1975	igazgató-tanító	2002
895.	Márk Jenőné Beke Vilma	1906–1983	tanító	2002
896.	Marssó József dr.	1901–1990	középiskolai tanár, gazdasági szaktanár	2015
897.	Márton Antal	1898–1994	tanító	2002
898.	Márton József	1930–2010	tanító, tanár, igazgató	2011
899.	Márton Károly	1952–2009	tanár, kollégiumi igazgató	2010
900.	Márton Lászlóné dr., Soós Klára	1926–2009	gyémántdiplomás tanító	2010
901.	Máté József	1931–1986	tanár, igazgató	2006
902.	Máthé Ernőné dr., Pünkösti P.	1915–1985	polgári iskolai tanár	2009
903.	Máthé Imre dr.	1911–1993	középiskolai, egyetemi tanár	2011
904.	Mátis Béla	1891–1987	tanító	2014
905.	Matolcsi Miklós	1935–1993	általános iskolai tanár, igazgató	2009
906.	Mátyás Ernő dr.	1935–2012	tanár, egyetemi docens	2012
907.	Mátyás Ferenc	1927–2011	általános iskolai tanár	2012

908.	Mayer István	1909–1996	tanító	2008
909.	Medgyessy Istvánné Simon Margit	1914–2003	középiskolai tanár	2007
910.	Megyeri György	1912–1999	intézeti tanár	2013
911.	Méhes József dr.	1920–2009	orvos, főiskolai tanár, gyógypedagógus	2013
912.	Méhes Zoltánné dr., Fekete Margit	1925–2010	tanító, általános iskolai tanár	2013
913.	Mélykúti János	1930–2000	tanár, gyakorló iskolai szakvezető	2009
914.	Mester István dr.	1907–1984	tanár, szakfelügyelő	2002
915.	Mester Károly	1916–1986	kántortanító, általános iskolai tanár, ig.	2015
916.	Mester Károlyné Kazai Erzsébet	1926–2006	tanító	2015
917.	Mester Mária	1909–1995	tanító, általános iskolai igazgató	2007
918.	Mészáros Ede dr. vitéz	1889–1964	tanszékvezető egyetemi tanár	2004
919.	Mészáros Józsefné Monoki Magdolna	1927–1983	tanító	2007
920.	Mezőfi Zoltánné Fekete Julianna	1938–2010	óvónő, óvodai felügyelő	2012
921.	Mihály János	1914–1993	középiskolai tanár, igazgató	2002
922.	Mihály Jánosné Tóth Ilona	1923–1980	tanár	2013
923.	Miklovich György	1932–1999	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2015
924.	Miklovich Györgyné Uszkay Matild Paula	1929–2011	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2015
925.	Mikó Gyula	1927–2007	gyógypedagógus	2009
926.	Mikó Gyuláné Latorcai Klára	1927–2008	gyógypedagógus	2009
927.	Mikó Sándor dr.	1921–1998	középiskolai tanár, egyetemi docens	2013
928.	Mirkó János dr.	1911–1992	tanár, szakfelügyelő, igazgató	2003
929.	Misley Győző	1931–1998	tanár, szakfelügyelő	2008
930.	Mitrovics Gyula dr.	1871–1965	egyetemi professzor	2005
931.	Mjazovszky Albert	1913–1991	középiskolai tanár	2013
932.	Mlinkó István	1872–1924	gyógypedagógus	2012
933.	Módis László dr.	1903–1972	professzor	2003
934.	Módy György dr.	1926–2013	tanár, történész, muzeológus	2015
935.	Mohácsi Amália	1930–2004	középiskolai tanár	2005
936.	Mohácsi János	1935–1978	általános iskolai tanár	2007
937.	Mohácsi Jánosné Alföldi Elza	1941–2008	gyakorlóiskolai szakvezető tanító	2009
938.	Mojzes János dr.	1935–1988	tanár, egyetemi docens	2003
939.	Molnár András	1893–1971	középiskolai tanár, igazgató	2003
940.	Molnár Antal dr.	1924–1998	középiskolai tanár, főiskolai adjunktus	2007
941.	Molnár Dániel	1928–1984	középiskolai tanár	2011
942.	Molnár Elek	1908–1945	középiskolai igazgatóhelyettes	2006
943.	Molnár Elekné Kovács Anna	1923–1989	középiskolai tanár	2006
944.	Molnár Elemér	1929–2007	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2008
945.	Molnár Ferenc	1941–2008	tanító, általános iskolai tanár	2008
946.	Molnár Ferenc	1887–1962	kántortanító	2006
947.	Molnár Ferencné Csomor Erzsébet	1938–2004	tanító	2005
948.	Molnár Gyula	1940–1993	általános iskolai tanár	2006
949.	Molnár István	1923–1964	tanár	2004
950.	Molnár István dr.	1875–1943	középiskolai tanár	2002
951.	Molnár János	1889–1957	református kántortanító	2003
952.	Molnár János	1930–2002	középiskolai tanár, igazgató	2012
953.	Molnár Lajos	1933–1993	tanító, általános iskolai igazgató	2005
954.	Molnár Lajos dr.	1922–1997	szemész, egyetemi oktató	2007
955.	Molnár László dr.	1903–1987	jogász, tanító, általános iskolai tanár	2004

956.	Molnár Miklósné Csont Irma	1911–2009	tanító	2010
957.	Molnár Pál	1937–2007	tanító, általános iskolai tanár	2014
958.	Molnár Pál dr.	1907–1968	tanár, könyvtáros	2003
959.	Molnár Sándor dr.	1919–2004	főiskolai tanár	2005
960.	Molnos Angéla dr.	1923–2008	nyelvész, egyetemi oktató	2010
961.	Móricz Katalin	1942–1998	középiskolai tanár, könyvtáros	2015
962.	Morvay Ferenc	1886–1980	középiskolai tanár, fotográfus	2005
963.	Mosonyi István	1914–2001	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2004
964.	Mucsa János	1930–1992	középiskolai vezetőtanár	2002
965.	Muraközi Istvánné Gerzsényi Katalin	1939–1992	középiskolai tanár	2002
966.	Muskovszky János	1906–1977	tanító, általános iskolai tanár	2010
967.	Nábrádi István	1930–2011	tanító, tanár, főiskolai igazgatóhelyettes	2012
968.	Nábrádi Mihály dr.	1918–1990	gimnáziumi igazgató	2003
969.	Nábrádi Mihályné dr., Kovács Éva	1927–2013	tanító, általános és középiskolai tanár	2015
970.	Nádasdy József	1890–1956	középiskolai tanár	2014
971.	Nádpör József	1936–2010	tanár, kollégiumi nevelőtanár	2011
972.	Nagy (Nácsik) László Aurél	1923–2000	zeneiskolai tanár, igazgató	2002
973.	Nagy András dr.	1904–1992	tanár, kollégiumi és gimnáziumi igazgató	2012
974.	Nagy Antal	1890–1968	tanító, főiskolai tanár	2007
975.	Nagy Balázs	1922–2007	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2009
976.	Nagy Balázsné Kürti Emma	1928–2013	középiskolai tanár	2014
977.	Nagy Béla	1927–1982	tanító	2009
978.	Nagy Benjáminné Sándor Ibolya	1957–1999	általános iskolai tanár	2002
979.	Nagy Csaba	1943–2003	tanár, igazgató	2012
980.	Nagy Domokos	1894–1966	tanár, polgári iskolai igazgató	2004
981.	Nagy Domokosné Fráter Margit	1895–1995	polgári iskolai tanár	2004
982.	Nagy Ferdinánd Nándor	1923–2001	orgonista kántortanító	2004
983.	Nagy Ferenc	1915–1976	tanító, általános iskolai igazgató	2004
984.	Nagy Ferencné Balogh Anna	1923–2000	általános iskolai tanár	2009
985.	Nagy Ferencné Kovács Mária	1919–2007	óvodavezető	2008
986.	Nagy Gáborné dr. (O. Nagy), Nagy E.	1918–1991	főiskolai intézeti tanár	2004
987.	Nagy Géza	1911–1986	középiskolai tanár	2003
988.	Nagy Géza	1890–1986	tanító, ipariskolai igazgató	2011
989.	Nagy Géza dr.	1942–2006	mérnök, főiskolai tanár, dékán	2012
990.	Nagy Gizella	1929–2008	tanító	2011
991.	Nagy György	1928–1981	általános iskolai tanár, iskolaigazgató	2007
992.	Nagy Gyula	1926–2004	tanító, testnevelő tanár	2011
993.	Nagy Imre dr.	1919–1981	katonatiszt, tanár, igazgató	2013
994.	Nagy Istvánné Benkő Erika	1932–1997	óvónő, vezetőóvónő	2010
995.	Nagy János dr.	1921–1995	középiskolai tanár, c. egyetemi docens	2002
996.	Nagy József	1921–1990	tanító, tanár, igazgató	2004
997.	Nagy József	1922–2004	tanár, igazgató, festőművész	2009
998.	Nagy József (K. Nagy)	1925–2004	tanító, tanár, igazgató	2012
999.	Nagy József dr.	1929–2013	tanár, főiskolai tanár, kandidátus	2014
1000.	Nagy József dr.	1900–1968	középiskolai vezetőtanár	2002
1001.	Nagy Kálmán	1930–1999	tanító, általános iskolai tanár	2007
1002.	Nagy Károlyné Bai Mária Magdolna	1934–2009	általános iskolai tanár	2011
1003.	Nagy Katalin	1943–2011	óvodapedagógus	2013

1004.	Nagy Lajos	1916–2008	kertész-mérnök, igazgató	2008
1005.	Nagy Lajos	1924–2003	kántortanító	2003
1006.	Nagy Lajosné Bartha Hedvig	1923–1986	óvónő, intézeti igazgató	2009
1007.	Nagy Lajosné Szabó Katalin	1926–2014	ének- és zenetanár	2015
1008.	Nagy László	1922–1991	általános és középiskolai tanár, igazgató	2003
1009.	Nagy László	1931–1989	általános iskolai tanár	2004
1010.	Nagy László dr.	1919–1988	tanító, pszichológus	2002
1011.	Nagy László dr.	1931–1987	egyetemi docens	2003
1012.	Nagy Miklós	1934–2012	középiskolai tanár, igazgató	2013
1013.	Nagy Péter	1913–1967	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2015
1014.	Nagy Sándor	1920–1995	tanító, középiskolai tanár	2002
1015.	Nagy Sándor dr.	1927–1982	tanszékvezető főiskolai tanár	2003
1016.	Nagy Sándor János	1897–1953	művésztanár	2004
1017.	Nagy Sándorné László Katalin	1911–2007	református lelkész, tanító, tanár	2012
1018.	Nagy Tibor Ferenc	1922–1999	tanító	2006
1019.	Nagy Tiborné Nagy Margit	1923–1997	tanító	2006
1020.	Nagylucskay Józsefné Lautner Magdolna	1914–1975	tanító, általános és középiskolai tanár	2014
1021.	Nagyné Magyary Ildikó	1954–2002	általános iskolai tanár	2004
1022.	Nánay Béla	1886–1953	gimnáziumi tanár, igazgató, lelkész	2013
1023.	Nánay Béláné dr., Pethő Vilma	1890–1961	tanító, tankönyvíró	2014
1024.	Négyesy László dr.	1961–1933	egyetemi tanár, irodalomtörténész	2015
1025.	Nehéz János	1923–1990	tanító, tanár, igazgató, főiskolai docens	2007
1026.	Némedi Lajos dr.	1912–2006	egyetemi tanár	2010
1027.	Némedi Lajosné dr., Dienes Éva dr.	1914–2004	tanár, irodalomtörténész	2005
1028.	Nemes Antal	1925–1996	tanító, tanár, szakfelügyelő	2003
1029.	Nemes Gyula	1932–1996	tanár, szakfelügyelő, igazgató	2003
1030.	Nemes Gyuláné Megyesi Erzsébet	1932–2012	tanító, általános iskolai tanár	2013
1031.	Nemes László	1923–2004	középiskolai kollégiumi igazgató	2005
1032.	Nemes László	1930–2012	tanító, általános iskolai tanár, osztályvez	2014
1033.	Nemes Sándor	1900–1999	tanító	2009
1034.	Németh Balázsné Jeles Ilona	1961–2008	tanító	2009
1035.	Németh Lajos	1927–1998	tanár, tanyai körzeti igazgató	2012
1036.	Németh Lajos	1904–1972	tanító	2014
1037.	Németh Zoltán dr.	1928–1994	középiskolai tanár, főiskolai docens	2011
1038.	Németi Adorján	1932–2001	tanár, kollégiumi igazgató	2005
1039.	Németi Adorjáné Cseke Erzsébet	1936–1990	középiskolai tanár	2004
1040.	Németi Gábor	1930–2010	általános és középiskolai tanár, igazgatóh.	2010
1041.	Németi Gáborné Stankovics Mária	1930–1981	tanár	2006
1042.	Niederhauser Emil	1923–2010	történész, egyetemi tanár	2011
1043.	Nótin Lajos dr.	1935–1988	főiskolai tanár	2006
1044.	Novák Márton	1866–1914	kántortanító	2015
1045.	Nyáguly Sándor	1901–1971	középiskolai tanár	2008
1046.	Nyakó János	1927–2002	tanár, igazgató	2004
1047.	Nyáry Béla	1882–1961	fizika szakos tanár	2006
1048.	Nyáry Lajos	1914–1986	kántortanító, tanár, karnagy	2005
1049.	Nyéki László	1929–2010	tanító, tanár, főiskolai adjunktus	2014
1050.	Nyesténé Mogyoróssy Erzsébet	1943–2002	általános iskolai tanár	2004
1051.	Nyilas Viktor dr.	1930–1990	tanár, igazgató, főigazgató	2003

1052.	Nyiredi Jenő dr.	1865–1932	egyetemi tanár	2002
1053.	Nyíreő István dr.	1893–1977	könyvtárigazgató, magántanár	2009
1054.	Nyíri Antal dr.	1907–2000	egyetemi tanár, nyelvtörténész	2013
1055.	Nyirkos István dr.	1933–2013	nyelvész, egyetemi tanár	2015
1056.	Nyirkos Tiborné Farkas Ibolya	1935–2014	középiskolai tanár, szaktanácsadó	2015
1057.	Nyitrai Gyula	1903–1982	polgári iskolai, általános iskolai tanár	2011
1058.	Oborzi Dezsőné Csathó Ida	1907–1968	óvónő	2010
1059.	Ócsvár Géza	1908–1978	tanár, festőművész	2011
1060.	Ócsvár Rezső	1877–1968	tanár, festőművész	2011
1061.	Ohe prof. (Dr. Hans Joachim O.)	1926–2006	egyetemi tanár	2006
1062.	Okos László	1918–2008	tanító, gyógyped. tanár, igazgató	2014
1063.	Okos Lászlóné Hernádi Katalin	1928–1977	általános iskolai tanár	2003
1064.	Oláh Gábor	1881–1942	író, költő, középiskolai tanár	2011
1065.	Oláh Gáborné Pásztor Piroska	1938–2007	tanító, szakvezető tanító	2007
1066.	Oláh György	1940–2012	matematikatanár	2013
1067.	Oláh József dr.	1930–2008	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2010
1068.	Oláh Lajos	1956–2006	középiskolai tanár, kollégiumi igh.	2007
1069.	Oláh Miklós	1922–2011	tanító, tanár, igazgató	2012
1070.	Oláh Miklósné dr. Erdélyi Mária	1929–1980	középiskolai tanár, egyetemi docens	2014
1071.	Oláh Tibor	1911–1983	általános iskolai tanár	2006
1072.	Oláh Tiborné Tatos Ida	1913–1988	tanító	2008
1073.	Oláh Zsigmond	1914–1944	hitoktató, lelkes	2005
1074.	Olajos Ferenc	1930–2001	tanító	2006
1075.	Olasz Árpádné Cseh Julianna	1936–2005	tanító, gyógypedagógus	2006
1076.	Olasz János	1914–1978	tanító, általános iskolai tanár	2009
1077.	Olasz Szabó Mihály	1911–1962	gimnáziumi tanár	2003
1078.	Ónosi László dr.	1932–2001	tanító, művelődésügyi vezető	2002
1079.	Ópra Benedek	1907–1978	középiskolai tanár	2010
1080.	Orbán Józsefné dr. Apáti Jolán	1904–1998	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2014
1081.	Óriás Nándor dr.	1886–1992	intézeti igazgató, egyetemi tanár	2010
1082.	Ormós Lajos	1883–1975	igazgató-tanító, tankerületi főigazgató	2006
1083.	Orosz András	1934–1989	tanító, tanár, igazgató	2011
1084.	Orosz János	1930–2010	tanár, igazgató, osztályvezető	2011
1085.	Orosz Lajos	1920–1980	tanító, tanár, agrármérnök	2005
1086.	Orosz Lajosné Nagy Irén	1919–1992	tanító, tanár	2005
1087.	Orosz Lászlóné F. Simon Orosz Jolán	1923–2003	tanító	2012
1088.	Oroszlány Péter	1949–2006	agrármérnök, mérnök-tanár	2014
1089.	Ország László dr.	1907–1984	középiskolai és egyetemi tanár	2011
1090.	Ort Istvánné Nagy Erzsébet	1914–1989	tanító, iskolaigazgató	2003
1091.	Osváth István dr.	1910–1993	egyetemi adjunktus, tanítóképző igazgató	2005
1092.	Oszik Miklósné Berei Adél	1932–1989	tanító	2012
1093.	Ökrös István	1914–1988	kántortanító, általános iskolai igazgató	2004
1094.	Ördögh László	1914–1996	középiskolai vezetőtanár	2003
1095.	Ötvös László	1911–1995	középiskolai és intézeti tanár	2014
1096.	Paál Elek id.	1883–1963	tanító	2009
1097.	Paál Elek ifj.	1914–1991	gimnáziumi tanár, igazgató	2009
1098.	Pacsay Jánosné dr., Horváth Mária	1904–1986	tanító	2008
1099.	Pádár Dénesné Józsa Krisztina	1943–2006	tanár, szakfelügyelő, igazgató	2007

1100.	Pákozdy László Márton	1910–1993	teológiatanár, bibliafordító	2006
1101.	Pakurár Miklós	1933–2011	tanár, igazgató, tanulmányi felügyelő	2011
1102.	Pál Anna	1939–2014	tanító, általános iskolai tanár	2015
1103.	Pál György dr.	1933–2011	tanár, tanszékvezető főiskolai tanár	2011
1104.	Pál Miklós dr.	1931–2005	intézetvezető főiskolai tanár	2008
1105.	Pál Sándorné Hajzer Ilona	1950–2009	tanító	2010
1106.	Palásti József	1934–2010	középiskolai tanár	2013
1107.	Páldi János dr.	1923–2001	tanító, tanár, tanfelügyelő, igazgató	2010
1108.	Pálffy István dr.	1929–2001	középiskolai és egyetemi tanár	2013
1109.	Pálffy Istvánné dr., Orbán Katalin M.	1924–2002	középiskolai tanár	2010
1110.	Pálfi Sándor	1938–1998	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2002
1111.	Palkonyay Imre	1894–1965	tanító	2005
1112.	Páll István	1929–2001	tanító, általános iskolai tanár	2005
1113.	Pallagi Gyula dr.	1867–1903	tanár, gimnáziumi igazgató	2008
1114.	Pálóczy András	1920–1993	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2014
1115.	Pálóczy Andrásné Kállói Ilona	1925–1984	óvónő, diákotthoni nevelőtanár	2014
1116.	Palotás József	1923–1993	középiskolai tanár, főiskolai docens	2014
1117.	Palotay Ferenc	1934–2005	középiskolai tanár	2008
1118.	Palov József dr.	1920–1998	gazdasági szaktanár, múzeumigazgató	2015
1119.	Pánczél Géza (Albisi Pánczél)	1918–2001	tanító	2005
1120.	Pankotai Sándor	1922–1993	tanító	2003
1121.	Pántya Péter	1944–2009	tanár, igazgatóhelyettes	2011
1122.	Pápai Ferencné Brunner Cecília	1925–1992	általános iskolai tanár	2007
1123.	Pápay Sándor	1925–2004	középiskolai tanár	2014
1124.	Papp Antalné dr., Nagy Klára	1930–1996	középiskolai vezetőtanár	2009
1125.	Papp Béla	1912–1993	középiskolai tanár	2002
1126.	Papp Bertalanné Jánócsik Ilona	1934–2001	óvodavezető	2004
1127.	Papp Ferenc dr.	1886–1966	lelkész, középiskolai tanár, igazgató	2013
1128.	Papp Géza	1928–2000	középiskolai tanár, igazgató	2002
1129.	Papp Géza dr.	1909–1988	jogász, általános iskolai igh., lelkész	2005
1130.	Papp Gézánné dr., Füzesi Vilma	1914–1987	tanító	2008
1131.	Papp György Sándor (B. Papp)	1929–1994	tanító, általános iskolai tanár	2003
1132.	Papp Gyula	1927–1991	középiskolai tanár	2011
1133.	Papp István dr.	1901–1972	gimn. tanár, tanszékvezető egyetemi tanár	2003
1134.	Papp János dr. (B. Papp)	1921–2002	tanító, tanár, főiskolai tanár	2008
1135.	Papp József	1923–2004	tanszékvezető főiskolai tanár, főigazgatóh.	2007
1136.	Papp József dr.	1928–2007	néprajzkutató, egyetemi docens	2012
1137.	Papp Lajosné Csige Mária	1952–2013	tanító	2014
1138.	Papp Mihályné Molnár Berta	1904–1990	tanító	2008
1139.	Papp Zoltánné dr., Félix Anna	1899–1961	középiskolai tanár	2008
1140.	Pásztor Erzsébet Emília dr.	1916–1995	középiskolai tanár	2004
1141.	Pataj Mihály (Cs. Pataj)	1921–2008	főiskolai tanár, festőművész	2014
1142.	Pataki Béla	1925–2001	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2003
1143.	Pataki József	1944–2005	tanár, pedagógia szakos előadó	2010
1144.	Pataki Zsuzsanna	1957–2013	tanító	2014
1145.	Pellens, Karl dr.	1934–2003	történelemprofesszor	2007
1146.	Pénzes Lajos	1939–2006	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2006
1147.	Pénzes Sándor	1926–1974	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2015

1148.	Percze János	1926–1993	tanító	2002
1149.	Péter Imréné Kiss Katalin	1945–1989	tanár	2006
1150.	Péter Pál	1929–2005	középiskolai tanár, gimn. igh.	2005
1151.	Péter Sándor	1890–?	tanító	2010
1152.	Péter Sándorné Varga Zita	1917–2006	tanító	2010
1153.	Péter Zoltán dr.	1901–1969	tanár, egyetemi magántanár	2012
1154.	Péterffy László	1891–1971	tanár, igazgatóhelyettes	2013
1155.	Petkes Gergely	1946–2007	középiskolai tanár, presbiter	2013
1156.	Pető Gáborné dr., Csurka Ilona	1916–2004	tanító	2007
1157.	Petraskó László	1897–1972	testnevelő tanár	2010
1158.	Petraskó Sándor	1870–1950	kántortanító	2014
1159.	Petrikás Árpád dr.	1928–1999	egyetemi tanár	2002
1160.	Piller Dezső	1910–1999	tanító, tanár	2010
1161.	Pinczés Imre	1900–1945	tanító	2005
1162.	Pinczés Zoltán dr.	1926–2011	középiskolai és egyetemi tanár	2012
1163.	Pintye Ferenc dr.	1938–2013	tanító, középiskolai tanár	2014
1164.	Pirigyi István dr.	1921–2005	teológiai tanár, egyháztörténész	2011
1165.	Plette Ferncné	1914–2005	tanár, egyetemi adjunktus	2012
1166.	Plócai Imre	1933–2007	általános iskolai tanár	2007
1167.	Pócs Imre Gáborné Angi Mária	1933–1998	óvónő	2010
1168.	Pogány János	1907–1983	gimnáziumi tanár	2004
1169.	Pohl Ferenc	1883–1961	kertész, szakoktató	2010
1170.	Pókász Endre	1912–1950	művészstanár, gimnáziumi igazgató	2008
1171.	Pokker Mihály	1887–1951	kántortanító	2013
1172.	Pomázi Gyula	1910–1980	tanító, tanár, igazgató	2013
1173.	Pomázi Gyuláné Párkányi Margit	1913–2005	tanító	2011
1174.	Poór János dr.	1925–1993	tanár, szakfelügyelő	2002
1175.	Popoff Mihály dr.	1888–1969	egyetemi lektor	2010
1176.	Popovics Vladimir	–2003	tanár, szakfelügyelő	2007
1177.	Porcsalmi Lajos	1919–1995	tanár, kollégiumigazgató, szakfelügyelő	2011
1178.	Porcsalmy Gyula	1865–1925	igazgató-tanító	2003
1179.	Porcsalmy Jánosné Tárkányi E.	1917–1994	középiskolai tanár, igazgató	2005
1180.	Porcsalmy Soma	1832–1914	tanító	2004
1181.	Porcsalmy Zoltán	1890–1968	középiskolai tanár, igazgató	2005
1182.	Pornói Imre	1930–1997	általános iskolai tanár, gimn. igazgató	2005
1183.	Porzsolt István	1910–1986	lelkész, főiskolai tanár	2008
1184.	Porzsolt Istvánné Molnár Éva	1919–2011	tanító, gyakorló iskolai szakvezető	2011
1185.	Pósalaky László	1901–1978	tanító, igazgatóhelyettes	2005
1186.	Posta Lajos	1940–2004	általános iskolai tanár, igazgató	2014
1187.	Posta Lajosné Tárbály Katalin	1944–2004	általános iskolai tanár	2014
1188.	Postás Sándorné dr., Horváth Piroska	1938–2012	óvónő, óvodai szakfelügyelő	2013
1189.	Pösze Imre	1898–1976	tanító	2008
1190.	Pösze Lajos dr.	1919–1982	gimnáziumi igazgató	2003
1191.	Pösze Lajosné dr., Fésűs Katalin	1919–1983	nyelvtanár, lektorátus-vezető	2011
1192.	Preznánszky György Aurél	1940–2010	zeneiskolai tanár	2013
1193.	Preznánszky Györgyné Bikki Gabriella	1935–1978	zenetanár, zeneiskolai igazgató	2014
1194.	Preznánszky Szilágyi Erzsébet	1943–2011	általános iskolai tanár	2013
1195.	Privler Pál	1900–1974	néptanító	2014

1196.	Privler Pálné Szrnka Etelka	1900–1991	tanító, polgári iskolai tanár	2014
1197.	Purzsás János	1895–	tanító	2007
1198.	Purzsás Jánosné Vladimir Anna		tanító	2007
1199.	Puskás Álmos	1911–1981	katonatiszt, általános iskolai tanár, igh.	2013
1200.	Puskás Lajos	1913–1997	tanító, tanár, gyakorló iskolai igazgató	2007
1201.	Rábold Gábor	1911–1998	gimnáziumi tanár	2006
1202.	Rácz István	1904–1966	középiskolai tanár, festő	2007
1203.	Rácz István dr.	1929–2002	történész, egyetemi tanár	2014
1204.	Rácz Jenő	1883–1942	középiskolai tanár	2004
1205.	Rácz Zsigmond	1922–1988	tanár, könyvtáros	2008
1206.	Rácz Győző	1935–2008	mérnök, főiskolai óraadó tanár	2012
1207.	Radácsi Józsefné Németi Mária	1949–1996	tanító	2005
1208.	Radich Jolán dr.	1903–1989	középiskolai tanár	2014
1209.	Radó Ferenc	1921–1990	matematikaprofesszor	2009
1210.	Radócz Jánosné Kunkli Margit	1945–1994	általános iskolai tanár	2005
1211.	Radóczy Istvánné Árva Erzsébet	1956–2009	tanító, tanár	2011
1212.	Raffay Lajos	1889–1978	igazgató-tanító	2004
1213.	Rákóczy István	1930–1993	tanár	2012
1214.	Rangoni Károlyné Inczédy Margit	1915–2004	tanító, szakvezető tanító	2008
1215.	Rapcsák András dr.	1914–1993	egyetemi tanár, akadémikus	2002
1216.	Reiman István dr.	1927–2012	tanár, egyetemi docens	2012
1217.	Reményi Béla	1927–2005	középiskolai tanár	2007
1218.	Remete Sándorné	1945–2005	általános iskolai tanár	2007
1219.	Rentka László	1918–2014	testnevelő tanár, úszóedző	2015
1220.	Résch Pál	1887–1976	néptanító, iskolaigazgató	2008
1221.	Rétháti Miklósné dr., Kubányi G.	1915–1978	középiskolai tanár	2010
1222.	Rettegi Istvánné Kovács Anna	1901–1980	középiskolai tanár	2002
1223.	Révész Jánosné	1917–1999	gyakorló iskolai szakvezető tanító	2011
1224.	Révész Miklósné Ferenczi Mária	1943–2012	egészségügyi szakoktató	2012
1225.	Riedt Lászlóné Fogarassy Gabriella	1904–1988	tanító	2014
1226.	Román Gyula	1926–2002	középiskolai tanár	2006
1227.	Román Ilona	1915–2006	középiskolai tanár, szakfelügyelő	2011
1228.	Romhányi Gyuláné dr., Arany Irma	1906–1998	tanító, tanár, főiskolai tanár	2011
1229.	Rózsa Imre	1925–1990	középiskolai tanár, igazgató	2013
1230.	Rozsonits Géza	1939–1996	tanító, tanár, helytörténész	2013
1231.	Rubóczky András	1928–2005	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2010
1232.	Rubovszky Kálmán dr.	1942–2011	egyetemi docens, tanszékvezető	2012
1233.	Rugonfalvi Kiss István dr.	1881–1957	történész, egyetemi tanár	2011
1234.	Ruzsa Mihály	1933–2014	általános iskolai tanár, kollégiumvezető	2015
1235.	Salánki Ferenc	1897–1979	tanító, tanár, ipariskolai tanár	2011
1236.	Salánki János	1902–1989	kántortanító, tanár	2008
1237.	Salánki József dr.	1885–1975	gimnáziumi tanár	2004
1238.	Sallai Ernő	1931–2002	tanár, főiskolai docens	2011
1239.	Sallai Sándor	1926–1992	tanító, tanár, igazgató, könyvtáros	2009
1240.	Sándor Ferenc	1913–1967	tanító, általános iskolai tanár	2002
1241.	Sándor Gábor	1927–2010	tanító, tanár, igazgató	2011
1242.	Sándor Jenő	1913–2005	tanár, gimnáziumigazgató	2012
1243.	Sándor József	1875–1942	kántortanító, igazgató	2008

1244.	Sándor László	1922–1998	tanító, általános iskolai tanár	2003
1245.	Sándor Mihályné dr., Nagy Gabriella	1913–2003	tanító	2006
1246.	Sánta János	1917–2007	tanító, tanár, igazgató	2011
1247.	Sápi Gyuláné Kovács Aranka	1912–2013	tanító	2015
1248.	Sárdi Béla	1920–1993	tanítóképző intézeti tanár, tanszékvezető	2011
1249.	Sárdi Béláné Balogh Borbála Ilona	1919–2000	tanítóképző intézeti tanár, főiskolai doc.	2011
1250.	Sárdi János	1906–1982	középiskolai tanár, igazgató	2011
1251.	Sári Gusztáv	1928–1990	tanár, szakfelügyelő	2002
1252.	Sarkadi Károlyné Balogh Erzsébet	1928–2003	tanító	2005
1253.	Sarkadi Nagy János dr.	1888–1956	középiskolai tanár, igazgató	2002
1254.	Sárosi Lajos	1921–1994	tanító, iskolaigazgató	2013
1255.	Sass Attila dr.	1940–1996	tanár, egyetemi adjunktus	2011
1256.	Schader Ede	1889–1963	kántortanító, igazgató-tanító	2015
1257.	Schneider Mária Margit	1917–2012	középiskolai tanár	2012
1258.	Schudich Ilona	1915–1981	tanító, szakkörvezető	2010
1259.	Sebestyén Árpád dr.	1929–2014	nyelvész, egyetemi tanár	2015
1260.	Sebők Emánuel	1891–1944	középiskolai tanár	2005
1261.	Sebők György	1941–1995	középiskolai tanár	2002
1262.	Séllyei Ernőné dr., Vincze Erzsébet	1916–2002	tanító	2007
1263.	Sepsy Károly	1895–1964	kántortanító, általános iskolai tanár, ig.	2014
1264.	Seregi Kálmán	1912–1989	tanár, szakfelügyelő	2012
1265.	Seress István	1922–1992	tanító, tanár, igazgató	2004
1266.	Siketh Zoltán	1931–1988	középiskolai tanár	2004
1267.	Sille Zoltán	1942–1998	általános iskolai tanár, igazgatóh.	2008
1268.	Silye Mihály	1924–1998	kántortanító, tanár, egyetemi oktató	2009
1269.	Silye Mihályné Szepesi Magdolna	1928–1985	tanító	2003
1270.	Simay Attiláné dr., Barna Erzsébet	1928–2002	középiskolai tanár	2004
1271.	Simkovics Gyuláné Garai Lenke	1931–2009	tanár	2012
1272.	Simon Imre	1939–2006	tanító	2012
1273.	Sinka Gyula	1945–2007	villamosmérnök, mérnök-tanár	2014
1274.	Sipos Endréné Taga Mária	1927–2013	tanító	2015
1275.	Sípos Ida	1903–1987	tanító	2002
1276.	Sipos László	1948–1999	tanár, iskolaigazgató	2013
1277.	Sipos Zsuzsa	1927–2003	tanár, kollégiumigazgató	2005
1278.	Siposné Szendery Ágnes dr.	1935–2005	zongoraművész, tanár	2008
1279.	Soltész István	1900–1945	tanító	2015
1280.	Sólymos József	1923–2004	tanító, középiskolai tanár	2005
1281.	Sólyom Emma	1965–1994	általános iskolai tanító	2008
1282.	Sólyom Imre	1940–2009	tanító, gyógypedagógiai tanár, igazgatóh.	2011
1283.	Sólyom János	1937–2007	középiskolai tanár, igazgató	2008
1284.	Sólyom József	1908–1990	tanító, tanár, szakfelügyelő	2004
1285.	Somlyai Miklós	1920–1977	általános iskolai tanár, igazgató	2006
1286.	Somogyi Árpád	1928–	tanár, szakfelügyelő	2006
1287.	Somogyi László	1935–1987	általános iskolai tanár	2006
1288.	Somorjai László	1900–1991	testnevelő tanár, tornaedző	2003
1289.	Somos Lajos dr.	1904–1988	egyetemi tanár	2005
1290.	Sonkoly Tibor	1921–2007	tanító	2008
1291.	Soó Rezső dr.	1903–1980	egyetemi professzor, akadémikus	2006

1292.	Soós Miklós	1898–1970	néptanító	2005
1293.	Sós Zoltán	1926–2009	tanító, tanár, igazgató	2011
1294.	Sőreghy Márton	1843–1915	teológus, néptanító	2011
1295.	Stefán Miklós	1930–2010	középiskolai tanár	2011
1296.	Stettner Miklósné Koltay Eleonóra	1929–2007	gyógyypedagógiai tanár	2009
1297.	Straky Tibor	1926–2011	zongoraművész-tanár, igazgató	2012
1298.	Straub János dr.	1893–1956	tanszékvezető egyetemi tanár	2003
1299.	Sulyok Ivánné Molnár Klára Csitárka	1944–2012	gyógyypedagógiai tanár, igazgatóh.	2013
1300.	Surányi János dr.	1918–2006	egyetemi tanár, matematikus	2008
1301.	Süle Sándor	1908–1996	tanító, igazgató, helytörténész	2013
1302.	Sütemei Lászlóné Sal Margit	1940–1997	tanár, szaktanácsadó	2003
1303.	Sütő Béla Györgyné Veres Judit	1948–2008	tanító, népdalkörvezető	2008
1304.	Sütő Dezsőné Ambrus Mária	1934–2004	tanító	2005
1305.	Sütő János	1921–2007	tanító, tanár, igazgató	2008
1306.	Sütő Sándor	1925–1991	középiskolai tanár, igazgató	2003
1307.	Sylvester Lajos	1934–2012	tanár, tanfelügyelő, író	2015
1308.	Szabados Mátyás dr.	1944–2001	főiskolai docens, főigazgatóhelyettes	2003
1309.	Szabados Sándor	1935–2007	tanító	2011
1310.	Szabó Albert	1929–2010	tanár, igazgatóh., tanulmányi felügyelő	2011
1311.	Szabó Antalné Kósa Mária	1947–2011	egészségügyi szakoktató	2012
1312.	Szabó Árpád dr.	1913–2001	matematikatörténész, professzor	2011
1313.	Szabó Emil	1898–1969	zeneszerző, főiskolai tanár	2011
1314.	Szabó Ernő dr.	1904–1982	középiskolai tanár, főiskolai docens	2015
1315.	Szabó Ferenc	1911–1986	igazgató, gyors- és gépirástanár	2004
1316.	Szabó Ferenc	1939–1997	testnevelő tanár	2011
1317.	Szabó Ferike Teréz	1909–1980	középiskolai tanár	2014
1318.	Szabó Gábor	1949–1998	általános és középiskolai tanár	2011
1319.	Szabó Gáspár	1935–1992	általános iskolai tanár	2008
1320.	Szabó Imre	1921–1998	általános iskolai tanár	2003
1321.	Szabó Imréné Dobos Etelka	1929–1990	általános iskolai tanár, igazgató	2006
1322.	Szabó István	1913–1993	református gimnáziumi tanár, igazgatóh.	2005
1323.	Szabó István dr.	1898–1969	történész, egyetemi tanár	2010
1324.	Szabó Jánosné Hudivók Ilona	1921–2001	tanító	2011
1325.	Szabó Jenő	1917–1999	tanító, igazgató	2013
1326.	Szabó Jenőné Hámpek Anna Emília	1921–1991	tanár	2013
1327.	Szabó József	1900–1990	középiskolai testnevelő tanár	2013
1328.	Szabó József	1934–2002	tanító, testnevelő tanár	2013
1329.	Szabó Károly	1900–1985	általános iskolai tanár	2002
1330.	Szabó Károly	1905–1988	középiskolai és főiskolai tanár	2015
1331.	Szabó Lajos (D. Szabó Lajos)	1936–1999	tanító, általános iskolai tanár	2002
1332.	Szabó László	1943–1993	grafikus, tanár, főiskolai docens	2013
1333.	Szabó László	1961–2013	általános iskolai tanár	2014
1334.	Szabó László dr.	1939–2012	néprajzkutató, egyetemi tanár	2013
1335.	Szabó Lászlóné Nagymáthé Margit	1932–2012	középiskolai tanár	2013
1336.	Szabó Miklós	1942–2012	tanár, igazgatóhelyettes, fotóművész	2012
1337.	Szabó Miklósné Nagy Júlia	1940–1995	általános iskolai tanár	2011
1338.	Szabó Sándor	1919–2001	mérnök-tanár, igazgató	2011
1339.	Szabó Tiborné Meszlényi Ágota	1929–2000	tanító, tanár	2012

1340.	Szabó Vince dr.	1925–2002	egyetemi tanár	2004
1341.	Szabó Zoltán	1908–1988	református lelkész, általános iskolai tanár	2003
1342.	Szabó Zoltán	1932–2013	középiskolai tanár, kollégiumigazgató	2014
1343.	Szabó Zoltánné Pálóczi Mária	1936–2004	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2006
1344.	Szabolcsi Ferenc	1950–2009	tanár, igazgatóhelyettes	2010
1345.	Szakács Antal	1900–1980	tanító, tanár, népnevelő	2009
1346.	Szakács Ferenc	1921–1995	kántortanító, középiskolai tanár	2008
1347.	Szakács György dr.	1909–1971	tanító, tanár, intézeti tanár	2013
1348.	Szakály István	1917–1985	tanító, általános iskolai igazgató	2002
1349.	Szalacsí Rácz Imre dr.	1900–1956	tanár, író, újságíró	2003
1350.	Szalay Ádám	1910–1974	tanító, általános iskolai tanár	2010
1351.	Szalay Ernő	1932–1994	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2015
1352.	Szalay Ernőné Gál Irén	1944–2010	általános iskolai tanár, igazgató	2015
1353.	Szalay György	1931–2004	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2005
1354.	Szalay Sándor	1883–1944	középiskolai tanár	2008
1355.	Szalay Sándor dr.	1909–1987	akadémikus, egyetemi tanár	2011
1356.	Szalay Sándorné dr. Csongor Éva	1922–2007	tanár, kandidátus	2014
1357.	Szalay Sára	1936–2006	okleveles vegyész	2015
1358.	Szálkay Andrásné Györffy Judit	1934–2014	zenetanár	2015
1359.	Szalontai Barnabás dr.	1919–1984	általános és középiskolai tanár	2014
1360.	Szalontai Barnabásné dr., Lelik I.	1921–1986	tanító, tanár	2011
1361.	Szalontai László	1932–1984	középiskolai tanár	2009
1362.	Szamosújvári Sándor	1921–2002	tanító, tanár, szakfelügyelő	2004
1363.	Szaniszló Ferenc	1937–2012	általános iskolai tanár, igh., igazgató	2014
1364.	Szanyi Gyula dr.	1926–2005	gimnáziumi vezetőtanár	2005
1365.	Szarka István	1930–2008	tanár, igazgató	2010
1366.	Szarvas Pál dr.	1910–1986	egyetemi tanár	2003
1367.	Szász Gusztáv	1903–1964	tanító, tanár, igazgató	2007
1368.	Szász Gusztávné Duchnovszky M.	1908–2004	polgári iskolai tanár	2007
1369.	Szathmári Antal	1919–2004	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2005
1370.	Szathmáry László	1919–1986	tanító, szaktanító	2008
1371.	Szathmáry Lászlóné Farkas Mária	1918–2001	tanító	2008
1372.	Szatmári Károly	1932–1992	középiskolai tanár	2002
1373.	Szatmári Károlyné Papp Katalin	1935–1999	középiskolai tanár	2002
1374.	Szatmári Sándorné Szele Irén	1940–2003	tanító	2005
1375.	Szatur Géza	1932–2014	középiskolai tanár, kollégiumigazgató	2015
1376.	Száz Kázmér	1917–1982	gimnáziumi igazgató	2010
1377.	Szécsi Miklós	1865–1943	tanár, igazgató	2004
1378.	Szécsi Pál dr.	1936–2005	tanár, igazgató, főiskolai docens	2011
1379.	Szécsi Pálné dr., Orosz Julianna	1945–2011	általános iskolai tanár, igazgatóhelyettes	2011
1380.	Szécsy György Károly	1897–1959	kántortanító, igazgató-tanító	2005
1381.	Szegedi Ervin dr.	1956–2006	középiskolai vezetőtanár, igazgatóh.	2007
1382.	Szegedi László	1925–1995	középiskolai tanár	2013
1383.	Szegedi Lászlóné Horgos Irén Anna	1923–1994	középiskolai tanár	2013
1384.	Szegedi Sándor dr.	1940–2004	középiskolai tanár, egyetemi adjunktus	2005
1385.	Szegedi Sándorné dr., Mán Magdolna	1942–2014	általános iskolai tanár	2015
1386.	Szegezdy Róza	1945–2014	tanító, általános iskolai tanár	2015
1387.	Szeifertné Szabó Erzsébet	1954–2009	óvodapedagógus	2011

1388.	Székely Károlyné Boldogh Margit	1918–1995	szaktanító	2004
1389.	Székely Miklósné Szentpétery Katalin	1915–2001	tanító	2011
1390.	Székelyhidi Ágostonné Bojti Róza	1934–2006	gimnáziumi tanár	2006
1391.	Szekér László	1950–2011	tanár, szakedző, főiskolai docens	2011
1392.	Szekerczés Pál dr.	1933–1994	tanító, tanár, főiskolai tanár	2002
1393.	Szekeres Andrásné Sarkadi Ilona	1911–1990	tanító	2008
1394.	Szekeres Antal dr.	1933–2012	tanár, közigazgatási szakember	2013
1395.	Szekeres Sándor	1922–2004	általános iskolai tanár, szakfelügyelő	2006
1396.	Szele Tibor dr.	1918–1955	tanszékvezető egyetemi tanár	2002
1397.	Szelényi Ödön dr.	1877–1931	egyetemi magántanár, történész	2005
1398.	Széles Józsefné Márton Ilona	1931–1982	tanító	2002
1399.	Szemán István	1939–2012	agrármérnök, tanár, igazgató	2013
1400.	Szénássy Barna dr.	1913–1995	egyetemi tanár	2002
1401.	Szénássy Zoltán dr.	1925–2011	tanító, középiskolai tanár	2015
1402.	Szende Aladár dr.	1914–2003	főiskolai tanár	2007
1403.	Szendrei György	1942–2010	középiskolai tanár, igazgatóh., igazgató	2013
1404.	Szentannai Sámuel	1876–1956	gazdasági tanár, igazgató	2015
1405.	Szentgyörgyi András	1920–1971	piarista tanár	2004
1406.	Szentirmai Józsefné dr.-né, Márton I.	1928–2009	tanító, tanár, napközis nevelő	2012
1407.	Szentjóby Szabó Kálmán	1860–1950	kántortanító, iskolafelügyelő	2005
1408.	Szép Tibor	1928–2006	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2008
1409.	Szepsy József	1915–1981	középiskolai tanár	2008
1410.	Szerdi Gáborné Varga Klára Terézia	1932–2005	tanító	2009
1411.	Szerdi János dr.	1943–2008	középiskolai tanár	2009
1412.	Szigethy Gyula	1904–1986	gimnáziumi tanár, karnagy	2003
1413.	Szikszainé Vágó Irén	1945–1992	általános iskolai tanár	2005
1414.	Szilágyi Bálint	1939–1992	tanító	2012
1415.	Szilágyi Béla dr.	1913–1975	középiskolai és intézeti tanár, igazgató	2014
1416.	Szilágyi Béláné dr., Puska Piroska	1912–1988	középiskolai és intézeti tanár, igazgató	2014
1417.	Szilágyi Józsefné Gruber Julianna	1934–2010	általános iskolai tanár, iskolaigazgató	2010
1418.	Szilágyi László	1907–1986	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2004
1419.	Szilágyi László	1913–2000	lelkész, vallástanár	2010
1420.	Szilágyi Miklós	1934–2003	tanár, szakfelügyelő	2004
1421.	Szilágyi Péter	1942–1987	általános iskolai tanár	2004
1422.	Szilágyi Péter	1954–2013	trombitatanár, karmester, igazgató	2014
1423.	Szincsák Imréné Vincze Róza	1946–1996	tanító, általános iskolai tanár	2007
1424.	Szloszjár Emília	1946–2006	középiskolai tanár	2014
1425.	Szoboszlai György	1909–1992	tanító, általános iskolai és intézeti tanár	2014
1426.	Szokolai György	1909–1993	tanító, tanár, kollégiumigazgató	2011
1427.	Szolga Margit	1919–1998	tanító, általános iskolai tanár	2011
1428.	Szondy György dr.	1889–1961	középiskolai tanár, tankerületi főig., író	2015
1429.	Szőcs Mihály	1894–1991	középiskolai tanár	2008
1430.	Szőgi Lajos	1962–2006	általános iskolai tanár	2009
1431.	Szőke Domonkos dr.	1946–2009	egyetemi docens, tanszékvezető	2011
1432.	Szőke György	1939–2008	tanító	2009
1433.	Szőke Györgyné Nagy Karolina	1934–2009	általános iskolai tanár	2009
1434.	Szőkefalvi–Nagy Zoltán	1916–1980	főiskolai tanár	2010
1435.	Szöllősi Imre	1949–2000	általános iskolai tanár, igazgató	2002

1436.	Szőőr Antal	1866–1929	rektortanító	2008
1437.	Szőőr Gyula	1906–1969	kántortanító	2008
1438.	Szőőr Gyula dr.	1940–2007	középiskolai tanár, tanszékvezető prof.	2009
1439.	Sztermen József	1908–1974	kántortanító, tanár	2012
1440.	Szuromi Józsefné Fekete Erzsébet	1933–2011	óvónő, gyakorló óvodai óvónő	2013
1441.	Szűcs Ernő dr.	1926–2011	tanár, egyetemi adjunktus	2012
1442.	Szűcs Gyula	1928–1995	mérnök, mérnök-tanár, igazgató	2013
1443.	Szűcs István	1933–1994	középiskolai tanár, mb. igazgató	2004
1444.	Szűcs István	1931–2006	mérnök, mérnök-tanár, szakfelügyelő	2012
1445.	Szűcs József	1908–1985	igazgató-tanító	2006
1446.	Szűcs Józsefné Papp Magdolna	1943–2007	általános és középiskolai tanár, költő	2008
1447.	Szügyi Trajtler Géza	1888–1978	római katolikus néptanító, tankönyvíró	2015
1448.	Szvetits Zoltán	1929–2014	középiskolai tanár, vezetőtanár	2015
1449.	Tácsi László	1935–2005	tanár, igazgató, szakfelügyelő	2008
1450.	Takács Gyula	1899–1976	tanító, polg. és általános iskolai igazgató	2003
1451.	Takács István	1912–2004	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2010
1452.	Takács János	1903–1960	tanító, ipariskolai igazgató	2010
1453.	Tallódi Sándor	1930–2009	általános iskolai tanár, igazgató	2010
1454.	Tallódi Sándorné Rácz Ilona	1937–2004	tanító	2006
1455.	Tamás Béla	1948–1995	tanár, kézilabdaedző	2011
1456.	Tánczos István	1921–1982	tanító, tanár, igazgató	2007
1457.	Tanító Béla	1942–2008	hegedűtanár	2008
1458.	Tanka János	1908–1922	tanító, költő	2006
1459.	Tankó Béla dr.	1876–1946	egyetemi professzor	2005
1460.	Tankó Béla dr.	1905–1974	egyetemi tanár	2003
1461.	Tar Imre	1888–1970	tanító	2002
1462.	Tar János	1929–2002	tanító, általános iskolai tanár	2003
1463.	Tar János	1928–2012	középiskolai tanár, kollégiumigazgató	2014
1464.	Tar Zoltán	1913–1992	rajztanár, festőművész	2003
1465.	Tarcai Zoltán	1930–2009	tanár, tanszékvezető főiskolai tanár	2011
1466.	Tarcsi István	1919–2001	tanár, diákotthon-igazgató	2009
1467.	Tarcsi Istvánné Tóth Margit	1928–1993	tanító, tanár, nevelőotthoni igazgatóh.	2010
1468.	Tarján Sándor	1933–2007	tanító, művelődésiház-igazgató	2010
1469.	Tarr Ferenc	1903–1988	tanító, tanár, igazgató	2011
1470.	Tasi Gábor	1932–1997	általános iskolai tanár, igazgató	2007
1471.	Tasi Miklós	1930–2000	általános és középiskolai tanár, igazgatóh.	2004
1472.	Tatár Antal	1902–1994	tanító	2004
1473.	Tatár Zsolt	1941–2009	középiskolai tanár, tagozatvezető	2011
1474.	Telkes (Tvergyák) Sándor	1874–1951	középiskolai tanár, igazgató	2004
1475.	Ternyey András	1925–1993	általános iskolai tanár, igazgató	2002
1476.	Thun Lászlóné Szaplanczay Erzsébet	1926–2010	középiskolai tanár, igazgató	2011
1477.	Thuróczy Margit dr.	1916–1969	középiskolai tanár	2008
1478.	Thurzó Sándor	1908–1945	kántortanító	2011
1479.	Tikász Sándor	1922–2007	szakoktató	2010
1480.	Tilki Jánosné Magó Katalin	1945–2011	egészségügyi szakoktató	2012
1481.	Tímár Istvánné Énekes Lenke	1931–1991	tanár, népművelő	2013
1482.	Timár Pálné Szabó Gabriella	1931–2013	református lelkipásztor, hitoktató	2014
1483.	Tímári Márton	1900–1970	középiskolai tanár	2008

1484.	Tiszavölgyi Miklósné Papp Ilona	1923–2009	tanító	2009
1485.	Titkó István	1946–2011	középiskolai tanár, vezetőtanár, igazgató	2011
1486.	Tivadar Andor	1925–2001	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2002
1487.	Tokai Gyula	1921–1995	tanító, tanár, szakfelügyelő	2002
1488.	Tomka Jánosné N. Tóth Vilma	1934–2005	általános iskolai tanár, iskolaigazgató	2006
1489.	Torday Zsigmond	1904–1993	néptanító	2004
1490.	Tornyi Gyula	1934–1986	tanító, tanár, igazgató	2011
1491.	Tóth Andor	1908–1998	kántortanító	2004
1492.	Tóth Andorné Tanács Vilma	1915–1998	tanító	2004
1493.	Tóth Antal dr.	1896–1968	tanító, intézeti tanár	2014
1494.	Tóth Béla	1908–1996	középiskolai tanár	2005
1495.	Tóth Ervin dr.	1910–1999	középiskolai tanár, szakíró	2015
1496.	Tóth Erzsébet	1954–2004	óvónő	2015
1497.	Tóth Géza	1939–2012	tanító, tanár	2012
1498.	Tóth Gézáné Fekete Irma	1939–2009	általános iskolai tanár	2011
1499.	Tóth Gyula	1929–1992	tanító, igazgató	2014
1500.	Tóth Gyula dr.	1931–1990	okleveles vegyész, egyetemi docens	2003
1501.	Tóth István	1932–2002	középiskolai tanár	2005
1502.	Tóth István Gusztáv	1946–2000	általános iskolai tanár	2002
1503.	Tóth János	1919–2000	tanár, igazgató	2006
1504.	Tóth János	1921–2003	kántortanító, általános iskolai tanár	2015
1505.	Tóth János Lászlóné Cseke Ilona	1932–2011	óvónő	2012
1506.	Tóth József	1823–1908	debreceni reáliskola első igazgatója	2006
1507.	Tóth József	1938–2003	tanító, tanár	2012
1508.	Tóth Kálmán dr.	1906–1997	tanár, református lelkész	2005
1509.	Tóth Károly	1911–1984	általános, középiskolai és intézeti tanár	2014
1510.	Tóth Lajos	1943–1970	tanító	2010
1511.	Tóth Lajos	1935–1996	tanító, tanár, igazgató	2012
1512.	Tóth Lajos dr.	1923–1989	tanár, intézeti igazgató, főiskolai tanár	2013
1513.	Tóth Lajos dr.	1902–1990	tanszékvezető egyetemi tanár	2003
1514.	Tóth Lajos dr.	1899–1983	középiskolai tanár, igazgató	2004
1515.	Tóth Lajosné dr., Keresztessy Mária dr.	1910–1981	középiskolai tanár	2003
1516.	Tóth László	1907–1974	festőművész, rajztanár	2004
1517.	Tóth László	1895–1984	evangélikus kántortanító	2014
1518.	Tóth László (D. Tóth László)	1926–2000	GYIVI igazgató, főiskolai tanár	2002
1519.	Tóth Lászlóné Molnár Teréz Ida	1925–2007	tanító, tanár, főiskolai tanár	2011
1520.	Tóth Pál	1931–1997	középiskolai tanár	2007
1521.	Tóth Pál	1831–1911	tanító	2014
1522.	Tóth Pál	1843–1903	háztanító, középiskolai tanár, igazgató	2014
1523.	Tóth Sándor	1925–2006	iskolaigazgató	2006
1524.	Tóth Sándor	1954–2012	mérnök, mérnök-tanár, igazgatóhelyettes	2012
1525.	Tóth Sándor	1931–2013	középiskolai tanár	2014
1526.	Tóth Szilveszter Győző	1913–1976	középiskolai tanár	2011
1527.	Tóth Zoltán	1899–1964	építésmérnök, mérnök-tanár	2004
1528.	Tőkés György	1905–1973	középiskolai tanár, igazgató	2003
1529.	Török Béla	1940–1998	középiskolai tanár	2011
1530.	Török István	1914–1997	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2011
1531.	Török István	1904–1996	református lelkész, egyetemi tanár	2015

1532.	Török Jenő dr.	1908–1983	piarista pap, középiskolai tanár	2004
1533.	Török József dr.	1813–1894	orvos, tanár, az MTA tagja	2011
1534.	Török Károly	1935–2008	tanító, tanár, igaztóhelyettes, igazgató	2013
1535.	Török Tibor	1896–1972	tanár, tanítóképző intézeti igazgató	2005
1536.	Török Zoltán	1925–2005	tanító, általános iskolai tanár, karnagy	2005
1537.	Török Zoltánné Oborzil Livia Judit	1934–2012	tanító	2013
1538.	Törzsök Márton	1912–1960	tanító, kántortanító, igazgató	2010
1539.	Trembeczki Miklós	1926–2011	tanító, tanár, igazgató	2012
1540.	Trón Lászlóné dr., Juhász Julianna	1911–1993	középiskolai tanár, vezetőtanár	2011
1541.	Trungel Lászlóné Vincze Iona	1936–2004	tanító, igazgató	2007
1542.	Turcsányi Béla Pál	1901–1993	építésmérnök, tanár, igazgató	2004
1543.	Túri Bernát	1903–1982	tanító, általános iskolai tanár	2002
1544.	Turi Sándor	1891–1959	tanító, néprajzgyűjtő	2009
1545.	Turóczi Mária	1907–1994	tanár, festőművész	2013
1546.	Turtsányi Ambrus dr.	1890–1971	teológiai tanár	2014
1547.	Tusa József	1929–2002	tanító, igazgató, polgármester	2009
1548.	Udud István	1937–2012	tanár, szakfelügyelő, költő	2012
1549.	Ugrai József	1932–1986	mérnök, főiskolai docens	2012
1550.	Uhri Imre	1933–2014	gyógypedagógiai tanár, főiskolai docens	2015
1551.	Új Imréné Tóth Róza	1938–2013	tanító, tanár, szaktanácsadó	2013
1552.	Ujhelyi Istvánné Varga Klára	1921–1996	középiskolai igazgató	2006
1553.	Ujlaki Gyula	1938–1997	általános iskolai tanár, igazgató	2004
1554.	Ujlaki Imréné D. Szabó Edit	1941–1996	óvónő	2014
1555.	Ujlaky Zoltánné Bényei Margit	1939–1994	tanító	2004
1556.	Ujvárosi Imre	1912–2003	középiskolai tanár, igazgató	2004
1557.	Ujvárosi Kálmán	1877–1956	református kántortanító	2005
1558.	Ujvárosi Vilmos	1918–2011	kántortanító, tanár, karnagy	2013
1559.	Urbán János dr.	1939–2012	matematikatánár	2013
1560.	Uzonyi Antalné Nagy Eszter	1941–1990	tanító, óvodavezető-helyettes	2005
1561.	Uzonyi Pál	1923–1986	tanító, általános iskolai tanár	2003
1562.	Úveges Mária Éva dr.	1942–2007	tanár, képzőművész	2008
1563.	Úveges Petronella Emma	1906–2001	középiskolai tanár	2009
1564.	Vadász István	1937–2003	tanító, tanár, színjátszó rendező	2011
1565.	Vági Gyula	1923–2005	általános iskolai tanár, igazgató	2008
1566.	Vági Lajos	1893–1980	tanító	2009
1567.	Vágó László dr.	1932–2008	tanár, villamosmérnök	2009
1568.	Vágó Lászlóné dr., Kun Júlia	1936–2003	tanár, főiskolai docens	2007
1569.	Valent Júlia dr.	1928–2006	középiskolai és óvónőképző intézeti tanár	2015
1570.	Valkovics Zoltán	1926–2003	tanár, festőművész	2004
1571.	Vályi-Nagy Józsefné dr., Kövér Klára	1938–2006	középiskolai vezető tanár	2006
1572.	Váradai Bálint	1935–1982	szaktanító, nevelőotth. igh.	2007
1573.	Váradai László	1939–2003	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2011
1574.	Váradai Zoltánné Ilyés Magdolna	1936–1981	tanító, munkaközösség-vezető	2012
1575.	Várallyay Józsefné gömöri Havas Judit	1918–2005	tanító, igazgatóhelyettes	2015
1576.	Varga Antal	1908–1993	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2002
1577.	Varga Antal dr. (Idős Varga Antal)	1885–1944	igazgató-tanító	2002
1578.	Varga Gusztáv	1921–2008	általános iskolai igazgató	2010
1579.	Varga Gyula	1924–2004	tanár, egyetemi docens, néprajzkutató	2013

1580.	Varga Imre (S. Varga Imre)	1927–1979	tanító, középiskolai tanár	2002
1581.	Varga József	1917–1991	középiskolai tanár, ig., egyetemi lektor	2014
1582.	Varga József dr.	1935–1982	tanár, egyetemi adjunktus	2012
1583.	Varga Károly dr.	1929–1999	tanító, tanár, c. főiskolai docens	2013
1584.	Varga Károlyné Hári Katalin Anna	1938–2014	tanító	2015
1585.	Varga Lajos	1932–2012	tanár, szakfelügyelő	2013
1586.	Varga Lajos	1887–1967	igazgató-tanító	2003
1587.	Varga Lajosné Kunkli Irén	1938–2007	tanár, festőművész	2007
1588.	Varga László dr.	1907–1968	tanár, klasszika-filológus	2003
1589.	Varga Lászlóné Lázár Gizella	1912–1988	tanító	2007
1590.	Varga Lászlóné Pinczés Irén	1931–2013	általános iskolai tanár	2014
1591.	Varga Mihály	1938–1991	tanító, általános iskolai tanár, igazgató	2002
1592.	Varga Miklós	1927–1980	középiskolai tanár	2005
1593.	Varga Ottó dr.	1909–1969	tanszékvezető egyetemi tanár, akadémikus	2002
1594.	Varga Pál (Cs. Varga)	1922–1987	tanító	2008
1595.	Varga Pálné (Cs. Varga)Varga Etelka	1925–1982	tanító	2008
1596.	Varga Tamás dr.	1919–1987	tanár, matematikus	2011
1597.	Varga Zoltán dr.	1907–1982	történész, egyetemi tanár	2014
1598.	Varga Zsigmond dr.	1886–1956	egyetemi tanár, könyvtárigazgató	2003
1599.	Vargáné Tóth Edit	1961–2007	középiskolai tanár	2015
1600.	Vári Andor	1917–1991	középiskolai tanár	2008
1601.	Vas Albin	1931–1993	középiskolai tanár	2005
1602.	Vass János	1919–1967	tanító, tanár, karnagy	2012
1603.	Vass Péter	1911–1982	középiskolai tanár	2004
1604.	Vecsey Tibor dr.	1913–1977	tanszékvezető egyetemi docens	2003
1605.	Vedrődi (Schwarczer) Viktor dr.	1839–1909	tanár, vegyész, gyógyszerész	2002
1606.	Végh Károly	1883–1962	tanító, tanügyi előadó	2012
1607.	Végh Lujza	1926–2006	tanító	2012
1608.	Veisz János	1944–2012	kertész-mérnök, tanár	2013
1609.	Vekerdi Béla dr.	1882–1970	egyetemi magántanár	2005
1610.	Vekerdi Béláné dr., Király Ilona	1889–1977	óvónő, tanító, polgári iskolai tanár	2014
1611.	Vekerdi László dr.	1924–2009	orvos-író, egyetemi oktató	2012
1612.	Vékony Sándor	1901–1971	tanító, tanár, igazgató	2004
1613.	Vereb Mihály	1929–2014	tanító, általános iskolai tanár	2015
1614.	Veres Istvánné Verezegyházy Klára	1946–2008	általános iskolai tanár, tanító	2014
1615.	Vermes László	1919–1996	testnevelő tanár	2011
1616.	Vértesi Géza	1911–1979	tanár, szakfelügyelő	2009
1617.	Vészi János	1927–2003	tanár, újságíró, műv. kutató	2011
1618.	Veszter Vilmos	1941–2010	agrármérnök, főisk. adjunktus	2013
1619.	Vida György	1876–1941	kántortanító, igazgató	2009
1620.	Vígh Jánosné	1913–2000	polgári iskolai tanár	2004
1621.	Vikár István	1911–1997	középiskolai vezetőtanár	2003
1622.	Vikár Sándor	1905–1985	zeneiskolai igazgató, lelkész	2007
1623.	Vikol Erzsébet	1944–2010	magyartanár	2010
1624.	Vikol Kálmán	1911–1968	középiskolai tanár	2008
1625.	Vikol Kálmánné Poller Erzsébet	1913–2006	tanító, népfőiskola vezető	2009
1626.	Villányi Géza	1935–2009	tanító, tanár, szakfelügyelő, igazgató	2013
1627.	Villás Miklós	1939–1981	általános iskolai tanár	2004

1628.	Vincze Ferenc dr.	1914–1993	mezőgazd. techn. igazgató, főiskolai tanár	2013
1629.	Vincze Lászlóné dr., Kiss Edit	1927–1990	középiskolai tanár	2007
1630.	Virágh László	1902–1985	néptanító	2003
1631.	Viski Szabó Imre	1897–1979	tanító, igazgató	2004
1632.	Vitos Lajos	1909–1982	kántortanító	2009
1633.	Voksán József dr.	1926–2004	tanár, szakszervezeti főtitkár	2005
1634.	Waczulik Margit dr.	1913–2005	középiskolai tanár, történész	2007
1635.	Weintrager Adolf	1927–1987	szakfelügyelő, főiskolai tanár	2006
1636.	Werner Gyula	1861–1940	polgári iskolai tanító, igazgató	2014
1637.	Zabó Zoltán dr.	1940–2007	középiskolai tanár, egyetemi docens	2007
1638.	Zágonyi Lászlóné Jakab Erzsébet	1919–1987	tanító, szakfelügyelő	2002
1639.	Zsákai András	1904–1993	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes	2008
1640.	Zsáky István	1930–2001	festőművész, főiskolai tanár	2013
1641.	Zsaskovszky Endre	1824–1882	organista, zeneszerző	2012
1642.	Zsaskovszky Ferenc	1819–1887	karnagy és zenetanár	2010
1643.	Zsigó Károly	1900–1978	tanító, középiskolai tanár, igazgató	2003
1644.	Zsigó Menyhértné Bary Judit	1910–1992	tanítóképző intézeti tanár	2006
1645.	Zsilka László	1903–1982	tanító	2010
1646.	Zsoldos István	1913–2003	lelkész, tanár, helytört. kutató	2011
1647.	Zsolnai József dr.	1935–2011	tanító, főiskolai és egyetemi tanár	2011
1648.	Zsögön Zoltán	1880–1951	tanár, író és költő	2008
1649.	Zsuffa Zoltán	1921–1990	középiskolai tanár	2009
1650.	Zsurkai György	1926–2006	kántortanító, általános iskolai tanító	2009

Az Emlékezzünk régiekről fejezetekben megjelent írások

1.	Apáczai Csere János	1625–1659	teológus, filozófiai és pedagógiai író, első enciklopédista	2009
2.	Benka Gyula	1838–1923	gimnáziumi tanár, igazgató, pedagógiai író, újságíró	2015
3.	Brunszvik Teréz	1775–1861	az első magyar óvodák megalapítója	2013
4.	Gönczy Pál	1817–1892	pedagógus, a népoktatásügy képviselője, az MTA tagja	2013
5.	Kiss János	1910–2002	főiskolai tanár	2010
6.	Rátz László	1863–1930	matematika–fizika szakos középiskolai tanár, igazgató	2014
7.	Vajda Péter	1808–1846	költő, drámaíró, pedagógus, az MTA levelező tagja	2015
8.	Zákány József	1785–1857	református főiskolai tanár	2010

Útmutató arcképvázlatíróknak

A *Pedagógusok arcképcsarnoka* című sorozatunkat – szándékaink és lehetőségeink szerint – a következő években is folytatjuk azzal a változtatással, hogy egy-egy kötetbe nem több mint 100 arcképvázlatot helyezünk el. A 2015-ös kötet bemutatója után folyamatosan várjuk a következő kötetekben megjelentethető írásokat.

Az eddigi gyakorlatnak megfelelően – figyelembe véve sorozatunk címét – minden, az élők sorából már eltávozott, egykori magyar pedagógusról fogadunk arcképvázlatot. Pedagógusnak tekintjük az oktatási rendszer keretében dolgozó pályatársainkat, óvodáktól az egyetemekig. Nem minősítjük, ki a jeles egyéniség, csupán egyetlen kritériumot érvényesítünk: legyen valaki, akinek emlékezetében jelen van, és hajlandó névcikket összeállítani volt tanáráról, munkatársáról, ismerőséről vagy családtagjáról.

Az arcképvázlatok elkészítéséhez segítséget nyújt a minden kötetünkben közreadott, az arcképvázlatok szerkezetére (tartalmára) vonatkozó ajánlás, ha tetszik: elvárás.

Még néhány tanács, illetve követelmény:

- Szükséges, hogy az *arcképvázlat szerzője* valamilyen formában *megkeresse* a még élő, közvetlen *hozzátartozókat*, egyrészt egyetértő hozzájárulásuk megszerzése miatt, másrészt igen hasznos segítséget adhatnak a szükséges adatok pontosításához, kiegészítéséhez.
- Hiteles adatokhoz leginkább az *utolsó munkahelyen meglévő dokumentumok* útján juthatnak.
- A *személyi adatokban a hitelesség* elengedhetetlen követelmény, ezért ennek biztosítását az *arcképvázlat írója – mint szerző – garantálja*, és közvetlen felelőssége van a leírt egyéb információkkal kapcsolatban is.
- A szerzők, elérhetőségük mellett, szíveskedjenek azt is közölni, hogy akiről megemlékeztek, ahhoz *milyen kapcsolat* – volt tanítvány, kolléga, családtag, rokon, barát, ismerős – *fűzte*.
- Azoknak az *intézményeknek a pontos neve*, ahol az illető pedagógus *diplomát szerzett*, illetve *dolgozott*.

Tisztelettel kérjük tehát mindazokat, akik arcképvázlat írására vállalkoznak, hogy a fentiek figyelembevételével készítsék el írásaikat. Technikai okokból *csak számítógéppel* írt szöveget fogadunk el. Minden cikkhez egy jó minőségű *portréképet kell* (és egyéb *fényképeket lehet*) mellékelni.

Az arcképvázlat legalább *kettő* és legfeljebb *négy oldal* terjedelmű legyen. (A/4-es méret, 8-15 000 karakter).

A 2016-os kötetbe szánt arcképvázlatokat *Csermely László* tagtársunk címére kérjük elküldeni: *csermely.laszlo@t-online.hu* (tel.: 30/644-8560)

Ami pedig a *határidőt* illeti: az elkövetkezendő évi kötetekbe megjelentetni kívánt arcképvázlatokat 2015. november 1-jétől kezdődően folyamatosan várjuk, és *2016. május 31-én* tartunk „lapzártát”.

A köteteket akkor jelentetjük meg, ha a jelzett határidőig megfelelő számú – 90-100 – arcképvázlat beérkezik. Ugyanakkor, ha 100-on felül van a beérkezett írások száma, akkor a többletek a következő évi kötetbe kerülnek. A szelektálás szempontjai: az arcképvázlatok *beérkezési sorrendje*, az egykori pedagógus *elhalálkozásának időpontja*, illetve az átdolgozásra (kiegészítésre) visszaküldött szöveg *újбóli beérkezési időpontja*.

A SZERKESZTŐSÉG

A tanítói gyakorlaton szerzett tapasztalat alapján miben látom a magyar néptanító feladatait?

Attól a pillanattól kezdve, amelytől számomra a tanítóság lett az óhajtott cél, mindig valami ismeretlen eredetű, de állandó vágy élt bennem, hogy én Tolnában vagy Baranyában legyek tanító. Olvasmányaim hatására a Dunántúlt alkotta meg képzeletem a magyar föld legszebb és legmagyarabb tájának, [. .] de az emberi együttélésből szükségszerűen fakadó hibák itt sem hiányoztak.

Az első pillanatban szembe találtam magamat a falu kétvallású lakosainak szüntelen háborúságával. Ehhez talán a jelenlegi körülmények között nincs jogom megjegyzéseket fűzni, de mégsem tudom visszatartani önkéntelen előtörő rosszallásomat. Ugyanis ki volt a legvéresebb harcosa a két vallás évszázados harcának? A tanító és a pap. A pap református volt (a községi iskolaszék elnöke), a tanító pedig katolikus. Hogy lehet a nép két nevelője példaadó erre a különös vallásosságra? Ő reájok várna annak a feladatnak megoldása, hogy a nép között ezen a téren teljes egyetértést teremtsenek. [. .]

A másik széles köre szomorú tapasztalataimnak és ezek hatására magam elé tűzött feladatok a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatosak. A falu, Decs, színmagyar község, [. .] mégis itt lehetett látni a legvilágosabban azt a veszedelmet, amit az ide is befurakodó, a földszerzés mohó étvágától hajszolt németiség jelent a magyarság számára. [. .] A németiség térhódítása ellen a tanító közvetlenül nem tehet semmit. [. .] De hogyha valaki mint egyén küzdhet ez ellen a veszély ellen, úgy az ki lehetne más, mint a tanító. [. .] A kisgyerek bekerül az iskolába, mentes még mindentől, ami a tanító munkáját megnehezítené. Ott van hát egy formálható lélek, a tanító feladata, hogy a magyarság számára megnyerjen egy „idegen báránykát” Itt aztán ne sajnáljunk fáradságot, időt, munkát. [. .]

Sokkal fontosabb azonban az, hogy a tanító és a szülő, az iskola és a család között bensőséges viszony alakuljon ki. Hányszor előfordult az, hogy a tanuló azt hozta fel mentségül, hogy azért nem jött iskolába, mert nem volt kenyérök. Hogy tudjam aztán én, hogy igaz-e, amit mond vagy nem, ha nem ismerem a gyermek családját, szüleit és életkörülményeit. Aztán nem csak ezért kell felkeresni a gyermek szüleit!

A másik tanító, akivel együtt tanítottam a tanyán, meglehetősen tartózkodó ember volt mindenkivel szemben, nem ment az soha sehova, [. .] Hogy érezzen aztán együtt az ilyen emberrel a messze erdők mélyén lakó ember hogy hallgasson a szavára. Nem a saját érdemeim dicséretére hozom fel, csak felfogásom bizonyítására azt, hogy a délutánok üres óráiban bejártam a széles határt és benéztem az alacsony ereszek alá rejtett sötét szobákba, ahol végtelen volt a boldogság, mert a fiatal tanító eljött és még a lovakat is megnézte. Csak is így szerezheti meg a tanító a nép megbecsülését és szeretetét, ami nem arra való aztán, hogy napjánál sütkérezzünk, pláne meg hogy anyagi előnyöket biztosítsunk magunknak, hanem arra, hogy a szülők megértését nélkülözhetetlen eszköznek tekintsük céljaink elérésében, és a nép ragaszkodását pedig arra használjuk fel, hogy irányítsuk életét és alakítsuk világnézetét. Nem szabad azonban a népszerűség hajhászásának hibájába esnünk. Vigyázzunk a nép megbecsülésére, mert ha ezt elveszítjük, elveszítünk felette minden hatalmat és irányítani nem tudjuk többé.

De nem csak ezek a feladatok azok, amelyeknek megvalósítása a tanító elsőrendű feladata. Az élet ezer körülmény elé állít bennünket, ahol csupán egyéni belátásunk lehet a döntő ítélő bíró. A tanítónak ezek szerint önálló, kezdeményezni merő, váratlan fordulatokhoz alkalmazkodni tudó széles látókörű embernek kell lenni, akit munkája végzése közben áthat a nagy felelősség tudata, hogy nem csak írni, olvasni tanít, de a környezete életét irányítja, nevel és vezet. A tanító a kapocs, amely összetartja a magyarság életét.

Szeretném, ha ezeket a feladatokat erőmhöz mérten meg tudnám valósítani.

Nyíregyháza, 1943. szeptember 2.

Váci Mihály
V. é. t. j.